Digitized by Google

BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
4
C
35
NAPOLI

4. C. 35

[illegible] by Google

Digitized by Google

A
C
35

PSALLENTIS ECCLESIAE HARMONIA

TRACTATVS HISTORICVS, SYMBOLICVS, ASCETICVS.

De diuina Pſalmodia, eiuſque Cauſis, Myſterijs, & diſciplina, deque varijs Ritibus omnium Eccleſiarum in Pſallendis diuinis Officijs.

Opus nouum, & curioſum, ac multiplici Eruditione illuſtratum

AVCTORE

D. IOANNE BONA

E Monte Regali Congreg. Reform. S. BERNARDI Ord. Ciſtercienſis Abbate.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

ROMAE,
Ex Typographia Io. Petri Collinij. M. D C. LIII.
SVPERIORVM PERMISSV.

Auguſtiſſimæ Cœlorum Reginæ

MARIAE DEIPARAE

In Subalpinis Italiæ propè Montem Regalem

MIRACVLIS CORVSCANTI

D. IOANNES BONA

Eius Eccleſiæ indignus Abbas

D. D.

ADSTO pauens, ac tremens altari tuo, Glorioſiſſima Virgo, & hunc primum ingenioli mei fœtum, qui tua potenti manu obſtetricáte in lucem eductus eſt, pedibus tuis venerabundus aduoluo. Audies hic pſallentis Eccleſiæ Filij tui dilectiſſimæ Sponſæ myſticam harmoniam; audies ploratum multum captiuæ filiæ Sion ab hoc miſerrimo exilio, in quo incolatus eius prolongatur, ſuſpirantis ad patriam; audies mœſta cantica, quæ labia fidelium eructant cœleſtis tuæ Hieruſalem æmulantium gau-

dia : audies inquam . & exaudies . Quid enim ſuauius poteſt in auribus tuis reſonare, quam preces & hymni ſeruorum tuorum Deum iugiter collaudantium, & ad ipſum clamantium die, ac nocte ? Hoc huius meæ lucubrationis argumentum eſt, hic ſcopus. Sacram ſiquidem, & diuinam Pſalmodiam, eiuſque hiſtoriam, myſteria, & aſceticam inſtitutionem noua methodo explicare conatus ſum : teque cœptis aſpirante, te vires ſubminiſtrante, quod nequaquam me poſſe ſperabam, tandem perfeci. Indignus forem deinceps tuo patrocinio, Clementiſſima Mater, ni hoc tuum beneficium ad te rediret. Suſcipe igitur qua ſoles benignitate hoc qualecunque munuſculum, quod templi huius tholo inter tot quæ circumpendent aurea, & argentea anathemata reus voti iam pridem concepti affigo : nec enim minus pretioſum, vel tibi gratum fore confido, quam ſi ex auro vel gemmis compactum eſſet. Excipe illud & foue munifico amplexu; placidiſſimus affulgeat illi obtutus tuæ incomparabilis pietatis tanquam ſolare iubar, vt per omnes orbis Eccleſias radios emittat: vt modum laudandi Numinis omnibus indicet, atque in æternum tui nominis gloriæ luceſcat. Poſſide me vt rem tuam, ò ſuprema cœlorum Regina, & cum volueris in hac tibi dicata æde ægris mortalibus tot impedere beneficia, ne me indonatum hinc patiaris abire. Innoua ſigna,

imm u-

immuta mirabilia. Si hic cæcorum oculos diſcuſſa caligine, vt Solem aſpicerent, aperuiſti: oculos mentis meæ clariſſima tua luce perfunde, vt lumen vultus Dei, quod ſignatum eſt ſuper nos, puro ſemper intuitu perſpiciam. Si obturatas ſurdorum aures reſeraſti; da gaudium & lætitiam auditui meo interno, vt audiam vocem ſponſi loquentis in ſilentio ad cor Hieruſalem. Si mutarum linguarum vincula dirupiſti; tribue ori meo ſermonem rectum & bene ſonantem, vt cum diuinas concino laudes, placeant verba mea in conſpectu æterni Regis. Si malè affectis priſtinam valetudinem depulſo morbo reſtituiſti; ſana me diuturna infirmitate laborantem, vt integer animus meus ſine vlla ægritudine prauæ affectionis in die nouiſſimo inueniatur. Id precor humillimè ante hanc mirificam imaginem tuam in genua prouolutus, hac die ſolémni, quam nobis venerabilem reddidit Natale tuum, Anno poſt Verbi in vtero tuo admirabilem Incarnationem CIↃ IↃ CL.

PRAE-

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendiſs. P. Sac. Palatij Apoſt. Magiſtro.

Aſcanius Riuald. Viceſger.

Imprimatur Fr. Vincentius Cepolla Magiſt. & Reuerendiſs. P. Magiſtri Sacri Palatij Apoſtolici Socius Ordinis Prædicat.

PRAEFATIO
AD LECTOREM.

1 OTij monaſtici beneuole Lector, rationem reddere incipio, cum hanc meam de diuina Pſalmodia lucubrationem typis euulgo. Scio quidem hæc ætate eruditiſſima ſcribētibus multa à multis imminere iudicia, multas parari cenſuras: ſed recordatus ſum cum D Hieronymo illius verſiculi, Pollio, & ipſe facit noua carmina; neque cum alijs pleriſque tenuit, & corripuit, iuxta ſatyrici dictum inſanabile ſcribendi cacoëthes: Cum præſertim docuerit me vir magnus Enodius Tnicinenſis, non minus de otioſo ſilentio reddendam eſſe rationem, quam de otioſo ſermone. Sed iſtis paginis, inquies, quid erit loci poſt tot ſāctiſſimos Patres, poſt tot doctiſſimos viros, qui de diuinis officijs vberrima nobis commentaria reliquerunt? An non hanc ſpartam ſatis ſuperque exornarunt, qui viri, & quam eximij! Iſidorus Hiſpalenſis, Amalarius Fortunatus, Rabanus Maurus, Rupertus Tuitienſis, & alij innumeri tum veteres, tum recentiores? Ornarunt illi quidem, & eccleſiaſticæ functionis Sacramenta operoſiſſimis ſcriptis illuſtrarunt. Sed an ideò ſequi pudet, quia illi præceſſerunt? Numquid, vt verbis vtar D. Hieronymi, aut Tertullianus B. Martyrem Cyprianum, aut Cyprianus Lactantium, aut Lactantius Hilarium deterruit à ſcribendo? Diuina eloquia, inquit Chryſoſtomus, fonti ſimilia ſunt largis, perennibuſque fluentis ſcaturienti. Qui ante nos fuere pro viribus ſuis aquas inde hauſerunt: & ſimiliter qui poſt nos futuri ſunt idem attentabunt, neque ſic totum euacuare poterunt: ſed magis interim augeſcunt flumina, & increſcunt. Rectè Romanus Sapiens. Qui præceſſerunt, non præripuiſſe mihi videntur, quæ dici poterant, ſed aperuiſſe. Creſcit in dies materia, & inuenturis inuenta non obſtant. Præterea conditio optima eſt vltimi. Parata verba inuenit, quæ aliter inſtructa, nouam faciem habent: nec illis manus inijcit tanquam alienis; ſunt enim publica. Iuriſconſulti negant, quidquam publicum vſucapi. Et ſi concedamus omnia à veteribus inuenta eſſe, hoc ſemper nouum erit, vſus & inuentorum ab alijs ſcientia, & diſpoſitio. Rectè item Damaſcenus: Nonnunquam id, quod à perfectis relictum

Hieron. præf. lib. 5 in Oſeam.
Virgil. Ecl. 3.
Iuuen. Sat. 7.
Enod. præf. carmin. 9.
Hieron. prol. lib. 1 in ep. ad Epheſ.
Chryſ. hom. 3. in Geneſ.
Seneca epiſ. 79.
Id. ep. 65.
Damaſc. orat. de defunctis.

liſtum eſt, reperit puellus: & in id quod præter curſum eſt à Sapientibus, incidunt idiotæ: & id quod occultatum eſt Magiſtris, comparuit diſcipulis. Denique alius alio plura inuenire poteſt, nemo omnia. Et ſæpè iuniori reuelat Deus, quod melius eſt, ait Pater Monachorum.

Auſon. Idyll. 10. Benedict. reg. c. 3.

2 Non fuit autem meum conſilium poſt tot editos de ſacris precationibus libros, malè recoctam, quod aiunt, crambem faſtidioſo huius ſeculi palato obijcere: ſed fiduciam mihi præbuit, aliquid de nouo audendi id, quod ſcribit Auguſtinus libro primo de Trinitate, vtile eſſe plures à pluribus fieri libros diuerſo ſtylo, non diuerſa fide, etiam de quæſtionibus eiſdem, vt ad plurimos res ipſa perueniat, ad alios ſic, ad alios autem ſic. Quod ſi dixero me in his ſcriptis methodum ſeruaſſe, ab aliorum methodo prorſus diuerſam, magis libera vox erit, quàm ſuperba. Confer, ſi placet, hunc librum cum ceteris, qui hactenus de eodem argumento prodierunt, fateberis proculdubio neminem reperiri, qui omnes Diuinæ Pſalmodiæ partes, myſteria, & diſciplinam hac ratione explicarit. Poſſum audacter de ſtylo, & methodo huius operis dicere, quod Phocas Grammaticus de breuitate ſuæ artis.

Auguſt. lib. 1. de Trinit. c. 3.

Ars mea multorum es, quos ſecula priſca tulerunt,
Sed noua te breuitas aſſerit eſſe meam.

Phocas proœmio de nomine, & verbo.

Paſch. præf. lib. 6. in Matth.

Poſſum quoque Paſchaſij Ratberti verba vſurpare dicentis. Expoſitio mea multorum eruditiſſimorum eſt Doctorum, quos antiquior tulit ætas, & firmauit auctoritas veritatis, ſed proprio commendatam ſtylo, nouitas facit eſſe meam; ita vt tractatus qui de omnibus colligitur, vnus verè videatur, & ſpecialiter eſſe meus. Si quid verò benè tractaui, malo id cum prædicto Phoca lectoris iudicio laudari, quam mea iactari prædicatione. Simias enim ferunt, inquit Syneſius, poſtquam pepererint in fœtibus ſuis tanquam ſimulachris obtutus defigere præ admiratione pulchritudinis; adeò natura eius amans eſt, quod peperit: quamobrem alijs permittenda eſt in ſobolem inquiſitio. Ob id Lyſippus Apellem ad tabellas admittebat, & Apelles Lyſippum. Portò ſi quid peccatum in hoc opere eſt (& ſanè plurima peccata ſunt) meum eſt: ſi quid bonum, ſi quid laude dignum, non meum, ſed alienum eſt.

Phocas ibid.

Syneſ. epiſt. 1.

Lapſus eſt memoria Syneſius, nam Lyſippum pro Protogene poſuit.

3 Ex ſcriptis probatiſſimorum auctorum pleraque meo ſtylo

ſtylo elicui illud Poëtæ ſequutus.

Floriferis vt apes in ſaltibus omnia libant, Lucret. lib. 3.
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta.

Nonnulla vt apud ipſos ſunt admiſcui, vt quod ait Bernardus, ex vaſculorum pulchritudine gratiora fiant, quæ in eis lectori appoſuerim. (Bern. ſerm. 3. ſup. miſſus eſt.) Nec mihi vitio vertas (verba ſunt Theodoſij Macrobij ad Euſtachium filium) ſi res, quas ex lectione varia mutuabor, ipſe ſæpè verbis, quibus ab ipſis auctoribus enarratæ ſunt, explicabo: (Macrob. præfat. Satur.) quia præſens opus non eloquentiæ oſtentationem, ſed noſcendorum congeriem pollicetur. Afranius togatarum ſcriptor, (ex cuius fabulis exempla ſæpius afferunt in ſuis grammaticis inſtitutionibus Soſipater Chariſius, & Nonius Marcellus) in ea togata, quæ Compitalia inſcribitur, nō inuerecundè reſpondens arguentibus, quod plura ſumpſiſſet à Menandro. (Afran. apud Macrob. lib. 6. Sat. cap. 1.) Fateor, inquit, ſumpſi, non ab illo modo, ſed vt quiſque habuit, quod conueniret mihi, quodque me non poſſe, melius facere credidi, etiam à Latino. Plautus, Cæcilius, Terentius, & cęteri eloquentes viri, teſte D. Hieronymo, non ſolùm verſus, ſed multa capita acceperunt ab antiquis. (Hieron. proœm. lib. 2. in Michæā, & proœm. qq ſeu traditionum Hebraic. in Geneſ.) Quare Terentium Luſcius Lauinius criminabatur quaſi publici ærarij furem: Virgilius compilator veterum dicebatur: Tullius quoque, qui in arce eloquentiæ Romanæ ſtetit, rex oratorum, & latinæ linguæ illuſtrator, repetundarum accuſabatur à Græcis. S. Ambroſij ſcripta, vt D. item Hieronymus refert, Origenis ſermonibus plena ſunt; Exaëmeron autem ex Baſilio cōpilauit. (Idem initio Apolog. ad Pamach. & epiſt. ad eumdem de erroribus Origenis.) Recentiorum libri quid aliud plerumque ſunt, quam Centones è pulchrioribus Antiquorum dictis? Secunda pars Theologicæ Summæ D. Thomæ magna ex parte legitur in Speculo Morali Vincentij Beluacenſis. Plura capita A. Gelij tranſcripſit Macrobius. In Eclogis Calpurnij, & Nemeſiani ijdem quandoque verſus leguntur, quos alter alteri ſublegit. Si ab Ariſtotele aliena dematur, qui Phęnix videtur, cornicula apparebit, furtiuis nudata coloribus. Plato ſe reū furti audiuit accuſari, quod magnam partē Philolai tranſtulerit in Timæum. Alia veterum Scriptorū furta recenſent, eleganter ex Græcis Clemens Alexandrinus, & Euſebius Cæſarienſis: ex noſtris autem Aurelius Macrobius, & Auguſtinus Eugubinus. (Clemens Alex. 6. Strom. Euſeb. lib. 10. præp. Euang. Macrob. 5. & 6. Sat. Eugub. de perenni philoſoph.) Si quiſpiam nouus Archimedes adeſſet nobis, qui proprium, & alienum in libris diſcerneret, ſi iudicem haberemus

b Ariſto-

Ariſtophanem, qui mortuorum linguam intelligeret; cum loquuntur per ora viuorum: Si Cratinum, qui libros torqueret, vt latrocinia confiterentur; quot in re literaria fures inueniremus? Texunt plerique libros, ſicut ſerta ex varijs floribus, *Miranturque nouas frondes, & non ſua poma*. Pauci poſſunt cum Manilio dicere.

Manil. Aſtronom. lib. 3.

Noſtra loquar: nulli vatum debebimus orſa,
Nec furtum, ſed opus veniet.

4 Ab hoc autem communi vitio, haud immunis ego ſum: quod vltrò, & ingenuè fateor, ne me quiſpiam accuſet, & lege Iulia peculatus damnandum cenſeat, ſi hemiſtychium aliquod, vel integrum verſum, ſiue ſententiam probati alicuius Scriptoris meis carminibus, & ſcriptis immixtam videat. Vix enim fieri poteſt, vt quis eruditum aliquod argumentum pertractet, quin vel inuitus è veterum monumentis plura tranſcribat. Porrò negant Iuriſconſulti eum damnari debere, qui pecuniam publicam acceperit, ſi poſtea erogauerit. Ligna quidem, & lapides ad hanc ſtructuram ab alijs accepi: at ædificij forma, & conſtructio mea eſt. Sanctorum verò Patrum, & antiquorum ſententias fideliter ex fonte excerpſi riuulorum peroſus impuritatem: Verba tamen ſcrupuloſè non ſector, dum ſenſus integer maneat. Nam & Apoſtoli in citando veteri teſtamento aliquando, & media interſecant, & ex pluribus locis vnum conflant, vt Hadrianus Papa, Leo Caſtrenſis, & Franciſcus Ribera doctè obſeruant.

ff ad l Iuliam peculat. l 4.

Hadr. I. ep. 3 pag. mihi 742. Leo in c. 8. & 9. Iſaiæ. Riber. in c. 13. Oſeæ n 33. Caſſi d. præf. lib. 1 Var ar. Auguſt. de doctr. Chriſt. lib. 2. c. 18. & 40. Nazianz. orat. 20.

5 De ſtylo nihil habeo, quod præfari oporteat: poſſum autem cum Caſſiodoro humilem verecundè promittere, mediocrem non improbè polliceri. Sacræ doctrinæ profanam coniungere eruditionem, vbi neceſſe fuit, non dubitaui præclariſſimorum Eccleſiæ procerum inſiſtens exemplo. Sapientia enim vocat ancillas ad arcem, & gentilis puella in coniugium aſſumitur à Iudæo. A malis etiam Scriptoribus aliquando abſtinere non potui, Senecam imitatus, qui volens Publium Mimum citare, ait: Nunquam me in bona re mali pudebit auctoris. Librum in capita, capita in paragraphos ſubdiuiſi, quia vt monet Fulgentius, lectoris renouat ſtudium temperies diſtincta librorum. Et ſicut labor viatoris hoſpitio, ait Auguſtinus, ita libri termino reficitur Lectoris intentio.

Sen. de Tranquil. cap 11.

Fulg. in f. lib. 1. ad Monimum. Aug. in 1. lib. 9. con aduer. legis, & Prophet.

6 De

6 De ſingulis officijs,eorumq;partibus non ea dumtaxat, quæ ad hiſtoriam pertinent, ſed ſymbolicas inſuper rationes, & aſceticam doceo diſciplinam. Aſcetas autem illos vocant Philoſophi,qui ſolidarum virtutum exercitationibus incumbunt: quare Patres Græci Monachos Aſcetas, & monaſteria Aſceteria, atque tractatus de virtutum exercitatione Aſceticos nuncuparunt. Quæ omnium ſcriptis euulgata ſunt, prætermiſi quandoque, quia operæ redundantis eſt, cunctis nota replicare: atque omnia perſequi velle, aut nimiæ miſeriæ, aut inani iactantiæ adſcribi ſolet.

Simmach.lib.6. ep. 32.
Plin.lib.7.cap 37.

7 Solutæ orationi quædā Poëmatia intermiſcui vario carminum genere, vt ſi minus à ſtylo, ſaltem à verſuum varietate placerent. Laudem ab iſtis non quæro. Licet enim ſcribat Cicero neminem ſe Poëtam cognouiſſe, qui ſibi non optimus videretur: noui tamen ego, quam ſit mihi curta ſupellex, & iure cogor mirari cum Satyrico, quomodo fieri potuerit, vt ſic repentè Poëta prodirem. Ignoſce lector, cum poſſem culpa carere, malui hanc deprecari; id nimirum exigente genio meo, cui in hac re non obſequi, & ſi voluiſſem, non valuiſſem. Adde, quod & rationem Diuinarum Laudum ſequutus ſum, quæ hymnis conſtant, & proſa. Neque tamen fortuitò in Poëticos paſſim ſonos erumpo, ſed ibi dumtaxat, vbi forma quædam ſubeſt, vel materia poëtica. Miſcere verò poëtica Philoſophicis docet me, teſte Ficino, omnis antiquitas, idque olim à Græcis vſitatum aſſerit Cicero in Tuſculanis. Idem permittunt, & laudant Plutarchus, Iamblichus, Plinius, & ex noſtris Pacianus, atque Ambroſius. Nec deſunt exempla: nam proſæ verſus miſcuere doctiſſimi viri Valerius Martialis, Statius Papinius, Decius Auſonius, Lucianus Samoſatenus, Theodorus Prodromus, Petronius Arbiter, Fulgentius in Mythologijs quicunque ille ſit, Martianus Capella, Seuerinus Boëthius, Valerius Probus, Phocas grammaticus, Curius Fortunatianus Rhetor, Iunius Moderatus Columella, Sidonius Apollinaris, Venantius Fortunatus, Ennodius Ticinenſis, Marcus Varro in ſatyris Menippæis, Seneca in ludo de morte Claudij, & multi Recentiores. Si quis autem à poëticis alienus fuerit, Poëtica non legat, ea enim ratione compoſita ſunt, vt ſine diſpendio cæterorum omitti poſſint.

Cic.5. Tuſcul.
Perſius init. Satyræ.
Ficin.lib.3 epiſt. ad Barto'.Fontiū.
Cic. 2.Tuſcul.
Plut comm Quomodo adol. Poëtas audire debeat.
Iambl.lib 2. de vita Pythag.c.3.
Plin. iunior lib 7. ep. 9.
Pacian. ep. 1 adu. Nouatianos
Ambroſ. lib.3. de fide ad Gratian. cap. 1.

8 Dicam ego de hoc libro, quod Chryſoſtomus de ſuis

Chryſ. tom. 1. hom. de Paradiſ. & Scripturis.

b 2 ſermo-

ſermonibus: Licet omnes non legant, pars ſaltem dimidia leget. Quod ſi nec dimidia quidem portio legerit, vel tertia pars. Quod ſi nec tertia; nec quarta; ſint ſaltem decem. Quod ſi nec decem, ſaltem quinque. Quod ſi nec quinque, vnus ſaltem. Et ſi nec vnus, mercedem tamen perfectam pro meo labore, & bona intentione accepturus ſum. Dicam cum Chriſtiano Druthmaro Monacho; Ego nulli nolenti iuſſero, aut legere, aut habere hunc librum, ſed qui voluerit: & ſi aliquis hunc deteſtetur, ordinet meliorem, & ego voluntariè ipſum ſuſcipio, nam iſte nihil vlli nocet. Dicam & cum Aſpendio Citharœdo, atque cum Hiſmenia tibicine, quorum præclari viri mentionem faciunt, Noui intus mihi ipſi, & Muſis canere. Mihi ſoli ſcripſi, mihi ſcenam ſtruxi. Sufficiunt, mihi pauci Lectores, ſufficit vnus, ſufficit nullus. Dicam tandem cum Valerio Martiali.

Druth. prol. in Matth.

Ambroſ. præf. in Pſ lm.
Hieron lib. 2. adu. Ruffin c. 8.
Dio Chryſoſt. or. 78
Seneca epiſt. 7.

Martial. init. lib. 10.

Si nimius videor, ſeraque coronide longus
Eſſe liber, legito pauca, libellus ero.

Vale mi Lector, & ſi quid ex huius libri lectione profeceris Deum lauda, & ora pro me.

PRO-

PROSPECTVS OPERIS

PER CAPITA, ET PARAGRAPHOS.

CAP. I.

De antiquitate, & excellentia Diuinæ Pſalmodię.

§.1. *ANtiquitatis quanta ſit vis. Diuinarum laudum antiquiſſima origo. Religio ſolius hominis propria. Cur homo recta ſtatura. Ignorantia malorum radix. Dei cognitio difficillima. Quædam obiter aduerſus Atheos*, pag. 2

§.2. *Senſum Religionis hominibus innatum Dei exiſtentiam probare. Diuinæ laudis initium ab Angelis, imò ab ipſo Deo. Vnde ſumi debeat Eccleſiaſtica Pſalmodiæ origo.* 13

§.3. *Viguiſſe ſemper diuini cultus ſtudium à primis parentibus vſq: ad Chriſtū. Teſtimonia infidelium de precibus, & hymnis primorum Chriſtianorum.* 17

§.4. *Teſtimonia ſanctorum patrum de ſacra Pſalmodia ab ortu Eccleſiæ, et deinceps temporum ſerie ſeruata. Addita quædam de eius excellentia, & de perenni Pſalmodia in quibuſdam Eccleſijs inſtituta. Deſiderium laudandi Deum. Tacti obiter quidam eccleſiaſticæ hymnodiæ calumniatores.* 22

CAP. 2.

Quibus de Cauſis certæ quædam horæ ad pſallendas Deo laudes fuerint inſtitutæ.

§.1. *VAria nomina Horarum Canonicarum explicantur. Cur diuina myſteria ſymbolis, & allegorijs occultarint antiqui.* 36

§.2. *Prima ratio inſtitutionis Horarum ex D. Cypriano. Secunda ex Amalario Fortunato, & Honorio Auguſtodunenſi.* 42

§.3. *Tertia ratio ex Hugone Victorino. Quarta ex communi ſcriptorum ſententia ob dominicæ paſſionis memoriam.* 44

§.4. *Quinta, & ſexta ratio in gratiarum actionem ob diuina beneficia. Septima per analogiam ad ætatem humanam. Addita quædam de breuitate vitæ.* 47

§.5. *Octaua ratio ex parabola Euangelica laborantium in vinea.*

Nona

Nona ex myſtica ſeptenarij numeri ſignificatione. Etiam infideles ſtatis horis orare. Errores Cabaliſtarum obiter indicantur. 52

CAP. III.

De varia diei, ac noctis diuiſione.

§. 1. *Quid dies, quid nox ſit. Prima diei diuiſio in naturalem, & artificialem. Diei ciuilis initia varia apud varias gentes. Hora nomen æquiuocum.* 58

§. 2. *Hora vnde dicta. Figmenta Poetarum de Horis. De vſu horologiorum apud veteres. Horæ olim nunciata à ſeruis. Verus dies Chriſtus eſt.* 63

§. 3. *Secunda diuiſio diei naturalis antiquo Romanorum more. Tertia diuiſio diei, & noctis artificialis. Cur diuiſa dies in 12. horas. De horis æqualibus, & inæqualibus: In viciſſitudine diei, & noctis relucet mirabiliter Dei prouidentia.* 69

§. 4. *Dies in quatuor præcipuas partes diuiſa ab antiquis. Item nox. Quid ſtationes, quid Vigiliæ ſint. Quota hora quodlibet officium celebrandum. Quot ſint partes officij.* 76

CAP. IV.

De Nocturnis Vigilijs.

§. 1. *Cur nocte orandū ſit. Etiam Ethnicos nocturnas vigilias celebraſſe in honorem Deorū. exhortatio ad vigilandum. Oratio vt myſticæ fugentur tenebræ.* 84

§. 2. *Laudes vigiliarum. Exempla vigilantium. Nocturnum tempus maximè opportunum ad orandum.* 91

§. 3. *A ſectarijs damnari vigilias. Quota hora nocturna ſynaxis perſolui debeat. Somnus poſt vigilias Monachis interdictus. & cur. Oratio ad Deum, vt excitet nos.* 96

§. 4. *Amor vigilare facit. Quomodo vigilandum ſit. Quæ ſint vigiliæ myſticæ.* 102

CAP. V.

De Laudibus.

§. 1. *An Laudes ſint officium diſtinctum à Nocturnis. Matutini nomen æquiuocum. Laudes incipiente crepuſculo perſoluendæ ſunt. Quid ſit crepuſculum, quæ eius duratio.* 107

§. 2. *Cur Matutini, & Laudum nomen huic officio tribuatur. Matutinæ orationis prærogatiuæ. Eiuſdem rationes myſticæ. Lucis, & Auroræ encomia.* 112

§. 3. *Matutinum tempus aptiſſimum contemplationi. Quæ ſit myſtica lux animæ. Tota nocte quæritur ſponſus; non niſi in Aurora inueniendus. Oratio ad Deum, vt verum lumen oriatur in nobis.* 119

§. 4. *Lucta Iacob vſque ad auroram, quid*

quid ſymbolice, e moraliter indicet. Denique hortatio ad laudandum Deum. 123

CAP. VI.

De Prima.

§.1. ORandum eſſe poſt ſolis ortum. Laudatur ſol, eiuſque ortus deſcribitur. Fabula Memnonis. De cultu ſolis, & eius falſa Apotheoſi. Inter priſcos adorantium ritus etiam oſcula adhibita. 127
§.2. Omnes Ethnicorum Deos referri ad ſolem. Cur oremus verſus Orientem. 134
§.3 Veterum opiniones de ſole. Verus ſol adorandus, qui eſt Chriſtus. Quis ſit ignis obſcurans ſolem. Cur oremus hora Prima. 140
§.4 De matutinis ſalutationibus. Prima quando fuerit inſtituta, & qua hora perſolui debeat. 144.

CAP. VII.

De Tertia.

§.1. HOra Tertia myſteria. Numerus Ternarius commendatur. 147
§.2. Hora Tertia oramus ob aduentum Spiritus ſancti. Gratia ſancti Spiritus quid operetur in anima. 151
§ 3. Quid ſit portare Spiritum, & viuere in ſpiritu. Oratio ad Spiritum ſanctum. Cur hac hora aurea, & ſacra nuncupetur. 154

CAP VIII.

De Sexta.

§.1. DIuina maieſtas in ſole precipuè elucet. Solis, & Dei comparatio ex ſanctis Patribus. 157
§.2. Effectus ſolis in meridie quomodo impijs, & iuſtis conueniant. Quid ſit meridies. Affectus ſponſæ quærentis vbi paſcat, vbi cubet ſponſus. Cur meridie oremus. Mediocritas laudatur. 162
§.3 Dæmonium meridianum quid ſit. Sexta hora myſteria ex ſacris libris. Hac hora crucifixus eſt Chriſtus. 168

CAP. IX.

De Nona.

§.1. HVmanarum rerum inconſtantia. Ea per Nonam deſignatur. Vtilitas tentationum. 173
§. 2. Numerus Nouenarius infauſtus. Hora Nona myſteria. Cur oremus hac hora. 177
§.3. An hora nona cibum ſumerent antiqui. Quinam ſemel, qui pluries in die olim reficerentur. Chriſtianorum qui mores de eadem re; & qua hora ieiunium ſoluerent. 181

CAP.

CAP. X.

De Veſperis.

§.1. Myſticus ſolis occaſus. Quid ſit ſolem oriri, & occidere. Dicta quaedam breuiter de cognitione ſui. Humanarum rerum magnam eſſe viciſſitudinem. 191

§.2. De eo quod ſcriptum eſt, Ad Veſperum demorabitur fletus. Dictum obiter de vtilitate lacrymarum. Veſper contemplationem ſignificat. 196

§.3. Magna eſſe veſpertini temporis Sacramenta. Notantur quaedam de epiſtolis laureatis. Pacis encomium, & ad eam exhortatio. 203

§.4. Veſperarum ex nouo teſtamento prærogatiua. Veſper mundi finem ſignificat. Oratio ad Dominum, vt nobiſcum manere dignetur. 206

§.5. Quid ſit Veſper, & quæ eius Ethimologia. Qua hora veſpertinum officium perſolui debeat. Notantur quædam de Lucernario, & hora Lucernari. Mores noſtros ab antiquis multum diſtare. 210

CAP. XI.

De Completorio.

§.1. Completorium cur ſic dictum. Quare a Lectione inchoetur. Oſtenſum contra quoſdam Sanctum Benedictum primũ Cõpletorij inſtitutorem fuiſſe. 214

§.1. Completorium qua hora celebrandum. Admonet nos finis noſtri. Myſtica eius ſignificationes. Quæ ſit bona, & viuificans mors, quam iuſti optant. 220

§.3 Hora Completorij obtulit Abraham ſacrificium. Contemplationis ſeries ex eodem ſacrificio explicatur. Deprecatio pro dono contemplationis. 226

§.4. Completorio feruentius adeſſe debemus multis de cauſis. Somnus imago mortis. 233

CAP. XII.

De Officio paruo Beatæ Virginis.

§.1. Quam difficile ſit de Mariæ laudibus ſcribere. Cur negotium omnium ſeculorum dicatur eſſe. Eius cultum ſemper viguiſſe. Ad ipſam B. Virginem deprecatio. 236

§.2. Officij parui B. Virginis memorabilis inſtitutio. Eius origo antiquior, quam vulgus putet. Deiparæ encomia, & ad eam ſalutatio. 241

§.3. Ritus officij explicatur. Ordo Ciſtercienſis ſpecialiter Deiparæ dicatus eſt. Exhortatio ad implorandum in omnibus Mariæ nomen, & auxilium. 248

CAP.

CAP. XIII.

De officio Defunctorum.

§.1. *Cur oremus pro defunctis. Quædam de Purgatorio. Quæ peccata in eo puniantur. Voces purgantium animarum.* 252

§.2. *Quot, & quibus operibus animabus defunctorum ſuffragari poſſimus. Officij pro defunctis quam antiqua ſit inſtitutio. Cur certi quidam dies ſacris pro mortuis offerendis tribuantur.* 257

§.3. *Quo ritu officium defunctorum celebretur. Dicta quædam de mortis recordatione. Qui mores Ethnicorum erga defunctos, deque varijs ſepeliendi modis. Qui mortui plangendi. Purgatorij acerbitas, & ad illud declinandum adhortatio.* 260

§.4. *Indicantur Auctores, qui fidē Purgatorij, ritumque orandi pro defunctis aſtruunt. Addita quadam ex profanis ſcriptoribus de funerandi ratione.* 268

CAP. XIV.

De Pſalmis Pœnitentialibus, & Litanijs.

§.1. *Pœnitentiæ vtilitas, & effectus. De Pſalmis Pœnitentialibus, eorumque vſu. Laudes pœnitentiæ. Cur ſeptem tantum ſint pſalmi pœnitentiales.* 270

§.2. *Notantur quædam de ſingulis pſalmis pœnitentialibus. Denique adhortatio ad pœnitentiam.* 276

§.3. *Litania quid ſit, & quotuplex. Litaniarum vis, & efficacia.* 287

CAP. XV.

De pſalmis Gradualibus.

§.1. *Quindecim pſalmis gradualibus totidem gradus Christianæ perfectionis indicari. Vitæ ſpiritualis triplicem eſſe ſtatum. De aſcenſione mentis in Deum. Quindecim animæ dignitates ex Abbate Cellenſi.* 292

§.2. *Quinque gradus incipientium, omne mortale, omne veniale crimen deſerere; diuitias, ac dignitates contemnere: prauos motus cohibere: proprium iudicium, & propriam voluntatem abnegare. Quæ ſint purgati animi indicia.* 296

§.3. *Quinque gradus Proficientium: Virtutes omnes acquirere, virtutum exemplar alijs eſſe, iuſtitiæ vias docendo demonſtrare, ſe humilem in omnibus exhibere, omnes irriſiones et detractationes patienter ferre.* 304

§.4. *Quinque gradus perfectorum. Orationis ſtudium, puriſſima intentio, in omne opus bonum magno impetu ferri, velle ſemper quod vult Deus, adhærere Deo, & vnum fieri cum eo ſpiritum intimo charitatis affectu.* 309

c CAP.

CAP. XVI.

De ſingulis Partibus Diuinæ Pſalmodiæ.

§. I.

De oratione Dominica.

Oſtenditur ex Patribus dignitas, vtilitas, & efficacia buius orationis. Petitionum ordo, & congruentia ex D. Thoma. Quinam poſſint banc orationem rite, ac iure recitare. Quoties, & quo ritu in diuinis officijs recitetur. 316

§. II.

De Angelica Salutatione.

Eius dignitas, & excellentia demonſtratur. Quando, & à quibus fuerit inſtituta. Cur in diuinis officijs recitetur. 322

§. III.

De Symbolo Apoſtolorum.

Quando, & à quibus fuerit inſtitutum. Quadam de ſymboli ratione. Laudes ſymboli ex Patribus. Quoties, & quo ritu dicatur. Cur boc ſymbolum Romanum *nuncupetur.* 325

§. IIII.

De Horarum initio.

Cur à verſu Domine labia mea aperies incipiat nocturna ſynaxis. Quid ſit myſticè aperiri labia. Completorio cur præmittatur hic verſus, Conuerte nos Deus ſalutaris noſter. Conuerſio vera quæ ſit. Ira Dei duplex. Vſus multiplex buius verſiculi, Deus in adiutorium meum intende. 334

§. V.

De ſigno Crucis.

Horæ Canonicæ à ſigno Crucis incipiunt. Signi buius antiquitas, & virtus ex ſanctis Patribus. Qua ratione manu exprimatur. Alia quædam de cruce obiter notantur. 341

§. VI.

De Gloria Patri.

Varij errores recenſentur, & confutantur de bymni buius origine, & inſtitutione. Quid ſit Deum glorificare. Vera gloria quæ ſit. Inanis gloria ſugillatur, laudatur bumilitas. 347

§. VII.

De Alleluia.

Huius vocis præconia ex Patribus.

bus. Cur ex Hebraico in Græcum, vel Latinum idioma non ſit tranſlata. Cur certis diebus intermittatur. Cur prolixiori modulatione cantetur. A quo primum cantari cœperit. Eius multiplex vſus. Quid Latinè ſignificet. Addita quædam ex Hebraico fonte de decem præcipuis nominibus Dei. 352

§. VIII.

De Inuitatorio.

Cur pſalmus nonageſimus quartus, & quo ritu nocturnis vigilijs præmittatur. Breuis eiuſdem pſalmi explicatio. 365

§. IX.

De Hymnis.

Hymnorum vſus antiquiſſimus. De hymnis Orphei. Varia genera hymnorum. Laudantur hymni ex ſacris, & prophanis auctoribus. Quid ſit hymnus. Quo ritu cantari ſoleant. 370

§. X.

De Antiphonis.

Quid ſit Antiphona. Quis primus fuerit Antiphonarum inſtitutor. Alterni cantus antiquitas. Antiphona charitatem deſignat. Suſpiria amantis animæ. 377

§. XI.

De Pſalmis.

Pſalmorum encomia ex Patribus. Pſalterium cōpendium eſt omnium ſcientiarum. Diuiſio Pſalterij. Pſalmus quid ſit. Vſus pſalmorum laudabilis, antiquiſſimus. 384

§. XII.

De Canticis.

Quomodo inter ſe differant pſalmus, canticum, canticum pſalmi, & pſalmus Cantici. Canticum quid ſit. De canticorum vſu, numero, materia, & antiquitate. De cantico Te Deum laudamus. Per alia cantica properandum eſſe ad cantica canticorum. 391

§. XIII.

De Verſibus.

Verſus vnde dicatur. Quid ſignificet. Aliquot verſuum explicatio. Cantica euangelica cur ſtando pſallantur. 396

§. XIV.

De Lectionibus.

Antiquitas, vtilitas, & excellentia ſacrarum Lectionum. Ritus Lectionum explicatur. De benedictionibus. Cur Prælatus Dominus, &

c 2 non

non Dominus nuncupetur. Dicta quadam obiter de hac voce. Sacra ſcriptura cur difficilis. 398

§. XV.

De Reſponſorijs.

Reſponſoria quid ſignificent. Cur prolixius cantentur. Quis eorum auctor. Quo ritu dicantur. 410

§. XVI.

De Capitulis.

Capitulum quid ſit. Quare ſingulis horis, & quo ritu recitetur. 412

§. XVII.

De Collectis.

Collecta nomen æquiuocum. Collectarum primi auctores. D. Benedictus benedictionis nomine collectā indicat. De ſalutatione Dominus vobiſcum, quæ collectis præmittitur. Notantur quædam de vltima collectarum clauſula, & de hac voce Amen. 414

§. XVIII.

De Symbolo Athanaſij.

Quando Symbolum ſcripſerit Athanaſius. Cur die Dominica recitetur. Notantur obiter huius diei prærogatiuæ. 422

§. XIX.

De lectione Martyrologij.

Exemplorum quanta ſit vis. De Cruciatibus ſanctorum Martyrum. De vſu, & ritu legendi Martyrologium. 423

§. XX.

De precibus, & ſuffragijs, atque de fine officij.

Cur ad Primam, & Completorium quædam preces certis diebus recitentur. Cur etiam in Laudibus, & Veſperis commemorationes ſanctorum fiant; itemque ſanctæ crucis, & deprecatio pro pace. De verſu Benedicamus Domino. De oratione ad B. Virginem, quæ dicitur in fine cuiuſque horæ. Quis antiphonam Salue Regina compoſuerit. 428

CAP. XVII.

De Cantu Eccleſiaſtico.

§. 1. *Laudatur vniuerſim Muſica, eiuſque varij, & admirabiles effectus enumerantur.* 431

§. 2. *Dicta quædam de harmonia mundi. Ineſſe muſicam ſingulis rebus. Origo Muſicæ. De cantu eccleſiaſtico. Eum antiquiſſimum eſſe. An inſtrumenta muſicalia admittenda in Eccleſia.*

Pri-

Primus organorum vſus. 443
§.3. *Cantus Eccleſiaſtici qui fuerint primi inuentores. De muſicis, & Cantoribus, eorumquè diſcrimine. De Tonis, ſeu modis tropicis. Omnem Muſicæ mutationem malam eſſe. Cur ab hodierna muſica non ijdem effectus ſint, qui ab antiqua. Actum obiter de triplici genere cantus Diatonico, Chromatico, Enbarmonico.* 449
§.4. *De ſingulis Tonis, eorumque proprietatibus, & effectibus. Quædam de cantu Gregoriano.* 457
§.5. *Qualis eſſe debeat Eccleſiaſticus cantus. Quæ vitia à cantoribus euitanda. Quinam cenſeantur benè cantare. Quæ vera Muſica, quis verus animæ concentus ſit.* 461

CAP. XVIII.

De vàrijs Ritibus, quibus vtitur Eccleſia Catholica in recitandis diuinis officijs.

§.1. ORthodoxam Eccleſiam varietatibus exornari. Varias eccleſiarum conſuetudines vnitati fidei non obeſſe. 469
§.2. *De Ritu Romano.* 472
§.3. *De Ritu Monaſtico pro his qui militant ſub Regula S. Benedicti. Præmittuntur quædam de excellentia huius ſanctiſſimi Monachorum Patriarchæ.* 476
§.4. *De Ritu Ciſtercienſium.* 482
§.5. *De Ritu Cartuſianorum.* 485
§.5. *De Ritu Pramonſtratenſiũ.* 486
§.7. *De Ritu Prædicatorum.* 487
§.8. *De Ritu Carmelitarum.* 488
§.9 *De Ritu Lugdunenſis Eccleſiæ.* 488
§.10. *De Ritu Ambroſiano.* 490
§.11 *De Ritu Mozarabico.* 494
§.32. *De alijs quibusdam ritibus Eccleſiæ Latinæ.* 497
§.13. *De Ritu Græcorum.* 498
§.34 *De Ritu Græco Monachorum Cryptæ ferratæ Ordinis S. Baſilij.* 503
§.15. *De Ritu Armenorum.* 506
§.16. *De Ritu Maronitarum.* 511
§.17. *De Ritu Illyricorum.* 514
§.18. *De Ritibus Abbaſſinorum, & Cophtorum.* 514
§.19. *De alijs quibusdam Ritibus eccleſiæ Orientalis.* 516
§.20. *De Codicibus ſacrarum precationum.* 517

CAP. XIX.

De diſciplina Pſallendi.

§.1. DE *duplici præparatione ante officium remota, & proxima. Remotam in rectitudine vitæ, in libertate animi, in oris taciturnitate: Proximam in puritate intentionis, in diuinæ præſentiæ conſideratione, in diuini auxilij imploratione ſitam eſſe.* 520
§.2. *Vtrum oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem pertineat.*

Va-

Variæ orationis definitiones. Vtriuſque potentiæ actus requiri ad benè orandum. Intellectum attentione, voluntatem deuotione componi. Actum prius de reuerentiâ, qua componitur externus homo. Ea quid ſit, & quotuplex, & quæ eius incitamenta. 526

§.3. *Ceremoniæ quid ſint, & quæ huius nominis origo. Earum efficacia, & vtilitas ad diuinum cultum. Vera à falſis, & ſuperſtitioſis diſcernendæ. Exteriores ceremonias ſine interno ſpiritu parum prodeſſe.* 534

§.4. *De Attentione. Eam triplicem eſſe ad verba, ad ſenſum verborum, ad finem qui Deus eſt. Quæ & quanta horum attentionum vis, & neceſſitas. De eo, qui rapitur extra ſe dum pſallit, controuerſiæ quædam tractantur, et ſoluuntur.* 538

§.5. *Multis euagationibus humanã mentem ſubiectam eſſe. Omnes euagationes è ſeptem fontibus oriri: à curis & ſolicitudinibus, à magna negotiorum mole, ab otio, à ſuperfluis colloquijs, ab animi perturbationibus, à ſenſuum exteriorum libertate, et ab inſtabilitate imaginationis.* 545

§.6. *Septem euagationum remedia ſigillatim enumerantur. Euagationes inuoluntarias nullum orationi detrimentum inferre.* 551

§.7. *Quid ſit Deuotio, qui eius effectus, et efficacia. Tum nouem documenta ingeruntur ad eam comparandam, et conſeruandam.* 554

§.8. *Quæ ſint impedimenta deuotionis. Interioris, et exterioris hominis pugna, et humanæ calamitatis deploratio. Oratio ad impetrandam gratiam deuotionis.* 560

CAP. XX.

De varijs Sanctorum exemplis ad Diuinum officium pertinentibus.

§.1. *Exemplorum magnam eſſe vim ad vitam rectè inſtituendam.* 566

§.2. *Exemplorum Decades quatuor.* 467

§.3. *Operis clauſula, et pro eagratiarum actio.* 581

IN-

INDEX CARMINVM.

METRVM PRIMVM.

INitium operis cum inuocatione ſuperni auxilij. Verſus heroicus examẽter ſolus, vt apud Boethium, & Martianum Capellam. pag. 1.

METR. II.

Aduerſus Atheos. Scazon, quo paſſim omnes Epigrammatographi vtuntur. 11.

METR. III.

Enthuſiaſmus, & dicendorum propoſitio. Verſus exametri heroici. 41.

METR. IV.

Affectus erga Chriſti paſſionem. Ode, Dicolos Diſtrophos. primus verſus eſt exameter heroicus, ſecundus ſenarius Iambus, vt apud Horatium epod. od. 16. 46.

METR. V.

De breuitate vitæ. Ode, Tricolos tetraſtrophos. Duo primi verſus ſunt Alcaici Dactylici ex penthemimere Iambica, & duobus dactylis: Tertius eſt dimeter Iambus Hypercatalectus: Quartus conſtat ex duobus dactylis, & duobus trochæis: vt apud Horatium lib. 1. od. 9. 51.

METR. VI.

De horis & horologiis. Elegia prima 68.

METR. VII.

Noctis Encomium. Ode, Dicolos tetraſtrophos. Tres primi verſus ſunt Aſclepiadei: Quartus Glyconicus, vt apud Horatium lib. 1. od. 6. 95.

METR. VIII.

Potentia Amoris in nocte, & ſomnium, atque apparitio ſapientiæ. Elegia ſecunda. 102.

METR. IX.

Laus Auroræ. Carmen Anacreonticum; quo poſt Anacreontem feſtiuiſſimè vtuntur Martianus Capella, Prudentius, & Sidonius Apollinaris. Primus pes eſt Iambus, ſpondæus, vel Anapeſtus, ſequuntur duo Iambi, & ſyllaba. 117.

METR. X.

Inuitantur omnes creaturæ ad cantandas Deo laudes. Ode, Dicolos tetraſtrophos. Tres primi verſus ſunt Dactylici Alcmanij, & conſtant ex ſpondæo dactylo, & cæſura: deinde dactylo & ſpondæo. Quartus eſt Pherecratius ex ſpondæo, dactylo, & ſpondæo. Hanc compoſitionem ſiue in loquitur Terentianus Maurus, hàc compaginem & concinnationem, quæ verſus alternat, apud neminem vidi. Vſus ſum ego primus haud inuenuſtè. 126.

METR. XI.

Deſcribitur Ortus Solis. Verſus Glyconici, vt apud Senecam & Boethium ſæpè. 129.

METR. XII.

Oratio ad Chriſtum. Ode, Dicolos tetraſtrophos. Tres ſapphici cum Adonio, vt apud Horat. lib. 1. od. 2. 145.

METR. XIII.

Enthuſiaſmus ob Aduentum Spiritus Sancti. Ode dicolos diſtrophos. Glyconicus cum Aſclepiadeo, vt apud Horatium lib. 1. od. 3. 147.

METR. XIV.

Deſcribitur Aduentus Spiritus Sãcti. Ode, Dicolos diſtrophos. Primus verſus eſt examenter heroicus. Secundus eſt dactylicus trimeter hypermeter ab exordio cõſtans primo ex vna ſyllaba longa, vel duabus breuibus, deinde ex tribus vltimis pedibus verſus heroici. Vtuntur hac compoſitione Lyrici recentiores. 156.

METR. XV.

Verus Sol eſt Deus. Ode Dicolos diſtrophos. Sapphicus cum Glyconico, qua compoſitione vtitur Boetius lib. 1. Metr. 3. Huius autem Metri argumentum ab eodem Boethio acceptum eſt lib. 5. Metr. 2. 161.

METR. XVI.

Affectus Sponſæ, id eſt animæ, quærentis ſponſum. Elegia tertia. 165.

METR.

METR. XVII.

Laudatur mediocritas Ode, Tricolos tetraſtrophos. Duo Aſclepiadei cum Pherecratio, & Glyconico, vt apud Horatium lib. 1. od 5. 168.

METR. XVIII.

Affectus animæ amantis erga Chriſtum Crucifixum Ode, Dicolos diſtrophos Iambicus trimeter cum dimetro, vt apud Horatiũ Epod. od. 1. 80

METR. XIX.

Comparatio antiquæ, & noſtræ ætatis. Anapeſtici dimetri, quibus paſſim vtuntur Seneca, Boethius, *& alij.* 188.

METR. XX.

Rerum viciſſitudo. Ode, Dicolos diſtrophos. Tetrameter dactylicus cum penthemimere dactylica, qua compoſitione vtitur Auſonius. 195.

METR. XXI.

Inuitatio ad lacrymas. Elegia quarta. 199.

METR. XXII.

Pax vbi inuenienda. Phaleucij Hendecaſyllabi, vt apud Boethium, Martialem, & alios. 205.

METR. XXIII.

Sicut Sol, ita & homo vix natus vergit ad finem. Ode, Dicolos diſtrophos. Exameter. heroicus cum dactylico tetrametro, vt apud Horatium lib. 1. od. 7. 221.

METR. XXIV.

Contemptus Terræ, eleuatio ad Cœlum, varijque affectus amantis animæ. Dithyrãbus. verſus Dactylici, Iambici, Trochaici, Anapeſtici, Choriambici, Antiſpaſtici, Ionici, Pæonici, diuerſorum generum, puri, & impuri; integri, & mutili; ſimplices & compoſiti. Amat Dithyrambus genus dicendi tumidum, plenum vocum compoſitarum, quas Horatius ſeſquipedales vocat. plenum iocorum, & licentiæ Sed ab his conſultò abſtinui, ne luderem in re ſeria: ſolam autem libertatem, & inconſtantiam Dithyrambi in varietate verſuum ſequutus ſum. 223.

METR. XXV.

Innocatio B. Virginis Mariæ. Verſus dactylici qui conſtant ex ſyllaba longa, vel duabus breuibus in principio, deinde ex tribus poſtremis pedibus verſus heroici. Vtuntur his Boethius lib. 2. Metr. 4. *& Mart. Capella* lib. 2. 259.

METR. XXVI.

Laudes, & innocatio Beatæ Virginis. Elegia quinta. 245.

METR. XXVII.

Coniuratio inferni, vt portas pandat. Verſus Trochaici tetrametri brachycatalecti, vt apud Senecam, Prudentium, & alios. 255

METR. XXVIII.

Mortis cõtemplatio vera philoſophia Ode, Dicolos diſtrophos. Trimeter Iambicus cum Pentametro elegiaco, vt apud Boethium lib. 3. Metr. 3. 262.

METR. XXIX.

Omnia contemnenda, quia mors inexorabilis eſt. Ode Dicolos diſtrophos ad inſtar illius Horatianæ, Non ebur, neque aureũ: lib. 2. od. 18. 274.

METR. XXX.

Felicitas pœnitentis Ode, Dicolos diſtrophos. Dactylicus trimeter hypercatalectus cũ pherecratio, vt apud Boethium lib. 3. Metr. 6. 278.

METR. XXXI.

Litaniæ. Ode Dicolos diſtrophos. Exameter heroicus cum dactylico trimetro hypercatalecto. Hac compoſitione vſus ſum ego primus ſine vllo exemplo 289.

METR. XXXII.

Oratio, & exceſſus ab humanis. Trimetri Iambici. 295.

METR. XXXIII.

Diuitum curæ Ode, Dicolos diſtrophos. Aſclepiadeus cum Dimetro Iambico, vt apud Boethium lib. 3. Metr. 8. 298.

METR. XXXIV.

Vera felicitas. Ode, Monocolos. Aſclepiadei, Horat. lib. 1. od. 1. 302.

MEER. XXXV.

Viri iuſti conſtantia. Ode. Dicolos diſtrophos. Sapphicus cum dimetro Iambico, qua compoſitione vtuntur recentiores. 308.

METR. XXXVI.

Conformitas humanæ voluntatis cum diuina. Ode, Dicolos diſtrophos. Phaleucius hẽdecaſyllabus cum pentametro elegiaco, vt apud Boethium lib. 4. Metr. 4. 312.

METR. XXXVII.

Oratio Dominicalis. *Ode. Dicolos diſtrophos. Verſus exameter cum Penthemimere dactylica, vt apud Horatium* lib. 4. od. 7. 318.

METR.

METR. XXXVIII.

Myſteria fidei Ode, Monocolos Alcaici dactylici, quibus vtitur Claudianus in Epithalamio Conſtant ex Penthemimere Iambica, & duobus dactylis 319.

METR. XXXIX

Oratio pœnitentis ad Chriſtum. Ode, Dicolos diſtrophos Trochaicus dimeter cum Glyconico Vtuntur hac compoſitione Lyrici recentiores. 327.

METR. XL

Varij affectus amantis animæ erga ſponſum abſentem, & præſentem: dulciſque lucta amoris creati, & increati Elegia ſexta. 381.

METR. XLI

Laudatur Dauid, eiuſque Pſalmi. Ode, Dicolos diſtrophos. Aſclepiadeus cum Pherecratio, vt apud Boethium lib. 2. Metr. 2. 388.

METR. XLII.

De Sanctis Martyribus. Ode, Dicolos diſtrophos. Exameter cum dimetro Iambico, vt apud Horatium [illegible] od. 4. 425.

METR. XLIII.

Concentus muſicus in laudem Dei. Ode, Dicolos diſtrophos Trochaicus dimeter acatalectus cum altero dimetro catalecto, vt apud Martianum Capellam lib. 2. 441.

METR. XLIV.

Harmonia mundi. Ode, Dicolos diſtrophos. Tetrameter dactylicus cum dimetro Iambico, vt apud Boethium lib. 4. Metr. 1. 467.

METR. XLV.

Laudes Diui Benedicti Patris Monachorum Ode, Dicolos diſtrophos. Exameter cum dactylico tetrametro acatalecto, vt apud Boethium lib. 1. metr. 3. 478

METR. XLVI.

Vbique Deus. Ode, Tricolos Triſtrophos. Exameter heroicus cum dimetro Iambico, & penthemimere dactylica Horat epod. od. 13. 524

METR. XLVII.

Angeli orantibus, & pſallentibus aſſiſtũt. Elegia ſeptima 530.

METR. XLVIII.

Laudes ſolitudinis Dimetri Iambici, quibus ſolis vtuntur Auſonius & alij 558.

METR. XLIX.

Amoris potentia. Ode, Tricolos triſtrophos. Trimeter Iambicus cum penthemimere dactylica, & dimetro Iambico, vt apud Horatium ep. 11. 5[illegible].

METR. L. & VLTIMVM.

Hymnus Euchariſticus. Carmen Exametrum. 583.

NOTITIA AVCTORVM, ET LIBRORVM, QVI IN HOC OPERE

Citantur, Notantur, Illuſtrantur.

PRÆMONITIO AD LECTOREM.

OBſequor genio huius ſeculi, Amice Lector, cui nihil placet, niſi critico ſale reſperſum ſit. Quare non nuda Auctorum nomina præfigo, quod alij ſolent: ſed ſingulis auſus ſum adjcere cenſuram, & de ijs proferre, quid ſentiam. Nolim tamen hic Edicto ſemper ſubſcribas, BONVM FACTVM: Mendaces enim ſumus in ſtateris Filij hominum; ſæpè decipimur, ſæpè dormitamus. Vt autem ipſi Veteres, ita nos poſteri caſtigabunt, hoc ſummam habente æquitatem; iuxta Sententiam Iuriſconſulti, *ff. quod quiſq; iuris, l. 1.* vt idem ius nobis dicatur, quod ipſi alijs diximus. Lege, & vale.

A

ABbas Vrſpergenſis Ordinis Præmonſtraten. cuius nomen diu ignotum eſt Cōradus à Lichtenauu, in Chronico diligens, ſed Pontificibus infenſus.

Abbas Vercellenſis, dictus Thomas Gallus, ſiue à S. Victore primus Abbas S. Andreæ Vercellarum, cuius eſt commentarius in S. Dionyſium Areopagitam facilis, & accuratus.

Abſalonis Abbatis SprinKirsbacenſis ſermones docti, & elegantes. Huius cum laude meminit Cæſarius Heiſterbacenſis, *lib.4.cap.89.*

Achillis Bocchij Bononien. ſymbolicarum quæſtionum libri 5. multæ eruditionis, ſed ſtyli depreſſi.

Achillis Tatij Alexandrini ex Ethnico, & in Eroticis venuſto, ſed parum caſto Scriptore Epiſcopi Chriſtiani, teſte Suida, Iſagoge in Arati Phęnomena.

Adam Abbas Perſennæ, quæ eſt Abbatia Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Cenomanenſi, cuius

ius elegantiſſimi ſermones extāt Romæ M. SS. apud doctiſſimum virum Hilarionem Rancatum Abbatem Ciſtercienſem.

Adam à s. Victore auctor ſequentiarum Miſſæ, quas non admiſit vetus Eccleſia.

Adonis Viennenſis Archiepiſcopi Chronicon breue, ab origine Mundi ad ſua tempora.

Adrianus Turnebus Criticus celebris, & emunctæ naris.

Aelredus Abbas Rieuallis in Anglia Ordinis Ciſtercienſis vir sāctiſſimus, & ſuauiſſimi eloquij.

Aegidius Columna Romanus, Ordinis s. Auguſtini Archiepiſcopus Bituricenſis, & Cardinalis, vir celebris doctrinæ, & miri ingenij, Doctor fundatiſsimus nūcupatus.

Aelius Lampridius Hiſtoricus fidelis, ſed dicendi genere futilis.

Aelius Donatus Grammaticus pręſtantiſsimus, præceptor D. Hieronymi.

Aelianus Scriptor Græcus, ſed natus Præneſte, ob ſermonis ſuauitatem dictus Melliphtongus, cuius de varia hiſtoria, deque hiſtoria animalium libros exquiſitiſſimos habemus.

Aeneas Gazeus Philoſophus Platonicus pietate, & eruditione clariſsimus, qui Dialogum de reſurrectione, & immortalitate animorum inſcripſit Theophraſtum, quod potiores in Dialogo partes illi tribuat.

Aenæç Scriptoris vetuſtiſsimi (niſi fallit inſcriptio) commentarius polierceticus.

Afranius fabularum Togatarum egregius Scriptor, quarum extant ſola fragmenta apud veteres Grammaticos.

Agapetus Diaconus vir pius, & magni ſpiritus, de Regis officio ad Iuſtinianum.

Agathias Scholaſticus Smyrnęus, qui tenui ſtylo, & confuſo de rebus Iuſtiniani libros quinque neceſſarios conſcripſit.

Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus, vir doctrina inſignis, ſed Iconomachis conſentiens, pręterquam in cultu s. Crucis: qui etiam lapſus eſt, quod in diuinis officijs nihil vellet admittere præter ſacram ſcripturam.

Agrętius inter veteres Grammaticos recenſitus ob libellum de Sermone Latino.

Aimoinus, ſiue Aimonius Monachus de rebus Francorum laudabiliter ſcripſit, ſed notat Baronius *Tomo* 10. eum Iconoclaſtis conſenſiſſe.

Alanus Inſulenſis ex primo Abbate Ripatorij Ordinis Ciſtercienſis in diecęſi Trecenſi Epiſcopus Antiſſiodorenſis, quem plerique confundunt cum altero Alano conuerſo Ciſtercij, qui dictus eſt Doctor vniuerſalis, cum longè ab illo diuerſus ſit.

Albinus Flaccus Alcuinus Abbas multæ pietatis, & ſcientiæ Scriptor, quem quidam aiunt, Magiſtrum fuiſſe Caroli Magni. Li-

ber autem de diuinis officijs ma. lè tributus ei videtur, quia in eo citantur verſus Theodulphi Epiſcopi Aurelianenſis, qui vixit ſub Ludouico Pio, quod etiam ob. ſeruauit P. Sirmondus in notis ad Teodulfum.

Alcinous de doctrina Platonis Platonicorũ lectioni neceſſariò prę mittendus, quem librum commẽtarijs illuſtrauit Iacobus Carpentarius.

Alcimus Auitus Viennen. Archie. piſcopus, qui plura grauiter, & venuſtè ſcripſit verſu, & ſoluta oratione.

Alexandri ab Alexadro I. C. dierum genialium opus omni antiquitate, & eruditione refertiſſimum.

Aldhelmus Epiſcopus Anglus, cuius eſt liber de Laudibus Virginitatis ſtylo tumido, poetico, confuſo, verbiſque nouis, & inuſitatis.

Alexander Halenſis Anglus inſignis Theologus Ord. Minorum, dictus doctor irrefragabilis.

Alardus Gazęus Monachus eruditus Caſſiani Scholiaſtes.

Algazel Philoſophus Arabs Auicennę Sectator, & abbreuiator.

Aloyſius Nouarinus vir multa prędirus eruditione ſacra, & profana.

Albertus Crantzius Hamburgenſis diligens hiſtoricus regionũ Septemtrionalium, cuius Catholicę doctrinæ impiæ notæ ad marginem additæ ſunt à Sectarijs.

Albertus Pighius vir acutiſſimi ingenij, ſed liber eius de Eccleſiaſtica hierarchia cautè legendus eſt, quod non ſemper ſolidam tradat doctrinam.

Alphonſus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis vir ingenio, iudicio, ac pietate eximius, qui breuiſsimo tempore, cum non niſi XL. annis vixerit, copioſiſsima in ſcripturã commentaria reliquit.

Alphonſus à Caſtro Ordinis Minorum acerrimus Fidei propugnator, ſed notat eum, aliquando Bellarminus in controuerſiijs.

Alphonſi Regis Hiſpaniarum Tabulæ Aſtronomicæ Aſtrologis neceſſariæ, quas Lucas Gauricus caſtigauit

Alypius Muſicus, cuius Iſagogen edidit Ioan. Meurſius, eumque vixiſſe putat ſub Iuliano.

Alcoranũ lex impijſsima Turcarũ.

Ambroſius Ansbertus Monachus ſacra literarum peritia clarus. Vixit circa finem ſeculi Noni.

Ambroſius Mediolanẽſis Epiſcopus verè cœleſti manans ambroſia: cui tamen, ſicut & cęteris Patribus, quædam tribuuntur, quæ ſua non ſunt.

Amalarius Fortunatus Epiſcopus Treuiren qui eccleſiaſtica officia libris quatuor explicauit doctè, diffusè, ſed quandoque nimium ſubtiliter. Hoc autem opus de diuinis officijs huic Amalario perperam, tributum fuiſſe, docet Conſtantinus Caietanus in diſſertatione, quam vidi M. S. de duo-

duobus Amalarijs, qua oſtendit eſſe alterius Amalarij, qui ex Monacho Metenſi, & Archidiacono Turonenſi factus eſt Romę Cardinalis,& viuebat anno Domini 840.

Amedeus ex Abbate Altęcumbæ Ord. Ciſtercien. Epiſcopus Lauſanen. dulciſſimus B. Virginis encomiaſtes.

Ammianus Marcellinus Hiſtoricus iudicio, & fide clarus; ſed ſtylo Poëtico, duro, & inepto: Homo enim Gręcus græcas retinuit loquendi formas.

Amphilochius Iconij Epiſcopus, quem D Hieronymus parem facit Baſilio, & Gregorio Nazianzeno. Sed vita Baſilij ei falſo tributa eſt.

Andreas Hieroſolymitanus Epiſcopus Cretēſis, magni ſpiritus orator.

Andreas Tiraquellus I. C. vario litterarum genere excultus.

Anſgardus Monachus ſcriptor vitę S. Ansberti Rothomagenſis Epiſcopi.

Anacreon Lyricus Gręcus feſtiuiſſimus.

Anacleti Sicci de eccleſiaſtica Hymnodia, eiusque vſu & pręſtantia liber elegans, & eruditus.

Anaſtaſius Abbas, & Bibliothecarius Apoſtolicus Gręce & Latinè doctus.

Anaſtaſius Abbas alter, cuius eſt eruditum, ſed mutilum opus aduerſus Iudęos.

Anaſtaſius Epiſcopus Nicœnus, cuius ſunt doctæ reſponſiones ad Ortodoxos, ſi tamē eius ſunt & non alterius, vt quidam putant.

Anaſtaſius Sinaita Patriarcha Antiochenus eruditione, & ſcientia ſcripturarum inſignis, cui tamen quædam tribuuntur, quæ ſunt alterius Anaſtaſij Patriarchæ item Antiocheni recentioris.

Angeli Caninij Anglarenſis doctę & ſolidæ diſquiſitiones in nouum teſtamentum ex linguis Orientalibus.

Angelus Minorita Muſicus auctor Floris Angelici.

Angela de Fulgineo in cuius ſpiritualibus ſcriptis quædam duriora ſunt, quam ferat communis vſus Scholaſticæ Theologiæ.

Antigonus Caryſtius, quem laudant Laërtius, & Athenæus. multa ſcripſit; nunc verò ſola ſuperſunt Collectanea hiſtoriarum mirabilium, quarum iucunda, ſed ſæpè fabuloſa narratio eſt.

Antonij Magni ſanctiſſimi Patris Monachorum epiſtolæ Apoſtolici ſenſus, & ſpiritus, quas ex Arabico in Latinū idioma tranſtulit vir Cl. Abrahamus Ecchellenſis Maronita.

Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconen. Iuris Pontificij diligens & doctus Epitomaſteſis, ſed in expēdenda temporum ratione, & Canonum veritate nō admodum accuratus.

Antonij Dauroultij Catechiſmus hiſtorialis magno labore, & diligen-

ligentia ſcriptus.

Antonius Iepez Ordinis Benedictini Chronologus in multis corrigendus.

Antonius Patauinus ſanctitate admirandus, cuius ſcripta cum ſolida doctrina iunctam habent Chriſtianam ſimplicitatem.

Antonius Perez vir doctus, ſed in regula S. Benedicti explicanda parum diligens.

Antonij Riciardi Brixiani commentaria Symbolica, quibus arcana multa explicantur.

Anſelmus Cantuarien. Archiepiſcopus, cuius opera doctrina & ſucco pleniſſima ſunt.

Antiochi Monachi Græci Homiliæ ſpirituales, ſiue Pandectes ſcripturarum ſtylo conciſo, & eleganti.

Anthologia ſeu Florilegium epigrammatum Græcorum, opus varium, in quo plura frigida, & inepta.

Annibal Roſſelius Calaber, cuius eſt in Pimandrum Triſmegiſti ingens commentarium omnem ferè Philoſophiam, & Theologiam conplectens.

Apollodori Grammatici Bibliotheca, ſiue Deorum Genealogia compēdium continens omnium fabularum.

Apollonij Rhodij Argonautica, opus laborioſum, in pleriſque durum, & ingratum.

Apuleius Medaurenſis Philoſophus Platonicus ſtylo tumido & inflato, magno tamen ingenio, & faceto.

Aratoris ſubdiaconi hiſtoria actuum Apoſtolorum eleganti carmine explicata.

Apollinarius Epiſcopus Laodicenus, poſtea in hęreſim lapſus, nobilis poëta, auctor Tragediæ Chriſti patientis, quæ Grægorio Theologo tribui ſolet.

Aponius antiquus, & Latinus ſcriptor cantica canticorum iuxta ſenſum allegoricum exactiſſimè explicauit. Sed magna pars huius operis interijt.

Ariſteas ſcripſit ad Philocratem hiſtoriam LXXII. interpretum. Sed qui nunc extat ſub eius nomine vulgatus liber ſuppoſititius exiſtimatur.

Ariſtoxenus Tarentinus diſcipulus Ariſtotelis, quē Suidas ait in omni diſciplinarum genere excelluiſſe. Eius Harmonica elementa primus edidit Ioannes Meurſius.

Arnobij Afri libri vij. contra gentes variæ eruditionis, ſed ſtyli aſperioris, confuſi, & inæqualis.

Arnobij alterius iunioris, qui paulò poſt S. Leonem vixiſſe creditur, breuiſſimi commentarij in pſalmos iuxta myſticum ſenſum, id ſeruantes vt pſalmi ſeries omni ex parte ſibi cohæreat, quod & iucundum, & ingenioſum eſt.

Arnoldus Abbas Bonæuallis vir admodum pius, & doctus, non Ciſtercienſis vt quidam puta-

putarunt, ſed Benedictinus. Huius eſſe librũ de operibus Chriſti Cardinalibus olim Cypriano tributum teſtatur Lucas Holſtenius ex fide antiqui Codicis M. S. Nec officit coniectura Pamelij exiſtimantis illius auctorem propè tempora S. Cypriani vixiſſe, quod ſcribat contra Nouatianos, nam Arnoldus eoſdem hæreticos redarguit, libro de 7. verbis Domini. Stylus quoque non eſt diſſimilis ab alijs operibus Arnoldi. Inſcriptio verò ad S. Cornelium Pſeudepigrapha eſt.

Arnoldus Vuion Ordinis Benedictini laudator egregius, cui plura addi, multa etiam demi poſſunt.

Ariſtoteles Stagirites Sũmus Princeps omnium ſcientiarum, cuius mores Laërtius, & Tertullianus, doctrinam alij carpunt, præſertim Melchior Canus in ſuis locis Theologicis.

Ariſtenæti eroticæ, & lepidiſſimę epiſtolæ; ſed obſcænę, & in quibus non verba rebus, ſed verbis res inſeruiunt.

Ariſtophanis Comediæ facetæ, & elegantes.

Artemidori Daldiani liber vaniſſimus, ſed eruditus de ſomniorum interpretatione, inter cętera, quæ mendax Græcia finxit, numerandus.

Archãgeli Burgonouẽſis Minoritę Cabaliſtarum obſcuriora, & ſelectiora dogmata cautè legẽda.

Arati melioris Poëtę, quam Aſtrologi Phęnomenon liber vnus.

Arrianus Nicomedienſis Epictet diſcipulus, cuius diſſertationes libris octo, ſermones libris duodecim ſcripſit, ex quibus ſoli quatuor ſuperſunt: Hiſtoricus item inſignis, dictus alter Xenophon, vt teſtatur Suidas.

Ariſtides pręnomine Aelius Adrianenſis omnium Sophiſtarum artificioſiſſimus.

Aſterij Epiſcopi Amaſeæ in Ponto homiliæ dulciſſimi ſtyli, & ad affectus concitandos aptiſſimi.

Aſtrampſychi Onirocritica, olim falſo tributa Nicephoro Patriarchæ Cpolit. Eius meminit Suidas.

Aſconius Pædianus Patauinus antiquus, & doctus Grammaticus, cuius ſuperſunt in quaſdam Ciceronis orationes notæ, ſeu Cõmentarij.

Athanaſius Alexandriæ Epiſcopus columna Eccleſiæ, ſincerus Fidei defenſor.

Athanaſius Kircher Fuldẽſis omnium linguarum cognitione, & totius Matheſi, præſertim Muſicæ ſcientia ſingulariter excultus, qui abditam Aegyptiorum, aliorumque Orientalium Philoſophiam è tenebris excitauit.

Athenagoras Athenienſis eximius Chriſtianæ Fidei defenſor aduerſus Gentilium calumnias. Cum verò Athenagoræ nulla ſit mentio apud Euſebium, & D. Hyeronimum dubitat Baronius *in notis ad diem* 18. *Ianuarij*, an opera

opera tributa Athenagoræ ſint S. Martyris Athenogenis. Sed Proclus Philoſophus relatus ab Epiphanio *hæreſi 64. num. 21.* citat ea ſub nomine Athenagoræ, vt obſeruat Petauius.

Athenæi vndequaque doctiſſimi libri dipnoſophiſton, ideſt de cœnis ſapientum.

Auguſtinus Hipponenſis Præſul, Phœnix ingeniorum, omni laude ſuperior.

Auguſtini Fortunij hiſtoria ſacri Ordinis Camaldulenſis.

Auguſtinus Steuchus Eugubinus, cuius libri de perenni Philoſophia ſolidæ pietatis, ac veræ Philoſophiæ indices ſunt, continentque medullam omnium antiquorum Philoſophorum.

Aurelius Olympius Nemeſianus Poëta ſuauis, & venuſtus.

Aurelius Victor ſummæ auctoritatis hiſtoricus, qui ſcripta ſua ex Suetonio, Eutropio, & alijs antiquioribus contexuit.

Auli Gellij, ſiue Agellij, vt alijs placet, Noctes Atticę purę latinitatis, ac multiplicis eruditionis.

Auſonius Magnus Burdegalenſis laudabilis Poëta, ſed ſtyli durioris. Hunc Victor Giſelinus *in Scholijs ad lib.2. Prudentij cōtra Simmachum* falsò inſimulat apoſtaſię à Fide Chriſtiana ad Ethniciſmum.

Audoënius Rothomagen. Epiſcopus vir ſanctus, & doctus Scriptor vitę S. Eligij Nouiomenſis.

Auerroës Summus inter Arabes Philoſophus, & Ariſtotelis commentator, à verę ſapientię ſemita ſępè aberrans.

Auicenna Arabs Medicus, & Philoſophus multi nominis ad Chriſtianam Philoſohiam proximè accedens.

B

Bacchij Iſagoge artis Muſicæ. Extat M.S. Romæ cū alijs antiquis Muſicis in Bibliotheca Eminentiſſimi Cardinalis Barberini.

Bacchiarij elegans, & efficax epiſtola ad Ianuarium de recipiendis lapſis.

Bandonia, ſiue Bandominia Sanctimonialis, quę ad vitam S. Radegundis Reginę librum addidit, quo complectitur prętermiſſa à Fortunato.

Bartholomęus Gauantus ſacrorū Rituum cognitione celebris.

Bartholomęi Caſſanęi multę lectionis viri Catalogus glorię mundi.

Baptiſta Platina vir doctus, ſed in vitis Pontificum parum verax.

Baptiſta Vernacia Sanctimonialis magni ſpiritus, & à Deo edocta.

Baſilius Magnus facundia, & ſciētia maximus.

Baſilius Seleuciæ Epiſcopus perſpicacis ingenij, & ornatę dictionis orator, quem notat Photius nimium tropis abundare.

Baſilij alterius Iunioris Monachi Aſce-

Aſcetice vitę deſcriptio edita à Iacobo Pontano.

Baſilij Imperatoris ad Leonem F. Capita exhortatoria Chriſtiana pietate plena.

Barnabas Briſſonius I. C. & Criticus iudicio, & eruditione inſignis.

Beda Ven. Monachus omni diſciplinarum genere excellens.

Benedicti Monachorum Patris regula ſermone luculenta, diſcretione pręcipua.

Benedictus Pererius Sacrorum librorum accuratus interpres.

Bernardus Abbas Clareuallis Doctor mellifluus, & Theodidactus, ſpiritualis doctrinę Theſaurus.

Bernardus Abbas Fōtis Calidi aduerſus Valdenſes.

Berno Augię Abbas myſteriorum Miſſę explanator.

Berengoſius Abbas vir multę, & facundę ſcientię.

Bernardini Sacci Ticinenſis hiſtoria varia, curioſa, & multa continens ſcitu digna.

Beroſus Chaldæus ab Annio Viterbienſi confictus.

Beſſarion Cardinalis acerrimus, Platonis defenſor.

Bionis Smyrnęi Idyllia, & carmina varia.

Bonauentura, vita & doctrina Seraphicus.

Boëtius Seuerinus Philoſophus, Mathematicus Theologus Rhetoritem, ac Poëta acutus, locuples, & ſublimis: multum licet repugnante Laurentio Valla, qui docet eum, latinè loqui.

Bonifacius Archiepiſcopus Megūtinus, & Martyr, vir Apoſtolici ſpiritus.

Bonifacij Simonetæ Abbatis Ciſtercienſis opus eximium de Chriſtianis perſecutionibus, quod nouo inuento in ſex libros Epiſtolarū diuiſit. Vir fuit multæ lectionis.

Breuiaria diuerſorum Ordinum, & Eccleſiarum.

Brigittæ ſanctiſſimę fœminæ Reuelationes maturo Theologorum iudicio approbatę.

Brunonis Cartuſianorum Fundatoris comentaria pia, & docta in ſcripturam.

Brunonis Herbipolen. Epiſcopi patruelis Conradi II Imperatoris commentaria item in ſcripturam.

Burchardus, ſiue Brochardus Epiſcopus Vormacien. ſacrorum Canonum collector.

C

CAlliſtrati Gręci expoſitio ſtatuarum; quem ſolum librū habemus ex multis, quos huius nominis varij Scriptores ediderunt.

Callimachus Cyrenæus hymnographus, & apud Græcos Elegię Princeps.

Calfurnius Flaccus declamator diſertiſſimus.

Calfurnius Poeta generoſę venæ bucolicus.

e Caro-

Carolus Sigonius vir multæ, & excellentis doctrinæ.

Caſſiodorus Senator, & Regi Theodorico ab epiſtolis, poſtea Monachus, vir grauis & ſolidè doctus, cuius ſacræ & profanæ lucubrationes plenę ſunt iucunditatis, & gratiæ.

Catharina Bononienſis myſticæ Theologiæ alũna præclariſſima.

Catharina Senenſis, cuius dialogi, & epiſtolæ mirabilem ſapiẽtiam pro vitæ inſtitutione continent

Caius Iul. Cæſar in commentarijs purus, terſus, ſine fuco, quem Quintilianus eodem animo ſcripſiſſe ait, quo pugnauit.

Cæſarij Arelatenſis homiliæ ſuaues & deuotæ.

Cæſarius ſcriptor dialogorum de fide Catholica, frater Gregorij Nazianzeni, vt ait Photius, & alij poſt eum; tametſi id neget Iacobus Billius, *in orat. 10. Nazianz.*

Cæſarius Heiſterbacenſis ord. Ciſtercien. in hiſtorijs memoralibus pius, verax, & ſimplex.

Cæſaris Baronij Cardinalis Annales Eccleſiaſtici, opus ingens, & Eccleſiæ neceſſarium.

Cebetis Thebani diſcipuli Socratis Tabula, qua vitę humanę rectè inſtituendę pręcepta continentur.

Cenſorinus luculentus & curioſus auctor, cuius libellum de die natali laudant Sidonius Apollinaris, & Aurelius Caſſiodorus.

Chalcidij in Timęum Platonis argutiſſima cõmentaria, niſi quod dimidiã tantum partẽ explanat.

Chriſtian' Druthmarus Monachus Corbeienſis trium linguarum peritus, euangelij ſecundum Matthæum doctus commentator, ſed incultæ dictionis.

Chriſtophorus Clauius Bambergenſis recentiorum Mathematicorum Princeps.

Chromatius Aquileienſis Epiſcopus SS. Hieronymi, & Ambroſij teſtimonio celebris.

Chryſippus presbyter Hieroſolymitanus, cuius extat elegans ſermo de B. Virgine.

Chryſoſtomus Henriquez diligens compilator Menologij Ciſtercienſis, in quo tamen quædam ſunt ſphalmata circa hiſtoriam, & chronotaxim.

Claudianus Latinorum Poëtarum glorioſiſſimus, & ſi Græcis compareturſoli Homero ſecundus. Non tamen Chriſtianus fuit, vt quidam putant; nam Auguſtinus, *lib 5. de Ciuit. c 26.* dicit eũ à Chriſti nomine alienum fuiſſe: & Paulus Oroſius, *lib 7. hiſtor: c. 35.* eundem vocat eximium Poëtam, ſed paganum peruicaciſſimum. Verſus autem de Chriſto, qui ei tribuuntur, ſunt Claudiani Mamerti Viennenſis Presbyteri.

Claudij Marij Victoris Maſſilienſis commentariorum in Geneſim libri tres verſu heroico elegãti.

Claudius Eſpencæus inſignis Theologus Pariſienſis.

Claudius Salmaſius Eccleſiæ Romanæ hoſtis, vir loquax, & ve-

terum

terum auctorum compilator.

Claudius Minoes vir multæ lectionis, & eruditionis.

Clemens Alexandrinus penu ſcientiæ, priſcorumque ſapientum medullam continens.

Clemens Romanus martyr in cuius operibus vtilia multa ſunt, multa item apocrypha, & quæ tanto viro perperam adſcripta cenſentur.

Clemens Galanus Clericus Regularis vir de Armena Eccleſia optimè meritus, qui de eius cum Romana conciliatione luculentum opus edidit Latino, & Armeno idiomate.

Cledonius Romanus Senator, cuius eſt expoſitio in Donati Grammaticam.

Conſtantius Presbyter de vita Sancti Germani.

Conſtantinus Caietanus Abbas rerum monaſticarum peritia clarus.

Conſtantino Imperatori cognomento Pogognato tributa Geoponica, ſiue de re ruſtica liber, quem collegit ex varijs auctoribus Dionyſius Vticenſis, vel ſecundum alios Caſſianus Baſſus, vt ait Voſsius, *cap. poſtremo libri primi de hiſtoricis Græcis*.

Conſtantinus Harmenopulus dignitate, & literatura illuſtris.

Conſaluus Durantus Epiſcopus, qui reuelationes S. Brigittæ notis illuſtrauit.

Columbanus Abbas notæ ſapientię & ſanctitatis magiſter.

Cornelius Gallus mellitiſsimus Poëta.

Cornelius Tacitus vir liberi iudicij & ſtyli, prudens & acutus; ſed impius quandoque, & deteſtandus.

Cornelius Celſus Medicus; at in illo ſtyli facilitas, breuitas, numerus, non Medicina ſpectanda eſt.

Cornelius Ianſenius ſenior ſacrarum literarum accuratus interpres.

Cornelius à Lapide pius item & doctus ſcripturarũ explanator.

Coluthus Thebanus Lycopolita Poëta præclarus de raptu Helenę.

Columella vtilis, eloquens, & politus auctor.

Corippus Africanus Grammaticus, & Poëta ſub Iuſtino iuniore Auguſto, cuius laudes cecinit carmine heroico.

Coſmę Hieroſolymitani Hymni ſacri, & elegantes.

Concilia generalia, & Prouincialia

Curius Fortunatianus, cuius ſunt libri tres Rhetoricæ Scholicæ quibus hanc artem optimè expreſſit.

Cydonij oratio de contemnenda morte. Eſt autem hic Demetrius ille Cydonius Theſſalonicenſis, vir multæ doctrinę & pietatis, qui multa opera D. Thomæ Aquinatis in Gręcum tranſtulit, & aduerſus Schiſma Gręcorum plura ſcripſit.

Cyprianus martyr floridus, ſuauis, doctus, & efficax ad perſuadendum. Tertullianum in

quibuſdam opuſculis imitatus eſt,ſed ſtylo clariori, & elegantiori.

Cyrillus Alexandrinus pietate, eloquentia, & acumine inſignis.

Cyrillus Hieroſolymitanus, cuius Cathecheſes Apoſtolicam redolent ſcriptionem.

D

DAcio Epiſcopo Mediolanenſi falsò adſcriptum Chronicon vt cenſent viri docti.

Dauid à Mauden rerum moralium peritiſsimus.

Dauid Origanus, cuius Aſtronomicæ Ephemerides valde eruditę ſunt, in nonnullis tamen locis expurgandę.

Demetrio Phalcræo tributus liber de elocutione Rhetoricis neceſſarius, qui eſſe creditur alterius Demetrij Rhetorici Alexādrini, vt docet Voſſius, *lib. 6. inſtitutionum oratoriarum, c. 2. ſect. 2.*

Dio Cocceius Romanæ hiſtoriç ſcriptor elegans; ſed qui morum, vel iudicij prauitate inſignes viros inſecratur Ciceronem, Senecam, & alios. Grandi ſermone, & tumido vtitur, vt notat Photius.

Dio Pruſæus ob auream facūdiam dictus Chryſoſtomus, orator Clariſſimus, vehementia, vbertate, & varietate præſtans.

Diodorus Siculus hiſtoricus celeberrimus, quem Plinius ait primum è Gręcis eſſe, qui deſierit nugari. Veræ tamen hiſtoriæ fabularem initio admiſcuit, & ex quadraginta libris, quos ſcripſit, quindecim ſoli ſuperſunt.

Diogenes Laertius ſedulus indagator antiquitatis, ex cuius libro de vitis Philoſophorum multum proficere poſſunt ſtudioſi. Sunt qui dicant eum plus ſtudij in legendo, quam diligentię in ſcribendo adhibuiſſe.

Diomedes Grāmaticus multæ peritiæ in arte ſua

Dioniſius Areopagita dictus Teoſophus, vt ait Hilduinus in Areopagiticis, vertex Theologorum.

Dionyſius Cartuſianus doctor extaticus pius, ſapiens, & numero operum quæ ſcripſit, vix vlli poſt Auguſtinum poſtponendus.

Dionyſius Halicarnaſſæus ſtudioſiſſimus antiquitatis, vtilis, & veraciſſimus hiſtoricus, nobilis itè Rhetor, & ſubtilis Criticus.

Dionyſius Alexandrinus sāctitate & doctrina eximius, cuius ſæpè cum laude Veteres patres mētionē faciunt Hieronymus, Athanaſius, itemque Euſebius, & alij.

Dionyſius Longinus Caſſius mordax Criticus, & Rhetor pręſtantiſſimus

Dionyſius Petauius luculentus; abſtru-

abſtruſus, & doctiſſimus Scriptor, humana, & diuina literatura inſignis.

Dionyſij Thracis Tirei Alexandrini diſcipuli Ariſtarchi docti, & antiqui Grammatici diæreſes. Hunc laudant Clemens Alex. lib. 5. Strom. Plutarchus in vita Homeri, Suidas, & alij.

Diophantus Alexandrinus inſignis Arithmeticus, & pręcipuus Algebræ Scriptor, eiuſque inuentor.

Dioſcorides Anazarbenſis, Medicus celeberrimus, quem ſecuti ſunt, & tranſcripſerunt ferè omnes, qui de ſimplicibus medicamentis tractant.

Dorothei Archimandritæ doctrinæ, ſiue ſermones monaſticæ diſciplinæ praxim edocentes.

Dorotheus Tyrius creditus auctor Synopſis de vita, & morte Prophętarum, quo in libro multa ſunt tanto viro indigna. Sunt qui putant eſſe cuiuſdam Dorothei Abbatis Romani.

Dracontius Poeta Chriſtianus non ignobilis de opere ſex dierum.

Drogo Monachus, & Epiſcopus Oſtienſis pius, dulcis, & facundus.

Dungalus Monachus aduerſus Claudium Taurinen. Epiſcopū Iconoclaſtam.

E

Ebrardi Betunienſis liber Antihæreſeos, quo Valdenſium ſectam egregiè, & diffusè confutat.

Echberti Monachi in Sconaugia ſermones aduerſus Catharos: itemque deprecatio ad Beatam Virginem inter opera D. Bernardi.

Eccleſiæ Lugdunenſis liber de tribus Epiſtolis, quo quemdā Monachū ſubtiliſſimè defendit.

Edmundus ex Monacho Ciſtercien. Archiepiſcopus Cantuarien. vir magnæ ſanctitatis, ſed ſimpliciſſimi eloquij.

Eginhardus Caroli Magni Imper. gener, deinde Monachus, & vitæ eius Scriptor elegans, & fidelis.

Elizabeth de Sconaugia libri tres Reuelationum, in quibus quędam ſunt æquiori trutina examinanda.

Elias Cretenſis Nazianzeni ſcholiaſtes.

Eliæ Monachi Græci Florilegium ſpirituale.

Eligij Nouiomenſis Epiſcopi vtiles ad populum, & ad clerum homiliæ.

Emmanuel Bryennius Muſicus Græcus peritiſſimus, in quo multa ſunt, quæ item reperiuntur in Muſica Euclidis, & Ariſtidis Quintiliani. Sed cum huius ætatem ignorem, neſcio quis plagium fecerit.

Emmanuel Malaxus Pellopenneſius auctor Turco. Græciæ, quā Martinus Cruſius Gręcè, & Latinè edidit.

Ennius

Ennius primus inter Latinos epicus Poeta, ingenio maximus, artę rudis, vt ait Ouidius.

Epiphanius Epiſcopus vniuerſę antiquitatis eccleſiaſticę prõptuarium, ſed qui in ſermone Atticæ elegantiæ nitorem neglexit.

Epiphanij Conſtantinopolitani epiſtola ad Hormiſdam.

Ephręm Syri Diaconi opera ſpiritualem doctrinam, & cœleſtem pietatem redolentia.

EpictetusStoicus verę philoſophię incomparabilis Magiſter, quem Franciſcus de Sales Epiſcopus Gebennen. *lib. 2. de Amore Dei cap.* 18. probabile exiſtimat ad fidem conuerſum in fine. Expurgandus autem eſt ab erroribus Stoicisſmi.

Eradius presbyter, cuius ſunt quidam ſermones inter opera D. Auguſtini.

Ericius Puteanus vir admodum doctus, & eruditus.

Ermengardus contra Valdenſium Sectam.

Eſaias Abbas monaſticarum virtutum optimus præceptor.

Etherius Epiſcopus Vxaměſis aduerſus Elipandum Epiſcopum Toletanum.

Euagrius Ponticus, qui opuſcula quædam Aſcetica, & vitas quorundam Patrum ſcripſit: ſed hic Pelagianæ hæreſis ſemina iecit.

Euagrius Scholaſticus eccleſiaſticę hiſtorię Scriptor, res potiùs profanas, quam ſacras pertractans.

Euclides antiquus celeberrimus, & incomparabilis Mathematicus.

Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus, quem Senecam Criſtianum vocant, ſcripſit multa: ſed commẽtaria in Geneſim, & in libros Regum ei falsò tributa videtur, quia in his Gregorium Magnũ citat, qui centum, & amplius annis poſt eum vixit.

Eudoxi optimi Aſtrologi Phęnomena.

Eugippus Abbas Scriptor vitę S. Seuerini Noricorum Apoſtoli.

Eulogij Cordubenſis martyrio, & ſcripris eximij Memoriale Sanctorum.

Eumenij Rhetoris elegantiſſima oratio pro Scholis inſtaurandis.

Eunapij Sardiani opus elegans, & venuſtum de vitis Philoſophorum, & Sophiſtarum, in quo paſſim oſtendit, quã fuerit Chriſtianis infenſus.

Euripides Summus Tragicorum, quem Scenicum Philoſophum uocãt Sextus Empyricus, & Clemens Alexandrinus

Euſebio Emiſeno falsò tributę homilię, quarũ pleręque ſunt Eucherij Lugdunenſis, alię etiam Fauſti Regienſis, aliæ Cæſarij Arelatenſis.

Euſebius Pãphili Epiſcopus Cęſarienſis omnium antiquorũ Philoſophorum doctrinis excultus, atque inſignis hiſtoricus, & laude dignus; ſi Ariana hęreſi non fuiſſet infectus:

Euſthatij martyris Epiſcopi Antiocheni

cheni egregia commentaria in Exaemerōn.

Euſthatius Archiepiſcopus Theſſalonicenſis Homeri interpres doctiſſimus, acutiſsimus, religioſiſſimus.

Eutropius hiſtoricus nec diligens, nec elegans, quem putarunt nonnulli fuiſſe Chriſtianum, & diſcipulum S. Auguſtini; ſed repugnant tempora, nam hic ſub Iuliano Apoſtata in Perſide militauit, vt obſeruat Voſsius *lib* 2. *de hiſtor. latinis*.

Euthymius Zigabenus, cuius ſunt elegantes, eruditi, & preſsi commentarij in ſcripturam.

Eutychianus de pœnitentia Theophili, qui Deum, & B. Virginē ſcripto negauerat, *apud Surium die* 4. *Februarij*.

Exordium Ordinis Ciſtercienſis incerti auctoris.

F

FAcſidus Epiſcopus Hermanienſis in Africa, vir ſui nominis, cuius libri pro defenſione trium Capitulorum Concilij Calcedonenſis, licet malæ faueant cauſę, plura tamen bona continent, & lectu digna.

Fauſtus Epiſcopus Regienſis in Gallia, quem Regienſis Eccleſia vt Sanctum colit *die* 16. *Ianuarij*, ſed eius doctrina damnata eſt, nam & Semipelagianorum anteſignanus fuit, & nihil pręter Deum eſſe incorporeum aſſeruit *epiſt.* 16. *&* 17. ſatis prolixa, & inſulſa diſputatione.

Felix Ennodius Ticinenſis ſentētijs abundans, eloquio intricatus.

Feſtus Pōpeius Grammaticus eruditiſſimus.

Ferrandus Diaconus Chartaginēſis vir excellentis doctrinę, quē auctiorem edidit, & notis illuſtrauit Franciſcus Chifflctius è Soc. Ieſu.

Flauius Vopiſcus diligens, ſed tenuis hiſtoricus.

Flori cognomento Magiſtri Ord. S. Benedicti expoſitio Miſſæ.

Franchinus Gafforius Laudenſis Muſicus excellens, & eruditus.

Franco Abbas Affligenienſis, cuius eſt luculentum opus de gratia Dei.

Franciſci Aluarez Aethiopica legatio multa continens curioſa.

Franciſcus Georgius Venetus ingenioſus auctor, ſed Cabaliſtis nimium addictus.

Franciſci Luiſini Vtinenſis critici exquiſiti Parergon libri tres.

Franciſci Perucij Pompę funebres Italicè deſcriptæ.

Franciſcus Petrarcha, Poeta, Orator, & Philoſophus multi nominis, qui, vt ait Iouius, ſepultas literas è Gothicis tumulis excitauit.

Franciſcus Ribera in ſacris literis explanandis diſertiſſimus.

Frāciſcus Suarez primæ notę Theologus.

Franciſcus Saleſius Epiſcopus Gebenen.

benen. cœleſti Sapientia, & Apoſtolico ſpiritu plenus.
Franciſcus Turrianus rerum eccleſiaſticarum peritiſſimus.
Freculfus Monachus, deinde Epiſcopus Lexouienſis, celebris hiſtoricus.
Frontinus prænominatus Sext. Iulius, cuius eſt præclarum opus ſtratagematicon.
Fulbertus Carnotenſis ſcientia, ſãctitate; & zelo eccleſiaſticæ diſciplinæ inſignis.
Fulgẽtius Ruſpenſis Epiſcopus ſtylo clarus, doctrina profundus.
Fulgentij alterius Mythologiarũ libri tres, vtiles quidem, ſed dictionis admodum tumidæ, & verbis abſtruſis, atque poeticis abundantes. Hoc opus editum olim fuit ſub nomine Fulgentij Epiſcopi Cartaginenſis, deinde tributũ eſt Fulgentio Planciadi Grammatico. Hunc verò Bollandus *die* 14 *Ianuarij* cenſet eſſe S. Fulgentij Epiſcopi Aſtigitani in Hiſpania, Fratris SS. Leãdri, & Iſidori qui primò fuit Epiſcopus Cartagenæ, vnde fortaſſis factum eſt, vt Fulgentio Cartaginen. tribueretur.

G

GAbrias Scriptor fabularum, quæ in antiquis Codicibus nomen præferunt Ignatij Diaconi. Hunc non Gabriam, ſed Babriam vocat Suidas.
Gabriel Albaſpinæus Epiſcopus Aurelianenſis rerum Eccleſiaſticarum ſcientia omni ex parte ornatus.
Gabrielis Biel literalis, & myſtica Canonis Miſſæ explicatio.
Gabriellis Palęoti Cardinalis laudatiſsimus liber de ſacris, & profanis Imaginibus.
Galenus Pergamenus Medicus, & Philoſophus magni nominis, in cuius ſcriptis intempeſtiuas digreſſiones, & longas periodos damnat Photius.
Gaſpar Barthius Criticus, & Philologus multæ eruditionis.
Gemini Rhodij, qui viuebat Ciceronis ætate, elementa Aſtronomica.
Genebrardus Archiẽpiſcopus Aquenſis ſacrarum literarum, & linguarum peritia Eminentiſſimus.
Gennadius Maſſilienſis, cuius eſt opus de Eccleſiaſticis dogmatibus tributum Auguſtino.
Gennadius Scolarius Patriarcha Cpolit. lingua nitidus, & ingenio acer, qui ſcripſit aduerſus Græcos pro Synodo Florentina.
Georgius Buchananus Scotus nobilis Poeta, ſed infamis Apoſtata, & hæreticus impijſſimus.
Georgius Cedrenus Monachus Græcus, cuius hiſtoria ſi quid boni habet, ab alijs compilatum eſt.
Georgius Codinus Curopalates Scriptor exactiſſimus de officijs Eccleſiæ, & aulę Cpólitanę.
Georgij Nicomedienſis Metropolitę

litæ orationes,in quibus ſumma pietas, & eloquentia nitet.

Georgius Piſides Diaconus, & Cartophylax Eccleſiæ Cpolitanæ, haud ignobilis Poëta.

Germani Patriarchę Cpolitani Theoria rerum Eccleſiaſticarũ, & ſermones elegantiſſimi. Cum verò plures eius nominis eiuſdem Sedis Epiſcopi fuerint, incertum eſt an vni, & cui tribuenda ſint hæc ſcripta.

Gertrudæ ſanctiſſimæ Abbatiſſæ vita, ſiue Inſinuationes Diuinæ pietatis.

Gilibertus Abbas Suuinshetenſis in Anglia Ord. Ciſtercien. poſt D. Bernardum, eodem ferè ſpiritu Canticorum explanator.

Girardi Rufi cõmentaria in Arithmeticam Boëthij Pythagoricis, & Platonicis ſubtilitatibus illuſtria, ſed cautè legenda: Auctor enim, cum eſſet Epiſcopus Oleronenſis in Bearnia hæreſim in ea prouincia propagauit.

Gofridus Abbas Vindocinenſis, & Cardinalis, vir florẽtiſſimę pietatis, & doctrinæ.

Gorgiæ Leontini Rhetoris omniſcij, ſed numerorum nimium ſtudioſi, oratio de Laudibus Helenæ.

Gregorius Nazianzenus dictus Theologus, humanæ, & diuinæ ſapientiæ theſaurus.

Gregorius Neocęſarienſis dictus Thaumaturgus, ſcriptis; & miraculis admirandus.

Gregorius Nyſſenus vir eloquentiſſimus, & omni doctrina refertus, frater Baſilij Magni.

Gregorius Magnus Papa morum inſtructor præcipuus, & omniũ virtutum Magiſter.

Gregorius Turonenſis fidelis hiſtoricus, ſed ſimplicioris eloquij.

Gregentij Archiepiſcopi Tephrẽſis in Regno Homeritarum, qui olim Sabæi, diſputatio doctiſſima aduerſus Hebræos.

Guerricus Abbas Igniacenſis Ordinis Ciſtercien. ſuauis, pius, & abundans cœleſti doctrina.

Guido Aretinus Monachus Eccleſiaſticæ muſicæ decus, & facilioris methodi canendi inuẽtor.

Guigo maioris Cartuſiæ Prior, vir probatiſſimæ vitæ, & ſcientiæ, cuius eſt tractatus Auguſtino, & Bernardo tributus ſub titulo Scalæ Paradiſi, ſiue de modo orandi.

Guilbertus Tornacenſis doctus, & pius Theologus Ord. Minorum.

Gulielmus Abbas S. Theodorici auctor Tractatuum ad fratres de Monte Dei, & de amore Dei inter opera D. Bernardi.

Gulielmus Baldeſanus Theologus Taurinen. ſcripſit hiſtoriam Eccleſię Occidentalis, quæ extat M. S. in Bibliotheca Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis.

Gulielmus Budæus Græca, & Latina eruditione, legumq; ſcientia inſtructiſſimus.

f Guliel-

Gulielmi Canteri viri multarum literarum, ac ſummi iudicij nouę lectiones.

Gulielmus Durandus dictus Speculator pręter ſpeculum iuris ſcripſit Rationale diuinorum officiorum omnibus Eccleſiaſticis neceſſarium.

Gulielmus Pariſienſis Epiſcopus dictus Aruernus in ſcripturis diuinis, & doctrina morali copioſè eruditus.

Gulielmus Poſtellus auctor damnatus, nugator ſuperſtitioſiſsimus, qui capaciſsimum ingeniũ, variaque doctrina inſtructum nugis ſuis, ac ſomnijs multum fœdauit.

H

HArtmannus Monachus Poeta pius, & ſimplex.

Haymo Monachus, & poſtea Epiſcopus Halberſtaten. in explicãdis ſcripturis facilis, & accuratus.

Henricus Cardinalis Oſtien. Iuris Pontificij conſultiſsimus. Primus omnium ſummam ſcripſiſſe creditur multa eruditione canonica plenam.

Henrici Glareani Heluetij Muſici eruditiſsimi Dodecachordon.

Henricus Harphius myſticę Theologię Magiſter doctus, methodicus, ſingularis.

Henricus Spondanus Epiſcopus Appamiarum Baronij Epitomaſtes, & continuator, qui etiam librũ de ſacris Cœmeterijs edidit omnigena eruditione refertum.

Henricus de Palma auctor myſticę Theologię, quę incipit *Via Sion lugent*, & D. Bonauenturę tribuitur.

Heliodori Triccę Epiſcopi hiſtoria Aethiopica ſuauiſsima, caſtiſſima, & ſine exemplo artificioſa. Hunc tanquam Principem ſequuti ſunt, qui fictas hiſtorias ediderunt, ſed vt eius artificium non ſunt aſſequuti; ita nec modeſtiam ſequuti ſunt, nõ ſine morum, & honeſtatis irreparabili detrimento.

Heraclidis Pontici (non illius, qui fuit diſcipulus Ariſtotelis, ſed alerius Recentioris, citantur enim in hoc libro poſterioris ęui auctores) doctiſſimę Allegorię in Homerum.

Hermannus Contractus ex illuſtri Veringenſium Comitum ſanguine, pietate, & ſcientia illuſtriſſimus; ſed Chronicon eius penè ad verbũ ex Beda exſcriptum eſt.

Hermetis Paſtor, liber ab antiquis Patribus laudatus, & à S. Irenęo nomine ſcripturę citatus, quamuis nunquam in Canone fuerit. Qui verò nunc extat corruptus ab hæreticis cenſetur, & & tanquam Apocryphus reijcitur.

Herodianus hiſtoricus elegans, perſpicuus, copioſus, veritati vbique ſtudens, niſi in Alexandro.

dro, & Maximino, vt Angelus Politianus, & veteres etiã Scriptores obſeruarunt.

Herodotus Pater hiſtoriæ, dulcis, candidus, fuſus, ſed quandoque fabuloſus. Athenæus vocat eum maximè admirandũ, & mellifluum. Hic eſt antiquiſſimus hiſtoricorum, quos habemus, nam quæ circumferuntur hiſtoriæ de bello Troiano ſub nomine Daretis Phrygij, & Dyctis Cretenſis fictitiæ ſunt, & antiquis illis falsò attributæ.

Heribertus Roſeuuidus, cuius multa eruditio, & viuidum ingeniũ tum in alijs libris elucet, tum præcipuè in vitis patrum, quas collegit, & illuſtrauit.

Heruęus Natalis Brito Ord. Prædicatorum Magiſter Generalis. auctor Commentariorum in Paulum, quæ S. Anſelmo Cantuarien. tribuuntur.

Heſiodus Poeta perelegantis ingenij, & molliſſima dulcedine carminum memorabilis.

Heſychij presbiteri Centuriæ de temperantia, & virtute ſtylo nõ admodum claro.

Heſychij (alteriuſne an eiuſdem neſcio) Presbyteri Hieroſolymitani, quem Iſychium vocant, Commentaria in Leuiticum. Hic eius Eccleſiæ Presbyter, nõ autem Patriarcha fuit, vt conſtat ex Photio, & ex Rabano *Proemio in Leuiticum*, quibus conſentiunt antiquæ inſcriptiones in Codicibus M. SS. Addit in hanc rem alias coniecturas, Ioan. Bollandus *in cap. 6. vitæ Euthymij Abbatis die 20. Ianuarij*.

Hieremiæ Drexelij varia opuſcula ſpiritualia lectu digniſſima.

Hieroclis Philoſophi in aurea Pythagoræ carmina valde vtiles ad bene viuendum commentarij.

Hieronymus Stridoniẽſis vir omnium virtutum, diuina, & humana eruditione orbi notiſſimus.

Hieronymus Cardanus vir doctus, & magni ingenij, ſed impius, vt conſtat ex eius libris, præſertim ex eo, quem ſcripſit de vtilitate capienda ex aduerſis, in quo ſceleratos ſuos mores graphicè expreſſit.

Hieronymus Emſer Sueuus vir doctus, & Fidei Catholicæ tenaciſsimus, qui aduerſus Lutherum ſtrenuè decertauit. Sed in vita S. Bennonis, quam ſcripſit vellem eum abſtinuiſſe ab ethnica locutione, nam B. Virginem magnam Deam, ſanctos Deos, Clericorum collegium pſallentium Sectam vocat, & alias huiuſmodi phraſes habet viro Catholico prorſus indignas.

Hieronymi Magij ſolertiſsimi Critici Miſcellanea. Fuit hic capta Cypro in Aſiam adductus, & quod mirum eſt, ſeruus hominis Turcæ libros compoſuit.

Hieronymi Mercurialis variæ le-

ctiones, atque eruditum opus de re gymnaſtica.

Hieronymus Platus, cuius libri de bono ſtatus Religioſi ſingularē eius doctrinam, & ſtyli elegantiam valdè commendant.

Hieronymus Oſorius vir eloquio ſuauis; ingenio, doctrina, & pietate præſtantiſsimus,

Hieronymi Rubei Scriptoris diligentiſsimi hiſtoriæ Rauennates.

Hilarius Pictauiēſis Epiſcopus doctrina, & ſtylo grauiſsimus, ſed difficilis, & obſcurus.

Hilarius Diaconus, cuius ſunt Cōmentaria in Paulum, quę Ambroſio tribuuntur. Huius meminit Auguſtinus *lib.* 4. *contra duas epiſtolas Pelagianorum c.*4. citatque locum ex his Coment. *in cap.*5. *ad Romanos*. Hieronymus autem *in Dialogo aduerſus Luciferianos* vocat eum Orbis Deucalionem ob inductū anabaptiſmum.

Hildegardis celeberrimæ Sanctimonialis opera varia, diuino ſpiritu exarata.

Hildebertus Cenomanen. Epiſcopus poſtea Archiep. Turonen. cuius epiſtolę dulciſsimę, & venuſtiſsimę ſunt.

Hildefonſus Archiepiſcopus Toletanus B. Virginis laudator deuotiſſimus, ac eius intemeratę Virginitatis defenſor eximius.

Hilduinus Abbas S. Dionyſij Pariſien. qui hiſtoriam Areopagiticam, ſeu vitā S. Dionyſij ſcripſit petente Ludouico Imp.

Hincmarus Remēſis Epiſcopus vir doctus, ſed dubiæ famę, dubio vitiorum, ac virtutum temperamento.

Hipparchi Bithyni veteris Aſtronomi, quem Plinius *lib.* 2.*c.* 26. nunquam ſatis laudatum dicit, expoſitio in Arati Phęnomena.

Hippocrates Cous Summus Philoſophus, & totius Medicinę parens.

Horatius Venuſinus Lyricorū Phęnix, ſatyricus mordaciſsimus.

Honorij Auguſtodunenſis Gēma animę, ſiue explicatio diuinorum officiorum.

Homerus Fons ingeniorum, Princeps Poëtarum.

Horus Apollo Niliacus antiquus Scriptor Hieroglyphicorum.

Hugo à S. Victore humanis, & diuinis literis apprimè excultus, doctrinę D. Auguſtini ęmulator, vocatus ob id lingua Auguſtini:

Hugo Eterianus Gręcè, & Latinè doctus, ſed pro ſeculi vitio non multum elegans.

Hugo Folietenſis Monachus auctor librorum de Clauſtro animę inter opera Hugonis Victorini.

Hugo Menardus Monachus ſacra, & monaſtica eruditione, omnique literarum gloria illuſtris.

Humbertus Cardinalis Syluę Cādidę Epiſcopus, Latinorum rituum aduerſus Gręcos propugnator, nimius tamen, & minutior quam par eſſet.

Humberti Magiſtri Ord. Prędicatorum

torum

torum pium, & vtile opuſculũ de Religioſorum eruditione.
Hyginus prænominatus C. Iulius Auguſti libertus nobilis Antiquiarius, & fabulator.
Hyginus alter, ſiue Hygenus inter auctores Gromaticos editus à Nic. Rigaltio, qui vixit Traiani ætate, vt ipſemet teſtatur in ſuo elegantiſſimo libello.
Hyppolitus Marraccius Lucenſis vir eruditus, & multæ pietatis erga B. Virginem.
Hyppolitus Portuenſis Epiſcopus, & Martyr Scriptor diſertiſſimus & Apoſtolici ſpiritus.

I

IAcobi Aluarez pium, prolixũ, & ſacris documentis pleniſſimum opus de vita ſpirituali.
Iacobus Boulduc Capuccinus vir iudicio, inuentione, & doctrina egregius, vt conſtat ex eius libris de Eccleſia ante, & poſt legem, & de oggio Chriſtiano.
Iacobus Bozius eccleſiaſtica eruditione clarus, crucis encomiaſtes.
Iacobi Fabri ſtapulenſis viri docti elementa muſicalia: ſed hic in fine defecit ad Caluiniſtas.
Iacobus Gretzerus malleus Hereticorum, cuius libri de cruce omni laude digniſſimi ſunt.
Iacobus Gualterus Chronographus diligens, & hæreſum profligator.
Iacobi Gutherij de iure manium, ſiue de priſco funere libri tres valde eruditi.
Iacobi Pamelij Liturgica, & notæ doctiſſimæ in Tertullianum, & Cyprianum.
Iacobi Philippi Foreſti Bergomatis egregium opus, quod prænotauit ſupplementum Chronicorum, in quo tamen nihil aliis indictum dicit.
Iacobus de Valentia Epiſcopus Chriſtopolitanus Pſalmorum, & canticorum commentator.
Iacobus de Vitriaco Epiſcopus Aconenſis, & Cardinalis celebris hiſtoricus, & feruens diuini verbi declamator.
Ignatius Martyr dictus Theophorus, vir Apoſtolicus.
Iamblicus nobilis Platonicus, qui de myſterijs Aegyptiorum, & de vita Pythagoræ libros ſcripſit, & protrepticas ad Philophiam orationes: ſed in vita Pythagoræ multa ſurripuit ex ea, quam ſcripſerat Porphyrius eius præceptor.
Ianus Durantius Caſellius Criticus inſignis.
Idiota pius Scriptor, cuius nomen nuper repertum eſt Raimundus Iordanus.
Innocentius Papa iij. ſtylo tenuis, doctrina ſublimis.
Ioachimus Abbas Ord. Ciſtercien. vir Prophetici ſpiritus, & ſcientiæ non vulgaris.
Ioannes Andreas Bononiẽſis I. C. doctiſſimus.
Ioannes Antonius Flaminius de vita

vita ſancti Petri Damiani.

Ioannes Antonius Valtrinus, cuius eſt eruditum opus de re militari.

Ioannes de Anania, vulgò Archidiaconus iuris Pontificij celebris interpres.

Ioannes Azorius morali literatura inſtructiſſimus.

Ioannis Baptiſtæ Nouati pium, & ſpiſſum opus de Eminentia Deiparæ.

Ioannes Bollandus, cuius labor in colligendis actis Sanctorum Eccleſiæ Dei multum vtilis eſt. Vtinam vitam habeat tam prolixo operi parem.

Ioannis Bonifacij hiſtoria Virginalis de vita, & miraculis B. Virginis.

Ioannis Beleth accurata explicatio diuinorum officiorum.

Ioannis Brodei Critici multæ eruditionis Miſcellanea.

Ioannes Buſæus Petri Bleſenſis Scholiaſtes.

Ioannes Caſſianus monaſticæ perfectionis perfectiſſimus magiſter.

Ioannes Cantacuzenus Eximperator Cpolitanus eximus hiſtoricus, ſed res ſuas nimium extollens.

Ioannes Climacus, ſiue Scalaſticus (non Scholaſticus, vt quidam perperam ſcribunt) ſic dictus à Scala graduum perfectionis, quam luculenter deſcripſit gradibus triginta.

Ioannes Chryſoſtomus vir notæ ſanctitatis, & diuinæ eloquentiæ theatrum.

Ioannes CochKierus Leodienſis prudens, & eruditus Politicus.

Ioãnes Cutopalata hiſtoricus Græcus, græco ſchiſmate infectus.

Ioannes Damaſcenus in confeſſione Fidei clarus in docendo, ac differendo ſubtilis. De hiſtorijs autem, quas ſcriptis ſuis inſerit, quædam notarunt Baronius, & Bellarminus, alijq; Theologi.

Ioannes Diaconus Scriptor vitæ S. Gregorij Magni.

Ioãni Epiſcopo Hieroſolymorum adſcriptus liber de Inſtitutione Monachorum ab aliquo Carmelita confictus, vt cenſet Baronius *anno* 444.

Ioannes Ecchius Sueuus Catholicorum dogmatum aduerſus Lutherum ſtrenuus defenſor.

Ioannes Fileſacus Theologus Pariſienſis doctus, & eruditus.

Ioannes Geometra Græcus elegans hymnographus.

Ioannes Gerſon Scholaſticæ, moralis, & myſticæ Theologiæ profeſſor eximius.

Ioannes Goropius Becanus de Symbolica Theologia optimè meritus.

Ioannes Iuſtus Lanſpergius veræ pietatis inſtructor exactiſſimus.

Ioannes Keplerus rerum mathematicarum, præſertim verò muſicæ peritiſſimus.

Ioannis Kuchmanni Lubecenſis opus eruditum de ſolemnitatibus

bus Romanorum ſunerum.

Ioannis Lorini vberrima in ſcripturam commentaria.

Ioannes Mauburnus exercitiorum ſpiritualium Scriptor nulli ſecundus.

Ioannes Michael Conſtantienſis in ſpiritualibus exercitijs pius, ſed prolixus.

Ioannes Monachus de vita S. Petri Damiani.

Ioanis Moſchi Monachi cognomento Euirati Pratum ſpirituale de vitis SS. Patrum ſtylo rudiori, & humiliori, vt ait Photius. Tribuitur hoc opus à quibuſdam Sophronio Epiſcopo Hieroſolymitano, cui dicatum eſt.

Ioannes Nyder, cuius præter Formicarium eſt Alphabetum diuini Amoris inter opera Gerſonis.

Ioannes Picus Mirandulanus vir ingenij portentoſi, & ad omne genus literaturæ idonei.

Ioannes Pineda profundus,& eruditus Diuinæ Scripturæ interpres.

Ioannes Presbyter Nicomedien. de martyrio S. Baſilei Epiſcopi Amaſeæ.

Ioannes Abbas Raythu eruditione diuina copiosè inſtructus, climaci Scholiaſtes.

Ioannis Reuclini, ſeu Capnionis damnatę lectionis libri de Arte Cabaliſtica, & de verbo mirifico.

Ioannes Roſinus in Romanis antiquitatibus veterum Scriptorũ Sedulus exceptor.

Ioannes Rusbrochius Theologus myſticus, obſcurus, Magni Areopagitę æmulator.

Ioannes Sauaro, cuius notæ ad Sidonium, velut Cornucopiæ variarum rerum ſunt.

Ioannis Sapientis Cypariſſieſi expoſitio elementaria eorum, quæ de Deo dicuntur, quo libro abdita continẽtur myſteria myſticæ, & ſymbolicæ Theologię.

Ioannes Sariſberienſis Epiſcopus Carnotẽſis tempore Alexandri iij. ſuper ęui illius morem doctiſsimus, vir grauis etiam cum de nugis ſcribit.

Ioannes de Sacro Boſco Anglus, cuius libellus de Sphœra primũ tenet locum inter eius generis Scriptores.

Ioannis SchencKij obſeruationum medicarũ libri varij, & curioſi.

Ioannes Stephanus Durantus de Ritibus Catholicæ Eccleſiæ.

Ioannes Stobęus, cuius eſt præclariſsimum, & valde vtile opus Sententiarum ab antiquiſsimis Scriptoribns excerptum.

Ioannes Stofflerinus celebris Mathematicus de vſu Aſtrolabij.

Ioannes Taulerius Ord Prædicatorum Theologus myſticus profundus, & cœleſti ſapientia ſingulariter imbutus.

Ioannes Trithemius doctus,& pius autor, ſed in hiſtoria non ſatis accuratus.

Ioannes à Turre Cremota Cardinal. Ord. Prædicatorum Theologus,

gus, & I. C. eximius.

Ioannes Tzetzes Poeta Polyhiſtoricus, in Chiliadibus quas ſcripſit ſæpè ſtolidus, & fertils.

Ioannes Xiphilinus Monachus, & poſtea Patriarcha Cpolit. Dionis Caſsij abbreuiator.

Iodoci Clichtouæi ſacrarum literarum ſcientiſſimi Elucidatoriũ Eccleſiaſticorum.

Iodoci Coccij infinitę lectionis opus, quod Theſaurus Catholicus inſcribitur.

Ionas Abbas Luxouienſis natione Scotus, qui multas Sanctorum vitas luculento ſermone deſcripſit.

Ionas Epiſcopus Aurelian. aduerſus Claudium Taurinenſem.

Iordanus, ſiue Iornandes ex notorio Gothorum Epiſcopus Rauennus, cuius liber de rebus Gerarum epitome eſt Geticorũ Caſsiodori.

Ioſeph Flauius Hebręus ſtylo dilucidus, amabilis, iucundus ſed in antiquitatibus parum fidelis.

Ioſeph Vicecomes Mediolanenſis, qui de antiquis Eccleſię Ritibus plures libros doctè, & luculenter conſcripſit.

Ioſeph Terlinus recentiorum Muſicorum Princeps, qui edidit Italico ſermone plures libros Inſtitutionum, & Demonſtrationum harmonicarum.

Ireneus Epiſcopus, & martyr, omnium doctrinarum, vt inquit Tertullianus, curioſiſſimus explorator.

Iſidorus Hiſpalenſis omni genere literarum excultus. Iunior à quibuſdam vocatur, vt diſtinguatur ab Iſidoro Cordubenſi, qui vixit circa an. 400.

Iſidorus de Iſolanis Mediolanenſis Ord. Prædicatorum præclarus ſuo tempore Philoſophus, & Theologus.

Iſidorus Peluſiota doctrinæ ſpiritualis non ſine eloquentiæ laude profeſſor.

Iſaaci Syri Presbyteri Antiocheni vtilis, & pius liber de Contemptu mundi; ſed Phraſes habet difficiles, & modum loquendi obſcurum.

Iulius Cęſar Bulengerus vir multæ antiquitatis, & plurima lectionis.

Iulius Cęſar Scaliger eruditorum maximus, ſed nimium ſibi tribuens.

Iulius Capitolinus hiſtoricus, quẽ multi hoc nomine indignum cenſent.

Iulius Maternus Firmicus cultus, & grauis auctor libri de myſterijs, & erroribus profanarum Religionũ ad filios Magni Conſtantini.

Iulius Maternus Firmicus iunior Genethliacus, impoſtor ſuperſtitioſiſſimus, qui primus aſtrorum iudicia latinè fecit audiri.

Iulius obſequens de prodigijs auctor curioſus.

Iulij Pollucis diligentiſſimi, & eruditiſsimi viri Onomaſticon.

Iulianus Aurelius, aut ſpernendus auctor

auctor de cognominibus Deorum.

Iuliani Archiepiſcopi Toletani viri ſancti, & ſapientis Prognoſticon de futuro ſeculo. Hic obijt æra Hiſpanica 728. anno ſcilicet Chriſti 690. ideò malè confunditur cum Iuliano Pomerio, qui teſte Ennodio Ticinenſi viuebat anno 490.

Iulianus Imperator Apoſtata loquaciſſimus, & impius Scriptor.

Iuo Carnotenſis Epiſcopus ſcripturarum, & Canonum ſcientia illuſtris.

Iuſtinus hiſtoricus Trogi Pompei breuiator ſtylo nitidiſſimus, cuius Epitome ipſi Trogo exitio fuit.

Iuſtinus Martyr doctiſſimus Philoſophus, & vindex Chriſtianæ Religionis.

Iuſtus Abbas Ordinis Ciſtercienſis. cuius extat luculentus ſermo de ordinis præſtantia.

Iuſti Epiſcopi Vrgelitani explicatio Cantici Canticorum ſermone breuis, ſenſu profunda.

Iuſtus Lipſius magnę doctrinę vir, & elegantis eruditionis apex.

Iuuenalis Satyricorum Princeps.

Iuuenci Presbyteri Hiſpani, & Poëtæ non ignobilis Euangelica hiſtoria.

L

LActantius Firmianus Tullianæ eloquentiæ fluuius, qui tamē plus ſtudij poſuit in deſtruēdo Helleniſmo, quam in Chriſtiana Religione aſtruenda.

Latinus Pacatus Drepanus elegās Panegyriſtes.

Laurentius Iuſtinianus Sanctiſſimus, eloquentiſſimus.

Laurentius Nouarienſis Epiſcopus vir diſertiſſimus, quem quidam conijciunt illum fuiſſe, qui mellifluus vocatur à Sigiberto *cap.* 121. quod omilias ore mellito declamarit, à quo reuera titulo non diſſentit ſtylus.

Laurentius Surius nitidus Scriptor, cuius laborioſum opus de vitis Sanctorum gratius foret, & vtilius, ſi veterum Scriptorum primigeniam phraſim retinuiſſet.

Leander Albertus de vita B. Iordani Ord. Prædicatorum.

Leonardus Leſsius Theologus ſubtilis ingenij, & liberi iudicij.

Leontius Byzātinus aduerſus Eutychianos, & Neſtorianos. Dubium eſt, an idem ſit, qui Salaminius dictus eſt, eius videlicet Ciuitatis Epiſcopus.

Leo Caſtrenſis, cuius ſunt doctiſſima Commentaria in Iſaiam, ex Scriptoribus Græcis, & Latinis contra Rabbinorum deliramenta.

Leonis Hebræi Philoſophi Platonici Dialogiſmus de Amore.

Leonis Imperatoris de re tactica vtilis liber.

Leo Magnus Papa, cuius eloquētia cor afficit, penetrat, vrit.

Liber de Viris illuſtribus Ordinis

g Ciſter-

Ciſtercienſis incerti auctoris.

Libanius Sophiſta declamator mirè diſertus; ſed dum nimis diligens eſſe vult, in obſcuritatem ſæpè delabitur.

Lilius Girardus multæ lectionis Philologus, & acris iudicij Criticus.

Liturgiæ Apoſtolorum, & aliorum SS. Patrum.

Longi Sophiſtæ Scriptoris confuſi, & Græca licentia laſciuiētis Paſtoralia.

Lucanus Grandiloquus, & concitatus Poëta, ſtyli inæqualis.

Lucas Holſtenius Hamburgenſis vir clariſſimus, ſingularis doctrinæ, & admirandæ eruditionis in omni genere literaturæ.

Lucas Tudenſis Epiſcopus aduerſus Albigenſes.

Lucianus Presbyter Scriptor hiſtoriæ Inuentionis S. Stephani, in qua multa peccari circa nominum Syriacorum interpretationem obſeruarunt eius linguæ periti.

Lucianus Samoſatenus vir doctus, & puræ, ac venuſtæ dictionis, ſed Deorum, & hominum irriſor.

Lucifer Calaritanus, cuius lapſus notiſſimus eſt. Baronius cenſet eum impœnitentem obijſſe, at Sardiniæ hiſtorici, vt Sanctum laudant. Eius libelli ex centonibus ſcripturarum compacti ſunt.

Lucius Florus conciſus, & elegãs, non T. Liuij, vt quidam putãt, ſed rerum Romanarum Epitomaſtes.

Lucretius Carus poeta phyſicus ſubtilis, argutus, enucleatus, ſed impius.

Luctatius, ſiue Lactantius Placidius Grammaticus veterum tranſcriptor, Statij Papinij cõmentator.

Ludolfus Saxo Cartuſianus de vita Chriſti Scriptor pius, & ſimplex.

Ludouicus ab Alcazar, de cuius ingenio teſtimonium perhibent, docta in Apocalypſim commētaria.

Ludouicus Bloſius rerum ſpiritualium peritiſſimus, qui inter cętera opuſcula Speculum Monachorum edidit ſub ficto nomine Dacriani Abbatis.

Ludouici Carrionis Critici elaboratiſſimi antiquę lectiones, & obſeruationes.

Ludouicus Cœlius Rhodiginus vir reconditæ eruditionis, & multæ antiquitatis.

Ludouici Creſolij Myſtagogus, opus varium de ſacrorum hominum diſciplina, ex SS. Patribus multa eruditione contextum.

Ludouicus de la Cerda celebris Criticus Tertulliani, & Virgilij commentator.

Ludouicus Viues Valentinus vir quidem doctus, ſed nimium ſæpè inſolens, & elatus, quippè qui Auguſtinum docere præſumit.

Luitprandi Ticinenſis Diaconi, poſtea

poſtea Epiſcopi Cremonen. hiſtoriæ ſui temporis. Liber autem de vitis Romanorum Pontificum ſub eius nomine editus, ſuppoſititius eſt.

Lycophron Græcorum Poëtarum obſcuriſſimus, cuius extat ſola Alexandra, ſiue Caſſandra.

Lyſidi Pythagorico tributa epiſtola de dogmatibus Magiſtri.

M

Macarius Aegyptius ſignis, virtutibus, & ſcriptis clariſſimus.

Macrobius Philoſophus eximius, & criticus acutiſſimus.

Mamertinus Conſpicuus Panegyriſtes

Manuel Paleologus Summi Princeps ingenij de regia educatione ad filium.

Mapheus Vegius Laudenſis Orator, & Poëta inſignis.

Marcelli Francolini nunquam ſatis laudatum opus de tempore horarum canonicarum.

Marchettus Patauinus Muſicus, qui de cantu plano tractatum vtilem ſcripſit.

Marcus Antonius Muretus Orator, & Criticus ſcientiſſimus, & Poeta non ignobilis.

Marcus Antonius Natta Aſtenſis non ſolùm Iuriſprudentia, ſed & ſcientijs politioribus excultus.

Marcus Antonius Imp. cognomēto Philoſophus, cuius libri de ſe ipſo, & ad ſe ipſum, olim de vita ſua malè inſcripti, medullam continent totius moralis philoſophiæ ex placitis Stoicorum.

Marcus Eremita, dictus Aſceta, cui ſanctam Communionē Angelus miniſtrabat. Capitula de temperantia ſublimia, & difficilia ſunt, & ſtylo diuerſa ab alijs eius opuſculis, quæ ab Hęreticis deprauata ſunt.

Marcus Gazenſis Eccleſię Diaconus vitam ſcripſit S. Porphyrij Epiſcopi ſui, à quo Legatus ad Arcadium Imp. miſſus fuerat.

Marcus Manilius Poëta Aſtronomicus elegantiſsimus, ſed rei Aſtronomicę nō admodum peritus.

Marcus Tullius Cicero ſummus Philoſophus, & princeps oratorum, typus perfectæ eloquentiæ.

Marcus Varro vir vndecunque doctiſſimus, quem Cicero acutiſſimum, Auguſtinus acerrimum, peritiſſimum, & grauiſſimæ auctoritatis vocat.

Marianus Victorius Epiſcopus Amerinus D. Hieronymi ſtudioſiſsimus Scholiaſtes.

Marius Bettinus Bononien. ſubtilis & ingenioſus Mathematicus.

Marius Victorinus Afer ſenſu profundus, dictione obſcurus, durus in ſententijs, & ſæpè Platonizans.

Marinus Neapolites Philoſophus Platonicæ ſectæ, & Rhetor, ac

Mathematicus eruditus.
Marinus Merſennius ordinis Minimorum de diuinis humaniſque, literis, deque re Harmonica optimè meritus.
Martianus Capella ſtylo aſper, doctrina varius, de nuptijs Mercurij, & Philologiæ.
Martialis Lemouicen. Epiſcopi viri ſanctiſsimi, & Apoſtolici epiſtolæ ſuppoſititię à quibuſdam viris doctis exiſtimatæ.
Martialis, qui primus epigrammata ſcribere docuit, acutiſsimus Poëta, ſed obſcœnitas in eo caſtiganda eſt.
Martinus del Rio vir variæ doctrinæ, rerumque magicarum incomparabilis diſquiſitor.
Martinus Aſpilcueta Nauarrus, cuius opera omnium manibus verſantur non ſine ipſius laude, & legentium fructu.
Martinus Perez Epiſcopus Guadixenſis celebris ob librum quem reliquit de diuinis, Apoſtolicis, & eccleſiaſticis traditionibus.
Martinus Polonus ex Monacho Ciſtercien. Archiep. Coſentinus Chronologus ſimpliciſsimus, & ſæpè fabulator.
Marſilij Cagnati Mediei Veronen. Critici exquiſitiſsimi variæ obſeruationes.
Marſilius Ficinus Platonicorum decus, qui ferè ſolus ex Platonicis inoffenſo pede percurri poteſt.
Matthęi Riccij Sinarum hiſtoria elegans, & curioſa.

Maximilianus Sandæus, vir magno ingenij acumine pollens, vt patet ex eius varia, medica myſtica, & Symbolica Theologia alijſque tractatibus.
Maximus Martyr ſublimis, feruens, & limatiſsimus ſcriptor.
Maximi Margunij Epiſcopi Cytherorum hymni ſacri Anacreontici.
Maximus Medaurēſis Philoſophus Ethnicus, *cuius eſt ep. 43. Tom. 2. Augdſtini*.
Maximus Planudes humanis & diuinis literis inter Græcos, qui ſeculo decimo quarto floruerunt, maxime inſtructus.
Maximus Taurinenſis Epiſcopus ſumma præditus ſanctitate, & eloquentia.
Maximus Tyrius Platonicorum mellitiſsimus, ſapientia & dicendi venuſtate ſoli cedens Platoni.
Mechtildis Virginis vita, ſiue liber gratię ſpiritualis.
Menander Rhetor Græcus, cuius eſt de genere demonſtratiuo luculentum opuſculum.
Metrophanes Smyrnæus vir doctus, ſed ſchiſmaticus.
Methodius Epiſcopus, & martyr, cuius ſunt quidam ſermones: nam Reuelationes pſeudepigraphę ſunt, & fabuloſis ſcatent narrationibus.
Mercurius Triſmegiſtus Pythagora, & Platone antiquior, vt ſcribit Lactantius *libro dę Ira Dei*, cuius quę extant opera quidam con-

conficta cēſent, alij putāt ex ve. ris eius operibus excerpta eſſe.

Michaël Glycas hiſtoriç Byzantinę Scriptor, à quo plurima recondita eruuntur, quamuis hiſtoriç leges non admodum exactè obſeruarit.

Minutius Felix Cauſidicus Romanus Chriſtianę veritatis aduerſus gentes acerrimus, & perelegans aſſertor.

Modeſti libellus de vocabulis rei militaris ex Vegetio tranſcriptus.

Moſchi Siculi Poetæ Græci Idyllia ſuauiſsima.

Moſes Bar-cepha Epiſcopus Syrus vir doctus, & profundus, ſed à vera Theologia quādoque diſſentiens.

Muſæi Poema de Amore Herus, & Leandri ſtylo politiſsimo.

N

NAtalis Comes, cuius mirificum ingenium, ac multiplicem eruditionem concelebrant Mythologiarū libri ab eo conſcripti.

Nemeſius Epiſcopus Emeſę vrbis in Phœnicia ſcripſit librū de natura hominis olim Gregorio Nyſſeno tributum: differit autem de re propoſita exactiſſimè, ſed nimium Platoni addictus fuit.

Nicetas Acominatus Choniates dignitatibus, ingenio, ac doctrina illuſtris, hiſtoricę veritatis vbique ſtudioſus, ſed Latinis infenſus.

Nicetas Heracliæ Metropolites Gregorij Nazianzeni commentator.

Nicephorus Caliſtus Xanthopulus hiſtoricus Eccleſiaſticus elegans, ſed parum diligens, & Schiſmaticus.

Nicephorus Gregoras hiſtoricus probatiſſimus, niſi quod ęui vitio alienus oſtenditur ab Eccleſia Romana, & de ſe multa loquitur parum decorè.

Nicephorus Patriarcha Cpolitanus, qui aduerſus Iconomachos ſtrenuè decertauit.

Nicolaus Cabaſilas Archiepiſcopus Theſſalonicen. vir doctus, ſed Gręco Schiſmate infectus. Gentianus Heruetus conatur eū excuſare, ſed Aetiopē lauat.

Nicolaus Cauſſinus Rhetor floridiſſimus, atque omni politiori literatura ornatus.

Nicolaus Copernicus Mathematicus multę ſubtilitatis, ſed nouarū rerum nimium ſtudioſus.

Nicolaus Cuſanus Cardinalis vir profundę ſcientię, & ſubtiliſſima exercitatione limatæ.

Nicolaus Oreſmius Lexouienſis Epiſcopus, cuius eſt non contēnendum opuſculum de mutatione monetarum.

Nicomachus Geraſenus Philoſophus Pythagoricus laudatus à Photio, cuius Enchiridion Harmonices edidit Ioannes Meurſius.

Nico-

Nicolaus Setarius eccleſiaſticę an. tiquitatis diligentiſſimus peruestigator, hoſtis hereticorum.

Nicolaus Godignus de rebus Abaſſinorum vir clarus è Soc. Ieſu. Auctor verò, quem tacito nomine reprehēdit, eſt Ludouicus de Vrreta, cuius hiſtoria ætiopica multis fabulis plena eſt.

Nilus Monachus diſcipulus S. Ioānis Chryſoſtomi de interemptione Sanctorum Patrum, qui erant in Sina. Scripſit, & Aſcetica quædam. Plures autem fuerunt huius nominis Aſceticorum Scriptores, ſed quę ſingulis opuſcula aſſignari debeāt mihi certò non conſtat.

Nonius Marcellus Grammaticus ob crebra, quæ apud ipſum extant veterum fragmenta, quæ alibi non reperiuntur, expetendus, alioquin nec eruditione, nec iudicio laudabilis.

Nōni Panopolitæ Poëtæ Græci feliciſſimi, ac mirabilis genij Paraphraſis in Ioannem, & Dionyſiaca.

NotKerus Balbulus Monachus S. Galli Othonis Magni Nepos, cuius antiquum Martyrologiū edidit Caniſius.

O

ODo Abbas Cluniacenſis doctrina, & pietate celebris, qui commentaria B. Gregorij in Iob breui coarctauit volumine, & alia quædā ſcripſit, lectu digna.

Oecumenius auctor catenæ grecę veterum Patrum in pleroſque libros noui Teſtamenti.

Ogerius Abbas Lucedij, quod eſt Cœnobium Ord Ciſtercien. in diœc. Vercellen. auctor 15. ſermonum de Cœna Domini inter operā D. Bernardi, cui ſynchronus fuit, vt conſtat ex veteri Cod. M. S. Abbatiæ Stafardæ eiuſdem Ordinis, qui nunc eſt Taurini in Bibliotheca Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ. Extat in Menologio Ciſtercienſi die 10. Septembris, & in Monaſtico Martyrologio Hugonis Menardi. At hic eum Oglerum vocat: alij Occleſium.

Olympiodori Monachi ſuccincta, & accurata enarratio in Eccleſiaſten, iuxta triplicem ſenſum.

Onoſandri Platonici Strategicus, ſiue de Imperatoris militari inſtitutione.

Onuphrius Panuinius Veronenſis vir ingentis lectionis, rei antiquariæ ſacræ, & profanæ peritiſsimus.

Oppiani Cilicis Poetę abſolutiſsimi Cynegetica, & Halieutica.

Ordo Romanus, quo veteres Romanæ Eccleſiæ ritus explicātur.

Oracula Sybillina octo libris comprehenſa, ſi tamen vera ſunt.

Origenes Adamantius à D. Hieronymo Chalcenterus, dictus, id eſt habens ærea inteſtina, rarum ſapientiæ Sydus, atque vtinam non caducum.

Orientij Epiſcopi Illiberitani commino-

minotorium morale verſu elegiaco elegantiſsimo; ſed mutilum in fine.

Orpheus poeta epicus, myſticus, phyſicus, & hymnographus.

Osbertus Monachus Cantuarien. Scriptor vitæ SS. Elphegi, & Dunſtani Archiepiſcoporum.

Ottomari Luſcinij Muſici præclariſsimi Muſurgia.

Otho Monachus Moliſmenſis auctor vitæ S. Roberti primi Abbatis Ciſtercienſis.

Ouidius poetarum copioſiſsimus, & ingenioſiſsimus, Elegiacorũ Latinorum Princeps, cui Seneca *controu.* 5. *lib.9* battologiam obiecit.

P

Pachomij Abbatis Sanctiſſimi Monachorum Magiſtri Regula, quam Angelo dictãte ſcipſiſſe dicitur.

Palladij Monachi Galatę hiſtoria Lauſiaca, ſeu vitæ Patrum ad Lauſum. Fuit autem Palladius Epiſcopus Helenopoleos Pelagij, & Origenis fautor.

Palęphati Aegyptij, ſeu verius Athenienſis, vt ex Suida colligitur, Mythologi perantiqui liber hiſtoriarum incredibilum, ſiue de non credendis fabuloſis narrationibus.

Pappus Alexandrinus celebris Mathematicus, cui Muſica Euclidis à quibuſdam eruditis adſcribitur.

Paſchaſius Diaconus Cardinalis, qui de Spiritu Sancto luculentiſſimos edidit libros Magni Gregorij teſtimonio celebres *lib.*4. *dial. c.*4. Verum qui nũc extant editi ſub eius nomine in M. S. Cod. Bibliothecę Vaticanę nomen pręferunt Fauſti Regienſis, cui etiam eos tribuebat P. Sirmundus.

Paſchaſius Ratbertus Abbas Corbeienſis vir in diuinis ſcripturis valdè eruditus, ſecularium literarum non ignarus.

Paulinus Epiſcopus Nolanus Sanctitate, & ſcientia eminens; ſenſu, & eloquio ſublimis.

Paulus Aemilius hiſtoricus elegans, & diſertus, ac teſte Lipſio omnium Recentiorum Pręclariſſimus.

Paulus Emiſenus, cuius extant doctæ quędam lucubrationes in actis Concilij Epheſini.

Paulus Oroſius, quẽ Gelaſius Papa virum eruditiſſimum appellat, S. S. Hieronymi, & Auguſtini amicitia clarus. eius hiſtorias caſtigat Scaliger circa temporũ rationem in animaduerſionibus Euſebij.

Paulus Manutius vir copia, ſcientia, eruditione, & elegantia sũmus.

Pauli Sherlogi eruditiſſima, & accutiſsima cõmentaria in cãtica Canticorum.

Paulus Riccius Cabaliſta ex Iudęo Chriſtianus, cui nigrum Theta Romanus index præfixit.

Pauſanias minus quidem facũdus Scri-

Scriptor, ſed ob rerum copiã, & hiſtoriarum varietatem vtiliſsimus.

Pelagius Diaconus citari ſolet in libro de doctrina, vita, & perfectione SS. Patrum, cuius non auctor, ſed interpres fuit.

Porſius acutus ſatyricus, ſed obſcurus. Stylum enim magnificum affectans, crebriſque, & audacibus translationibus vtẽs in obſcuritatem frequenter labitur.

Petronius Arbiter puriſſimæ latinitatis impuriſsimus Scriptor.

Petrus Abailardus D. Bernardi celebris Antagoniſta, cuius opera nuper è tenebris prodierunt.

Petrus Antonius Spinelus, cuius eſt præclarum opus de Laudibus, & cultu B. Virginis.

Petri Aron Florentini Harmonicę Inſtitutiones.

Petrus Babyon, ſeu de Babyone Anglus auctor Commentariorũ in Matthæum, quæ ſub nomine S. Anſelmi circumferuntur. Viuebat hic an. 1300. fuitque Poeta, & Rethor elegantiſsimus, vt aſſerunt Catalogi Scriptorum Angliæ.

Petrus Bleſẽſis Archidiaconus Bathonien. libertate ſpiritus in ſcribendo eximius, & normam viuẽdi Eccleſiaſticis præſcribẽs.

Petrus Bongus Platonica, & Pythagorica diſciplina optimè inſtructus, vt eius liber de myſterijs numerorum oſtendit.

Petrus Caniſius vir peracris iudicij, & ſolidę pietatis.

Petrus Cellenſis Abbas panem cęleſtis doctrinæ libro de panibus alijſque opuſculis abundè ſubminiſtrans.

Petrus Chriſologus ex aurea ingenij, & eloquentię vbertate id cognomen aſſecutus. Familiares illi ſunt congeminationes, & periodorum conformationes.

Petrus Comeſtor, dictus Magiſter hiſtorię Scholaſticę, quam ex libris ſacris potiſsimum texuit, itemque, ex profanis, ex quibus incertas hiſtorias aliquando admiſcuit.

Petrus Damianus ex Monacho Cardin. vir optimi ſenſus, & aureę facundię, quem fuiſſe Canonicum Regularem abſurdo errore aſſerit Ioannes Trullus.

Petrus Diaconus Caſsinenſis, cuius pleraque opera nondum impreſſa ſunt, prẹſertim commentar. in Regulam S. Benedicti. Habet quędam eius opuſcula Io. Baptiſta Marus S. Angeli in foro piſcario Canonicus vir doctus, & antiquorum Patrum ſtudioſiſsimus.

Petri Dorlandi Cartuſiani Chronicon ſui ordinis, quo res prẹclarè in eo geſtas explicat.

Petrus Faber. I. C. nominatiſsimus, penu omnium ſcientiarum.

Petrus Galatinus Ord. Minorum Theologus inſignis, qui tamen librum de arcanis Catholicę veritatis aduerſus Hebręos maiori ex parte tranſcripſit ex Pugione

gione fidei Raimundi Martini Ord Prędicatorum.

Petrus Gregorius Tholoſanus vtriuſque iuris, & omnium ſcientiarum peritia magnus.

Petrus Lombardus Epiſcopus Pariſien. Theologię compilator, dictus Magiſter ſententiarum.

Petrus Mauritius dictus Venerabilis, Abbas Cluniacen. vir ſanctus, verborum venuſtate placens, & ſententijs grauis.

Petrus Nonius non ignobilis Mathematicus, cuius eſt egregius liber de crepuſculis.

Petrus Pilichdorfius, qui ſectam Valdenſium docto volumine confutauit.

Petrus Pithœus omnium bonarum artium ornamentum, & vindex antiquitatis.

Petri Pontij Parmenſis de re Muſica dialogi praxim eius edocentes.

Petrus Tyręus Noueſius rerum reconditarum cognitione conſpicuus.

Phalaridis Agrigentinorum Tyranni epiſtolę verbis conciſę, ſententijs locupletes, ſi tamen verę ſunt, & non ab aliquo exercitij gratia confictę.

Phœbadij Epiſcopi Agennenſis in Gallia liber ſingularis aduerſus Arianos. Alij Sebadium vocāt, eiuſque laudes celebrat *lib. 2. bittor.* Seuerus ſulpitius.

Phœdrus Neronis libertus fabulator elegans, & cultus.

Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus hęreſum profligator: quędam tamen tanquam hęretica reſpuit, quę talia non ſunt, vt quod ſtellæ ſint cœlo infixæ.

Philippus Abbas Bonæ ſpei pius & doctus, ſed dicendi genere ſingularis, quippè qui clauſulas ſimiliter deſinētes vbiq; affectat.

Philippus Beroaldus vir ſummus ſuo ſeculo, ſed audax, & in quo iudicium ſubinde deſideratur.

Philippus Clareuallenſis de miraculis S. Bernardi.

Philippus Cluuerius vir ſingulariter eruditus, de antiqua & noua Geographia optimè meritus.

Philo Carpathiorum Epiſcopus à S. Epiphanio ordinatus, cuius commentario in cantica canticorum inſerta ſunt quædam ex S. Gregorio Papa, quæ ideò cum reliquis malè cohærent.

Philo Iudæus Platonis æmulus, vir omnium conſenſu doctiſsimus.

Philoſtrati iuxta Suidam ſenioris, iuxta alios iunioris, Heroica, Icones, et vitæ Sophiſtarum floridiſsimo, et ſuauiſsimo ſtylo.

Philoſtratus Lemnius in vita Apollonij Thianæi fabulator, & mendax, ſed ſermo eius melle dulcior fluit.

Philotheus Patriarcha Cpolit. facūdus orator, ſed ſchiſmaticus peruicaciſsimus.

Phocas antiquus Grammaticus, à quo Grammaticam ſuam magna ex parte mutuati ſunt Aelius Antonius Nebriſſenſis, & Poan. Deſpauterius.

Phornutus, vel Cornutus Græcus auctor, cuius eſt liber de natura Deorum, ſiue vt Chriſtiani veteres inſcripſerunt, de Græcanica Theologia.

Photij Pſeudopatriarchæ Cpolitani Bibliotheca, quę infinitam eius lectionem, & acerrimum iudicium demonſtrat: ſed hic homo perditus fuit, & primus auctor Schiſmatis Græcorum.

Pierius Valerianus Hieroglyphicorum accuratiſsimus collector & illuſtrator.

Pindarus Lyricorum princeps inimitabilis.

Plato ſapientię Antiſtes, Philoſophorum Anteſignanus, quem tamen dolet Tertullianus, *lib. de Anima cap.* 23. omnium hæreticorum condimentarium factum. Multa quoque congerunt aduerſus eum Athenæus, *lib* 11. *Dipnoſoph.* & ex recentioribus Io. Bapt. Criſpus, *lib. de Platone cautè legendo*.

Plautus decima muſa, Romanæ linguæ lex, omnium leporum pater.

Plethonis Scholia in magiam Zoroaſtris. Hic Georgius Gemiſtus prænominatur, & in Concilio Florentino pro vnione Eccleſię multum laborauit.

Plinius maior vir ſingularis doctrinę & ſtyli, ſed non eſt vbique ſui ſimilis.

Plinius iunior, cuius Panegyricus & epiſtolę omnibus numeris abſolutæ ſunt miſcẽtes vtile dulci. Sed in Panegyrico nimia quandoque prolixitate aggrauat animum legentis.

Plotinus Platonicus profundiſſimus, & à populari captu omnino disiunctus.

Plutarchus compendium eruditionis, prudentię theſaurus, totius Philoſophię Venus, ac lyra, vt de eo ſcribit Eunapius. Libri autem de Placitis Philoſophorum alteri Plutarcho recentiori tribuuntur.

Pœnitentiale Romanum, ex quo apparet eccleſiaſticę diſciplinę quanta olim ſeueritas fuerit.

Polyęni ſtratagemata militibus vtilia, arguta, & curioſa.

Polybius Megalopolitanus hiſtorię Romanę auctor vetuſtiſſimus, ciuili prudentia, & ſcientia militari nulli ſecundus; qui duplici ſungitur munere hiſtorici & Philoſophi narrans, & docens.

Polidorus Ripa I. C. qui luculentum tractatum ſcripſit de Nocturno tempore.

Polidorus Virgilius non contemnendę literaturę homo, ſed in libro de inuentoribus rerum ſępè futilis, & mendax eſt.

Pomponius Mela, cuius libellum de ſitu orbis ſtyli elegantia, & breuitas valdè commendant.

Porphyrius Philoſophus Chriſtianę fidei deſertor, vt aſſerit Auguſtinus, *lib.* 10. *cap.* 28. *de ciuit. Dei*, quem Theodoretus, *lib.* 3. *adu. Græcos* fautorem mendacij,

&

& Cyrillus *lib. 3. cont. Iulian.* patrem calumniatum vocant. De huius vita & ſcriptis diſſertationem eruditiſſimam edidit V. CL. Lucas Holſtenius.

Poſidippus Græcus Poëta cuius in Anthologia quædam ſunt epigrammata. Mentionem eius faciunt Clem. Alexandrinus *in Protreptico*, Arnobius, *lib. 6.* & Stephanus *de Vrbibus*.

Poſsidius Afer Epiſcopus Calamenſis, qui malè quibuſdam eſt Poſſidonius, ſcriptor vitæ S. Auguſtini.

Pothonis Presbyteri Prumienſis libri pij & ingenioſi de ſtatu domus Dei, deque magna domo ſapientiæ.

Priſcianus Cæſarienſis Grammaticus, omnium ſui generis Princeps ſcriptor.

Primaſius Epiſcopus Vticenſis in Africa, cuius ſunt commentaria in D. Paulum ſtylo dulci, & temperato.

Proclus Lycius Philoſophus Platonicus, Mathematicus, & Poëta, hoſtis Chriſtianorum.

Proclus primo Cyzicenus Epiſcopus, poſtea Patriarcha Cpolit. vnus de antiquis Eccleſiæ Patribus, æqualis Cyrillo Alexandr. qui ipſum egregiè laudat.

Procopius Gazeus Sophiſta ſacræ Scripturæ commentator magis ex aliorum laboribus, quam ex proprio ingenio.

Procopius Illuſtrius Cæſarienſis verax hiſtoricus, ſtyli mediocris.

Propertius Poëta dulciſsimæ venæ.

Proſper Aquitanicus Epiſcopus Regienſis, acerrimus fidei defenſor in ſcribendo accuratus, ſiue ſoluta, ſiue ligata oratione loquatur. Sirmundus in notis ad Sidonium Apollinarë conſtanter negat hunc Epiſcopum fuiſſe.

Prudentius Pindarus Chriſtianus, dulciſsimus, & prudentiſsimus Chriſti vates.

Pſellus nobiliſsimus, & diſertiſsimus Philoſophus, & Theologus. Quis autem hic fuerit, & quæ ſcripſerit docet vir doctiſſimus Leo Allatius in diatriba de Pſellis.

Ptolomæi Alexandrini, ſeu verius Peluſiotæ libri tres Harmonicorum. Hos autem libros non eſſe huius Ptolomæi Geographi & Aſtrologi, ſed alterius Ptolomæi Philadelphi recentioris Philoſophi Pythagorici aſſerit Ioannes Meurſius in notis ad Muſicam Nicomachi Geraſeni.

Publij Syri Mimographi graues, & elegantes ſententiæ.

Pythagoræ ſapientiſsimi Philoſophi aurea Carmina, ſi tamen eius ſunt, & non potius Philolai, vel Lyſidis. Nihil enim quod verè Pythagoræ foret extare tum Ioſeph in Antiquitatibus, tum Rufinus aduerſus D. Hieronymum, alijque recentiores affirmant.

Q

QVintilianus Ariſtides Muſicus Græcus excellentiſſimus.

Quintiliani Senioris acutiſſimę declamationes.

Quintilianus Iunior auctor Oratoriarum Inſtitutionum, optimus dicendi artifex.

Quintus Curtius terſus, & perſpicuus hiſtoricus, acutus in ſententijs, in orationibus mirè diſertus.

Quinti Calabri, ſiue Cointi Smyrnæi ſuauiſſimi ſtyli Paralipomena, ſiue prætermiſſa ab Homero.

R

RAbanus Maurus ex Abbate Fuldenſi Archiepiſcopus Moguntinus, æque doctus, ac pius ligata, & ſoluta oratione excellens.

Rabbi Abraham Sepher ietzirah, id eſt liber Creationis Magno Abrahamo Patri Credentium, ſolemni mendacio à Cabaliſtis attributus.

R. Abraham Aben Eſra inter magiſtros ſuæ gentis nominatiſſimus.

R. AKiba commentarius in librũ Ietzirah, quem ipſe ſcripſiſſe dicitur, & Abrahamo ſuppoſuiſſe.

R. Dauid Kimchi celebris Hebræorum Grammaticus.

R. Elieſer auctor libri Berachôt, id eſt Benedictionum.

R. Iacob Cohen explicatio libri Ietzirah.

R. Ioſeph Caſtilienſis Cabaliſta, cuius eſt liber Nucum, & porta lucis.

R. Iſaac explanatio nominis ſancti.

R. Iuda, qui ab Hebræis Rabbenu HaKados, id eſt magiſter noſter ſanctus nuncupatur, vir magni nominis inter ſuos, auctor Miſchnæ, quæ eſt quaſi ſecunda lex, qua vtuntur Hebræi.

R. Moyſes Aegyptius, qui doctiſſimum librum conſcripſit More Haneuochim Ducem dubitantium, de dubijs perplexis veteris teſtamenti ſtylo difficili, & ſcholaſtico.

R. Simeon ben Ioachai auctor libri Zoar, quo fundamenta ponuntur vanæ artis Cabaliſticæ.

Radulphus Ardens feruentiſſimus concionator.

Radulphus Glaber Monachus hiſtoriarum ſui temporis accuratiſſimus Scriptor, quem Baronius, & alij meritò reprehendunt, quod velit Romanum Pontificem, nihil poſſe extra ſuã diœceſim.

Radulphus de Riuo Decanus Tũgrenſis tenaciſſimus antiquitatis in diuinis officijs, vt conſtat ex eius libro de Canonum obſeruantia.

Raimundi Martini Ordnis Prædicatorum Pugio fidei aduerſus Mau-

Mauros, & Iudęos, liber aureus, poſt quatuor ſecula è tenebris erutus, & nouiſſimè impreſſus Pariſijs cum varijs, & doctiſſimis obſeruationibus eximij viri Ioſeph Voiſin Burdegalen. ex quo Galatinus, vt ſupra dixi, optima quæque in ſua arcana tranſfudit, ſuppreſſo penitus auctoris nomine.

Raimundi de Sabunde Theologia Naturalis valdè ingenioſa, praxim cōtinens Artis magnæ Raimundi Lulli.

Rampertus Epiſcopus Brixienſis S. Philaſtrij Encomiaſtes in libro de eius translatione.

Raphaël Volaterranus vir multæ induſtriæ, ac doctrinæ, ac veterum auctorum laborioſiſſimus excerptor, qui inter cętera ingenij ſui monuměta reliquit libros 38. vrbanorum commentariorum, quibus omnia comprehendit.

Ratpertus Monachus, Poëta pius, & ſimplex.

Remigius Antiſſiodorenſis Monachus, poſtea eiuſdem Ciuitatis Epiſcopus, vt quidam ſcribunt, cuius eſt in Prophetas minores luculenta enarratio miram breuitatem cum perſpicuitate cōplectens.

Rhegino Abbas Prumienſis non inutilis hiſtoriographus.

Richardus à S Laurentio probæ notæ auctor, B. Virginis eximius laudator, ſtylo ſimplici.

Ricardus à S. Victore vir ſcientia cautus, lingua diſertus, diuinę contemplationis ſubtiliſſimus Magiſter.

Richardus Panopolitanus Anglo-ſaxo Eremita, pius Scriptor.

Robertus Bellarminus Cardinalis omni ſcientiarum genere excultus & ſumma imbutus pietate.

Roberti à Flud Oxonienſis Eterodoxi inanis ſubtilitatis opera, nimirum vtriuſque Coſmi hiſtoria, Philoſophia Moſaica, & alia; quibus meritò Græcum prouerbium conuenit, magnus liber, magnum malum.

Ruffinus Aquileienſis non minima pars Doctorum Eccleſiæ, vt ait Gennadius, vir elegantis ingenij, D. Hieronymi quondam amiciſſimus, poſtea aduerſarius, de quo extat Cenſura Gelaſij Papæ, *cap. Sancta Romana, diſtinct.* 15.

Rupertus Abbas Tuitienſis pietate eximius, eloquio nitidus, ſenſu profundus: errauit tamen circa Sacramentum Euchariſtiæ errorem aſtruens impanationis, vt Bellarminus obſeruat, & ex ſcriptis eius manifeſtum eſt.

Ruricius Lemouicenſis Epiſcopus, cuius extant Epiſtolę elegantes, & artificioſæ.

Ruſtici Cardinalis diſputatio contra Acephalos. Hic autem dãnatus fuit ſub Vigilio Papa ob pertinacem trium capitulorum defenſionem.

Ruſticus Helpidius V. C. & exilluſtris Boetij æqualis, qui ſummatim

matim tribus verſibus heroicis, pleraſque hiſtorias vtriuſque teſtamenti non ſine acumine, & venuſtate complexus eſt.

Rutilius Numãtianus Gallus egregius Poeta, niſi quod Chriſtianis, præſertim verò Monachis, iniquus eſt.

S

SAlonius Epiſcopus Viennenſis in Gallia, qui prouerbia, & eccleſiaſten myſticè explicauit. Hunc fuiſſe Epiſcopum certum eſt, ſed an fuerit Viennen. dubitat Baronius *an.* 441.

Saluianus presbyter Maſſilienſis cultus, ac pius auctor, nouus ſui temporis Hieremias.

Salluſtius Grecus Philoſophus Cynicus auctor doctiſſimi libelli de Dijs, & Mundo.

Salluſtius hiſtoricus admirandus, florentiſſimæ breuitatis artifex; cuius dictionem Aſinius Pollio damnabat tanquam obſcuram, & in trãſlationibus audacem: ab Auguſtino autem *lib. de vita beata* electiſsimus verborum penſator nuncupatur.

Sanctes Pagninus Hebraicarum literarum, & diuinæ Scripturæ peritia inſignis.

Saphio Lesbia ſuauiſsima in Lyricis Poetria.

Saxo Grammaticus viuidus, & elegans hiſtoricus, ſed fabulator quandoque, & ſubleſtę fidei.

Sebaſtianus Foxius Morxillus Platonis Interpres doctus, nobilis, ſine labe.

Secũdi Athenienſis Sophiſtæ, quẽ Suidas craſſo errore confundit cum Plinio Secundo, aureæ ſententiæ.

Sedulius florentiſsimus Scriptor, & optimæ, ac Chriſtianæ venæ Poeta.

Seneca Sapientiæ fons, ac virtutis ſtudio penè Chriſtianus, expurgãdus tamen ab erroribus Stoicorum.

Seneca Iunior Tragœdus terſus, & grauis; ſed ei tributæ Tragediæ non vnius Poetæ ſunt. Octauiã cenſent nonnulli L. Flori eſſe, cuius eſt Epitome Rerum Romanarum, qui adoptione dictus eſt Annæus Seneca.

Sergius Hieropolitanus Chriſtianus, & diſertus orator.

Seruius Honoratus celebris Grãmaticus, & Virgilij commentator.

Seueri Rhetoris, & Poetę Chriſtiani carmen Bucolicum.

Seuerianus Gabalenſis Epiſcopus antiquus, & eloquentiſsimus ſcriptor. Cum autem fuerint duæ ciuitates Gabalorum, vna in Gallia, quæ nunc ciuitas Mimatenſis eſt; altera in Syria; duo item Seueriani fuerunt earum Epiſcopi ambo doctiſſimi ſcriptores, quorum opera confundi ſolent; ſed Seuerianus Gallus vir fuit mirandæ ſanctitatis; Syrus verò iunior fuit, iſque factioſus, & ambitioſus, atque aduer-

aduerſarius S. Ioannis Chryſoſtomi.
Sexti Empyrici ſubtiliſſimi Philoſophi, Plutarchi ex ſorore Nepotis, libri admirabiles aduerſus Mathematicos, & Pyrrhoniarum hypotypoſeon.
Sidonius Apollinaris Aruernorum Epiſcopus vir acris ingenij, & cothurnatæ eloquentiæ, ſed ſtylo duro & obſcuro ob corruptũ à Gothis ſeculum
Sigibertus Gemblacenſis Monachus vtilis, & laudabilis hiſtoricus, niſi quod Gregorio vij. iniquior fuit, & in gratiam Imperatoris multa mentitus eſt.
Silius Italicus orator verius, quam Poëta; qui, vt ait Plinius, carmina ſcripſit maiore cura, quam ingenio.
Simplicius magnus Philoſophus Platonis, & Ariſtotelis conciliator, ac vtriuſque ſectator, & Epicteti ſtoici commentator.
Simeon de Caſſia vir admodum pius, & feruens, cuius eſt inſigne opus de geſtis Domini Saluatoris.
Simeon Metaphraſtes vir Sanctus Sanctorum vitas deſcripſit, in quibus quid obſeruandum ſit docent Bellarminus de ſcript. eccleſiaſticis, & Baronius ſæpè in Annalibus.
Simeonis Præpoſiti Monaſterij S. Mamantis, quem Græci nouum Theologum poſt Nazianzenum vocant, orationes & opuſcula ſanctis documentis pleniſſima.
Sunt qui hunc confundant cum Simeone Metaphraſte, qui etiã nouus Theologus dictus eſt; ſed ex huius ſcriptis colligitur ipsũ vixiſſe annis circiter CCL. poſt Metaphraſtem.
Simeon VuangnerecK è Soc. Ieſù vir doctus & pius, qui pietatem Marianam Græcorum ex eorum Menæis luculenter exſcripſit.
Smaragdus Abbas diuinę ſcientiæ lumine imbutus, cuius commentaria in regulam S. Benedicti Iac. Pamelius perperam tribuit Rabano Mauro.
Socrates Cpolitanus eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor, hæreticus Nouatianus, quem Photius ait nec ſtylum ſplendidum habere, nec in dogmatibus eſſe accuratum.
Solinus Polyhiſtor Plinij tranſcriptor ſæpè dormitans, qui tamen Plinij curæ quædam adiecit.
Sophoclis Tragœdiæ graues, acutæ, ſublimes.
Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus, cuius elegans & declamatorium ingenium in varijs, quas ſcripſit, orationibus elucet.
Soſipater Chariſius doctus, & antiquus Grammaticus.
Sozomenus Salaminius hiſtoricus eccleſiaſticus ab eccleſia alienus, & parum verax.
Speuſippi libellus valde vtilis de diffinitionibus Platonis.
Statius Papinius ſummus, & egregius Poeta.

Ste-

Stephani Abbatis, & poſtea Epiſcopi Tornacen. epiſtolæ elegãtes, & curioſæ.

Stephani Eduenſis Epiſcopi præclarum opus de Sacramento Altaris.

Strabo Amaſenus Princeps Geographorum, quem fruſtra conatur de ſui operis poſſeſſione deijcere Franc. Patricius *lib.3.Peripatetic. diſcuſſionum*, vt cuidam Stratoni tribuat. Caſtigãdus autem videtur Strabo, quod hiſtorias, & philoſophicas diſputationes Geographię miſcuerit.

Suetonius Tranquillus hiſtoricus emendatiſſimus, & candidiſſimus, liber, & conciſus, qui vitas Cæſarum ſcripſit pari libertate, ac ipſi vixerunt, vt cenſet D. Hieronymus.

Suidas Monachus Byzãtinus Grãmaticus eruditiſſimus, & admirabilis.

Symmachus V.C mirabili eloquio, & ſcientia præditus, ſed Chriſtianis infenſus.

Sympoſius Poëta ænigmatum Scriptor non contemnendus.

Symphoriani Camperij Lugdunen. Platonica Symphonia, ijs valde vtilis, qui Platonicæ doctrinæ ſtudent.

Syneſius Cyrenenſis Epiſcopus, qui in ſuis ſcriptis Platonem, Demoſthenem, ac Pindarum exhibet nobis Chriſtiano ore loquentes.

T

Tatiani florẽtiſſimus liber aduerſus Gentiles. Sed poſt martyrium S. Iuſtini, cuius erat auditor, factus eſt Tatianus Hæreſiarcha.

Terentius terſiſſimus Comicus, quem Cicero elegantiſſimum vocat.

Terentianus Maurus, qui librum de metris ſcripſit verſibus difficilibus, & laborioſis.

Teridij Presbyteri nomine ſcripta Regula Monachorum, quæ S. Cæſarij eſt, cuius Teridius Nepos fuit.

Tertullianus Presbyter acris, & vehementis ingenij, & in loquẽdo obſcurus, cuius lapſus nos admonet, non altum ſapere, ſed timere.

Thalaſſij Monachi Centuriæ ſpirituales de charitate, continentia, & regimine mentis.

Themiſtius Euphrades, id eſt eloquens ſapientiæ, ac regiæ diſciplinæ theſaurus. Non tamen fuit Chriſtianus, vt quidam putant, licet Chriſtianos Impp. laudauerit.

Theocritus floridiſſimus Bucolicorum Princeps.

Theodoretus Epiſcopus Cyrenſis fluidus, copioſus, & vndequaque doctiſſimus.

Theodorus Balſamon Patriarcha Antiochenus Canonum interpres ſæpè vacillans, & Eccleſiæ Ro-

Romanæ aduerſarius.

Theodorus Gaza Theſſalonicenſis Græcæ, & Latinæ linguæ ſcientiſſimus, quem Pomponius Lętus ſui æui doctiſſimum exiſtimauit.

Theodori Eccleſiæ Cpolitanæ Lectoris collectanea ex eccleſiaſtica hiſtoria.

Theodorus Peltanus catholicæ doctrinæ aduerſus Nouatores defenſor acerrimus.

Theodorus Prodromus vir excellentiſſimus ſeu verſu, ſeu proſa; ſeu ſacra, ſeu profana ſcribat.

Theodorus Studites vir admirandus, potens opere, & ſermone.

Theodoricus Erfordienſis ſcriptor vitæ S. Dominici.

Theodulfus ex Abbate Floriacenſi Epiſcopus Aurelianen. tam verſu, quam proſa excellens.

Theofridus Abbas, cuius extant ſermones nitidi eloquij de reliquijs & veneratione ſanctorũ.

Theoleptus Philadelphiæ Metropolita ſuauis hymnographus.

Theon Smyrnæus Mathematicus, cuius Arithmetica, & Muſica ſola ſuperſunt.

Theophanes Byzantius; qui res geſtas ſub Iuſtino ij. libris 10. eleganter proſequitur.

Theophanes Cerameus Archiepiſcopus Tauromenię in Sicilia, cuius extant hymni ſacri, & orationes.

Theophanis Epiſcopi Niceni hymni pro eccleſiaſticis officijs

Theophilactus Bulgarorum Archiepiſcopus ſchiſmaticus, qui ex Chriſoſtomo ſua in ſcripturam commentaria compilauit.

Theophilactus Simocatta, cuius præter hiſtoriam extant quęſtiones phyſicæ, & epiſtolę agreſtes, morales, amatorię; ſtylum habet venuſtum, ſed dum nimis elegantiam ſectatur in cacozelon, & puerilem affectationem incidit.

Theophili Alexandrini epiſtolę Paſchales vtiles, & doctę.

Theophilus Epiſcopus Antiochenus primigenium Eccleſię ſpiritum in ſuis lucubrationibus oſtendens.

Theophili Protoſpatarij lib. v. exquiſitiſſimi de hominis fabrica.

Theophilus Raynaudus omni doctrina, & eruditione refertus, multitudine librorum quos ſcripſit omnibus notus.

Theophraſtus Philoſophię decus, diuinę vir eloquentię, vnde & nomen ab Ariſtotele magiſtro ſuo accepit, cum prius Tyrtamus diceretur.

Theoſterictus politus & amœnus in hymnis, & in hiſtoria.

Thomais ſanctimonialis auctrix vitæ S. Febroniæ Virginis, & Martyris.

Thomas Aquinas doctor Angelicus, Princeps Theologorum Scholaſticorum.

Thomas Cantipratanus Ord. Prędicatorum ſub figura Apum librum ſcripſit de officio Præla-

torum, & ſubditorum, quo miracula ſui temporis vere, & fideliter deſcribit.

Thomas Ciſtercienſis Cantica Cãticorum expoſuit ſtylo conciſo, & aſpero, crebriſque diuiſionibus intricato.

Thomas de Vio Caietanus profundus Theologus, & Interpres ſacræ Scripturæ, vir ſummi ingenij, nec minoris pietatis.

Thomas Dempſterus optimæ notæ Philologus, & rerum Scoticarũ hiſtoricus.

Thomas de Villanoua Archiep. Valentinus, qui ſanctitate, & doctrina vniuerſam Hiſpaniam illuſtrauit.

Thomas de Kempis ſimplici ſtylo magnam tradens doctrinam ſpiritus.

Thomas à IeſuCarmelita excalceatus vir multiplicis doctrinæ, & in praxi myſticæ Theologiæ ſingulariter eruditus.

Thomas Valdenſis Carmelita magno pollens ingenij acumine, vt ex doctrinali fidei colligitur, quo hæreſes extirpantur.

Thucydides omnium cultiſſimus, & verax hiſtoricus, ſtylo ſæpè durus, nec ſatis rotundus, vt ait Cicero; de qua re etiam reprehenditur à Dionyſio Halicarnaſſæo.

Titus Boſtrorum Epiſcopus Sectã Manichæorum doctè confutauit; & Euangelium ſecundum Lucam explicauit. Sed hanc Lucę expoſitionem falsò huic tribui cenſeo, nam citantur in ea Chryſoſtomus, Cyrillus, & alij Patres, qui poſt ipſum floruerunt.

Titus Liuius hiſtoriæ Latinę Princeps, lactea vbertate fluens, cui tamen Aſinius Patauinitatem obiecit, Lipſius frigidum aliquando, & ſupinum agnoſcit.

Trebellius Pollio nobilis hiſtoricus cuius dictio paulò altius aſſurgere cenſetur, quam conueniat hiſtorico.

Tycho Brahe excellentiſſimus Aſtronomus, qui in ſiderum obſeruatione nulli priorum ceſſit.

Tychonius Afer Donatiſta, cuius meminit Auguſtinus *lib. 3. de doct. Chriſti.*

Turcius Ruffus Aſterius, cuius eſt Collatio veteris, & noui teſtamẽti venuſto carmine expreſſa, à quibuſdam Sedulio, ab alijs Claudiano Mamerto adſcripta.

V

Valerianus Cemelienſis Epiſcopus, quem Theophilus Raynandus erudita apologia libera renititur à ſuſpicione Semipelagianiſmi.

Valerius Flaccus felicis ingenij, & magni iudicij Poëta; ſed imperfectum Argonauticorum opus reliquit.

Valerius Maximus rerum varietate conſpicuus, in pleriſque acutus, & ſubtilis; in pleriſque durus, & abiectus, labe quoque adu-

adulationis vileſcens.

Valerius Probus Grammaticus, vir multæ induſtriæ in notis antiquorum explicandis.

Vegetius diſciplinæ militaris eloquens, & doctus Scriptor.

Venantius Fortunatus Pictauien. Epiſcopus nitidæ venæ Poëta, quem Hilduinus virum prudẽtem, & ſcholaſticiſſimum appellat.

Victorinus Epiſcopus Pictauienſis, & Martyr, quem optatus Mileuitanus, vt inſignem hæreſum debellatorem laudat *lib.* 1. Hieronymus autem eum enumerat inter Chiliaſtas *in c 36. Ezech.* Nihil eius ſupereſt præter Commentarium in Apocalypſim, de quo etiam dubitamus, an ſit legitimum.

Victor Cartennæ in Mauritania Epiſcopus ſtylo, & dictione ſublimis, cuius liber de Pœnitentia inter opera D. Ambroſij reperitur.

Victor Giſclinus Prudentij ſcholiaſtes non admodum accuratus

Victor Epiſcopus perſecutionis Vuandalicæ in Africa Scriptor, & particeps. Hic Epiſcopus Vticenſis per errorem vocatur Nã vt notat Franciſcus Chiffletius in notis ad vitam S. Fulgentij ſcriptam à Ferrando, quo tempore hic ſcripſit, erat Epiſcopus Vticenſis Florentinus. Victor itaque Epiſcopus Vitenſis fuit, & poſtea Primas Byzacenus, in qua Prouincia eſt Ciuitas Vitẽſis. Ita Chiffletius ex antiquo Codice M. S.

Vigilij Epiſcopi Tapſitani in Prouincia Byzacena libri 5. aduerſus Eutychen, hactenus tributi Vigilio martyri Epiſcopo Tridentino, cuius eſſe non poſſe, iam agnouerat Baronius. Verus auctor repertus eſt in Cod. M. S. Monaſterij S. Eugendi, ſiue S. Claudij Iurenſis. Idem Chifflet. præf. in Ferrandum.

Vincentius Beluacenſis vir omniſcius, ac plurimæ lectionis, vt ex eius quadruplici ſpeculo cõſtat.

Vincentius Galilæus, qui doctiſsimum tractatum edidit de antiqua, & noua Muſica.

Virgilius Maro Poëta abſolutiſsimus, dictus Plato Poetarum ab Alexandro Seuero, vt refert Lampridius; omnium optimus, & incomparabilis.

Vitruuius, cuius ſunt de Architectura notiſsimæ, & omni laude dignę lucubrationes.

Vlpianus Rhetor Demoſthenis ſcoliaſtes creditus ille, quem inter ſapientes enumerat Athenæus in Cœnis.

Vranius, ſiue Oranius, qui vitam B. Paulini deſcripſit.

Vrbani Quarti Rom. Pontificis pia Metaphraſis in Pſalmum 50.

Vualfridus Strabo vir ſapiens, & literarum ſcientia illuſtri. Fuit Monachus Fuldenſis, poſtea Decanus S. Galli, demum Abbas Augiæ diuitis: qua de cau,

ſa quidam decepti, duos Strabones ſecerunt, vnum Monachum Fuldenſem, alterum Augię Abbatem, cum idem ſit.

Vuillelmus Malmesburienſis Monachus rerũ Anglicarum luculentus hiſtoricus.

Vuolfangi Lazij Viennen. eruditiſsima Romanę Reipub. Commentaria.

X

XEnophon Summus Philoſophus, magnus hiſtoricus, ſuauis Orator, Apis Attica, dictus à Suida, cuius ſtylus dulcior melle à Tullio dicitur, & cum quadam lenitate fluens. Cyripædia non ad fidem hiſtoriæ, ſed ad effigiem iuſti imperij ab eo ſcripta eſt.

Xenocratis Platonici inſignis libellus de morte.

Z

ZAchariæ Scholaſtici, ac poſtea Epiſcopi Mytilenes ſubtiliſſima diſputatio de Mundi opificio contra Philoſophos.

Zeno Veronenſis Antiſtes acumine ingenij, ſtyli præſtantia, rerumque diuinarum peritia clariſſimus.

Zonaras hiſtoricus grauis, & copioſus, ſed in quo maiorem curam deſiderant Critici Recentiores,

Zoroaſtris oracula Magica, ſeu verius reconditæ Philoſophiæ artificioſum compendium: non autem reuelationes ſub eius nomine à Groſticis euulgatæ. Dubium eſt autem, fueritne hic Bactrianorum Rex, an alius recentior.

MEN-

MENDA TYPOGRAPHI.

AMICE ſiſte, quiſquis hunc voluis librum,
Et me fauore ſubleua, ſicut decet
Hominem probum, qui compati ſciat malis.
Errata plura hic ſunt, eorum incuria,
Praeſſe qui Typis ſolent. Grauiſſima,
Quæ ſenſui noxam inferunt, & verſibus,
Hac prænotaui pagina. Iſta primitus
Vt corrigas obteſtor, antequam legas.
Minora menda tuæ relinquo induſtriæ,
Quæ ſi legendo, vti par eſt, correxeris,
Rem feceris gratiſſimam, & pro te Deum
Precabor, expers ſemper vt ſis criminum.

IN *præf. num.* 8. *lin.* 4. *ante finem lege* Si nimius videor. *In Indice Auctorum lit. A. Verbo* Antonius Auguſtinus *lege* Epitomaſtes, *lit D. adde.* Diadochi Photicenſis Epiſcopi capita centum de perfectione docta, et ſublimia. *lit. G. adde* Gaudentius Epiſcopus Brixienſis pietate, & ſapientia illuſtris. Guilielmus Eiſengrenius, qui aduerſus hæreticos voce, & ſcriptis ſtrenuè decertauit. *lit. I, V.* Ioannis ſapientis *lege* Cypariſſioti. *V.* Ioannes Tzetzes. fertils *lege* Futilis. *V.* Iodoci Glictou æi. Eccleſiaſticorum *lege* Eccleſiaſticum. *V. Iordanus.* ex notorio *lege* ex notario. Rauennus *lege* Rauennas. euius *lege* cuius. Gerarum *lege* Getarum. *V.* Ioſeph Terlinus *lege* Ioſeph Zerlinus. *V.* Iulianus Aurelius, aut *lege* Iulianus Aurelius haud.
Pag. 18. lin. 15. *facti* lege *ſacri*. pag. 45. lin. 13. *vel poſt circa* lege *vel poſt, vel circa*. pag. 50. lin. 38. lege *exaltaris*. pag. 52. lin. 9 *ad Abraham* lege *ab Abraham*. Ibid. lin. 16. *vndecima* lege *vndecimam* pag. 63. lin. 5. corrige *ab ἐρίζειν* pag. 147. lin. 13. *vt* lege *aut*. pag. 178. li. 17. *Pydianus* lege *Padianus*. pag. 180. in Metro verſu 7. *circumſtent* lege *circumſtent*. Ibid. verſ. 11. initio lege *Et*. pag. 183. lin. 1. lege *epulas*. pag. 196. verſu 6. lege Quas. pag. 223. li. 19. *appropinquabat* lege *appropinquat*. pag. 225. lin. 33. *quidem* lege *quidam*. pag. 229. in Metro verſ. 1. lege *diffluunt*. Ibid. verſ. 2. lege *verna*. pag. 235. lin. antepenult. *Hoc autem* lege *Hoc eſt autem*. pag. 239. in Metro verſum ſecundum

dum ſic lege *ſummo qua proxima Regi*, omiſſa eſt enim vox *qua* in quibusdam exemplaribus. pag. 240. verſ. 16. lege *pulſa*. pag.244. lin.35. *manuſcriptus* lege *manuſcriptum*. pag.246. verſ.17 lege *patet*. pag.285. lin.2. *internus* lege *internos*. pag.285. verſ. 15. lege *Annuit*. pag. 302. verſ.2. lege *improba*. Ibid. verſ. 15. *ſolus eſt Entheo* lege *ſolus & entheo*. pag.309. ſic corrige verſum vndecimum *& per angores*. pag.327. lin.31. *ſum* lege *ſunt*. pag.330. verſ.5. lege *ingens*. pag.337. verſ.5. dele punctum interrogationis. pag.358. lin.9. *Conſtantino* lege *Conſtantio*. Ibid. lin.5. ante finem ſic corrige *aureis fermè literis*. pag. 368. lin.3. *iubilationum* lege *tribulationum*. pag.377 lin.8. ante finem *alterius* lege *alternis*. pag.400. notam marginalem ſic corrige *Cyprian. praf. lib. de exhort. martyrij*. pag 418. lin.1. *fit* lege *ſit*. pag.426. verſ.7. lege *conſtans*. pag. 432. in margine *Gellius lib.9.* corrige *lib.1*. pag.523. lin.17. *Ioam* lege *Ionam*. pag.527. lin.15. *conſcientia* lege *conſiſtentia*. pag.542. lin 2. *producta* lege *perducta*. Ibid. lin.20. *litet* lege *licet*. pag.549. lin.26. *quali* lege *qualis*. pag.550. lin.15. *ſtuta* lege *ſtulta*.

ADDENDA.

PAg. 394. lin. penult. poſt *illius fecit*. adde. In Pſalterio M. S. Baſilicæ S. Petri in Vaticano inſcribitur, Hymnus S. Siſibuti. In Pſalterio Latino-gallico, cuius meminit Iacobus Vſſerius Armachanus in tractatu de Symbolo Romanæ Eccleſiæ epiſtola ad Voſſium S. Nicetio adſcribitur. Sed an hic fuerit Treuirenſis, aut Lugdunenſis Epiſcopus non liquet; nec etiam conſtat quis fuerit ille Siſibutus. Nam Siſibuto Hiſpaniarum Regi vix puto conuenire, cum ratio temporis obſtet.

PSALLENTIS ECCLESIAE HARMONIA.

TRACTATVS

HISTORICVS, SYMBOLICVS, ASCETICVS.

De Diuina Pſalmodia, eiuſque cauſis; myſterijs, & diſciplina; deque varijs ritibus omnium Eccleſiarum in pſallendis diuinis officijs.

CAP. I.

De antiquitate, & excellentia diuinæ Pſalmodiæ.

METRVM I.

MAGNVM opus aggredior: laudum veneranda ſacrarum
Dogmata, & arcanos hymnorũ pandere ritus.
Quid pſalmi, ſanctaque preces, quid myſtica templi
Relligio, quid dia notent modulamina certis
Horarum ſpatijs ſummo reſonantia Regi.
Quamuis priſcorum dudum hæc illuſtria ſcriptis
Eniteant; mihi plura tamen penetranda ſuperſunt.
Angelicos cantus, vixque vlli audita priorum

Verba referre iuuat, ſuperoſque recludere ſenſus.
Tu Deus ignitis olim qui corda repleſti
Linguarum pluuijs, tanti tu muneris auctor
Dexter ades, nutuque tuo reſerare latentes
Officij cauſas liceat, gratiſſima dona
Myſtis, mortalem ſine te fallentia ſenſum.
Tu quoque diuini puriſſima mater Amoris,
Lux mundi, cœlique decus, quæ prodiga terræ
Aethereas largiris opes, ac diuite dextra
Effundis ſuperæ ſeptena chariſmata lucis;
Duc age, Diua, tuum ſalebroſa per inuia vatem,
Te ſequor, audaci labor hic tibi militat auſu.
Eſte mihi faciles & vos clariſſima mundi
Lumina, vos cœli proceres, vos conſcia Chriſti
Pectora, ſidereis vos me ſuccendite flammis.
Forſitan hæc Latias volitantia ſcripta per oras
Accendent pietate animos, cultuque perenni
Creſcet in immenſum diuinæ gloria laudis.

§. I.

Antiquitatis quanta ſit vis. Diuinarum laudum antiquiſſima origo. Religio ſolius hominis propria. Cur homo rectæ ſtaturæ. Ignorantia malorum radix. Dei cognitio difficillima. Quædam obiter aduerſus Atheos.

Arnob. lib. 2. contra gentes.

Tertul lib. 1. adu. Marcionem.

T. Liuius Initio hiſtor.

1 SCitè quidem dictum eſt ab Arnobio Religionis auctoritatem non eſſe tempore æſtimandam, ſed Numine: ſcitè quoque Tertullianus ſcripſit, res diuinas debere potius de ſua veritate, quam de vetuſtate cenſeri; ſed quia filiorum hominum mendacium in ſtateris opinio eſt, id ſolum præſtantiſſimum eſſe, quod eſt antiquiſſimum, operæpretium me facturum exiſtimaui, ſi in ipſo tractationis limine diligenter inueſtigarem, quibus Diuinæ laudes adoleuerint incunabulis, vt illarum videlicet cognito exordio, dignitas ſimul, & excellentia clarius innoteſcant. Quod ſi ad vulgi mentem tanta longæuæ durationis poteſtas eſt, vt miſcendo humana diuinis, multarum vrbium, & populorum initia ad Deum aliquem referre, & auguſtioribus primordijs cõſecrare potuerit;

hæc

hac ſanè gloria ſacras precationes non carere argumento eſſe multa poſſunt.

2 Fama inprimis exploratiſſimæ ſanctitatis ſacrarum literarum irrefragabili teſtimonio, omniumq; ſapientū conſenſu cōfirmata. Tum natura ipſa Dei cognitionem mortalium animis ingenerans, quem cognitum ſummis laudibus proſequi, eiuſque auxilium in omnibus implorare eiuſdem naturæ ductu edocemur. Quis enim abſcondi poteſt, vt non ſentiat Dei beneficia, vt non eius experiatur amorem? Aut quis diuinæ largitatis munificentia locupletatus non ei protinus offerat *hoſtiam laudis, fructum labiorum confitentiū nomini eius?* Natura, inquit Simplicius, non homines ſoli, ſed & muta animalia, plantæ, & lapides, omneſque res pro cuiuslibet facultate ſingula ad Deum conuerſa ſunt. Homines verò præterea ſtatim à pueritia ad Dei cultum à parentibus aſſuefiunt, communeſque hominum ſententias ſequuntur. Omnes namque homines, & Barbari, & Græci tam priore infinito tempore, quam nunc, licet alij alijs ſententijs, Deum eſſe arbitrantur. Et, vt ſcribit Iamblicus, ante omnem rationis vſum ineſt cuiq; naturaliter inſita Deorum notio. Nam quia mundus factus eſt, ait Plotinus, ſi mentis aures ad hunc conuertere libeat, forſitan audiemus ita clamātem: Me proculdubio fecit Deus. Eodem ſenſu Epictetus apud Arrianum; Ex ipſo, inquit, apparatu operum ſolerti, & artificioſo pronunciare ſolemus effectorem eſſe artificem aliquem, nec temerè, & caſu euenisse iſta. Ergo horum quiduis ſuum nobis declarat artificem: aſpectabilia verò illa in mundo corpora, inſpectiones etiam, & oculis vndique lumen effuſum opificem ſuum non teſtabūtur? O multam cæcitatem, exclamat Triſmegiſtus, ò multam impietatem, ò multam perfidiam! Simulachrum, aut imaginem ſine ſculptore, aut pictore nullus fieri dicet, hoc autem opificium ſine opifice factum erit? Cui conſonans Tullius; Quid poteſt, inquit, eſſe tam apertum, tamque perſpicuum, cum cœlum ſuſpeximus, cœleſtiaque contemplati ſumus, quam eſſe aliquod Numen præſtantiſſimæ mētis, quo hæc regantur? Quod qui dubitat, haud ſanè intelligo, cur non idem ſol ſit, an nullus ſit dubitare poſſit. Nemo eſt enim tam rudis, tam feris moribus, ait Lactantius, qui non oculos ſuos in cœlum tollens, tametſi neſciat cuius Dei prouidentia regatur hoc omne, quod cernitur; aliquam tamen eſſe intelligat ex ipſa

ad Hebræos cap. 13. 15.
Simplicius in Epictet. cap. 69.
Iamblic. de myſter. Aegypt. c. 1.
Plotin. enneade 3. lib. 2. c. 3.
Epict. lib. 1. cap. 6.
Triſmeg. Pimādr. cap. 5.
Cicero lib. 2. de nat. deorum.
Lactant. diuin. inſtit. lib. 1. cap. 2.

rerum magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantia, vtilitate, pulchritudine, temperatione. Rectè Gregorius Nazianzenus; Sicut quiſpiam citharam pulchetrimè confectam, & elaboratam conſpiciens, eiuſque concinnitatem, & conſtitutionem; aut etiam ipſius citharæ cantum audiens, nihil aliud, quam ipſum citharæ conditorem, atque citharœdum mente reputat, atque ad eum cogitatione fertur, etiamſi de facie ignotum: eodem modo is nobis, qui res effecit, effectaſque mouet, atque conſeruat, manifeſtus eſt, etiamſi mente minimè comprehendatur. Rectè item Theophilus Patriarcha Antiochenus: Sicut anima in humano corpore nonvidetur inuiſibilis exiſtens, verum ex corporis motu cognoſcitur; ſic nec Deus corporeis oculis videri poteſt, cæterum ex prouidentia, qua ſingula ordinat, intelligitur. Quemadmodum ſi quis cernat nauim ſuis armamentis inſtructam mare ſulcare, & in portum appellere, certè credit aliquem, à quo gubernetur in ea eſſe gubernatorem: ſic certè nemo adeo abiecti animi eſt, quin credat Deum eſſe gubernatorem omnium, quamuis ipſum oculis carnalibus non aſſequamur.

Nazianz. orat. 2. de Theologia.

Theoph. lib. 1. ad Autolycum.

3 Ideò religionem virtutum omnium moralium excellētiſſimam mortalium animis inſeuit Deus, vt quos eadem humanitas forti nexu inter ſe ligat; vna, eademque religio Deo religet omnipotenti. In hoc totius vitæ noſtræ ſumma ratio conſiſtit, vt ſummum illud Numen ante omnia cognoſcamus, cognitum purgatiſſima pietate veneremur. Vtrumque actū docet religio omnium bonorum firmamentum, & mater, totius mundi pacatiſſima beatitudo. Hac ſublata, ſi quis mundum dixerit cœlum eſſe ſine ſole, nihil dixerit: Nox mera erit, & quod nocte deterius eſt, nihilum, & inane. Hac ſola tanquam rationalis naturæ præclariſſima dote ſuper beſtias, & vniuerſa pecora præcellit homo. Artium enim, & gubernationis induſtria, ipſa quoque ratio, atque internos animi ſēſus exprimens ſermo adeò hominem non diſtinguunt à brutis, vt plerique Philoſophorum illud etiam inani ſubtilitate diſputare præſumpſerint; Num brutis animantibus inſit ratio. Sola religio eſt, cuius in brutis nullum extat veſtigium. Eleganter Lactantius in hanc ſententiam; Summum hominis bonum in ſola religione eſt. Nam cætera omnia, quæ putantur eſſe homini propria, in cæteris quoque animantibus reperiuntur: cùm enim ſuas voces proprijs inter ſe notis diſcernunt,

Plutarchus in opuſc. de hac re, & Sextus Empyric. lib. 1. Pyrrhoniorum cap. 14.

Lact. lib. 3. c. 10.

atque

atque dignoſcunt, colloqui videntur: ridendi quoque ratio apparet in his aliqua, cum demulſis auribus, contractoque rictu, & oculis in laſciuiam reſolutis aut homini alludunt, aut ſuis quiſque coniugibus, ac fœtibus proprijs. Iam illa, quæ ſibi proſpiciunt in futurum, & cibos reponunt, habent vtique prouidentiam. Rationis quoque ſigna in multis deprehenduntur. Nam quando vtilia ſibi appetunt, mala cauent, pericula vitant, latibula ſibi parant in plures exitus diſparentia, profectò aliquid intelligunt. Incertum eſt igitur, vtrumnè illa, quæ homini tribuuntur, communia ſint cum alijs viuentibus: religionis certè ſunt expertia. Hinc omnium hominũ ſapientiſſimus humanam naturam diffiniens non à rationalitate eſſentialem eius differentiam deſumpſit, ſed ſupra communem philoſophantium ſcholam altiori ſublimatus faſtigio, *Deum, inquit, time, & mandata eius obſerua, hoc eſt enim omnis homo.* Ergò neceſſaria conſecutione infert Bernardus, ſi hoc eſt omnis homo, abſque hoc nihil omnis homo. Cultus enim Diuinus, iuxta Platonicos, ita fermè hominibus eſt naturalis, ſicut equis hinnitus, & canibus latratus, Chryſoſtomus aurea ſua eloquentia illud Geneſeos explicans, *Hæ ſunt generationes Noë: Noë vir iuſtus, atque perfectus fuit.* Rarus, inquit, & nouus genealogiæ modus. Nam, vt Scriptura dixit, *Hæ ſunt generationes* Noë, aures noſtras excitauit, quaſi genealogiam illius narratura, & quis eius pater fuerit, & vnde genus duxerit, & quomodo in hanc vitam editus, & alia, quę mos eſt genealogias narrantibus recenſere: relictis tamen illis omnibus, & aliorum conſuetudinem ſuperans inquit, *Noë vir iuſtus, atque perfectus fuit.* Nam quia cęteri homines ob carnales voluptates, quibus immerſi erant, amiſerant eſſe homines, iſte in tanto populo hominis imaginem ſeruauit. Quæ autem eſt imago hominis? Rationalem eſſe. Quid ergo? annon & illi fuerunt rationales? Verum non hoc ſolum fuerit hominem eſſe, ſed & virtutibus eſſe deditum, & vitia fugere; illicitis affectionibus imperare, & mandatis dominicis obtemperare. Nam cum in malum declinant homines, & ſerui fiunt irrationalium vitiorum, hominis nomenclatura ſe reddunt indignos, & cum beſtijs computantur. Quando enim, ſicut idem alibi ſcribit, vt aſinus calcitras, vt taurus exultas, libidine incenſus ſic hinnis vt equus: quando in epulis vrſorum imitaris voratum, & pinguedine corpus mu-lorum

Bruta vti ratione affirmabat Celſus Epicureus, vt ait Origenes libro 4. contra ipſum.

Eccleſ. 12. 13.

Bern. ſer. 20. in Cantic.

Ficinus libro 14. Platon. Theologiæ cap. 9.

Gen. 6. 9.

Chryſ. hom. 23. in Gen.

Idem hom. 4. in Matth.

lorum more diſtendis: cum exercenda ſimultate camelum, lupum imiteris rapina: cum iraſcaris vt ſerpens, & atrocitate ſcorpionum percutias: cum ſubdolè inſidieris vt vulpes, ac veneno malignitatis armeris vt coluber, & vipera: qua ratione in hominum te poſſum numero collocare, nulla in te cernens ſigna humanæ naturæ? Sanè qui huiuſmodi eſt, inquit Cydonius, non homo vocari debet, ſed portentoſa beſtia, quales in fabulis deſcribuntur, qui ſolo aſpectu falſam hominis ſpeciem præſeferat.

Cydon. orat. de contemnenda morte.

4 Hominum verò, brutorumque diſcrimen ipſa corporũ figuratio demonſtrat. Cætera animantia prona facie incuruantur in terram, quia ventris, in quem deflectuntur, ſolas ſequuntur voluptates: Homo recto ſtat corpore, deſpicitque terras, vt qui erecto vultu intuetur cœlum, quæ ſurſum ſunt quærere diſcat, non quæ ſuper terram. Rectè Silius.

Silius Italic. lib. 15. v. 84.

Nonne vides hominum vt celſos ad ſidera vultus
Suſtulerit Deus, ac ſublimia finxerit ora:
Cum pecudes, volucrumque genus, formaſque ferarum
Segnem, atque obſcœnam paſſim ſtrauiſſet in aluum?

Ruric. lib. 2. epiſt. 42.

Solus nempe homo, ait Ruricius Lemouicenſis Epiſcopus, de omnibus animalibus ſublimis creatus eſt, vt auctorem ſuum ſemper cœlo intentus aſpiciat, non mundalia opera ſolo defixus exerceat. An non confunderis, exclamat Bernardus, ſurſum caput habere, qui ſurſum cor non habes? corpore rectus ſtare, qui corde repis in terra? His autem qui terrena ſapiunt quam læti illudunt dæmones prophetico ſermone dicentes, *Incuruare, vt transeamus*? Propterea, vt ſcribit Iulius Firmicus iunior, homo licet ethnicus, & ſuperſtitioſus; Nihil aliud, dum in hac vitæ breuitate ſumus, nobis elaborandum eſt, niſi vt terreni corporis labe purgata, & amputatis, ſi fieri poteſt, omnibus vitijs, incorruptam animi diuinitatem, & nulla ſcelerum contagione pollutam auctori noſtro reddamus Deo, ne diuinæ fabricationis immemorem animũ vitioſis libidinum laqueis implicatum, tamquam proiectum per præcipitia perdamus. Nihil enim debemus cogitare terrenum, præſertim cum ſciamus fabricatorem noſtrum Deum, ita nos diuini artificij moderatione feciſſe, vt recti corporis forma ab omni humilitatis deiectione depoſita, nihil aliud primum patefacta oculorum acie, niſi ſolem, & lunam, ſtellaſque, & horum omnium pulcherrimum, atque immor-

Bern. ſer. 12. de diuerſis.

Iſaiæ 51. 23.

Iulius Maternus Firm. præf. lib. 4. Matheſeos.

tale domicilium videremus. Simile eſt illud Octauij apud Minutium Felicem. Præcipuè cum à feris beluis hoc differamus, quod illa prona, in terramque vergentia nihil nata ſint proſpicere, niſi pabulum: nos quibus vultus erectus, quibus ſuſpectus in cœlum datus eſt, ſermo, & ratio, per quæ Dominum agnoſcimus, ſentimus, imitamur, ignorare nec fas, nec licet ingerentem ſeſe oculis, & ſenſibus noſtris cœleſtem claritatem. Sacrilegij enim vel maximi inſtar eſt humi quærere quod in ſublimi debeas inuenire. Auguſtinus item ſic de hac re philoſophatur; Figura corporis non proni, ſed erecti ſumus. Qua in re admonemur ab eo, qui nos fecit, ne meliore noſtri parte, id eſt animo, ſimiles pecoribus ſimus, à quibus corporis erectione diſtamus. Sed ſicut corpus ad ea quæ sũt excelſa corporum, id eſt ad cœleſtia, naturaliter erectum eſt; ſic animus, qui ſubſtantia ſpiritalis eſt, ad ea quæ ſunt in ſpiritualibus excelſa erigendus eſt, non elatione ſuperbiæ, ſed pietate iuſtitiæ. Propter hoc enim, ait Chryſoſtomus, rationales facti ſumus, & à brutis differimus, vt laudemus, celebremus, glorificemus iugiter Dominum omnium conditorem.

Min. Felix. in Octauio.

Auguſtin lib. 12. de Trinit. cap. 1.

Chryſ. homil. 26. in Gen.

5 Rectus itaque Deus rectum hominem fecit, at ille recto corpore curuum animum gerens tantum Dei munus neglexit, & degeneri conuerſatione naturæ iura tranſgrediens *cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Prodijt hæc peruerſitas ex ignorantia, ex infecta radice peſſimus frutex. Quam veritatem in cæca errorum nocte Philoſophus Chæronenſis vidẽs, Inſcitia Deorum, atque ignoratio, inquit, iam inde ab initio in duos quaſi riuos dimanans ab vna parte in duris, ac refractarijs ingenijs tamquam in aſpero ſolo impietatem, quæ nullos putat eſſe Deos: ab altera velut in molli, ac tenero ſolo ſuperſtitionem animis lenibus ingenerauit. Nam, vt vnum omnium rerum principium fuit, cuius omnipotentia è nihilo cuncta produxit; ita olim vna de illo ſcientia erat, atque vna religio, quæ cum primis parentibus nata ad poſteros eſt deuoluta, vt in libris de perenni philoſophia doctiſſimè diſſerit Eugubinus. Sed cum ingenti propagatione diffuſi longius à ſe homines receſſiſſent, ſpretoque virtutum exercitio rebus dumtaxat terrenis incumberent, tum rerum præteritarum memoriam, tum ipſum Dei cultum neglexerunt. Ita ſolet fama non tam vires acquirere, quam perdere eundo: ſicut

Pſ. lm. 48.

Plutarc. initio lib. de ſuperſt.

Aug. Eugubin. lib. 1. de per. philoſophia.

aqua in plures riuulos deriuata, quo magis à fonte recedit, eò inſalubrior euadit. Hoc modo labefactata religio tot fabulis, ac figmentis violata eſt, vt non minus in Dei cognitione, quã in eius cultu maxima inconſtantia, & veri ignoratione plerique mortalium errarint. Nam veri Dei vera notitia vix in vna Iſraëliticæ gentis proſapia integra manſit, ſicut ſcriptum

pſalm.75. eſt: *Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius.* Vnde & Ethnicus quidã ſcriptor de illius populi moribus differens,

Dio Caſſius, lib. 37. hiſtor. Diuerſum, ait, à reliquis hominibus obtinent, cum alijs in rebus vſuque vitæ quotidiano, tum eo præſertim quod nullum ex cęteris Dijs colunt, ſuum illum Deum ineffabilem, inuiſibilemque exiſtimantes. De quibus & Satyricus cecinit.

Iuuenal. ſat.14.

Quidam ſortiti metuentem ſabbata Patrem
Nil præter nubes, & cæli Numen adorant.

Quoſdam quidem fuiſſe extra genus Iſraëliticum, qui ad cœleſtis ciuitatis conſortium ante Chriſti tempora pertinerent,

Aug lib.18. de ciuit.Dei cap.47. oſtendit Auguſtinus; ſed hi pauciſſimi ſunt, vixque numerũ faciunt, ſi cum infinita perditorum hominum multitudine comparentur. Gens enim humana ſemper male de Deo meruit,

Tertullian.in Apolog.cap.40. vt loquitur Tertullianus, primò quidem vt inofficioſa eius, cum intelligeret ex parte non requiſiuit, ſed & alios inſuper ſibi commentata eſt, quos coleret: dehinc quod non inquirendo innocentiæ magiſtrum, & nocentiæ iudicem, & exactorem, omnibus vitijs, & criminibus inoleuit. Cæterum ſi requiſiſſet, ſequeretur vt cognoſceret, & recognoſceret requiſitum, & recognitum obſeruaret, & obſeruatum magis propitium experiretur, quam iratum.

6 Difficile quidem eſt quis, & qualis ſit Deus abſque diuini luminis illuſtratione dignoſcere; nam, vt Heraclitus apud

Themiſt. orat. in laudem Iouiani. Themiſtium dicit; Natura latere gaudet, & ante naturam naturæ opifex, quem vel ea de cauſa veneramur, & admiramur, quod minimè ſit expedita ipſius cognitio, nec ſine ſudore

Greg.lib.10.mor. cap.23. comprehendi poſſit. Et vt Magnus Gregorius ſcribit; Penè omne quod de Deo dicitur, eo ipſo iam indignum eſt, quod potuit dici. Nam cuius laudi non ſufficit obſtupeſcens conſcientia, quando ſufficiet loquens lingua? Notum eſt illud

Cic.lib.1. de nat. Deorum. Simonidis apud Ciceronem, qui ab Hierone rege Siculo interrogatus, quid Deus ſit, diem vnum huic conſiderationi petijt: elapſo illo, nondum ſibi liquere dixit, & biduum in eamdem deliberationem poſtulauit, elapſo & biduo, triduum

ſibi

ſibi depopoſcit: denique id vnum reſpondit, quo plus cogitaret, plus cogitandum occurrere; minus atque minus expediri ſe, quo diutius in hac cogitatione luctaretur. Hanc Simonidis cunctationem admirandam omnibus, & ſectandam ait Cæcilius apud Minutium Felicem. Tantum enim virium non habemus, inquit Plutarchus, vti noſtra ratione aſſequi Dei cognitionem valeamus. Et Fulgentius; Quomodo, ait, ſufficienter, aut dignè loqui poterit quis? de quo? homo de Deo, mortalis de immortali, viſibilis de inuiſibili, paruus de immenſo, temporalis de æterno, de creatore creatura? Auctor itē libri de operibus Chriſti cardinalibus apud Cyprianum, quem eſſe Arnoldum Abbatem nuper repertum eſt. Affirmatio, inquit, de Dei eſſentia in promptu haberi non poteſt, neque enim diffinibilis eſt Diuinitas, ſed verius, ſinceriuſque remotio indicat negando quid non ſit, quam aſſerendo quid ſit. Atque, vt docet Ficinus, ſicut ſol ſine ſole non cernitur, ita neque Deus ſine Deo cognoſci poteſt. Sapienter Hilarius Pictauienſis Epiſcopus; Deus inuiſibilis, ineffabilis, infinitus, ad quem & eloquendum ſermo ſileat, & inueſtigandum ſenſus hebetetur, & complectendum intelligentia coarctetur. Perfecta ſcientia eſt ſic Deum ſcire, vt licet non ignorabilem, tamen inenarrabilem ſcias. Credendus eſt, intelligendus eſt, adorandus eſt, & his officijs eloquendus eſt.

Min. Felix in Octauio.
Plut. in lib. de Pythiæ oraculis.
Fulg. ſerm. de duplici natiuit. Chriſti.
In præf.
Ficinus lib. de Chriſt. relig. c. 2.
Hilar. lib. 2. de Trinitate.

7 Eſſe verò Deum, eumque vnum, infinitum, ſapientiſſimum, & immortalem adeò manifeſtum eſt, vt omnino inexcuſabiles ſint, non illi ſoli, qui dicunt in corde ſuo, *Non eſt Deus;* ſed & illi, qui, vt dicit Apoſtolus, *Cùm cognouiſſent Deū, non ſicut Deum glorificauerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium.* Dum enim abiecta, & indigna veneratione lignum adorabant, & lapidem, debere ſe cultum conditori omnium profitebantur. Inueniſſent proculdubio Deum, ſi inquirendi apponere voluiſſent affectum, dicente Domino, *Quærite, & inuenietis:* nec eò dementiæ deueniſſent, vt terram colerent, quæ idcirco pedibus noſtris ſubiecta eſt, vt calcanda nobis ſit, non adoranda. De humano videlicet arbitratu Diuinitas penſitatur, vt loquitur Tertullianus: omniſque error religionis inde promanat, teſte Auguſtino, quia

Pſalm. 13.
Ad Rom. 1. 21.
Matth. 7. 7.
Tertull. Apolog. cap. 5.

Aug. de vera rel.g.cap.9. anima pro Deo ſuo phantaſmata ſua colit. Et quidem lex intus inſerta docuit Numinis venerationem, ſed negligentia, & contumacia inuenire non metuit veritatem: quia cum veritatem cognoſcerent, & contemnerent, iure receperunt in pœnam, vt nec cognoſcerent. O ſtultitiam filiorum hominum ſub veſtigijs pedum ſuorum Deum ſibi quærentium, quē adorarent!

Non pudet in Diuos feles, & bruta referre?

Theoph.lib.2.ad Autolyc. ait Sibylla apud Theophilum; & vt Chriſtianus Poeta canit,

Sedulius carm. paſch lib.1. *Nonnulli venerantur olus, molleſque per hortos*
Numina ſicca rigant.

Iuuen.ſat.15. Aegyptij ſcilicet, quorum naſcētia in hortis numina quidam quoque Ethnicus Poeta irridet in Satyra: vt non immeritò regius Propheta in ſpeciem acerbioris vindictæ imprecatus

Pſalm.113. ſit, vt ſimiles Dijs ſuis cultores eorum efficerentur. Hæc duplex in orbe terrarum viget impietas, duplex atheiſmus, vt

Phil.in laud.SSS. Baſilii, Gregor. & Chryſoſtomi. Philotheus affirmat Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Deos nimirum ſibi fingentium, cultumque creatoris transferentiū ad creaturas: & eorum, qui Deum omnino negant, qui, vt

Iuuen.ſat.13. v.86. Satyricus cecinit,

---In fortunæ caſibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moueri,
Natura voluente vices & lucis, & anni:
Atque ideò intrepidè quæcunque altaria tangunt.

Hoc ſummum nefas eſt, & ad omnem malitiam gradus.

Silius lib.4.v.794 *Heu prima ſcelerum cauſa mortalibus ægris*
Naturam neſcire Deum.

Plato 10.de legibus. Quamquam affirmat Plato magna mens philoſophorum neminem vnquam, qui hanc opinionem de Dijs habuerit, quod non ſint, in hac ſententia ad ſenectutem vſque perſeueraſſe;

Oroſ.initio lib.6. hiſtor. Deum enim, inquit Paulus Oroſius, quilibet hominum con-

Maxim.Tyrius ſerm.1. temnere ad tempus poteſt, neſcire in totum non poteſt. Maximus Tyrius doctiſſimus Platonicorum, In tanta, ait, Philoſophorum pugna, contentione, ac diſſonantia, nuſquam gētium cernere eſt aut leges, aut rationes non in hoc ſaltem omnes conuenire, quod vnus Deus Princeps, ac Pater omniū exiſtat. Hoc non ſolum fatetur Græcus, ſed & Barbarus, ſed & inſularum, & continentis habitator: ipſi denique qui ſapiētiam abnegant. Nam quo pacto rationem hominis obtinere poterit, qui Deum negat animæ ſuæ parentem? eſt enim homo,

mo, vt Hildebertus Epiſcopus ſcribit, animal diuinū, & quaſi quodam participio Numinis inſignitum. Oſſibus, & carne parentem circumfert, & ſapit terram; ratione Deo ſe propinquum, & affinem denuntiat. Porrò brutalem Atheorum impietatem, quamuis non ſit huius loci pluribus redarguere, libet eam tamen hoc claudicante metro deteſtari. Hildeb. epiſt.5.

METRVM II.

Ergonè quiſpiam ſub axe cœlorum eſt,
Delirus adeò, vt dicat in ſuo corde
Non eſt Deus? vel plenus improbis votis,
Orbis Monarcham, ſiderumque rectorem
Turpi veterno publicæ rei ignarum
Clauſum latere in ædibus poli credat?
Sicnè in Deum conſpirat, & minas iactat
Vilis homo, ſpolium mortis, vrna fœtoris,
Lutoſa terræ maſſa, pulueris ſaccus?
Ergò ſolutus Numinis metu infelix
Sic in diurna luce ſponte caligas,
Naturæ apertis abnegans fidem dictis?
Videſnè vt vndas legibus nitens Phœbe
Temperet? vt vda comprimat Thetis fluctus
Tenuis arenæ terminum mari ponens?
Vt ſemper Helles portitor, parens florum
Iuſtis adæquet partibus diem noctis?
Vides vt æſtu torridus ferus cancer,
Capriqué ſidus algidum ſtatis boris
Siſtant diem, ſoliſque curſui metas
Ponant? vt errent fulgida poli flammæ,
Seruentque certo fœdere inditas leges?
Quis voluit aſtra? quis rotat vices rerum?
Quis è recondito, abditoque theſauro
Educit Aeoli furentis inſanam
Turbam, procellarumque concitat nimbos?
Quis lacte pingit lilium, quis argento
Liguſtra, calthas ignibus, roſas auro?
Quis vniuerſam graminumque, florumque
Hortique, pratique decorat venuſtatem?
Annè reperiri vanitas poteſt maior,

Quàm mentis effreni impetu Deum ſummum
Temerare, & illi ſceptra denegare orbis?
An quod ſceleſtis prorogat viris pœnas,
Dormire credit impius pigrum Numen?
Sed præſtat alto nos ſilentio Diuos
Colere, luent mox impij ſcelus: tuncque
Vindicta cœlum abſoluet, & malos perdet.

Chryſoſtom. in pſal. 13. Optimè de hac re oris aurei concionator. Non eſt fundamẽtum, & quonam modo ſtat ædificium? Non eſt carina, & quomodo conſiſtit nauigium? Non eſt fabricator nauis, & quonam modo nauis comparata eſt? Non eſt ædificator, & quomodo domus facta eſt? Non eſt architectus, & quis vrbem condidit? Non eſt agricola, & quomodo agri tulere manipulos? Non eſt muſicus, & quomodo in mundi lyra apparet cõcentus? Non eſt qui prouideat, & quomodo per omnia peruadit prouidentia? Non eſt auriga, & quomodo quatuor elementorum currus agitur? Non eſt ſtatuarius, & quomodo homines veluti quædam ſtatuæ in mundo facti ſunt? Non eſt fornicis conſtructor, & quis tibi cœli fornicem conſtruxit? Nõ eſt aurifex, & quis veluti diſcum aureum tamquam in menſa ſolem in cœlo poſuit? Non eſt qui ferat lampadem, & quis tibi veluti lampadem argenteam dedit lunam in nocte? Non eſt qui illuminet, & quis tibi clara, & lucem præbentia dedit luminaria? Non eſt qui faciat ſolus magna lumina, & quis accenſos aſtrorum lychnos tibi in cœlo poſuit? quemadmodũ dicit Propheta, *Qui facit luminaria magna ſolus, ſolem vt præſit diei, & lunam vt præſit nocti.* (Pſalm. 135.) Non eſt opifex, & quomodo pulchritudo creaturarum teſtatur creatorem? Quæcunque in mundo fiunt, aguntur, exercentur, habent qui eis præſit, eaque perficiat: & ſolus mundus non habet qui eum adminiſtret? Hactenus Chryſoſtomus. Extolle te igitur, atq; erige ſpiritus meus, & virtute, qua à Deo mihi es inſpiratus, vt verbis vtar Marij Victorini Afri, (M. Victor. lib. 3. adu. Arium.) agnoſce Deum intelligere difficile, non tamen deſperatum: nam ideò noſſe ſe voluit, ideò mundum, & opera ſua diuina conſtituit, vt eum per iſta omnia cerneremus. Scire autem quid ſit Deus, hoc eſt viuere, hoc eſt eſſe. Quid eſt enim homo, inquit Bernardus, (Bern. epiſt. 18.) niſi quod tu ò Deus innotuiſti ei? Itaque ſi notitia Dei cauſa eſt, vt homo aliquid ſit, ignorantia facit, vt nihil ſit. Quare Plato maximum eſſe cẽſet noſtræ diuinitatis indicium, quod (Plato in Protagora.)

ſoli

ſoli nos in terris tamquam ſortis diuinæ participes Deum cognoſcimus, & inuocamus, cultuque religioſo tamquam ſupremum Numen colimus, & veneramur.

§. II.

Senſum Religionis hominibus innatum Dei exiſtentiam probare. Diuinæ laudis initium ab Angelis, imo ab ipſo Deo. Vnde ſumi debeat Eccleſiaſticæ pſalmodiæ origo.

1 CONſtat igitur viguiſſe ſemper diuini cultus aliquod ſtudium, quamuis barbaræ gentes extra leges, moreſque proiectæ ſacrilegis erroribus religionis candorē deprauarint. Eſt autem quidam religionis ſenſus ita cunctis innatus, & in animo quaſi inſculptus, vt ex eo ſumpſerit argumentum ad probandam Dei exiſtentiam Sextus Empyricus Pyrrhonius: Si non ſunt Dij, inquit, nec religio, quæ eſt ſcientia cultus Deorum: eorum enim, quæ non ſunt, cultus eſſe nequit; eſt autem religio, ergo ſunt Dij. Quædam verò naturalis propenſio ad religionem, vt Themiſtius ſcribit, omnium hominū communis eſt; ratio tamen, & modus colendi Numinis pro cuiuſque libertate diuerſus: Quæ cum ita ſint, tantam habent diuinæ laudes antiquitatem, quantam habet religio. Religio autem humanę menti ingenita virtus cum primo parente nata ab eodem in filios, & nepotes diffuſa eſt.

Sext. Empyricus lib. 8. adu. mathematicos.

Them. orat. 12. ad Iouian. Imp.

2 Verumtamen non ad ſolos homines ſpectat prima diuinarum laudum exercitatio. Eſt aliud, quod eis debetur, ſublimius initium à nobilioribus creaturis. Nam & ſuper muros cœleſtis Hieruſalem conſtitutos cuſtodes, qui non taceāt die, ac nocte laudare nomen Domini Iſaias Propheta commemorat. Seraphicos item ſpiritus apud eumdem legimus alterna modulatione clamantes: *Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth, Plena eſt omnis terra gloria eius.* Quæ verba explicans Chryſoſtomus, In cœlis ait, exercitus Angelorum Deum celebrant, in terris hominum chori eaſdem diuinas laudes imitantur. In cœlis Seraphim hymnum ter ſanctum exclamant, in terra hominum cœtus eumdem modulantur. Cœleſtium verò, & terrenorum communis quædā pane-

Iſai. 62. 6.

Iſai. 6. 3.

Chryſoſt. hom. 1. de verbis Iſaiæ.

panegyris admirabili concentu conſtituitur, vna gratiarum actio, vnum gaudium, vnus lætitiæ chorus, atque concentus. Sed & ipſe Dominus Angelorum, *Vbi eras*, ait ad Iob, *quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi, ſi habes intelligentiã. Cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*. Obſtupuerunt videlicet Angeli ſancti ipſo rerum aſpectu cum pulchritudinem vidiſſent creaturarum: nam prima die diuiſa eſt lux à tenebris, Angeli ſcilicet boni à malis, vt Hugo Victorinus docet. Quod enim agebatur in mundo ſenſibili imago erat eorum, quæ in mundo intelligibili agebãtur. Exiſtimat autem Hugo ſimul cum cœlo, & terra creatos fuiſſe Angelos, & per illam moram, qua terra fuit inanis, & vacua, vſque ad lucis creationem, eos in via fuiſſe ad merẽdum, & demerendum. Tum creata luce qui fuerunt in gratia confirmati, quomodo putas iubilarunt? quam excelſis, & ſonoris vocibus celebrarunt Deum? O ſi haberemus hymnos illos, & digni eſſemus ore humano eos proferre, quam perfecta eſſet in ore noſtro laus diuina! Quarta verò die cenſet Anaſtaſius Synaita Angelos laudaſſe Deum, non ſolum propter creationem aſtrorum, ſed etiam propter myſterium Incarnationis, quod in illis repræſentabatur. Hymnis, inquit, Deum celebrarunt. Quamobrem? Quoniam facta ſunt aſtra? Non certè propterea; ſed cum vidiſſent ſolem è terra recurrentem, in myſterio didicerunt Chriſti Incarnationem, & è terra aſſumptionem; & ideò cum vidiſſent eum ex ſancta Virgine tamquam ex abyſſo exortum, ſtatim exclamarunt dicentes, Gloria in excelſis Deo. Optimè Rupertus Abbas. De tenebris iubente Deo reſplenduit lux, Angelica ſcilicet creatura, quando dixit Deus in principio, hoc eſt in Filio ſuo, Fiat lux, & facta eſt lux. Vnde Angeli non ingrati inceſſabiliter laudant, confitentur, amant, adorant. Huius eorum laudis, vel confeſſionis aſſiduitatem, & inceſſabilem intentionem mirificè Pſalmiſtà his verbis exprimere contendit: *confeſſionem, & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento*. Magnificentius & dignitatem eius, qui laudatur, & eorum qui laudant inſtantiam exprimere non potuit. Suo namque indumento iure quiſque veſtitur, quia non alterius, ſed ſuum eſt, quod tunc illum non dedecet, ſi ſecundum habitudinem corporis eius benè accommodatum eſt. Cum ergò dicit confeſſionem, & decorẽ induiſti, ampliſſimè gratulatur, & optimè dicit

Iob. 38. 4. 7.

Hugo lib. 1. de Sacramentis.

Anaſtaſ. lib. 4. Hexam.

Rupert. in Gen. lib. 1. c. 12.

Pſalm. 103.

dicit dignum illum eſſe tantis confitentium Angelorum laudibus, & decere illum quicquid boni clamare poſſint, aut norint, eo quod ipſa ſubſtantiæ, vel vocis eorum organa ille fecerit, & in circuitu excelſi ſolij ſui in magno honore feliciter conſtituerit, vel ordinauerit. Sublato quoque, & terribiliter deturbato Sathana cum Angelis eius, continuò profectum hūc ſancti Angeli habuerunt, vt nouam diuinæ laudis habentes materiam nouum inciperent canere canticum, ſicut idem Tuitienſis Abbas obſeruat. Et in creatione mundi, teſte Baſilio Seleuciæ Epiſcopo, ſpectaculi ſtupore correpti ad ſingula quæ fiebant iteratis fauſtis acclamationibus conditorem proſequebantur. Hæc ſunt diuinorum cantuum auſpicatiſſima natalia, hæc alternæ modulationis regalia prorſus, ac digniſſima incunabula. Rupert.lib.1. de Victoria Verbi Dei cap.30. Baſil.Seleuc.or.1. in cap.1.Gen.

3 Sed quid Angelos commemoro? Pudet ab illis diuinæ laudis repetere antiquitatem, quæ ipſimet diuinæ æternitati coexiſtit. Deus, Deus inquam, in auguſtiſſima illa ſolitudine, antequam quicquam faceret à principio, ſe ſolo glorioſiſſimè beatus ſeipſum iugiter collaudabat. Omnem ſuperat creatarum mentium intelligentiam dulciſſima illa, & conſonantiſſima harmonia, qua ſe mutuò laudant in ſimpliciſſima vnitate tres diſtinctæ perſonæ: Pater à nullo genitus, principium ſine principio: Filius Verbum Patris, paternæ gloriæ ſplendor, omnium intelligibilium expreſſio: Spiritus ſanctus à Patre, & Filio procedens, vtriuſq; nexus, & amor, fons pacis, & bonitatis. Deus nimirum ſe digeſſit in Deum, vt ait ſanctus Zeno, & ſuo manente integro ſtatu totum ſe Pater reciprocauit in Filium: atque alter in altero exultat cum Spiritus ſancti plenitudine vna originali coæternitate renitens. In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater. Vnus in altero eſt, numerum tamen ſine numero omnes conſeruant: Pater Filio ſemper interior, ſemperque manet exterior, vt loquitur Hilarius, & excedens quicquid humano ſenſu concipi poteſt; ex ſe Filium genuit, nō ex aliqua ſubiacente materia, quia per Filium omnia: non ex nihilo, quia ex ſe Filium: non vt partem ſui, quia in ipſo eſt omnis plenitudo diuinitatis. Laudat autem Filium Pater, quia Deus ex Deo eſt: laudat Patrem Filius, quia ipſe eſt Verbum Patris, quo ille dicit omnia: laudat Spiritum ſanctum Pater, laudat Filius, nam ex Patre, Filioque procedens vtriuſque amor, & nexus eſt: laudat Spiritus ſanctus Patrem, & Fi- Zeno ſerm.1. de Geneſi. Hilar.lib.3.de Trinit.

lium, qui cum Patre, & Filio in ſumma, & incredibili regnat vnitate. O muſicam, ò concentum, ò laudes! ò ſupremi Seraphici ſpiritus, ò excellentiſſimæ creaturæ, velate alis faciem veſtram, demittite pennas, & præ admiratione deficite ad tantam archetypæ muſicæ ſuauitatem. Sordeſcit in ore proprio humana laus, quia, vt dicit Plutarchus in eo libello, quo tractat, qua quis ratione ſeipſum citra inuidiam laudare poſſit; qui ſeipſos laudant impudentes ſunt, nam decebat eos pudor, etiamſi ab alijs laudarentur: ſunt etiam iniuſti, quia ſibi ſumunt, quod tribui ab alijs debuit. At Deus, cum ſit infinitæ virtutis, ipſe ſolus poteſt ſe dignè laudare, qui propriam ſolus immenſitatem comprehendit. Audeo dicere cum Auguſtino; Vt benè ab homine laudetur Deus, laudauit ſe ipſe Deus. Et quia dignatus eſt laudare ſe, ideò inuenit homo quemadmodum laudat eum. Neque enim hoc poteſt dici Deo, quod dictum eſt homini, *Non te laudet os tuum*. Vt homo ſe laudet arrogantia eſt, vt Deus ſe laudet miſericordia eſt. Nouit prodeſſe nobis, vt amemus eum, ideò laudando ſe, amabilem ſe facit, vt nos amando, & laudãdo eum, meliores efficiamur. Deus itaque, inquit Gregorius Magnus, qui nos prohibet, ne proprio ore laudemur, per Scripturam ſacram laudes ſuas loquitur, vt valeamus eum audientes cognoſcere, cognoſcentes amare, amantes ſequi, ſequentes adipiſci, adipiſcentes verò eius viſione perfrui. Vnde Pſalmiſta ait, *Virtutem operum ſuorum annunciabit populo ſuo, vt det illis hæreditatem gentium.*

Plutarchus.

Aug. præf. in pſal. 144.

Prou. 27. 2.

Greg. lib. 18. mor. cap. 7.

pſalm. 110.

4 Laus ergo diuina, ſi ad ipſummet Deum referatur, tũc incœpit, cum non erat tempus, omnia tranſcendens tempora ſemper præſentis æternitatis eminentia. Non enim habet tempus æternitas, ait Tertullianus, omne tempus ipſa eſt, quod facit pati non poteſt. Si verò ab Angelis eius originem deducamus, fuit illa quidem, cum iam tempus factum eſſet, initio enim corporalis creaturæ creatos illos fuiſſe probabilior Theologorum ſententia aſſeuerat: ſed ſicut illi à duratione ſucceſſiua illius temporis, quod numerus, & menſura motus dicitur eſſe, omnino exempti ſunt; ſic etiam eorum operationes nequaquam ijs mutationibus ſunt obnoxiæ, quibus corporalis creatura ſubiecta eſt non volens. Ideò laudes, quas Deo concinunt in nouem choros diſtincti, nullam pati poſſunt vetuſtatis iniuriam, nullum temporis detrimentum. Quid verò nobis commune cum Deo, cuius comparatione

Tertull. libro 1. adu. Marcionem.

D. Thom. eũ ſuis 1. p. qu. 61. art. 2. & 3.

ſic

ſic ſumus, quaſi non ſimus? Quid noſtros hymnos Angelicis aſſimilare præſumimus, quorum æmulari felicitatem etſi volumus, non valemus? Ea igitur omiſſa laude, qua & Deus ſeipſum, & Angeli Deum glorificant, quam nec verbis exprimere, nec mente concipere poſſumus, è cœleſtibus ad terrena deſcendendum eſt, quò eius hymnodiæ deſcribamus exordium, quam ſtatis temporum, horarumque ſpatijs in hoc miſerrimo terreni incolatus exilio frequentamus. Inoleuit autem quorumdam mentibus nimis iniqua aduerſus canonicas preces opinio, eas tertio, vel quarto ſeculo poſt Chriſtum natum cœpiſſe: ſed, vt fateri oportet eas, vt hodie in vſu ſunt, non adeò antiquam, ſaltem aliqua ex parte, originem habuiſſe; ita perſpicuum eſt ritum orandi aliquoties in die cum ipſa religione, hominumque cœtibus inchoaſſe. Certa ſunt rerum omnium principia, certi progreſſus, & ætates. Nihil ſimul natum, & politum eſt; rerumque exordia exilia ſemper, & rudiora fuerunt; nec facilè reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Aſpice Rhenum, inquit Romanus ſapiens, aſpice Euphratem, omnes denique inclytos amnes, quid ſunt, ſi illos illic, vnde effluunt, æſtimes? Quicquid eſt, quo timentur, quo nominantur, in proceſſu parauerunt. Sic diuina pſalmodia obſtetricante manu Domini cum primo omnium parente nata in primo ſui ortus rudimento rudis, & indigeſta tacitis ſenſim, & ordinatis adoleuit augmentis.

Polydo. Virgilius lib. 6. de inuent. rerum c. 2. quem ſequuntur Sectarij.

Seneca lib. 3. de benef. cap. 29.

§. III.

Viguiſſe ſemper diuini cultus ſtudium à primis Parentibus vſque ad Chriſtum. Teſtimonia infidelium de precibus, & hymnis primorum Chriſtianorum.

1 VArias laudes, & hymnos, prout naſcentis ſeculi ſimplicitas exigebat, diuinæ maieſtati tamquam debitæ ſeruitutis tributum primos homines, ceciniſſe docet Cyrillus Alexandrinus, qui cultum Dei ab Adamo cœpiſſe ſcribit; idq; etiam Paraphraſtes Chaldæus indicat, qui Pſalmo nonageſimo primo hunc titulum præfixit: Laus, & canticum, quod dixit homo primus in die Sabbati. Moſes quoque Bar-cepha docet

Cyrill. lib. 3. in Iulianum.

Moſes de paradiſo p. 1. c. 18.

C

Pſalm. 138. cet Pſalmiſtam in perſona Adæ verba iſta protuliſſe, *Tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam*: ita vt Sacerdotium acceperit, & munus Deo laudes, ac preces ſolemniter offerendi, quod per manuum impoſitionem conferri ſolet. Hugo in Gen. Hugo item Victorinus; Credimus, inquit, Deum docuiſſe Adam cultum diuinum, quo eius beneuolentiam recuperaret, quam per peccatum tranſgreſſionis amiſerat, ipſumque docuiſſe filios ſuos. Eccli. 17. *Deus enim*, ait Scriptura, *creauit primos homines, & ſenſu repleuit cor illorum, vt nomen ſanctificationis collaudarent, & magnalia enarrarent operum eius*. Perperam Rupert. lib. 3. in Gen. c. 39. Gelaſ. tract. adu. Pelagianos. Rupertus Abbas poſt S. Gelaſium Papam protoparentes noſtros accuſat, quod tantis à Deo beneficijs cumulati nullas laudes, & preces grati animi indices reddidiſſe legantur. Nam ad illorum iuſtiſſimam defenſionem ſatis, ſuperque ſufficiens eſt ſcriptoris ſacri ſimpliciſſima, & ſobria narratio alia multa ſilentio tegens, de quorum certitudine nemo ſanè mentis dubitarit. Quando enim ſapientiſſimus vir Adam è nihilo procreatum ſe vidit ad imaginem, & ſimilitudinem Dei: quando formatam Euam aſpexit ſimilem ſibi: quando nimirum, vt Auit. lib. 1. de orig. mundi, verſ. 190. Alcimus Auitus Viennenſis Archiepiſcopus canit,

Pro thalamo Paradiſus erat, munduſque dabatur
In dotem, & lætis gaudebant ſidera flammis;

nonne protinus in vocem laudis, & gratiarum actionis erupiſſe cenſendus eſt? Eius quoque filios par eſt credere non tam natura impellente, quàm docente vtroque parente didiciſſe Deum ſacrificijs venerari, precibuſque inuocare. Nec eſt quod aliquis occidenti literæ nimium inhærens ad Enos Gen. 4. ac ibidem Abulen. Caietan. Pererius, Corn. à lapide, & alii. filium Seth Adami nepotem vſum, & ritum diuini cultus referre contendat, quia de illo dicit Scriptura, *Iſte cœpit inuocare nomen Domini*; multiplex enim huius dicti explicatio eſt. Sunt qui dicant Enos primum fuiſſe, qui nomen Dei ſub nomine illo ineffabili יהוה inuocarit. Alij primum intelligũt, id eſt præſtantiſſimum, quod ſuper omnes religione enituerit. Alij, quod populũ cœperit ad publicas Dei laudes, ad publicum cultũ congregare, iam tunc fideliũ Eccleſiam coadunans. Mihi magis arridet eorùm placitum, qui docent Enos certas precandi formulas, certoſque ritus, & ceremonias primum omnium adinueniſſe, atque ideo dici, quod nomen Domini cœperit inuocare. Legendùs hac de re doctiſſimus vir Boulduc lib. 1. de Eccl. ante legem. Iacobus Boulduc, qui libro primo de Eccleſia ante legẽ docet

Enos

Enos inſtituiſſe ſodalitatem pſallentium Deo, qui dicti ſint & lib. 1. de oggio Chriſt. cap. 5.
Enoſcæi, poſtea Eſſæi, vel Eſſeni. Verum de Eſſenis diuerſa
apud Scriptores fama eſt. S. Philaſtrius inter hæreticos veteris Philaſtr. lib. de hæreſ. num. 9.
teſtamenti Eſſenos numerat, vitam monaſticam exercentes,
ſed Chriſtum filium Dei non expectantes. Plinius de illis hęc Plin. lib. 5. c. 17.
habet. Per ſeculorum millia, incredibile dictu, gens Eſſenorũ
æterna eſt, in qua nemo naſcitur. Et Solinus Plinij tranſcri- Solin. c. 36.
ptor; Per immenſum ſpatium ſeculorum, incredibile dictu,
æterna gens eſt ceſſantibus puerperijs. Putat autem Baronius Baron. ann. 64.
paulò ante Chriſtum eos cœpiſſe, & ad prædicationem Apo- Plura de Eſſenis Nic. Serarius l. 3.
ſtolorum conuerſos Chriſto nomen dediſſe. Tribæreſij.

2 Hæc diuini cultus laudabilis inſtitutio creſcentium annorum cumulo adaucta maiora in dies ſuſcipiebat feliciſſimi progreſſus incrementa. Nam & Noë ſolicito cultu vltra cęteros tunc mortales Deum propitiauit, eumdemque ſacros ritus, & Theologiam docuiſſe, ac rituales libros ſcripſiſſe aſſerit Beroſus Chaldæus, ſiue Annius Viterbienſis. Poſt diluuiũ autem quomodo laudes Deo cecinerit explicat his verſibus Claudius Marius Victor Maſſilienſis. Beroſ. lib. 3. antiq. Cl. Marius comm. in Gen. lib. 3.

Non prius officij quicquam ſeruatus inire
Conſtituit, quam ſacra Deo, laudeſque rependat,
Grateſque euaſo referat diſcrimine Noe.
Mox niueo ſacra exurgunt altaria ſaxo,
Agnouitque hæc prima recens altaria mundus;
Antea totus enim conuexo tramite cœli
Templum mundus erat.

Hic iuſtus in generatione ſua, & perfectus fuiſſe aſſeritur, cuius ſanctitas eò magis eſt admirabilis, quod toto prorſus à iuſtitia declinante mundo ſolus iuſtus inuentus eſt. Succeſſit Abraham pater credentium in idem ſtudium ſanctiſſimis ceremonijs à Cananæis diſtinctus. Deinde Iſaac, & Iacob illuſtriſſimos Patriarchas feruentiſsimos in Dei laudibus fuiſſe, & humanis argumentis conijcias, & diuina lectione compereris. Quorum vnus egreſſus in agrum ad meditandum orandi ſtudium luculenter oſtendit: alter luctatus cum Angelo magni nominis myſterium cęleſti benedictione cumulatus adimpleuit. O quantum præpropera virtus in ipſa infantia ſplendoris effudit! Sed iam in altum tolluntur anni, & creſcit ætas. Poſt alios Patres, quorum ſedulam in diuinis laudibus diligentiam euincunt eximia eorum geſta, familiaritas cum Deo, & can- Gen. 24. 63. Ibidem 32. 28.

didiſſimæ innocentiæ mores, magnus Dux, & legiſlator Iſraëliticæ plebis effulget. Hic gentem à Deo electam verſus, & hymnos nõ tam pſallere, quàm pangere docuit, adhibitis inſuper muſicis concentibus, & inſtrumentis. Aperiuntur maria ante pedes illorum inaudito prodigio, tranſeunt inter tumentes aquas ſicco veſtigio, tum reuolutis vndis hoſtiles exercitus maritimis vorticibus ſubmerguntur: &, vt canit nobilis Poeta Sedulius,

Sedul. lib. 1. carm. Paſch.

Peruia diuiſi patuerunt cærula Ponti
In geminum reuoluta latus, nudataque tellus
Cognatis ſpoliatur aquis, ac turba, pedeſtris
Intrat in abſentis pelagi mare, perque profundum
Sicca peregrinas ſtupuerunt marmora plantas.

Exod. 15.

Quid autem illi tanta, & tam incruenta potiti victoria? *Tunc cecinit Moſes*, ait ſacer Textus, *& filij Iſrael carmen hoc Domino, & dixerunt. Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt, equum, & aſcenſorem deiecit in mare.* Ad hæc Maria virorum exemplum ſecuta ſumpſit tympanũ in manu ſua, egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis, & choris, quibus præcinebat dicens, *Cantemus Domino glorioſè enim magnificatus eſt.* Porrò hæc mulier typus Eccleſiæ fuit, vt S. Zeno ſcribit, quæ cum omnibus Eccleſijs, quas peperit, hymnum canens, & pectoris verum tympanum quatiens, populum Chriſtianum ducit non in eremum, ſed in cœlum. Idẽ Moſes cum legem Domini audiente populo legiſſet, canticum illud triumphale cantauit, *Audite cœli quæ loquor*. Progrediamur. Feliciora nos vocant diuinarum laudum augmenta: Ecce hominem ſecundum cor Dei, egregium pſaltem Iſrael. *De omni corde ſuo laudauit Dominum, & dilexit eum, qui fecit illum, & ſtare fecit cantores contra altare, & in ſono eorum dulces fecit modos.* Huius pſalmi adhuc reſonant in ore fidelium, & in Eccleſia Dei æternum duraturis concentibus cantabuntur. Quod ipſe in ſpiritu præuidens, & prædicens, *In Eccleſiis*, ait, *benedicam te Domine, pſallam tibi in nationibus, in medio Eccleſiæ laudabo te, pſallam nomini tuo in ſeculum ſeculi, vt reddam vota mea de die in diem.*

Zeno ſerm. 5. de Exodo.

Deuter. 32.

Eccli. 47 10.

Pſal. 25. 107. 21. & 60.

Daniel 6. 10.

3 Perſeuerauit in populo Dei hoc pſalmodię ſtudium, Daniel enim tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat. Rechabitæ, ſiue Cinæi canentes, atque reſonantes vocantur, quia aſsiduas Deo laudes canebant. Eliam docuiſſe

1. Par. 2. in fin.

diſci-

diſcipulos ſuos hymnos, pſalmos, & cantica ad laudem Dei cũ muſicis inſtrumentis decantare ſcribit auctor monaſticarum inſtitutionum ſub nomine Ioannis Hieroſolymitani. Apud Eſdram quater in die confitebantur, & adorabant Dominum: paſſimque ſancti veteris Teſtamenti pſalmos, & cantica ceciniſſe leguntur; donec, fundata Chriſti ſãguine Eccleſia, vmbris claritas, figuris veritas, vetuſtati nouitas, prophetarum vaticinijs diu expectata promiſſio admirabili mutatione ſucceſſit. Tunc amplioribus ſacramentis nobilitata religio ſolemniori cultu ſummi largitoris clementiam adorauit. Ipſum Dominũ ad inſtructionem noſtram pernoctaſſe in oratione, & poſt myſticam cœnam hymnum dixiſſe narrant Euangeliſtæ. De Apoſtolis certa res eſt. Hora enim tertia orantes acceperunt Spiritum ſanctum. Paulus, & Silas in ipſo carcere media nocte laudabant Dominum. Hora ſexta Petrus aſcendit in ſuperiorem ædium partem, vt orationi vacaret. Denique Petrus, & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Quod ſi libeat ad fideles accedere teneræ adhuc, & vagientis Eccleſiæ, teſtimonia non deerunt ab his quoque, qui foris ſũt. Philo Iudæus primo loco aduocandus ſcriptor celeberrimus, & vno Platone minor, quem Photius in Bibliotheca perperã ſcripſit ex Chriſtiano Iudæum factum. Is librum ſcripſit, cui Suidas titulum tribuit de vita Chriſtianorum: alij inſcribunt de vita contemplatiua, ſiue de virtutibus ſupplicum, quod fideles Alexandrini B. Marci diſcipuli, quorum mores deſcribit, orando, & ſupplicando tempus omne tranſigerent. Hunc librum laudat Euſebius in Eccleſiaſtica hiſtoria. In rem noſtrã hæc inter cætera ſcribit. Hymnos canunt in Dei laudem, vel recens à ſe factos, vel pridem ab aliquo priſcorum vatum, qui carmina & cantica multa ipſis reliquerunt trimetri generis; Proſodias item, & hymnos varios, qui ad libamina, ad aram, in ſtationibus quoque, & choris concinuntur, diuerſis, quæ in choro fiunt, conuerſionum vicibus eleganter commenſurati. Peracta cœna ſubdunt vigilias, in quibus pernoctare ſolent, & cantare hoc modo. Confeſtim ſurgunt omnes ex vtraque parte conuiuium quoddam celebraturi, & primum fiunt chori duo, virorum vnus, alter mulierum. In vtroque ſuus eligitur dux, & præcentor, qui ſimul & perſonæ dignitate, & arte muſicæ antecellit. Deinde hymnos canunt in Deum metris, & modulationibus multis compoſitos,

Io. Hieroſol. inſtit. c. 10.
2. Eſdr. 9. 3.
Luc. 6. 12.
Matth. 26. 30.
Marc. 14. 26.
Act. 2. 15.
Act. 16. 25.
Act. 10. 9.
Ibid. 3. 1.
Suidas V. Philo.
Euſeb. lib. 2. c. 17.
Philo de vita cõtempl.

poſitos, nunc iunctis vocibus ſimul reſonantes, nunc ſibi inuicem congruè reſpondentes. Hæc Philo, cui Græcum teſtem adiungo Lucianum Samoſatenum cognomento Atheum. Hic in dialogo quodam, poſtquam ore ſacrilego Chriſti religionem impudenter irriſit, Chriſtianos in fine conuiciatur ad hymnos tota nocte decantandos vigilantes. Plinius item Secundus libro decimo epiſtolarum, Chriſtianorum mores Traiano Cæſari ita deſcribit, quod ſoliti eſſent ſtato die ante lucem conuenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere ſecū inuicem, ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere; ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent,& quæ ſequuntur. Ammianus quoque Marcellinus Chriſtianorum in Eccleſia pernoctationes commemorat. Hæc infideles: ſed fidelium teſtimonia quis recenſeat? Laſſatur calamus grauiſſimorum Patrum Græcorum, & Latinorum numero, qui vnanimi conſenſu hymnodiæ ritum, horas,& antiquiſſimum inſtitutum ſtabilierunt. Hic ſacroſanctæ Pſalmodiæ meridies eſt, hic autumnus, hæc nunquam interitura iuuentus. Sed præcipuas tantum inſigniorum Patrum ſententias recitabo, ſeruato ordine temporis, quo quiſque vixit.

Lucianus in Philopatre. Plin, lib. 10. ep. 97. Amm. Marcellin. lib. 28. in f.

§. IV.

Teſtimonia ſanctorum Patrum de ſacra Pſalmodia ab ortu Eccleſiæ, & deinceps temporum ſerie ſeruata. Addita quædam de eius excellentia, & de perenni pſalmodia in quibuſdam Eccleſijs inſtituta. Deſiderium laudandi Deum. Tacti obiter quidam Eccleſiaſticæ Hymnodiæ calumniatores.

1 OCcurrunt nobis in ipſis Eccleſiæ incunabulis, primo ſcilicet Chriſtiano ſeculo, qui viri S. Clemens Romanus, & Dionyſius Areopagita. Primus in Apoſtolicis conſtitutionibus orandum eſſe præcipit mane, hora tertia, ſexta, & nona, veſpere, & ad galli cantum. Mane gratias agentes, ait, quod illuminauit nos nocte ſublata, & reddito die: Tertia, quod ea hora Pilatus iudicium aduerſus Dominum pronunciauit: Sexta, quod ea hora in crucem actus eſt: Nona, quod tunc omnia mota, & tremefacta ſunt Domino crucifixo, quia horre-

Clem. Rom. lib. 8. cap. 34.

horrerent audaciam impiorum Iudæorum, & contumeliam Domini ferre non poſſent: Veſpere quod noctem dederit ad requieſcendum à diurnis laboribus: Ad galli cantum, quod ea hora nunciet aduentum diei ad facienda opera lucis. Alter epiſtola ad Demophilum laudat S. Carpum, quod ſoleret circa mediam noctem ad diuinos euigilare hymnos. Et libro de Eccleſiaſtica hierarchia Eccleſiaſticum cantum vocat concordem, & conſonam ſacrarum rerum choream: paſſimque meminit hymnologiæ, pſalmorum, lectionum, & canticorum. Sanctus quoque Ignatius martyr epiſtola ad Magneſianos, & ad Heronem ſacros cœtus, & ſynaxes ad orandum commendat: & epiſtola ad Philippēſes ſalutat collegia Virginum, quæ cum Deo ſe conſecraſſent, proculdubio pſalmis, & orationibus ſtatis horis incumbebant. In vita etiam S. Cornelij Centurionis, quem Petrus Apoſtolus baptizauit, nocturnæ pſalmodiæ, hymnorumque mentio fit. Spectat denique ad primũ ſeculum, quod Caſſianus in monaſticis inſtitutionibus ſcribit. Nam cum in primordijs fidei pauci quidem, ſed probatiſſimi Monachorum nomine cenſerentur, qui à beatæ memoriæ Euangeliſta Marco normam ſuſcepere viuendi, cum diuerſo modo quidam quinquagenos, alij ſexagenos pſalmos in nocturna, & veſpertina ſynaxi dici inſtituerent, quidam in medio fratrum apparens duodecim pſalmos recitauit, & repentè diſparuit, ſicque illis angelico monitu præſcriptus eſt numerus pſalmorum tam in veſpertinis, quàm in nocturnis conuentibus ſeruandus.

Dionyſ. Areopag.

Ignatius martyr.

Apud Surium die 13. Septembr.

Ioan. Caſſ. lib. 3. cap. 5.

2 Secundo ſeculo præter Iuſtinum martyrem, & Philoſophum nullum ex Patribus inuenimus, qui ſpecialiter, & expreſsè diuinorum officiorum mentionem faciat: nam Theophilus, Athenagoras, Tatianus, & Irenæus toti ſunt in confutandis infidelibus: aliorum opera non extant. Iuſtinus autem in libro Apologetico pro Chriſtianis conuentus, & preces, ac in ijs ſacras lectiones commemorat. Et ibidem; Precibus finitis, inquit, vnuſquiſque laudem, & gloriam rerum vniuerſarum Patri per nomen Filij, & Spiritus ſancti offert. Epiſtola quoque ad Zenam, & initio colloquij cum Triphone Iudæo hymnorum, & laudum meminit, precumque nocturnarum, ac diurnarum. Hoc item ſeculo occurrit Sanctus Abercius Epiſcopus Hierapolitanus, qui ſolitas horæ nonæ preces recitaſſe dicitur, vt refert Surius in eius vita ex Simeone Metaphraſte.

Iuſtinus martyr.

Surius die 22. Octobr.

phraſte. Occurrit & monaſterium ſancti Heleni epiſcopi, cui præfuit Theodorus, illique ſucceſſit Eugenia, quæ ibidem in habitu virili mentita ſexum monachum agebat. Inter hu-

Roſeu. de vitis Patr. lib. I.

ius autem virtutes auctor vitæ eius apud Heribertum Roſeuidum hæc habet. Tertię, ſextæ, nonæ, veſpertinis, vel nocturnis, atque matutinis horis tam cautiſſimè inſiſtebat, vt videretur iam periſſe Deo, ſi horarum vel quidpiam ſpatij abſque diuinis laudibus aliqua pręteriſſet.

Tertullianus.

3 In limine Tertij ſeculi ſtatim inueniemus Tertullianũ: quem meritò Latinorum ſcriptorum anteſignanum dixerimus. Hic in Apologetico aduerſus gentes cœtus antelucanos ad canendum Chriſto ex epiſtola Plinij citata commemorat. Et ibidem, Coimus, inquit, in cœtum, & congregationem, vt ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus orantes, cogimur ad diuinarum litterarum commemorationem. Libro de Corona militis cœtus antelucanos iterum laudat, aliosque ritus Eccleſiæ, libro ſecundo ad Vxorem: & libro de Ieiunijs horam tertiam, ſextam, nonam, & veſpertinam, earumque rationem eleganter explanat. Ex ad-

Origenes.

uerſo floret Græcorum præcipuus Origenes, qui libro primo contra Celſum primum caput criminationis aduerſus Chriſtianos fuiſſe ſcribit, quod clancularios conuentus haberent, ad agapen nimirum, & ad ſynaxim. Idem libro tertio in Iob (ſi tamen ipſius ſunt ea commentaria) matutinas, & veſpertinas deprecationes commendat. Quid eius præceptor

Clemens Alexandrinus.

Clemens Alexandrinus, nonne ſeptimo Stromatum tertiæ, ſextæ, & nonæ meminit? Deinde ſubdit; Iam verò triplicem horarum diuiſionem, quæ totidem ſunt honoratæ precibus, ſciunt qui norunt beatam ſanctarum manſionum Trinitatem.

Cyprianus.

His omnibus & martyrio, & eloquio maior eſt Cyprianus, qui libro de oratione dominica nocturnæ, & matutinæ precis, tertiæ item, & ſextę, & nonę, ac veſperarum myſteria edißerit, cuius aurea verba capire ſequenti recitabo. San-

Zeno.

ctus item Zeno ſermone primo ad Neophytos poſt baptiſma dulces vigilias clariſſimæ noctis exaltat: Et Cæcilius apud Mi-

Minutius Felix.

nutium Felicem nocturnas congregationes Chriſtianorum calumniatur, eoſque vocat Latebroſos, & Lucifugaces. Si-

Arnobius.

militer Arnobius libro primo contra gentes; Quotidianis, inquit, precibus Deum colimus. Vixit & hoc ſeculo ſanctus

Hippolytus Portuenſis.

Hippolytus martyr Epiſcopus Portuenſis, qui oratione de con-

conſummatione ſeculi, inter cęteros Eccleſię ritus ab Antichriſto tollendos pſalmorum decantationem enumerat. Ad hęc tandem tempora pertinent plures ſancti, ex quorum actis illuſtria de horis canonicis teſtimonia eliciuntur. S. Chariton plures Lauras ædificauit, ſuiſque Monachis conſtitutiones ſcripſit, pręſertim verò de pſalmodia tam diurna, quam quę noctu fieret. Cum S. Baſileus Epiſcopus Amaſeę detineretur in carcere, Clerici, & Diaconi auro impetrarunt à cuſtodibus, vt ad ipſum magnum Pontificem intrare poſſent, & vna cum illo diuinas preces, noctibus pręſertim canere, vt ſcribit in eius vita Ioannes Presbyter Nicomedienſis. In actis S. Sebaſtiani à B. Tiburtio Pręfecti Filio quidam Torquatus reprehenditur ſolo nomine Chriſtianus, quod hymnos noctu pſallentibus peruigil non intereſſet. Matutinum officium, & horę nonæ preces in vita S. Febroniæ virginis, & martyris leguntur, quam ſcripſit Thomais Sanctimonialis. In actis Sanctorum martyrum Indes, & Domnæ cum alijs, qui paſſi ſunt Nicomediæ mentio fit Chriſtianorum, vt nocturna officia Deo pſallerent, de more in Eccleſia congregatorum.

Surius 28. Septembr.

Ioannes Nicomedien.

Surius 25. Iun.

Thomais Sanctimonialis.

Surius 27. Decemb.

4 Quartum ſeculum exhibet nobis Euſebium Cæſarienſem paſſim in eccleſiaſtica hiſtoria; & Pachomium Abbatem, qui regulam, & modum pſallendi accepit ab Angelo; Magnumque Antonium, qui plura monaſteria inſtituit plena choris pſallentium. Quid Athanaſium commemorem, quid Baſilium, quid Gregorium Nazianzenum? Primus libro de virginitate, ſiue de meditatione; Sol oriens, inquit, videat librum in manibus. Poſt tertiam ſynaxes conficies, quoniam ea hora defixum eſt lignum crucis. Sexta hora abſolues deprecationes cum pſalmis, ploratu, & ſupplicationibus, quoniam hac hora pependit Filius Dei in cruce. Nona hora rurſum in hymnis, & glorificationibus eris, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit ſpiritum. Duodecima hora maiorem, & longiorem facies ſynaxim. Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis Dominum Deum tuum. Matutino tempore hunc pſalmum dicito, *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo*, & *Benedicite omnia opera Domini Domino*. Idem Apologia ad Conſtantium Imp. agit de precationum ſynaxi, deque vigilijs, & pernoctationibus. Baſilius eaſdem horas celebrat in regulis fuſius diſputatis quæſtione 37. & ſermone primo de inſtitutione monachorum, qui alijs

Euſebius Cæſarienſis.

Pachomius Abb.

Antonius Magn.

Athanaſius.

Baſilius.

eſt ſermo quartus exercitamentorum pietatis; epiſtola item
Gregorius Nazianzenus. 69. ad Neocæſarienſes;& epiſtola prima ad Gregorium Theologum; Ecquid beatius, ait, quam hominem in terra concentum Angelorum imitari? ineunte ſtatim die in orationes ire? in hymnis, & canticis creatorem venerari? Ipſe verò Theologus oratione habita coram CL. Epiſcopis, & oratione prima aduerſus Iulianum, & ſecunda in paſcha, pſalmodiarum concentus, nocturnas vigilias,& alternas modulationes commendat, & oratione vndecima de laudibus Gorgoniæ ſororis, O noctes inſomnes, exclamat, & pſalmorum cantus, & ſtationem ex die in diem deſinentem! ò Dauid,quam tu pijs duntaxat animabus haud prolixè ceciniſti; In carminibus verò tanquam de re notiſſima ſic canit,

Iamb. 18. -------- *ſed quod omnibus notiſſimum,*
Nocturnè cœtus vt canat laudes Deo
Natura vterque ſexus oblitus ſuæ?
Quot, quamque ſancti? cernis angelicum chorum,
Qui nunc ſimul, nunc vocibus alternis canit?

Ephrem Syrus. Conſentiunt alij Patres. S. Ephrem Syrus ſermone de beatitudinibus, horæ tertiæ, ſextæ, nonæ, veſpertinæ, & matutinę mentionem facit: & Parænesi 19. & 21. morem ſurgendi nocturno tempore ad celebrandas diuinas laudes vſitatiſſimum
Gregorius Nyſſenus. ſemper fuiſſe aſſeuerat. Gregorius Nyſſenus epiſtola ad Olympium monachum, quæ eſt, de vita ſororis eius Macrinæ, aſſiduam pſalmorum decantationem inter præcipuas ſanctimonialium exercitationes recenſet, ſpeciatim verò veſpertinas
Cæſarius dial. 4. interrog. 191. preces, & nocturnas vigilias celebrat. Cæſarius in Dialogis de fide catholica; Peculiariter, inquit, à ſacro cœtu Chriſtigeræ Eccleſiæ noſtræ vſurpatur ſeptenaria beneficentia;ſepties enim in die laudaui te, ait Dauid auctor carminum diuino-
Gaudentius. rum. Gaudentius Epiſcopus Brixianus vigiliarum meminit primo, & quarto ſermone: pſalmorum, hymnorum, & canticorum ſpiritualium ſermone octauo, & nono,ſpecialiter verò ſermone nono ait; Lectiones diuinas aure percipimus, ore Dñum cõfitemur,laudamus,benedicimus,obſecramus,manus ſupplices ad cœlum tẽdimus, pedibus ad eccleſiam currimus, & vnam Trinitatis Deitatem flexis ad terram genibus adora-
Theophilus Alexandrinus. mus. Theophilus Alexandrinus epiſtola prima paſchali circa finem hymnos commemorat in eccleſiaſtica congregatione Domino decantatos. Hymnos item matutinos, & pſalmos

ad

ad lucernam decantatos laudat Epiphanius in compendio omnium hæreſum: atque ipſum in ſuo monaſterio tertiam, ſextam, nonam, & veſperas more maiorũ inſtituiſſe libro quinto de vitis Patrum inuenio. Palladius in hiſtoria Lauſiaca narrat de monte Nitriæ, in quo viuebant quinque millia monachorum tempore Magni Antonij, circa horam autem nonã, inquit, licet ſtare, & audire in vnoquoque monaſterio hymnos, & pſalmos Chriſto canentes, & preces ad hymnos emittentes; adeò vt exiſtimet quiſpiam ſe ſublimè elatum tranſmigrare in paradiſum delitiarum. Aſtruit vigilias Hilarius ad pſalmũ 118. ad illum verſiculum, Memor fui nocte nominis tui Domine: itemque Ambroſius ibidem, & tractatu ad Virginem lapſam, & ſermone 25. qui eſt in die Cinerum, aliaſque horas enumerat libro tertio de Virginibus. Paulinus Nolæ Epiſcopus libro tertio de vita S. Martini ſic canit.

Epiphanius.
lib. 5. de vitis PP. libello 12. num. 6.
Hiſt. Lauſ. cap. 7.
Hilarius.
Ambroſius.
Paulinus.

———————Vigilocius omnis
Turba ad conſueros modulamina dulcia pſalmos
Aduolat & ſanctis ſolatia quærit in hymnis,
Quæ pellant ſegnes vegetato corpore ſomnos,
Cantibus, & ſacris nocturna ſilentia vincant.

Dicebant Donatiſtæ Eccleſiam apud ipſos tantum eſſe. Redarguit eos libro ſecundo contra Parmenianum S. Optatus Mileuitanus ex pſalmo, qui præcipit laudari Dominum à ſolis ortu vſque ad occaſum, & ait. Numquid pagani extralegalès poſſunt cantare Deo, aut laudare nomen Dei, & non ſola Eccleſia, quæ in lege eſt? Quam ſi apud nos tantummodo eſſe diciti s, fraudatis aures Dei. Si vos ſoli laudatis, totus tacebit orbis, qui eſt ab ortu ſolis vſque ad occaſum. Clauſiſtis ora omnium Chriſtianarum gentium: indixiſtis ſilentium populis vniuerſis Deum per momenta laudare cupientibus. Igitur ſi & Deus debitas ſibi laudes expectat, & vt ſonent Spiritus ſanctus hortatur, & totus orbis quod debet paratus eſt reddere, ne fraudetur Deus: etiam vos ipſi laudate cum omnibus, aut quia noluiſtis eſſe cum omnibus, ſoli conticeſcite. Aurelius Prudentius hymno primo Καθημερινῶν noctis vigilias concelebrat, & hymno ad incenſionem cerei Paſchalis, vel, vt habent aliæ impreſſiones, ad incenſionem lucernarum, ait:

Optatus Mileuitanus.
Prudentius.

Nos feſtis trahimus per pia gaudia
Noctem concilijs, votaque proſperè,
Certatim vigili congerimus prece,

Extructoque agimus liba ſacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ ſuffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perſpicuo flamma iacit vitro.

Sed omittamnè hoc ſeculo clariſſimos viros Hieronymum, & Chryſoſtomum? Hic ad pſalmum 118 ad verſum, Septies in die laudem dixi tibi: optimi quique viri, inquit, ac pietate præditi quouis die ſtationem ad Deum ſepties faciunt. Primum ſcilicet noctu vigilantes, quod etiam diluculum appellamus. Deinde ad ſolis exortum Deo, qui diem induxit, gratias agunt. Hora tertia cum Spiritus ſanctus ad Apoſtolos acceſſit: Sexta, cum Chriſtus Deus noſter carne cruci affixus eſt, ac chirographum illud, quod nobis contrarium erat, deleuit: Nona cum cruorem effudit, ac ſpiritum tradidit, noſq; à diaboli dominatu liberauit. Ad ſolis occaſum, quod etiam lucernarium appellamus, quia tunc ob diei tranſitum Deo gratias agimus. Poſtremò cum ad ſomnum nos conferimus. Quæ quidem omnia in vnum collecta ſeptenarium efficiunt. Idem homilia 59. ad populum Antiochenum poſtquam celebrauit vigilias nocturnas, ad quas monachos ſurrexiſſe aſſerit antediem cum gallus cantauit, rurſum facto die matutinas orationes, & hymnos commemorat, tum tertiam, ſextam, nonam, & veſpertinas preces. Et in quatuor partes, inquit, diem diſpartiti, dum ſingulæ partes implentur, pſalmodijs, & hymnis Deum venerantur. Veſpere facto menſam petunt, deinde parum ſedentes, vel potius hymnis omnia concludentes in ſuo quiſque lectulo requieſcunt. Et homilia 14. in primam ad Timotheum deſcribēs vitam monachorum poſt nocturnas preces laudes matutinas enumerat, itemque tertiam, ſextam, nonam, & veſpertinam ſynaxim. Hieronymus autem epiſtola octaua ad Demetriadem; Præter pſalmorū, inquit, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, ſexta, nona, ad veſperum, media nocte, & mane ſemper eſt exercendum, ſtatue quot horis ſanctam Scripturam ediſcere debeas. Et epiſtola 22. ad Euſtochium, Horam tertiam, ſextam, nonam, diluculum quoq; & veſperam nemo eſt, ait, qui neſciat: noctibus bis, terque ſurgendum. Legendus item eſt epiſtola 27. quæ eſt epitaphiū ſanctæ Paulæ: & in caput ſextum Danielis.

Chryſoſtomus. *Hieronymus.*

Auguſtinus. 5 Quinti ſeculi agmen ducit Auguſtinus. Sat dictum ſolo-

lono-

lo nomine. Vigiliarum meminit ſermone 2. 56. & 140. de tẽpore: & initio concionis ad Catechumenos, tomo ſexto, & homilia 26. inter quinquaginta: quibus ſermone 55. tertiam, ſextam, & nonam; ſermone verò 251. & libro 22. de Ciuitate Dei cap. 8 veſpertinas preces adiungit. Libro autem nono confeſſionum, vigiliarum, hymnorumque à D. Ambroſio inſtitutorum concentum laudat, itemque epiſtola 119. ad Ianuarium, quæ eſt de ritibus Eccleſiæ, & alibi paſſim. Sequitur Ioannes Caſſianus rerum monaſticarum diligens ſcriptor, qui libro ſecundo, & tertio de inſtitutis cœnobiorum horarum canonicarum ritum, & modum accuratè deſcribit, tertiæ ſcilicet, ſextæ, & nonæ, veſpertinarum, & nocturnarum precationum, matutinæ laudis, & primæ, quam alteram matutinã vocat, & ſuo tempore in ſuo Bethleemitico monaſterio inſtitutam tradit. Nec deſunt alij Patres, & ſcriptores inſignes huius ſeculi. Petrus Chryſologus laudat vigilias ſermone 24. & 39. itemque diurnas orandi horas ſermone 21. Syneſius Epiſcopus hymno primo matutinos, veſpertinos, & nocturnos hymnos offert Deo. Victor Vticenſis libro ſecundo Vvãdalicæ perſecutionis Clericos deſcribit hymnos nocturnos pſallentes: & libro tertio Hunnericum regem, cum in exiliũ egiſſet catholicos Epiſcopos, & ſacerdotes, legem tuliſſe narrat, vt non pſallerent, neque orarent: nec codicem ad legendum in manibus geſtarent. S. Cæſarius Arelatenſis in regula monaſtica S. Teridio tributa ritum pſallendi in noctibus ſic ordinat; Vigilias à menſe Octobri vſque ad Paſcha duos nocturnos faciant, & tres miſſas: ab vna miſſa legat frater tria folia, & orate; legat alia tria, & orate; legat alia tria, & leuet ſe. Dicite antiphonam, reſponſorium, & aliam antiphonam; antiphonas ipſas de ordine pſalterij. Poſt hæc dicant matutinos directaneum, *Exaltabo te Deus meus rex*; deinde *Confitemini*, inde *Cantemus Domino*, *Lauda anima mea Dominum*, Benedictionem, *Laudate Dominum de cœlis*, *Te Deum laudamus*, *Gloria in excelſis Deo*, & Capitellum. Omni Dominica ſic dicatur. Sidonius Apollinaris epiſtola 17. libri 5. Cultu, ait, peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine monachi, clericique pſalmicines concelebrauerant, quiſque in diuerſa ſeceſſimus, non procul tamen, vt pote ad tertiam præſtò futuri, cum Sacerdotibus res diuina facienda. Simeon Metaphraſtes in vita S. Theodoræ Alexandrinæ, quæ Zenone impe-

Caſſianus.

Petrus Chryſologus.

Syneſius.

Victor Vticenſis.

Cæſarius in regula num. 19. & 20.

Sidonius Apollinaris.

Metaphr. apud Surium 11. Septẽbris. imperante virili habitu induta in monaſterio vixit, Docet, inquit, eam Abbas de more pſallere debere, veſpertinam, & matutinam glorificationem quotidie peragere, nec horarum vllam prætermittere. Ipſa quoque moritura puerum ſic inſtruebat. Conſuetas preces numquam neglexeris, neque horas, quæ ſunt conſtitutæ fratribus ad conueniendum, matutini, inquam, tertiæ, ſextæ, nonæ, & veſperarum. Narrat Nilus Monachus ſanctos Patres in Sina à barbaris trucidatos ſummo mane, cum paulò ante deſijſſent hymnos cantare. Meminit veſpertinæ pſalmodiæ in vita S. Seueri ni Eugippus Abbas. In Monaſterio S. Theodoſij Cœnobiarchę, ſepties in die varijs linguis hymnodiæ regula peragebatur. Poſſem alia multa ex vitis Sanctorum, qui hoc ſeculo vixerunt, adferre: itemque ex hiſtoria Lauſiaca Palladij, ex Socrate ſimiliter, & Sozomeno, qui ad præſens quoque ſeculum pertinent; ſed pergo conſulens breuitati.

Nilus monachus.

Eugippus Abbas. Metaphraſtes.

Palladius. Socrates. Sozomenus.

6 Sexto ſeculo horarum canonicarum aſſertor erit, & teſtis, vnus pro mille, ſanctiſſimus Monachorum Patriarcha Benedictus, qui omnium iuſtorum ſpiritu plenus, quantus fuerit in ſtudio diuinarum laudum propagando à capite octauo, vſque ad vigeſimum ſuæ regulæ luculenter oſtendit: ſed de officij monaſtici ordinatione fuſius infra ſuo loco. Meminit autem Sanctus Benedictus omnium partium tam maiorum, quam minorum cuiuſque officij, cæteriſque horis completoriũ adiunxit, quod ab ipſo inſtitutum eſt, vt capite vndecimo demonſtrabimus. Huius diſcipulus Gregorius Magnus ad ſeptimum ſeculum ſpectat, cuius laudes in ſacramentario, & cantu, quem ab ipſo auctore Gregorianum vocamus, manifeſtæ ſunt. Cæterum hìc ſiſto gradum. Quid enim adhuc egemus teſtibus? Dicam cum Vario iudice apud Tullium: Aut hoc teſtium ſatis eſt, aut neſcio quid ſatis ſit. Paucis annis poſt Gregorium vixit Iſidorus Hiſpalenſis, cuius ingenioſum laborem in explanandis Eccleſiaſticis officijs ſequuti ſunt poſtea haud cõtemnenda induſtria Alcuinus, Amalarius Fortunatus, Rabanus Maurus, Vvalfridus Strabo, Rupertus Abbas, Hugo de S. Victore, & alij recentiores, qui per latiſſimũ hymnodiæ pelagus plenis eloquentiæ velis ſpatiantur.

Benedictus.

Greg. Magnus.

Cic. 2. de finib.

7 Sacra igitur pſalmorum modulatio æquales cum Angelis ſortita natales creuit ſub Patriarchis, nouo viguit iuuentæ flore, non ſub Pelagio ſecundo, ad quem inſigni errore

precis

precis horariæ inſtitutionem refert Polidorus Virgilius, ſed naſcente Eccleſia Apoſtolorum decretis ſtabilita. Et quidem nocturnas vigilias, laudes matutinas, tertiam, ſextam, nonã, & veſperas iam ab ipſis Apoſtolorum temporibus in vſu fuiſſe ex ſupracitatis teſtimonijs conſtat. Ex veteri quoque teſtamento multum momenti habet antiquitas illa matutini, & veſpertini ſacrificij: itemque illud, quod in mundi creatione veſper dumtaxat, & mane commemorantur, vt Rupertus Abbas obſeruat. Prima verò tempore Caſſiani, Completorium autem ex Diui Benedicti inſtitutione initium habuerunt. Auctor vitæ S. Guduuali Archiepiſcopi, & Eremitæ horas canonicas Chriſti, & Apoſtolorum auctoritate inſtitutas dicit, quas vir ſanctus recitaturus cum dixiſſet, *Deus in adiutorium meum intende*, Angeli ſubiunxerunt, *Domine ad adiuuandum me feſtina*: & ſic totum officium alternis vicibus cum viro Dei expleuerunt. Porrò ſucceſſu temporum tantum fuit in Eccleſia diuinæ pſalmodiæ ſtudium, vt nec diminui ampl'us, nec augeri poſſe videatur. Scribit Palladius oculatus teſtis ciuitatem ſe vidiſſe, in qua cum plura eſſent monaſteria, quam profanæ domus, in omnibus vicis, & angulis diuinæ laudes cantabantur, vt ex vna ciuitate vna facta cerneretur Eccleſia. Metaphraſtes apud Surium auctorem Acœmetarum fuiſſe tradit Alexandrum Abbatem, qui cum prius Byzantij exerceretur in templo magni martyris Menæ, poſtea in ipſo oſtio Pôti venerandum ſtatuit monaſterium, in quo nouam quidem, ſed longè omnium pulcherrimam legem impoſuit, vt hymnorum ad Deum numquam interrumperetur perpetuitas; Sed per vices mutatis miniſtris hæc numquam ſilens, & numquam conquieſcens tribueretur Deo glorificatio. Mortuo verò Alexandro ſucceſſit Ioannes, qui in regione Bythinorum aliud excitauit monaſterium ἀκοιμήτων, id eſt, non dormientium. Ioãni ſucceſſit Marcellus, qui in plura cœnobia idem ſtudium inuexit. In regia autem vrbe Conſtantinopoli ſimile monaſterium conſtructum fuiſſe ſcribit Nicephorus, in quo perpetuis carminibus numquam non hymni Deo canebantur, ſodalitate monachorum eam ob rem in tres cœtus diuiſa. Nec caruit occidens hoc inſtituto. Bernardus enim in vita Sancti Malachiæ poſtquam de multitudine monaſteriorum Hyberniæ, & Scotiæ loquutus eſt; Ex quibus, inquit, ad has noſtras Gallicanas partes S. Columbanus aſcendens Luxouienſe conſtruxit

Polid. virg. de inu. rerum lib. 6. cap. 1.

Rup. de diu. off. lib. 1. cap. 9.

apud Surium 6. Iunij.

Pallad. in hiſtor. Lauſiaca.

Sur. 29. Decemb.

Niceph. hiſt. eccl. lib. 5. c. 23.

ſtruxit monaſterium factus ibi in gentem magnam. Aiunt tā magnam fuiſſe, vt ſuccedentibus ſibi viciſſim choris continuarentur ſolemnia diuinorum, ita vt ne momentum quidē diei, ac noctis vacaret à laudibus. Diu etiam viguit in monaſterio Agaunenſi Thebæis martyribus ſacro hæc inceſſabilis pſalmodiæ ratio à ſancto Sigiſmundo rege & martyre inſtituta, vt in hiſtoria Francorum Gregorius Turonenſis teſtatur; Libro quoque de gloria martyrum aſſiduum, & quotidianum pſallentium à prædicto Rege ibidem inſtitutū affirmans. Ab Agauno verò hæc pſallendi regula in alias partes diffuſa eſt, nam vt refert Aimonius libro tertio de geſtis Francorum, Gūtramnus rex baſilicam ædificauit, in qua monachi iugiter pſallerēt, prout rex Sigiſmundus in Agauno inſtituerat. Qui videlicet pſallēdi ordo, ait ille, etiam ad ſepulchrum S. Martini antiquitus celebrabatur: & à B. Germano in monaſterio S. Vincentij ſeruari iuſſus, nec non in monaſterio S. Dionyſij à Dagoberto rege agi præceptus eſt. Quo Dagoberto regnante S. Amatus Abbas monaſterium Virginum conſtruxit, quas in ſeptem turmas diſtribuatas noctu diuque per vices ſine intermiſſione pſallere voluit, ita vt ſemper duodecim Virgines in vnaquaq; turma eſſent. Teſte item Fulberto apud Surium ſub diſciplina Sancti Aichardi Abbatis viuebant in vno cœnobio nōgenti monachi diuinis laudibus iugiter incumbentes: ex his vna die obierunt quadringenti quinquaginta à Deo præmoniti, quorum vna pars hora tertia, pars altera hora ſexta, pars tertia hora nona, pars quarta hora veſpertina deceſſit. Narrat Hieronymus Emſer in procœmio vitę S. Bennonis Epiſcopi, Clericos Eccleſiæ Miſnenſis in varias claſſes diſtributos iugiter pſallere conſueuiſſe die, ac nocte; quam perennem laudationem Erneſtus, & Albertus fratres Saxoniæ Principes, & Miſnię Marchiones fundarunt. Sunt & aliæ multæ eiuſmodi Eccleſiæ, in quibus olim iugis pſalmodia exercebatur: nam, vt in Orientem regrediar, monaſterium S. Publij deſcribit Theodoretus in Philotheo, in quo hymnos matutinos, & veſpertinos decantabant monachi primo Græci, deinde Syri, vtrique propria lingua ſibi ſuccedentes. Deſcribens quoque monaſterium Zozimæ Sophronius Epiſcopus in vita S. Mariæ Aegyptiacæ, Pſallentia, inquit, ibi erat inceſſabiles totius noctis habens ſtabilitates. Tū Oxyrynchus dicta eſt ciuitas in Thebaide, in qua per omnem partem die, ac nocte hymnos, & laudes

Greg. Turon. hiſt. Franc lib. 4. c. 6. & de glor. mart. cap. 75.

Aimon. de geſtis Franc. l. 3. c. 80.

Surius 13. Septēbris.

Fulbert. cap. 17. vitæ S. Aichardi, apud Sur. 15. Septemb.

Hier. Emſer. apud Sur. 16. Iun. t. 7.

Theod. Philoth. cap. 5.

Sophronius lib. 1. de vitis Patrum cap. 4.

des Deo referebant viginti millia virginum, & decem millia monachorum. Etiam in ordine noſtro Ciſtercienſi quædam cœnobia fuiſſe legi, quibus ex hac inſtitutione nomen inditũ fuit, nam laus perennis, & iugis laus vocabantur, quod in eis perenni ſucceſſione diuinæ laudes celebrarentur. Aemulabãtur nimirum antiquiores monachi ſupernæ Hieruſalem gaudia, per cuius vicos feſtiuum Alleluia numquam interruptis concentibus cantatur. Nam, vt optimè Auguſtinus; Cum poſt iſtas corruptionis anguſtias habitabimus in domo Dei, tota vita noſtra non erit niſi laus Dei. Recedente neceſſitate omnia negotia neceſſitatis intercidunt, quoniam non erit quid ibi agatur. Non dico die, ac nocte, vbi nox non eſt; ſed toto die, cum vnus dies eſt, non erit quid ibi agamus, niſi laudemus quem diligimus, quia tunc & videmus. Modo non viſum deſideramus, & laudamus: tunc viſum quod amamus, quomodo laudabimus? ſine fine erit laus, quia ſine fine amor. Aug. in pſal 141.

8 Longum eſſet retexere quam ſublime, quam diuinum ſit opus diuinis quotidie laudibus vacare; hymnis, & canticis ſpiritualibus exercere ſeſpſum, & beatorum in terris felicitatem imitari, ſicut ſcriptum eſt, *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te*. Placet hic Antiochi ſanctiſſimi monachi verba dediſſe. Pſalmodia, inquit, eſt opus incorporearum virtutum Deo adminiſtrantium, & indiuulsè adſiſtentium, iuxta quod dicitur, *Laudate Dominum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius*. Hoc opus competit & hominibus, omnis enim ſpiritus laudet Dominum. Monachis autem peculiari quadam prærogatiua, vel in primis conuenit, quod inſtitutum vitæ prorſus Angelicæ delegerunt. Suffragatur Antiocho Cyrillus Hieroſolymitanus his verbis. Propterea traditam nobis hanc Seraphicam Theologiam Sanctus, ſanctus, ſanctus recitamus, vt in illa cœleſti hymnodia cum ſupramundana militia communicemus per huiuſmodi hymnos nos ſanctificantes. Scribit Philo magis gaudere Deum puris mentibus, quæ hymnos offerant in gratiarum actionem, quam Hecatombis. Ad hoc enim, teſte Chryſoſtomo, creatus eſt homo, vt laudet Deum. Nihil à nobis, ait ille, æquè requirit Deus, ac laudes, & gratiarum actiones; propterea rationales nos fecit, & à brutis lingua diſcreuit, vt eum laudemus, & iugiter glorificemus. Sed de pſalmodiæ excellentia ne plura hic ſcribam, fecit vir omnium li-

Pſalm. 83.

Antiochus hom. 105. quæ tota eſt de pſalmodia.

Cyrill. catech. 5.

Philo lib. de victi. offerendis.

Chryſ. in pſ. 145.

Anaclet. Siccus. terarum gloria illuſtris Anacletus Siccus, qui vniuerſã de genere hoc elegantiſſimè pertractauit edito inſigni opere de Eccleſiaſtica hymnodia, eiuſque vſu, & præſtantia.

9 Vtinam poſſem, Deus meus, vera iucunditas cordis mei, vtinam poſſem laudare te tam excelſa voce, tam pura mente, ſicut vnquam laudatus es ab aliqua creatura tua in cœlo, & in terra. Vtinam poſſem omni momento vacare tibi, & à laude tua nunquam ceſſare. Vbi eſt enim bonum meum, & lætitia mea, vbi pax, & requies animæ meæ, niſi in laude creatoris mei? Sed quomodo potero te dignè laudare, qui nec te ſatis mirari dignus ſum? Nam ſocordia depreſſus ad te, qui iuſtus es, ipſe non iuſtus erigi nequeo: & cum adhuc ſimulacra mundi huius circumferam, vel inuitus ad terram allidor: neque ſpecioſa laus eſſe poteſt in ore peccatoris. Verumtamen ante te eſt omne deſiderium meum, & multiplex gemitus cordis mei pro defectibus meis. Suſcipe igitur ardẽtiſſimum deſiderium languẽtis animæ meæ in laudem, & gloriam nominis tui. Suſcipe vota cordis mei in holocauſtum matutinum, aſcendat oratio mea ad te, ſicut incenſum veſpertinum: da ſermonem rectum, & bene ſonantem in os meum, vt placeant verba mea, & hæ qualeſcunque lucubrationes meæ in conſpectu tuo in æternum.

10 Poſſem hoc loco acriori ſtylo aduerſus quoſdam Anonymos inuehi, qui ementito Theologi nomine, vt facilius deciperent ſimpliciores, auſi ſunt publicam horarum canonicarum recitationem irridere, & calumniari. Aiunt ſuperuacua eſſe tot officia, ad honeſtam dumtaxat religioſorum alioquin otio, & inertia languentium occupationem adinuenta. Nunc in Eccleſiæ vtilitatem, in ſtudia literarum, in præſtantiſſima charitatis opera diu noctuque incumbentibus quid opus cantu, & pſalmodia? Quaſi verò omnium Ordinum religioſi viri choro iugiter mancipati non infinita pietatis opera exercuerint, non plura poſteris reliquerint doctrinæ monumenta. Nuſquam ſancti Patres officij diuini ſolemniter recitandi cauſam deſignant otioſorum occupationem. Aliæ illis cauſæ. Nec ſe otioſos nuncupari patientur tot Eccleſiæ proceres, tot præſules, & antiſtites, tot primæ notæ Theologi, tot ſanctitate inſignes viri, tot illuſtres dominici agri cultores, qui in Deo dicatis cœnobijs non ſine proximi ædificatione, & animarum fructu vixerunt, & viuunt: non tot preſbyteri,

byteri, & Eccleſiarum cathedralium canonici & ſcientia, & natalibus illuſtriſſimi, non ipſe ſummus Pontifex Eccleſiæ Catholicæ caput, non Cardinales, non Reges, & Principes, qui omnes ſummo ſtudio hunc morem ſtatis horis publicè pſallẽdi ab ipſius Eccleſię incunabulis ad hanc noſtram ſeneſcẽtem ætatem coluerunt, laudarunt, frequentarunt, ſemperq; laudabunt, & frequentabunt, donec Antichriſti tyrannis omnẽ Dei cultum à fidelibus tollat. Sectarios tanta intemperie Eccleſiaſticum cantum irridere non miror: ſolemne illis eſt omnem pietatis ſpeciem, omnem religionis maieſtatem euertere. At inter Catholicos, inter eos qui ſe Theologos nuncupant, homines reperiri, qui antiquiſſimos Eccleſiæ ritus, qui ſanctiſſimam pſallendi diſciplinam, ſi non omnino tollere, at ſaltem dignitatem eius minuere, præſtantiam eleuare cõnentur; profectò non crederem, ni typis euulgatæ ſcriptiones id euidenter oſtenderent. Pſalmodiam igitur nihili æſtiment fideles, quæ maximas Dei laudes continet, noſtræ religionis arcana commemorat, contemplationem nutrit, gignit amorem, perfectam orandi formam exercet, dæmones fugat, lætificat Angelos, delitias ſpirituales ſubminiſtrat, & quamdã in terris cœleſtis gloriæ felicitatem repræſentat? Væ retroactis ſeculis, quæ iſtos Theologos non tulerunt, vt admonerent Eccleſiam, ne tot cantibus, & prolixis precibus fatigaretur. Sed parco verbis. Latitant, quia malè agunt, aduerſarij. Nolo ego cum laruis, aut inſtar illius Cyclopis apud Homerum cum nemine luctari. Porrò de ortu, & excellentia ſacroſanctæ Pſalmodiæ iam diximus: nunc dicendum, quæ cauſæ à ſanctis Patribus aſſignentur, ob quas certæ horæ ad pſallendum Deo fuerint inſtitutæ.

CAP. II.

Quibus de cauſis certæ quædam horæ ad pſallendas Deo laudes fuerint inſtitutæ.

§. I.

Varia nomina horarum canonicarum explicantur. Cur diuina myſteria ſymbolis, & allegorijs occultarint antiqui.

1 CERTOS hymnos, certamque rationem publicè laudandi Deum primi patres Eccleſiæ diuinum officium nuncuparunt. Vocant enim officium latini idiomatis profeſſores, id quod quiſque debet efficere, habita ratione locorum, temporũ, & perſonarum. Inde titulum de Officijs acceperunt libri tres Ciceronis, totidemque Ambroſij Præ-
Suet. in Cæſare. ſulis Mediolanenſis. Eſt etiam officium apud Suetonium honor, vel obſequium: Aſſidentem, inquit, coniurati ſpecie officij circumſteterunt. Dicitur autem officium vna immutata litera ob decorem ſermonis, quaſi efficium ab efficiendo, vt
Ambroſ. de off. lib. 1. cap. 8. notat Ambroſius. Quia verò in diuinis laudibus id omne continetur, quod nobis faciendum eſt erga Deum, eaſque ſtatis horis perſoluentes debitum ſeruitutis obſequium ſupremæ maieſtati impendimus, ideò ſub hac duplici acceptione Dei laudibus officij nomen impoſuerunt antiqui. Alij horarias preces curſum diuinum vocarunt, vel à curſu ſolis deſumpto vocabulo; vel quia legendo, & cantando percurruntur. San-
Columban. reg. cap. 7. ctus Columbanus regulæ ſuæ caput ſeptimum inſcripſit de
Boniſac. ep. 17. curſu: S. Bonifacius epiſtola 17. ſpeciales horas, & curſum
Greg. Turon. l. 1. de glor. martyrũ cap. 11. Eccleſiæ cuſtodiant: Gregorius Turonenſis, exurgente Abbate cum monachis ad celebrandum curſum: Fortunatus Pi-
Fortunat. cap. 79. vitæ S. Germani. ctauienſis Epiſcopus in vita S. Germani, S. Germanus iter agēs ſemper nudo capite curſum recitauit, etiamſi nix, aut imber vrgeret: Idem in carminibus:

Idem lib. 3. ep. 10. *Carmine Dauidico diuina poemata pangens*

Cur-

Curſibus aſſiduis dulce reuoluit opus.

A Grecis officiũ canon dicitur: Baſilius in regulis breuioribus; Si quis non occurrat adeſſe canoni pſalmodiæ: Io. Moſchus in prato ſpirituali, poſt canonẽ, quod latinus vertit poſt officium: S. Antiochus, Pſalmodia noſtra canon appellatur: ſicut agricola niſi ſuum canonem plenum, & bonum reddiderit, in carcerem conijcitur, donec integrum perſoluat debitum; ita cõtinget monaco, ſi per oſcitantiam ſibi præſcriptum canonem tranſmiſerit. Dicitur etiam ſynaxis paſſim apud Caſſianum à verbo συνάγειν quod eſt colligere, ſeu cõgregare, quia ad pſallendum colliguntur in vnum, & congregantur Religioſi. Eodem ſenſu à S. Pachomio in regula dicitur collecta: & in vitis Patrum narrat Ruffinus pulſaſſe Diabolum aliquando nocturno tempore ad oſtium cellulæ Macarij iunioris, & dixiſſe; Surge abba Macari, & eamus ad collectam, vbi fratres ad vigilias congregantur: & infra; Nulla ſine nobis collecta agitur, nullaque congregatio monachorum. In concilio Agathenſi Miſſa nuncupatur his verbis, in concluſione matutinarum, vel veſpertinarum miſſarum poſt hymnos capitella de pſalmis dicantur. Ab alijs Pſalmodia, Agenda, & ſolemnitas dici ſolet. Sanctus autem Benedictus inſigni prænomine vocat officium diuinum opus Dei, opus nimirum, quod erga Deum deuota mentis actione præſtare debemus; opus illud, de quo ſcriptũ eſt, *Opus iuſti ad vitam*, & alibi: *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter*. Et quia maiores noſtri tempus, & horas, quibus prædictum officium perſoluendum eſt, Eccleſiaſticis canonibus diffinierunt; ideo canonicas horas appellamus conſtitutis horis regulariter celebrandas. Quam inſtitutionẽ non temere, nõ inconſultò ſancitã ſecretiores cauſę, ſymbolicæ rationes, ac ſolis ſapientibus reuelata myſteria cõſecrarũt.

Baſil. reg. breu. 147.
Prat. ſp. cap. 27. & 40.
Antioch. homil. 105.
Caſſ. lib. 2. c. 10. & coll. 15. cap. 1.
lib. 2. de vitis pp. cap. 29.
Concil. Agathen. cap. 30.
Bened. reg. c. 43. & 47.
Prou. 10. 16.
Hier. 48. 10.

2 Viſibilibus enim imaginibus ad diuinas intelligentias pro virium noſtrarum modo conſcendimus, teſte Dionyſio Areopagita. Neque aliter fas erat infirmitati noſtræ lucere diuinum radium, niſi ſacrorum varietate velaminum opertũ, & his quæ nobis familiaria ſunt veſtitum, quia iuxta Domini ſententiam illicitum eſt proijcere ante porcos mundam, & luciformem venuſtatem inuiſibilium margaritarum. Negabat Plato ſecretiora myſteria ijs communicari debere, qui animo purificati non eſſent, ne immunda multitudo eorum ſanctitatem contraria, aut falſa interpretatione corrumperet. Hipparchus

Dion. Areop. de Eccl. hier. cap. 1. & de Cæl. hier. cap. 1.

Clem Alex lib. 5. ſtrom.

parchus Pythagoricus, teſte Clemente Alexandrino, expulſus è ſchola fuit, quod magiſtri præcepta apertè ſcripſiſſet, eique tamquam mortuo columnam impoſuerunt. Lyſidis hac de re elegantiſſimam epiſtolam ad ipſum Hipparchum refert

Beſſ. adu. calumn. Plat. lib. 1. cap. 2. Iambl. de vita Pythag. lib. 1. c. 17.

Beſſarion Cardinalis, eamque commemorat Iamblichus. Quot fabulæ, & allegoriæ ab antiquis fuerunt inuentæ, vt earum inuolucro ſublimiorem philoſophiam occultarent? Metrodorus Lampſacenus, de quo Diogenes in Anaxagora, & Tatianus oratione contra Græcos meminere, totum Homeri poëma ad allegorias traxit, quem Proclus, & Euſtathius ſunt imi-

Strabo 1. Geogr. Plut. lib. de aud. poet. Leo dialog. 3. de amore. Heraclid. lib. Allegor. in Homerũ

tati. Strabo autem libro primo Geographiæ aduerſus Eratoſthenem id euincit: idemque prudentiſſimus ſcriptor Plutarchus, & Leo Hebræus eroticus doctor aſſeuerant. Heraclides quoque Ponticus initio libri allegoriarum in Homerum, ſi quis, ait, citra philoſophicam contemplationem, & allegoricũ ſenſum Homeri carmina accipiat, non alius vtique fuerit Homerus, quam Salmoneus, & Tantalus, intemperantia linguæ, qui morbus eſt turpiſſimus, laborans. Legendus item de hac re Porphyrij libellus de Antro Nympharum, quem latinũ fecit vir clarus & abſtruſiori ſapientia ſingulariter præditus Lucas

Max. Tyr. ſer. 29

Holſtenius. Aenigmatum ſunt omnia referta, inquit Tyrius, tam quæ Poetæ, quam quæ Philoſophi enunciant: Quod enim humanæ imbecillitatis captus manifeſtè percipere non poteſt, eius eſt fabula modeſtior interpres. Heraclitus Epheſius; vt

Laert. de vitis Philoſ. lib. 9.

Laertius teſtatur, librũ de natura ex induſtria obſcurius ſcripſit, ne ſi à vulgo paſſim legeretur, contemptibilis eſſet. Do-

Matth. 13.

minus Ieſus, cum eſſet ſapientia æterna, loquebatur in parabolis ad turbas, & ſine parabolis non loquebatur eis, ne diuina ſecreta paſſim omnibus paterent, & facilè intellecta

Ignat. epiſt. 5.

vileſcerent. Scribit Ignatius ad Trallianos ſe abſtruſiora illis non ſcribere, metuo enim, ait, ne vim myſteriorum minimè capientes ſtrangulemini. Sacra myſteria, inquit Gregorius

Nazianz. or. 44.

Nazianzenus, apud abiectos non ſunt explicanda: idem enim eſt, ac ſi quis imbecillæ auri tonitrui ſonum, & ſolem infirmis oculis, & lacte adhuc vtentibus ſolidum cibum committat.

R. Moyſes lib. 3. cap. 1.

Rabbi Moyſes Aegyptius in libro, quem Directorem perplexorum inſcripſit, ſiue de dubijs perplexis veteris teſtamenti, docet ſapientes prohibuiſſe, ne quis arcana legis patefaceret.

Nicet. ad or. 40. Naz. num. 51.

Nicetas in fine commentarij ad orationem 40. Nazianzeni, Fidei, inquit, myſteria, quæ magis recondita ſunt apud profanos

ſanos homines, tecta, & occulta habebis, atque inuiolata cuſtodies non aliter atque ea, quæ impreſſa ſigillo ſeruantur. Ipſi reges maieſtatem imminui, & vulgari olim putabant, vt verbis vtar Latini Pacati, niſi eos intra repoſitum palatinæ ædis incluſos, tamquam aliquod Veſtale ſecretum, veneratio occulta conſuluiſſet: niſi intra domeſticam vmbram iacentes ſolitudo prouiſa, & ſilentia latè conciliata vallaſſent. Solet nimirum ignoratio addere rebus auctoritatem, eaque eſt humanæ mentis imprudentia, vt quæ palam expoſita ſunt minoris faciat, quæ abſtruſa vehementer admiretur. Hinc Phalaris Agrigētinorum Tyrannus ad Ariphætum ſcribens; Opera tua, ait, & his quæ miſimus, & longè maioribus præmijs digna ſunt, mea autem perſcrutari noli; nihil enim in his potius, quam ſilentium ducimus. Syneſius ex philoſopho Platonico Epiſcopus catholicus vetuſtiſſimum inſtitutum eſſe arbitratur ſub vilioris argumenti ſpecie, quæ ſunt in philoſophia magna, atque præſtantia diſſimulare, vt neque quæ difficulter inuenta ſunt ex hominum memoria excidant, neque in profanum vulgus edita deprauentur. Fabulis autem veritatem occultare, inquit Saluſtius Philoſophus, inſipientes prohibet, ne contemnant: ſtudioſos vt philoſophentur compellit. Narrat Iulius Firmicus, quod cum Orpheus ſacrorum ceremonias aperiret, nihil aliud ab his, quos initiabatur in primo veſtibulo, niſi iuſiurandi neceſſitatem, & cum terribili quadam auctoritate religionis exegit, ne profanis auribus religionis ſecreta proderentur: patiuntur enim hæc omnia iacturam, cũ perditis, & deſperatis animis ingeruntur. Ideò Aegyptij in ingreſſu templorum, teſte Syneſio, Sphinges collocarunt, vt admonerent myſtica dogmata à profana multitudine inuiolata cuſtodiri debere. Nam nec lippiens oculus, ait Iſidorus Peluſiota, in ſolis orbem aciem defigere poteſt; & ſi eam defigat, fruſtra id agit: nec ſordida mens ſanctarum rerum quicquam vtiliter perſcrutari poteſt. Ozias rex, cum ſacris rebus profanas manus inijcere præſumpſiſſet, lepra percuſſus extra templum eiectus eſt. Gentiles quoque ſacris arcere ſolebant profanos, vt poetæ paſſim oſtendunt. Virgilius enim ſic canit.

————Procul, ò procul eſte profani,
Conclamat vates, totoque abſiſtite luco.

Et Silius Italicus:

Parcite pollutis contingere vincula palmis,

Lat. Pac. Drepanus in Paneg. Theodoſij.

Phalaris epiſt. 16.

Syneſius præf. libri de inſomnijs.

Saluſt. lib. de Dijs & mundo cap. 3.

Iul. Mat. Firmicus præf. lib. 7. Matheſ.

Syneſ. de regno, & Pierius lib 6. Hieroglyph. cap. 13.

Iſid. Pel. lib. 6. ep. 364.

2. Paral p 26.

Virgil. 6. Aeneid.

Sil. Ital. lib. 17.

Et procul hinc, moneo, procul hinc quæcunque profana.

Calph. eclog. 2. Titus quoque Calphurnius:

——Ite procul, ſacer eſt locus, ite profani.

Ouid. 1. Faſt. Ouidius item in Faſtis:

Innocui veniant, procul hinc, procul impius eſto.

Stat lib. 3. Sylu. Et Statius Papinius in Siluis:

——Procul hinc, procul ite nocentes.

Quò etiam pertinet illa Mimorum γνώμη

Sordere vis diuina? vulgo fac palam.

3 Τὰ μυστήρια ἀπὸ τοῦ μύειν, quod eſt os claudere, dicta ſunt, quod nequaquam reuelari debeant his, qui ſacris non ſunt initiati. Omnibus autem myſterijs ſilentij fidem olim adhibitam Tertullianus in Apologetico, & initio libri contra Valentinum demonſtrat. Ariſtides in Eleuſinio eos arguit, qui indignè myſteria euulgant. Apuleius in Mileſijs; Sacris pluribus initiatus noſti, ait, ſanctam ſilentij fidem. Myſterium, inquit Chryſoſtomus, eſt quod nemo nouit, quod eſt admirabile, quod eſt abſconditum. Ambroſij ſententia eſt ineffabilibus myſterijs nullam rem magis quadrare, quam ſilentium. Cui adſtipulatur Baſilius ſic ſcribens. Qui in primordijs Eccleſiæ certos ritus pręſcripſerunt Apoſtoli, & Patres, in occulto, ſilentioque ſuam myſterijs ſeruauerunt dignitatem. Sanctus quoque Ioannes Abbas Raythu docet Climacum obſcurè narraſſe contemplationem, quia noluit omnibus myſteria reuelare. Qui verò ab ethnicis admittebantur ad ſacra myſtæ, ac myſtici dicebantur: vnde eſt illud apud Clementem Alexandrinum, & Iulium Maternum Firmicum, Ieiunaui, potum confectum bibi, de ciſta accepi, factus ſum myſticus. Nos autem vt myſtę euadamus, Ieſum prius inuocemus, qui eſt vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & ſic pergamus ad contuendas pro viribus ſacrarum precum intelligentias, pro vt illas à Patribus accepimus; & quas illi nobis vel per ſigna, vel per intelligentiæ ſacratioris arcana tradiderunt, in quantum poſſumus, ſpeculemur. Leuemus velum, faciem Moyſi reuelemus, & ingreſſi ſanctuarium videamus ſpiritum vitæ, qui eſt in rotis. Veniant qui altiori myſteriorum commercio digni ſunt, & ſolutis terrenorum affectuum calceamentis accedant ad videndum, & audiendum Deum: meminerintque ſcriptũ, *Secretum meum mihi*: &, *In corde meo abſcondi eloquia tua*: item-

Tertull. apolog. cap. 7. Ariſtid. in eleuſ. Apul. lib. 3. Chryſ. ad Coloſſ. or. 5. Ambroſ. lib. 6. de Sacramentis. Baſil. de Spir. ſancto. cap. 27. Io. Rayt. ad gr. 27 Climaci. Cl. Alex. in Protreptico. Iul. Mat. de error. prof. relig. Iſaiæ 24. 16. Pſal. 118.

itemque; *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Sed quo auſu occulta reuelare potero ingenio pauper, affectu iners; niſi tu, Ieſu bone, qui potes omnia, emittas manum tuam de excelſo habitaculo tuo, & introducas me in domum tuam, in locũ tabernaculi admirabilis? Dedecet enim, vt Arnoldus Abbas ſcribit, corruptum incorrupta contrectare, & purificatorijs muneribus manum apponere impurum. Tu ergo, qui potes facere mundum de immundo conceptum ſemine, purifica me potenti illapſu gratiæ tuæ, & clarifica me claritate interni luminis, vt ſupernæ tuæ lucis ſplendore perfuſus incerta, & occulta ſapientiæ tuæ percipere valeam; ſacrarumque precationum myſteria explicare. Græcorum quidem ſcriptores, ait Epiphanius, vbi fabuloſum aliquod ſcriptum aggrediuntur, Muſam aliquam inuocant, non Deum. Nos autem inuocamus ſanctum vniuerſorum Dominum, vt adiuuet paupertatem noſtram, & inſpiret Spiritum ſanctum ſuum, vt nihil adſcititium in promiſſum ſcriptum comportemus, atque hoc ipſum petentes noſtræ inſufficientiæ nobis conſcij, iuxta fidei menſuram, ac proportionem ipſum nobis largiri obſecramus.

1. ad Cor. 2. 6.

Arnold. de 7. verbis cap. 3.

Epiphanius initio Panarij.

METRVM III.

MYſtica ſacrarum penetralia pandere rerum,
Atque adyton reſerare poli, perfuſa ſuperno
Lumine mens geſtit. Procul hinc gens vana recedat,
Quæ reſidem, tetraque animum caligine merſum
Tollere neſcit humo, ſcelerum deuincta catenis.
Si nihil ad veſtros cœli myſteria mores,
Sanctaque religio, pietaſque, & Numina ſpectant;
Parcite pollutis hæc ſcripta euoluere dextris,
Parcite vulgus iners, diræ plebs conſcia culpæ,
Cui fixum ſtat corde nefas, quam vulnere fœdo
In Bacchi, Venerisque lutum malus impulit error.
Non hic obſcuris rerum primordia pando
Naturæ è clauſtris: non hic digeſta per annum
Tempora, non Thebas, non alti ſidera cœli
Concino diuerſos hominum variantia caſus:
Non freta fatidicæ primum ſulcata carina,
Non ſtygij raptoris equos, non pocula Circes,
Non clarum Æacidem, formidatumque nouercæ

 Amphi-

Amphitryanidem, miſeraque incendia Troiæ.
Non refero hic varias ſubeuntia corpora formas,
Non ſyluas, virideſque plagas, Venereſque, iocoſque.
Hæc, pereant, quicunque colunt. Mihi ſplendida ab alto
Lux nitet, & diuo iam cor perfunditur æſtu.
Ecce Deus, Deus ecce venit, procul eſte profani:
Eſte procul, nocuos procul hinc auertite vultus.
At vos ſanctæ animæ, ſolidæ pietatis alumnæ,
Quas amor, & ſummi perſtringit Numinis horror,
Vos precor hic paucas perituri temporis horas
Conterere, & mecum veterum veſtigia Patrum
Certa ſequi. Dignas, Deus eſt, cui pangere laudes
Legibus hic doceo ſacris, quem iuſſa per orbem
Terra colit, celebratque polus, maneſque tremiſcunt.

§. II.

Prima ratio inſtitutionis horarum ex Diuo Cypriano. Secunda ex Amalario Fortunato, & Honorio Auguſtodunenſi.

Cyprianus lib. ſiue ſerm. de orat. Dominica prope finem.

1 PRimam rationem myſticam, ob quam horariæ preces ſunt inſtitutæ, eloquentiſſimus Cyprianus aſſignat his verbis. In orationibus celebrandis inuenimus obſeruaſſe cū Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, ſextam, & nonam ſacramento ſcilicet Trinitatis, quæ in nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens conſummatū numerum Trinitatis oſtendit. Itemque ad ſextam quarta procedens declarat alteram Trinitatem. Et quando à ſeptima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur. Quæ horarum ſpatia iam pridem ſpiritualiter determinantes adoratores Dei ſtatutis, & legitimis ad precem temporibus ſeruiebant: & manifeſta poſtmodum res eſt, ſacramentum olim fuiſſe, quod ante ſic iuſti precabantur. Nam ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit Spiritus ſanctus, qui gratiam Dominicæ promiſſionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcendens ſigno pariter, & voce Dei monentis inſtructus eſt, vt omnes ad gratiam ſalutis admitteret, cum d-

emun-

emundandis gentilibus ante dubitaret. Et Dominus hora ſexta crucifixus ad nonam peccata noſtra ſãguine ſuo abluit, & vt redimere, & viuificare nos poſſet, tunc victoriã ſua paſſione perfecit. Sed nobis, præter horas antiquitus obſeruatas, orandi nunc & ſpatia, & ſacramenta creuerunt. Nam & mane orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus ſanctus deſignabat in pſalmis dicens, *Rex meus, & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine manè, & exaudies vocem meam, manè aſſiſtam tibi*, & contemplabor te. Recedente item ſole, ac die ceſſante neceſſariò rurſum orandum eſt. Nam quia Chriſtus ſol verus, & dies verus eſt; ſole, ac die ſeculi recedente, quando oramus, & petimus, vt ſuper nos lux denuò veniat Chriſti, precamur aduentum lucis æternæ gratiam præbiturum. Et poſt pauca de nocturnis precibus. Quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reſoluta ſuccedit, nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filijs lucis & nocte dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt? Aut quomodo ſol ei, & dies non eſt, cui ſol, & dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoc eſt in lumine, ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Hæc Cyprianus Chriſtianæ eloquentiæ Princeps. Pſal. 5.

2 Secunda ratio Amalarium Fortunatum habet auctorẽ. Chriſti enim ſanguine, magno, & inæſtimabili pretio, à diabolica ſeruitute redempti iam noſtri nõn ſumus, ſed Redemptoris noſtri, quotquot Chriſtiano nomine cenſemur, quem debitis gratiarum actionibus proſequi, ac iugiter glorificare debemus, vt quoniam ſingulis horis, ac momentis eius beneficio viuimus, & ſumus; ita etiam, quantum præſentis vitæ neceſſitas permiſerit, ab illius nunquam laude ceſſemus. Hoc pro modulo noſtro præſtamus, dum in nocturna ſynaxi duodecim pſalmos cantantes, diurno etiam tempore quolibet horarum ternario tres pſalmos modulãtes ſingulis horis per huiuſmodi pſalmorum repetitionem Deo præſentes viginti quatuor diei horas diuino famulatui conſecramus. Sic enim fit, quod in re ſimili Sanctus Leo Magnus obſeruat, vt anima, quæ terrenis adhuc deſiderijs implicatur, & curis ſecularibus impeditur, ex interuallo ſaltem ad diuina reſpiret. Conſonat huic doctrinæ Honorius Auguſtodunenſis in Gemma animæ. Sol totum mundum viginti quatuor horis perluſtrat, & ſtellas quidem

Amalar lib. 3. de Eccleſ. offic. cap. 1.

Leo ſer. 4. de ieiun. ſeptimi menſis.

Gemma animæ lib. 2. cap. 49. & 50.

quidem ſibi in die præſentes lumine ſuo obſcurat, abſentes verò in nocte illuminat. Sol autem Chriſtum iuſtitiæ ſolem perfigurat, qui hunc ſuperiorem mundum quaſi in die illuſtrabat, dum illum præſentia ſua doctrinis, & miraculis illuminabat. Inferiorem verò quaſi in nocte irradiauit, dū morte ſua ſedentes in tenebris, & vmbra mortis viſitauit. Stellas verò præſentes velat in die, dum ſanctos in gloria ſuæ præſentiæ à mundi tenebris cœlat. Stellas in nocte abſens illuminat, quia iuſtos in nocte huius vitæ illuſtrat. In nocte ergò duodecim pſalmos, & in die totidē pſallimus, quot horis ſtellas à ſole vndiqueuerſum illuminari diximus, quatenus nos Chriſtiani in baptiſmate ſtellæ facti ab æterno ſole in omni hora illuminemur, ſi Dominum in omni tempore benedicentes veneremur. Optimè S.Eligius; Cui dicendum eſt, oportet ſemper orare, & non deficere, niſi ei, qui canonicis horis quotidie, iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis, pſalmodijs precibuſque conſuetis Dominum laudare, & rogare non deſiſtit? & hoc eſt quod Pſalmiſta dicebat, *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.* Septenario enim numero, inquit Primaſius, vniuerſitas figuratur, propterea canitur; *Septies in die laudem dixi tibi*, quod alibi dicit, *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.*

Elig hom. 11.

Pſalm. 33.

Primaſ. lib. 1. in Apoc. cap. 1.

§. III.

Tertia ratio ex Hugone Victorino. Quarta ex communi Scriptorum ſententia ob Dominicæ paſſionis memoriam.

Hugo cap. 3. Speculi de Eccleſiæ myſterijs.

1 Tertiam rationem tractat Hugo de S.Victore. Octo horas ſancti Patres præ cæteris ad laudandum Deum elegerunt, mediam ſcilicet noctem, diluculum, primam, tertiam, ſextam, nonam, veſperas, & completorium. Quia dignum eſt, vt homo, qui corpus gerit ex quatuor elementis, quater reſpectu noctis, & quater reſpectu diei per diem naturalem Deum ſibi placare ſatagat. Et cum omni tempore laudandus ſit Deus, potiſſimum in prædictis horis laudatur ab Eccleſia, in quibus opera præ cæteris inſignia dignatus eſt facere. Nocte enim media natus eſt de Virgine, diluculò ſurre-

ſurrexit, hora prima mulieribus ab Angelis nunciata eſt Reſurrectio, hora tertia Spiritus ſanctus inflammauit Apoſtolos, hora ſexta crucifixus eſt Dominus, hora nona emiſit Spiritũ pro ſalute mundi. In veſperis commemoramus aduentum Domini in mundi veſpere. In completorio completum erit gaudium ſanctorum in die generalis retributionis. Hæc Hugonis ſententia cuipiam ſubobſcura videbitur, dum orationem à nobis fieri commemorat quater in die, & quater in nocte. Sciendum proinde eſt, ex his, quæ infra dicentur, primam dumtaxat, tertiam, ſextam, & nonam horis diurnis: laudes verò, veſperas, & completorium cum nocturnis nocturno tempori ab illo aſſignari. Nam & laudes ante ſolis ortum, veſperæ autem, & completorium, vel poſt circa eiuſdem occubitum olim celebrabantur, vt ſuis locis oſtendemus.

2 Quarta ratio omnium ſcriptorum calculo approbatur, quam eleganter explicant Rupertus Abbas, & Gemma animæ. Ad conſeruandam enim copioſæ Redemptionis memoriam ſepties in die laudem dicimus Domino, iuxta vulgatiſſimos gloſſæ verſiculos. Rup lib. 1 de diu. officiis. Gem. lib. 2. c. 55.

Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus horis. Gloſ. in cap. 1. de celebr. miſſarum.
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.
Prima repletſputis. Cauſam dat Tertia mortis.
Sexta cruci nectit Latus eius Nona bipertit.
Veſpera deponit. Tumulo completa reponit.

Plurimi auctores è Canoniſtarum populo alios recitant verſus, ſed hiſtoricæ veritati non omnino conformes: nam Reſurrectio ante primam horam facta eſt, & quod de hora duodecima dicunt, in Euangelio non legitur.

In matutino damnatur tempore Chriſtus.
Quando reſurrexit Primam canit ordo fidelis.
Tertia cum canitur tunc eſt cruciamina paſſus.
Sexta ſunt tenebræ per mundi climata facta.
Emiſſus Nona eſt diuinus Spiritus hora.
Veſpere clauduntur Chriſti ſacra membra ſepulchro.
Chriſto biſſena cuſtodia ponitur hora.

Hæc potiſſima ratio eſt, ob quam his horis diuina celebrantur officia: hæc præcipua myſteria ſunt, quibus, dum pſallimus, inſiſtere debemus: Nihil enim, iuxta Magni Leonis ſententiam, inter omnia opera Dei, in quibus humana admirationis fatigatur intentio, ita contemplationem mentis noſtræ Leo ſerm. 11. de paſſ. Domini.

ſtræ & oblectat, & ſuperat, ſicut Paſſio Saluatoris. Atque vtinam poſſem omnibus horis, ac momentis vitæ meæ tam beatæ paſſionis, tam viuificæ mortis recordari, à qua vita, & reſurrectio mea, & omne bonum meum procedit. Plus enim mihi contulit Dominus redimendo, quam creando: creando quippe me mihi dedit, redimendo verò & ſeipſum dedit, & me reddidit mihi. De nihilo creatus ſum, ſed non de nihilo redemptus. Flagella, ſpinas, clauos, & crucem ſuſtinuit amariſſimam, totumque ſanguinem effudit, vt me vitæ ſempiternæ participem efficeret. Vade igitur anima mea ad montem myrrhæ, collige tibi faſciculum ex omnibus amaritudinibus
Cantic.1.12. Domini tui, & dic cum anima dilecta, *Faſciculus myrrha dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur*. Hunc faſciculum, ſi ſemel collegero, nemo tollet à me, inter vbera mea commorabitur. In hoc iuſtitiæ conſummatio, in hoc ſcientię plenitudo, in hoc diuitiæ ſalutis, & copia meritorum. Hæc mea ſublimior Philoſophia ſcire Ieſum, & hunc crucifixum. Nullibi melius diſcitur quid ſit ſanctitas, quid ſit perfectio, quam in vulneribus Saluatoris. Nulla efficacior medicina ad purgandas animæ ſordes, ad curanda conſcientiæ vulnera, quam Chriſti vulnerum meditatio. Horum non obliuiſcar in æternum, quia in ipſis viuificatus ſum.

METRVM IV.

CVrrite ſanguineis lacrymarum flumina riuis,
Et corde ab imo triſtis exundet dolor.
Erumpant moriente Deo ſuſpiria, & intus
Occulta amoris æſtuent incendia.
Ite manus nocuæ, ſceleratum tundite pectus,
Vindexque apertis ſanguis è venis fluat.
O fluat, & totus detur pro ſanguine ſanguis,
Meaſque culpas diluat fuſus cruor.
Dicite vos cœli, vos conſcia funeris aſtra,
Si maius vnquam polluit terram nefas.
En iacet exanimis ſoboles æquæua Tonantis
Damnata ligno, crimina vt mundi luat.
Spinea ſerta caput præcingunt, membra cruentis
Diſcerpta virgis ſanguinis riuos pluunt.

Omnis

Omnis abeſt ſpecies, notam dignoſcere formam,
Notoſque vultus ipſa vix poſſet parens.
Horruit aſpectu, denſiſque in nubibus æther
Phœbique, ſiderumque condidit faces.
Aeternas populi mundo timuere tenebras,
Strauitque mœſtus anxias gentes pauor.
Grandia terrificis ſunt ſaxa excuſſa ruinis,
Et ipſa trepido terra ſubſiluit ſolo.
Scilicet (ò ſuperi cur non emittitis ignem?
Cur non ferocem armatis in me dexteram?)
Scilicet (ab ſcelerum nimis improba cauſa meorum,
Quæ lucis, & vitæ reum Numen facis.)
Scilicet interitum ſummi gemuere parentis
Quæcunque cœli continentur ambitu.
Et vos mortales tantorum cauſa malorum
Siletis? & non irrigat fletus genas?
Ah fluite ò lacrymæ totoque è corpore ſanguis,
Vt ſole nix ſoluta, riuis effluat.
Ecce ſitit moribundus Amor, date pocula Amantes,
Amoris hauſtum rex amantium ſitit.
Nempè ſitit lacrymas, lacrymæ ne areſcite: veſtro
Sedare fletu feruidam cupit ſitim.

§. IV.

Quinta, & ſexta ratio in gratiarum actionem ob diuina beneficia. Septima per analogiam ad ætatem humanam. Addita quædam de breuitate vitæ.

1 QVintò ſeptem diſtinctis horis ſeruitutis noſtræ penſum reddimus Deo, vt pro creationis beneficio ſeptem diebus peracto creatori gratias agamus. His accedit octaua nocturnæ vigiliæ hora pro ſpe reſurrectionis, quam media nocte futuram plerique doctiores ſentiunt, tum quia Dominus ſe venturum ad iudicium tamquam furem in nocte prędixit: tum quia media nocte de aduentu ſponſi excitatum clamorem in parabola fatuarum, & ſapientum virginum legimus. Facem mihi prætulit ad hanc rationem aſtruẽdam Rupertus Abbas his verbis. Septem canonicas horas diei non licet à quoquã,

Ambroſ. Hieron. Chryſoſt. Auguſt. & alii apud Suarez in 3. p. To. 2. diſp. 50. ſect. 10.

Rup. lib. 1. de diu. off. cap. 1.

qui in conſpectu Dei vacuus, & ingratus apparere nolit, negligenter præteriri. Hæ ſi quidem creatori noſtro deferunt laudes, & pro certis, ac magnis eius beneficijs quaſi vectigales ſunt gratiarum actiones. Vt enim cecinit Prudentius.

Pruden. Cathim. hym. 3.

Quod generoſa poteſt anima
Lucis, & ætheris indigena
Soluere dignius obſequium,
Quam data munera ſi recinat
Artificem modulata ſuum?

Laur. Iuſtin. ligni vitæ de orat. c. 7.

Gratiarum actio, inquit Laurentius Iuſtinianus, eſt in intellectu, & cognitæ gratiæ Dei bonæ voluntatis indeficiens, & irreflexa intentio. Nullum enim officium referenda gratia magis neceſſarium, quia maiora meretur ſuſcipere, qui collata bona de corde non probatur delere. Inuitatur ad magna, qui de paruis gratias agere aſſueſcit, & ſpem de futuris recipit, qui tranſacta beneficia recognoſcit. Ideò S. Maximus Taurinenſis Epiſcopus hortatur nos, vt minutiſſimas aues imitemur mane, & veſpere creatori gratias referendo. Et ſi es, inquit, deuotior, imitare luſciniam, cui quoniam ad dicēdas laudes dies ſola non ſufficit, nocturna ſpatia peruigili cātilena decurrit. Et tu igitur laudibus tuis diem vincens operi tuo adde nocturna curricula, & inſomnem ſuſcepti laboris induſtriam pſalterij ſerie conſolare. Notat Richardus Victorinus ſeptem eſſe tentationes, importunam, dubiam, ſubitam, occultam, violentam, fraudulentam, perplexam, quibus impugnantur fideles, iuxta illud, *In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum:* ad quas illud etiam accōmodatur, quod ſcriptum eſt, *ſepties cadet iuſtus, & reſurget.* Propterea idem iuſtus ſepties in die laudem dicit Domino, nam quoties poſt lapſum reſurgit, & quoties tentanti malo reſiſtit, debet ſanè cooperatori ſuo gratias referre, à quo vtiq; factum eſt, vt tentatus reſiſtere, & lapſus poſſet reſurgere. Septies autem oramus in die, ait Ebrardus contra Valdenſes ſcribens, quia ſepties in die cadit iuſtus, & reſurgit per orationem. Addit Petrus Damianus ſeptem canonicarum horarum officia quaſi ſeptem baptiſmatum lauacra in ſanctæ Eccleſiæ gremio conſtituta eſſe; vt ſeptem offenſionum maculas, quas ex quotidiana vitæ huius conuerſatione contrahimus, totidem orationis quotidianæ fluentis expiare curemus, quatenus aſſiduum corruptibilis vitæ puluerem ſatisfactionis

Max. hom. 2. de nō timendis hoſtibus carnalib.

Rich. in pſal. 90.

Iob 5. 19.

Prou. 24. 16.

Ebrard. cap. 4.

Petrus Damianus opuſc. 10. cap. 1.

aura

aura decutiat, & mundanæ conuerſationis lutum ſuperfuſæ orationis frequens vnda detergat.

2 Sextò, ſunt qui has temporum præſcriptiones ideo cenſent ordinatas, vt per nocturnum officium tempus tenebrarũ ante Chriſti aduentum ſignificemus: Nox enim, vt ait Remigius Antiſſiodorenſis, tempus ſignificat ante Chriſti aduentum: Per diurnum verò tempus gratiæ, & miſerationis, quo viſitauit nos oriens ex alto. Septies igitur Deum laudamus, quia dono ſeptiformis gratiæ lucem, & libertatem adepti ſumus. Par eſſet equidem ſupernæ Hieruſalem imitari cuſtodes, quorum militia eſt ſemper eſſe in Dei laudibus, vt Ambroſius ſcribit, qui ſuper muros æternæ ciuitatis conſtituti tota die, & tota nocte in perpetuũ non tacebunt: ſicut & Animalia in circuitu ſedis procidentia requiem non habent, die, ac nocte clamantia, & dicentia, *Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt*. Sed aggrauante corpore præpediti à diuinis laudibus multoties ceſſare cogimur, certis dumtaxat interuallis vitulos labiorum noſtrorum immolantes. Rectè Primaſius: Eccleſia circumquaque diffuſa in ſingulis membris, profeſſionibuſque diuerſis, vrbibus, regionibus, prouincijs, linguis, & gentibus varijs, Dominum die ac nocte laudare non ceſſat, manente intellectualis creaturæ perpetua in cœleſtibus laude ſuper Ieruſalē, ad cuius ſe inſtar informari peregrina lætatur Eccleſia. Hoc eſt tributum, quod à nobis exigit Deus. *Immola*, inquit, *ſacrificium laudis*. Quæ verba explicans Auguſtinus, Ara tua, ait, conſcientia tua. Securi ſumus, non imus in Arabiam thus quærere; non ſarcinas auari negotiatoris excutimus. Sacrificium laudis quærit à nobis Deus. Habebat hoc ſacrificium laudis Zachæus in patrimonio ſuo, habebat vidua in ſaccello ſuo, habebat neſcio quis pauper hoſpes in dolio ſuo. Alius nec in patrimonio, nec in ſaccello, nec in dolio aliquid habebat: totum habebat in animo ſuo. Immola Deo ſacrificium laudis, & hæc immolatio, hoc ſacrificium laudis eſt, gratias agere illi, à quo habes quicquid boni habes, & cuius miſericordia tibi dimittitur quicquid tuum mali habes.

3 Septima ratio nos ipſos reſpicit, ætatiſque noſtræ progreſſum non inutili ſignificatione repræſentat. Auguſtinus, Gregorius, Hieronymus, Fulgentius, Theophylactus, & Honorius per horas diei ætates hominum, quamuis non omnino

Remig. Antiſſiod. in cap. vlt. Ionæ.

Ambroſ. epiſt. 25.

Iſa 62. 6.

Apoc. 4. 8.

Primaſ. in Apoc. lib. 2. in fine.

Pſalm. 49. & ibid. Auguſtinus.

Aug. ſerm. 59. de verbis Domini.
Greg. hom. 19. in Euang.
Hieron. in c. 20. Matthæi.
Fulg. de remiſſ. pec. lib. 2. c. 18.
Theophylac. in c. 20. Matthæi.
Hon. Gem. anim. lib. 2. c. 54.

ſimili explicatione interpretantur. Nam quis neget quemcunque hominem profunda nocte ſepultum fuiſſe, cum adhuc in potentia cauſarum latitans proprio exiſtentiæ actu careret? Nox igitur tempus illud indicat, quod natiuitatem anteceſſit. Matutinę laudes in confinio diei, ac noctis recitandæ, primam ætatem denotant, quam infantiam aliqui, pueritiam alij vocant. Prima diei hora, cum iam ſe purior exerit ſolis radius, adoleſcentiæ index eſt. Iuuentus per Tertiam deſignatur, cum ſolis radij longe; latęque diffuſi orbem terrarū nitidius illuſtrant. Per Sextam, virile robur, intelligo ſole in medio cœli, & maxima augis altitudine conſtituto. Hora Nona inclinato iam die tarda ſenectus indicatur. Veſpere vltima ætas decrepita innuitur terram reſpiciens, in quam mox terrenum corpus reſolui debet: quam ætatem eleganter deplorans Cornelius Gallus, ſic cecinit.

Cornel. Gallus.

Nec cœlum ſpectare licet, ſed prona ſenectus
Terram à qua genita eſt, & reditura videt.

Completorium denique æui ſeriem completam, vitæq; finem manifeſtat. Adeò breuis eſt vita noſtra, vt vnicæ diei omnis eius decurſus comparetur. Nam diei vnius ſunt homines, ait Pindarus, vmbræ ſomnium ſunt homines. Et rex Ezechias clamabat dicens, *De mane vſque ad veſperam finies me*. Narrant Plinius, & Antigonus Caryſtius auem eſſe ad Hypanim fluuium vitæ prorſus diariæ: manè naſcitur, creſcit vſque ad meridiem, ac ſoli tandem morienti commoritur, Hemerobios dicitur, de qua Cicero; Confer, inquit, noſtram longiſſimam ætatem cum æternitate, reperiemur in eadem propemodum breuitate, qua illæ beſtiolæ, quæ vnum diem viuunt. Flos etiam Hemerocalis vltra diem viuere nequit, eius meminere Dioſcorides, & Plinius: legendus item Suidas verbo Ephemerij botri. Optimè Iob, *Homo natus de muliere, breui viuēs tempore, repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra*. Optimè item Iſidorus Peluſiota, Mundi huius gloria Hemerocalis eſt. *Omnia tempus alit*, inquit Poeta, *tempus rapit, vſus in arcto eſt*. Libet itaque exclamare cum ſanctiſſimo Abbate Columbano. O tu vita quantos decepiſti. quantos ſeduxiſti, quantos excæcaſti! quæ dum fugis, nihil es; dum videris, vmbra es; dum exaltaris fumus es: quæ quotidie fugis, & quotidie venis, veniendo fugis, quæ fugiendo venis: diſſimilis euentu, ſimilis ortu; diſſimilis

Pindar. in Pythijs ode 8. v. 135.
Iſai. 38. 13.
Plin. lib. 11. c. 36.
Antigon. hiſtor. mirabilium c. 92.
Cic. 1. Tuſcul.
Dioſcorid. lib. 3. cap. 137.
Plin. lib. 11. c. 21.
Iob 14. 1.
Iſid. Peluſ. lib. 5. ep 363.
Aurel. Olympius Nemeſian eclog. 3
Columb. homil. de fallacia vitæ humanæ.

milis luxu, ſimilis fluxu; dulcis ſtultis, amara ſapientibus. Qui te amant, non te ſciunt; qui te contemnunt, ipſi te intelligunt. Te oſtendis tanquam veram, te reducis quaſi fallacem. Ergo nihil es, ô mortalis vita, niſi viæ imago, fugitiua vt auis, vt nubes incerta, fragilis vt vmbra.

METRVM V.

SIc nempè velox orbita temporum
Propellit annos: ſurgit, & occidit
Quicquid polorum continetur
Præcipiti nimium ſub axe.
Cæco rotantur ſecula turbine,
Veſper ſequenti veſpere truditur.
Mortale nil longum, nec ætas
Præteritam reparat ruinam.
Vita quid auras, quid ſenium miſer,
Dieſue longos, ſtultaque ſomnia
Mentiris? heu! puncto futurus
Præda necis, gelidum cadauer.
Quicunque lucis munere veſcimur,
Omnes eodem tramite currimus.
Mors æquat omnes, parque ſæpe eſt
Neſtorea vna dies ſenecta.
Centena quamuis ſecula vixeris,
Aeternitatis ſi numeras diem,
Nil eius ætatem antecelles,
Vnica quem rapit hora vitæ.
Fruſtra ſenectæ tempora computet
Ales quæ ad vndas naſcitur Hypanis,
Quam ſi videt naſcentem Eous,
Decrepitam aſpicit occidens Sol.
Hac de fugaci fabula luditur
Vita. Quod ortum eſt vergit ad Heſperum,
Dieſque veloces, & anni
Pegaſeo fugiunt volatu.

§. V.

Octaua ratio ex parabola Euangelica laborantium in vinea. Nona ex myſtica ſeptenarij numeri ſignificatione. Etiam infideles ſtatis horis orare. Errores Cabaliſtarum obiter indicantur.

1 Octaua ratio ex capite vigeſimo Matthæi claré deducitur. Enimuerò cœleſtis Pater familias operarios mittens in vineam primo mane tertia, ſexta, nona, & vndecima hora, & cum ſero eſſet factũ, reddens illis mercedem has præcipuè horas diuino ſeruitio deputauit, vt docet Caſſianus. Nam vndecima veſpertinam ſynaxim indicat, ſerotina autem completorium ſignificat. Cæterum hora prima illud æui denotat ſpatium, quod fuit ab Adamo vſque ad Noe. Tertia à Noe vſque ad Abraham producta eſt. Sexta ad Abraham vſque ad Moſen. Nona à Moſe vſque ad Chriſtum. Vndecima à Chriſto incipiens in extrema iudicij die finem habebit. Ita Origenes, Gregorius Magnus, Theophilus, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Beda, Hilarius, & Fulgentius interpretantur. Sed duo poſtremi tum inter ſe, tum à cæteris nonnihil diſcrepant: Hilarius enim horam nonam à Moſe ad Dauid, vndecimam à Dauid ad Chriſtum producens finem mundi ad illud, *cum ſerò factum eſſet*, myſtica intelligentia reuocare videtur. Fulgentius autem ſextam vſque ad Dauid, nonam vſque ad tranſmigrationem Babylonis protrahit, & vndecimam complet in Chriſti aduentu. De hac verò parabola diffusè, & doctè diſſerit Paſchaſius Ratbertus Abbas Corbeienſis. Inter cætera autem in rem noſtram hęc ſcribit; Quare quidam operarij mane conducti ſunt, & poſt hoc non circa horam ſecundam, ſed circa horam tertiam exijt, & conducti ſunt alij, poſt quorum conductionem quare non circa horam quartam, vel quintam, ſed circa ſextam exijt, & alios miſit in vineam? ita neque circa ſeptimam, vel octauam, ſed circa nonam? & nouiſſime non circa decimam, ſed ad vndecimam exijt, quando inuenit ſtantes tota die otioſos, eo quod iam in nouiſſima hora eſſent. Nequaquam igitur abſque ratione id factum credo. In his enim quinque ordinibus neſcio quid muſicum videtur ſonare, vt duę extremitates ſimplum

Caſſ. lib. 3. de inſt. cœnob. c. 3.

Orig. hom. 10. in Matth. Greg. hom. 19. in Euang. Theophil. lib. 1. comm. in Euang. Hieron. Chryſoſt. Theophyl. Beda. & Hilar. ad c. 20. Matth. Fulg. de remiſſ. pecc lib. 2. c. 18.

Paſch. lib. 9. in Matthæum.

plum habeant numerum, atque vnum; duæ verò medietates duplum, vt ſingulæ medietates duplæ ſuo reſpondeant ſimplo, & faciant quod diapaſon rectè vocatur. Hæc ſubtiliter Paſchaſius, nam inter primam, & tertiam vna tantum hora, nempè ſecunda, intercipitur: itemque inter nonam, & vndecimam media eſt ſola decima. Inter tertiam autem, & ſextã duæ intermediæ ſunt quarta, & quinta; duæ quoque inter ſextam, & nonam, ſeptima ſcilicet, & octaua. Ad muſicam itaque proportionem refert Domini vocationem Ratbertus, quæ horæ deinde diuinis laudibus decantandis conſecratæ fuerunt. Richardus autem Victorinus per hanc horarum diuerſitatem varios gradus intelligit, quibus homo perducitur ad integram perfectionis menſuram. Ait enim. Secundũ proceſſum diei, & ſucceſſionem horarum Dominus vineæ egreditur, quia ſecundum perfectionis profectum, virtutumque promotionem diuina cognitio augmentatur. Mane primo lux incipit apparere, ad tertiam dies ſolet incaleſcere, ad ſextam vehementius æſtuare, ad nonam conſtat ſolem ad inferiora inclinare, caloremque temperare, ad vndecimam verò contingit calorem cum luce paulatim deficere. Quid itaque eſt ortus lucis, niſi illuminatio veritatis, & quid eſt inchoatio caloris, niſi acceptatio bonitatis? æſtuatio autem feruor eſt dilectionis. Temperamentum verò caloris eſt abominatio vanitatis. Sed & ſubtractio caloris, & lucis quid aliud eſt quam refrænatio cupiditatis, ſeu etiam habetatio prudentiæ carnalis? Mane itaque facit diſcretio boni, & mali, tertiam appetitus veri boni, meridiem deſiderium ſummi boni, nonam faſtidium falſi boni, vndecimam verò efficit odium, ſeu etiam obliuio veri mali. Mane illuminatur intellectus, ad tertiam corrigitur conſenſus, ad ſextam inflammatur affectus, ad nonam reſtringitur corporis ſenſus, ad vndecimã carnalis appetitus refrigeratur. In fine verò denarium percipimus, quia poſt conſummatum laborem ad perfectionis integritatem ſublimamur.

Richard. tract. 1. de ſtatu hom. interioris cap. 35.

2 Nona tandem, atque vltima ratio ex ipſius ſeptenarij numeri myſtica ſignificatione deducitur. Primaſius Vticenſis epiſcopus laudans hunc numerum ait; Propterea etiam canitur, *Septies in die laudem dixi tibi*. Non patitur hæc breuis rerum perſtrictio ea omnia commemorare, quæ ex ſacris, & profanis ſcriptoribus in ſeptenarij laudem colligi poſſent,

Primaſ lib. 1. in Apoc. cap. 1.

cum

cum præſertim hæc numerorum philoſophia leuis quibuſdā, & inanis videatur. Iarchas Indoſophorum præſes interrogatus ab Apollōnio, cur ſapientes duodeuiginti tantum eſſent, cum hic numerus neque quadratus ſit, nec ex ijs qui magno honore habentur: Nos, inquit, teſte Philoſtrato, nec numeris ſeruimus, nec nobis numeri. At cæteri Philoſophi, nec non & ſancti Patres latitantia ſub numeris myſteria magni ſemper æſtimarunt. Nam, vt ſcribit Diophantus antiquus Arithmeticus, ex peritia numerandi Dei imaginem habemus, qua beſtiæ deſtituuntur. Ipſos pſalmos non ſecundum rerum geſtarum hiſtoriam diſpoſitos eſſe, ſed iuxta ſpiritualem numerorum intelligentiam diffusè probat Hilarius Pictauienſis. Ecquis ſanctorum Doctorum non euidenter oſtendit numerorum rationem paſſim haberi in ſacris Scripturis? Componitur ſeptenarius ex impari, & pari, ex ternario videlicet, & quaternario: cumque omnes numeri vel pares, vel impares ſint, ſancti Patres hunc numerum ex pari, & impari compoſitum numerum vniuerſitatis appellant. Res clara eſt in ſacris litteris, vt cum dicunt, ſeptuplum dandam vltionem de Cain; ſepties in die cadere iuſtum; ſeptem dæmonia à muliere eiecta, & multa eiuſdem modi. Omnes præterea numeri, qui ſunt intra denarium, aut generant alios, aut generantur, ſolo ſeptenario excepto, qui propterea virginitati, & ſapientiæ adſcribitur, tantaque religione à Pytagoricis colitur, vt eum inter præcipua ſuorum dogmatum arcana collocarint. Sed & Baſſus quidam apud S. Philaſtrium numero ſeptenario diuinitatem tribuebat. Omitto portentoſa nomina, quibus hunc numerum inſigniuit Nicomachus Geraſenus libro ſecundo Arithmeticorum Theologicorum apud Photiū in ſua Bibiliotheca. Dicitur enim ab eo eſſe Fortuna, & occaſio, Minerua, Mars, Acreotis, Agelia, Atrytone, Tritogeneia, γλαυκῶπις, Alalcomeneia, (de qua voce videndi Pauſanias, & Gyraldus) Panteuchia, Ergana (multis a Pauſania in Atticis, & in prioribus Eliacis celebrata) integritas naturæ; Amaltheiæ ſtirps, Aegis, Oſiris, ſomnus, vox, ſonus, & de muſarum numero Clio, Iudicium item, & Adraſteia, ac huiuſmodi ineptiæ multæ. Vtinam haberemus M. Varronis hebdomadarum libros, in illis enim ſolidas ſeptenarij laudes reperiremus. Quæ verò ſpectant ad huius numeri perfectionem curioſo lectori ſuppeditabunt ſancti Patres Cyprianus, Augusti-

Philoſtr. vitæ Apollonii lib. 3. cap. 9.

Diophant. initio primæ definit.

Hilar. prolog. in Pſal.

Philaſtr. de hæreſibus.

Photius Cod. 187.

Pauſan. in Bœoticis Gyrald de diis ſyntag. 11.

M. Varro.

Cyp. de exh. martyrum cap. 11.

guſtinus, Ambroſius, Hieronymus, Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Clemens Alexandrinus, Gregorius Magnus, Cæſarius, Bruno, Chryſologus, Rupertus Abbas, Innocentius Papa, Hugo Victorinus, Bonauentura: itemque Philo Iudæus libro de mundi opificio, & de decalogo, Nicolaus Cuſanus, Girardus Rufus, Petrus Bongus, Franciſcus Georgius Venetus, Macrobius, Gellius, Chalcidius, Cenſorinus, Martianus Capella, Nicetas, Elias Cretenſis, Symphorianus Camperius, Sebaſtianus Foxius, Annibal Roſſelius, Leo Hebræus, & alij multi. Porrò ſeptenarium in mundi opificio à conditore obſeruatum ſacra Moſis docet hiſtoria. Septem quoque vagantes ſphæras firmamento ſubiecit eiuſdem opificis prouidentia. Luna ab illis ſeptima ſeptenario mouetur numero vigintiocto diebus totius Zodiaci ambitum conficiens. Sol ipſe lucis, & vitæ diſpenſator ſeptimo quoque ſigno curſum varians ab hiemali ad æſtiuum Solſtitium, itemque à verno ad autumnale æquinoctium ſeptimi ſigni peragratione peruenit. Oceanus in augmenti, & decrementi ſui vicibus, Lunæ hebdomadas ſeruare dignoſcitur. Homo temporis, & æternitatis orizon ſeptenarij vim, & efficaciam in ſeipſo multiplici comprobat experimento, de qua re extat Solonis elegia apud Clementē Alexandrinum lib. 6. Strom. Septima poſt partum hora an ſit victurus oſtendit. Poſt ſeptimum diem nomen infanti imponebant antiqui: poſt decimum quartum ad lumen viſus mouetur: poſt ſeptem menſes dentes incipiunt emergere: poſt bis ſeptem ſedet ſine cadendi timore: poſt ter ſeptem ſonus eius in verba prorumpit: poſt quater ſeptem incedit, & lac nutricis exhorreſcere incipit. Prima annorum hebdomada primis dentibus alij ſuccedunt ad cibum ſolidum aptiores. Secunda hebdomada pubeſcit, tertia finem facit creſcendi in longum, ornatque lanugo genas, quarta in latum etiam creſcere deſinit, quinta virile robur completur, ſexta ſtabili firmitate ſeruantur vires, ſeptima perficitur ætas, & completur prudentia, octaua diminuuntur vires, nona viget ſenectus, decima tandem vitæ ſpatium terminatur, atteſtante Propheta, Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Faciunt etiam ad ſeptenarij laudem dies critici, & decretorij, annique climaterici tot diſſidentium Philoſophorum contentionibus agitati. Quid memorem è ſacris Biblijs ſeptem Angelos, ſeptem ſtellas, ſeptem Eccleſias, ſeptem lucernas, ſeptem

Aug. li. 11. de ciu. Dei c. 31.
Ambr. ſerm. 2. ad Hieront. in c. 1. Gen.
Hieron. ep. 125. ad Damaſum q. 1.
Baſ. lexā hom 11
Greg. Naz. or. 41.
Cl. Alex. l. 5. et 6. Strom
Greg. Mag. mor. l. 1. c. 7. & l. 35. c. 7.
Cæſar. Dial. 4. de fide inter. 192.
Bruno ſerm. 2. de Pentec.
Chryſol. ſer. 139.
Rup. h. in Apoc.
Innoc. procem. in 7. pſalmos.
Hugo de quinque ſeptenariis lib. 2. alle. in Matt c. 15.
Bonau. in pſ. 150.
Philo de mundi opif.
Nic Cuſanus de docta ignorantia.
Gir. Rufus in Arithmeticā Boët.
P. Bongus de myſteriis numerorū.
F. Ven. Harm mūdi cant. 1. ton. 5. c. 9 & tono 8. c. 7.
Macrob. lib. 1. in ſom. Scipion. c. 6.
Gell. lib. 3. c. 20.
Chalc. in Timæū.
Cenſor. de die natali cap. 1. & 12.
Mart. capella de nuptiis Merc l. 7.
Nicet. in or. 42. Naz. n. 32.
El. Creten. in or. 3. Naz. nu. 23.
Symph camp. Platon Symphoniæ lib. 4 tr 3. cap. 8.
Foxius in Timæū.
Roſſell. in Pimādrum lib. 2 comment 5. q. 1 cap. 1.
Leo Hebr. dial. 3. de amore.
Ficinus in Timæum.
Ioachimus Abbas in c. 1. Apoc.

ſeptem Sacramenta, ſeptem tubas, ſeptem vitia, ſeptem virtutes, ſeptem ſigilla, ſeptimum libertatis annum, ſeptimum quietis diem, & alia ſexcenta eiuſdem generis? Puer quem ſuſcitauit Propheta ſepties oſcitauit, ſeptem annis pro dilecta ſeruiuit Iacob, ſeptem ſunt ſpiritus qui aſtant ante Dominũ, ſeptiformis denique Spiritus ſancti gratia poſt quadratum ſeptenarium, quinquageſimo ſcilicet die à glorioſa Chriſti Reſurrectione, in Apoſtolos, & diſcipulos diffuſa eſt. Tot virtutibus igitur inſignitum ſeptenarium meritò ſancti Patres diuinis etiam laudibus decantandis conſecrarunt. Adde quod ſeptenarius plenitudinem, & vniuerſitatem ſignificat, quare, vt dicit Auguſtinus, *Septies in die laudem dixi tibi*, nihil eſt aliud quam *ſemper laus eius in ore meo*. Beda etiam dicit eum ſemper orare qui canonicis horis quotidie iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis pſalmodijs, precibuſq; conſuetis Dominum rogare, & laudare non deſiſtit. Septem quoque horas pro maiori ſaltem diei parte vſurpaſſe videtur Satyricus his verſibus.

Aug. lib. 3 de doc. chriſt. cap. 35. Beda in c. 18. Lucæ.

Iuuen. Sat. 6.

——————quis deditus autem
Vſque adeò eſt, vt non illam, quam laudibus effert,
Horreat, inque dies ſeptenis oderit horis?

3 Hæ ſunt præcipuæ rationes, ob quas horarias preces fuiſſe inſtitutas aſſerunt Scriptores ſacri. Stultum enim fuiſſet temerè, & ſine ratione iſtas potius horas, quam alias ſacris precationibus aſſignaſſe. Nam, vt ſcitiſſimè ſcribit S. Aſterius Epiſcopus; Nulla res eſt humana, cuius non aliqua ratio reddi poſſit, & ſi quid fortè eiuſmodi eſt, quod rationem, aut ſcopum non habet, meræ nugæ ſunt. Porrò certas orationis horas etiam infideles determinarunt. Apollonius Thianæus docuit Athenienſes, qua diei, noctiſque hora ſacrificari oporteret, vt ſcribit Philoſtratus Lemnius in eius vita. Iulianum Apoſtatam vſum ſtatis horis orandi ſacerdotibus idolorum indixiſſe refert Sozomenus. Ipſimet Turcæ diſtinctionem horarum obſeruant in orationibus. Orant enim in ortu ſolis, quam orationem vocant Tamzith, item meridie, hora nona, in occaſu ſolis, & hora prima noctis. Laudat Dauidicos pſalmos Mehemet eorum Pſeudopropheta in Alcorano, iubetque ſuos ſurgere ad lectionem circa mediam noctem. Hoc autem loco quorumdam errorem diſſimulare non poſſum, qui Cabaliſtarum mendacijs adhærentes ſecretiores Theologi vocari volunt.

Aſterius hom. in feſtum calendarũ.

Philoſtr. l. 4. c. 6. Sozom. lib. 5. c. 15.

Alcoran. libro 2. azora 25. iuxta diuiſionem orientalium. Item lib. 3. azora 55.

volunt. Aiunt iſti ſingulis tribus horis mutari Angelorum cuſtodiam in cœlis, ſtatuuntque decem numerariones, veluti decem categorias, quas vocant Sephiroth, quæ virtute nominum diuinorum per ordines hierarchiarum in ſphæras cœleſtes, & elementa inferiora ſuas virtutes ſtatis horis influant, quas ſi quis rectè intelligat, earumque nomina benè applicet, mirabilia præſtare poſſit. Ideòque Eccleſiam primam horam, & tertiam, & ſextam, & nonam, atque duodecimam præ cæteris ad orandum elegiſſe, quod illis horis talis diſpoſitio in cœlis ſit, tales Angeli præſideant, talis Sephiroth, ſiue numeratio dominetur, qualis neceſſaria eſt vt deprecatio noſtra exaudiatur. Legendus hac de re Archangelus Burgonouenſis Minorita auctor Catholicus, ſed Cabaliſtis plus iuſto addictus, libro de dogmatibus Cabaliſtarum in explicatione huius Aſſertionis: per ſecretum orationis antelucanæ nihil aliud debemus intelligere, quàm proprietatem pietatis. Mihi nec libet, nec vacat hanc doctrinam copioſius examinare. Hoc tantum moneo artem Cabaliſticam, quam Hebræi ſummis laudibus celebrant, nonniſi meram ſuperſtitionem eſſe, ac theurgicam quamdam Magiam ſub fictis Angelorum nominibus Cacodęmones inuocantem. Quod ſi adeò neceſſaria eſſet ad Dei cultum, & ſcripturarum intelligentiam, quemadmodum iſti iactant, Spiritus ſanctus, qui repudiata Synagoga docuit nos omnem veritatem, hanc etiam ſapientiam Eccleſiæ ſuæ reuelaſſet. Scio quidem varia eſſe Cabaliſtarum genera, de quibus vir doctiſſimus Martinus del Rio in magicis diſquiſitionibus differit; Sed ſcio etiam horum omnium doctrinam nihil habere ſoliditatis; nã cum verſentur circa principia vniuerſalia, & cauſas maximè remotas, nunquam ad veram ſcientiam pertinguńt. Eas verò nugas, quas de horis orandi ingerere ſimplicioribus conantur, explodit Scriptura, quæ dicit, *Quoniam oportet ſemper orare*, &, *orantes in omni tempore*, &, *ſine intermiſſione orate*. Ergò illius oratio omni hora acceptabilis erit, qui neceſſaria ſibi ad ſalutem perſeueranti animo poſtulabit. Vt enim ſcribit Antiochus. In omni re captanda ſemper eſt opportunitas temporis, præterquã in oratione. Nunquam enim intempeſtiua poteſt eſſe oratio, ſicut ſcriptum eſt: *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo*. Ipſis verò Cabaliſtis clauſæ ſunt ianuę orationis, vt vnus ex illis R. Eliezer in libro Berachoth, id eſt

Archang. Minor. pag. mihi 167.

Del Rio diſquiſ. magic. lib. 1. c. 4. qu. 5.

Luc 18. 1. 1. Theſſ 5. 16. Epheſ. 6. 18.

Antioch. hom. 91.

R. Eliezer apud Hieron. à S. fide lib. 1. de perfidia Iudæorum c. 12.

benedictionum fatetur: nam à die, inquit, quo templum fuit deſtructum, orationis portæ clauſæ ſunt, vt dicit in Lamentationibus Hieremias; *Cum clamauero, & rogauero, excluſit orationem meam.* Thren 3.8.

CAP. III.

De varia diei, ac noctis diuiſione.

§. I.

Quid dies, quid nox ſit. Prima diei diuiſio in naturalem, & artificialem. Diei ciuilis initia varia apud varias gentes. Hora nomen æquiuocum.

1 QVONIAM diuinis perſoluendis officijs certæ ſunt horæ à ſãctis Patribus aſſignatæ, vix intelligi poterunt, quæ de illis dicturi ſumus, ni prius explicentur varij antiquorum ritus circa diei, ac noctis diuiſionem. Initio autem mundi facta eſt diei, noctiſque alternatio per præſentiam, & abſentiam lucis. Sol oriens diem facit, Pind. olymp. od. 2. v. 59. occidens noctem inducit. Hinc Pindarus in olympijs diem vocat filium Solis, & Heſiodus in Theogonia ex Erebo, & No- Heſiod. Theog. v. 124. cte natum diem aſſerit, quod poſt noctem dies ſequatur. Non Athan. in qq. ſac. Script. qu. 54. eſt autem omittendum hoc loco, quod obſeruat Athanaſius. A creatione mundi vſque ad Chriſtum præceſſit dies, ſequuta eſt nox; dicit enim Scriptura, *Fiat lux, & facta eſt lux,* Gen. 1. 3. *vocauitque Deus lucem diem, & tenebras noctem*. A Chriſti verò aduentu nox diem præcedit: nam à veſpera incipientes ſolemniter celebramus dies ſequentes. Ratio diſcriminis eſt, quia primò fuit poſita lux, at nos à luce defecimus ad tenebras, à Dei ſcilicet cultu ad errores, & idola. Ex eo verò tẽpore, quo ſol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter ex tenebris errorũ ad lucem diuinæ cognitionis nos reduxit, à tenebris inchoamus, & in luce terminum conſtituimus. Dies, ait Iſidorus, Iſidor. lib. de nat. rerum cap. 1. in principio operum Dei lumen habebat exordium ad ſignificandum

candum hominis lapſum. Nunc autem à tenebris ad lucem progredimur, vt non dies obſcuretur in noctem, ſed nox luceſcat in diem, quia à delictorum tenebris liberatus homo ad lucem fidei, ſcientiamque peruenit. Speuſippus in Platonicis diffinitionibus; Dies, inquit, eſt ſolis iter ab ortu ad occaſum. Aurora diei principium, primum à ſole lumen. Meridies tempus, in quo vmbræ corporum quam breuiſſimæ ſunt. Nox vmbra diei contraria, ſolis priuatio. Speuſippus.

2 Sed tam diei, quam noctis multiplex diſtinctio eſt. Vulgus ſcriptorum diem diuidit in naturalem, & artificialem. Naturalis dicitur eſſe horarum 24. quibus ſemel circumuoluitur cœlum. Hac diei appellatione etiam noctes intelliguntur, vt cum dicimus ægrotaſſe aliquem per dies viginti, vel cum hoſte pactas inducias dierum decem. Nomen diei accepit à parte meliore. Ideò Heraclitus apud Senecam dixit. Vnus dies par omni eſt. Nam ſi dies tempus eſt 24. horarum, neceſſe eſt omnes inter ſe dies pares eſſe, quia nox habet quod dies perdidit. Menſura viginti quatuor horarum, inquit Ambroſius, vnius diei tempus eſt. Artificialis eſt, qui curſu ſolis ab ortu ad occaſum definitur, cui contraria eſt nox ab occaſu ſolis ad ortum. Hæc dierum diuiſio, & obſeruatio communis eſt apud omnes nationes, ſed vocabula diuerſa ſunt. Nam Cenſorinus, & alij veteres, quos quidam recentiores ſequuntur, diem 24. horarum ciuilem, & artificialem vocant: diem verò ab ortu ad occaſum naturalem. Ego verba ætatis meæ ſcribo: quod dictum volui, ne antiquitatem ſpernere, quæ modeſta, & venerabilis eſt, aut recentiorum voces omittendo quaſi cum matre Euandri loqui videar, vt Phauorinus apud Gelliũ, & Auienus apud Macrobium facetè dixerunt. Repeto. Prima diuiſio diei eſt in naturalem 24. horarum, & artificialem ab oriente ſole ad eundem occidentem. De hac dierum partitione Geminus Rhodius antiquus auctor, qui viuebat Romæ ætate Ciceronis, in elementis Aſtronomicis περὶ ἡμέρας, καὶ νυκτὸς ſic ſcribit. Dies dicitur dupliciter, vno modo tempus illud, quod eſt ab ortu ſolis vſque ad occaſum: altero modo dies dicitur tempus, quod eſt ab ortu ſolis vſque ad proximum ortum ſolis. Eſt autem dies iuxta ſecundum modum conuerſio mundi, & ortus eius arcus, quem ſol peragrat, dum in conuerſione mundi mouetur contra mundum. Secundum alterum modum menſem dicimus

Seneca ep.12.

Ambroſ. lib.1. exam. cap. vlt.

Cenſor. de die natali cap.10. Tiraquel. de vtroque retractu §.1. gl.11. Dauid Origanus in Ephemerid. in introd. par.1.c.5.

Gell. lib.1. c.10. Macr lib 1. Satur. cap.5.

Geminus cap.5.

eſſe dierum 30. annum verò dierum 365. & vnius quartæ. Non ſunt autem per omnes regiones,& vrbes eædem magnitudines dierum; ſed ijs, qui verſus ſeptemtrionem habitant, maiores fiunt dies, minores verò his qui verſus meridiem.

3 Romani veteres diem legitimum, & naturalem inchoabant à media nocte, & ſequentis noctis media parte terminabant. Id etiam nunc ſeruat Eccleſia, quoad ieiunia, & ciborum abſtinentiam. Ab eodem puncto mediæ noctis diem auſpicantur Theologi; qui circa montem Athon verſantur, vt ſcribit Theodorus Gaza, quod credant ea hora Chriſtum reſurrexiſſe. De hoc ciuili Romanorum die plura Gellius vir elegantiſſimi eloquij, vt eum vocat Auguſtinus, & multæ, ac facundæ ſcientiæ, & Gellij exſcriptor Macrobius. Eius plurimas rationes adducit Plutarchus. Cur, inquit, diei principium ſumunt à media nocte? an quia Reip. inſtitutio principio fuit militaris? In re autem bellica multa noctu capiuntur conſilia. An quemadmodum meridies finis eſt publicas, & ſerias res agendi, ſic noctem intempeſtam actionum omnium initium ſtatuerunt? An quia ortu, & occaſu ſolis principium, & finis diei diffiniri non poſſunt, multa adhuc luce manente poſt occaſum, & multa item incipiente ante ortum? Tametſi enim Mathematici diei, ac noctis diſcrimen in appulſu centri ſolis ad Horizontem conſtituant, plerique tamen ſenſus arbitrio diem protrahunt à primis ad vltima crepuſcula. Reſtat igitur, vt pro principio diei illum temporis articulum ſumamus, quo ſol vel in medio cœli eſt, vel in oppoſito eius pūcto. Hoc autem poſterius melius congruit. Sol enim à meridie verſus occaſum à nobis fertur: à mediæ noctis puncto verſus ortum ad nos. Hæc ille. Athenienſes, quos nunc Itali ſequūtur, itemque, vt Origanus aſſerit, Sileſij, Bohemi, Auſtriaci, & Marcomanni, ab occaſu ſolis ad ſolem iterum occidentem, omne id medium tempus, vnum diem eſſe dixerunt. Babylonij, & Perſæ olim, nunc & Noribergenſes, inter duos ſolis exortus diem eſſe exiſtimarunt. Vmbri, Aegyptij, Arabes: nunc Galli, Hiſpani, & magna pars Germaniæ à meridie in meridiem vnius diei ſpatium conſtituunt. Hoc initium diei Aſtronomi ſibi ſumpſere, quod à meridiano circulo proficiſcatur, qui cum fixus, & immutabilis ſit, certum diei principium deſignat. Sed variant in accipiendo puncto meridiei. Alphōſi Regis

Theod. Gaza lib. de menſibus. Gell. lib. 3. c. 2. Auguſt. lib. 9. de ciu. Dei cap. 4. Macrob. lib. 1. ſat. cap. 3. Plutarch. in qq. Romanis.

Origan. in eph. introd. p. 1. cap. 5.

Alphonſus Rex.

Regis tabulæ à meridie diei antecedentis exordiuntur, vt primam diem Ianuarij à meridie poſtremæ diei Decembris. A ſequente inchoat diem Tycho Brahe, vt primam Ianuarij diem à meridie, quæ ipſas Calendas incurrit. Copernicus Romanorum conſuetudine à media nocte ad mediam noctem diei curſum in ſuis aſtrologicis obſeruationibus vſurpat. Eccleſia eumdem diem eſſe dicit, quoad indulgentias, & feſtiuitates, à primis veſperis vſque ad occaſum ſolis diei ſequentis: quoad iudicia, à mane vſque ad tenebras. Aliter fictione iuris determinatur dies quoad ordinum collationem. Iudæos à veſpere in veſperam florente eorum Rep. diem computaſſe oſtendit Baronius: quos tamen Chryſoſtomus reprehendit tamquam Scripturæ præuaricatores, quæ diem diffinit ab ortu ſolis ad ortũ, vt ipſe colligit ex capite primo Geneſeos. Diſcrepabant ab alijs gentibus in dierum computatione Galli veteres, & Germani. Nam de iſtis hæc ſcribit Tacitus: Nec dierum numerum, vt nos, ſed noctium computant: ſic conſtituunt, ſic condicunt, nox ducere diem videtur. De illis Cæſar. Galli omnes ab Dite patre ſe prognatos prædicant, ob eam cauſam ſpatia omnis temporis non numero dierum, ſed noctium finiunt: & dies natales, & menſium, & annorum initia ſic obſeruant, vt noctem dies ſubſequatur. Naturalis autem diei conſtitutio nonniſi quadruplici initio ſupputari poteſt. Nam diei principium ab aliquo puncto ſecundum naturam maximè noto deſumi debet: ſunt autem huiuſmodi puncta quatuor totidem anni punctis correſpondentia. Ortus ſolis ad æquinoctium vernale refertur, occaſus ad autumnale: Meridies ſolſtitium æſtiuum reſpicit, media nox hiemale.

4 Has quatuor anni partes horas vocant multi ſcriptores. Iſidorus Peluſiota, circularis, ait, eſt figura temporis, quippè cum dies circumuoluatur in hebdomadam, hebdomada autẽ in menſem, menſis verò in annum, rurſumque in eadem ſigna, quæ peragrauit, reſtituatur. Hanc ob cauſam alibi quidem coronam anni, alibi verò rotã generationis Scriprura appellauit; circuli namque, & coronæ, & rotæ eadem eſt figura, quod quatuor horæ, videlicet vernum tempus, & æſtiuum, & autumnale, & hybernum inuicem quodammodo manus connectant, & annum circumuoluant, atque in optimam quamdam choream ducant. Sanctus Euſtathius Archiepiſcopus Antiochenus, & martyr explicans illud Geneſeos, vt ſint

Tycho Brahe.

Nic. Copernicus.

c.2. de feriis cap. conſuluit, de off. & pot. iud. deleg.

e literas, de tẽp. ordin.

Baron. an. 34. nu. 33.

Chryſ. hom. 5. in Geneſ.

Corn. Tacitus de morib. Germanorum.

Cæſar de bello Gallico lib. 6.

Iſid. Peluſ. lib. 4 epiſt. 1.

Euſtath. cõment. in Hexam.

ſint in ſigna, & tempora, Tempora, inquit, horarum, ſiue tẽporis ipſius mutationes, ac vices, hiemis ſcilicet, veris, æſtatis, autumni intelligendas eſſe cenſemus. Flauius item Philoſtratus in iconibus horas accipit pro anni tempeſtatibus. Ita paſſim Poëtæ Græci. Pindarus in olympijs horas floribus abundantes dixit pro vere. Roſeam veris horam lego in Anthologia. Oppianus veris horam in Halieuticis, ſiticuloſam Syrij horam ibidem, hiemis horã in Cynegeticis poſuit. Aeſtiuam horam dixerũt Nonnus in Dionyſiacis, Heſiodus in operibus pro æſtate. Iniquam hiemis horam ſcripſit Calaber in Paralipomenis, itemque Muſæus in Erotopægnio, & Nonnus in paraphraſi Euangelij ſecundum Ioannem. Eſt igitur horæ nomen æquiuocum. Apud Suidam ſignificat venuſtatem, occaſionem, curam, ſolicitudinem, quatuor anni tempeſtates, tempus opportunum, & duodecimam diei partem. Apud veteres accipitur hora pro cuiuslibet temporis parte. Virgilius.

Flau. Philoſtr. in Icon. initio lib. 1. & in fin. 2.
Pind. olym. od. 3. v. 12.
Anthol. lib. 1. cap. 91.
Opp. Halieut. l. 1. v. 459.
Ibid lib. 3. v 47.
Cyneg. l. 3. v. 308.
Nonn. Dionyſiac. lib. 12.
Heſiod. v. 582.
Q. Calab. Paralip. lib. 8. v. 51.
Muſæus v 293.
Nonn. in Io. 10. v. 81.
Suidas V. Hora.
Virg. 1. Georgic.

——————*Nunquam te craſtina fallet*
Hora, neque inſidijs noctis capiere Serenæ.

Propertius. *Cum fuerit multis exacta trientibus hora*.
Horatius. *Te flagrantis atrox hora canicula*
Neſcit tangere.

Propert. lib. 3. eleg. 10.
Horat. l. 3. od. 13.

Valerius Flaccus in Argonauticis introducit Iaſonem ſic Medeæ iurantem, *Per has noſtri iuro diſcriminis horas* Sic etiam apud D. Hieronymum, captiuum ſe interficere cogitantem adiurauit mulier, Ego te per Ieſum Chriſtum, per huius horæ neceſſitatem rogo, ne effundas ſanguinem tuum in ſanguinẽ meum. Marcus Antoninus Philoſophus, & Imperator, O natura rerum, inquit, quicquid tibi conuenit, id omne mihi conuenit; omne id fructum meum puto, quod tuæ ferunt horæ. Horam quoque pro die ponit Virgilius in hoc verſu:

Val. Flaccus l. 7. Argonautic.
Hieron. in vita Malchi monachi.
M. Anton. lib. 4. de ſeipſo.
Virg ecl. 3.

Hic alienus oues cuſtos bis mulget in hora.

Legendus item hac de re Iulius Pollux in Onomaſtico, Agrætius libello de ſermone latino, & ex recẽtioribus Petrus Gregorius Tholoſanus in Præludijs optimi I.C. Ipſos annos priſca Græcorum lingua horos dictos aſſerit Plutarchus in ſympoſiacis. Alij ad Aegyptios hanc referunt nominationem, eo quod ſolem Horum vocent. Eſt & Dea Hora apud Romanos, quam dicunt fuiſſe Herſiliam Romuli vxorem, quæ poſt mariti apotheoſim in cœlum trãſlata Hora vocata ſit, vt Ouidius fabulatur, de qua Ennius,

Iul. Pollux lib. 1.
Tholoſan. lib. 4. cap. 1.
Plutarch. lib. 5. qu 4.
Macrob. lib. 1. cap. 21.
Ouid. metamor. lib. 14. in fine.

Teq; Quirine pater veneror, Horamque Quirini. S. 2.

§. II.

Hora vnde dicta. Figmenta Poetarum de Horis. De vſu Horologiorum apud veteres. Horæ olim nunciatæ à ſeruis. Verus dies Chriſtus eſt.

1 SVnt qui horas à ſole dictas putent, Aegyptij enim, vt dixi, ſolem Horum vocabant. Alij à luce, quæ Hebraicè אור Hor vocatur, horas quaſi lucis partes denominãt. Quidam malunt ἀπὸ τοῦ ὅρου, quod terminum ſignificat, deduci: ſiue ab ὁρίζειν, quod eſt terminare, diuidere, diffinire. Porrò de Horis multa ſuo more fabulantur Poetæ. Fingit Ouidius Horas puellas eſſe, quæ ſoli miniſtrent, eaſque Homerus cœli ianitrices facit, quia tempora moderantur è cœli, ſoliſq; motu pendentia. Chryſippus apud Senecam ait Horas Gratiarum ſorores eſſe, ſed natu maiores. Naſcenti Auroræ inſeruire Horas canit Smyrnæus in Paralipomenis. Eaſdem futurorum nuncias eſſe, Bacchum coronaſſe, & cœli phalanges aduerſus Typhœum armaſſe tradit Nonnus in Dionyſiacis. Itẽ Horas dediſſe vbera Serenæ vxori Stiliconis fabulatur Claudianus in eius Panegyrico. Apud Apuleium in nuptijs Pſyches Horæ miniſtrabant. Rurſum Homerus in hymnis Horas vocat ſapientes, Soli aſſiſtentes, & quæ natam è mari Venerẽ ſuſceperint, & ornarint. Orpheus elegantiſſimum de Horis hymnum conſcripſit, caſtas eaſdem appellans, floribus abundantes, omnis coloris, multi odoris, ſemper virentes, circulares, ſuaues, faces habentes, veſtibus roſcidis indutas, cœlis, terriſque gratificantes, & inculpatas. Panyaſis Poëta apud Athenæum primam in menſa potionem Gratijs, Horis, & Baccho tribuebat; atque ibidem commemorat Athenæus in Horarum ſacello aram Dionyſio erectam, quod horæ fructus vitis nutriant, & ad maturitatem perducant. Heſiodus in Theogonia dicit Horas Themidis filias eſſe, & maturitatis auctrices. Vt enim notat Suidas, illud temporis punctum ſignificat hora, quo res matura, & perfecta eſt. Ita paſſim in Euangelio, *Nondum venit hora mea: & ſciens Ieſus, quia venit hora eius*. Theocritus horas tardiſſimas nuncupat, caras tamen, & exoptatas, ſemper aliquid noui ferẽtes hominibus. Philo-

Ouid. lib. 2 met. Hom. Iliad. 8. v. 393. Id. Il. 5. v. 750. Senec. de benef. lib. 1. cap 3. Coint. Smyrn. l. 1. Paralip v. 48. Non. Dionyſ. l 2. v. 224 & initio lib 9. Apul. lib. 6. vbi quædam Philippus Beroaldus. Hom hymn in Apoll. v. 194 & hy. 2. in Venerẽ. Athenæus initio lib. 2. dipnoſoph. Heſiod. Theog. v. 900. Ioan. 2. 4. Ibid. 13 1. Theocrit. Idyll. 15. v. 104.

Philoſt in Icon. in fine lib. 2.

Philoſtratus in Iconibus horarum imaginem graphicè pingit hoc modo. Horæ corporea ſpecie in terram profectæ manus contingentes annum volutant, & tellus ſapiens exiſtens bellè cum ipſis fert annua omnia: ſublatum autem brachium, comæque demiſſæ libertas, feruenſque præ curſu gena, & vna ſalientes oculi fabulari fortaſſe aliquid ſuper pictore permittunt. Horas autem intelligit quatuor anni tempora, de quibus in Coſmurgia ſic Georgius Piſides concinit.

Georg. Piſid. Coſmurg. v. 286.

Hæc vicibus alternis, curſu annuo,
Inſtar puellarum choros agitantium,
Digitoſque conſerentium inter ſe ſuos,
Vita decora vt choream agant pulcherrimam.

Apud Pauſaniam in Atticis Horæ in Iouis capite inſident, nam eius nutu temporum vices decurrunt. Olen Poeta apud eundem in Corinthiacis ab Horis educatam Iunonem ſcriptum reliquit. Horas quatuor, & Veſperis imaginem in pompa Ptolomæi Philadelphi deſcribit Athenæus libro quinto δειπνοσοφιστῶν. Ipſis Horis diuinos honores habitos ab Athenienſibus narrat iterum Pauſanias, vnamque vocat Carpon, alteram Thalloten: tertiæ nomen non dixit. Phornutus libro de natura Deorum, Ab Horis, inquit, omnia bona, quæ nobis adſunt, cuſtodiuntur, & ſeruantur. Vna Eunomie dicitur ob æquam rerum diſtributionem: altera Dice, id eſt iuſtitia, quod iure contendentium lites dirimat: Tertia Irene, id eſt Pax, quaſi ratione, & non armis lites conſopiat. Alia horarum nomina Hyginus, & ex eo Lilius Gyraldus recenſent.

Eſt de horis regula quinta Tychonij Afri.

Pauſan. in Bœoticis.
Phorn. de natura deor. cap. 19.

Hygin. fabul. 183.
Gyral. de dijs gēt. ſynt. 13.

Nunc communiter accipitur hora pro his ſpatijs, in quæ dies diuiditur. Ante Palamedem nec horas, nec horologia fuiſſe Philoſtratus in Heroicis cōmmemorat; Cæterum Claudius Salmaſius in Plinianis exercitationibus prolixa, & odioſa diſputatione conatur oſtendere nullum apud veteres horologij vſum, nec diem in horas tributum ante Magni Alexandri tēpora fuiſſe. Confutat eius coniecturas doctiſſimus vir Dionyſius Petauius in Auctario operis omni laude digniſſimi de doctrina temporum, monſtratque florente Græcia diuiſionem diei in horas communiter adhibitam. Hanc ad Græcos ab Aegyptijs manaſſe ſcribit Herodotus in Euterpe.

Claud. Salmaſius in Plin. exercit. pag. 632. vſque ad 658.

Petau. lib 7 variar. diſſertationum cap. 7. 8 9.

2 Illa tamen fractio dierum in 12. partes non ſtatim horarum nomine proceſſit; ſed aut partium, aut ſignorum, vt Iulius Pollux refert ex Menandro. Congeſſit Plinianus exer-

Iul. Pollux lib. 1. Onomaſt c. 8.

citator

citator quæcunque de horis, & horologijs apud priſcos Scriptores reperiuntur. Ipſum legat, qui hæc ſuſius ſcire, eiuſque loquacitate patientiam exercere deſiderat. Scioterici horologij primus inuentor in Græcia celebratur à Plinio Anaximenes Mileſius: ſed Laërtius, & Suidas Anaximandro eius (Plin.lib.2.c.76.) præceptori hanc inuentionem tribuunt. His tamen antiquior ducentis ferè annis fuit Achaz rex Iudæorum, cuius ſolare horologium commemorat Scriptura. (4.Reg.20. & Iſai. 38.) Romæ indiſcreta lux diu fuit, donec Scipio Naſica horologia introduxit anno Vrbis 595. ſi vera Plinius refert. Cteſibium Alexandrinum horologia hydraulica mira ratione reperiſſe narrant Cicero, & (Plin.lib.7. cap.60.) Vitruuius, itemque Athenæus ex Ariſtocle libro de choris. (Cic.2. de natura deor. Vitruuius l.9. c.9. Athen.lib.4 c.24.) Vſum verò cleplydrarum in Vrbe Achanta trans Nilum incœpiſſe docet Pierius in Hieroglyphicis. (Pier.hierog.lib 6. cap.4.) Meminit Clepſydræ Plato in Theæteto his verbis. Illi verò in occupatione ſemper dicunt, vrget enim illos aqua fluens. Cum Apollonius Thyanæus coram Domitiano cauſam dicturus eſſet, Quanta (Philoſtr. de vita Apollonij lib.8. cap.1.) aqua, inquit Scriba, orationem tuam metieris? hoc enim ante cauſam dicendam ſcire me oportet. Cui Apollonius, ſi quodcunque cauſa exigit, dicere me ſinas, non ipſe Tyberis ad metiendum ſufficiat. Plinius iunior cum cauſam cuiuſdam Proconſulis egiſſet in ſenatu; Dixi, inquit, horis penè quinque, nam decem clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor. (Plin lib.2.ep.11.) Qualis autem fuerit antiquæ clepſydræ forma, eleganter Petauius docet in notis ad Dionem Syneſij. (Petau. pag.mihi 20.) Eamdem ſic deſcribit Apuleius. Præconis amplo boatu citatus accuſator quidam ſenior exurgit, & ad dicendi ſpatium vaſculo quodam in vicem coli graciliter fiſtulato, ac per hoc guttatim deflua infuſa aqua, populum ſic adorat. (Apul. initio lib.3.) Sinenſes ingentibus clepſydris ex aqua, vel cinere odorifero horis metiendis vſos refert Matthæus Riccius in hiſtoria Sinarum. (Riccius hiſt. Sinarum lib.1.) Extat non inelegans Sympoſij ænigma de clepſydra minus (Sympoſ. num 69.) rectè à quibuſdam de ratione explicatum.

Lex bona dicendi, lex ſum quoque dura tacendi,
Ius auida lingua, finis ſine fine loquendi,
Ipſa fluens dum verba fluunt, vt lingua quieſcat.

Narrat Saccus in hiſtoria Ticinenſi Seuerinum Boethium primum fuiſſe, qui horologia libratis ponderibus Romæ componi curarit. (Bernardin. Saccus hiſt. Ticin lib.5.) Caſſiodorus libro primo variarum duo horologia mirabilis ſtructuræ deſcribit; vnum, ait, in quo humana (Caſſiod.lib.1. var. epiſt.45. & 46.)

ſolertia videtur colligi, quod totius cœli noſcitur ſpatia peruagari. Alterum vbi ſolis meatus ſine ſole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur. Alexis Poeta apud Athenæum in quodam conuiuio patinam ſuperbam aduectam dicit, quæ horas redoleret, & tempora; quæ ſcilicet cœli curſum, & ſigna oſtenderet: quale apud Petronium Arbitrum Trimalcionis repoſitorium deſcribitur, quod habebat 12. ſigna Zodiaci in orbem diſpoſita, & ſuper illa conuenientem materiæ cibum. Simile fuit tentorium, quod à Sultano Babyloniæ Friderico ſecundo Imperatori dono datum refert Spondanus, in quo Sol, & Luna curſum ſuum debitis ſpatijs obſeruabant: & horæ diei, & noctis citra errorem indicabantur. Chromatius quoque Præfectus in actis S. Sebaſtiani; Habeo, inquit, cubiculum ex toto vitreum, in quo omnis diſciplina ſtellarum, ac matheſis mechanica eſt arte conſtructa; in quo menſium, & annorum curſus certo numero per horarum ſpatia diſtinguuntur; & lunaris globi plenitudo, vel diminutio digitorum motu, rationis miniſterio, & calculi ſupputatione præuidentur. Iam multa fabricantur horologia non ſolum horas, ſoliſque motus, & ſiderum indicantia, ſed quæ diuerſis librata ponderibus varij generis muſica inſtrumenta ſonantia, & multiplices exhibeant ſtatuarum ſaltationes. Bernardinus Carouagius boue capitoſior, oculis emiſſitijs, ore exporrecto, & lingua blæſus, ſi Sacco Ticinenſium hiſtorico credimus, vnum compoſuit in gratiam Andreæ Alciati, eo artificio, vt qua quiſque ſtatuiſſet hora noctu ære ſonante expergiſci poſſet, eademque opera lucernæ lumen accenderetur. Ignis enim ſcintilla ab inſerto ſilice in ſubiectum ſulphur excuſſa in flammam ibat, quæ repente ardentis ſulphuris miniſterio, & lychnorum continuatione lucernæ fila accendebat. Etiam in annuli gemma narrat Cardanus horologium fabricatum fuiſſe, quod mola circumagebatur, & horas indicabat non ſolum ſagitta, ſed ictu. Olim Hebræi tubarum ſonitu ad horas indicandas vtebantur, vt ſcribit Ioſephus. Idem nunc faciunt Turcæ clamore è turri ſublato. Antiquiores monachi, teſte Caſſiano, ex aſpectu ſiderum nocturnæ ſynaxis horam explorabant. Quod etiam Cluniacenſes obſeruaſſe ex relatione de miraculis S. Hugonis colligitur, quæ habetur in Bibliotheca Cluniacenſi. Diurnarum verò precum horam vt dignoſcerent, ſole ſereno aut proprij corporis, aut Gnomonis in

Sciothe-

Athenæus lib. 5. cap. 18.

Petronius Arbiter in Satyrico.

Spondan. an. 1232.

Apud Bollandum 20. Ian. c. 16.

Saccus hiſt. Ticin. lib. 1.

Cardan. de ſubtilitate.

Ioſeph. de bello Iud. lib. 5. cap. 9.

Caſſian. lib. 2. c. 17.

Biblioth. Cluniac. pag. 448.

Sciotherico horologio vmbrarum proiectiones inſpiciebant: cœlo autem nubilo clepſydris veterum more vtebantur, ſicut tradit in diuinis lectionibus Caſſiodorus. Porrò modum difficillimum noſcendi horas ex quantitate Pſalmodiæ oſtendit Petrus Damianus; Vt quandocunque, inquit, ſolis claritas, ſiue ſtellarum varietas nubium denſitate non cernitur, in quantitate Pſalmodiæ, quam tenuerit monachus, quoddam ſibi velut horologium metiatur. Horologij verò mechanici primum inuentorem Silueſtrum Secũdum fuiſſe ex Monacho Floriacenſi Pontificem ſummum tradunt nonnulli, ſed mala hiſtoriæ fide; nam Perſiæ regem dono miſiſſe huiuſmodi horologium Carolo Magno Imperatori ducentis circiter annis ante Silueſtrum refert Aimoinus de geſtis Francorum. Verius videtur quod Polidorus Virgilius ſcribit, primum auctorem mechanici horologij ignotum eſſe.

Caſſiod. diu. lec. cap. 30.

Petr. Damianus opuſc. 13, cap. 17.

Vincen. ſpec. hiſt. lib. 24. cap. 98. Arnold. Vvion. ligni vitæ lib. 5. cap 72. Aimoin. l. 4. c. 95.

3 Apud Romanos ſerui erant, quorum munus eſſet horas dominis nunciare. Martialis de hac re hi verſus ſunt:

Horas quinque puer nondum tibi nuntiat, & tu
Iam conuiua mihi, Cæciliane, venis.

Martial. lib. 8.

Satyricus quoque de hoc ritu ſic canit;

Quem dicat veniſſe puer, quot nuntiet horas.

Iuuen. ſat. 10.

Eamdem cõſuetudinem commemorant Seneca, Marcus Varro, Suetonius, & alij. Artemidorus Daldianus actiones, impetus, & motus ab horologio ſignificari aſſerit. Homines enim omnia faciunt ad horas reſpiciendo. Semper autem melius exiſtimat horas ante ſextam, hoc eſt antemeridionales, numerare, quam eas, quæ poſt ſextam ſequuntur: quod etiam Heſiodus in fine dierum aſſeuerat. Verus autem, & clarus dies Chriſtus eſt, verè dies æternus, & ſine nocte, vt ait S. Zeno, cui duodecim horæ in Apoſtolis, duodecim menſes ſeruiunt in Prophetis, quem euangeliorum ſalutaria quatuor tempora prædicant. Hic eſt dies, quem nullæ temerant nubes, nulla interpolat nox, dies fulgentiſſimus, qui neſcit occaſum. O ſplẽdor lucis æternæ, cuius claritas illuminat mundum, veni, & illumina animam meam ſplendoribus ſanctorum, vt in lumine tuo verum lumen videre poſſim, quod illuminat omnem hominem ſedentem in tenebris, & vmbra mortis. O quando veniam, & apparebo, Domine, ante faciem tuam! O quando videbo diem illum, diem iucunditatis, & lætitiæ; diem quem tu feciſti, vt exultemus, & lætemur in eo! O præclarũ

Senec. de breuit. vitæ cap. 10. Varro lib 5. de ling. latina. Suet. in Domitiano. Artemidor. de interpret. ſomniorum l. 3. c. 67.

Zeno ſerm. 1. de Paſcha.

diem illum, diem verum, diem æternum, diem votis omnibus expetendum! Caret horis, & tenebris dies ille, iugis in eo meridies eſt, quia claritas Dei irradiat illum. Atque vtinam ad diem illum poſt tenebras huius mundi perduci citius merear, tunc enim gaudens, & exultans non per temporum, & horarum momenta; ſed ſine intermiſſione cantabo tibi, qui me vocaſti in admirabile lumen tuum.

METRVM VI.

Tempora præcipiti glomerantur concita curſu,
Et refluunt gyris noxque, dieſque ſuis.
Atque vt biſſenis finitur menſibus annus,
Sic totidem ſpatijs diuidit hora diem.
Diuidit hora diem, iuſtis & partibus æquat,
Dum ſubeunt proprias cuncta creata vices.
Vda prius ſiccos ſignauit clepſydra ſoles,
Et ſecuit calidos frigida meta dies.
Scilicet impulſis agitatur ſolibus orbis,
Et refluis annus præcipitatur aquis.
Tum cœpit tenues percurrere tempus arenas,
Omnia nam rabido frangere dente ſolet.
Mox, quia ſunt vmbris humana ſimillima, gnomon
Innuit vmbroſo tramite lucis iter.
At nunc ad ferrum poſtquam migraſtis ab auro
Secula, ferratis aufugit hora rotis.
Aufugit, & ſeſe per ferrea puncta trucidans
Admonet ad duram nos properare necem.
O quicunque dies docuiſti hac arte ſecari,
Scito: non cunctis hæc monumenta placent.
Nam cur tam lentum tempus remoratur amantes,
Aut cur diſſimili mobilitate viget?
Flet quidam longo ſua duci ſtamina filo,
Dum cupit æterni Regis amore frui.
Alter ait, faciem ſi quando cernit Amantis,
Cur mihi contractis præterit hora rotis?
Nempe licet motum menſuret temporis hora,
Non tamen affectus queis agitatur amor.
Credite: dilato cruciantur tempore Amantes,
Eſtque illis anno longior vna dies.

O igitur

O igitur quando fugitiui temporis expers,
Lux mea, Chriſte Deus, te ſine fine fruar!
Illa dies tenebris, horiſque, ac fine carebit,
Vnica ſi quando fulſerit illa dies.

§. III.

Secunda diuiſio diei naturalis antiquo Romanorum more. Tertia diuiſio diei, & noctis artificialis. Cur diuiſa dies in 12. horas. De horis æqualibus, & inæqualibus. In viciſſitudine diei, & noctis relucet mirabiliter Dei prouidentia.

1 SEcunda diuiſio diei plura noctis, & diei tempora ſubnotat, proprijſque diſcernit nominibus, quę apud Poetas, alioſque ſcriptores paſſim obſeruata inueniuntur. Ea omnia ſuo ordine Macrobius, & Cenſorinus exponunt. Incipiunt autem à media nocte, quod tempus principium, & poſtremum eſt diei Romani. Tempus, quod huic proximum eſt, vocatur de media nocte, ſiue mediæ noctis inclinatio. Sequitur Gallicinium, primus galli cantus poſt mediam noctē. Deinde Conticinium, cum & galli ſilent, & homines quieſcūt. Tum primum diluculum, ſiue crepuſculum matutinum, diei clareſcentis exordium. Secundum diluculum vocatur mane, cum ſol videtur, & dies iam clarus eſt. Sol poſt hoc ad meridiem vergit, facitque meridiē, quod eſt medij diei nomen. Inde tempus occiduum, ſiue pomeridianum, vel de meridie. Hinc ſuprema tempeſtas, nouiſſimum diei tempus. Poſt ſupremam dicitur Veſper, ante ortum ſcilicet eius ſtellæ, quam Plautus Veſperuginem, Ennius Veſperum, Virgilius Heſperon appellat. Inde porrò crepuſculum veſpertinum. Poſt ſequitur tempus, quod antiqui primæ facis dicebant, vel prima face; ſiue quia tunc primum accendebantur faces, & luminaria: ſiue quia, vt obſeruat vir reconditæ eruditionis Ioannes Brodæus, tunc Venus fax cœleſtis incipit lucere. Deinde cōcubium dicitur, cum itum eſt cubitum. Poſteą nox intempeſta, quam Varro noctis meridiem vocat, tempus minimè idoneum rebus gerendis. Tum ad mediam noctem, & ſic media nox. Hæc eſt diei ciuilis à Romanis obſeruata diuiſio.

Macrob. lib. 1. Sat. cap. 3.
Cenſorin. de die natali cap. 10.

Io. Brodæus l. 4. miſcell. c. 33.

Varro in Mercipore.

Noctis

Apuleius libro 2. metamorph.

Noctis partes eleganter deſcribit Philoſophus Medaurenſis, Ecce, ait, crepuſculum, & nox prouecta, & nox altior, & deinde concubia altior, & iam nox intempeſta. Tum noctis inducias cantus perſtrepebat criſtatæ gallorum cohortis. His vocibus τὸ νυχθήμερον, vt aiunt Græci, hoc eſt ſpatium lucis, atq; noctis, à priſcis auctoribus paſſim deſcribitur.

2 Tertia diuiſio diem, ac noctem artificialem in ſuas quoque partes deſtribuit. Diem artificialem intelligo præſentiã ſolis ſuper terram, à reali ipſius ortu vſque ad occaſum. Poſſunt equidem tam matutina, quam veſpertina crepuſcula, cum ſint media inter diem, & noctem, ad vtrumque referri, de qua re diſputant Theologi, Iuriſque ciuilis, & canonici interpretes. Sed vt omiſſis controuerſijs clarè, & diſtinctè in hoc tractatu procedam, ego diem artificialem cum Mathematicis definio ab illo puncto, quo ſol realiter ſecũdum corpus, & ſubſtantiam ſuam ſuper Horizontem emergens nobis exoritur, ad illud punctum, quo Horizonti noſtro abſconditus hemiſphærium illud ſuo corpore deſerit, etiamſi radijs ſuis, & virtute adhuc illuminet. Noctem ſimiliter eſſe dico ab occidente ſole ad orientem, omne id medium tempus ipſa veſpertina, & matutina crepuſcula comprehendens. Et dies quidem ſecundum quoſdam [a] in mane, & veſpere diuiditur; in tempus ſcilicet antemeridianum, & pomeridianum: quo ſenſu horam pomeridianam pro veſpertina, & ſerotina; & Ianum Conſulem pomeridianum nuncupatum reperies apud Adrianum Turnebum in Aduerſarijs. Vel ſecundum alios [b] in mane, meridiem, & ſupremum. Mane vſque ad horam ante tertiam producitur; meridies vſque ad horam ante nonam; ſupremum vſque ad ſolis occubitum. Omnes verò antiqui tam diem, quam noctem in duodecim horas diuidere conſueuerint. Huius partitionis rationem affert Galenus, quem laudat, & explicat Hieronymus Magius multæ antiquitatis homo in varijs lectionibus. Porrò, inquit, numerũ hunc duodenarium tamquam omnium vtiliſſimum delegerunt, Dimidium enim continet, & duplum, & quartum, & ſextum, & duodecimum, quæ nullus alius poſt ipſum numerus, vſque ad vigeſimumquartum continere videtur. Hunc etenim tamquã longiorem repudiarunt, & duodenarium numerum veluti cõmoderatum iudicantes, in tot particulas totius diei tempus diuiſerunt. Hanc autem partitionem ex vſu eſſe alij multi,

Theologi in 4. ſent. diſtin. 13. D. Thom. 3. p. q. 51. art 4. ad 2. & qu. 83. art. 2.
Legiſtæ ad l. more Romano ff. de feriis, & l. 2. §. 1. ff. de verborum ſignific.
Canoniſtæ cap. ſi perfodiens, de homicidijs, & c. conſuluit, de off. & poteſt. Iud. de legati Polid. Ripa de noct. temp. c. 3. M. Ant. Natta cõſilio 469.
a Suidas v. Ἡώς. Cenſorin. de die nat.
Ægid. in exam. p. 2. cap. 2.
Turneb. libro 18. cap. 13.
b Iſidor. libro 5. orig.
Beda lib. de rat. temp. c. de die.
Magius l. 1. c. 15.
Galen l. de cuiuſque animi peccatorum notitia.

& Ro-

& Romani ipſi experientia comprobantes,atq; vtentes oſtendunt. Siquidem hæreditatem omnem, cùm teſtamentum condunt, in 12. portiones diſtribuunt: & pondera, ac menſuras, quibus in vita opus eſt, in 12. partes diuidunt. Hæc Galenus. Quod autem de 12. partibus hæreditatis dixit, habetur in Inſtitutionibus Iuſtiniani Imperatoris libro ſecundo. Alij ſectionem diei in horas 12. conſtitutam referunt à Mercurio illo Triſmegiſto, quem fuiſſe Ietro Madianitarum Sacerdotem, & Regem, atque Philoſophum, ſocerum Moyſis contendunt Hebræi apud Franciſcum Georgium Venetum. Hic cum obſeruaſſet quoddam animal, de quo Horus Apollo, & Pierius in Hieroglyphicis, & Damaſcius in vita Iſidori apud Photiũ, duodecies in die, (ſit pax naribus) lotium emittere, ex illo duodenario mictu in totidem partes diem diſtinxit. Mihi fabulam redolere videtur hæc fœtida horarum inſtitutio, quam tamen tacitus præterire nolui, quod eam primi nominis auctores referant, & probent. Aiunt autem Cynocephalum in æquinoctijs tantum, ælurum ſingulis diebus duodecies mingere, & horas hac ratione indicare. Nec minus ridenda, & inter fabuloſa figmenta numeranda videtur hac parte ſubtilior quorumdam obſeruatio, qui ex cœli dimenſione in 12. partes, ſecundum muſicas proportiones horas item 12. adinuentas exiſtimant.

Inſtit. de hæredibus inſtituendis §. Hæreditas.

Fr. Venet. tom. 1. problem. ſac. Scriptura ſec. 6 prop. 356.

Hor. Apollo lib. 1. hierogl. 15.

Pierius lib 6. c. 42.

Phot. Cod. 242.

3 Solidior ratio petenda à Mathematicis. Hi ex circuli æquinoctialis conuerſione, itemque ex ortu, & occaſu ſignorum horarum conſtitutionem deſumunt. Sunt autem ſigna 12. Zodiacum circulum, quem ideò ſigniferum vocant, in 12. partes æqualiter diuidentia. Horum nomina poeticis fictionibus celeberrima hæc ſunt. Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, & Piſces. Quoduis ſignum in 30. gradus diuiditur, quare cum ſigna ſint duodecim, in toto Zodiaco 360. gradus continentur. Hic circulus obliquitate ſua dierum, ac noctium inæqualitatem, omniumque temporum viciſſitudinem cauſat: dirimit totum cœlum in duo hemiſphæria, & eſt regula, & menſura motus planetarum, qui fit ab occaſu in ortum. Alium item circulum deſcribunt Aſtronomi in ſphæra, quem vocant æquatorem, ſiue æquinoctialẽ ab vtroque mundi polo æqualiter diſtantem, & in gradus etiam 360. diuiſum. Huius officium eſt diem artificialem nocti adæquare,

cum

cum ſol per illum tranſit, quod bis in anno contingit, initio ſcilicet Arietis, & Libræ: Tempus quoque, primumque motum ab ortu in occaſum ſpatio 24. horarum dirigere, & menſurare. Ex his duobus circulis duo genera horarum conſtituuntur, quorum vnum ad æquatorem, alterum ad Zodiacũ refertur. Primi generis horæ dicuntur æquales, & æquinoctiales, & vnaquæque earum eſt vigeſima quarta pars diei naturalis, continens illud temporis ſpatium, quo 15. gradus circuli æquinoctialis oriuntur, qui circulus, vt diximus, eſt graduum 360. & ſemel in die totus aſcendit, & circumagitur ſuper Horizontem. Aequales vocantur, quia ſemper eiuſdem ſunt quantitatis: æquinoctiales, quia ex motu vniformi dicti circuli deſumuntur. Secundi generis horæ inæquales, planetariæ, naturales, & temporariæ nuncupantur. Harum intelligentia difficilior eſt, dupliciter enim accipi poſſunt. Primo pro eo ſpatio temporis, quo medietas vnius ſigni ſuper Horizontem emergit. Semper enim ſex ſigna oriuntur in die, & totidem in nocte, ſiue dies breuiſſima, ſiue longiſſima ſit. Ea ſigna, quæ rectè oriuntur, tardiorem habent motum: ea quæ obliquè, velociorem. Quæ verò ſigna rectè, quæ obliquè oriãtur, ex his verſibus cognoſci poteſt.

Recta meant, obliqua cadunt à ſidere Cancri
Donec finitur Chiron: ſed cætera ſigna
Naſcuntur prono, deſcendunt tramite recto.

Quam doctrinam Scotus Poeta eterodoxus nobiliori hoc carmine concluſit. Georg Buchanã. lib. 4. ſphæræ.

Ergò via ſurgunt flexa caper, hydria, piſces,
Dux ouium, tauruſque minax, geminique puelli.
Aſt cancer, Nemeeſque pauor, virgoque maligna
Deſertrix terræ, ſpecieſque bilancis, & acer
Scorpio, Centauruſque truci ſpectabilis arcu
Conſcendunt recto cœlum ſublime meatu.

Sex itaque ſigna à Cancro ad Capricornum, quæ in ſphæra obliqua recte oriuntur, & obliquè occidunt, dies longos faciunt, & noctes breues: reliqua ſex ſigna, quæ obliquè oriuntur, & rectè occidunt, dies breues faciunt, & noctes prolixas. Non igitur oriuntur quolibet die plura, vel pauciora ſigna quam ſex, quantumuis longa, vel breuis ſit dies. Excipitur ab hac regula ea ſphæræ obliquitas, in qua poli eleuatio excedit gradus 66. cum dimidio; nam ibi quædam ſigna nullo modo

oriuntur. Non loquor hic etiam de ſphæra recta, quia in ea ſemper æquales ſunt aſcenſiones. Hora autem inæqualis accepta pro eo temporis interuallo, quo medietas cuiuſq; ſigni oritur, inæqualis omnino eſt, ſeu cum eiuſdem, ſeu cum alterius diei horis comparetur, quia nõ omnes medietates æqualiter aſcendunt. Ideò Hipparchus Bithynus libro ſecundo enarrationum ad Arati, & Eudoxi Phęnomena, Arati, & Attali ſententiam refellit exiſtimantium ex ortu ſignorum horam noctis dignoſci poſſe, quia videlicet inæquali temporis ſpatio ipſa ſigna oriuntur. Atque id etiam Manilius in Aſtronomicis eleganti carmine explicauit. Hipparch. lib. 2. cap. 1. & 2. Manilius lib. 3. Aſtronomic.

Nec me vulgatæ rationis præterit ordo,
Quæ binas tribuit ſignis ſurgentibus horas,
Et paribus ſpatijs æqualia digerit aſtra.
Vt parte ex illa, qua Phœbi cœperit orbis,
Diſcedat numerus, ſummamque accommodet aſtris,
Donec perueniat naſcentis tempus ad ipſum;
Atque vbi ſubſtiterit, ſignum dicatur oriri.
Sed iacet obliquo ſignorum circulus orbe,
Atque alia inflexis oriuntur ſidera membris:
Aſt illis magis eſt rectus ſurgentibus ordo,
Vt propius nobis aliquod, vel longius aſtrum eſt.
In tam diſſimili ſpatio, varijſque dierum,
Vmbrarumque modis, quis poſſit credere in horas
Omnia ſigna pari mundi ſub lege manere?
Adde quod incerta eſt horæ menſura, neque vllam
Altera pars ſequitur, ſed ſicut ſumma dierum
Vertitur, & partes ſurgunt, rurſuſque recedunt:
Cum tamen in quocunque dies deducitur aſtro,
Sex habeat ſupra terras, ſex ſigna ſub illis:
Quo fit vt in binas non poſſint omnia naſci,
Cum ſpatium non ſit tantum pugnantibus horis,
Si modo biſſenæ ſeruantur luce ſub omni,
Quem numerum debet ratio, ſed non capit vſus.

& quæ ſequuntur ſatis diffuſe. Secundo modo, qui communior eſt, & à nobis deinceps vſurpandus, accipitur hora inæqualis pro duodecima parte cuiuſlibet diei, vel noctis artificialis: & tunc iſtæ horæ ſunt æquales inter ſe, quia ſunt omnes duodecima pars diei; ſed dicuntur inæquales, quia horæ vnius diei non æquantur cum horis alterius, neque cum horis no-

ſturnis, niſi tantum bis in anno, initio Arietis, & Libræ. Exẽplo res erit manifeſta. Sit dies longior æſtiui temporis, cum ſol oritur hora nona horologij Italici, hunc diem in 12. horas inæquales diſtinguamus, quælibet hora continebit minuta 75. horam ſcilicet integram æquinoctialem, & inſuper quadrantẽ eiuſdem horæ. Rurſum ſit dies breuior hiemalis, cum ſol oritur hora 15. hic dies in horas 12. inæquales diuiſus dabit ſingulis horis minuta dumtaxat 45. tres nimirum quartas partes horæ æquinoctialis. Hora enim 60. minutis conſtat. Ecce quomodo iſti dies ad inuicem ſunt inæquales, æſtiui namque horas multò longiores habent, quam hiemales. Idem de noctibus dicendum eſt, quarum horæ 12. ſimiles æſtate breues, hieme longiores ſunt. Hinc Vitruuius Architectus horas ſolſtitiales in Cancri ſigno ampliſſimas vocat, brumales verò horarum breuitates. Et Auguſtinus libro de vera religione; Hora brumalis, inquit, æſtiuæ comparata minor eſt. Sic paſſim apud Poetas hora æſtiua pro longiori, hiberna pro breuiori poſita reperitur. Martialis æſtiuam horam pro longiſſima poſuit in hoc epigrammate.

Vitruu. lib. 9. c. 9.

Auguſt. de vera rel g. cap. 43.

Martialis lib. 12.

Otia Priſce breui poteris donare libello,
Hora nec æſtiua eſt, nec tibi tota perit.

Apud Plautum cum Simo ſenex dixiſſet Pſeudolo ebrio,

Plaut. in Pſeudolo act. 5. ſc. 2.

Credo equidem poteſſe te, ſcelus, Maſſici montis vberrumos quatuor
Fructus ebibere in hora vna. Hiberna addito,

Reſpondit Pſeudolus, ideſt breuiſſima. Seneca item in Agamemnone ſic canit,

Seneca in Agamem. v. 53.

Sed cur repente noctis æſtiuæ vices
Hiberna longa ſpatia producunt mora?

Seuerinus quoq; Boeth. æſtiuę noctis agiles horas vocat, dicẽs,

Boethius libro 1. metr. 5.

Tu, cum feruida venerit æſtas,
Agiles noctis diuidis horas.

Ex his perſpicuum eſt, cur iſtæ horæ dicantur inæquales. Planetariæ autem vocantur, quia per tales horas diſtinguuntur dominia planetarum, vt ex Chaldæorum obſeruatione tradit Ioannes Stoflerinus. Naturales item, & temporariæ appellantur, quia ductu naturæ didicerunt homines iuxta temporũ variationes ipſas quoque variari.

Stoffler. de vſu Aſtrol. bij. par. 2. pr poſ. 27.

4 Hæ ſunt horæ, quibus olim omnes ſerè gentes vtebantur. De Hebræis conſtat ex Euangelio cum Chriſtus dixit,

Ioan. 11. 9.

Nonne

Nonne duodecim ſunt horæ diei? De Græcis teſtatur Galenus loco citato. Extat & luculentum Achillis Tatij Alexandrini de hac re teſtimoniũ, qui poſt erotica ſcripta de Clitophonte, & Leucippe factus eſt Chriſtianus, & Epiſcopus, teſte Suida. Hic in Iſagoge ad Arati Phænomena de horis differens ait; Roget aliquis, cur dixerimus ſolem in æſtiuo ſolſtitio conſtitutum horarum 15. facere diem, in hiberno 9. cum tamen in mechanicis horologijs, & hydrologijs dies perpetuò horis 12. conſtare videatur. Huic ita reſpondemus. Quemadmodum quilibet homo tam puer, quam vir quinos in manu digitos habet, non tamen æquales: ſic eamdem habent horæ in diebus, ac noctibus magnitudinis, & celeritatis rationem; adeò vt magnarum magnæ ſint, paruarum paruæ. Igitur æſtiui dies hibernis maiores interuallo conſtant horarum 15. æquinoctialium, quæ in 12. proportione diuiduntur. Idem de maioribus, & minoribus tam diebus, quam noctibus iudicium eſt. Eumdem morem viguiſſe ſemper in Græcia oſtendunt Conſtantinus Cæſar cognomento Pogognatus, qui libro primo de re ruſtica diem, & noctem in horas 12. perpetuò diuidit: & Secundus Athenienſis Sophiſta, qui in ſententijs diem diffinit duodecim horarum decurſum. De Romanis præter alia liquet ex eo Martialis epigrammate, quo diurnarum horarum diſtributionem commemorat.

Achill. Tatius, ſiue Statius Iſag. cap. 25. circa fine.

Cõſtantin. Cæſar l. 1. Agricult. c. 7.

Martial libro 4. epigr. 8.

Prima ſalutantes, atque altera continet hora,
Exercet raucos tertia cauſidicos.
In quintam varios extendit Roma labores,
Sexta quies laſſis, ſeptima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octaua palæſtris,
Imperat extructos frangere nona toros.
Hora libellorum decima eſt, Eupheme, meorum,
Temperat ambroſias cum tua cura dapes.

Hanc denique horarum diſtinctionem ſequitur Eccleſia in horis canonicis. Sic horam primam dicimus, cum poſt ſolis ortum duodecima diei pars exacta eſt: tertiam, cum quarta pars: ſextam, cum media. Idem proportionaliter de alijs horis dicendum eſt. Marcellus Francolinus vir accuratiſſimè doctus in fine celeberrimi operis de tempore horarum canonicarum tabulas vniuerſales compoſuit totius Europæ vſui accommodatas ad cognoſcendam veram, & exactam horam

cuiuſque officij quotidie celebrandi reductis horis inæqualibus ad communes, & æquinoctiales.

5 Sed quoniam de horis ſermo eſt, prǽteriri nullatenus debent præclaræ quędam ſanctorum Patrum ſententiæ de diei, & noctis neceſſaria viciſſitudine, deque admirabili prouidentia Dei, quę in ea relucet. Theophilus Patriarcha Alexandrinus, Dies, inquit, & nox certis horarum ſibi ſuccedunt ſpatijs, paulatimque decreſcentes, quod amittunt, recipiunt, & quod recipiunt tribuunt ad eamdem menſuram bis in anno conuenientes: nec manent in eodem ſtatu, ſed breuitate, & longitudine horarum momenta diſcriminant, vt vtilem mũdo faciant temporum diuerſitatem. Namque dies ordine, & circulo ſuo de noctis temporibus mutuatur, & rurſum nox recipit, quod largita eſt: dumque viciſſim & tribuunt, & accipiunt, & orbe quodam quod paulatim amiſerant decreſcẽtes, ſenſim creſcentes accipiunt, creatoris interpretantur ſapientiam. Titus Boſtrorum Epiſcopus hanc diei, & noctis alternationem ideò neceſſariam fuiſſe ſcribit, quia nox communis eſt requies omnium animantium. Deinde ſi ſemper eſſet dies, non poſſemus metiri tempus non diuiſum in partes: non poſſet in multis ratio vitę iniri, & conſtare: quodque maius eſt, non eſſet voluptas luminis fruendi, ſi non eſſent tenebrę; lumen enim continuum, neque quod lumen eſſet, cognoſceretur. Extra culpam igitur, & querelam eſt nox, nec quod multa noctu ſcelera committantur, criminis rea illa eſt; animus enim accuſari debet, non tempus: nam ſi maleficus noctí pareret, dormiret ſanè, hoc enim iubet nox. Dracontius Chriſtianus Poeta fidem probans reſurrectionis ex hac diei, & noctis ſucceſſione deſumit argumentum. Sic autẽ canit.

Theophil. Alexãdrinus epiſt. 3. paſchali.

Titus Boſtr lib. 2. adu. Manichæos.

Dracontius in examer. cap. 6. propè finem.

Mortua nox ſub luce cadit, perit aurea luna,
Atque per aſcenſus, & cornua colligit ignes,
Et dum cæca latet, reparato lumine fulget,
Mentiturque diem lux frigida, ſolis imago.
Lucifero redeunte polo moriuntur & aſtra.
Nuncius auroræ ſubductus morte diurna
Lucifer extinctas reficit per ſidera flammas,
Ex hinc nocturnum iubar emicat igne coruſco,
Roſcida puniceum ſpargens aurora ruborem
Ducit vbique diem periturum noctis ab vmbris:

Et

Et tamen hæc de ſole perit, quo miſſa rubebat.
Sol oculus cœli, famulus ſuper aſtra Tonantis,
Cuius ab immenſis langueſcunt ſidera flammis,
Ne gelidis animetur aquis per cœrula Ponti.
Occidit ipſe dies ſuper æquora ſole cadente,
Et quo demerſus, nouus æquore mane reſurgit:
Veſpere nocturno hunc radiata luce rubentem
Purpureis abſcondit aquis, redditque diurnè
Depoſitum natura ſuum ſub nocte ſepultum
Mane reſurgentem de fluctibus orbe recepto.

Sed de hac re nil verbis Tertulliani doctius, nil elegantius. Dies, air, moritur in noctem, & tenebris vſquequaque ſepelitur. Funeſtatur mundi honor, omnis ſubſtantia denigratur. Sordent, ſilent, ſtupent cuncta: vbique iuſtitium eſt, quies rerum. Ita lux amiſſa lugetur. Et tamen rurſus cum ſuo cultu, cum dote, cum ſole, eadem & integra, & tota vniuerſo orbi reuiuiſcit, interficiens mortem ſuam noctem, reſcindens ſepulturam ſuam tenebras, hæres ſibimet exiſtens, donec & nox reuiuiſcat cum ſuo & illa ſuggeſtu. Agnouit & Dei mirabilem in die, ac nocte prouidentiam Theodoretus: Et ſanè, inquit, diem, & noctem veluti ſorores quaſdam videre eſt, quæ temporis ſpatia ad hominum vſus inuicem mutuantur, ſimul & beneuolè reddunt. Deficiente enim iam hieme. & nouo illuceſcente vere, quando multi admodum hominibus circa ſua opera labores exoriuntur, vt potè profectiones, & peregrinationes, nauiumque è portu deductiones, quando & mare ſtratum, & hiberni frigoris rigore liberum eſt, terraque ſegetibus ſuperbiens agricolam ad culturam vocat, & plantæ hortulanum ad putationem, purgationem, rigationem, & ſarritionẽ inuitant: tunc inquam dies operationis tempus hominibus augens à nocte horas mutuò ſumit; & paulatim quidem eas recipit, ne nimio augmento ijs noceat, qui eius opera ad res ſuas conficiendas vtuntur. Vbi verò ad medium æſtatis peruentum eſt, deſinit quidem mutuò ſumere, mox verò debiti ſolutionem aggreditur, adeò vt hanc nec vel in vnici diei moram procraſtinando reijciat. Paulatim autem, & ſenſim, quemadmodum ante acceperat, ita quod acceptum eſt, reddit. Deinde vbi autumni tempore nocti æqualis factus eſt, ſe hac minorem fieri non pudet longam quietis opportunitatem conficiens. Cum enim frigoris, pluuiarum item, luti, & cœni mole-

Tertull. de reſur. carnis cap. 12.

Theodoret. ſer. 1. de prouidentia.

moleſtia domi deſidere cogimur, nox ipſo die multò nobis iucundior eſt. Et ſic quidem omnis vitæ noſtræ curſus his ſpatijs abſoluitur, nec minorem quam dies, nox hominibus vtilitatem confert. Nam ſi lux quædam perpetua nullo alio intercedente medio permanſiſſet, certè nec annorum orbes, nec menſium numerum diſcere, vel edocere potuiſſemus; ſed vnica illa dies continua totius præſentis ſeculi menſura fuiſſet, qualem nimirum futuri illius ſeculi conditionem fore credimus. Illum quippè diem ſine veſpero fore, & omni alia ſucceſſione cariturum eſſe, edocti ſumus. Hæc, & alia plura elegantiſſimus Theodoretus.

§ IV.

Dies in quatuor præcipuas partes diuiſa ab antiquis. Item nox. Quid ſtationes, quid vigiliæ ſint. Quota hora quodlibet officium celebrandum. Quot ſint partes officij.

1 RVrſum antiqui diem, & noctem in quatuor partes æquales inter ſe diuidere ſolebant, quarum ſingulæ ab vltima hora incluſa nomen acciperent. Prima enim pars horam primam, ſecundam, & tertiam continens Tertia dicebatur: Secunda horarum etiam trium quartæ, quintę, & ſextæ, Sexta: Tertia ſeptimæ, octauæ, & nonæ, Nona: Quarta à decima vſque ad duodecimam vltima, & duodecima appellabatur. Cornelius Ianſenius, Victor Geſelinus, & alij aliter explicant hanc diei partitionem in quatuor ſectiones, ſed errant toto cœlo, vt oſtendit eruditiſſimus Francolinus, quē conſulat curioſus lector: nolo enim actum agere. Porrò iſtę horæ inſigniores præ cæteris erant in rebus humanis, nam teſte Tertulliano, diem diſtribuere, negotia diſtinguere, & publicè reſonare ſolebant; Semper, & vbique, ait ille, & omni tempore orandum, tamen tres iſtas horas tertiam, ſextam, & nonam, vt inſigniores in rebus humanis, quæ diem diſtribuūt, quæ negotia diſtinguunt, quæ publicè reſonant, ſolemniores fecerunt in orationibus diuinis. Quare & frequentior earum mentio in ſacris, & profanis auctoribus habetur: & his dumtaxat vtebantur antiqui in deſignando tempore non ſolū orationis,

Cornel. Ianſenius in Conc. Euang. cap. 143
Victor Geſelin. in notis ad hym 1. Prudentij Kath.
Francolin de tēp. hor. canonic. c. 21
Tertull. de ieiun. cap. 10.

tionis, celebrationis Miſſæ, ſoluendi ieiunij, ſed & aliarum rerum. Illud autem hoc loco notandum eſt, quod iam dicta trium horarum interualla communiter olim pro vna hora accipiebantur. Sic quæ de hora tertia a priſcis ſcriptoribus notantur, non præciſè de hac hora, ſed de prima etiam, & ſecunda intelligi debent, ita vt ſub tertiæ nomine totum tempus ab ortu ſolis ad ipſam tertiam comprehendatur. Cenſorinus de die natali, Veteres, inquit, diem quadripartito, ſed & noctem ſimiliter diuidebant. A Græcis quoque vſurpatam hanc diſtinctionem conſtat ex Pauſania in Meſſenicis, Suida verbo ἔφοδος & Onoſandro in ſtrategico. Etiam Leuitas apud Hebræos ſeruaſſe noctis vigilias, quas Græci φυλακὰς vocant & ternarum horarum obſeruationem habuiſſe, Diuus Auguſtinus aſſeuerat. Legendus Baronius, qui tomo primo Annalium hanc doctrinam luculenter confirmat. Fauent & plurimæ ſacrorum canonum ſanctiones. Marcus Varro, quem refert, & probat Carolus Sigonius, Coſconius, inquit, ſcribit in actionibus Prætorem Accenſo iubere ſolitum, horam eſſe tertiam, Accenſum inclamare horam eſſe tertiam, meridiem, & nonam. Erant autem Accenſi adminiſtri magiſtratuum ab acciendo, id eſt vocando dicti. Duodecim tabulis, ait Plinius, ortus tantum, & occaſus nominantur: poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies, Accenſo Conſulum id pronunciante. Id verò quo ritu fieret Barnabas Briſſonius in doctiſſimo opere de formulis oſtendit. Docet Chryſoſtomus quod monachi in quatuor partes diem diſpertiti, dum ſingulæ partes implentur, pſalmodijs, & hymnis Deum venerantur. S. Benedictus in regula ijs, qui leuioris culpæ rei ſunt, pœnam excōmunicationis imponens, non illius, quæ cenſura Eccleſiaſtica eſt; ſed alterius monaſticæ, & regularis, qua monachus ſolius menſæ participatione priuatur: Refectionem, inquit, ſolus accipiat menſura, vel hora, qua præuiderit Abbas ei competere: vt ſi, verbi gratia, fratres reficiunt ſexta hora, ille nona; ſi fratres nona, ille veſpertina. En quomodo refectionem fratris, qui peccauit à ſexta ad nonam reijcit, nulla facta mētione ſeptimæ, vel octauæ horæ intermediæ. Talis enim erat apud veteres conſuetudo, vt ijs ſolummodo ſolemnioribus horis vt plurimum vterentur. Horam quoque tertiam, & ſextam nulla intermedia inuenies apud Senecam. Conſentit huic diuiſioni Prudentius his verſibus.

Cenſorin. cap. 10.

Onoſand. ſtrateg. cap. 10. §. 3.

Aug lib. 4. quæſtionum q. 4. ſup. Num.

Baron. an. 34. nu. 162. & ſeqq.

c. noctie, c. ſolent, c. de hoc, de conſecr diſt. 1. item c. fin diſt. 44. & c 1. diſt. 75.

Varro l. 5. de lingua latina.

Sigon. l. 1. de iudicijs cap. 9.

Plin. lib. 7. c. vlt.

Briſſon. de form. lib. 5.

Chryſoſt. hom. 59. ad pop. Antioch.

Bened. reg. c. 24.

Senec. epiſt. 123.

Prudent Kathim. hym. poſt ieiun.

Nona

Nona ſubmiſſum rotat hora Solem
Partibus vix dum tribus euolutis,
Quarta deuexo ſupereſt in axe
Portio lucis.

Act. 2. 16.

Princeps Apoſtolorum poſt acceptum Spiritum ſanctum ſuſpicionem ebrietatis diluit, quod eſſet hora diei tertia, cum minimè probabile videretur viros religioſos tribus primis horis diei ebrios fuiſſe. Ex hac horarum obſeruatione ſunt itē qui concilient Euangeliſtas circa horam crucifixionis Chriſti, cum Marcus hora tertia crucifixum dicat, Ioannes ſexta: de qua controuerſia legere oportet ſubtiliter diſputantem Marcellum Francolinum poſt Doctores ſcholaſticos, & interpretes Euangeliorum.

Francolin. c. 22. & 23. Theologi in 3. p. q. 46. art. 9.

2 Porrò hæc diuiſio diei, & noctis in quatuor partes, quę ſingulæ ternas continent horas, apud milites, teſte Vegetio, diu quidem ſtationum, noctu autem vigiliarum nomine cenſebatur. Quod etiam Graci obſeruabant, vt ex Aeneą vetuſtiſſimo ſcriptore in commentario tactico de toleranda obſidione colligitur, in his capitibus, quorum titulus eſt, περὶ ἡμεροσκόπων de diurnis ſpeculatoribus, & φυλακῶν καταστάσεως de conſtitutione vigiliarum. Docet Lipſius diligentiſſimus antiquitatis rimator Romanum morem fuiſſe totas cohortes, & turmas ponere in ſtationibus: non vnum, aut alterum militem, vt quos hodie à ſentiendo ſentinellas vocamus. At Modeſtus de ſingulis centurijs quaternos equites, & quaternos pedites excubitum feciſſe ſcribit. Plura de hac re Antonius Valtrinus libro quarto de re militari, & Vvolfangus Lazius libro itē quarto commentariorum Reip. Romanę. Nocturnos autem vigiles dictos Teſſerarios aduerto, quod teſſeram, vel ſignum à Tribunis, ſiue Præfectis legionum acciperent, & per militum contubernia nunciarent, vt Polybius docet. Ipſæ excubię, dante buccina ſignum, ſingulis tribus horis mutabantur. Auguſtinus, Vigilię ſpatium, ait, non habet amplius quam tres horas. Eradius Presbyter apud eumdem Auguſtinum; Vigilia vna tres horas habet, ac per hoc nox quatuor vigilias habet, ternis horis per ſingulas vigilias diſtributis. Lucanus.

Veget. de re militari l. 3. c. 8.
Æneas de re tact. cap. 6. & 22.
Lipſius lib. 5. de militia Romana dialog. 8.
Modeſtus libr. de vocabulis rei milit.
Valtrin. lib. 4. c. 6.
Lazius lib. 4. c. 3.
Polybius lib. 6.
Aug. in pſalm. 89.
Eradius creditus Aug. ſerm 14. de verbis Domini.
Lucan. lib. 5.

Tertia iam vigiles commouerat hora ſecundos.

Hunc autem verſum Ludouicus de la Cerda ad librum nonū Aeneidos Virgilianę ſic interpretatur, vt exiſtimet ex eo colligi primos vigiles duraſſe primam, & ſecundam vigiliam: ſecundos

Cerda in Virgil. lib. 9. Æn. v. 164.

ſecundos tertiam, & quartam. Audis enim, ait, in Lucano ſecundos vigiles ſurrexiſſe ad tertiam vigiliam. Miror viri docti oſcitantiam in re clariſſima: Tertia etenim hora, non tertia vigilia ſurrexiſſe vigiles ſecundos ſcribit Lucanus, vt patet. Sed pergo. Silius Italicus: Silius lib. 7.

——Mediam ſonitu cum buccina noctem
Diuiderit, iamque excubias ſortitus iniquas
Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete.

Propertius. Propert. l. 4. eleg. cui tit. eſt Tabulæ Tarpeiæ.

Et iam quarta canit venturam buccina lucem,
Ipſaque in Oceanum ſidera lapſa cadunt.

Seneca in Thieſte. Senec. Thieſt. v. 799.

Nondum in noctem vergente die
Tertia miſit buccina ſignum.

Frontinus, Sulla, inquit, bello ſociali nocte profectus relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium diuideret, & quarta vigilia commiſſa eum ſequeretur, incolumes ſuos perduxit. Stationum quoque, & vigiliarum vocabula inuenio in ſacris libris. Arnobius iunior, Cuſtodia vna, ait, quarta pars noctis eſt: ergo prima cuſtodia à veſpere incipit, ſecunda ad medium noctis aſcendit, tertia pullorum cantus tranſit, quarta vigilia matutina in ortu lucis adimpletur. Eadem ratione Euthymius Zigabenus auctor Græcus, & Paſchaſius Ratbertus noctis vigilias diſtinguunt. Moſchus item Poeta Venerē ſomnum immiſiſſe Europæ fingit, cum tertia pars noctis ſtat, & aurora propè eſt. Sic inter ſe partiri ſolebant milites diu, noctuque vigilandi laborem, vt ſingulis trihorijs mutarentur excubiæ. Prima diei ſtatio hora tertia terminabatur, ſecunda, hora ſexta; tertia, hora nona; quarta hora duodecima. Hac incipiebat prima vigilia noctis, & hora tertia finem habebat. Lucianus Presbyter in hiſtoria Inuentionis S. Stephani, Hora, inquit, tertia, quæ eſt prima cuſtodia vigiliarum. Secunda durabat vſque ad mediam noctem, de qua Liuius; Signo ſecundę vigiliæ conueniſtis, quod tempus mortales ſomno altiſſimo premit. Tertia vſque ad horam nonam protrahebatur, de cuius initio ſic canit Seneca:

Frontin. l. b. 1. c. 5. 1. Reg. 10. 13. & 14. Eſdr. 13. Eſai. 21. Exod. 14. Iudic. 7. 1. Reg. 11. Matth. 14. Luc. 2. — Arnob. in pſ. 129. — Euthy. in pſ. 129. Paſch. lib. 7. in Matth. c. 14. — Moſch. Idyll. 2. — Liuius l. 7. dec. 1. — Sen. Troad. v. 437

Partes ferè nox alma tranſierat duas,
Clarumque ſeptem verterant ſtella iugum.

Quarta, quæ dicebatur matutina, vſq; ad ortum ſolis durabat, & de hac ſic cecinit Statius. Statius l. 11. Theb

Quarta ſoporifera ſuperabant tempora noctis,
Cum vacua nubes, & honor non omnibus aſtris,
Afflatuſque fugit curru maiore Bootes.

Euripid. in Rheſo v. 543. & 563.

Solus Euripides præter aliorum morem noctem in quinque vigilias partiri videtur: nam in Rheſo quinię vigiliæ meminit circa auroram. Viderint doctiores. Magiſter hiſtoriæ ſcholaſticæ, neſcio quo fundamento, ſcribit primam vigiliam conticinium dici, in qua omnes ſimul vigilant: Secundam intempeſtum, in qua adoleſcentes: Tertiam gallicinium, in qua viri: Quartam antelucanum, in qua ſenes. Has Dominus noſter alijs nominibus inſigniuit, dum nos exhortans ad vigilandū dixit, *Vigilate, neſcitis enim quando Dominus veniat, ſerò, an media nocte, an galli cantu, an mane.*

Magiſt. cap. 75. hiſt. Euangelicæ.

Marc. 13. 35.

3 Olim Chriſtiani diebus ieiuniorum tota nocte in Eccleſia vigilabant, & die ſequenti vſque ad nonam, & in quadrageſima vſque ad veſperas in eadem Eccleſia ſine cibo, & potu perſeuerabant orantes, & pſallentes. Hinc vigiliarum, & ſtationum nomen apud Eccleſiaſticos emanauit, vt docent Iſidorus, Rabanus Maurus, & antiquiſſimus Tertullianus, apud quem ſoluere ſtationem idem eſt ac ieiunium ſoluere, qua loquendi formula vtitur etiam Caſſianus. Sanctus autē Gregorius certas Vrbis Eccleſias ſtationibus aſſignauit, & diebus quoque ſolemnioribus ſtationes fieri vſque ad ſextam iuſſit; atque ad has Eccleſias iſtis etiam temporibus ſtatis diebus fidelium concurſus fieri ſolet: quamuis nocturnæ vigilantium excubiæ, & diurnæ ſtationes refrigeſcente charitate ſublatæ nunc ſint, ſola ieiunij abſtinentia permanente. Gabriel Albaſpinæus Epiſcopus Aurelianenſis in ſuis obſeruationibus de veteribus Eccleſiæ ritibus, aduerſus Pamelium conatur oſtendere ſtationes à ieiunijs differre: cum tamen vix aliud probet, quam multa olim à Chriſtianis in ſtationibus facta eſſe præter ieiunia; cuiuſmodi ſunt ad Eccleſiam conuenire, & in ea commorari vſque ad horam ſtatutam, precibus incumbere, contemplationi vacare, operibus pœnitentiæ corpus affligere, ac denique ſumere Euchariſtiam. De vigilijs verò, quod attinet ad hiſtoricam veritatem, legendus Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis, & in notis ad Romanum Martyrologium. Hæc è veterum monumentis deprompta neceſſariò prænotāda fuerunt, vt ſciret lector quid dies, quid nox ſit; quæ horæ æquales, & inæquales; quid prima hora canonica, quid tertia, quid

Iſid. lib. 6. origin. Raban. lib. 2. de inſtit. Cler. c. 18. Tertull. lib. de ieiunijs c. 10. de orat. c. vlt. ad vxorem, & alibi. Caſſian. coll. 21. cap. 29.

Albaſpin. lib. 1. obſeruat. 16.

Baronius to. 1. Annal. an. 51. num. 68. & ſeqq. to. 8 an. 590. num 36. 37. & in Rom. Martyrolog. die 5. Ianuarij.

quid ſexta, quid nona; quale matutinum tempus, quale veſpertinum; quid vigiliæ nocturnæ, quid diurnæ ſtationes. Vt igitur paucis verbis colligamus quænam ſit hora legitima cuiuſque officij celebrandi, dicimus regulariter Primam prima diei hora, Tertiam tertia, Sextam ſexta, Nonam nona, Veſperas vndecima, Completorium duodecima perſolui debere: Verumtamen adhuc amplius dilatari poſſe hæc tempora exiſtimamus, ita vt Primæ prima dumtaxat diei hora, Tertiæ ſecunda, & tertia; Sextæ quarta, quinta, & ſexta; Nonæ ſeptima, octaua, & nona; Veſperis decima, & vndecima; Completorio ſola duodecima aſſignentur. Huius extenſionis exẽplum patet in regula S. Benedicti; Nam S. Pater æſtiuo tempore Nonam agi temperius præcipit mediante octaua hora; hiberno autem dici Tertiam iubet hora ſecunda. Laudum verò celebrandarum legitima hora eſt initium crepuſculi matutini: & nocturnæ ſynaxis, vel media nox, vel hora ſecunda poſt mediam noctem, ſiue hora vna ante lucem, vt clarius ex dicendis infra conſtabit. Bened. reg. c. 41.

4 Cæterum in fine huius capitis id obiter examinandum occurrit, quot ſint partes diuini officij. Poteſt autem multiplex reſponſio dari pro varia quæſiti acceptione. Et primò quidem diuiditur officium in duas partes, maiores, & minores. Maiores ſunt Nocturnum, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium: Minores pſalmi, hymni, cantica, verſus, antiphonæ, lectiones, reſponſoria, collectæ, & aliæ res eiuſdem generis, ex quibus vnumquodque officiũ coaleſcit. Secundò diuiditur totum officium in nocturnum, & diurnum. Nocturnum ſecundum quoſdam quatuor partes comprehendit, Veſperas, Completorium, Nocturnos, & Laudes. Hæc enim quatuor officia vel abſente ſole, vel circa eius occaſum antiquitus perſolui ſolebant. At nunc cum Prima, Tertia, Sexta, & Nona, etiam Veſperæ, & Completorium ad diurnæ ſeruitutis penſum; Nocturni autem, & Laudes ad nocturnam ſynaxim pertinent, ſiue vnum dumtaxat officium, ſiue duplex efficiant, quam controuerſiã initio capitis quinti ſoluemus. Dico tertio diurnas preces in matutinas, & veſpertinas diſtribui. Et quidem abuſus, & vulgi acceptio Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam matutino; Veſperas, & Completorium veſpertino tempori aſſignant. At peritiorum ſenſus, ſacrorumque canonum ſanctiones ad pomeridianum,

& veſpertinum tempus etiam Nonam adiungunt. Aliæ officiorum diuiſiones à varietate temporis deſumuntur: quo pacto dicimus aliud eſſe officium feriale, aliud feſtiuum; aliud quadrageſimale, aliud paſchale, quorum omnium rationem, & cauſam Durandus in Rationali, & antiqui Patres Iſidorus, Alcuinus, Rupertus, Amalarius, Rabanus, & alij in ſuis tractatibus de diuinis officijs doctè, & eruditè explicarunt.

CAP. IV.

De Nocturnis vigilijs.

§. I.

Cur nocte orandum ſit. Etiam ethnicos nocturnas vigilias celebraſſe in honorem Deorum. Exhortatio ad vigilandum. Oratio vt myſticæ fugentur tenebræ.

Saluian. initio l. 3. de gub. Dei.

1 Benè ſe res habet, vt verba vſurpem Saluiani viri ſanctiſſimi, iacta ſunt fundamēta operis pia molitione cœpti, & diuini officij amore ſuſcepti. Iam ipſius officij maiores partes explicare aggredior à nocturnis vigilijs incipiēs. Tametſi enim à primis veſperis eccleſiaſtica dies, quoad ſolemnem horarum canonicarum recitationem, initium ducat; à nocturna tamen ſynaxi iuxta diei naturalis ordinem ordiri libuit. Antiqua eſt autem vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus ſanctis, teſte Iſidoro, hoc enim tempore vaſtator Angelus tranſiens Aegyptiorum primogenita percuſſit. Quare nocturnis vigilijs orandus eſt Dominus, inquit Drogo Abbas, vt gladio verbi ſui inuiſibiliter penetrantis opera vitæ noſtræ prioris tenebroſæ in nobis percutiat, & adnihilet, quæ per Aegyptiorum primogenita ſignificari nouimus: in quibus etiam Pharaoni, id eſt regi tenebrarum captiuati ſeruiuimus. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt

Iſidor. lib. 1. de Eccl. offic. c. 22.

Drogo tract. de hora c. nonæ.

Exod. 12.

peccati

peccati. Dum enim proprijs obediremus voluptatibus (ſicut ait Apoſtolus, *fuiſtis aliquando tenebræ*) malignis ſpiritibus excæcati obediuimus: nunc autem conuerſi, & facti lux in Domino ante ipſum intuitu vigili pernoctantes id etiam poſtulemus, vt ipſum fide cernamus, qui per Iſraelis primogenita ſignabatur, quia prima eſt,& fundamentum omnium virtutum. Ab Angelo autem vaſtatore tuti eſſe poterimus, ſi paſſionis dominicæ in ſanguine agni deſignatæ imitationem vbique teneamus, cuius ſigna ſi diabolus in nobis proſpexerit, exterritus diſparebit. Hoc etiam tempore dum medium ſilentium teneret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, Omnipotens Dei ſermo à regalibus ſedibus veniens pro ſalute noſtra de Virgine naſci dignatus eſt: atque ipſo eodem tempore, qui iudicandus venit in primo aduentu, in ſecundo cum gloria iudicaturus adueniet, ſicut fur in nocte: quocirca ad vigilandum ipſe pro nobis ſolicitus nos exhortatur, beatos fore promittens quos inuenerit ſic facientes. Nocte itaque, ait Cælius Lactantius, vigilias celebramus propter aduentum regis, ac Dei noſtri, cuius noctis duplex eſt ratio, quod in ea & vitam tunc recepit, cum paſſus eſt; & poſtea orbis terræ regnum recepturus eſt. Vnum quoddam eſt de magnis Chriſti præceptis, ait Gregorius Nyſſenus, debere nos ſomno minimè addictos eſſe, quicunque ad vitam ſupernam reſpicimus. Nocturno enim tempore acrius proſerpunt inuiſibilium hoſtium inſidiæ, feruent carnis illecebræ, viget tenebrarum poteſtas, ſubrepunt animo impuræ cupiditates. Vita hæc noſtra, clamat S. Leo, in medio inſidiatorum, in medio præliorum eſt: ſi volumus non decipi, vigilandum eſt; ſi volumus ſuperare, pugnandum eſt. Media nocte ſurgebam, ait Propheta, ad confitendũ tibi. Multa enim in illo tempore, inquit Ambroſius, tentamenta proſerpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit, coquitur cibus, potuſque digeritur. Stomachus æger, mens ſomnolenta, animus occupatus eſt. Itaque aut quieſcenti calor ſoporis augetur, aut vigilanti nondum plenior refuſus eſt vigor, qui errorum cauere poſſit incurſus. Tunc igitur tentator aſſiſtit, tunc retia iacit, quibus turbare poſſit mentem improuidam. Tunc ſpiritales nequitiæ tenebras offundunt, tunc omne nefas ſuadere contendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conſcius, nullus poteſt eſſe erroris teſtis. Tunc varias diſceptationes

Ephef. 5. 8.

Sap. 18. 14.

Luc. 12. 37.

Lactant. diu. inſtit. lib. 7. cap. 19.

Greg. Nyſſ. or. 12. in Cant.

Leo ſer. 1. Quadr.

Ambroſ. in pſal. 118. v. 62.

nes pectori dormitantis infundunt, vt primò de ſtatu mentis deijciant reluctantem, & impellant ad erroris aſſenſum. Ideò nocturno tempore ſancta mater Eccleſia, vt caſtrorum acies ordinata, Deo dicatis viris excubias agendas inſtituit temporalis militiæ ſtudium æmulata. Rectè Hieronymus. Bona eſt diurna meditatio, ſed efficacior nocturna, quià per diem neceſſitates variç obſtrepunt, occupationes diſtrahunt mentem, ſenſum duplex cura diſpergit. Nox quieta, nox ſecreta opportunam ſe præbet orantibus, aptiſſimam vigilantibus, dum carnalibus occupationibus expeditum, collectum ſensũ, intentum hominem diuinis conſpectibus ſiſtit. Rectè item Chryſoſtomus. Non ideò facta eſt nox, vt per totam dormiamus, & otioſi ſimus. Teſtantur hoc opifices, nautæ, negotiatores. Eccleſia Dei medijs ſurgit noctibus: Surge & tu, & vide aſtrorum choream, profundum ſilentium, magnam quietem. Obſtupeſce Dei tui miram diſpenſationem. Purior tunc eſt anima, leuior, ſubtiliorque tunc eſt, ſublimia videt, & expedita eſt. Tenebræ ipſæ, ſilentiumque multum in compunctionem inducere ſufficiunt. Si autem & cœlum videris quaſi innumeris interpunctum oculis, omni voluptate frueris ſtatim concepta opificis ſapientia. Inflectitur Deus nocturnis precibus, ſi quando tu quietis tempus facias lamentorum tempus. Hæc Chryſoſtomus.

Hieron. ep. 36. de obſeru. vigiliarũ tomo 4.

Chryſ hom. 26. in act. Apoſtol.

2 Ipſimet Ethnici nocturni temporis religionem agnouiſſe videntur. Nocti enim diuinos tribuebant honores, eique gallum immolabant, vt ex antiquis ſcriptoribus oſtendunt Natalis Comes in Mythologijs. Orpheus quoque Theologus, & Poeta celeberrimus Noctis apotheoſim hymno elegantiſſimo celebrauit, quem hic tranſcribere non grauabor è Græco latinum factum nulla habita metri ratione, quod Græci carminis elegantiam Latino aſſequi deſpondeam. Sic autem inſcribitur. ΝΥΚΤΟΣ, θυμίαμα δᾶλας Noctis ſuffimentum lampades.

Nat. Comes Mytholl. 3. cap. 12.

Orpheus in hymnis.

Noctem Deorum, atque virorum generatricem cantibus celebrabo.
Nox omnium generatio, quam & Cyprium vocabimus.
Audi beata Dea, nigrum ſplendorem habens aſtris lucens,
Quiete gaudens, & quiete multi ſomnÿ:
Læta, delectabilis, pernoctationes amans, mater ſomniorum,
Obliuioni tradens curas, laborum quietem habens,

Hymno-

Hymnorũ datrix, amica omniũ, equis vecta, noctu ſplẽdens,
Semiperfecta, terreſtris, & cœleſtis rurſum ipſa,
Circularis, ludens, & curſibus per aera iens:
Quæ lucem emittis ad inferna, & rurſum fugis
In infernum: grauis enim neceſſitas omnia vincit.
Nunc verò beata nox, valdè diues, omnibus deſideranda,
Et obuia, audiens ſermonum ſupplicatoriam vocem
Venias beneuola, timoreſque dimitte ſplendore victos:

His verſibus noctem celebrat in nocte ſuperſtitionis ſepultus Orpheus. Nocturnas autem peruigilationes in colendis Dijs laudat Cicero: ſacras item pernoctationes canit Critias Poeta Græcus apud Athenæum. Feſtum nocturnum Aegyptiorũ Herodotus commemorat: & Dijs nocturnis libationes fieri ſolitas recenſet in Aethiopicis Heliodorus. In honorem Veneris peruigilium trium noctium olim fiebat, de qua re antiqua quædam carmina refert Lipſius in Electis. Eiuſdem peruigilij meminit Plautus in Curculione hoc verſu: Quid? tu Veneri peruigilare te nouiſti Phædrome? & in Aulularia de vigilijs quoque Cereris mentionem facit: de quibus ſcribens Nazianzenus, Pudet me, inquit, nocturnum ſacrum in lucem proferre, ac turpitudinem myſterium facere. Idem honor vulgatus in cæteros Deos. Fortunæ peruigilium lego apud Suetonium in Galba. Alijs Dijs apud Liuium, & iterũ apud Suetonium in Caligula, & in Vitellio. Apollinis quoque ſacrum media nocte factum idem in Auguſto commemorat. Sabazia ſacra in honorem Bacchi noctu celebrata Oppianus canit in Cynegeticis. Quædam alia nocturna ſacra ab Ethnicis frequentata deſcribit, & irridet Iulius Maternus Firmicus libro de erroribus profanarum religionum ad Conſtantium, & Conſtantem Auguſtos. Media nocte ſurrexiſſe Indos, vt laudarent Solem, ſcribit Philoſtratus in vita Apollonij. Nocturnum cultum Mitibus Dijs, quos Milichios vocabant, à Myonenſibus olim exhibitum docet Pauſanias in Phocicis propè finem. Vigilijs item nocturnis cultam ab Aegyptijs Mineruam Themiſtius recenſet. Seneca Veſtales virgines cõmendat, quæ ad ſacra facienda noctibus excitabantur. Et hæc quidem Dęmonum latriæ tribuerũt infideles: Chriſtianos autẽ ſummi Dei veros cultores in hoc vigilãdi ſtudio haud ſegnes fuiſſe demonſtratum eſt ſupra.

Cic. 2. de legibus
Athen. Dipnoſ. lib. 13. cap. 8.
Herodot. lib. 2.
Heliodor. lib. 3.
Lipſius lib. 1. electi cap 5.
Nazian. orat. 39.
T. Liuius lib. 35.
Oppian. de Venat. lib. 1. v. 25.
I. Firmicus c. 23.
Philoſtr. l. 3. c. 10.
Themiſt. orat. 1.
Senec. de prouid. cap. 5.
cap. 1. §. 3. & 4.

3 Propter nocturnos cœtus quot olim calumnijs Chriſtiani primo, & ſecundo poſt Chriſti natiuitatem ſeculo ab Ethnicis exagitati fuerint, notiſſimũ eſt ex Tertulliani, Athenagoræ, Arnobij, Iuſtini, & Minutij Felicis Apologeticis. Natio enim lucifugax, & latebroſa vocabatur, tum promiſcui inceſtus, infanticidij, idololatriæ, & impiatæ religionis accuſabantur. Ignorabant videlicet quid in his antelucanis congregationibus fieret, ſummo ſtudio occultantibus Chriſtianis noſtræ fidei ſacramenta. Ab ipſis itaque Apoſtolis ſacrarum vigiliarum origo fuit. Nec deſunt in veteri teſtamento huius pietatis exempla. Abraham de nocte conſurgens filium immolaturus aſcendit in montem. Iacob noctu ſcalam myſticam videre meruit, & luctatus cum Angelo vſque mane cœleſti benedictione repletus eſt. Noctu eduxit Dominus filios Iſrael de Aegypto. Samuel Propheta oraturus pro rege clamauit ad Dominum tota nocte. Iudith exibat nocte, & orabat. Regius Propheta lauabat lachrymis lectulum ſuum per ſingulas noctes; media nocte ſurgebat ad confitendum Domino; quæſiuit Deum nocte, & non eſt deceptus: nocte viſitatus eſt à Domino, & probatus: Et quia in nocte lucis opera peragebat, ſancti Spiritus ignem miſit Dominus in cor eius, vt luceret ei per noctem, cuius fulgore nox illuſtrata illuminatio facta eſt illi in delicijs: quare fugatis peccatorum tenebris, & principe tenebrarum debellato, alios etiam ad tanti luminis participationem inuitans ait, *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum*. O ſi ſcirent homines quam ſanctæ, quam gratæ Deo, quam ſalutares ſint Sacræ vigiliæ; non ſoli Monachi, & alij Eccleſiaſtici, ſed & fideles ſinguli, ſimul in vnum diues, & pauper noctem verterent in diem nocturnis precibus ſummo ſtudio inſiſtentes. Vt viuas igitur, vigila: hoc age, inquit Horatius. Et Caſſiodorus, Quotidie triumphas, ſi benè vigilas. Neſtor item apud Homerum ſic ſuos hortatur ad vigilandum.

Geneſ. 22. 28. & 32. Exod. 12. 1. Reg. 15. Iudith. 12.

Pſal. 6. 118. 21. 76. 104. 138. 133.

Horat. lib. 2. ſat. 3. Caſſio. l.b. 7. var. ep. 8. Homer. Iliad. 16.

———Vigilate viri, atque inſiſtite curæ,
Vt facitis, ſomnumque oculis arcete nocentem;
Rebus in afflictis ſæuo ne forſitan hoſti
Ludibrium, riſumque incuria noſtra pararit.

Prouerbium Græcorum eſt ἐν νυκτὶ βουλή In nocte conſilium: ad quod

Suid. v. Νὺξ εὐφρόνη.

quod Suidas, & Clemens Alexandrinus reſpicientes noctem Clem.Alex.lib.4.
vocarunt εὐφρόνην, quod benè prouideat, quoniam anima tunc ſtrom.
ceſſans à ſenſibus conuertitur ad ſeipſam, & eſt magis pruden-
tiæ particeps. Præclarè Cyrillus Hieroſolymitanus; Quid Cyrill. catech.9.
nocte ad ſapientiam vtilius? Nam in ea ſæpè de Deo cogita-
mus: in ea diuinorum oraculorum lectionem, & contempla-
tionem meditamur. Quandonam maiori mens noſtra con-
cẽtione pſalmos canit, & preces fundit? nõnè noctu? Quãdonã
ſæpius ad noſtrorũ peccatorũ recordationẽ venimus? nõnè no
ctu? Helladius Bezantinous apud Photiũ noctẽ, quæ græcè Νύξ Photius Cod.279.
dicitur, ἀ νύξω, id eſt ſtimulo dictam per apocopen arbitra-
tur, ſtimulamur enim in tenebris offendentes; & vt Antio- Antioch.ho.104.
chus monachus in Pandectis aſſeuerat. Si in obſeruandis
excubijs attentè, ac prudenter vigilauerimus, vulnere atro-
ciſſimo conſauciabimus aduerſarium. Docet Climacus ne-
quiſſimos hoſtes mille nocendi artibus inſtructos vigilare in Climac. gr. 18. & 19.
exitium noſtrum, vt ſomnolentia nos opprimant, & oppu-
gnent: At vigilia, inquit Antiochus, ſcutum miræ magnitu- Antioch loco cit.
dinis eſt, & eleganti decore conſpicuum nobis indultũ à Deo
aduerſus diabolum, eiuſque milites, nimirum contra ſpiritus
totius artifices malignitatis. Ipſimet Angeli, vt obſeruat Hie-
ronymus, vigiles nuncupantur, quod ſemper vigilent, & ad Hieron. in cap. 4. Daniel.
Dei imperium ſint parati. Vnde & nos, ait ille, crebris per-
noctationibus Angelorum imitamur officia. Quod ſi inſtito-
res aurifices, vt docet S. Cæſarius, maturius vigilant, quate- Cæſar. hom. 33.
nus poſſint corporis neceſſaria prouidere: nos non debemus
ante lucem ad Eccleſiam ſurgere, vt peccatorum indulgentiã
mereamur accipere? Verum in hanc ſententiam ſuper aurum,
& topazion pretioſa verba Rauennatis Archiepiſcopi audia- Chryſol g. ſerm.
mus: Semper, & ad omnia vigilias eſſe ſalutares nullus igno- 24. de totuo vigili
rat, quia reuera plus vigilare, plus viuere eſt. Quæ ars, quod
opus, quod tempus, quæ poteſtas, quod officium non vitæ
lucra lucubratione perquirit? Rex in procinctu peruigil calli-
di hoſtis præcauet, & euitat inſidias. Miles in caſtris ſuper-
uenientes nocturnos impetus cauta pernoctatione propellit.
Nauta vigilando diffuſi itineris incertas vias intrat, & calles
tranſit inuios, & veſtigio furtiuo ad lucroſi portus votiuam
peruenit manſionem. Paſtor adiungit noctes diebus, & totum
ſibi tempus denegat dormiendi, ne qua lupis, ſuffragante
ſomno, graſſandi in gregem præbeatur occaſio. Viator ſolers

per auras noctis æſtus ſolis præuenit, actumque diem prouidentius deputat manſioni. Hoc Propheta ſciens non die ſolo, ſed & nocte tota clamabat ad Dominum: *Domine Deus ſalutis meæ in die clamaui, & nocte coram te.* Quid plura? Ipſe Dominus pernoctat in oratione Dei, vt ante nos oratione liberet, quam redimat paſſione. Et ſi pro ſeruis Dominus vigilat, meritò pro ſeipſis ſeruos vigilare iubet. Hæc Chryſologus.

4 O ſuperna claritas, lumen verum, æterna lux, væ cæcitati meæ, væ tenebris meis, ni tu deſcendens illumines noctem meam. Væ torpori meo, væ ſomnolentiæ meæ, quę caligare facit oculum mentis meæ, vt non videat lucem tuam, & veritatem tuam. Dormitauit anima mea præ tædio, & inuoluor in tenebris filius tenebrarum ambulans ad tenebras in loco tenebroſo, niſi tu deſuper intonans in virtute tua dicas in auribus meis, Fiat lux, & diſcedat nubes magna, & caligo tenebroſa, quæ operuit ſuperficiem cordis mei. *Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpiritu meo in præcordÿs meis de mane vigilabo ad te:* audiui enim vocem tuam per Prophetam
Iſaiæ 26.9.
præcipientem mihi; *Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum: effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum Domini, leua ad eum manus tuas.* Et dixi, *Vbi eſt Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?* Verè enim Domine tu dediſti carmina in nocte, ponens in ore meo cantica lætitiæ, & exultationis, qui me de tenebris, & vmbra mortis eduxiſti, & vocaſti me in admirabile lumen tuum. Væ præteritæ nocti meæ, væ ſomnolentiæ meæ, quando dormiebam, & non vigilabam ad te. Et nunc gratias ago tibi, quoniam illuminaſti me, & iam incipio videre in nocte fulgentiſſimum radium lucis tuæ, quæ neſcit occaſum. Tu radians in me potenti virtute reuerberaſti infirmitatem aſpectus mei, & vidi me longè eſſe à te in regione diſſimilitudinis, in tetrica, & horribili nocte. Illuminaſti tenebras meas, & ecce video lumen cœli, & facta eſt mihi nox in delicijs. Vtinam vigilando inueniam, quod amiſeram dormiendo, inueniam ſcilicet amando, amem inueniendo.

Iren. 2. 19.
Iob. 35. 10.

§. II.

§. II.

Laudes vigiliarum. Exempla vigilantium. Nocturnum tempus maxime opportunum ad orandum.

1 DIuo Bernardo familiare dictum erat dormiẽtem monachum Deo mortuum eſſe, nec ſibi, nec alijs vtilem. Idem de reliquis hominibus cuiuſque ordinis, & conditionis aſſeuerat Plato. Turpe eſt, inquit, totam noctem ſomno indulgere. Quapropter noctu omnes excitari conuenit, & ciuilium, ac domeſticarum rerum pleraſque partes obire: magiſtratus quidem per ciuitatem, cæteros in proprijs ædibus. Somnus enim multus neque corporibus, neq; animis noſtris, neque actionibus competit. Nemo enim dum dormit vllius pretij eſt, nihilo magis quam qui non viuit. Quare quiſquis vitæ, & ſapientiæ curam gerit, plurimo tempore vigilat, quod ad valetudinem ſuam commodum eſt ſolum obſeruans. Eſt autem hoc non multum, ſi rectè in conſuetudinem aſſumptũ fuerit. Hanc magiſtri doctrinam ſequitur Ariſtoteles: Ante lucem ſurgere & ad valetudinem, & ad curam rei familiaris, & ad ſtudium Philoſophiæ prodeſt quam plurimum. His accedit Romanus ſapiens: Extendamus vitam, circumſcribatur nox, & aliquid ex illa in diem transferatur. Docet Pythagoras, ne veſtigium quidem corporis in lecto relinquendum; nullus enim eſt vſus viri dormientis, vt neque mortui. Silius Italicus de eadem re ſic cecinit.

Plato 7. de legib.

Ariſtot. in œconomicis.

Seneca epiſt. 122.

Pythag. in Symbolis.

Silius lib. 11.

———————*Vigil ille, nec vllam*
Ad requiem facilis, credenſque abſcedere vitæ,
Quod ſopor eripiat tempus.

Homerus, & Heſiodus frequentiſſimi ſunt in vigiliarum laudibus celebrandis. Cleanthis, & Ariſtophanis lucernæ toto orbe decantantur. Ariſtoteles, teſte Laertio, cum ſe ad quieſcendum componeret, grues imitatus æneam ſphæram brachio extra cubile protenſo tenebat, vt cum neruorum rigorem ſopor laxaſſet, pila delapſa in ſuppoſitam peluim ſtrepitu ſuo dormientem excitaret. Simile quid de Alexandro Macedone eius diſcipulo narrat Ammianus Marcellinus. Artaxerxem, Epaminondam, & alios eximios Duces ſemper

Diog. Laertius in Ariſtotele.

Amm. Marcellin. lib. 15.

M 2 vigi-

vigilantes deſcribunt hiſtorici. Virgilius Aeneam ſuum alijs dormientibus vigilantem facit.

At pius Aeneas per noctem plurima voluens.

Etiam filios Imperatorum Conſtantinopoli vigilias ſeruaſſe Codinus cap. 16. refert Georgius Codinus Curopolata libro de officijs magnæ Eccleſiæ, & aulæ Conſtantinopolitanæ. De Principe oratorum Demoſthene celeberrimum circumfertur elogium, quod plus olei, quam vini conſumeret: non ſolum quia abſtemius erat, & ὑδροπότης ſed quia fabros omnes antelucanis vigilijs ſu- Plutarch. in vita Demoſthenis. Cic. Tuſcul. 4. perabat: quare Pytheas, vt Plutarchus aſſerit, ipſius Enthymemata lucernam olere dicebat. Et Cicero in Tuſculanis; Cui non ſunt auditæ, ait, Demoſthenis vigiliæ? qui dolere ſe aiebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. Dio Caſſius, & Ioannes Xiphilinus monachus narrant in vita Commodi quemdam Marcellum Strategum & aſſiduo ſcribẽdi exercitio, & victus tenuitate tantam ſibi vigilantiam comparaſſe, vt omnibus eſſet admirationi. Plinius, & Seneca ſcribunt tribus annis integris inſomnem permanſiſſe Mecœnatẽ. Schẽc. tom. 1. l. 1. obſeru. 125. Ioannes SchencKius in medicis obſeruationibus compertos eſſe ſcribit, qui nouem dies conniuis oculis egerint. Nizolius ille Ciceronianus decennio ſomnum non vidit. Nobilis matrona per annos 35. inſomnis fuit ſana, & citra noxam. Mulier Patauina 15. diebus inſomnis nulla re ad ſomnum perduci poterat. Hæc SchencKius. Addi poteſt S. Liduuina, quæ per annos 38. nunquam dormiuit. Sed hæc prodigij, monſtriq; loco Simocatta ep. 55. nomine Parmenidis ad Chryſoſthenem. habenda ſunt. Vt enim ſcribit Theophylactus Simocatta, perpetuò vigilare immortalitatis eſt proprium, dormire verò mediocriter noſtrum eſt, & humanum; at vltra dormire quam ſatis eſt, mortuis potius, quam viuentibus conuenit. Notabile eſt quod S. Epiphanius refert de ſtudio vigilandi, quo Pha- Epiphan. l. 1. Panar. cap. 16. riſæi vtebantur. Nam quidam eorum, ait, aſſeres ſibi ipſis parabant dodrantis tantum latitudine, in his ſe ad veſperam locabant, vt ſi quis dormiſſet, in pauimentum decideret, & rurſum excitaretur ad orationem, per hoc quod vigilantem vitam haberent, quantum fieri poſſet. Alij lapillos ex aquis collectos ſibi ipſis ſternebant, vt dum his pungerentur, non in profundum ſomnum deferrentur, ſed vigilantiam ſibiipſis parare cogerentur. Alij ſpinas pro ſtrato habebant ob eamdem cauſam.

Homer. Iliad. 2. 2 In Prouerbium abiere verſus Homeri.

Per-

Perpetuam noctem dormire haud principe dignum eſt,
Cui populi, cuius commiſſa negotia cura.

Quos Oppiani commentator, ſiue ſcholiaſtes ita eleganter mutauit. Schol. Oppian. l. 5. Halieuticon. v. 616.

Non debet ſomno totas impendere noctes,
Cui libri commiſſi & cui ſapientia cura eſt.

Scopeliano more vigilare adagium eſt, cui locum fecit Scopelianus Sophiſta ſomni parciſſimus. Hic ſolitus eſt exclamare: ô nox, nam tu ſanè maxima ex parte conſors es ſapientiæ Deorum. Habet enim hominis mens in alto illo ſilentio quidpiam Diuinitatis, ſi ſe intendat ad rerum ſublimium ſpeculationem. *Mandauit enim Dominus*, vt vates Diuinus cecinit, *in die miſericordiam ſuam*, opera ſcilicet vitæ actiuæ: ſed *in nocte canticum eius*, opus videlicet contemplationis. Hinc præclariſſimos quoſque homines quotquot doctrina, vel ſanctitate floruerunt vigilantiæ maximoperè ſtuduiſſe adeò manifeſtum eſt, vt eorum exemplis plura volumina impleri poſſint. Notiſſimæ ſunt magni Antonij pernoctationes, dulceſque cum ſole querimoniæ, quod eo exoriente amabilis cum Deo lucta ceſſaret, & internæ ſuauitatis manna liqueſceret. Theophilactus Bulgariæ Archiepiſcopus; Nocte, ait, ſecedebat Chriſtus ad montem, monſtrans nobis quod oporteat nocte quidem per quietem colloqui cum Deo, die autem morem gerere, & prodeſſe hominibus: congregare nocte, die autem diſtribuere congregata. Nocte igitur accipiamus orationis fluxum è ſpiritualibus venis, die verò effundamus hauſta his, qui opus habent. Phornutus libro de natura Deorum; Opus eſt, inquit, lucubrationibus nocturnis, ſi quid in diſciplinis proficere volumus: omnia enim præclara, vt teſtatur Epicharmus, melius noctu, quam diu cogitando reperiuntur. Vſque adeò neceſſaria vigilantia eſt, vt ſine illa nullum opus laude dignum confici poſſit. Sapienter Comicus.

Philoſtratus in Vitis Sophiſtarū.

Pſalm. 41.

Theophil. in cap. 21. Lucæ.

Phornut. de nat. Deor. cap. 14.

——————Vigilare decet hominem,
Qui vult ſua tempori conficere negotia,
Nam qui dormiunt libenter ſine lucro, & cum malo quieſcunt.

Plautus in Rudẽte act. 4. ſc. 2.

Paſtor ille centoculus, quem deceptum à Mercurio fingunt Poetæ, cum vigilare deſijt, deſijt viuere. Vellus aureum inſomnis Draco ſeruabat, vt Apollonius Rhodius, & Valerius Flaccus in Argonauticis fabulantur. Aurea poma in Hortis Heſperi-

peridum peruigil quoque Draco cuſtodiebat. His nimirum figmentis docuerunt antiqui ſine vigilantia nullum animi bonum ſeruari, nullam poſſe virtutem cuſtodiri. Leo fortiſſimus beſtiarum vt fortitudinis, ſic & vigilantiæ ſymbolum ab Horo Apolline dicitur eſſe, quia minimo ſomno contentus etiam apertis oculis dormire videtur. Quid gallum memorem leonis hoſtem, quod magis ſolaris ſit, teſte Proclo? Hunc ait Plinius excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno naturam genuiſſe. Eius autem exemplo hortatur nos ad vigilandum Petrus Chryſologus: Vt quod nobis gallus impendit hoſpitibus, noſtro nos creatori exhibeamus.

Horus lib. 1. hierogl. 18.

Proclus lib. de Magia.

Plinius l. 10. c. 21.

Chryſolog. ſerm. 21.

3 Occurrit hic mihi, quod de Pantarba narrat Hiarchas apud Philoſtratum Lemnium. Lapis eſt pulchritudine inſignis, & virtute admirabilis; ardet enim ſuaui quodam fulgore, & radijs perſtringens oculos, diem, vel media nocte accendit. Verum natura, ne tam pretioſum munus vileſceret, non modò occultis terræ viſceribus abdidit, ſed quamdam quoque facultatem indidit, qua ex capientium manibus efflueret, ni prouida ratione teneretur. Hæc omnia nocturnæ orationi mirificè conueniunt. Si lux quæritur, quid illuſtrius? & nox ſicut dies illuminabitur. Si latebræ, quid occultius? hæc eſt enim multitudo dulcedinis, quam abſcondit Deus timẽtibus ſe. Si vis, quid potentius? *Qui vigilauerit*, ait ſapiens, *ſecurus erit, & inueniet ſapientiam*. Habent terreni principes certas horas audiendis ſubditis, eorumque ſupplicationibus expediendis deſtinatas: Deus autem, tametſi audiat omni hora clamantes ad ſe, nocte tamen promptior eſſe videtur ad audiendum, de qua forſitan ſcriptum eſt; *Orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno*. Media nocte venit Sponſus, & qui poſuit tenebras latibulum ſuum, in tenebris quæri vult, & in tenebris ſe oſtendere. Ad immolanda enim orationum ſacrificia, vt ſcribit Fauſtus Regienſis, amica ſunt fruentibus nocturna ſilentia. Nam ſi omne tempus æquè idoneum eſt ad quærendum in oratione Deum, quare dicit Propheta, *Quærite Dominum dum inueniri poteſt*? vis autem ſcire quanta ſit noctis opportunitas ad quærendum, & inueniendum? Audi Bernardum. Tempus feriatum commodius, aptiuſque eſt, cũ profundum nocturnus ſopor indicit ſilentium. Tunc planè liberior exit, puriorque oratio. Quam ſecura aſcendit ſolo arbitro Deo, ſanctoque Angelo, qui illam ſuperno altari ſuſcipit

Philoſtratus vita Appoll. lib. 3. cap. 14.

Sap. 6. 16. & Prouerb. 8. 18.

Pſalm. 31.

Fauſtus epiſt. ad Felicem.

Iſaiæ 55. 6.

Bernard. ſer. vlt. in Cant.

ſcipit

ſcipit præſentandam! Quam grata, & lucida verecundo colorata rubore! Quam ſerena, & placida nullo interturbata clamore, vel ſtrepitu! Quam denique munda, atq; ſincera, nullo reſperſa puluere terrenæ ſolicitudinis: nulla aſpicientis laude, ſeu adulatione tentata! O inſignem nocturni temporis prærogatiuam! ò ſacras noctes omni luce ſplendidiores.

METRVM VII.

O Nox purpureo ſplendidior die,
O Nox delitijs omnibus affluens,
O Nox, quæ radios prodiga cœlicos
Spargis diuite copia.
Huc te fer tacito, cœrula nox, pede,
Nox duris requies grata laboribus:
O curas animi, diraque comprime
Triſtis murmura pectoris.
Iam non Theſſalicis diceris artibus
Præſes, vel ſcelerum mater, & horridi
Inferni ſoboles, Eumenidum parens,
Altrix fœda cupidinum.
Hæc de te veterum fabula finxerit:
At nunc Angelici conſcia luminis,
Nunc ſolis rutila luce ſerenior
Nigris in tenebris nites.
Tu nunc paciferum mentibus otium
Infundens ſuperum munera diuidis:
Te nunc ſollicito quærit anhelitu
Sanctis vſtus amoribus.
O Nox connubij pronuba myſtici,
Conſors æthereæ nox ſapientiæ.
Cuius per tenebras ſol nouus emicat
Sponſi vultus amabilis.
Salue: & dum patria perdita gaudia
Mœrens hic recolo, præcipitem polo
Curſum ne acceleres. Da veniam, tua
Si nunc turbo ſilentia.
Vrit ſidereæ me patriæ decor,
Cum fulget tenero Cynthia lumine,

Vrit

Vrit me nitidis peruigil ignibus
Stellati tholus ætheris;
O celſi placidas excubias poli,
O noctis choreas, ô tremulas faces,
O veras ſuperæ lucis imagines
Aeterni thyaſos chori.
Cur me iam nimio tempore corporis
Vinctum compedibus cernitis exulem?
Heu! terrena nimis deſipiunt mihi,
Si ſummum intueor polum.

§. III.

A Sectarijs damnari vigilias. Quota hora nocturna ſynaxis perſolui debeat. Somnus poſt vigilias Monachis interdictus, & cur? Oratio ad Deum vt exciset nos.

1 HAs noctis delitias, hunc ſplendidiſſimum fulgorem carnalis, & obſcura ſectariorum cęcitas ſuſtinere nō poteſt, eorum præſertim, qui à quibuſdam ſomniculoſi, ab Iſidoro Nyctages nuncupantur. Irrident enim, & damnant impudenti temeritate nocturna ſacra, ſicut & alios Eccleſiæ ritus, ſuperſtitioſum eſſe dicentes iura temerare diuina, quæ noctem ad quietem tribuerunt. Horum anteſignanus fuiſſe videtur ſui nominis euerſor Vigilantius, quē D. Hieronymus confutat, & per iocum Dormitantium appellat. Huius hæreſim ab inferis reuocauit Ioannes Vvicleff, contra quem ſtetit murus æneus, & columna ferrea pro domo Dei Thomas Valdenſis fidei catholicæ eximius propugnator. Recentiores omitto, qui ventrem pro Deo colentes, non ſolum nocturnas vigilias, ſed ipſam Dei legem grauem, & intolerabilem exiſtimant. Quamuis autem, teſte Phœbadio Agennenſi Epiſcopo, deſtruenda ſint aliena, vt noſtris credatur; hi tamen à viris doctiſſimis toties deuicti, ac debellati fuerunt; vt nequaquam expediat, aut neceſſarium ſit nouum cum illis certamen inire: cum præſertim veriſſimum ſit, id quod olim Sāctus Irenæus ſcripſit, vniuerſæ terræ ellebotum non ſufficere hære-

Iſidor. lib. 8. orig. cap. 5.

Hieronym. ep. 53.

Thomas Valden. tom. 3. de Sacramental. tit. 3. c. 25 & ſeqq. Phœbad. initio lib. adu. Arianos.

Irenæus lib. 2. cap. 54.

hæreticis, vt euomant ſtultitiam ſuam. Atque vtinam iſtorum peruicaciam, & mollitiem, etiam inter Catholicos, & Orthodoxos non imitentur quidam, qui Curios ſimulant, & Bacchanalia viuunt. Polidorus Virgilius ſcriptor in pleriſq; futilis, ac temerarius nocturna ſacra ſemper fuiſſe damnata tradidit ob periculum impudicitiæ. Sed error tam ſupinus exſibilari potius debet, quàm confutari. Quod enim frequẽtius exercitium, quæ magis vulgata pietas in primis Chriſti cultoribus, quam ſacræ pernoctationes, & peruigilia, ad quæ paſſim vtriuſque ſexus fideles in Eccleſia conueniſſe ſancti Patres, & Hiſtoriographi commemorant? Lego quidem in Concilio Eliberino ſub Marcello primo, tertio poſt Chriſtum ſeculo, vel, vt alij malunt, ſub Syluestro, vetitum, ne fœminæ in cœmeterijs peruigilarent, eo quod ſæpè ſub obtentu orationis ſcelera latenter committerent. At ſublatas ab Eccleſia vigilias apud antiquos ſcriptores nuſquam lego. Nunc autem in hac ſeneſcentis ſeculi fæce, refrigeſcente charitate, ſublatæ ſunt quoad laicos vigiliæ: cuius tamen Pontificis decreto hoc factum ſit, non inuenio. Tomo tertio Conciliorum editionis Colonienſis extat de hac re canon Concilij Palentini, quod in Hiſpania celebratum eſt anno 1322. ſed quia Oecumenicum non fuit, vniuerſalem Eccleſiam obligare non potuit. Fictus auctor ſermonum ad fratres in eremo ſanctum Ambroſiũ hortatu S. Monicæ vigilias abſtuliſſe ait, quod plurimi Chriſtianorum illud noctis tempus ludendo, ac choreas agendo traducerent. At hi ſermones nulla fide digni ſunt, & perperam adſcribuntur Auguſtino, multum licet reclamantibus quibuſdam, & ex ipſo Auguſtino libro 9. Confeſſionum liquet eo tempore propenſiori ſtudio iiſdem vigilijs Orthodoxos incubuiſſe, occaſione Arianicę perſecutionis: imò in Africa etiam citharæ introductæ fuerant, & additę ſacris hymnis, quas tamen ſe agente pulſas ſcribit Auguſtinus.

Polid. Virgil. de inu. rerum lib. 6. cap. 4.

Concil. Elib. c. 35.

Tom. 3. Conc. p. 2.

Ad fratres in eremo ſerm. 25.

Aug. conc. 2. in Pſal. 32.

2 Olim Chriſtiani tribus primis vigilijs tres nocturnos diuiſim, quarta verò vigilia laudes recitabant. Tantus erat ardor charitatis, vt quater in nocte ſurgerent ad orationem, prima vigilia ad primum nocturnum, ſecunda ad ſecundum, tertia ad tertium, quarta ad laudes perſoluendas, vel omnes ſimul, vel diuiſi in cohortes: de qua re legendus D. Thomas in epiſtolam primam ad Corinthios, Baronius tomo primo Annalium, Suarez tomo ſecundo de religione, & doctiſſimus

D. Thom in ep. 1. ad Cor. cap. 14. lect. 6.

Bar. in an. 57. nu. 69. & ſeqq. Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. c. 4.

 Franco-

Francolin. c. 1. 2. & 5. & alij apud ipſos, cõtra Azorium p. 1. lib. 10. cap. 2.

Franҫolinus. Nunc tres nocturni ſimul cum laudibus recitantur, & quidem à multis Religioſis media nocte, ab alijs prima vigilia, ab alijs tertia circa galli cantum: à Clericis autem ſecularibus circa finem quartæ vigiliæ matutinæ. Monachi verò ſub regula Sãcti Benedicti militantes alijs ritibus vtuntur. Sanctus enim pater annum diuidit in duas partes, æſtiuam ſcilicet à Paſchate vſque ad Calendas Nouembris, & hiemalem ab ipſis Calendis vſque ad Paſcha. Tempore æſtiuo ità præcipit horam vigiliarum temperari, vt nocturnis decantatis incipiant matutina crepuſcula: ita quod paruiſſimo interuallo poſt nocturnos cuſtodito mox matutini, qui incipiente luce agendi ſunt, ſubſequantur. At hiemis tempore iuxta conſiderationem rationis. Octaua, inquit, hora ſurgendum eſt, octaua nimirùm planetaria, & inæquali. Quæ ſanè octaua expleta eſſe debet, vt explicat Smaragdus Abbas ſcriptor fide digniſſimus, quod monaſtici ſpiritus puriſſimos latices in ipſo fonte potarit. Eius verba ſunt iſta. Hora ſeptima noctis tota, & octaua dimidia pulſato ſigno omnes pariter ſurgant, & ſic illa quæ reſtat dimidia hora de octaua inter ſignorum explicetur interualla, vt ab hac hora nona noctis inchoetur pſalmi laus ipſa nocturna. Talis mihi videtur eſſe ſenſus poſitus, vt poſt ſex horas noctis pauſetur adhuc ſeptima tota, & octaua hora dimidia: & interuallo ſignorum facto quaſi hora dimidia incipientes à nona hora noctis, alacres animo, & corpore non pigro diuinæ laudis officium reddant Domino Ieſu Chriſto. Hactenus ille. Ex quo redarguere poſſumus neotericum Benedictinæ regulæ explicatorẽ Antonium Perez cæcutientem hoc loco in huius octauæ horæ explicatione. Porrò hæc hora noctis octaua ferè coincidit cum ſecunda poſt mediam noctem horologij aſtronomici, quo Galli, Hiſpani, & plerique Germanorum vtuntur. Et hanc eſſe horam competentem nocturni officij decantandi, circa finem videlicet tertiæ vigiliæ, probat Francolinus ex communi Doctorum ſenſu, & ex antiqua conſuetudine Eccleſiæ Romanę. Baſilius monachus Laurę Maleini prǽfectus, Audita, inquit, hora octaua ſurgendum eſt: hunc terminum tranſilire monachos non decet. Nec obſtat huic aſſertioni illud Pſalmographi, Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Media enim nox non mathematicè, ſed moraliter: nõ per æqualem terminorum diſtantiam, ſed per ſolam intra dictos

Bened. reg. cap. 8.

Smaragd. cõmẽt. ad c. 8. regulæ.

Ant. Perez in c. 8. regulæ.

Baſil. monachus in aſceticis.

dictos terminos incluſionem accipi debet. Sanè Chryſoſto- Chryſ. hom. 59 ad pop. Antioch.
mus vitam monachorum deſcribens eos ad galli cantum ſurrexiſſe aſſeuerat his verbis. Poſtquam gallus cantauit ſtatim veniens Prælatus, & pede ſolum ſimpliciter cædens omnes excitauit, mox ſtatim ſurgentes ſtant, hymnos canentes propheticos multa cum vocis conſonantia, cum aptè compoſitis concentibus. Nec aliter intelligendus mihi videtur Simeon monachus, quem Græci iuniorem Theologum vocant ad differentiam Nazianzeni, dum ait: Oportere monachum nocte media ante diluculum ſurgere, ad doxologiam congregari, ad principium hymnodiæ attentum eſſe, ad hexapſalmum, ad verſiculos, ad lectionem. Nam & hic media nox in latiori ſignificatione accipienda eſt. Hæc autem aſſignatio temporis ad publicam pertinet recitationem: nam priuatæ aliam eſſe rationem nullus eſt qui ignoret. Veteres antelucanam lucubrationem non niſi ſub finem Autumni incipiebant, vt oſtendit Muretus rei antiquariæ ſcientiſſimus. Ita Satyricus. Simeon orat. 25 de fide, & moribus. Muret. l. 18. var. lection. cap. 13.

Poſt finem Autumni media de nocte ſupinum
Clamoſus iuuenem pater excitat: accipe ceras,
Scribe puer. Iuuenal. ſat. 14. v. 190.

Ad hunc morem reſpexiſſe videtur S. Pater Benedictus. A ſancto enim Paſchate, quod circa veris æquinoctium eſſe ſolet, vſque ad Calendas Nouembris, circa finem ſcilicet Autumni, ſic horam ſurgendi temperauit, vt perſoluta nocturna ſynaxi iam dies illuceſcat. A prædictis verò Calendis vſque ad Paſcha tali hora ſurgendum eſſe præcepit, vt corporibus neceſſaria quiete iam refectis, quod poſt vigilias reſtat tempus, nō iteratæ dormitioni, ſed rerum diuinarum meditationi, ſacriſque ſtudijs impendatur.

3 Hoc inſtitutum, ne dormiant monachi poſt vigilias, ſemper antiquis monachis inuiolabile fuit, illudque commēdat Caſſianus duplici ex cauſa: prima ne purificationem noſtram nocturnis orationibus acquiſitam inuidus hoſtis ſomni illuſione contaminet. Secunda, ne ſomnus ille inertiam monacho parturiat, ac per totum diem vigorem eius obtundat, cordis pinguedinem exhauriat, & debilem reddat eum aduerſus inſidias inimici. Obijciunt pigri Endymiones ſe ideò poſt vigilias ſomni quietem repetere, vt valetudini conſulāt, corpuſque validum ſeruent diurnis exercitationibus. Verum hanc ridiculam inertiæ excuſationem eludunt Medici, qui Caſſ. lib. 2 cap. 13.

& dormiendi ſpatium ſeptem horis diffiniunt, & longiorem ſomnum non parum officere valetudini aſſeuerant. Somnus enim multus, vt monent Hippocrates, & Auicenna, laxat membra, calorem natiuum hebetat, grauat caput, ſtupidum facit, & obliuioſum, multorumque morborum fons, & origo cenſetur. Quidam quoque medicus animarum in vitis Patrum dicebat: Satietas ſomni mentem, ſenſumque hominis ſtupidum, & pigrum reddit: vigiliæ autem tam ſenſum, quā mentem ſubtiliorem, ac puriorem efficiunt. Marſilius item Ficinus inter primarios ſtudioſorum hoſtes ſomnum recenſet matutinum. Quamquam ſtultum ſit medicorum doctrinam illis proponere, qui carnem ſuam crucifigere, & animam perdere debent, vt ſeruent. Scriptum eſt enim, quia *prudentia carnis mors eſt*: itemque, *ſapientia carnis inimica eſt Deo*, &, ſapientia Dei *non inuenitur in terra ſuauiter viuentium*. Et qui eam inuenit, *ſuper ſalutem*, inquit, *& omnem pulchritudinem dilexi ſapientiam*. Hāc quærebat ille monachus apud Petrum Damianum, qui poſt ſolemnes vigilias ſomnolentia oppreſſus hoſtem vincebat dicens: Accidietur cor, palpitet oculi, os per crebra balauſtia gannire non ceſſet, caput etiā nutet, & ad ima deuergat; ſed quia hæc omnia me perimere nequeunt, ad conſentiendum huius temporis ſomno nullatenus ſuperabunt. Sanctus autem Romualdus ſomnum poſt vigilias adeò exoſum habebat, vt ſi quis ei confiteretur ſe illo tempore obdormiſſe, nequaquam poſſet eo die cum eius licentia ſacra Miſſarum ſolemnia celebrare. Chriſtianus Pædagogus rectè nos inſtituens apud Clementem Alexandrinū Tædia, inquit, dormitationes, pandiculationes, & oſcitationes ſunt inſtabilia animæ faſtidia. Non eſt anima, quæ ſomno indiget, ipſa enim eſt ſemper mobilis, ſed corpus, quod quieti traditur, reſoluitur, dum anima non amplius corporaliter operatur. Et ideò Deum mente ſemper verſans per cōtinuam conſuetudinem corpori vigiliam inſerens exæquat hominem angelicæ gratiæ, vitæ æternitatem ex meditatione vigiliæ ſuſcipiens. Ea porrò interualla, quæ poſt nocturnam pſalmodiam vſque ad ortum diei protenduntur, beatiſſima vocat Sanctus Abbas Aelredus, quia tunc magna fit in cordibus noſtris multitudo dulcedinis, ſuauitas deuotionis. Eadem ſpatia commendans Gilbertus Abbas, exclamat: Deus bone, hora illa noctis quàm ſine nocte eſt, quàm nox illa illumina-

tio

Hip: oc. 2. aph. 3. Au cen. 1. & 3. primi.

Vitæ PP. l. 3. c. 2.

Ficin. lib. 1 de ſanit. ſtudioſorum cap. 7.

Ad Rom. 8. 5. 7.

Iob. 28. 13. Sap. 7. 10.

Petr Damian. lib. 6. ep. 17.

Idem in vita Sancti Romualdi.

Cl. Alexandr. l. 2. Pædag. cap. 9.

Aelred. lib. de duob. diſcip. euntib. in Emaus. Gilbert ſerm. 23. in Cantic.

tio in delitijs! Orationes illæ priuatim fiunt, ſed priuata non petunt. Submiſſior quidem vox, ſed mens intenſior, & preces tacitæ multum habent acuminis. Sed quo fortius erubeſcas, vade piger ad Epicuri ſectatores, & vel ab ipſis diſce vigilantiam. Horat.lib.1.ep.2.

Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones,
Vt te ipſum ſerues non expergiſceris? atqui
Si noles ſanus, curres hydropicus: & ni
Poſces ante diem librum cum lumine, ſi non
Intendes animum ſtudijs, & rebus honeſtis,
Inuidia, vel amore vigil torquebere. nam cur
Quæ lædunt oculos feſtinas demere, ſi quod
Eſt animum differs curandi tempus in annum?

Sic canit qui ſe vnum Epicuri de grege fatetur. Verum huius & aliorum ſapienter cantantium, & incantantium carmina aſpides ſurdæ, viles animæ, ſomni mancipia obturatis auribus aſpernantur. Vt enim magnus Orator ait, Non poſſunt audire ſtulti vocem clamantis ſapientiæ. Demoſthenes 1. olynthiaca.

4 Suſcita nos Domine, vt vigilemus, & oremus, ne incidamus in tentationem, quoniam tribulatio proxima eſt, & nō eſt qui adiuuet. Quam citò clauditur oculus, ne te videat, collabitur pes noſter in hoc mare magnum, & ſpatioſum manibus, vbi ſunt reptilia, quorum non eſt numerus, quæ ſomniorum ſuorum phantaſijs intentam ludificant animam, & trahunt in cor maris, vnde non facilis ad ſuperiora reditus eſt, niſi tu emittas manum tuam de alto, & liberes nos de aquis multis. Suſcita nos Domine, vt tecum vel vna hora vigilemus, & oremus. Quis autem eſt qui tecum vel vna hora vigilet? Etiam in cœlo non eſt factum ſilentium, niſi quaſi media hora; quantò minus in terra vna hora vigilabimus tecum? Quoties redis ad nos, & inuenis dormientes, & tamen benignè ſuſcitas nos, & iterum abis ſecundò, & tertio eumdem ſermonem dicens? Statim autem vt receſſeris, iterum ſomnus occupat nos, nec vigilare poſſumus, niſi quandiu nobiſcum es, & ſuſcitas nos. Venis in ſecunda, & tertia vigilia; Sed beatus ille, quem tunc inueneris vigilantem. Drogo Abbas lib. de Sacram. Dominicæ paſſionis.

§. IV.

§. IV.

Amor vigilare facit. Quomodo vigilandum ſit: Quæ ſint vigiliæ myſticæ.

1 VIgilare non poteſt, qui non amat. Iacob ille, cui tam facilis erat ſomnus, vt etiam in arena procumbens, duroque ſilici innixus inter hoſtium appropinquantium inſidias ſuaui poſſet ſopore demergi, cum tamen amori deditus eſſet, omnino dormire non poterat, & ſomnus fugiebat ab oculis ſuis. Ita quicunque diligit dormire non poteſt: quicunque amator ſapientiæ eſt, manè vigilabit ad eam, quoniam qui vigilat, inueniet illam. Vigilias inducit amor, ait Gilbertus noſter, amantis anxietas illum dormire non ſinit, ſomnolentiam excutit. Amor de quiete ipſa redditur inquietior. Tunc magis vires exercet dulce incendium, & flamma vorax de latibulis euadens vacuo liberius euagatur in animo, altius poſſidens, & auidius depaſcens. Occaſione accepta ſuum neſcit amor non exercere negotium. Verus enim, & perfectus amor, vt Laurentius Iuſtinianus docet, ſemper ſtudet præuenire dilectum, non parcit ſibi, non corpori requiem, non ſomnum oculis, non præſtat palpebris dormitationem. In ſui latitudine corporis corporales quæritat latebras, fugit publicum, hominum conſortia deuitat, notorum facies declinat, vt licentius ſuſpirijs, gemitibus inenarrabilibus, ſingultibus, & quibuſdam amoris nutibus ſuum quem diligit valeat aduocare dilectum.

Gilbert. ſer. 2. in Cantic.

Laur. Iuſtinianus de caſto connub. Verbi, & animæ cap. 13.

METRVM VIII.

SVrgit amor, iactatque faces, & ſpicula vibrat,
Mergit vt æquoreis lumina Phœbus aquis.
Cumque ſerenato luceſcunt ſidera cœlo,
Cæcaque nocturno frigore terra riget:
Tunc amor arcanis populatur viſcera flammis,
Pectora tunc rapidis ignibus vſta calent.
Lumine nempè nouo nox ambitioſa refulget,
Gaudet & occulta luce referre diem.

Flam-

Flammeſcunt gelidæ tremulis ſplendoribus vmbræ,
Et polus æthereâ mittit ab arce faces.
Squamigerum ſtupet omne genus, luditque per vndas,
Dum natat in vitreo pendula flamma mari.
In tenebris ardens ſcintillat pectus amantis,
Nocte vigent flammæ, nocte triumphat amor.
Quod ſi feſſa iuuat componere membra ſopore,
Tunc magis ardenti fulminat ille manu.
Fulminat, & tantis langueſcunt pectora flammis,
Languet vt in calidis floſculus vſtus agris.
Nuper nocte meas vrebat flamma medullas,
Aetna non potuit ſæuior eſſe rogus.
Dumque ardens iaceo, dum langueo multa volutans,
Dormio ſub vili tegmine ſtratus humi.
Tunc mihi languenti miſit bona ſomnia Numen,
Somnia formoſo candidiora die.
Conſtitit ante oculos ſpecies veneranda puellæ,
E ſuperum facies prodidit eſſe choro.
Induerat Tyrio diſtinctam murice veſtem,
Textili & intactas cinxerat igne niues.
Stellantes oculi, miſeri duo fulmina cordis,
Iactabant rapidos frontis ab arce rogos.
Dextera fulgebat viridi ſtellata ſmaragdo,
Ornabat nudum plurima bacca ſinum.
Prætereo gemina radiantes aure pyropos,
Albaque purpureis lilia picta genis.
Mitto quod Eois certarent labra corallis,
Et rutilas premerent aurea ſerta comas.
Hærebam tantæ pellectus imagine formæ,
Fundebamque humiles, ore tacente, preces.
Nec mora: iam lacrymas, iam mollia verba parabam,
Queis mihi tantus erat conciliandus amor.
Illa ſed inſolitas ſpargens furibunda fauillas,
Hos mihi terrificos edidit ore ſonos.
Gloria ſumma poli, ſoboles primæua Tonantis,
Non ſoleo ignauos ſacra docere viros.
Delitiæ, fateor, mihi ſunt humana propago,
Ni inficerent animum, deprimerentque ſolo.
Dixi etiam quondam, Nox eſt mea ſola voluptas,
Nec niſi qui vigilant me reperire queunt.

Nocte

Nocte micat mea lux, mihi ſidera lumine cedunt,
Atraque fit radijs Cynthia victa meis.
Ipſe meo fulgens Titan aſpirat honori,
Et recreo flamma ſplendidiore polum.
Cum mea lux fulget, cum ſpargo per aera flammas,
Vertitur in clarum nox tenebroſa diem.
Cumque meo humanum perfundo lumine pectus,
Dignus homo eſt ſuperum conditione frui.
Vix ea, cum ſubitò tenues dilapſa per auras
Aufugit, heu! lacrymis non reuocanda meis.
Tunc votis fruſtrata ſuis mens excidit, omnis
Me virtus liquit, deſtituitque ſopor.
Et dixi recolens felicis gaudia ſomni,
Solus erit Sophiæ dignus amore vigil.

2 Verè autem vigil eſt, qui ſoli Deo iugiter vigilat: qui cor ſuum ſedulò præparat ad aperiendum illi quacunque hora pulſauerit. Ideò vigilias noctis cuſtodimus in quatuor partes nocturnum officium diuidentes, in tres videlicet nocturnos, & laudes, quia, vt obſeruat Innocentius Papa, munire cor debemus contra quatuor hoſtes animæ, contra fallacias dæmonum, contra verſutias hominum, contra carnales concupiſcentias, contra ſeculares illecebras, vt ſic ſemper parati ſimus, cum vocem ſponſi pulſantis audierimus. Cæterum vigilat Domino, ait quidam doctus, & pius ſcriptor, qui ad ipſum de luce fidei, atque veritatis ſuſpirat, & ad ipſum tota intentione ſe tollit. Vigilat Domino, qui omnem animæ, atque corporis beatitudinem in ipſo ſitit habere. Domino ſolum vigilat, qui propter ipſum ſegregatur à mundo, & animæ ſimiliter, & corporis ſolitudinem quærit, & deuitat humana conſortia, ne vigilia præpediatur diuina. Hoc enim dicebat Dauid orans oratione pauperis, dum eius anima anxiaretur coram Domino: *Vigilaui, & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.* Notiſſima eſt illa Domini noſtri exhortatio: *Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.* Et quis hoc dixerit, ſcitis, ſcribit mellito calamo Bernardus, & tempus ſcitis: Domini enim eſt verbum iſtud, inſtante iam paſſione ſua. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem, quoniam vndique circumdati eſtis tentationibus: vnde & legiſtis quia tentatio eſt vita hominis ſuper terram. Itaque ſi tot tentationibus plena eſt vita noſtra, vt non immeritò tota ipſa tenta-

Innocent. 3. ſer. 3. de Apoſtolis.

Simon de Caſſia lib. 15. de geſtis Saluat. cap. 23.

Bernard. ſerm. 5. in pſ. Qui habitat.

tentatio debeat appellari, peruigili circumſpectione opus eſt, & oratione, ne inducamur in eam. Ipſa vigilantia omnia reddit facilia, carnem ſpiritui ſubijcit, vitia comprimit, mentem eleuat, diuini amoris ignem accendit, & nutrit. Nonne Patres noſtri in cuſtodiendis vigilijs ſupra modum ſoliciti admiranda potius, quam imitanda vigilantiæ reliquerunt exēpla? Homines erant ſimiles nobis, paſſibiles: Vnde ergo, rurſum Bernardi mel propino, vnde in tanta fragilitate tanta conſtantia? Vnde in hominibus tam ſpiritualis mens, tam feruens charitas, animus tam robuſtus? Planè ſpiritus erat, qui adiuuabat infirmitatem eorum, per quem diffundebatur in cordibus ipſorum fortis charitas vt mors, imò & fortior morte. Cuius ô ſi & nos participes inueniamur! Ecce enim moleſtus eſt nobis pœnitentiæ labor, corporis afflictio grauis, abſtinentia onerosa, in vigilijs dormitat anima noſtra præ tædio, nō ob aliud ſanè, quam propter inopiam ſpiritus. Ipſe enim, ſi adeſſet, adiuuaret ſine dubio infirmitatem noſtram. Hæc ille, qui deinde hortatur nos ad quærendū hunc ſpiritum, vt ſpiritum ſuum in nobis augeat, qui iam primitias dedit: & quem per Dei gratiam iam nos habere confidimus, abundantius habeamus. Modus verò quærendi, & inueniendi hunc ſpiritum, ipſæ vigiliæ ſunt. Et quoniam cœpimus inter Bernardi flores ſpatiari, ad aliam areolam te duco, mi cariſſime lector. Aude doctorem inclytum interrogare, vt olim Chriſtum adoleſcens: Quid faciendo Spiritum ſanctum poſſidebo? Audi nunc reſpondentem. Cuſtodiendæ ſunt vigiliæ noctis ſuper gregem cogitationum, & actionum noſtrarum, vt ſi in prima vigilia, vel ſecunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat. Benè profectò. Nam ſpiritus vbi vult ſpirat, & neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Sed quænam ſunt iſtæ vigiliæ, quas cuſtodire debemus?

Idem ſerm. 2. de S. Andrea.

Idem ſerm 3. in vigil. Natiuit. Domini.

3 Prima vigilia, ait ille, eſt rectitudo operis, vt ad hanc quam iuraſti regulam omnem vitam exæquare coneris, nec tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui in omnibus viæ, & vitæ huius exercitijs, non declinans ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Secunda vigilia, puritas intentionis, vt ſimplex oculus totum corpus lucidum faciat, vt quidquid feceris, propter Deum facias, & ad locum vnde exeunt gratiæ reuertantur, vt iterum fluant. Tertia eſt cuſtodia vnitatis, vt in congregatione poſitus voluntates aliorum tuis volun-

O tati-

ratibus anteponas, vt non ſolum ſine querela, ſed & cum gratia inter fratres maneas portans omnes, orans pro omnibus. His tribus vigilijs ita peractis veniet mane, & videbis gloriã Domini: Veniet dies, quæ melior eſt in atrijs Domini ſuper millia. Hic ſiſto: & quoniam matutini temporis mentionem feci, ad matutinas laudes ediſſerendas propero, ſi prius hoc caput aurea ſententia Sancti Iſaaci Presbyteri conſignauero, quam vtinam omnium religioſorum cordibus inſcribere, imò exculpere poſſem. Is in libro de contemptu mundi, Noli, inquit, putare ô homo, quod inter omnes operationes monachorum ſit alia, quamlibet ſancta, conuerſatio maior vigilijs nocturnis. Monachum perſeuerantem in vigilijs cum mentis diſcretione, ne reſpicias illum ſicut carne feruentem. Hoc vtique Angelici ordinis opus eſt, non humanum. Impoſſibile eſt autem quod illos, qui ſemper in huiuſmodi continentia verſantur, dimittat Deus ſine magnis bonis propter eorum vigilantiam. Anima, quæ in vigilijs laborat, & perſeuerat, quaſi Cherubim oculos habet, quibus ſemper intueatur cœleſtem contemplationem. Qui ſomno obſtat, & naturę violentiam infert, ſingulíſque noctibus preces offert, ille ſolus nouit virtutem. Hæc, & alia plura Sanctus Iſaacius, quem de Syriæ partibus ad Spoletanam vrbem veniſſe, ibique mirabiliter vixiſſe Magnus Gregorius aſſeuerat.

Iſaac de contemptu mundi c. 31.

Greg. l. 3. dialog.

CAP. V.

CAP. V.

De Laudibus.

§. I.

An laudes ſint officium diſtinctum à nocturnis. Matutini nomen æquiuocum. Laudes incipiente crepuſculo perſoluendæ ſunt. Quid ſit crepuſculum, quæ eius duratio.

1 DE matutinis laudibus verba facturis illud in primis examinandum ſe offert, An officium nocturnum ab ipſis laudibus diſtinguatur: quod ſub alijs terminis quæſitum ab alijs eſt, An horæ canonicæ ſint ſeptem tantum, vel octo. Si enim nocturnos à matutinis ſeiungimus, ita vt integram horam per ſe conſtituant, clarum eſt octonario numero preces horarias diffiniri: ſin autem ex vtroque officio vnum facimus, ſeptem dumtaxat eſſe concludimus. In vtramque partem multas congerunt auctoritates, & argumenta Franciſcus Suarez, & Ioannes Azorius, quos, cum paſſim obuij ſint, conſulat lector. Cæterùm vtraque ſententia ſine lite, & ſtrepitu ſic poteſt conciliari, aſſerendo videlicet apud Monachos, quibus Diui Benedicti regula ſacroſancta eſt, octo omnino horas ſupputari, cum id clariſſimè conſtet ex dictæ regulæ capite decimoſexto. Integrum caput, quoniã breue eſt, & controuerſiam maniſeſtè dirimit, tranſcribo. Vt ait Propheta, *ſepties in die laudem dixi tibi*. Qui ſeptenarius ſacratus numerus à nobis ſic implebitur, ſi matutinæ, primæ, tertiæ, ſextæ, nonæ, veſperæ, completorijque tempore noſtræ ſeruitutis officia perſoluamus: quia de his horis dicit Propheta, *Septies in die laudem dixi tibi*. Nam de nocturnis vigilijs idem ipſe Propheta ait: *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*. Ergo his temporibus referamus laudes creatori noſtro ſuper iudicia iuſtitiæ ſuæ, id eſt matutinis, prima, tertia,

Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 6. Azor. 1 p. lib. 10. cap. 1. qu. 1.

tertia, ſexta, nona, veſpera, completorio: & nocte ſurgamus ad confitendum ei. Hactenus regula, quæ diem iuxta vulgi acceptionem determinat à primis ad vltima crepuſcula, ſeptemque officia diei, vnum nocti aſſignat. Hinc apud omnes Monachos nocturnæ vigiliæ propria oratione concluduntur, atque etiam apud pleroſque laudes à nocturnis, & tempore ſeparantur, & diſtincto æris campani ſonitu ſignificantur. At verò ſecundum conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ ſeptem ſunt horæ canonicæ, quoniam nocturnæ preces ſimul cum laudibus coniunctim, & per modum vnius decantantur, vnica concluſione clauduntur, & in vnum rediguntur. Quicquid ſit de antiquo ritu eiuſdem Romanæ Eccleſiæ, quo hæc olim officia diſtinguebantur, de quo legi poſſunt Hugo à S. Victore, & Marcellus Francolinus. Imò antiquitus plures fuiſſe quã octo diuinæ pſalmodiæ horas conſtat ex his, quæ diximus ſupra. Si enim tres nocturni tribus vigilijs ſeorſim dicebantur, vt præter auctores citatos S. Columbanus in regula clariſſimè oſtendit, paret ſanè non octo, ſed decem diſtinctis horis ad Dei laudes decantandas Clericos, & Monachos conueniſſe. Verba autem S. Columbani hunc morem explicantia hæc ſunt. Quidam catholici reperiuntur, quibus idem eſt canonicus duodenarius pſalmorum numerus, ſiue per breues, ſiue per longas noctes, ſed per quaternas in nocte vices hunc canonem reddunt, ad initium noctis, ad mediumque eius, pullorum quoque cantus, ac matutinum: qui curſus ſicut in hieme paruus alijs videtur, ita in æſtate ſatis oneroſus, & grauis inuenitur, dum crebris in noctis breuitate expeditionibus non tam laſſitudinem facit, quam fatigationem.

Hugo Vict. lib. 2. de Eccl. off. cap. 2. Francolin. cap 6.

Columban. in regula cap. 7.

2 Quia verò matutinæ laudes à quibuſdam coniunctim cum nocturnis, ab alijs ſeparatim recitantur: hinc factum eſt, vt matutini nomen æquiuocum ſit. Accipitur aliquando pro ſolis nocturnis à laudibus ſeparatis, quæ acceptio erronea eſt, & nullo modo admittenda. Quæ enim conuentio lucis ad tenebras, vt nocturnæ orationes Matutini nomine inſigniantur? Accipitur ſecundo pro aggregato ex Nocturnis, & Laudibus, quatenus in vnum coaluerunt, quæ acceptio vulgatiſſima eſt, & communi ſcriptorum calculo approbata; non falſa, non abuſiua, vt contendit Radulphus Tungrenſis. Accipitur tertiò pro ſolis laudibus, qua acceptione, cum ſit maximè propria, perſpicuitatis gratia nos deinceps vtemur.

Radulph. lib. de canonum obſeru. prop. 4.

Huius

Huius rei monitum lectorem volui, ne vocis ambiguitate laboraret. Porrò hoc officium incipiente diei crepuſculo perſolui debet. Eſt autem crepuſculum tempus medium inter diem clarum, & noctem obſcuram:

Quod teneat lucis, teneat confinia noctis: Ouid. 7. metam.

Quaſi crepera, id eſt dubia lux. A crepuſculo enim, teſte Varrone, res dubiæ dictæ ſunt creperæ, accepto à Sabinis vocabulo, quod crepuſculum dieſne ſit, an nox, multis eſt dubium. (Varro lib. 2. de lingua latina.) Cum ſit igitur medium inter diem, & noctem, ob affinitatem, quam habet cum vtroque, & diei, & nocti adſcribi poteſt. Nos tamen cum Mathematicis crepuſcula nocti attribuimus, diem a primo ſolis aſpectu ſupra finitorem ad eiuſdem occaſum diffinientes. Memini me olim legiſſe, quod hic prætermittendum non ſit, crepuſculum, apud quoſdam, illud dumtaxat tempus ſignificare, cum noctescere incipit; manè verò diluculum dici. Adam de Perſena Ordinis Ciſtercienſis Abbas, ſermone de partu Virginis, loquens de extrema iudicij die; Neſcimus, ait, vtrum dies illa nobis futura ſit lucis æternæ diluculum, an, quod Deus auertat, crepuſculum æternæ noctis. Sed hæc diſtinctio à ſcriptoribus communiter negligitur: confundunt enim crepuſculum cum diluculo. Legēdus Suidas verbo λύκη, & ἀμφιλύκη, itemque Iulius Pollux in Onomaſtico. (Iul. Pollux lib. 1. cap 7.) Luctatius, ſiue Lactantius Placidius ad hos verſus Statij Papinij, (Luct. Placidius ad lib. 1. Theb. Statij v. 340.)

Sed nec puniceo rediturum craſtina cœlo
Promiſere iubar, nec rareſcentibus vmbris
Longa repercuſſo nituere crepuſcula Phœbo.

Crepuſculum, inquit, dicitur, quod inter finem diei eſt, & exordium noctis: vnde & decrepiti ſenes dicuntur iam propè occaſum ſalutis, & initium mortis: vtrumque enim tempus oſtendit; & diei initium, & extremum noctis. Ouidius. (Ouid Amor. lib. 1. eleg. 4.)

Qualia ſublucent fugiente crepuſcula Phœbo,
Aut vbi nox abijt, nec tamen orta dies.

Calfurnius Siculus: (Calfurn. eclog. 2. in fine.)

Sed fugit ecce dies, reuocatque crepuſcula veſper.

Rutilius Numantianus Gallus, ille hoſtis Monachorum. (Rutil. Lib. 1. Itinerarij v. 277.)

Roſcida puniceo fulſere crepuſcula cœlo,
Pandimus obliquo lintea flexa ſinu.

Nos communem ſcribentium vſum ſequimur, dicimuſque matutina, & veſpertina crepuſcula. Et matutina ſanè, de

quibus

quibus nunc ſermo eſt, quando incipiant, explicant Aſtronomi libro de crepuſculis, & ad ſphæram Ioannis de Sacroboſco, & in libris de fabrica, & vſu Aſtrolabij. Fingunt iſti lineam crepuſculorum diſtantem aliquot gradibus ab Horizōte, in qua exiſtens ſol primos lucis radios ſpargere incipiat. Quamuis autem ſcripſerint aliqui prædictam lineam diſtare ab Horizonte gradibus 30. Communis tamen ſententia non niſi per 18. gradus talem diſtantiam diffinit, qui gradus 18. ſumi debent in portione alicuius arcus, qui diuidat finitorē ad angulos rectos ſphæra les, & procedat ad punctum oppoſitum Zenith, vt vocant, ſicut Meridianus, & alij circuli verticales, quos Aſtronomi Arabica nomenclatura Azimuth appellant. Huius rei demonſtrationem omitto, ne commune vulgi proloquium extra chorum ſaltantem irrideat. Legant curioſi Chriſtophorum Clauium lib. 1. Gnomonices.

Io. de Sacroboſco ſphær. cap. 3.

Clauius libro 1. Gnomō. prop. 35.

3 Incipiunt hæc prima lucis rudimenta, cum ſol incipit tangere eam lineam, quam diximus diſtare ab Horizonte gradibus 18. Durant quamdiu ſol in dictis gradibus conficiendis immoratur. Et quidem in ſphæra recta, in qua vterque polus Horizontem contingit, & circulus æquinoctialis ſuper verticem capitis directè imminet, eos gradus conficit ſpatio integræ horæ æquinoctialis, & quintæ inſuper partis alterius horæ. At in ſphæra obliqua, in qua vnus polorum mūdi ſupra Horizontem eleuatur, alter infra deprimitur, ſemper horam vnam, & quintam partem horæ excedit, prout ſphæra magis, vel minus obliqua eſt: nam quo magis attollitur polus ſupra Horizontem, eo tardior eſt ſol in 18. gradibus percurrendis, ita quod non ſolum per multas horas, ſed etiam per dies, per menſem, & amplius durent crepuſcula. Sphærā rectam ſortita eſt magna pars Africæ, & Indiæ occidentalis, Inſulæ item Moluccæ, Taprobana, & Diui Thomæ. Sphæræ obliquæ ſubiecta eſt Europa, maior pars Africæ, & tota Aſia. In his Italię prouincijs, in quibus polus eleuatur gradibus 45. exiſtente ſole in principio Cancri tam matutina, quā veſpertina crepuſcula, quæ ſemper æqualia ſunt, durant circiter ſpatio duarum horarum cum dimidia. Sic dies iuxta vulgi acceptionem computata à primo puncto, quo minima quædam, & vix modica lux manè circa orientem apparere dignoſcitur; vſque ad vltimum terminum, quo eiuſdem dubię, & incertæ lucis fulgor veſpere circa occidentem radios contrahere,

trahere, & mori conſpicitur: hæc dies inquam ad vulgi mentem erit in dictis regionibus initio æſtiualis ſolſtitij horarum ferè 20. Varios autem modos initium, & finem crepuſculorũ mathematicè computandi tradunt Clauius, Francolinus, Petrus Nonius Luſitanus, Ioannes Stoflerinus, & alij auctores, qui de ſphæra, de re gnomonica, & de vſu Aſtrolabij ſcribunt. In ijs autem regionibus, in quibus vel tota nocte clareſcunt crepuſcula, vel contingunt noctes continuæ per plures ſolis circumlationes, initia, & fines dierum pro celebrandis diuinis officijs aſſignari facilè poterunt ex linea meridiana, & conſequenter ex quatuor punctis, ſiue cardinibus, in quibus exiſtens ſol ortum, & occaſum meridiem, & mediam noctem facere dicatur ſingulis ſpatijs 24. horarum: dies enim naturales, ſolis ſcilicet reuolutiones, & paralleli tot ſunt in illis regionibus, quot in noſtris, tametſi dies, & noctes artificiales pauciores ſint. At in ſphæra maximè obliqua, vbi polus ſupra Horizõtem eleuatur gradibus 90. in qua ſex mẽſium ſpatio, dum ſol ſigna borealia percurrit, continua dies eſt, & per alios ſex menſes continua nox, dum in ſignis auſtralibus moratur: Vbi nulla prorſus linea meridiana, nulli arcus diurni, vel nocturni in 12. partes æqualiter diſtributi aſſignari poſſunt: in his inquam regionibus, quomodo dierum, horarumque interualla diſtingui poterunt ad ſacras preces, & Miſſarum ſolemnia ſtatis horis peragenda? Idque præſertim difficultatem habet duobus menſibus, & 20. diebus, à gradu videlicet 20. ſcorpij vſque ad 10. Aquarij, quo tempore, ſole vltra lineam crepuſculi elongato, obſcuriſſima nocte, tenebriſque perpetuis damnantur. Sed dierum, ac noctium gratiſſimam viciſſitudinem, quam nobis natura præſcribit, hanc eis humana conſtitutio ſtabilire deberet, vel vſuali horologio, quod è celſa turri ære campano ſignum daret: vel erecta columna tamquam gnomone, cuius vmbra in lineas horarias cadens 24. horas notaret, ſumpto initio à quacumq; linea, vel puncto: vel nocturno tempore ex certi cuiuſpiam ſideris inſpectione, quo pacto poſſent per totum annum pro ciuilibus, & eccleſiaſticis negotijs horologia accommodari notatis ſignis ad placitum meridiei, & mediæ noctis, vt doctiſſimus Clauius obſeruat. Hæc de crepuſculis neceſſariò notanda fuerunt, vt verum tempus matutinæ laudis perſoluendę dignoſceretur.

Clauius libro 1. Gnomõ. prop. 35. & digreſſ. de crepuſc. in poſteriori ſphæræ editione. Francolin. c. 95. & 99. P. Nonius in inſigni tract. de Crepuſcul. Stoflerin. parte 2. Aſtrolab. prop. 13.

Clauius lib. 4. Gnomonic. prop. 10.

§. II.

§. II.

Cur Matutini, & Laudum nomen huic officio tribuatur. Matutinæ orationis prærogatiuæ. Eiuſdem rationes myſticæ. Lucis, & Auroræ, encomia.

1 HOc igitur Officium, de quo loquimur, inde nomen Matutini accepit, quod initio matutini crepuſculi perſolui debeat. Quamuis enim eadem hora nunc dici ſoleat, qua nocturnæ vigiliæ celebrantur, quia cum illis vnum conficit officium; olim tamen illuceſcente aurora ſeparatum à Nocturnis agebatur, vt ſupra dictum eſt. Et nos qui ritum monaſticum in ordine Ciſtercienſi ſeruamus æſtate, iuxta Regulam, horam ſurgendi ſic temperamus, vt poſt vigilias ſtatim incipiente die laudes celebrentur: hieme verò exactis vigilijs, factaque mentali oratione, cellas noſtras omnes repetimus ſacris ſtudijs, vel orationi incumbentes, donec primus lucis fulgor appareat; tunc enim facto ſigno ad pſallendas laudes iterum congregamur. Gregorius Turonenſis huius ritus antiquitatem aſtruit his verbis. S. Gallus Aluernorum Epiſcopus iam moriturus albeſcente cœlo interrogat, quid in Eccleſia pſallerent: dixerunt autem circumſtantes benedictionem pſalli. At ille pſalmo quinquageſimo, & benedictione decantata, & allelluiatico cum capitello expreſſo, conſummauit officium totum temporis matutini. Porrò Matutinum dicitur à Matuta, quam Græci Leucotheam, id eſt albam Deam, nos Auroram vocamus, teſte Cicerone, & cum omne officium in Dei laudibus decantandis occupetur, hoc tamen ſpeciali laudum nomine cenſetur, non quia incipiat ab hymno *Te Deum laudamus*, quem laudum initium quidam faciunt ſecuti Durandum in Rationali; hoc enim falſum eſt, cum dictus hymnus ad nocturnos pertineat: ſed quod potiſſimum laudes ſonet diuinas, vt notat Hugo, præſertim ob pſalmum 148. & duos ſequentes, quos laudum nomine S. Benedictus inſigniuit. Diuus Ambroſius ſui temporis ſtudium in matutinis precibus frequentandis declarans, ait: Omni Dominica ſtudeant ad Matutinum venire viri, fœminæ, iuuenes, & ſenes, præter infirmos: vnus tantum, aut duo remaneant, qui domum cuſtodiant.

Greg. Turon. lib. de vitis Patrum, cap. 6.

Cicero 1. Tuſcul.

Durand. Ration. lib. 5. cap. 3. n. 30.

Hugo Vict. lib. 2. de Eccl. off. c. 10. Bened. regul. c. 12 & 13.

Ambroſ. ſerm. 34. de tempore.

2 Di-

2 Diluculo autem oratur, ait Iſidorus, vt reſurrectio Chriſti celebretur. Matutina enim luce radiante Dominus, & Saluator ab inferis reſurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Chriſto occiderat peccatoribus. O pulchra lux, exclamat Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus, quæ de candido cœli faſtigio promicaſti, & inter fluenta ſulphurea ſedentes in tenebris, & vmbra mortis ſubita claritate veſtiſti. Dies illa amplius ex ſepulchro radiauit, quàm de ſole refulſit. Verum enim lumen Chriſtus eſt. Myſtica quædam Paganorum oratio erat, χαῖρε νύμφε, χαῖρε νέον φῶς * quā irridens Iulius Maternus Firmicus ait: Quid ſic miſerum hominem per abrupta præcipitas, calamitoſa perſuaſio? Nullum apud te lumen eſt, nec eſt aliquis ſponſus, qui hoc mereatur audire. Vnum lumen eſt, vnus eſt ſponſus Chriſtus. Ipſe eſt qui dixit, *Ego ſum lux mundi, & ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exurge*, inquit in ſpiritu ſanctus Vates, quaſi prouocans Dominum, *Exurge gloria mea*: cui reſpondetur, *exurgam diluculo*. O felix diluculum, quo Chriſtus reſurgens captiuitatem noſtram ſua duxit virtute captiuam. Felix diluculum, quo cunctis fidelibus ſpes futuræ reſurrectionis effulſit, cum omnes ab hac temporali morte, quaſi à ſopore ſomni, ad perennem gloriam, ad immortalitatis diem euigilabunt. Hac item hora filij Iſraël ſicco veſtigio mare rubrum tranſeuntes baptiſmatis Sacramētum, & vocationis noſtræ gratiam præfigurarunt. *Iamque aduenerat vigilia matutina, & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Aegyptiorum interfecit exercitum eorum. Cumque extendiſſet Moyſes manum contra mare, reuerſum eſt primo diluculo ad priorem locum, fugientibuſque Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus*. Hac hora diei primitias, quaſi holocauſtum matutinum olim in lege præceptum, offerimus pſallentes Domino, *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo*. Hæc hora, vt cánit Heſiodus, πᾶν ἔργον ὀφέλλει *omne opus promouet*: & ab ea totius diei decurſum felici omine auſpicamur. Ex ipſo enim matutino tempore, dicebat quidam apud Climacum, ſcio totius diei decurſum, qualis in me futurus ſit. Ideò Eſſæi, vt Porphyrius apud Euſebium narrat, antequam ſol oriretur, nihil dicebant, nihil audiebant profanum, vt ea hora ſe præpararent ad veræ lucis influxum recipiendum. Hac hora, inquit Chryſoſtomus, appropians lucis aduentus excitat nos, & facit vt reuigiſcentes, & ſubtiliores

Iſidor. de Eccl. off. lib. 1. cap. 23.
Cæſar. hom. 31.
*Salue ſpōſe, ſalue nouum lumen.
Iul. Firmicus lib. de error. prof. religionum, cap. 20.
Pſal. 107.
Exod. 14. 24.
Pſal. 62.
Heſiod. in Diebus.
Climac. grad. 26.
Euſeb. lib 9. præp. Euang. cap. 1.
Chryſ. hom. 11. in Geneſ.

liores ſenſibus facti ad ſolis radios feruenti, & iuuenili quadã promptitudine conſueta opera aggrediamur. Horæ huius encomia ſic Pindarus Chriſtianus exequitur.

Prudent. hym. 2. Cathimer.

Nox, & tenebræ, & nubila,
Confuſa mundi, & turbida,
Lux intrat, albeſcit polus,
Chriſtus venit, diſcedite.
Caligo terræ ſcinditur
Percuſſa ſolis ſpiculo,
Rebuſque iam color redit,
Vultu nitentis ſideris.
Hæc hora cunctis vtilis,
Qua quiſque quod ſtudet, gerat,
Miles, togatus, nauita,
Opifex, arator, inſtitor.
Illum forenſis gloria,
Hunc triſte captat claſſicum,
Mercator hinc, ac ruſticus
Auara ſuſpirant lucra.
At nos lucelli, ac fœnoris,
Fandique prorſus neſcij,
Nec arte fortes bellica,
Te Chriſte ſolum nouimus.
Te mente pura, & ſimplici,
Te voce, te cantu pio,
Rogare curuato genu
Flendo, & canendo diſcimus.

3 Hac igitur hora Deum omnipotentem iure optimo collaudamus, qui nos de tenebris ignorantiæ eductos clariſſima ſuæ gratiæ, & cognitionis luce illuſtrauit. Hac hora, inquam, creaturas omnes ad celebranda Dei præconia canticis, & benedictionibus ſolemniter inuitamus, qua ſurgente aurora fugantur tenebræ, illuſtratur aër, rident prata, niteſcunt flores, cantillant aues, & ad omnia opera ſua cuncti mortales excitantur. Sed iuuat hic Guerrici Abbatis auream paræneſim tranſcribere, qua nos hortatur ad vigilandum diluculo, ad Dominum qui fecit nos. Vigilate, inquit, fratres in orationibus intenti, vigilate in actionibus circumſpecti: præſertim quia iam manè illius diei indeclinabilis inclaruit, poſtquã videlicet lux æterna ſerenior nobis, & gratior ab inferis redijt, ſolem-

Guerric. ſerm. 3. de reſurrect.

ſolemque nouum ſuſceptio matutina reparauit. Prorſus hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, poſtquam nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Vigilate inquam, vt oriatur vobis matutina lux, Chriſtus ſcilicet, cuius quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus, paratus vtique vigilantibus ad ſe myſterium ſuæ matutinæ reſurrectionis ſæpius innouare. Tunc vtique cantabis in iubilo cordis, *Deus Dominus illuxit nobis*. *Vſquequo piger dormis*? vſquequo dormitas? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conſeres manus vt dormias, & cùm te dormiente, te neſciente Chriſtus de ſepulchro ſurrexerit, & gloria eius tranſeunte, nec poſteriora eius videre merueris; tunc ſera pœnitentia planges, & dices cum impijs: *Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis*. *Vobis autem*, inquit, *timentibus nomen meum orietur ſol iuſtitiæ: & qui ambulat in iuſtitijs, regem in decore ſuo videbunt oculi eius*. Elias Cretenſis Nazianzeni Scholiaſtes, Diluculum, ait, vir pius, ac prima lucis tempora diuinæ laudis cauſa aſſumit, tum vt reliquis diei partibus aptiora, tum vt vitæ ſuæ primitias Deo dicans, atque conſecrans. Omnes iuſtos diluculum obſeruaſſe ſacræ litteræ paſſim aſſeuerant. Nam iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandũ diluculò: ipſe Dominus viſitat hominem diluculò: adiuuat Eccleſiam vultu ſuo manè conſurgens diluculo: & Prophetas ſuos miſiſſe dicitur manè. Iob iuſtitiæ ſpeculum conſurgens diluculò ſacrificium pro ſe, & filijs offerebat: & nos exhortans ad ſuæ pietatis ſectanda veſtigia; *Tu*, inquit, *Si diluculo conſurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, ſtatim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ*. Sanctus Dauid meditatus eſt in matutinis arcana Dei, repletus eſt manè miſericordia, mane eamdem miſericordiam annunciauit, manè oratio eius præuenit Deum; Manè, inquit, exaudies vocem meam, manè aſtabo tibi, & videbo. Denique omnes iuſti in tribulatione ſua manè conſurgunt ad Deum, quia videlicet poſt quietem nocturnam, viribus corporis inſtauratis, anima vegetior fit, nulloque cibi, vel ſomni grauamine, aut deſiderio præpedita & agere, & pati diuina facilius poteſt.

Pſal. 117.
Prou. 6. 9.
Sap. 5. 6.
Mala. h. 4. 2.
Iſai. 33. 15. 17.
Elias in orat. 1. N z. num. 163.
Eccl. 39 6.
Iob. 7. 18.
Pſal. 45.
Ierem. 7. 26.
Iob. 1. 5.
Id. 8. 5.
Pſal 62. 87. 91. 87. 5.
Oſee. 6. 1

4 Aurora ſic dicta à quibuſdam cenſetur, quod ab igne ſolis aureo tunc aër aureſcat: & nos auro charitatis ea exoriente refulgere debemus, vt timeat nos diabolus, nec in de-

Hugo in regul. Auguſtini cap. 1.

curſu diei ad nos præſumat accedere. Nihil eſt enim quod tantum ille timeat, quantum charitatis vnitatem; vt docet Hugo Victorinus. Nam ſi diſtribuimus totum quod habemus propter Deum, hoc diabolus non timet; quia ipſe nihil poſſidet; ſi ieiunamus, hoc ipſe non metuit, quia cibum non ſumit; ſi vigilemus, inde non terretur, quia ſomno non vtitur; ſed ſi charitate coniungimur, inde vehementer expauescit, quia hoc tenemus in terra, quod ipſe in cœlo contempſit ſeruare. Auroram roſeam paſſim vocant poetæ, quo epitheto admonemur offerre Deo hac hora ſacrificium laudis in odorem ſuauitatis. Dicebat Apollonius Thyanæus aduenięte aurora cum Dijs verſandum eſſe. Sacra matutina apud Ethnicos commemorat Apollonius Rhodius in Argonauticis. Veteres Hetruſci melle litabant Auroræ, nos dulcedini contemplationis hanc horam conſecrare debemus. Auroram à Pegaſo vehi ſolitam ſcripſit Lycophron Enthuſiaſticus Poeta, quia nimirum ſurgente aurora mentis volatu ad contemplationem eleuamur. Bonum eſt volare, actionis probę hoc ſignum eſt, ait Aſtrampſychus. Bonus volatus, cum de caducis ſurgimus ad æterna, de terrenis ad cœleſtia pernicibus alis ſublimioris contemplationis cœlum ipſum penetrantes. At verò ad hunc volatum nullum tempus matutino magis idoneum. *Dominus enim*, dicit Iſaias, *erigit manè, manè erigit mihi aurem, vt audiam quaſi magiſtrum*. Næuius Poeta apud Gellium ſcitè, & eleganti vocabulo vocat rubentem Auroram pudoricolorem, qua ſurgente caſto pudore imbuęda nobis eſt anima, vt placeat ſponſo, qui maximè virginali verecundia delectatur. Eadem ab Homero diuina nuncupatur, quia lucem nobis affert, quæ eſt ſymbolum Diuinitatis. *Deus enim lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ, & lucem habitat inacceſſibilem*. Nihil præterea eorum, quæ ſub ſenſus cadunt pulchrius eſt luce, nihil venuſtius, nihil purius, nihil iucūdius, & amabilius. Optimè Dracōtius haud ignobilis Poeta;

Philoſtrat. vitę Apoll. lib. 1. c. 12.
Apollon. Rhod. Argonaut. l. 3. v. 913.
Lycophron in Alexandr.
Aſtram pſych. in Onirocritic. v. 3.
Iſai. 50. 4.
Gellius lib. 19 c. 7.
Homer. Iliad. l. 16.
1. Ioan. 1. 5.
1. Timoth. 6. 16.
Dracont. in examer. c. 1.

Lux iubar æthereum, lux noctis limes, & vmbra,
Lux facies rebus cunctis, & lux elementis,
Lux genitis, factiſque calor, lux gratia ſolis,
Lux decus aſtrorum, lux aurea cornua lunæ,
Lux fulgor cœli, lux & primordia mundi,
Lux ſplendor flammæ, lux magni temporis index,
Lux honor agricolis, requies lux omnibus ægris,

Lux

Lux opus auctoris primum, candorque pudoris.

Ideò exoriente luce Deo lucis auctori laudes pangunt filij ſplendoris, diuinæ lucis conſortes, Angelos ſanctos æmulantes, qui *astra matutina* dicuntur, & dederunt lumen in cuſtodijs ſuis, obedientes Domino in tremore, *& luxerunt ei cũ iucunditate, qui fecit illos.* Nõ ſic ille Lucifer, qui manè oriebatur omni lapide pretioſo exornatus, qui Angelicæ felicitatis ſplẽdidiſſimum mane mox in horribiles tenebras commutauit, ſicut ſcriptũ eſt, *Venit manè, venit nox.* Inter aſtra matutina creatus cæterorum ſorte non contentus coram illo ſedere appetijt, ante cuius conſpectum ſtant cum tremore millia millium miniſtrantium, & decies centena millia aſſiſtentium. *Aſcendam*, inquit, *& ſedebo*. Propterea deiectus es de gradu tuo, & detracta eſt ad inferos ſuperbia tua. Cum nec Dei laudibus inſiſteres, nec creatori; ſed tibi ipſi inani præſumptione luceres, ante lucem ſurgere voluiſti, & illi aſſimilari, qui fabricatus eſt auroram, & ſolem: Quid feſtinas manè oriri ò Lucifer? Vanus eſt ſplendor abſque feruore; ſimulata lux, quæ non ab igne procedit. Quò moliris aſcendere? Super altitudinem nubium in latebris aquilonis, quia videlicet cum frigidus ſis, frigidam cupis inhabitare regionem. Exemplum hic habemus, vt quemadmodum fecerunt Angeli boni, ita & nos faciamus: *quoniam oportet præuenire ſolem ad benedictionem: & manè*, ait ille, *oratio mea præueniet te.* Vſurpemus igitur Angelorum officium, vt docet Abbas Claræuallenſis, quorum ſortimur conſortium, vt in ore infantium, & lactentium perficiatur laus. Dicamus eis, *Pſallite Deo noſtro pſallite*: atque audiamus eos viciſſim reſpondentes, *Pſallite Regi noſtro pſallite.* Laudem ergo cum cœli cantoribus in commune dicentes, vt potè ciues Sanctorum, & domeſtici Dei, pſallamus ſapienter.

Iob 38.7. Baruch.3.35. Iſai.21.12. Daniel 7.10. Iſai.14.13. Sap.16.28. Pſalm.87. Bernard.ſerm.7. in Cantic.

METRVM IX.

Procul hinc tenebræ, & horror,
Procul ſopor, procul nox.
Clara nitentis aſtri
Caligo luce fugit,
Atriſque iam tenebris
Tellus ſoluta ridet.

Nox

Nox victa ceſſit, ortum
Solis monent adeſſe
Titaniæ volucres.
Dux Phoſphorus nitorum
Lucis parens diurnæ
Inter globos olympi
Blandas init choreas.
Procul ò procul faceſſat
Tenebroſa turba Auerni.
Procul hinc tenebræ, & horror,
Procul ſopor, procul nox.
Iam læta ſurgit hora,
Qua dulciore cantu
Loquax auis canorum
Modulamen ore promit:
Omniſque per vireta
Proles amœna veris
Aſperſa luce vernat.
Roſæque, liliumque,
Venuſtiorque caltha,
Crocuſque purpuraſcens
Produnt amoris ignes.
Procul hinc tenebræ, & horror,
Procul ſopor, procul nox.
Cantemus, atque amemus,
Dum lux ſerena fulget,
Interque dulciorum
Fomenta gaudiorum
Sopore iam ſoluti
Vultu Dei fruamur.
O ſola digna donis
Cœleſtibus, bonorum
Amica lux, leuamen
Mœroris, & perennis
Parens beatitatis,
O lux decora ſalue.
Procul hinc tenebræ, & horror,
Procul ſopor, procul nox.

§. III.

§. III.

Matutinum tempus aptiſſimum contemplationi. Quæ ſit myſtica lux animæ. Tota nocte quæritur ſponſus nonniſi in aurora inueniendus. Oratio ad Deum, vt verum lumen oriatur in nobis.

1 AVdiamus Ambroſium, ambroſiam non ori, ſed auribus inſtillat. Graue eſt ſi te otioſum in ſtratis radius ſolis inuerecundo pudore inueniat, & lux clara feriat oculos ſomnolento adhuc torpore depreſſos. Arguit nos tanti temporis ſpatium ſine vllius deuotionis munere, ac ſacrificij ſpiritualis oblatione feriata nocte tranſmiſſum. An neſcis ô homo, quod primitias tui cordis,ac vocis quotidie Deo debeas? Occurre ergo ad ſolis ortus, vt te oriens inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc ſopore mergentia primus diei fulgor exagitet. Et poſt pauca. Præueni certè hunc,quẽ vides, ſolem: ſi hunc præueneris, antequam iſte ſurgat, aſpicies Chriſtum illuminantem. Ipſe prius in tui cordis illuceſcit arcano. Ipſe tibi dicenti, de nocte vigilat ad te ſpiritus meus,matutinum lumen temporibus faciet ſplendere nocturnis,ſi mediteris verba Dei. Dum enim meditaris,lux eſt;& videns lucem,non temporis,ſed gratiæ,dices,quia lux præcepta tua. Cum autem te meditantem verba diuina dies inuenerit, & tam gratum opus orandi,& pſallendi delectauerit tuã mentem,iterum dices ad Dominum Ieſum, Exitus matutinos delectabis. Hæc Ambroſius, cui concordia Richardi verba placet adiungere. Qui ſunt iſti exitus matutini, niſi ad veri ſolis irradiationẽ humanæ mentis exceſſus? Quis autem dignè miretur, quam ſit dulce,quãue delectabile feruente iã charitate, & quaſi ſub æſtiuo tempore ad matutinã lucem radiantis diuinitatis ſeá ſomno excutere, & extra humanæ mentis anguſtias in auram libertatis erumpere, & in latum illum diuinorũ ſpectaculorum campum mentis alienatione tranſire? Ex ſententia itaque Richardi delectant exitus matutini,quia matutinum tempus aptiſſimum eſt ad cõtemplanda magnalia Dei.

Ambroſ. in pſal. 118. v. 148.

Richard. Victor. de erudit. hominis int. p. 1. lib. 2. cap. 25.

Hoc

Pſalm. 29. Hoc eſt nimirum tempus lætitiæ, de quo ſcriptum eſt, *Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*. Hoc eſt tempus acceptabile, quo in auribus piæ animæ reſonat vox illa cœleſtis, *Fiat lux*: vox illa videlicet, quæ in rerum creatione prima ſonuiſſe narratur: vox Dei magna, & potentiſſima, facta ſuper aquas in virtute, & magnificentia, quæ fecit de tenebris lucem ſplendeſcere, ac inuiſibilem terræ faciem infuſi luminis ſplendore illuſtrauit. Sicut enim lux ſenſibilis, teſte Chryſoſtomo, præcepto Domini producta, & tenebræ viſibiles abſconditæ ſunt: ſic & lux mentalis tenebras errorũ effugat, & errabundos ad veritatem manuducit. Deus quidem ſemper in lumine eſt, indutus lumine ſicut veſtimento, ſed quia lucem inacceſſibilem habitat, nequit humana mens ad tanti luminis claritatem aſſurgere, niſi eius gratia adiuuemur, qui illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum. *Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum*, ait Iſaias, *& gloria Domini colliget te, & implebit ſplendoribus animam tuam*. Tunc reuelata facie gloriam Domini contemplantes transformabimur à claritate in claritatem tanquam a Domini ſpiritu. Eleganter Venetus Patriarcha Iuſtinianus; Cum delectabile lumen Verbi in cor humanum illabitur, fugat tenebras, depellit triſtitiam, duritiam liquefacit, renouat deſideria, amorem accendit, clarificat conſcientiam, infundit ſpem, virtutes ſolidat, exultationem commouet, & cunctam mentis habitudinem reformat in melius.

Chryſoſt. hom. 3. in Geneſ.

Iſai. 58 & 2. Corinth. 3. 18.

Laur. Iuſtinian. de caſto connubio Verbi, & an. c. 25.

12 Marſilius Ficinus grauiſſimus ſcriptor inſignem librum de lumine ex inſignioribus Platonicis conſcripſit, ex quo ea, quæ ad lucem viſibilem, & inuiſibilem pertinent, curioſus lector indagabit. Abbas quoque Berengoſius de luce viſibili, & inuiſibili tractatum edidit, vbi inter cętera longa inductione oſtendit quomodo lux inuiſibilis Dei ſanctos Patres veteris teſtamenti illuſtrarit. Eſt & lumen gloriæ, de quo ſcriptum eſt, *& in lumine tuo videbimus lumen*: Sed hoc tametſi ad patriæ felicitatem ſpectet, Richardus tamen Victorinus etiam in hac vita poſſe nos in lumine videre lumen affirmat, ſi accedentes ad Deum ab eius claritate illuminemur. Quid enim mirum, ſi ex lumine lumen accenditur? Lumen autem videtur in lumine, quando ex cognitione, & operatione claritatis diuinæ plenius illuminatur animus ad cognitionem infirmitatis humanæ. Solet hæc gemina cognitio alterna ſibi incrementa

Berengoſius Abb.

Pſal. 35.

Richard. vbi ſup. cap. 7.

menta miniſtrare, & vtraque profectò ex alterutra creſcere. Nam & ex cognitione Dei proficit animus ad cognitionem ſui, & eodem vtique modo ex multa cognitione ſui creſcit ad cognitionem Dei. Quanta verò ſit claritas diuini luminis, quanta vitæ huius obſcuritas nullus ignorat. Dum autem humana mens ad illud diuinitatis lumen oculos aperit, & vehementer intendit, infirmitatis ſuæ tenebras plenius agnoſcit. Sic in clariſſimo lumine lumen obſcurum conſpicimus, & in iubare Diuinitatis imperfectionis noſtræ lucem caliginoſam ſpeculamur. Aurora, vel diluculum, ait Magnus Gregorius, noctem quidem præterijſſe nuntiant, nec tamen diei claritatem integram oſtentant; ſed dum illam pellunt, hanc ſuſcipiunt, lucem tenebris permixtam tenent. Quid itaque in hac vita omnes, qui veritatem ſequimur, niſi aurora, vel diluculum ſumus? quia & quædam iam, quæ lucis ſunt, agimus: & tamen quibuſdam adhuc tenebrarum reliquijs nō caremus, in multis enim offendimus omnes. Venit hic in mentem quod in magicis oraculis ſcribit Zoroaſter: Properandum tibi eſt ad lumen, & ſplendorem patris, vnde miſſa eſt anima multam complexa mentem. Locus animæ eſt ſplēdor Patris, anima enim Dei capax ſola Dei præſentia ſatiari poteſt. Ad hoc igitur Deitatis lumen properandum tibi eſt quicunque cupis implere deſiderium tuum. Eſto aurora, donec creſcat in te dies. Surge velociter de tenebris ad lumen, & in ortus tui diluculo murice verecundiæ, & venuſto humilitatis pallore conſpicuus expecta, donec ardens ſolis radius illuſtret, & accendat te. Ipſa ſapientia, quæ candor eſt lucis æternæ, & ſol intelligibilis; *Qui mane*, inquit, *vigilauerint ad me, inuenient me*. Sponſa per noctem quæſiuit dilectum, & non inuenit; quæſiuit in lectulo, & elongatus ab illa eſt: quia ſi iuxta Apoſtolum, *qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij ſunt, nocte ebrÿ ſunt*; ita non abſurdè dici poteſt, vt opinatur Bernardus eiuſdem Sponſæ encomiaſtes, quod qui ignorant nocte ignorant, ac per hoc qui quærunt, nocte quærunt. Quis enim quærat, quod palam habet? Porrò dies palam facit, quod nox abſcondit, vt reperias in die, quod in nocte quæſieras. Nox eſt itaque donec quęritur Sponſus, quoniam ſi dies eſſet, de medio fieret, & minimè quæreretur. Quid eſt autem nox? Nox, ait Thomas Ciſtercienſis, eſt Iudaica perfidia, nox paganorum ignominia, nox prauitas hæretica, nox Catholico-

Greg. lib. 19. moral. cap. 2.

Zoroaſt. orac. 6. additis ſcholiis Plethonis, & Pſelli: & explic. Marſilij Ficini lib. 10. Theolog. Platon. cap. 8.

Prou. 8. 17. Cantic. 3. 1.

1. Theſſal. 5. 7.

Bernard. ſer. 75. in Cantic.

Thom. Ciſtercié. lib. 5. comment. in Cantic.

Philipp. Abb. l. 3. comment. in Cantic. cap. 19.

rum animalis conuerſatio. Nox, inquit Philippus Abbas Bonæ ſpei, eſt difficultas quærendi, nox dilatio inueniendi, nox eſt moleſtia differendi, nox miſeria ſufferendi: nox eſt inexpletio deſiderij ſpiritualis, nox caro moritura, & ſi iam conuerſatio non carnalis: nox denique eſt oneroſa præſentia huius vitæ. Per has noctes Sponſa quærit dilectum, & non poteſt vel poſt diutinas inquiſitiones eum reperire, quia nulla ſocietas lucis ad tenebras. Et quis per noctem diem poterit inuenire, ſi nox ſolis abſentia eſt? Solem igitur præueniat aurora, iſta quærentes inſtruet quò tendant, qua parte debeat ſol oriri. Eſt autem aurora gratia illuminans, viæ huius illuſtratio, quam ſequetur in patria nitidiſſima dies æternitatis.

3 Tu autem lux nitidiſſima, ſplendor paternę glorię, ſplẽdidiſſime ſol iuſtitię exorere, exorere tenebricoſę animę meę: exorere, & illumina tenebras meas, vt reſoluta totius cæcitate caliginis, decor antiquę originis in nouum lumen reformetur, & nox peccatorum meorum, nox lurida, ſquallida, & horribilis diuinę tuę lucis aurora diſcutiatur. Quis mihi det ſedenti in tenebris, & vmbra mortis ab hoc ſole illuminari, vt placeam coram Deo in hoc lumine viuentium, vt videam voluntatem Domini omnibus diebus vitę meę? Verè dulce lumen, & delectabile eſt oculis videre ſolem: ſolem inquam illum, in quem deſiderant Angeli proſpicere. O Ieſu beniguiſſime, ò candor ſine macula, quod mihi gaudium eſſe poteſt, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video. O lux, quam amiſit Adam, qui ex ſententia cuiuſdam Patris, quandiu perſtitit in iuſtitia, & innocentia, faciem habuit radiantẽ:

Anaſtaſius Synaita cap. 16. ὁδηγ.

Cuius filius Seth ideo filius Dei nuncupatus fuit, quia cum pietate illuſtris eſſet, colluxit facies eius. O lux, quam videbat Iſaac opertis ſenectute luminibus, cum filios non agnoſcendo benediceret, ſed benedicendo cognoſceret. O lux, quam videbat Iacob, cum & ipſe prę ętate captus oculis, quę filijs, & nepotibus ventura eſſent intus agnouit, & pręſignauit. Hac luce radiabat Tobias, cum clauſis corporeis oculis viam vitę docebat filium, & pede charitatis nunquam errans ei prędibat. Hanc lucem peto, hanc deſidero, quę ſola eſt vera lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Verè fateor, Domine, quoniam conturbatum eſt cor meum, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum. Ideò erraui in ſolitudine, viam ciuitatis ha-

bitaculi

bitaculi non inueni, quia nondum viſitauit me oriens ex alto ad dirigendos pedes meos in viam pacis. Veni deſiderate cunctis gentibus, quia dormitauit anima mea præ tædio moræ tuæ, & oculi mei languerunt præ inopia luminis tui. Orere ſol amabilis, vt exeat homo ad opus ſuum, & ad operationẽ ſuam vſque ad veſperam, & operetur non cibum qui perit, ſed qui permanet in æternum. Exere vultum tuum ſol immortalis, illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum, irradia ſplendoribus ſanctorum animam meam, vt habeam lumen vitæ, in quo ambulem die, ac nocte, donec perueniam ad diem claritatis æternæ, ad lucem quam inhabitas, ad lumen indeficiens, & ſempiternum.

§. IV.

Lucta Iacob vſque ad auroram quid ſymbolicè, & moraliter indicet. Denique hortatio ad laudandum Deum.

1 GLorioſiſſimus Patriarcha Iacob tota nocte luctatus cũ Angelo inuictus pugnauit vſque manè. At cum primum lucis fulgorem in ortu ſuo aurora tranſmitteret, videns Angelus quod eum ſuperare non poſſet, à fortiſſimo athleta dimiſſionem petijt dicens, *Dimitte me*, victori enim cedendum eſt. Cur me brachiorum inſuperabili nexu adſtrictum tenes? Tecum in hac arena iam amplius decertare non poſsũ. Ratio in promptu eſt, *iam enim aſcendit aurora*. An ergo aurora cunctis gratiſſima Angelis eſt inimica, cum ipſi in ſacris literis *aſtra matutina* vocentur? An ſicut qui malè agit odit lucem, ſic Angelus princeps exercituum Dei cum homine infirmo decertans magno ſibi dedecori adſcribebat, quod cum ſuperare non poſſet? An à ſocijs Iacob, qui ſolus remanſerat, adueniente iam luce videri nolebat, & ex effigie aſſumpti corporis agnoſci? An hic erat cuſtos Eſau, quem ab eo timidus frater amouere tentabat? Nam, vt autumant Cabaliſtæ, nemo poteſt alium ſuperare, niſi prius deuicta, & amota eius intelligentia. An ſuum antagoniſtam ſalubri conſilio admonere voluit, ſole iam ad ortum properante, tempus eſſe ab otio contemplationis ad actionis negotium tranſcundi? An

Geneſ. 32.

Iob 38. 7.

vt doceret myſticas animæ viſitationes, & diuina myſteria non eſſe palam reuelanda? An fortè, quod Hebræi interpretes non ſine noſtrorum riſu contendunt, illa erat hora, qua ſacrum Triſagion Angeli pſallunt, ideòque dimitti voluit, vt alis cantantibus ſociaretur, iuxta illud ſæpius citatum, *Cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?* His quidem, & alijs explicationibus hoc Aenigma conantur diſſoluere, qui librum Geneſeos interpretantur. At Diuus Cyrillus Alexandrinus mihi præ cęteris arridet. Cum his, inquit, qui in tenebris, ac nocte agunt, & ignorantię caliginem in mente, ac corde habent, luctatur, ac pugnat Chriſtus, habet enim eos pro inimicis. Vt verò mentibus ipſorum ſpiritualis Lucifer oritur, & quaſi dies quædam veræ cognitionis Dei lux ſplendet, tunc pugnam ſoluit: cum illis enim non pugnat, qui ſunt in luce, qui ſpiritualem auroram in mente habent. Hæc Cyrillus, qui deinde pergit nos exhortari ad ſpiritualem auroræ huius amplexum. Auroram intelligo diuinæ gratiæ illuſtrationem, quam poſtulabat à Deo Propheta, cumdiceret, *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum: Domine Deus meus illumina tenebras meas.* Hæc eſt gloria Domini, quam manè videndam ſacræ literæ promittunt. Hæc eſt ſapientia, quam manè vigilantes inueniunt. Tota igitur mentis intentione, toto cordis affectu matutino tempore orandum eſt, donec dies eluceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus noſtris. Sanctus Iacob ſurrexerat ante diem ſacras celebrare vigilias, ideò, vt docet Rupertus Abbas, Angelica viſione recreari, myſticam inire luctam meruit, in qua victor exiſtens in aſcenſu auroræ cœleſti benedictione confirmatus fuit, quia videlicet, illuſtrante animam diuinæ lucis fulgore, diuina protinus benedictione mens ſtabilita temporalia ſpernit, bona dumtaxat æterna diligit, ad quæ iugiter intendit, & ſuſpirat.

Cyrill. Alexandr. tomo 4. hom. 5.

Pſalm. 42.

Pſalm. 17. Exod. 16. 7. Prou. 8. 18.

Rupert. in Geneſ. lib. 8 cap. 5. & 9.

2 Sic primas amoris faces experta anima quaſi cum Deo luctatur, dum ſacræ meditationis ſtudio ſolerter incumbens ſenſum verbi Dei fugientem tenere contendit. Fugit Dilectus ſe retinere cupientem, cum multas ob cauſas, tum idcircò vt auiditatem magis, ac magis excitet inquirentis. Itaque brachijs quaſi ad luctandum protenſis quæcunque talis anima dicit: Dilecte mi apprehendam te, & ducam te in domum

mum matris meæ, ibi me docebis: e contra ille more reluctantis penè obuerſus; *Auerte*, inquit, *oculos tuos a me, quia ipſi me auolare fecerunt*. Dulcis colluctatio, & omni pace iucundior. Tandem victrix dicit conſcientia, *Inueni quem diligit anima mea, tenui illum, nec dimittam*. Dimitte me, clamat ſponſus, iam aſcendit aurora. Satis eſt quod quædam lucis primordia peccatorum tenebras è corde tuo fugarint. Nondum plena dies illuxit tibi. Dimitte me, ait, non quod dimitti velit, ſed vt aſſiduo luctamine ſponſam exerceat, vt à negata eius præſentia creſcat deſiderium, vt maiori cœleſtium bonorum copia eam locupletet. Illa autem iam amore magiſtro amantium artes ſufficienter edocta perſeuerans in oratione, Non dimittam te, inquit, niſi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco. Felicem prorſus benedictionem, omni dignam acceptione: felicem animam, feliciſſimum orationis meritum: ſanctiſſimum matutinum tempus tantis Dei fauoribus promerendis aptiſſimum, ac proinde à Religioſis omni veneratione colendum. Bona violentia, quæ benedictionem extorquet: optima lucta, qua Deus homini ſuccumbit, & victorem ſanctioris nominis munere decorat. Luctare anima mea feliciter, luctare, ne ſuccumbas, quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Declinat dilectus tuus aliquando, auertit faciem, ſed non in ira. Suſtinuit te ille in peccatis tuis, ſuſtine tu illum in flagellis ſuis; & obtinebis benedictionem. Sed quando? Cum aurora fuerit, cum aſpirauerit iam dies, cum poſuerit Hieruſalem laudem in terra. Dic cum Propheta; *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui Domine*: Et lux perpetua lucebit ſuper te nunquam morituro fulgore. De hac animæ lucta cum Deo præclara extat ſententia ſancti Abbatis Aëlredi Ciſtercienſis. Itaque, ait, Si in oratione tua, vel meditatione exarſerit cœleſtium deſideriorum ignis, ſi amorum incentiua flameſcant, ſi æſtuans, & anhelans cœleſtibus quibuſdam mouearis affectibus, & modò quaſi comprehenſum quem diligis ſentias eſſe præſentem, modò elapſum de manibus doleas, & ſuſpires abſentem; lucta ſpiritualis eſt, nomen tibi Iſraëlis imponens, vt non ſolum miſeratione, ſed etiam electione dignus habearis. *Miſerebitur enim Dominus Iacob, & eliget adhuc de Iſraël*. Eia igitur fideles animæ, pietatis alumnæ, miniſtræ Chriſti, filiæ lucis, æmulæ ſtellarum, conciues ſanctorum, Angelo-

Cantic. 6. 4.

Cantic. 3. 4.

Pſal. 142.

Aëlredus ſer. 13. in Iſaiam.

Iſaiæ 14. 1.

gelo-

gelorum conſortes matutinæ orationi inſtate vigilantes in eà. Iam Chori cœleſtes rapidiſſimo curſu è cœlo delapſi præuenerunt nos coniuncti pſallentibus: nunc propior eſt noſtra ſalus, nunc hora vacandi, & videndi quàm bonus ſit Deus: nunc tempus quærendi Dominum, vt ait Propheta, *Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt*: nunc tempus auxilij, & gratiæ, *In matutinis meditabor in te, quia fuiſti adiutor meus*. Ergò laudem dicite Deo puſilli, & magni: *Terribilis eſt, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipſius. Benedicentes Dominum exaltate illum, quantum poteſtis, maior eſt enim omni laude.*

Iſaiæ 55. 6. Pſal. 62. Apoc. 19. 5. Eccl. 43. 35.

METRVM X.

O Quæ ſidereos voluitis axes
Mentes corporea face ſolutæ,
O cœli proceres, incolæ olympi
Mecum pangite laudes.
Orbes ætherei, feruide Titan,
Phœbe noctiuago lumine fulgens,
Et vos flammigeræ lampades æthræ
Dulces fundite verſus.
Vndæ, quæ ſuperos cingitis orbes,
Nubes, & pluuiæ, grando, pruinæ,
Nix, ros, & glacies, frigus, & æſtus
Læto plaudite cantu.
Venti ſyluifragi, mobilis aura,
Fulgur nubiuagum, miſſile fulmen,
Nimbi præcipites, flamma coruſcans
Hymnos dicite cœlo.
Vndoſum pelagus, flumina, & amnes,
Fontes irrigui, turba natantum,
Quicunque in vitrea viuitis, vnda
Voces tollite ad aſtra.
Colles frugiferi, lignaque ſyluæ,
Montes, & viridis gramina vallis,
Fœcundæ ſegetes, dulcia poma
Summo pſallite Regi.
Bruta quadrupedes reptile terræ
Immenſas Domino reddite grates:

Om-

Omniſque Alituum muſica molles
Promat gutture cantus.
Infantes teneri, læta iuuentus,
Simplex virginitas, cana ſenectus
Huc denſo properent agmine, & aſtra
Pulſent laudis honore.
Rector cœlituum te canat Indus,
Te pſallat nitidi potor Enipei,
Mauri te celebrent, & tua diues
Voluat nomina Ganges.
Alternis reſonent, cantibus hymni,
Iungantur modulis organa mille,
Sambuca, cithara, tympana, plectra,
Siſtrum, fiſtula, cornu.

CAP. VI.

De Prima.

§. I.

Orandum eſſe poſt ſolis ortum. Laudatur ſol, eiuſque ortus deſcribitur. Fabula Memnonis. De cultu ſolis, & eius falſa apotheoſi. Inter priſcos adorantium ritus etiam oſcula adhibita.

1 OFFICII nocturni curſum iam vt noſtra imbecillitas tulit, laudiſq; matutinę myſteria deuota mētis actione tranſegimus: nunc diurnæ ſeruitutis penſum nos vocat; nunc ſolis orientis radius oculos reſtituit mundo, confuſas rerum ſpecies diſtinguit, claroque luminis ſplendore faciem quamdam, ac venuſtatem cunctis rebus infundit. Sol incipit, ait Ambroſius, emunda oculos mentis ò homo, animi- Ambr. Exam. li. 4 cap. 1.

que

que interiores obtutus, ne qua feſtuca peccati aciem tui præſtringat ingenij, & puri cordis turbet aſpectum. Procedit ſol magno iubare diem, magno mundum complens lumine, vaporans calore. Caue ò homo ſolam eius perpendere magnitudinem, ne nimius fulgor eius viſus tuæ mentis obcæcet. Caue ne radius eius exoriens tuum confundat aſpectum: Qui è regione in ſolis lucem fixum intendit obtutum, repercuſſo lumine omnem ſubitò amittit aſpectum, æſtimat ſe nihil videre, & intuendi munere eſſe fraudatum. Non igitur te tanto ſplendori temerè committas. Sed quando hunc vides, auctorem eius conſidera: quando hunc miraris, lauda eius creatorem. Hæc carptim ex Ambroſio, qui etiam alibi, exemplo auium, quæ naſcente ſole ſuauiſſimo cantu æthera mulcent, hortatur nos ad laudes hoc tempore æterno conditori canendas. Quis enim ſenſum hominis gerens non erubeſcat ſine pſalmorum celebritate diem ordiri, cum etiam minutiſſimæ aues ſolemni deuotione, & dulci carmine ortus dierum proſequantur? Illa nemorum Siren Philomela, cantillantium auicularum præcentrix quanta ſpiritus contentione, quanta vocum varietate in occurſum ſolis tota diffunditur? quam ſonoro modulamine, quam mirabili ardore naſcentem ſalutat? Nunc leni voce ſubmurmurans muſicos tonos retexit: nunc harmonicis quibuſdam motibus diſſultans omnium modorũ perſonat ſuauitatem: nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo. Sed & aliarum volucrum pennatus exercitus omnium dulcedinũ numeros, omnium concentuum ſonos percurrens ſolem excipit aduenientem. Rident amabili vultu vniuerſa, dum noua luce radians ſol diem reddit mundo, rebus colorem, floribus venuſtatem. Oritur ſol oculus mundi, iucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, præſtentia creaturæ. Oritur ſol aeris nitor, terræ decus, herbarum gloria, cor ſphærarũ, luminum moderator, omnium viuentium genitor, magnum Dei ſimulachrum. Oritur inquam, ortuque ſuo ad celebrandas Numini laudes nos excitans mentem noſtram ad æterni ſolis contemplationem attollit.

Idem ibid. lib. 5. cap. 12.

METRVM XI.

IAm Phœbus rutilum caput
Vectus cæruleis equis
Blotum pelago extulit.
Noctem Phoſphorus horridam
Clara percutiens face
Stellas depulit æthere.
Lux fulgens radiantibus
Pingens cuncta coloribus
Vmbras lumine temperat.
Tellus omniferos ſinus
Pandens ætheris ignibus
Ardet murice flammeo.
Errantes pecudum greges
Herbis luce rubentibus
Carpunt gemmea pabula.
Largis flet lacrymis polus
Noctis triſtia funera.
Quas blanda excipit obſtetrix
Natura, & teneris cibum
Hortis mellifluum parat.
O quam floriferum ſolum
Vultu ridet amabili!
Flammas exacuunt roſæ,
Candent lilia pulchrius
Rident prata venuſtius,
Vernant cuncta decentius.
Arguta alituum cohors
Vocis nectare diffluens
Naſcentem recinit diem.
Cantat flebilibus modis
Syluoſum recreans nemus
Ales garrula Daulias.
Muſæ rurſus Achantides
Ludentes hilari ſono
Mulcent aëra cantibus.
O ſolis nitidum iubar
Squallentem tenebris humum

Optata irradians die,
Dum ſuper tibi vagantes
Alti ſigniferi vias
Terris lumina diuidis,
Nos certo quoque tempore
Immixti ſuperum choris
Summo carmina Numini
Pſallentes terimus diem.

2 Quis enim tot naturæ prouocatus incitamentis, tot creaturarum inuitatus obſequijs, tot exemplis commotus tã iners inueniatur, vt ſolari iubare perfuſus, non illicò eius prę conia celebret, cuius benignitas ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos? Notiſſima eſt Memnonis ſtatua in Aegypti olim Thebis erecta, quam Philoſtratus in vita Apollonij, & Calliſtratus in expoſitione ſtatuarum deſcribunt. Hæc ſponte ſua cùm radijs ſolaribus tangeretur ſuauiſſimum vocis ſonitum, vt illi fingunt, emittebat; primoque lucis fulgore in os incidente naſcenti Phœbo aſſurgẽs lapidea labiorum clauſtra in eius laudes reſerabat. Hoc fabuloſo ſcilicet integumento antiquiores Sophi nobile documentum occultarunt debere hominem rationis compotem ad ſolis ortum ipſius Cõditoris maieſtatem adorare. Quod ſimpliciores viri haudquaquam ad illorum mentem percipientes Creatoris cultum ad ſolem ipſum materialem tranſtulerunt. Nam, vt ait Sapientia; *Non potuerunt intelligere eum qui eſt, neque operibus attendentes agnouerunt quis eſſet artifex; ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut ſolem, aut lunam rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Quorum ſi ſpecie delectati Deos putauerunt, ſciant quanto his Dominator eorum ſpecioſior eſt, ſpeciei enim generator hæc omnia conſtituit. Aut ſi virtutem, & opera eorum mirati ſunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior eſt illis: à magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri.* Hæc Sapientia.

Philoſtrat. lib. 6. c. 3. Calliſtrat. lib. de expoſ. ſtatuar. c. 1. & 9. & ex his Nat. Comes l. 6. Mytholog. c. 3.

Sap. 13. 1.

3 Quia verò ſpecioſiſſimus creaturarum eſt ſol, plures quoque inuenit cultores, non ſolum inter rudiores, & barbaras nationes, ſed etiam inter gentes, quæ politiori literatura, ac humanioribus placitis excultæ erant, vt Tertullianus, & Arnobius aſſeuerant. De his eleganter Aurelius Prudentius Clemens aduerſus Symmachum ſic cecinit.

Tertullian in Apolog. Arnob. l. 1. Prud. adu. Symm. lib. 1. epigr. 15.

Eſt

Eſt qui conſpicuis ſuperos quæſiuit in aſtris,
Auſus habere Deum ſolem, cui tramite certo
Conditio impoſita eſt vigilem tolerare laborem,
Viſibus obiectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretique globo per inane volantem,
Et quod nemo negat, mundo, cæloque minorem.

Concinnè quoque de ijſdem Cyrillus Hieroſolymitanus, Quidam, ait, ſolem Deum ponebant, vt occidente ſole noctis tẽpore ſine Deo eſſent. Sophocles in Oedippo tyranno ſolem vocat primum omnium Deorum. Eius autem vetuſtiſſimi adoratores fuerunt Perſę, & Chaldæi. Ad Perſas, inquit Tertullianus, ſi fortè deputabimur, licet ſolem non in linteo depictum adoremus, habentes ipſum vbique in ſuo clypeo. Et Darij caſtra deſcribens Q. Curtius; Super tabernaculum, ait, vnde ab omnibus conſpici poſſet imago ſolis cryſtallo incluſa fulgebat. Iuſtinus item hiſtoricus, Perſæ, inquit, ſolem vnum Deum eſſe credunt, & equos eidem ſacratos ferunt. Perſarũ ſacra ſub Mithræ nomine ſoli dicata in ſpecubus Tertullianus ſæpè commemorat, itemq; Luctatius Placidius, & Lilius Gyraldus: quem errorem ſequutus Baſilides Deum μίθραν appellabat. Quo verò ritu Perſæ ſoli ſacrificarent tradit Euſtathius Archiepiſcopus Theſſalonicenſis in explicatione Iliadis Homeri. Quamquam Perſas ignem potius, quam ſolem coluiſſe Maximus Tyrius his verbis affirmet. Perſæ adorant ignem diarium, nimirum diuinitatis ſignum, inſatiabilem, voracem. Huic cum ſacrificant alimentum præbentes his verbis vtuntur, Ede ignis Domine. Chaldæos autem ſolem adoraſſe Diodorus Siculus ſcribit, qui & fabulam elegantem narrat de eiuſdem ſolis apotheoſi. Ab his ad Aegyptios ſolis cultus propagatus eſt, quos omnium primos ſolem pro Deo habuiſſe aſſerunt Euſebius, & Theodoretus. Sed Chaldæis primatum in hac re aſtruit Seuerianus, atque inde putat Lãpridius Heliogabalo inditũ nomen, à ſolis ſcilicet Sacerdotio, cũ prius Varius vocaretur. Sub nomine verò Serapidis, & Oſiridis Aegyptios ſolem intellexiſſe teſtantur Cicero, Macrobius, Diodorus, & Plutarchus: de cuius ſtatuæ penſilis mirabili artificio legi poteſt in ſuis Annalibus Michael Glycas. Solem quoque ab Aſſyrijs, & Phœnicibus ſub nomine Adonidis maxima veneratione habitum tradit Macrobius. Et Euſebius

Cyrill. cat. 4.
Sopho. in Oedip. v. 675.
Tertull. in Apolog.
Curtius lib. 3.
Iuſtinus hiſtoric. lib. 1.
Tertull. libro de Baptiſmo, de corona militis, de præſcriptionib.
Placid. ad poſtrema carmina l. 1. Thebaid.
Gyrald. de Dijs gent. ſyntag. 7.
Euſtathius in 1. Iliad.
Max. Tyrius ſermon. 38.
Diodor. lib. 3. c. 8. & lib. 4. c. 5.
Euſeb. de præp. Euang. lib. 1. c. 6.
Theodoret. de cur. græc. affect. lib. 3.
Seuerian. in catena græca ad cap. 1. Geneſ.
Lamprid. in Heliogabalo.
Cic. 3. de natura deor. Macrob. 1. Sat. c. 21. Diodor. lib. 1. cap. 2.
Plutarch. lib. de

Iſide. Glycas p. 4. Annalium. Macrob. loc. cit. Euſebius de præp. Euang. lib. 1. c. p. 7.

R 2

ſebius Cæſarienſis Phœnices, inquit, ſolem adorant vocantes eum *Beelſamen*, id eſt cœli Dominum. Similiter Phryges ſacrorum adminiſtrationibus immutatis eumdem ſub nomine *Attinis* colebant, & eodem Macrobio auctore feſtiuitatem in eius honorem celebrabant 8. Calendas Aprilis, quem diem Hilaria appellabant, quo primum tempore ſol diem longiorē nocte protendit. Maſſagetas vnum ſolem venerari, & eidem equos immolare Strabo, & Herodotus affirmant Etiā Aethiopes equos ſoli offerebant Deo omnium velociſſimo, id quod velociſſimum eſt ſacrificantes, teſte Heliodoro. Apollinem Belum vocatum, & adoratum ab Aquileienſibus accepimus ab Herodiano. Sol Græcorum Deus ab Herodoto nuncupatur, eumque paſſim à Græcis pro Deo habitum Pauſanias aſſeuerat. Indos adoraſſe ſolem tradunt Clemens Alexandrinus, & Philoſtratus Lemnius. Idem ſcribūt de Tyrijs Q. Curtius, de incolis Inſularum Oceani verſus meridiem Diodorus, de Athenienſibus Ioſeph Iudæus, de Siculis Phalaris Tyrannus, de Armenis Xenophon, de Babylonijs Philoſtratus, de Pęonibus Maximus Tyrius, de Germanis Cæſar, de Manichæis Auguſtinus, de alijs alij. Porrò à Platonicis adoratū ſolem patet ex Plotino. Sed & Pythagorici ſoli orienti hymnos lyra canebant, ad quem Iamblicus elegantiſſimam orationē compoſuit. Et quis ignorat menſam ſolis apud Aethiopes Diui Hieronymi, & Pauſaniæ ſcriptis celeberrimam? A Romanis item Imperatoribus dicata ſoli templa deſcribunt Aurelius Victor, Flauius Vopiſcus, Eutropius, & Ammianus Marcellinus. Denique omnes gentes in ſolis cultum varijs ritibus conſpiraſſe plerique auctores oſtendunt. Sanctus Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus inter hæreſes veteris teſtamenti eam recenſet, quæ ſoli diuinos honores tribueret: Tum Hermiam, & Seleucium redarguit negantes Chriſtum ſedere in carne ad dexteram Patris, ſed carnem in ſole poſuiſſe exiſtimantes, illud Pſalmographi perperam intelligentes, *in ſole poſuit tabernaculum ſuum*.

4 At quod attinet ad cultum ſolis ſacrorum librorum teſtimonia prætermittere grande piaculum eſſet. Et ſanè Iſraelitæ à vicinis gentibus Idolorum cultum edocti ad ortum ſolis adorabant apud Ezechielem. Ioſias verò iuſtiſſimus Rex eos deleuit, qui ſoli adolebant incenſum: equos abſtulit,

quos

Strabo l. 11. Herodot. in Clio. Heliodor. in Aethiopic. lib. 9. Herodian. lib. 8. Herodot. in Polymnia. Pauſan. in Corinth. in Laconic. & in Arcadicis. Clem. Alex. orat. ad Græcos. Philoſtrat. vit. Apoll. lib. 2. cap. 11. Curtius l. 4. Diodor. lib. 3. cap. 13. Ioſeph. lib. 2. contra Apionem propè finem. Phalaris epiſt. 103. ad Catan. Xenoph. lib. 4. ανα[illegible] Philoſtr. l. 1. c. 20. Max Tyr. ſer. 38. Cæſar de bel o gall. lib. 6. Aug. ep. 74. & lib. 14. & 20. cont. Fauſtum. Plotin. libro 4. enn. 4. cap. 30. Hieron. epiſt. ad Paulinum initio Biblior. Pauſan. in Atticis, & poſterioribus Eliacis. Aur. Victor in Valeriano. Fl. Vopiſ. in eod. Eutrop. lib. 9. hiſtor. Rom. Amm. Marcellin. lib. 17. Theodoret. de cur. græc. affect. lib. 3. Euſeb. pręp. Euang. lib. 1. c. 6. & 7. Phornut. de nat. deor. Apollodor. in Biblioth. Fulgentius, & Nat. Comes in Mythologijs. Artemidor. lib. 2. c 36. Iulian. Imp. orat. 4. Seneca de benef. l. 6. c. 21. & 23. l. 7. c. 31. Sext. Empyric. l. 8. adu. Mathem. Mapheus Vegius Lauden. in diſputatione inter ſolem, terram, & aurum. Gyraldus de Dijs, Ezech. 8. 16. 4 Reg. 23. 5. 11. Ioſue 15. 7. Id. 19. 41. Iſaiæ 13. 38. Hierem. 43. 13.

quos Reges Iudæ dederant ſoli in introitu templi Domini: currus ſolis combuſſit igni. Lego etiam ciuitatem ſolis, fontem ſolis, domum ſolis, quæ omnia ad falſam ſolis apotheoſim ſpectaſſe dubium non eſt. Ex curru autem Heliæ currum ſolis deſcripſiſſe Poetas putat Chryſoſtomus homilia de aſcēſione Heliæ, nam ſol Græce Helios dicitur. Iob item amicus Dei, cui ſimilis non erat ſub ſole aduerſus amicorum calumnias ſummum iudicem innocentiæ ſuæ teſtem inuocans, ſuaſque virtutes modeſtè enarrans ait: *Si vidi ſolem cum fulgeret, & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manū meam ore meo, quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deū altiſſimum*. Quaſi diceret vir patiētiſſimus, Affligat me Deus, & non parcat, ſi cultum ſibi debitum tranſtuli ad creaturam. Nunquam me iucundiſſimus orientis ſolis aſpectus ſplendoris illecebris, & oculorum lenocinio ita pellexit, vt diuinum illi numen ineſſe crederem, ac propterea oſculata manu, & in cœlum porrecta diuinos eidem honores impenderem. Hac enim adorationis ſpecie externum quoddam obſequium exhibent ſoli gentes, quæ verum Deum ignorant: imò ſub ſpecie obſequij nobilem creaturam multiplici afficiunt contumelia, de qua re eleganti proſopopœia idololatras reprehēdit ipſemet ſol apud Iulium Firmicum Maternum Seniorem, quē fuiſſe Archiepiſcopum Mediolanenſem ſuſpicatur Baronius. Solem verò non eſſe Deum probat eleganter, & diffusè Zacharias Epiſcopus Mitylenes in diſputatione de mundi opificio. Hinc putat Lipſius adorandi verbum deriuaſſe, quia manus ad ora admouebant adorantes: non ab ador (frumēti id genus eſt) quod cenſet Grammaticorum acumen. Adhibita verò oſcula in ſolis, aliorumque Deorum cultu certiſſimum eſt. Sed cum plerique vererentur ore profano Deos ipſos tangere, eminus ſtantes manum porrigebant, eamque ſtatim ad os ſuum referebant, & ſuauiabantur. Hunc adorantium habitum ſacra Regum hiſtoria oſtendit, dicens: *Et omne os, quod non adorauit Baal, oſculans manum*. Eumdem morem plures ingerunt ſcriptores. Minutius Felix in Octauio: Cæcilius ſimulacro Serapidis denotato, vt vulgus ſuperſtitioſum ſolet, manum ori admouens oſculum labijs preſſit. Lucianus Samoſatenus: Si quis eſt pauper, ita Deo litat, vt dexteram dumtaxat ſuam oſculetur. Apuleius: Nefas habet adorandi gratia manum labris admouere. Athenagoras: Oſculum

Chryſoſt. tom. 1.
Iob 13. 26.
Iul. Firmic. l. b. de errorib. prof. relig. cap. 8.
Baronius an. 337. num. 74.
Zacharias de mundi opificio.
Lipſius l. 2. elect. cap. 6.
3. Reg. 19. 18.
Lucian. de ſacrificijs.
Apul. apolog. 1.
Atheneg. in legatione prope finē.

lum adoratio quædam eſt. Plura reperiet, qui voluerit apud Pithæum in aduerſarijs, & Muretum in varijs lectionibus. Ex hac autem adorandi ratione ille forſitan ritus emanauit, quo principibus viris manus oſculari ſolemus, de quo legendus in Parergis Franciſcus Luiſinus Vtinenſis criticus exquiſitiſſimus. Sed iam ad ſolem, à quo digreſſi ſumus, his obiter adnotatis, reuertamur.

Petr.Pith. aduerſar.lib.1.cap 7. Muret. var. lect. l.10.cap.1. Franc.Luiſin.l.2. Parergon cap.29.

§. II.

Omnes Ethnicorum Deos referri ad ſolem. Cur oremus verſus Orientem.

Macrob 1. Satur. à cap.17.ad 23.

1 AVrelius Macrobius luculentus auctor, & doctus omnes Deos gentium referri ad ſolem longo, & erudito ſermone demonſtrat ex Orpheo, Homero, Heſiodo, Platone, alijſque doctrina præſtantibus viris, qui numeroſam illam Deorum conflugem ad vnum ſolem reuocarunt, cuius varios effectus facilis, & rudis antiquitas varia eſſe numina cenſuit, quæ varijs quoque nominibus diſtinxit. Explicat hanc doctrinam eximius Philoſophorum Plato in Cratylo, & ſecundo de legibus. Nonnus Panapolita in Dionyſiacis Bacchum introducit, qui ſolem deprecans ſic canit. Belus es Euphratę, Libycus vocatus Ammon, Apis es Niliacus, Arabs Saturnus, Aſſyrius Iupiter: & infra, ſiue Serapis es Aegyptius, ſiue Mithris Babylonis, in Græcia Delphicus Apollo, ſiue tu Pęon dolorem mitigans, ſiue es Aether varius, ſiue Aſtrochiton. Eadem ferè habent Proclus Lycius in hymno ſolis, & ex Latinis Papinius in Thebaide, & Iulianus Aurelius libro de cognominibus Deorum. Non eſt autem omittendus Martianus Felix Capella, apud quem Philologia elegantiſſimis hiſce carminibus ſolem veneratur.

Nonnus in Dionyſiac.lib. 40. v. 396.

Proclus in hym. ſolis v. 24. Statius 1. Thebaid. Iul. Aurel. de cognom. Deor.l.1.c.4.& lib.3.c.6. Mart.Capella de nuptijs Merc. & Philologiæ l.2.

Ignoti vis celſa patris, vel prima propago,
Fomes ſenſificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum naturæ, decus, atque aſſertio Diuum,
Mundanuſque oculus, fulgor ſplendentis Olympi,
Vltra mundanum fas eſt cui cernere patrem.
Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Oſirim,
Diſſona ſacra Mitram, Ditemque, ferumque Typhonem.

Atys

Atys pulcher item, curui & puer almus aratri,
Ammon & arentis Libyes, ac Biblius Adon.
Sic vario cunctus te nomine conuocat orbis.

Sic etiam Mercurius Triſmegiſtus in Pimandro Deum Deorum ſolem appellat, cui omnes cedunt Dij cœleſtes tamquã regi, & potenti. Sunt & alij plures, qui ſolem maximum Deorum vocant, & omnia illa numina, quæ ſibi fingebant antiqui, ad ipſum referunt. *Vix* enim inter ethnicos quiſpiã fuit ſapientiæ laude conſpicuus, qui non crediderit vnicum eſſe Deum, quem illi ſub varijs nominibus colebant. De qua re Medaurenſis quidam Philoſophus nomine Maximus, & ipſe Ethnicus ſic ſcribit ad Auguſtinum. Equidem vnum eſſe Deum ſummum ſine initio, ſine prole, naturæ ceu patrem magnum, atque magnificum, quis tam demens, tam mente captus neget eſſe certiſſimum? Huius nos virtutes per mundanum opus diffuſas multis vocabulis inuocamus, quoniam nomen eius proprium cuncti videlicet ignoramus.

Triſmeg. piman. cap. 5.
V. Claueriũ l. 1. Germ. antiquæ cap. 26.
Maximus Medauren. ep. 43. inter epiſt. D. Auguſt.

2 Hæc nos de cultu ſolis officium Primæ, quod poſt eius exortum celebratur, vel inuitos dicere compulit. Sed priuſquam hinc longius abeamus, operæ pretium fuerit ſolerter indagare, cur antiquiſſimi Chriſtianæ fidei principes, & doctores verſus orientem orandum eſſe decreuerint. Nam, teſte Tertulliano in Apologetico, quidam Gentiles à Chriſtianis adorari ſolem exiſtimarunt, quod ad Orientis regionem precarentur. Percellit acriter animum meum hæc difficultas, nã priſcos Ethnicorum Sacerdotes ad hanc cęli partem conuerſos ſacrificaſſe memini me legiſſe apud veteres ſcriptores Græcos, & Latinos: atque hunc fuiſſe morem Magorum, & Pytagoreorum ſcribunt Herodotus, & Cœlius Rhodiginus. Sanè Poetarum princeps ſic canit.

Herod. lib. 1. Cœl. Rhodig. antiq. lec. l. 12. c. 9.

Illi adſurgentem conuerſi lumina ſolem
Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecorum, pateriſque altaria libant.

Virgil. 12. Æneid.

Vbi Seruius Grammaticus, Diſciplinam, inquit, ceremoniarum ſequutus eſt, vt orientem ſpectare diceret eum, qui eſſet precaturus. Ouidius in Faſtis:

Seruius ibid.
Ouid. Faſto. lib. 4.

Hac Dea placanda eſt, hac tu conuerſus ad ortus
Dic quater.

Valerius Flaccus in Argonauticis.

V. Flacc. lib. 2. Argonaut.

Imperat hinc altè Phœbi ſurgentis ad orbem

Ferre

Ferre manus, totiſque ſimul procumbere templi.

Lat. Pacatus in Pan. ad Theod.

Ex hoc ritu Latinus Pacatus Drepanus ſtatim poſt exordium ſui Panegyrici hæc habet: Vt diuinis rebus operantes in eam cœli plagam ora conuertimus, a qua lucis exordium eſt; ſic ego vota verborum, quæ olim nuncupaueram, ſoluturus, id oratione tempus afficiam, quo Romana lux cœpit.

Poſſidipp. apud Nat. Comit lib. 1. Myth. c. 10.

Inter Græcorum epigrammata vnum extat cuiuſdam Poſſidippi, in quo teſtatur antiquorum templa ita conſtructa fuiſſe, vt qui in eis orarent, orientem reſpicerent. De eadem re Vitruuius; Qui adierint, ait, ad aram immolantes, aut ſacrificia facientes, ſpectent ad partem cœli orientis. Apuleius, Tunc Orientem obuerſus, & incrementa ſolis auguſti tacitus imprecatus. Dionyſius Thrax, Antiquorum templa ſtatim Orientem ſolem ſolebant excipere, & ſtatim orto lumine feneſtris, ac foribus patefactis repleri, vbi ſacrificia fiebant. Hyginus Gromaticus; Poſtea placuit omnem religionem eò conuertere, ex qua parte cœli terra illuminatur. An igitur Catholica Eccleſia damnatos gentium ritus hac in re ſtuduit imitari? Abſit. Aliæ ſunt cauſæ ſanctiſsimi inſtituti, quas orthodoxi Patres obſeruarunt.

Vitruuius lib. 4. Architect. c. 5.
Apuleius lib. 2. metam.

Dionyſ. Thrax. lib. 3. Dicreſ. apud Lud. de la Cerda in 8. Æneid. Hyginus de limitib.

5 Et primò quidem ad Orientem conuerſi hac de cauſa oramus, quia nos exules eſſe, & peregrinos profitemur, & ad patriam noſtram, vnde eiecti ſumus, ad terreſtrem ſcilicet paradiſum, quem Deus plantauit in Eden ad orientem ſuſpiramus. Rectè Baſilius magnus: Omnes quidem inter orandum orientem aſpicimus, pauci autem ſcimus, quod antiquam patriam inquirimus, paradiſum quem plantauerat Deus. Hanc eamdem rationem Moſes Bar-cepha Epiſcopus Syrus auctoritate multorum Patrum confirmat, atque ita ait conſtructa olim templa, vt ad ſolem orientem in menſe Niſan, in æquinoctio ſcilicet vernali, obuerſa ſit fabrica, quia nimirum illo menſe ſupra paradiſi locum ſol oriatur. Et ſic fermè antiquiores Baſilicæ etiam nunc conſtructæ apparent, vt ortum reſpiciant æquinoctialem. Quare Sidonius Appollinaris deſcribens Eccleſiam à S. Patiente Lugdunenſi Epiſcopo conſtructam hæc inter cætera ſcribit:

Baſilius l. de Spiritu ſanct. c. 27.

Moſes de Paradiſo p. 1. cap. 13.

Sidon. Apoll. lib. 2 ep. 10. ad Heſperium.

Aedes celſa nitet, nec in ſiniſtrum,
Aut dextrum trahitur; ſed arce frontis
Ortum proſpicit æquinoctialem.
Intus lux micat, atque bracteatum

Sol

Sol ſic ſollicitatur ad lacunar,
Puluo vt concolor erret in metallo.

Deinde dicit Bar-cepha ad orientalem portam paradiſi ſolam, non etiam ad reliquas collocatam eſſe cuſtodiam, quia orientis regio præſtituta erat, vt eſſet locus adorandi Deum. Huic doctrinæ conſentire videtur Gregentius Archiepiſcopus dicens: Nos ad ſolis ortum orare edocti ſumus, quoniam illic Deum inuenimus, qui hominem formauit, & paradiſum condidit. Sed clarius de hac re loquitur Germanus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus: Orientem verſus precari traditum eſt ab Apoſtolis ſanctis, propterea quod ſpiritalis ſol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter in terra apparuit in orientis ſolis ſenſibilibus partibus: propterea etiam quod nos denuò paradiſum illum in Eden expetimus, & ſpeculamur ab oriente, recuperatum iri expectantes: & etiam recipientes ortum illum lucis appariture in Domini ſecundo aduentu, & regeneratione.

Moſes in fine p.2. de Paradiſo.

Gregēt. in diſput. cum Herbano Iudæo.

German. in Theoria rerum Eccleſiaſt.

4 Secundam cauſam aſſignat Iuſtinus martyr, ſiue quiſquis eſt auctor quæſtionum ad Orthodoxos apud ipſum, oſtēdens hanc orandi conſuetudinem ab Apoſtolis acceptam, nō quod diuinum habitaculum in illo climate exiſtiment conſtitutum, ſed quia Deo ſemper ea, quæ meliora ſunt deſtinamus; illa autem mundi pars hominum opinione præſtantiſſima cenſetur. Nam vt ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus, Pars orientalis nobilior ex Hetruſcorum diſciplina, & ex augurum Romanorum traditione felicior putabatur in captandis auſpicijs. Accedit Auguſtini ſententia dicentis: Cum ad orationes ſtamus, ad orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit: non tanquam ibi ſit Deus, & quaſi cæteras mundi partes deſeruerit, qui vbique præſens eſt non locorum ſpatijs, ſed maieſtate potentiæ: Sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt ad Dominum, cum ipſum corpus eius, quod eſt terrenum, ad corpus excellentius, id eſt ad corpus cœleſte conuertitur. Diuinitas autem, ait Nicetas, per orientem deſignatur, vtpotè altum, & excelsū, quoniam cum ſol oritur, in ſublime fertur.

Iuſtinus qu. 118.

Dionyſ. Halic.l.1. antiquit. Roman.

Aug. l.2. de ſerm. Dom. in monte cap.9.

Nicet. in orat.39. Naz. num.25.

5 Tertia ratio eſt, quia Chriſtus, quem oramus, vera lux eſt, verumque oriens. Ideò benè dicit Chryſoſtomus: Hoc ſemper appetamus, vt conuerſi ab occidente, intenti ad oriētem agnoſcamus Deum omnipotentem. Venit lux in mundum,

Chryſ. to. 1. hom. in cap.6. Zach.

dum, radiauit mentibus noſtris obſcuris, declarata ſunt tetra, manifeſtata ſunt occulta, tenebroſa aperta, vt lux orietur nobis. Ita Propheta pollicitus eſt: *orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ*. Pſalmiſta item dicit: *lux orta eſt iuſtis, & rectis corde lætitia*. Igitur in oratione à Chriſto vero ſole illuſtramur, ſicut illuſtrantur à ſole corporeo, qui reſpiciunt ad orientem. Sententia Platonis eſt, quam laudat, & citat Nazianzenus, idem in ſenſibilibus eſſe ſolem, quod Deus in intellectibilibus: vt enim hic mentem, ita ille oculos illuſtrat; atque vt hic res eas omnes, quæ animo, & ratione intelliguntur, pulchritudine vincit; ita etiam ille eas, quæ oculorum ſenſu percipiuntur. Approbat hanc ſententiam diſertis verbis Athanaſius: Non ideò adoramus ad orientem, quod in ea parte mundi Deus aliquo modo circumſcriptus habitet, ſed quia Deus lux eſt vera: eam ob cauſam ad creatum iſtud lumen conuerſi, non illud, ſed Creatorem adoramus, & ex elemento omnium ſplendidiſſimo omnium elementorum ſplendidiſſimum Creatorem veneramur. Conſentit Clemens Alexandrinus: Quoniam autem diei natalis imago eſt oriens, illinc quoque lux augetur, quæ primum illuxit ex tenebris; ſed etiam ijs, qui volutantur in ignoratione, exortus eſt dies cognitionis veritatis, ideo orantes docemur verti ad orientem. Sic honor qui ab Ethnicis ſoli creato deferebatur, datus eſt à fidelibus Chriſto vero ſoli: ſicut de Circenſibus ludis, qui fiebant in honorem ſolis loquitur Corippus Africanus his verſibus.

Malach. 4. 2.
Pſal n. 96.
Nazianz. orat. 34. quæ eſt 2. de Theolog.
Athan. qu. 37. ad Antiochum, ſi tamen eius eſt hic lib. 2.
Clem. Alex. lib. 7. ſtrom.
Coripp. lib. 2.

Hunc veterum primi ritum non ritè colebant,
Eſſe Deum ſolem recta non mente putantes.
Sed factor ſolis poſtquam ſub ſole videri
Se voluit, formamque Deus de Virgine ſumpſit
Humani generis, tunc dempto ſolis honore
Eſt Chriſto delatus honor.

Memorabile eſt quod Palladius refert in hiſtoria Lauſiaca, Elpidium Abbatem totis viginti quinque annis nunquam verſum fuiſſe ad occidentem, ſed ſemper ad orientem reſpexiſſe, quamuis ſpelunca eius poſita eſſet in cacumine montis: adeò huius ritus orandi ad orientem tenax fuit. Huc etiam pertinet quod de quodam adoleſcente narrat in prato ſpirituali Ioannes Moſchus: hic enim de homicidio falsò accuſatus militibus dixit; Per Dominum vos rogo, ſuſpendite me ad orientem,

Pallad. c. p. 1. 8.
Io: Moſchus c. 72.

tem, vt illum videam, quando ſuſpenſus ero. Sed poſtea ab imminenti morte liberatus fuit.

6 Quartam rationem docet Damaſcenus, cui adſtipulantur Caſſiodorus, & Hugo Eterianus. Dominus enim cruci pro nobis affixus humeros ad orientem, faciem vertebat ad occidentem. Ideò nos oramus ad orientem, vt in faciem Chriſti reſpiciamus. Adde quod, iuxta propheticum carmen, pſallimus Domino, *qui aſcendit ſuper cœlos cœlorum ad orientem,* vt eum aſcendentem in cœlum corde, & votis proſequamur. Hinc etiam Magi venerunt ab oriente adorare Dominum, vt fides, quæ ſol animæ eſt, inde inciperet apparere, vnde ſol oriri ſolet. An non item ex oriente in fine dierum creditur eſſe venturus? Ad orientem idcircò conuertimur, ait Hilarius Pictauienſis, quia ipſe, Secundum Prophetam, Oriens ex alto ſit, & aſcendit ad orientem, vt eò regreſſus vnde deſcenderat Oriens noſceretur, ipſeque ſit omnibus in hunc cœleſtis Sedis aſcenſum rurſus auctor oriundi. Nam idipſum ſequens ſermo ſignificat, cum dicitur, Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis. Numquid vlla vox poteſt maioris eſſe virtutis, quam diſſolutorum corporum puluerem in formam cogere, ſoliditatemque membrorum, & vitam rurſum in homines, animaſque renouare, & corruptionem naturæ imbecillis naturæ cœleſtis incorruptione mutare? Hæc humanæ ſpei vera, & perfecta conſtantia eſt, hæc diuinæ magnificentiæ bonitas abſoluta. Aliam huius cauſæ confirmationem habemus ab Athanaſio: Quare, inquit, oramus ad orientem? Quia Spiritus ſanctus per Dauidem Prophetam præcepit, *Adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius.* Quod ſi Iudæus obijciat, vbinam ſteterunt pedes Domini? Zacharias Propheta reſpondet: *& ſtabunt pedes eius in die illa ſuper montem oliuarum, qui eſt cõtra Hieruſalem ad Orientem.*

Damaſc. lib. 4. de fide orth. c. 13. Caſſiod. ad pſ. 67. Hugo Eterian. libro de regreſſu animar. c. 14.

Pſalm. 67.

Hilar. in pſ. 67.

Athanaſ. qu. 37. citata.

Pſalm. 131.

Zachar. 14. 4.

7 Quinta tandem ratio eſſe poteſt, vt inter nos, & infideles diſcrimen ſit. Conſueuit Eccleſia Dei, ait Lucas Tudenſis Epiſcopus, orare ad orientem, vt per hoc à ſectis varijs, & erroribus ſeparetur, quæ ſole iuſtitiæ illuſtrata ſe Domino ſoli Chriſto Ieſu deſponſauit. Hæretici tenebris obcæcati à vero ſole remanent alieni, & modo ad orientem, modo ad occidẽtem, modo ad meridiem, modo ad ſeptemtrionem orant, & circumferuntur vagi in omnibus actionibus ſuis. Orant Saraceni ad meridiem, & Iudæi diuerſo modo. Catholici verò,

Lucas Tuden l. 2. adu Albigenſ. cap. 13.

Malach. 4.2. quibus diuina Scriptura dicit *Vobis timentibus nomen Domini orietur ſol iuſtitiæ*, orant ad orientem diuino oraculo admoniti per Salomonem, qui dicit Deo: *Oportet ſolem præuenire ad benedictionem tuam, & ad orientem lucis ibi te adorare.* Et quia, vt ait Dauid, *exortum eſt in tenebris lumen rectis*, debet populus Dei reſpicere, & adorare ad orientem, vt ille de quo dicitur, *Oriens vocabitur nomen eius*, qui eſt oriens ex alto Deus Iſrael, fideles lumine claritatis ſuæ perfundat, *qui habitat lucem inacceſſibilem*, & in lucem ſuæ Diuinitatis pręcepit credere dicens: *Credite in lucem, vt filij lucis ſitis*. Teſtatur etiam ipſa veritas, quod *qui malè agit, odit lucem, & qui facit veritatem, venit ad lucem*. Hactenus Lucas. Quod verò Turcæ, & Saraceni conuerſi ad auſtrum orent, teſtatur Euthymius in Panoplia. Manichæi, teſte Auguſtino, orationes faciebant ad ſolem per diem quaquauerſum circumit: ad lunam per noctem ſi appareret, ſi autem non appareret, vertebantur ad Aquilonem. Mercurius Triſmegiſtus ſole occidente ad Auſtrum reſpicere eum præcipit, qui oraturus eſt: at ſole oriente in eum, qui dicitur ſubſolanus. Iudæi autem orabant ad occidentem, quia oſtium tabernaculi ad orientem reſpiciebat. Et illi quidem occidenti literæ inſiſtunt habentes velamen in cordibus ſuis: nos ſpiritu viuificante illuſtrati vt filij lucis in luce ambulamus vero lumini adhærētes, de quo ſcriptum eſt, *ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur*. Cęterum de hoc ritu præter auctores ſupracitatos agunt Clemens Romanus, Tertullianus, Origenes, Naziāzenus, Epiphanius, Gregorius Nyſſenus, Anaſtaſius Nicęnus, D.Thomas, & alij recentiores.

Sap. 16.28. Pſalm. 111. Zach. 6.12. Ioan. 12.36. Ioan. 3.20. Euythm. Panopl. p. 2. tit. 24. Aug. lib. 20. contr. Fauſtum. Triſmegiſt. in fine Aſclepij. Iſai. 60. 2. Cl. Rom. l. 2. cōſt. apoſt. Tertull. in apolog. & l. adu. Valentin. Origen. hom. 5. in Num. Naz. epiſt. ad Philagrium Epiphan. lib. 2. tom. 1. c. 19. Greg. Nyſſ. lib. de orat. Anaſtaſ. quæ. 18. in ſcript. Thomas 2.2. quęſt. 84. art. 3.

§. III.

Veterum opiniones de ſole. Verus ſol adorandus, qui eſt Chriſtus. Quis ſit ignis obſcurans ſolem. Cur oremus hora prima.

Achill. Tatius ad Arati Phœn. cap. 19. & 20.

1 ACHILLES Tatius in Iſagoge ad Arati Phœnomena veterum Phyſicorum ridiculas de ſole opiniones recenſet. Docet enim Plato ſolem ex igne conſtare: quidam è terræ, ac nubium exhalationibus. Philolaus eumdem quicquid ha-

bet

bet igneum, ac tranſparens ex æthereo igne, qui ſupra ipſum
eſt, exprimere putat, ac per quædam rimarum interſtitia ſplē-
dorem ad nos tranſmittere. Epicurus pumicis ſpeciem ha-
bere cenſet, atque ex igne per quædam foramina ſplendorem
eiaculari. Anaximander lucem ab eo, qui ſit rotæ ſimilis, emit-
ti ſentit. Heraclitus ſcaphæ ſimilem putat, Stoici ſphæræ, alij
diſco. Quidam pedalem, alij octuplo, alij vndeuicies terra
maiorem faciunt. Omitto Porphyrij placitum relatu indigniſ-
ſimum, quod curioſus lector inueniet apud Georgium Piſidē
in Coſmurgia. Plures quoque de ſole abſurdas opiniones
referunt Theodoretus, & Plutarchus. Manichæi ſolem nauim
eſſe aſſerebant de puriſſima Dei ſubſtantia fabricatam, vt re-
fert Auguſtinus. Narrat Cyrillus Alexandrinus Anaxagoram
philoſophum morte ab Athenienſibus damnatum fuiſſe, quod
ſolis circulum nihil aliud eſſe diceret, quam lapidem quēdā
ignitum. Hic, vt refert Iamblicus, tametſi de ſole tam exigua
ſentiret, interrogatus aliquando cuius rei gratia natus fuiſſet,
vt ſolem, inquit, contemplarer: Adeò externi luminis pul-
chritudine captus fuerat. Sed quam multiplicitet peccarit,
cum hoc dixit Anaxagoras, Cœlius Lactantius oſtendit in di-
uinis inſtitutionibus. E contra verò quidam ſanctorum Pa-
trum, quod B. Theodoro Studita narrante didicimus, cum è
cella prodiret, tegumentum capiti imponebat, ne aciem in
ſolis iubar intenderet, cauſamque rogatus reſpondit: Ecquid
eſt cur temporarium lumen videre velim? Et rectè quidem.
Nam, vt ait Magnus Gregorius, ſancti viri poſtquam omnia
præſentis vitæ oblectamenta deſpiciunt, præ illius lucis inter-
næ dulcedine ab hac exteriori luce animum quaſi à tenebris
auertunt: multumque ſecum intrinſecus contendunt, ne hu-
ius lucis, quæ fulget extrinſecus, declaratione rapiantur. Hi
ſunt, qui dicunt cum Propheta Domino, *Diem hominis non
deſideraui, tu ſcis*. Hi ſunt, qui ſolam dilexerunt Sapientiam,
*& propoſuerunt pro luce habere illam, quoniam inextinguibile
eſt lumen illius, candor eſt enim lucis æternæ, ſpecioſior ſole, &
nihil inquinatum in eam incurrit.* Hi ſunt, qui verum adorant
ſolem, quem ſi quis ſequitur, *non ambulat in tenebris, ſed ha-
bebit lumen vitæ*. Idcircò prima diei hora, ſtatim ac ſol ma-
terialis exortus eſt, ſolem iuſtitiæ adorantes in ſpiritu, & ve-
ritate gratiſſimum adolent orationum incenſum, vt luce ſpi-
rituali digni ſiant illuſtrari. Solis enim inſtar Deus exoritur,

Theodoret. lib. 1. & 4. de cur. Græc. affect.
Plutarch. de placitis Philoſoph. lib. 2. cap. 20.
Aug. lib. 20. contra Fauſtum.
Cyrill. Alex. li. 6. adu. Iulianum.
Iamblic. de vita Pythag. l. 1. c. 9.
Lactant. l. 3 c. 9.
Theodor. Studita ſerm. 18.
Gregor. lib. 22. moral. c. 2.
Hierem. 17. 16.
Sap. 7.
Ioann. 8. 12.

ait

Athan. ſerm. de Sabb. & circumciſione. Iſai. 13. 10. Pſal. 81. Sap. 5. 6.

ait Athanaſius, illuſtrans vniuſcuiuſque animum. Non omnium autem hæc dies eſt, ſed eorum qui peccatis mortui ſunt, & viuunt Deo. Væ illis quibus obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, ſuper quos factæ ſunt tenebræ palpabiles, & horribiles: *neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant*: Et dicent in die iudicij, *Ergo errauimus à via veritatis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis*. Optimè Baſilius: Quemadmodum ſenſibile hoc lumen non omnibus ſimiliter exoritur, ſed habentibus oculos, & vigilantibus, his item qui nullo interſtite impedimento prohibentur, quin frui poſſint claritate ſolis primum aduentantis: Sic & iuſtitiæ ſol verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, non omnibus ſuum ſplendorem præbet, ſed his qui viuendi formulam nihil ipſo indignam exigunt.

Baſil. in Pſal. 33.

2 Satagendum eſt igitur, vt primitias diei pura mentis intentione offeramus Domino, vt qui ad principium diei nos peruenire fecit, ſua virtute incolumes ad ſalutaria cunctà perducat: ne fortè in nobis prophetica illa comminatio adimpleatur, *ſupercecidit ignis, & non viderunt ſolem*. Ignis iſte famoſus lucidiſſimum ſolis iubar obſcurans ignis ſuperbiæ eſt, vt explicat Auguſtinus, ignis concupiſcentiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis eſt? Super quem ceciderit non videbit ſolem. Quem ſolem? Non illum, quem tecum vident, & pecora, & muſcæ, & boni, & mali: eſt & alius ſol, de quo dicturi ſunt illi, ſol non eſt ortus nobis, quia vicit illos concupiſcentia carnis. Supercecidit ignis, & non viderunt ſolem. Hunc ignem vocat Bernardus ignem alienum, quem ſi quis in diuino ſacrificio offerre præſumpſerit, etiamſi patrem habeat Aaron, morietur in iniquitate ſua. Porrò ignis alienus, ait Abſalon Abbas, eſt luxuria, quæ eſt in cubilibus, & impudicitijs: ignis alienus eſt iracundia, quæ eſt in diſſenſionibus, & contumelijs: ignis alienus eſt inuidia, quæ eſt in detractione alienæ virtutis. Ignis alienus, inquit Ambroſius, eſt libido. Ignis alienus eſt omne incendium iniuſtæ cupiditatis. Ignis alienus omnis ardor auaritiæ. Hoc igni nemo mundatur, ſed exuritur. Sacrificia verò ſua alieno incendunt igni, qui Deo ſeruiunt non ex amore, ſed pro lucro externo, vt Ioannes Rusbrochius ſcribit rerum diuinarum contemplator eximius. De eadem re ſic diſſerit Paulinus ſanctiſſimus Nolæ Epiſcopus. Ignem mihi alienum videtur

Pſal. 57. Aug. in Pſal. 57. Bernard. ſer. 2. de Purific. Abſalon Abb. ſer. 25. quæ eſt 2. de Pent. Ambr. annot. 1. in Leuit. Rusbroch. de tabern. fœderis cap. 116. Paulin. Ep. 29. ad Aprum.

tur accendere, quiſquis corporeæ, vel ſecularis alicuius cupiditatis ignem in ſacrario ſui cordis accendens audet appropinquare altaribus Domini, quæ non recipiunt niſi illius ignis accenſionem, de quo ait; Ignem veni mittere in terram. Hic ſolus ignis igni reſiſtet æterno. Sed dicis mihi. Quomodo poſſum hunc ignem alienum elongare à meipſo, ſi in peccatis natus ſum totus, & in peccatis concepit me mater mea? Precare ſolem iuſtitiæ, vt oriatur in te, & præoccupet cor tuum in ſpiritu ardoris. Ipſe venit mittere ignem in terram, ſi hic ignis in altari cordis tui ſemper ardebit, alieno igni locus non erit; à facie enim Domini extinguetur. *Vox Domini intercidentis flammam ignis. Quod ſi non dixeris*, ait Iſaias, *iuxta verbum hoc, non erit tibi matutina lux.* Pſal. 28. Iſai. 8, 20.

3 Ideò fit Primæ horæ celebratio, vt verbis vtar Rabani Mauri, quia in exortu diei oportet vt ſolem iuſtitiæ nobis oriri poſtulemus. Sic incipiente die euangelici præcepti non ſurdi auditores primum quærimus regnum Dei, & iuſtitiam eius, vt & cætera adijciantur nobis. Sic iuxta legem quod primò naſcitur Domino conſecramus. Sic cum ſanctis mulieribus orto iam ſole venimus ad monumentum, vt myſticis orationum vnguentis vngamus Ieſum. Sic cum Rege Lyricine interficimus in matutino omnes peccatores terræ: quia, vt ait Hieronymus, orto nobis ſole iuſtitiæ omnes ſtatim cogitationes interficimus, quę ad peccata nos prouocant, & de ciuitate mentis noſtræ diſperdimus peccatores. Sic Sapientis admonitionem libenter audimus, & efficaciter adimplemus ad ortum lucis adorantes Dominum, ne internæ dulcedinis manna exiguo ſolis radio calefactum tabeſcat. Sicut autem ouibus manè ad paſcua exeuntibus neceſſarius eſt paſtor, qui eas à lupis defendat: ita etiam nos, vt docet Amalarius, initio diei ad opera, & mandata Domini ſurgentes paſtoris boni cuſtodia indigemus, qui lupos abigat irruentes, de quibus legimus, & lupus rapit, & diſpergit oues. Cæterum hora iſta ſancta eſt, qua Dominus noſter illuſus, conſputus, & alapis cæſus Pilato propter nos ligatus aſtitit ad omnem contumeliam, & aduerſitatem patienter ſuſtinendam ſuo exemplo nos erudiens. Hac item hora poſt glorioſam reſurrectionem in magna piſcium captura, qui cum tanti eſſent non eſt ſciſſum rete, Eccleſiæ Catholicæ propagationem præfigurauit, & veram carnis reſurrectionem in piſcis aſſi comeſtio-

Rab. Maur. de inſtit. cler. lib. 2. c. 9. Matth. 6. 33. Exod 13. 12. Marc. 16. 2. Pſal. 100. Hieron. lib. 1. in Iſaiam. Sap. 16. 28. Amalar. lib. 4. de diu. offic. cap. 2. Ioan. 10. 12. Matth. 27. 2. Ioann. 21.

ſtione euidenter oſtendit. Sunt qui ſcripſerint horam Primam celebrari in memoriam Dominicę reſurrectionis: at omnium rectè ſentientium fides eſt Chriſtum ante ſolis exortum ſurrexiſſe.

§. IV.

De matutinis ſalutationibus. Prima quando fuerit inſtituta, & qua hora perſolui debeat.

Leo ſer.7 de Nat. Trithemius de Script.eccleſ. 1 MAgnus Leo, quem Abbas Spanhemenſis eccleſiaſticæ dictionis Tullium appellat, elegantiſſima oratione Chriſtianos redarguit, qui manè ad naſcentem ſolem deflexi curuatis ceruicibus in honorem ſe ſplendidi orbis inclinabant: quod paganitatis quodam ſpiritu factum dolet ſanctus Pontifex. Gentiles enim præterquam quod ipſum ſolem adorabant, vt iam oſtenſum eſt, credebant quoque matutinas ſalutationes Dijs eſſe gratiſſimas, quare primam diei horam certis ritibus ijsdem nunciabant. Didici hunc morem à
Apuleius lib.1. Philoſopho Medaurenſi, qui in fabula Mileſia hæc habet. Inchoatæ lucis ſalutationibus Religioſi primam nunciantes ho-
Tacit.l.3.hiſt. ram perſtrepunt. Tacitus quoque ait. Orientem ſolem, vt
Arnobius 7. contra gentes. in Syria mos eſt, Tertiani ſalutauere, ex noſtris autem Arnobius rem indicauit his verbis. Quid ſibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutini collatis ad tibiam vocibus? Obdormiſcunt enim ſuperi, remeare vt ad vigilias debeant. In
Senec.ep 95. hunc etiam ritum inuehitur Romanus ſapiens. Vetemus ſalutationibus matutinis fungi, & foribus aſſidere templorum. Erat autem ſalutationis matutinæ propria illa vox *Aue*, iuxta
Martial.lib.1.ep.56. illud Martialis,

Et matutinum portat ineptus Aue:

Id lib.4.ep.79. Et alibi. *Diſcurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra eſt,*
Cui non manè feras irrequietus Aue.

Non enim erga Deos dumtaxat, ſed etiam erga homines huiuſmodi ſalutationibus vtebantur. Quo verò ritu Deos ſa-
Briſſ n.de form. lib.1. lutauerint Barnabas Briſſonius in doctiſſimo libro Formularum luculenter oſtendit. Hæc eſt gentium conſuetudo, quam Leonis reprehenſio ſugillat, ne quis fortè parum linceæ mentis

tis primæ horæ officium, aut orationis ad orientem myſteria tanti viri auctoritate ſuſtollere conetur. Satis clarè ſe explicat S. Doctor, dum ait: Expergiſcere ò homo, vtere creaturis quomodo vtendum eſt, & quicquid in eis pulchrum, atque mirabile eſt, refer ad laudem, & gloriam conditoris. Vtinam corda noſtra veri luminis iubar illuſtret. Lux pietatis veri ſplendor orientis eſt. Quantum diſtat à ſplendore ſolis ſoli huius caligo! Orandum igitur, vt mundi huius tenebras claritatis ſuæ radijs expellat Deus.

METRVM XII.

MAgne rex terræ, nitidique cœli,
Christe, qui nutu moderaris orbem,
Mentis arcanum iubar, & paterna
Lucis imago.
O ſacrum cœli decus, & coruſci
Luminis candor ſine nube fulgens,
Huc ades, puro tibi dum ſacramus
Carmina voto.
Seruiunt curſu tibi concitato
Nox, dies, annus, properique menſes,
Teque circumſtant glomerata blandis
Aſtra choreis.
Huc nitens cæcis malè pulſa terris
Lux ades nulla temerata nocte,
Myſticum lumen, niueoſque nobis
Annue mores.
Pax, fides tecum, pietas, & omnis
Audeat virtus remeare ab alto.
Pectus illuſtra, refluatque ſummi
Flumen amoris.
Erudi terras meliore flamma,
Et per ignotas tibi fundat oras
Prodigus laudes populus ſacratam
Pronus ad aram.
Annuos cultus, patrioſque ritus
Lætus antiqua renouare pompa
Indus, & Maurus, gelidique diſcat
Incola Ponti.

Turrian. ad c. 34 lib 8. cōdit apoſtolic.
Mar. Vict. ad ep 7. Hier. ad Lætam.

Francolin. c. 14.
Suarez de relig. lib. 4. cap. 5.
Caſſian. lib 3. de inſtit. cœnob. c 3. 4. & 6.

2 Porrò quod ſpectat ad officium Primæ, nulla eius [illegible] preſſa mentio apud Patres Caſſiano antiquiores [illegible], quicquid dicant Franciſcus Turrianus vir alioqui [illegible] ſimus in notis ad Clementem Romanum, & Mari[illegible] V[illegible]ctorius vir etiam emunctæ naris in ſcholijs ad epiſtolas [illegible] Hieronymi. Iſti enim, & alij Patres cum manè or[illegible] dicunt, non de Prima, ſed de laudibus matutinis intelli[illegible] bent, quod diſertè demonſtrat exactiſſimus ſcriptor Marcellus Francolinus. Tametſi autem Franciſcus Suarez de [illegible] aſſertionis veritate dubitare videatur, certum eſt tamē quod Caſſianus aſſerit teſtis omni exceptione maior, [illegible] ſcilicet ſuo tempore in ſuo Bethleemitico monaſterio celebrari cœpiſſe, ne Monachi poſt laudes vſque ad Tertiam otioſi [illegible] ſomnolenti iacerent in cellis, cum nulla conuentus neceſſitas eos ad orationem exire compelleret. Vocat eam a[illegible] matutinam, quā à matutinis laudibus ex eo diſtinguit [illegible] hanc tribus pſalmis abſolui dicit: ad laudes vero d[illegible] ait pſalmum *Laudate Dominum de cœlis* cum duobus ſeq[illegible]tibus. Porrò quinquageſimum, inquit, & ſexageſim[illegible] dum, & octogeſimum nonum huic nouellæ ſolem[illegible] uimus fuiſſe deputatos. Nec eſt quod ſcrupulum [illegible] moueat Auguſtinus, qui initio ſecundæ regulæ expreſſam Primæ mentionem facit: nam præter alias coniectu[illegible] ſatis [illegible]tes, quas cenſores operum Auguſtini notarunt, vel ex hoc liquet falsò ei attributam hanc regulam, quam ideò Louanienſes Theologi inter Pſeudepigrapha relegarunt. Similiter hymnus Primæ, qui criticorum animum vellicare poterit, v[illegible] non eſt Ambroſij, vel ab eo compoſitus, vt priuatim [illegible]tur, poſtea publico Primæ officio aptatus fuit. Hæc [illegible]nis Patribus dicta ſunto, nam ſi ad Græcorum calc[illegible] iſta reuocetur, ſunt qui de Prima Chryſoſtomum, & A[illegible]ſium loquutos aſſerant. Hic enim libro de virginitate, [illegible]quit, exoriens videat librum in manu tua. Ille autem in [illegible] libri primi de orando Deum, Dic mihi, ait, qua fronte ſol[illegible] intueberis, niſi prius adoraueris, qui lumen illud dulciſſi[illegible] oculis tuis mittit? Sed hæc teſtimonia de priuata oratio[illegible] intelligi poſſunt: Primæ autem officium, cui ſatis [illegible] eſt mille & amplius annorum vetuſtas, ſtatim poſt o[illegible] lis perſolui debet. Patet id manifeſtè tum ex Caſſiano, tum ex Amalario, & Hugone, tum etiam quia à prima hora d[illegible]

a pri[illegible]

à prima ſcilicet hora poſt ortum ſolis denominatur. Cum eundem diem artificialem pro celebrandis horis canonicis in quatuor partes diuiſiſſent antiqui, ſolebant in fine ſingularum itaque ſingulas canonicas preces ſingulis trihorijs perſoluere: ſed cum poſtea Primam, & Completorium pro initio, & fine diei adinueniſſent, iam ex prima diei parte, quæ primam, ſecundam, & tertiam horam continebat, & officio Tertiæ aſſignabatur, primam horam pro officio Primæ ſepararunt: duodecimam pro Completorio, vt ſupra capite tertio explicatum eſt. Drogo Abbas in ipſo ſolis exortu celebrandam eſſe Primam exiſtimat: ſic enim ſcribit. Horæ primæ laudatio à ſanctis Patribus exoriente ſole conſtituta eſt celebrari: quæ ſi aliquando tardius, vt celerius negotijs exigentibus celebretur, nobis horæ debitæ officium congruo tempore perſoluentibus, huius ſimiliter & cæterarum ſtatutus terminus penes eum, cui cuncta ſunt præſentia, relinquatur. Drogo Abb. tract. de horis canonicis.

C A P. V I I.

De Tertia.

§. I.

Horæ Tertiæ myſteria. Numerus Ternarius commendatur.

M E T R V M XIII.

Vis me Numinis impetus
Sublimem vacuo librat in aere?
Falſa ludor imagine?
An celſum volucris trãſilio polũ?
Quò me nubila præpetem
Attollũt rapido turbine concitũ?
Aut quis me potuit furor
Stellis inſerere, & concilio Dei?
Abſiſtant procul impij,
En præſens Deus eſt: Sentio ſpiritum.

Rugitu reboat polus,
Atque æther rapidis depluit ignibus.
O vos pectora pandite,
Quos Numen populi cœtibus eripit.
Nil parum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Sed referens Deo
Gratas obſequij vices,
Deuotis etiam ſidera vocibus.

1 Eleuatus eſt enim ab ortus ſui primordio igneus [illegible] ſplendor, altius proceſſit, dilatauit radios, incaluit & inual[illegible] acrius ardens, efficacius illuminans, potentius i[illegible]s. No[illegible] igitur illuſtrata fulgoribus fideliũ Eccleſia tertia diei ho[illegible] sũ laudes Deo canit, noua luce diuinæ cognitioni[illegible], nouo veritatis ſplendore allicitur, ſacrarumq; precum de-ctabili ſuauitate pingueſcit. Quomodo enim hac hora t[illegible] re poterit, quam tot veneranda myſteria, ipſ[illegible] Sp[illegible] ſancti gratia cœleſtium chariſmatum ſacramenti nob[illegible]

Rupert. lib. 1. de diu. offi. cap. 3.

Nimirum hac hora Dominus noſter ex ſentẽtia Rup[illegible] batis ſpinis coronatus Iudæorum vocibus crucifixus e[illegible] illud, *Filij hominum dentes eorum arma, & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus*: nam Pilato iudicante illum d[illegible] mauerunt ſibi ſermonem nequam pertinaciter [illegible] crucifige, crucifige. Et ille quidem iniquus iudex [illegible] Iudæorum clamoribus commotus auctorem vitæ morte [illegible]piſſima condemnauit. Ieſus autem cum iniquis re[illegible] gnus ſine macula ſæuiſſimæ luporum rapacitati tra[illegible] Tum baiulans ſibi crucem ad locum ſupplicij cont[illegible] blaſphemijs laceſſitus peruenit: ipſoque patibulo i[illegible] fixo immania tormentorum genera erga ipſum D[illegible] nouata ſunt. Hæc vero omnia hora tertia contigiſſe [illegible] martyr, & Athanaſius obſeruant.

Pſalm. 56.

Ignat. ep. ad Tral-lian.
Athan. lib. de Virginit.

2 Ipſum etiam Tertiæ nomen ex ternarij numeri [illegible] catione multa ſuggerit haud indigna ſolerti conſiderati[illegible] Trias princeps imparium numerus, perfectuſq; cenſet[illegible] prior initium, medium, & finem ſortitur: & quia vnitat[illegible] dia interueniente ſectionem non recipit, vt in duo æq[illegible] uidatur, ideò, teſte Hugone, indiſſolubilia, & incorru[illegible] deſignat. Monadem fabricatori Deo, diadem materiæ, [illegible] dem idæalibus formis aptarunt antiqui, ac propterea [illegible] Trias mundana perfectio eſt. Celeberrimum eſt Py[illegible]

Hugo Vict. lib. de ſcriptur. cap. 15.

Martian. Capella li. 7.

do[illegible] erum ternarium maſculum eſſe, & aptiſſimum ad ap[illegible] Atque hinc emanaſſe arbitror vulgata illa inter ſapientes [illegible] loquia, Tria eſſe omnia, Tria in ſacrificijs offerri d[illegible] omnia in Deum conditorem referri viderentur. [illegible] corporibus dimenſio eſt: Geometrici corporis pri[illegible] tribus lineis conſtat, quibus trigonalis forma concluditur. Formæ, & actui ob perfectionem attribuitur Ternarius. Monas per Ternarium omnia perficit, ac definit: [illegible] vnitatis tam internæ, quam externæ fœcunda expreſſio. Pythagoras, qui primus in Italiam Philoſophiam inuexit, tant[illegible] Ternario tribuit, vt omnem Deitatis ratione eo per[illegible] marit. Idem nullum numerum in ſe amplius duci voluit, quam trino progreſſionis ordine, adeò cubum in numeris vel[illegible] complementum obſeruabat. Porrò hunc numerum h[illegible] à natura: eſt enim progreſſus multitudinis ab vno, & ad vnum regreſſus. Opifex ſeipſo contentus ſumma vnitas eſt, in creaturas, quas produxit, diffunditur binarius, eaſdem ad ſe reuocando ternarium complet reductis omnibus in proprium finem. Vnitas perfectiſſima eſt, binarius diuidens infauſtus, ternarius conuertens in Deum feliciſſimus. Tres ſunt rerum omnium proportiones, quas Ti[illegible] nominat, muſica, arithmetica, geometrica: his [illegible] vniuerſi pulchritudo. Quid [illegible]ura? Mundus Archetypus, [illegible]nda ſcilicet, & auguſtiſſima Trinitas in ſimpliciſſi[illegible] hunc numerum modo prorſus ineffabili conſecra[illegible] [illegible] ſacris literis innumeri propè ternarij, quos ſan[illegible] ad huius myſterij notitiam applicarunt. Theologi qu[illegible] Magiſtro ſententiarum imaginem, & veſtigium Trinitatis [illegible] omnibus creaturis trina rerum diuerſarum expreſſione a[illegible], & admirantur. Adorabilis ſancta Trinitas, ait Chryſoſtomus, in Ternario gloriam habet, & vene[illegible]r Deus Ternarij prædicationem in terra, & virtutum nu[illegible], quod numero Sanctæ Trinitatis reſpondeat. Multi [illegible]atriarchæ, & Deus ſeipſum vocat Deũ Abraham, Iſaac, [illegible]cob. Non quod non ſit etiam Deus Moyſis, & aliorum, ſed veneratur ſicut in imagine in terrenis cœleſtia. Quid [illegible]m de mundo Angelico, cuius triplex Hierarchia, & cuiuſque Hierarchiæ triplex chorus, triplex item actus purgan[illegible] illuminandi, & perficiendi? Quid de cœleſti, eiuſque mo[illegible]? Quid de elementari? Quid de Microcoſmo, eiuſque po-

Ariſtoteles 1. de cœlo.

Magiſt. 1. ſent.

Chryſ. to. 4. hom. in illud Apoſt. cũ autem ſubiecta fuerint illi omnia

tentijs

tentijs, & facultatibus? In his enim omnibus [illegible] Ternarij vis, & efficacia relucet.

Fr. Venet. Harm. mundi cantic. 1. ton. 3. & 5. Potho l. 2. & 4. de domo Dei.

3 Volunt Platonici apud Franciſcum Georgium Venet[illegible] res omnes ſuperiores Ternarij cubo, inferiores autem [illegible] enneade comprehendi. Potho Prumienſis Presbyter [illegible] de domo Dei inter multa, quæ de huius numeri [illegible] diſſerit, illud præcipuè ſubtiliſsima indagatione [illegible] quomodo Ternarius ad animam pertineat. Poetæ [illegible] ficia, libamina, & luſtrationes deſcribunt, hunc [illegible] lent adhibere. Virgilius in Pharmaceutria.

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa [illegible]re
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco. & paulo poſt
Necte tribus nodis ternos Amarylli co[illegible]

Virg. Georg. l. 4.

Idem in Georgicis.

Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam.
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta reluxit.

Aeneid. lib. 6.

Et in Aeneide.

Idem ter ſocios pura circumtulit vnda
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ,
Luſtrauitque viros.

Ouid. lib. 6. meta. — Ouidius. *Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſul[illegible]*

lib. 4. Faſtorum. — Idem. *Terque manu permulſit eum, tria carmina [illegible]*
Carmina mortali non referenda ſono.

Propert. lib. 4. eleg. 9.

Propertius.

Terque meum tetigit ſulphure, & igne [illegible]

Tzetzes Chiliad. 5. v. 550. Theocrit. Idyll. 2. Apoll. Argon. lib. 1.

Ioannes Tzetzes in hiſtorijs triplicem mo[illegible] tionem commẽdat ex Homero. Theocritus in Id[illegible] lonius in Argonauticis, & alij Poetæ paſſim [illegible] vtuntur. Deficiet me dies ſingula enarrantem, [illegible] narij commendationem faciunt. Plura curioſo lectori ſup[illegible]

Rufus lib. 1. cap. 9. l. 2. c. 9. Roſſel l. 2. q. 1. c. 1. diffuſiſſimè. Cuſan. lib. 1. Ficin. in Plotin. lib. 3. Enn. Bongus cap. de Terna rio. Auſon. Idyll. [illegible]. Macrob. l. 1. c. 6. Capella lib. 7. Photius Cod. 187. Alb. Flaccus in hoc ep. 69.

ditabunt Girardus Rufus in Myſticis commentationib[illegible] Seuerini Boethij Arithmeticam, Annibal Roſſelius i[illegible] drum Triſmegiſti, Nicolaus Cuſanus de docta ignor[illegible] Marſilius Ficinus in Plotinum, Petrus Bongus de m[illegible] numerorum, Auſonius in grypho ternarij, Macrobius in [illegible] nium Scipionis, Martianus Capella libro de nuptijs Phi[illegible] giæ, Nicomachus Geraſenus in Arithmetica Th[illegible] apud Photium, Albinus Flaccus apud quem [illegible] verſus Sancti Ambroſij de Ternarij myſterijs, & alij [illegible]

[illegible]

[illegible] diutius ſectari, meritò enim imprudentię [illegible] a minutis facibus mutuarer, quando [illegible] ſol.

§. I I.

[illegible] Tertia oramus ob aduentum Spiritus ſancti.
[illegible] Spiritus ſancti quid operetur in anima.

1 O[illegible] at Iſidorus Eccleſiaſticorum ritũũ ſolertiſſimus [illegible] tor illud ad horæ Tertiæ illuſtrationem maxime fac[illegible] d Spiritus ſanctus ipſa hora tertia, hoc eſt ſuo loco, & [illegible]o, & tempore, cum ſit tertia indiuiduæ Trinitatis [illegible] terras deſcendit impleturus gratiam, quam Chr[illegible]t Eccleſiæ. Hæc eſt potiſſima ratio, ad quam [illegible] maiores noſtri horam tertiam diuinis laudibus dedic[illegible]. [illegible]ſilius primi nominis auctor huius inſtitutionis [illegible] his verbis exequitur. Tertia hora congregen[illegible]atres ad orationem, vt admoniti doni ſpiritus, quod [illegible] ipſam horam Apoſtolis datum fuit, vno eodẽ [illegible] cuncti illum venerentur, ab eoque petant, vt & [illegible]t, qui ſanctificationem ſuſcipiant, ſimulque vt ſa[illegible] doctrinæ, & recti itineris Dux eſſe, & auctor velit, [illegible]s, qui dixit, *Cor mundum crea in me Deus, & [illegible] innoua in viſceribus meis. Ne proijcias me à [illegible], & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me: Redde [illegible] ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.* [illegible] loco, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectã;* [illegible] denuò ad intermiſſa opera redeatur. Ergò hęc hora omni deuotione digna tota cordis iucunditate celebrari [illegible] qua ſignis viſibilibus inuiſibilis ſpiritus manifeſtari [illegible] eſt veniens ſuper diſcipulos in linguis igneis, vt ver[illegible]nea loquerentur, & legem igneam, legem charitatis [illegible]s linguis prædicarent. *Cœli diſtillauerunt à facie Dei [illegible], à facie Dei Iſrael:* & qui iam dederat filium in pretium redemptionis, dedit & Spiritum ſanctum in priuilegium ado[illegible]ionis. Ò Deum, exclamat Guerricus mei ordinis Abbas ſanctiſſimus, ò Deum, ſi fas eſt dici, prodigum ſui præ deſide[illegible] hominis. Annon prodigum, qui ſicut proprio filio ſuo

non

Iſidor. de eccl. offic. l. 1. cap. 19.

Baſil. in regul. f. ſ. diſput. u. 37.

Pſalm. 50.

Pſalm. 142.

Pſalm. 67.

Guerric. ſerm. 1. in die Pentec.

non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum; ſic nec Spiritui ſancto pepercit, vt ita loquar, ſed nouâ, & mira largitate ſuper omnem carnem effudit illum? Qualem vtique oportuit accepimus conſolatorem vbique præſentem, protectorem omnipotentem, doctorem omnia ſcientem. Talem sanè exigebant miſeriæ noſtræ, vitia noſtra, errores [illegible]. Talem, inquam, qui vbique eſſet, omnia poſſet, omnia ſciret. Talem ſcilicet, qui poſſet tot diſperſos colligere, tot [illegible] protegere, tot exules reuocare, tot incredulos docere, [illegible] tot diſcrimina cuſtodire.

2 Quis tanta polleat eloquentiæ laude, vt [illegible] recenſere pericula, quibus obſidetur quodammodo, & [illegible] uallatur fidelis anima fugiens Aegyptum, vt in deſerto religionis abominationes Aegyptiorum offerat Deo? [illegible] tur eam Pharao fugientem cum curribus, & equitibus [illegible] cogitant vnanimiter aduerſus eam alienigenæ cum [illegible] tibus Tyrum. Etenim Aſſur ille magnus exter[illegible] Diabolus venit cum illis. Quid multa? Vrget vndique [illegible], ſuſcitat bellum, dimicat fortiter, inſidias inſtruit, [illegible] admouet, ingens excidium minitatur. Iam fluctuat [illegible] ſitabundus, iam improuiſo hoſtium impetu [illegible] qui noctis excubias fideliter peregerat, qui matutino [illegible] ſplendore perfuſus, ſoliſque naſcentis calore [illegible] abſceſſu ſe gloriam Deo cantaturum per [illegible] promiſerat, iam neceſſarijs externorum operum [illegible]nibus diſtractus, tem[illegible] rarius in proſperis, timidus in [illegible] interno ſpiritus feruore paululum tepeſcere [illegible] Propheta, *Mei autem penè moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei*: & *Quis conſurget mihi aduerſus malignantes, aut quis ſtabit mecum aduerſus operantes iniquitatem*? In talibus [illegible] diſcrimine conſtitutus præclara orationis arma aſſumens, per viam cœli proficiſcitur, portas Domini intrat in confeſſione, atria eius in hymnis, cumque ingenti fiducia ad thronum gloriæ acceſſerit, Nunc, inquit, in tanta neceſſitate tu [illegible] Spiritus periclitantium fortitudo, pereuntium ſalus, [illegible] cuſtodia, pugnantium virtus, nunc promptus ingeri [illegible] nobis noſtro refuſus pectori. Adde ligna, nouam ſtruem beneficiorum, vt nouo igne ſuccenſa charitas non ſolum ardeat in ſe, ſed & alijs lucês bonorum operum ſplendore proximorum accendat. Sic veniente Spiritu ſancto vires reſumit [illegible]

Pſalm. 72. Pſalm. 93.

tia,

tia, fugit timor, augetur ſpes, & inimici noſtri pacatam videntes animam. *Quæ eſt,* inquiũt, *tanta exultatio? Fugiamus Iſraelem, venit Deus in caſtra, Deus pugnat pro eis contra nos.* Nimirum *refulſit ſol in clypeos aureos*, ſplenduit ſancti Spiritus donum ſeptiforme in potentijs animæ, *& reſplenduerunt montes ab eis* per boni operis exempla, *& fortitudo gentium diſſipata eſt.* Et *Niſi quia Dominus adiuuit me, paulominus habitaſſet in inferno anima mea.*

1. Reg. 4.

1. Machab. 6. 39.

Pſalm. 93.

3 Totum hoc negotium, eiuſque ſeriem, & ordinem explicat elegantiſſimè mellifluus ſcriptor, ſanctique Spiritus dulciſſimum organum Bernardus. Veniens, inquit, Spiritus ſanctus, & viſitans miſeram animam per ſeptiformem gratiam ſuam primum infundit ei timorem, timori ſubinfert pietatẽ, vt miſeriam timoris ſuauitas conſoletur pietatis: pietati ſciẽtiam, ne à timore triſtitia abundantior abſorbeat, ne à pietate præſumptio vana præcipitet: ſcientiæ fortitudinem, ſcilicet contra tentationes: & vt proficiatur in bono; ſcientiæ, & fortitudini ſuffragatur conſilium; conſilio intellectum addit, vt iam in interiori cordis ſui legat per ſe non ſolum quæ conſulant homines, ſed etiam quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta: intellectui ſapientiam, vt quod hactenus didicerat iam ei trãſeat in affectum, vt per ſemeipſũ ex gratia Dei ſapiat, & ſapidum ei fiat, & dulce quicquid hactenus durum videbatur, & intolerabile. Hanc doctrinã de donis Spiritus ſancti effudit in nos abundè ſanctus Pater de plenitudine ſua verbum bonum eructans. Illud autem obſeruandum eſt non omnibus eumdem ſpiritum infundi, diuiſiones enim gratiarum ſunt, & ſpiritus vbi vult ſpirat. Et quidem incipientibus ſeruire Deo dulcedo quædam interna concedi ſolet, quatenus poſſit eorum mens, vt Sanctus Diadochus Photicenſis Epiſcopus admonet, ſanctorum laborum præmium quantum futurum ſit apertè cognoſcere. Nam tenui ſpiritus aura afflati, & quodam quaſi coruſcamine tranſeuntis ſcintillulæ attacti exultant, & feruent amore; ſed nondum plena charitas eis ineſt, nondum iuxta fluenta, & plenitudines reſidere dicuntur, ait Philo Carpathiorum Antiſtes, vt poſſint arcana ſcripturarum rimari, & ea Chriſtiano populo ad ſalutem impertiri. Alij autem imperfectiores, & iam in Dei ſeruitio prouecti ſpiritu replentur, cuius vbertate potati bulliunt, exundant, erumpunt, fructificant, ſigna innouant,

Bern. ſer. 1. de pugna ſpirituali, ſi tamen ipſe auctor illius eſt.

Diadoch. de perfect. cap. 90.

Philo comment. in Cantic. cap. 5. v. 12.

immutant mirabilia, nec vllum vanitatis periculū illis ſubeſt, quos pleniſſima charitas omnimodis occupauit.

§. III.

Quid ſit portare ſpiritum, & viuere in ſpiritu. Oratio ad Spiritum ſanctum. Cur hae hora aurea, & ſacra nuncupetur.

1 CVm dixiſſet Apoſtolus corpora noſtra templum eſſe Spiritus Sancti, ita capitulum luculenta veritate conclusit, *Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro*. Ergò, inquit Paſchaſius in fine librorum de Spiritu ſancto, qui Spiritu ſancto ſtudiosè puritatis templum præparat in corde, per caſtitatem, & mortificationem carnis Deum portat in corpore, quia eum neceſſe eſt corporaliter portare, à quo ſpiritualiter poſſidemur. Hoc Sacramentum magnum eſt in horæ Tertiæ precibus ſedulò recolendum, vt hac hora, qua Spiritus ſancti gratia olim in Apoſtolos diffuſa eſt, talem nos vitā inſtituere proponamus, qualem exigit ipſe Spiritus fons puritatis, gratiarum theſaurus, diſcretor cognitionum, qui ſcrutatur profunda cordium, qui mentis intentionem diſcernit, qui nec minimam cuiuſpiam imperfectionis paleam in cordis habitaculo reſidere permittit, quam non ſtatim ſubtiliſſimæ circumſpectionis flamma comburat. Felix anima, quęcunq; illa eſt, quæ abundans in ſpe, & virtute Spiritus ſancti facta carnis ſpiritu mortificat, & ſolicitè ambulans cum Deo ſuo mandata eius efficaciter complet. Felix anima, cui bonum eſt adhærere Deo, itaut dicere poſſit: ego in Deo, & Deus in me eſt, & vnus ſpiritus ſumus, quoniam *qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt*. Hoc eſt in carne ſpiritum eſſe, hoc eſt eſſe ſpiritū in ſpiritu, imò ſpiritum ſine ſpiritu, ſicut Richardus Victorinus oſtendit his verbis. An fortè hoc eſt ſpiritum in ſpiritu eſſe, ſemetipſum intra ſemetipſum totum colligere, & ea quæ circa carnem, ſeu etiam in carne geruntur interim penitus ignorare? An etiam ſpiritum ſine ſpiritu eſſe, eſt ſemetipſum extra ſemetipſum, & ſupra ſemetipſum totum effundere, & quæ ſub ipſo, vel in ipſo fiunt omnino interim ignorare, & in

1. ad Cor. 6. 19. Paſchaſ. libro 2. cap. 12.

Richard. lib. 5. de contempl. c. 12.

illud diuinitatis arcanum totum intrare? Sanè *Qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt*, & pſallere poteſt qui eſt huiuſmodi, *Defecit in ſalutare tuum anima mea*. Sed hæc ſublimioris literaturæ lineamenta alibi accuratius exprimere in animo eſt, ſi ipſe ſpiritus adiuuet infirmitatem meam. Alioquin ſocordia depreſſus ad Deum, qui iuſtus eſt, ipſe non iuſtus, & mundi adhuc ſimulachra circumferens erigi non potero: & peccatorum ſarcina grauatus ad terram allidar. *In hoc ſcimus*, ait Ioannes Apoſtolus, *quoniam in Chriſto manemus, quia de ſpiritu eius accepimus*. 1.Ioan. 5.

2 Atque vtinam mihi pars ſit in ſermone iſto, vt in Chriſto manens de ſpiritu eius accipiam, quia nemo niſi in ſpiritu Dei loquens dignus poteſt illius laudator inueniri. Vtinam tangat idem ſpiritus cor meum dulcedine præſentiæ ſuæ, & ſpiritum rectum innouet in viſceribus meis, quia ſcriptum eſt, *Rectos decet collaudatio*. O ardor ſalutaris, Deus amor, ſpiritus paraclete, te nunc appello, te nunc obteſtor, qui feliciſſimo incendio orbem terrarum hac hora ſuccendiſti. A quatuor ventis cœli veni ſpiritus, veni è patria felicitatis, & beatum illum amoris ignem, quem olim terris inſpiraſti, vitali tuo illapſu euentila ſemper, vt creſcat, & viuat. Emitte de theſauris tuis pretioſum imbrem ſeptemplicis gratiæ, cuius ſuaui dulcore infirmitatis meæ ſalſugo mitigetur. Vni cor credentium tibi, vt vnum ſint, vnum ſapiant, & vnum laudent, & requirant, qui Patri, & Filio coæqualis ab vtroque procedis vniens ambos, vt potè amborum indiuidua connexio, vnificum gluten, complexus indiſſolubilis, & pax exuperans omnem ſenſum. Ex innumero illo ignearum linguarum numero, quas hac hora in diſcipulos effudiſti, non centum linguas inani Poëtarum voto, ſed vnam dumtaxat exopto, quam ſi mererer accipere, dicerem vtique & ego. *Dominus dedit mihi linguam mercedem meam, & in ipſa laudabo eum*: dicerem & illud, *Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum, qui lapſus eſt verbo*. Et *De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudiuit me*. Quod ſi nemo poteſt dicere, Dominus IESVS, niſi in Spiritu ſancto: ſtultum profectò eſſet ſine eiuſdem ſpiritus aſſiſtentia eius laudibus incumbere, qui maior eſt omni laude.

Pſalm. 32.
Eccl. 51. 30.
Iſai. 50. 4.
Thren 1. 13.
1. ad Cor. 12. 3.

METRVM XIV.

ACcelerat curſum Titan, iam tertia magni
Pars eſt exacta diei.
Cum ſubitò ingenti reboat nemus omne tumultu,
Tellus concuſſa tremiſcit.
Nubila terrifico quatiuntur pulſa fragore,
Tonat alti regia cœli.
Perque leuem rutila diſcurrunt aëra flammæ,
Tremulis micat aura fauillis.
Quæ noua tempeſtas? miſeris an fulmina terris
Diſplodit Numinis ira?
Quæ flamma hæc? varias efformat acumine linguas,
Pectuſque incendit amore.
Scilicet hic Amor eſt, proprios effuſus in ignes,
Placido qui fulminat ictu.
Pandite, mortales, penetralia pandite cordis,
Deus ecce illabitur orbi.
Iam noua lux menti patefacto aſpirat olympo,
Iam ſacris ardeo flammis.
Aduentum teſtata Dei iam feruida totum
Spirant præcordia Numen.
Iam mea ſublimi miſcentur gaudia cœlo.
Votis iam ſidera tango.
O Deus, ô Patris, Natique è Numine Numen.
Diuini ſpiritus oris.
Amborum communis amor, pax, vnio, nexus,
Bonitas, & flamma perennis.
O dator, & donum, diuumque æterna poteſtas,
Mundum qui flamine comples.
Influe cœleſtis ſeptena chariſmata doni,
Lumenque infunde ſupernum.
Atque mea æternus præcordia concremet ignis,
Penetret tua flamma medullas.
Nam niſi ab igne Deo non debet cordis in ara
Comburi victima amoris.

Durant. lib. 3. de ritib. Eccl. cap. 8. Diſtinct. 44. fin. De conſec. d. 1. c. Nocte ſancta.

3 Durantus Tholoſanus Præſes horam Tertiam auream ab Italis appellari aſſeuerat. In iure etiam Canonico ſacra nũcupatur, hac enim hora ſacra Miſſarũ ſolemnia feſtiuis diebus

iuxta

iuxta eccleſiaſticas ſanctiones ex decreto Teleſphori Papæ ſolemniter celebrantur. Feſtiuis inquam diebus, non omni die, vt volunt Græci, quos Humbertus Syluæ Candidæ Epiſcopus impugnat in reſponſione contra Nicetam. Narrat Ioannes Moſchus in prato ſpirituali cuiuſdam villæ incolas accuſaſſe Presbyterum, quod nunc hora tertia, nunc hora nona Miſſam die Dominico celebraret non ſeruans legitimum ordinem ſanctæ oblationis. Antiqua enim Eccleſiæ conſuetudo horam Tertiam, quæ, vt ait Rupertus Abbas, cæteris illuſtrior eſt, Miſſis celebrãdis ob honorem ſancti Spiritus deſtinauit. Conſigno hoc caput inſigni Bernardi ſentẽtia, vt prompti ſemper, & alacres in diuinis laudibus inueniamur. Nihil ita propriè quemdam in terris repræſentat cœleſtis habitationis ſtatum, ſicut alacritas laudantium Deum.

Pratum ſpirituale. cap 17. Rupert. lib. 10. de diu. off. cap. 18. Bern ſerm. 81. in Cantic.

CAP. VIII.

De Sexta.

§. I.

Diuina maieſtas in ſole præcipuè elucet. Solis, & Dei comparatio ex ſanctis Patribus.

SOl in aſpectu annuntians in exitu, vas admirabile, opus excelſi. In meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris eius quis poterit ſuſtinere? Fornacem cuſtodiens in operibus ardoris: tripliciter ſol exurens montes, radios igneos exufflans, & refulgens radijs ſuis obcæcat oculos. Magnus Dominus, qui fecit illum, & in ſermonibus eius feſtinauit iter. Libet enim ab hoc ſolis encomio ſextæ horæ tractationem ordiri, vt quæ meridiano æſtu feruente celebraetur, æterni ſolis maieſtatem aptiſſimo nobis ſymbolo repræſentet. Solem vocat Dionyſius clariſſimam imaginem diuinæ bonitatis: Sicut enim ille viſibilis creaturæ vnicus Princeps

Eccl. 43. 1.

Dionyſ. cap. 4 de diu. nominib.

quaſi

quaſi quidam naturæ oculus vniuerſum condecorat, tẽporum viciſſitudines diſtinguit, luce & influxu vitam mortalibus adminiſtat: ita Deus omnium cauſa, initium, & vita attingit à fine vſque ad finem fortiter, omnia penetrat, omnia temperat, omnia continet, omnia viuificat. Dempſit ſoli materiam Auerroes, ſubtrahamus eidem & quantitatem, adeò vt lumen ſolum ſuperſit mirifica virtute refertum, nulla figura definitum, & in immenſum ſpatium circumquaque diffuſum, ita tunc excedens intelligentiam, ſicut nunc aciem oculorum exuperat. Hac fermè ratione Deum pro viribus ex ſole cognouiſſe videbimur, qui poſuit in ipſo tabernaculum ſuum.

Nazianz. orat. 31. Appoſitè ad hæc Theologorum Phœnix Nazianzenus. Quod ſenſibilibus rebus eſt ſol noſter, hoc intelligibilibus eſt Deus. Ille mundum hunc aſpectabilem colluſtrat, hic inuiſibilem. Ille corporis oculos ita afficit, vt lumen ipſius intueri poſſint: hic mentes Deiformes reddit. Ille corporeis rebus oculorum acie præditis, & ijs quæ in aſpectum cadunt hanc vim tribuit, vt & illa videre, & hæc viſu percipi poſſint; ipſe tamen omnia, quæ oculis ſubiecta ſunt, pulchritudine antecellit: hic eodem modo cum tam ijs, quæ intelligentia vtuntur, quam quæ mente, & intellectu comprehenduntur hoc afferat, vt & illa intelligant, & hæc intelligentia percipiantur; ipſe tamen intelligibilium omnium ſummus eſt, in quo deſiderium omne conſiſtit, ac defigitur, nec ſupra eum mens vlla ferri poteſt, quantumuis Philoſophica, altiſſime tendens, ac ſummè curioſa. Hæc Gregorius.

Thalaſſ. centur. 2. Cui concinens Thalaſſius Monachus ait, Quod eſt lux videntibus, & viſis, hôc eſt Deus intelligentibus & intellectis. Sicut autem ſol omnia colluſtrat, ita Deus ſedere dicitur quaſi in centro τῶν πάντων ὄντων, vt Marius Victorinus loquitur, vnde vniuerſali oculo id eſt lumine ſubſtantiæ ſuæ omnia videt. Hanc verò Dei cum ſole analogiam alij Patres quam plurimi, & Doctores grauiſſimi varijs paradigmatibus expreſſerunt. Non ſit moleſtum ſub hoc vmbraculo aliquantulum requieſcere, meridies eſt. Et primò quidem audiamus Auguſtinum ſapientiſſimum, atque clariſſimum eccleſiarum Chriſti magiſtrum, vt eum vocat Facundus Hermianenſis, In hoc ſole, inquit, tria quædam licet animaduertere, quod eſt, quod fulget, quod illuminat: ita in ſecretiſſimo Deo, quem vis intelligere; tria quædam ſunt, quod eſt, quod intelligitur, quod cætera facit intelligi. Idem alibi. In ſole

Mar. Victorin. lib. 4 adu. Arium.

Aug tom. 1 lib. 1. Soliloq. de cogn. Dei, & animæ, c. 8

Facũdus lib. 1 c. 4.

Aug. to. 10. ſer. 1. de verb. Apoſt.

tria

tria ſunt, & ſeparari omnino non poſſunt, curſus, ſplendor, & calor. Videmus enim ſolem in cœlo currentem, fulgentem, calentem. Quomodo autem Diuinitas à ſemetipſa deſcernitur, cum lucis ſplendor, aut ſolis calor nullatenus ſeparentur? Diuide ſi potes ſolem, & tunc demum diuide Trinitatẽ. Diſertiſſimè explicat hanc eamdem ſententiam Athanaſius. Sol eſt vnus, & ſunt in eo tres ſubſtantiæ, orbis, radius, & lux. Orbis eſt receptaculum æſtus, radius repercutitur ad terram, lumen etiam in vmbroſis locis ſine radio lucet. Sic etiam cogita de Deo. Deus eſt vnus, perſonæ autem vnius Dei tres, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Typus Patris eſt orbis ſolaris, typus Filij radius, typus Spiritus ſancti eſt lumen ſolis. Sequitur diffusè vim comparationis exprimere. Ipſum lege Theologe, nam alijs quædam ſunt æquiori lance examinanda, vt cum dicit tres perſonas non ſegregari à ſe inuicem: quod intelligendum eſt in ratione eſſentiæ, & Deitatis, quæ vna eſt, & eadem in tribus: etenim perſonæ in ratione ſubſiſtentiæ relatiuæ à ſe inuicem realiter diſtinguuntur.

(Athanaſ. in quæſt. varijs qu. 4.)

2 Eodem ſolis exemplo ad indiuiduæ Trinitatis myſteriũ explicandum vtuntur Cyrillus Alexandrinus, & Euſtachius Bonauentura. Rurſum Athanaſius. Sicut ſol non ſordeſcit attactu terrenorum corporũm, ita nec Verbum Dei, cum in corpore innoteſceret, inde maculas in ſe corriuabat. Vtque etiam demus, addit Anaſtaſius Sinaita, ſolem nonnihil fœtoris colligere ex iſtis corporibus, non continuò ſequetur Deum contrahere vel tantillum contagij. Hilarius Pictauienſis Epiſcopus: Solem videmus in quadam cœli parte, prout ei curſus eſt, demorantem, & certè vbique protenditur, vbique adeſt; ſed ſi in clauſas domorum feneſtras incidat, lumen quidem illius preſto eſt, ſed ipſa ſibi lucem eius, quæ obſerata ſunt, denegabunt; ita nos in omnibus vitę noſtræ operibus circumſpecti, & ad Deum patentes eſſe debemus. Rationalis enim oculus, ait primus Venetorum Patriarcha, eamdem ſimilitudinem fuſius pertractans, ſpiritualis lucis nequaquam eſt capax, niſi per liberi conſenſum arbitrij ſe offerat, ſeque ſubijciat. Irenæus martyr antiquiſſimus ſcriptor: Quẽadmodum ſol ijs, qui propter aliquam infirmitatem oculorũ non poſſunt contemplari lumen eius, lucem non præſtat: ita & Deus infidelium mentes excæcauit, vt eis non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti.

(Cyrill. Alex. lib 6. theſauri c. 1. & in dialog. de Trinit. lib. 2. Bonau. in lumin. Eccl ſer 20 & 21. Athan. de incarnat. Anaſtaſ. de rectis fidei dogm lib. 2. in fin. Hilar. in pſ. 118. v. 151. Laur. Iuſtin. de humilit cap. 4. Iren. lib. 4. c. 48.)

3 Cæte-

3 Cæterum ſicut ſol omnibus æqualiter naſcitur, & ſuper omnes pari, & æquali luce diffunditur, ita teſte Cypriano

Cyprian.l.4.ep.7.

Chriſtus ſol, & dies verus in Eccleſia ſua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur. Sed, quod Fulgentius Ruſpenſis

Fulgen. lib. 2 ad Monimum.

Epiſcopus aduertit, diuina gratia ipſum ſolem materialem imitatur. Hic idem permanens aliter à ſaucijs, aliter à ſanis oculis videtur: gratia etiam aliter benè diſpoſitis, aliter alijs infunditur. Quæ diuerſitas in ſola diuerſitate ſanitatis, vel infirmitatis bonæ, vel prauæ diſpoſitionis conſiſtit. Ad hęc Bernardus; Sicut ſol, inquit, non omnes, quibus lucet, etiam

Bern. ſerm. 33. in Cant.

calefacit: ſic Deus, qui vera ſapientia eſt, multos quos docet quid ſit faciendum, non continuò etiam accendit ad faciendum. Aliud eſt multas diuitias ſcire, aliud & poſſidere: nec notitia diuitem facit, ſed poſſeſſio. De eadem re ſic ſcribit Olympiodorus. Sicut qui ſolem hunc ſenſibilem vident,

Olympiod. in Eccleſ. cap. 11.

per ipſius lumen viſibilia intuentur, atq; ſe ita ſenſus ipſos varijs officijs intendunt: qui verò ſolem non vident, in tenebris deſident otioſi, eo quod non videant, quæ ſolis lumine illuſtrantur: ita pari ratione & qui intelligibilem contuentur ſolem, lumen in mente ſua recipiunt, per quod planè vident, atque cognoſcunt quæ ad eiuſdem ſolis voluntatem ſibi agēda ſunt, quæuè etiam dimittenda. Marſilius Ficinus nulli

Ficin. epiſt. lib. 6. & in Dionyſ. c. 4.

Platonicorum ſecundus Orphicam ſolis cum Deo comparationem in epiſtolis eleganter exequitur, itemque libro de ſole, & in commentarijs ad Dionyſium de diuinis nominibus. Idem argumentū copioſiſſimè tractant Iuſtinus Martyr, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandrinus, Ioannes Damaſcenus, Marcus Eremita, Venerabilis Beda, Thomas Ciſtercienſis, & alij. Verum enimverò in multis ſimilis, in pleriſque diſſimilis iuſtitiæ ſoli ſol creatus reperitur. Ideò ſolis, & Dei ſimilitudinem nō omnino approbare videtur Gregorius Nazianzenus oratione quinta de Theologia. Non eſt exacta finiti, & infiniti ſimilitudo. Vrit ſol, capiti nocet, & ſponſam olim decolorauit, vmbris offuſcatur, lunæ obiectione deficit, diei ac noctis alternatione variatur. At Deus lumen eſt indeficiens, nulla apud eum tranſmutatio, nulla viciſſitudinis obumbratio. Concinnè Simeon Theologus. Senſibilis ſol videtur, non videt: intellectualis videtur ab his qui digni ſunt, & omnes videt, magis autem eos qui ipſum vident. Senſibilis non loquitur, nec cuiquam loqui donat: intellectualis & loquitur

Iuſtin. in expoſ. fidei.
Theoph. ad Autolyc lib. 2
Clem. Alex. orat. ad Græc.
Io. Damaſc. or. de Transfigur.
Marc. Eremita lib. de Baptiſmo.
Beda tom. 2. lib. de ſubſtantijs.
Thom. Ciſterc. libro 9. in Cantic.

Simeon Theol. in moralibus c. 125. & 126.

quitur

quitur cum amicis ſuis, & dat omnibus vt loquantur. Ille oritur, & occidit: hic in iuſtis nunquam occidit; nam de impijs ſcriptum eſt, *Occidet eis ſol in meridie*. Vtinam ſol verus qui neſcit occaſum illuminet luce perpetua corda noſtra, & intelligentias noſtras, vt in claritate eius iugiter ambulemus ſine offenſione. Amos 8. 9.

METRVM XV.

O Poli princeps radiate Titan,
Naturæ eximium decus.
Cuncta qui vectas rapidis quadrigis
Cœli è vertice conſpicis.
Te parens vatum fidibus canoris
Pſallit Mæonius ſenex.
Te genus Diuum Rhodopes ſub antro
Orpheus Threicius canit.
Et tuas mendax veneratur aras
Cultu Græcia ſupplici.
Attamen cæcos pelagi receſſus,
Et terræ intima viſcera,
Haud potes clara penetrare luce,
Vel triſtes Erebi ſpecus.
Sed celer curſu peragrans citato
Pronas Zodiaci vias.
Lucidis naſcens radijs coruſcas,
Et noctem reuehis cadens.
Fulgida verò dominator æthræ,
Mundi maximus arbiter,
Intimas rerum penetrans latebras,
Et vaſtos animi ſinus,
Vnico mentis ſpeculatur ictu
Quicquid ſubiacet ætheri.
Nec poteſt terræ prohibere moles,
Aut nox, atraque nubila;
Quin ſciat quicquid ſpatioſus amplo
Orbis continet ambitu.
Verus hic ergo celebrandus eſt ſol,
Qui ſolus videt omnia.

§. II.

Effectus ſolis in meridie quomodo impijs, & iuſtis conue-niant. Quid ſit meridies. Affectus Sponſæ quæ-rentis vbi paſcat, vbi cubet Sponſus. Cur meridie oremus. Mediocritas laudatur.

1 SOl itaque aureo ſuo iubare rutilans Dei gloriam annun-tiat, dum oritur: cuius formoſitatem declarans Bea-

Pſalm.18. tus Dauid inquit, *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de tha-lamo ſuo.* At in meridiano quaſi ſuccenſa fornax exurens [illegible]-ram, igneoſque radios exufflans nonne immenſam, & inac-ceſſibilem diuini luminis claritatem euidentiſſimè demon-

Deuter.4.24. ſtrat? Sanè *Deus noſter ignis conſumens eſt*, fornacem cuſto-diens in operibus ardoris, quia ſceleratis ſupplicia præparat gehennæ: tripliciter exurens montes, quia ſuperbos ob ela-tas cogitationes, ob tumentia verba, ob ſacrilegas operatio-nes æternis ignibus caſtigat. Radijs ſuis obcæcat oculos, quia doctrina ſua impiorum mentes obtenebrat, vt videntes non

Iſai.60. 10. videant, & audientes non intelligant; & qui in ſordibus ſunt,

Luc.8. 10. ſordeſcant adhuc. Cumque audire noluerint dicentem, *Am-*

Apoc.22. 11. Ioan.12.35. *bulate dum lucem habetis*, dicent poſtea cum Propheta, *Im-*

Iſai.59. 10.12. *pegimus meridie quaſi in tenebris, multiplicata ſunt iniquitates*

Iob 5. 14. *noſtræ*. De quibus dixit Iob, *Per diem incurrent tenebras, &*

Malach.3. 2. Iſai.33. 14. *quaſi nocte ſic palpabunt in meridie*. At in extrema diſcuſſio-nis die fiet quod ſequitur, *In conſpectu ardoris eius quis pote-rit ſuſtinere? Quis poterit cogitare diem aduentus eius? Quis poterit habitare cum ardoribus ſempiternis?* Hæc de impijs, nam iuſtorum alia eſt ratio. Hos tripliciter exurit, quia cor eorum igne pœnitentiæ per contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem emũdat: ſanctæ Trinitatis cognitione illuſtrat, fide, ſpe, & charitate corroborat. Igneis doctrinæ radijs men-tes illorum ſuccẽdit, & inextinguibili amoris incendio omni-no liquefacit, & renouat, efficitque diuinæ naturæ conſortes. Hinc illæ mentis eleuationes, ſuſpenſiones myſticæ, ſpiritua-les

les ebrietates: hinc vniones, raptus, extaſes: hinc illę voces, *Anima mea liqueſacta eſt, vt dilectus loquutus eſt: ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius: Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* Sextam igitur horam colimus, & ſolemni precum recitatione obſeruamus, vt dum ſol in auge comburit terram, ſol etiam myſticus incaleſcat ſuper nos, & feruentiſſimo ſuæ dilectionis ardore corda noſtra ſuccendat, & in eis requieſcat. Quia enim ſponſus, ait Philippus Abbas, amari deſiderat, amor autem ignis eſt, quos amore conſpicit accendi, & ardere, in his tanquam in lectulo quietis gratia vult iacere. Et propter hoc nonniſi in meridie cubare perhibetur, cum ſol cœlo vicinior à terra longius remouetur: cum ſolito feruentior emittit radios puriores, cum maiori torret incendio campos ætheris largiores. Nam ſicut hoſtis nequã, auctor mali, princeps perditæ Babylonis profundas noctis tenebras, & frigus diligit Aquilonis: Sic ſponſus qui Deus eſt, lux indeficiens, ardens ignis, gratam ſui præſentiam longè faciens à diſſimilibus, & indignis, in his cubat, & repauſat, quos diuini amoris face ignea ſentit vri, qui ad perfectum diem, & feruentem meridiem ſunt euecti, vnus cum Deo ſpiritus ſolo carnis adhuc contubernio non perfecti. Hæc Philippus, cuius ſententiæ aliam ſimilem adiungo S. Iuſti Vrgelitani. Chriſtus, ait, in Eccleſia Catholica tanquam in meridie cubans mundum vniuerſum ſuo fulgore perfundit, & in ſpiritu feruentibus requieſcit: atque ex ea charitate, qua orbem vniuerſum irradiat, credentes in ſe populos quotidie paſcit.

Cantic. 5. 6.
Ibid. 7. 10.
Ibid. 2. 5.
Philipp. Abb. in Cantic. li. 1. c. 25.
Iuſtus Vrgelitan. cõm. in Cãt. c. 1.

2 Ideò ſponſa locum ſibi poſtulat indicari, vbi pacat, vbi cubet ſponſus in meridie. Iam nox præceſſit, iam dies appropinquauit, iam refulſit aurora, nunc meridianum inſtat tempus, tempus lucis ſplendidioris, tempus in quo beneplacitum eſt Deo inueniri in eo. Porrò meridies tempus eſt gratiæ, ait Abbas Tuitienſis. Meridies magnum feruorem, magnumque ſplendorem ſignificat, ait Auguſtinus. Meridies ſplendor eſt diuinæ maieſtatis, ait Origenes. Feruor meridiani ſolis, inquit Beda, conſueuit in ſcripturis ardorem dilectionis, & illuſtrationem Spiritus ſancti ſignificare. Proptereà Manichæi meridianam partem malo tribuebant, vt refert Titus Boſtrorum Epiſcopus, quia luce, & charitate carebant. Meridies, inquit Ambroſius, præſentis ſeculi Eccleſia

Ruper. Abb. cõm. in Abdiam.
Aug. ſerm. 50. de verb. Dom.
Origen. hom. 1. in Cant.
Beda to. 8. lib. de templ. S. l. c. 20.
Titus Boſtr. li. 1. adu. Manichæos.
Amb. 4. ex. c. 5.

ſia eſt, vbi iuſtitia ſplendet, vbi fulget iudicium ſicut meridies,
Apon. initio l. 2. in Cant. — vbi vmbra non cernitur. Meridies, inquit Aponius, mundi renunciatio eſt, & perfecta rerum terrenarum abnegatio.
Thom. Ciſterc. l. 2 comm. in Cant. — Meridies, ait Thomas Ciſtercienſis, eſt claritas contemplatiuorum, qui adhuc laborant in hac peregrinatione. Tandem meridies eſt viſio beatifica, vt teſtatur Bernardus, quæ eſt electorum perpetua merces.
Bernard. ſer. 33. in Cant.
Lau. Iuſtin. de humilit. cap. 14. — In hoc meridie, ait Laurentius Iuſtinianus, cognoſcitur in Verbo Pater, in Genitore Filius, & ab vtroque emanatio, proceſſio, & amplexus, in tribus videlicet perſonis vna ſubſtantia, vna Deitas, par gloria, æqualis poteſtas, & indiuiſibilis vnitas, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, vnus Deus ſine initio, æternus, immenſus, beatus. O verè meridies, plenitudo feruoris, & lucis, ſolis ſtatio, vmbrarum exterminatio! O perenne ſolſtitium, quando iam non inclinabitur dies, & nox abſorpta erit in victoria! Non quæro alia tempora, dulciſſime ſponſe, vnica requies, & ſolatium animæ meæ, non quæro alia tempora, quando in veſpere, quando diluculò, quando in ſolis paſcis occubitu: illud tempus inquiro, quando plena luce in tuæ maieſtatis ſplendore verſaris. Illum opto meridiem, in quo nullæ ſunt tenebræ; illum ſcilicet meridiem, quem
Pſal. 25. — optabat qui dicebat, *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. Hunc locum, hunc meridiem
Geneſ. 32. 30. — indica mihi, ſuauiſſime ſponſe, quem diligit anima mea: vt
Num. 12. 7. — quemadmodum Iacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima eius: vel certè ſicut Moyſes vidit eum non per figuras, & ænigmata, & per ſomnia, vti Prophetæ alij; ſed modo planè præcellenti,
Iſai. 6. 1. — atque inexperto cæteris, ſibi noto, & Deo: vel ſicut Iſaias reuelatis oculis cordis vidit eum ſuper ſolium excelſum, &
2. ad Cor. 12. 2. — eleuatum: vel etiam quomodò Paulus raptus in Paradiſum audiuit verba ineffabilia, & Dominum ſuum IESVM Chriſtum vidit oculis ſuis: ita ego quoque in lumine tuo, & in decore tuo per mentis exceſſum te merear contemplari paſcentem vberius, quieſcentem ſecurius. Nam & hic paſcor, ſed non in ſaturitate. Nec cubare licet, ſed ſtare, & vigilare oportet propter timores nocturnos. Heu nec clara lux, nec
Cant. 1. 6. — plena refectio, nec manſio tuta, & ideò *indica mihi, vbi paſcas, vbi cubes in meridie*. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? Vultus tuus meridies eſt, vultum tuum

Do-

Dominũ requiro. Quando exultabo in conſpectu tuo, & delectabor in lætitia? Quando licebit mihi cum ſponſa dicere, *Inueni quem diligit anima mea, & ſub vmbra illius, quem deſideraueram, ſedi?* Cant 3. 4. Sub vmbra ſcilicet illa, qua ſe protegi poſtulabat Dauid, ne per diem à ſole combureretur, vel à Ibid. 2. 3. luna per noctem. Sub illa inquam vmbra, quam ſpiritualis miniſtrat gratia torrida ſeculi huius, & mundi æſtiua fugientibus. Sub hac vmbra calor concupiſcentiæ refrigerium, ventus elationis obſtaculum habet, infirmitas remedium, mœror ſolatium, omne vitium temperamentum. Sub hac vmbra ſecurus quieſcam, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ, donec indices mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie.

M E T R V M X V I.

TE ſemel vt poſſim, mea lux, mea vita, videre,
Quot mihi ſunt ſyluæ, quot penetranda iuga?
Nec tamen vlla tui miſeræ ſpes certa videndi,
Vlla nec alloquij ſpes mihi certa datur.
Ah! dixi, vacuo dum te perquiro cubili,
Cur fugis è noſtro, transfuga ſponſe, toro?
Dumque iterum vicos, iterumque requiro plateas,
Perditus, heu? dixi, ſiccine ſponſe lates?
Siccine inacceſſos te fruſtra quæro per agros,
Per iuga montanis non adeunda feris?
Quæ te luſtra tegunt? quæ te, mea vita, latebræ,
Quæ loca, quæ ſyluæ, quæ tenet atra ſpecus?
Cur fugis, vt ſæuo procul hoſtis ab hoſte recedit.
Quæue tuæ potuit cauſa fuiſſe fugæ?
Credideram fictamque fugam, fictumque receſſum,
Iram namque docet fingere cautus amor.
At fertur, video, res ſeria: ſæpe reuertar
Dixiſti fugiens, attamen vſque lates.
Vſque lates, nec te mea multa pericula tangunt,
Nec ſaltem oſtendis quo teneare loco.
Aſpice, iam medius flagrantibus æſtuat horis
Phœbus, & infeſto feruet ab igne caput.
Quis tibi, quis tantis nunc præbet in æſtibus vmbram?
Ah! caue ne teneros vrat arena pedes.

Sponſe

Sponſe caue æſtiuo ne forte calore liqueſcas ;
Ne te ardens medio Phœbus ab axe cremet.
O ego ſi ſcirem iaceas quo ceſpite languens,
Vmbroſi nemoris fungerer ipſa vice.
Exciperem obiecto feruentem corpore ſolem.
Teque meis tegerem, ſponſe reperte, comis.
Ergo oſtende precor, mea ſpes, mea ſola voluptas,
Quæ regio inuideat te mihi, quodue nemus.
Nulli te quærens parcam, dilecte, labori,
Exul in extremo ſis licet orbe vagus.
Iamque ego te agnoſcens collo dabo brachia circum,
Et pedibus ponam mollia vincla tuis.
Sed quid ago? moriar currens, languenſque per agros,
Laſſa etenim nequeo te fugitiue ſequi.
Ergo oſtende precor, mea ſpes, mea vita, meum cor,
Quæ regio inuideat te mihi, quiſue locus.
Siſte gradum, tantique ſemel miſerere laboris,
Iam potes in pœnis mitior eſſe meis.
Aſpice, iam medio ſol altior aſtitit orbe,
Herbiferamque vrens æſtus hiulcat humum;
Iam paſtor valles, vmbraſque animalia quærunt,
Inque acri tellus viuit anhela rogo.
In ramis volucres languent, Neptunus in vndis,
Ictaque cœleſti cuncta calore cadunt.
Huc igitur, mea vita, veni: protectus ab æſtu
Hic eris, ad ſolitos ſponſe recurre lares.
Eſt in dotali mihi commoda villula campo,
Vere vbi perpetuo florida ridet humus.
Hic antrum ingens eſt, conuexo tegmine denſum,
Frigida vbi ardentes ſubmouet vmbra rogos.
Inſcius æſtatis locus eſt, cumque altior eſt ſol,
Incipit hic modica luce rubere dies.
Nec deſunt gelidi fontes, riuique loquaces,
Murmure qui ſomnum conciliare queant.
Abdita quin etiam tacito ſpelunca receſſu
Cœlabit noſtras, ô mea vita, faces.
Nullus erit, placidos qui turbet acerbus amores,
Oſcula, nullus erit, qui prohibere queat.
Huc mea lux, propera, procul vrbibus, atque tumultu,
Optata vt poſſim ſola quiete frui.

Aſpice, ſtelligerum multo tibi flore paratur
Sponte iter, & tremulo te vocat aura ſono.
Ergo age, iam propera, qui cauſa mei tormenti
Solus es, ah! tantas, ſpes mea, rumpe moras.
Rumpe moras, alioquin languens, vſtaque flammis
Sponſe tuis, ſine te deficiens moriar.

3 Meridie autem oramus, quia Chriſtus Saluator noſter ſemper medio eſt oblectatus. Nam vt ſalutem operaretur in medio terræ, media nocte natus eſt in medio duorum animalium, & adhuc puer in medio Doctorum diſputauit. Cum vitæ autem, atque virtutum iam perfecta ſuſcepiſſet incrementa, qua volens impartiri chariſmata, dicebat, *Ego ſum in medio veſtrum, ſicut qui miniſtrat*. Affixus cruci in medio latronum, futuro præludens iudicio, bonum ad dexteram, malum habuit ad ſiniſtram. Poſt triumphalem reſurrectionem ſtans in medio diſcipulorum pacis ſuæ pignore ditauit illos. In regno autem ſuo viſus eſt à Ioanne in medio throni, in medio quatuor animalium, in medio ſeniorum. Nos etiam inter medios Cleros, medioque die, in medio Eccleſiæ laudem dicimus illi, vt doceat nos medium in omnibus tenere, dictumq; illud ſapientum in medio cordis noſtri exculpere dignetur, vt ne quid nimis. Adagium celeberrimum eſt apud Ioannem Tzetzem, Dimidium plus toto: nihil eſt enim aurea mediocritate præſtabilius, atque vt Tragicus canit, Luc. 22. 27. Io. Tzetz's chiliad. 7. v. 235.

Quiſquis medium defugit iter,
Stabili nunquam tramite curret. Seneca in Oepid. act. 1.

Hæc eſt autem mediocritas non ambulare in magnis, neque in mirabilibus ſuper ſe: & vt docet Bernardus, Non infra deijci, non attolli ſupra, non euadere in longius, non extendi in latius. Locus medius tutus eſt. Medium ſedes modi, & modus virtus. Medium qui deſerit, malos exitus habet. Galenus medium commendat tanquam primarium valetudinis fulcimentum: & Moderatus Columella illud præceptum maximè extollit, quod ſapiens vnus de ſeptem poſteritati pronunciauit, μέτρον ἄριστον medium ſemper, & modum rebus adhibendum. Denique carmen aureum Pythagoræ eſt; Optima res medium eſt ſuper omnia. Bern. de cõſider. lib. 2. cap. 10. Galen. de ſanit. tuenda lib. 1. c. 8. circa finem. Columel. lib. 1. cap. 3. Pytheg. in carminibus aureis v. 38.

M E-

METRVM XVII.

NOn faſces igitur, non nimias opes,
Non plebis cupiam munera diuitis,
Lætam fingere vitam
Si poſſim arbitrio meo.
Ridet terrifici fulminis impetum
Arbor, quæ gelidis vallibus incubat:
Nec cœli timet iram
Tecti pauperis incola.
Certat dum volucres vincere cœlicas,
Nomen Dædalides eripuit freto:
Alter, dum errat in axe,
In flumen ſtolidus ruit.
Stet quicunque volet culmine lubrico,
Regalique potens ſanguine: mox erit
Stulta fabula plebis,
Mundique inſtabilis iocus.
In magnis requies eſt minor: imminet
Mors illis grauior, qui nimis omnibus
Fama, & ſtemmate noti
Ignoti pereunt ſibi.

§. III.

Dæmonium meridianum quid ſit. Sextæ horæ myſteria ex ſacris libris Hac hora crucifixus eſt Chriſtus.

1 SExta item hora oratio neceſſaria eſt Sanctorum exemplo, ait Baſilius, vt liberemur ab incurſu, & dæmonio meridiano: ab inſidijs ſcilicet malignorum ſpirituum, qui cum merito tenebroſæ voluntatis in malo prorſus obfirmatæ nocte perpetua damnati ſint, ſolent tamen ad decipiendos incautiores non ſolum diem, ſed & meridiem ſimulare. Hoc Sanctus Bruno Cartuſianorum ſãctiſſimus inſtitutor ad eos ſimiliter refert, qui ex patre diabolo orti deſideria eius, & opera conantur perficere. Hæretici, inquit, in meridiano videntur eſſe, id eſt ad modum meridiei ferventes in bona operatione, cum

Ireg fuſ. q. 37

Bruno in pſ. 90.

cum quædam ſimulatoria bona opera faciant, & clari, & ſplē-didi in humanis, & ſubtilibus ſententijs ſuis falſiſſimis videā-tur. Hi meridiem promittunt, ſed quoniam Chriſti lumen non habent, non ſunt meridies, ait Hieronymus, ſed dæmo-nium meridianum. Iſti ſunt qui dicunt, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, confluunt autem ad illos multi, & credunt eis, quos faciunt filios gehennæ duplo quam ſe. Sed & malis Chriſtia-nis tanquam membris ſuis vtitur tentator, vt improuidis ſub ſpecie boni malum perſuadeat. Sententia aurea oris aurei eſt; Cum in tentationibus impugnatur à malis Chriſtianis a-nima Chriſtiana pro ſua religione, & pro ſua fide confuſio na-ſcitur, & ardor cum rubore, & fit quaſi meridies, quando igneus eſt ſol. Nam illi, qui alta radice non ſunt fundati, tē-pore tentationis, exorto ſole areſiunt. Et hoc facit dæmon meridianus, vt recedat Chriſtianus à fide: vel verecundia per-fuſus confundatur Chriſtianus eſſe. Cur hoc, niſi quia non eſt ibi meridies, & perſpicua lux, qua veritas agnoſcatur? Si-cut igitur in noctis tenebris, ait Origenes, ita & in meridie plures dæmonum tentationes, quam cæteris temporibus ſe demonſtrant. Vtinam diffundat radios ſuos ſuper nos ille meridies, qui totus dies eſt, qui veſperam neſcit, & ignorat occaſum, cuius fulgore coruſcante Angelum tenebricoſum, qui ſe transfigurat in Angelum lucis, à vero ſanctoque Ange-lo diſcernamus, vt non notemur à Propheta tanquam ponen-tes lucem tenebras, & tenebras lucem.

Hieron. in eund. pſalm.

Marc. 13. 21.

Chryſoſt. in pſ. 90

Origen. vel alius auctor ſub eius nomine lib. 1. in Iob.

2 Orandum meridie, inquit Ambroſius, quia hoc tem-pore virtus diuinæ lucis operatur. Abraham circa meridiem ſobrias tendebat excubias, & boni aliquot expectabat euen-tus, leuans oculos ſuos, ac finitima perluſtrans, quod eo tem-pore adueniente gratiam ſibi quæreret. Illo igitur tempore cum duobus Angelis ſuis diuinus ei hoſpes aduenit: illo tem-pore Chriſtum ſuſcepit hoſpitio, illo tempore illa quæ legis, & intelligis, celebrata myſteria ſunt. Quando enim magis de-buit fidelem virum diuina illuminare præſentia, quam cum lux diei plenior refulgeret? Meritoque etiam ſanctus Ioſeph receptis fratribus, & accerſito iuniore germano, quem maxi-me diligebat, meridie inſtaurat conuiuium. Erat enim me-ridies in ſancti Ioſeph pectore, quando lætas epulas fratribus ſplendentis gratiæ miniſtrabat, ſuauiſſimique cibos alloquij diuidebat. Habeamus ergo in nobis meridiem. Meridies eſt

Ambroſ. in pſ. 118. v. 62.

Gen. 18. 1.

Gen. 43. 16.

ei, cuius iuſtitiæ ſol refulget, & cuius opere bono, vel cogitationibus innoxijs, & pura mente, atque ſincera paſcitur Chriſtus. Diſce igitur quemadmodum tibiipſi fias meridies. *Reuela*, inquit, *Domino viam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet, & dedacet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem*. Vbi enim vera eſt fides, ibi veri luminis gratia eſt. Vbi innocentiæ prolixior cuſtodia, virtutumque longa meditatione proceſſus, ibi ſplendor bonæ conſcientiæ diu permanens, ibi intelligibilis eſt meridies, ibi & tu Chriſto mentis tuæ epulas exhibebis, & in diuitijs eius etiam ipſe paſceris. Hactenus Ambroſius. Hora igitur ſexta Abraham tres Angelos in typum Sanctiſſimæ Trinitatis hoſpitio ſuſcepit. Et quidem, vt obſeruat Origenes, ad Abraham venerunt tres viri meridie, ad Loth duo veſpere venerunt: non enim capiebat Lòth meridianæ lucis magnitudinem, cuius capax erat Abraham. Ioſeph item hac hora inſtructo fratribus conuiuio admirandum Euchariſtiæ ſacramentum præfigurauit. Eadem hora mulier Samaritana ad Chriſtum ſedentem ſuper puteum fiducialiter accedens edocta eſt ab illo, quemadmodum Deus ſit adorandus, quid ſit aqua viua, quid fons ſaliens in vitam æternam. Notat autem Chryſoſtomus eam hora ſexta iuiſſe ad hauriendam aquam, quia ipſa hora mandatum in paradiſo Eua tranſgreſſa eſt. Petrus quoque hac hora aſcendit in ſuperiora, vt oraret, & in mentis exceſſu vidit linteum magnum ſubmitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli, ex qua viſione futuram gentium conuerſionem intellexit. Omitto ex Origene, Anſelmo, Beda, Theophylacto, & alijs, quod ſexta hora Protoparentes noſtri mortiferum illud vetitæ arboris pomum comederunt humani generis ante peremptores, quam parentes. Omitto ex Auguſtino quod ſexta hora ſextam mundi ætatem denotat tanquam ſenectutem veteris hominis, quo iubemur exui, vt induamur nouo, qui ſecundum Deum creatus eſt. Omitto quod ipſa hora ob ſenarij numeri perfectionem myſterio non caret: Senarius enim inter perfectos numeros primum locum tenens diuinæ laudis indicat perfectionem. Omitto quod ſicut hora prima incipientium ſtatum, tertia proficientium deſignat, ita ſexta perfectionis, ſanctitatiſque culmen manifeſtat.

Pſalm. 36. — *Origen. hom. 4. in Geneſim.* — *Ioann 4. 6.* — *Chryſoſt. orat. in Samaritanã to. 5.* — *Act. 10. 9.* — *Origen. tr. 35. in Matth. Anſelm. ſeu Petrus Babyon in Matth. c. 27. v. 45. Beda, & Theoph. ibid.* — *Aug lib. 83. qq. q. 64.* — *Amalar. lib. 3. c. 5.*

3 Aliud ſpectaculum eſt ſexta hora exhibitum, aliud myſterium

ſterium hac hora impletum, quod animum meum magis percellit, commouet viſcera, concutit mentem, calamum vrget, Chriſtus Dei filius, heu quantum in hoc nomine & doloris, & ſenſus! Ieſus inquam Saluator mundi hac ipſa hora pro ſalute noſtra crudeliter crucifixus. Ita ſanè congruum fuit, ait Cyrillus Hieroſolymitanus, vt quo tempore euerſio fuit, eodem fieret reparatio. Congruum fuit, vt vnde mors oriebatur inde vita reſurgeret: & eadem hora, qua morbus irrepſerat, remedium applicaretur. Ecce Abel occiſus à fratre, ecce Iſaac ligatus à patre, ecce ſerpens æneus in deſerto exaltatus à Moyſe, ecce Agnus immolatus in lege, ecce Deus occiſus ab homine. Ecce, homo, vita tua quaſi pendens ante te. Hoſtia ſcilicet pacifica, hoſtia pro peccatis extra templum, extra ciuitatem, extra caſtra immolatur, vt veterum victimarum figura ceſſante, hoſtia noua nouo altari imponeretur, & crux Chriſti glorioſa in conſpectu totius orbis exaltaretur: ipſo Domino magnæ promiſſionis fidem adimplente, qui dixerat; *Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Ne quæras vltra, ò Sponſa, vbi cubet Sponſus in meridie: crux lectulus eius eſt, crux locus quietis eius, in quo facibus amoris totus exardeſcens ſuauiſſimè meridiatur. Et quidem cum animam poteſtate ſua poſiturus eſſet, & quo genere mortis id facere vellet, eius ſubeſſet arbitrio, ſuſpendium elegit anima eius, vt ſuſpenſus à terra nos ſecum à terrenis ad ſuperna eleuaret. Dicamus igitur & nos cum ſancto Iob, *Suſpendium elegit anima mea, & mortem oſſa mea.* Mors oſſium mortificatio carnis eſt, inquit Abſalon Abbas, ſuſpendium celſitudo contemplationis. Et certè dulce ſuſpendium eſt cœlũ oratione pulſare, ſancta meditatione penetrare, mirari Angelorum felicitatem, venerari iuſtorum beatitudinem, deuotione Deum quærere, dilectione apprehendere. O ſi ſpiritus aſſumeret me cum Propheta inter cœlum, & terram, quam dulce ſuſpendium foret animæ meæ! Vt quæ aſſurgere nequit ad celſitudinem contemplationis, ſaltem à terra pauliſper eleuata ad portas mortis non appropinquet. Expergiſcere anima mea, & quæ non potes ad alta Dei attolli, infirma eius virtute qua vales amplexare: dirige mentis aciem ad fixurã clauorum, ad cicatrices vulnerum, & quem regnantem ſuper choros Angelorum intueri non vales, cruci affixum contemplare. Immerge te in ſanguine Chriſti crucifixi, vt Seraphica

Cyrill. Hieroſol. cat. 14.

Ioann. 12. 32.

Iob 7. 15.

Abſalon Abb. ſer. 5. in aduentu.

Ezech. 8. 3.

Cathar. Senen. ep. 14. ad Raymũdũ.

virgo Catharina Senenſis hortatur; laua te in ſanguine, ſatia & inebria te ſanguine, induere ſanguine, contriſtare & lætare in ſanguine, creſce in ſanguine, confortare in ſanguine, curre, viue, & permane in ſanguine. Quid enim tam pium fidelium affectibus, inquit Guerricus Abbas, quid tam medicinale moribus, quid ſic interficit peccata, crucifigit vitia, virtutes nutrit, & roborat, ſicut crucifixi memoria? Loquatur ergo Paulus inter perfectos ſapientiam in myſterio abſconditam, mihi, cuius imperfectum vident etiam oculi hominum, loquatur Chriſtum crucifixum, his quidem qui pereunt ſtultitiam, mihi autem, & his qui ſalui fiunt planè Dei virtutem, Deique ſapientiam: mihi prorſus altiſſimam, atque nobiliſſimam Philoſophiam, per quam infatuatam irrideo tam mundi, quam carnis ſapientiam. Quam perfectum me putarem, quam prouectum in ſapientia, ſi crucifixi vel idoneus inuenirer auditor, qui factus eſt nobis à Deo non ſolum ſapientia, ſed & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. Omnino ſi Chriſto confixus es cruci, ſapiens es, iuſtus es, ſanctus es, liber es. Annon ſapiens, qui cum Chriſto exaltatus à terra ſapit, & quærit quæ ſurſum ſunt? Annon iuſtus, in quo deſtructum eſt corpus peccati, vt vltra non ſeruiat peccato? Annon ſanctus, qui ſemetipſum exhibuit hoſtiam viuam, ſanctam, placentem Deo? Annon liber, quem filius liberauit? *Dicant* igitur, *qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici,* dicant voce magna, *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti*. Hoc eſt præcipuum horæ ſextæ ſacramentum, cui ſanctus Proſper Aquitanicus addit Chriſtum eadem hora in cœlum aſcendiſſe. Sicut enim hora ſexta crucifixus eſt, ſic & aſcendit in cœlum, vt doceret nos exemplo ſuo, quia *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum*. Præceſſit ille baiulans ſibi crucem, vt & tu tuam portes crucem, & mori affectes in cruce. Non eſt ſalus animæ, neq ſpes æternæ vitæ niſi in cruce, vt ſanctè ſcribit nunquam ſatis laudatus auctor pijſſimi libelli de imitatione Chriſti. Ad crucem igitur aſpira anima mea, crucem dilige, crucem amplectere, ſponſum tuum cruci confixum contemplare. Hic enim feruet amoris meridies, hic ſol in auge eſt, hic ardor meridianus inualeſcit, & in plenitudine lucis dilatat radios dilectionis. Felix meridies, ſi nunquã vergeret ad occaſum, ſi calor eius nunquam

Guerric. Abb. ſer. 2. in Dominicam Palmarum.

1. Cor. 1. 30.

Pſalm. 106.

Galat. 6. 14.

Proſper ſet. 203. ex ſcriptis Aug.

lib. 2. cap. 12.

quam tepeſceret,ſi liceret animæ in feruida eius luce diu cum ſponſo permanere.Sed non eſt huius vitæ tanta felicitas: nam poſt Sextam ſequitur Nona,qua hora fuſcatur ſplendor,feruor tepeſcit,& die ad veſperam inclinante inſtabilitas, & imperfectio humanæ mentis indicatur.

CAP. IX.

De Nona.

§. I.

Humanarum rerum inconſtantia. Ea per Nonam deſignatur. Vtilitas tentationum.

1 ERgonè ſemper in lubrico verſamur miſeri homines, & nunquam in eodem ſtatu permanemus? Siccine certa lege ſtatutum eſt, vt nihil ſtabile reperiatur ſub ſole, contrarijs motibus,perpetuaque vertigine circumuoluantur vniuerſa? Hæc nimirum naturæ noſtræ conditio eſt. Circulus quidam humanarum reuoluitur rerum, vt Agapetus Diaconus ſapienter ſcribit, qui modò ſic, *Agapet. de off. regis ad Iuſtinum Imp. cap. 11.* modo aliter agitat ipſas, & circumfert, atque in his inæqualitas eſt, eo quod nihil ex præſentibus in eodem ſtatu permaneat. Et quis eſt qui poſſit in hac verſatili rerum mutatione ſeipſum ſemper immutabilem exhibere? Neſciunt ſtare ſucceſſus, ait quidam declamator, & quoties prodire felicitas *Cal. Flaccus decl. 8.* non poteſt, redit. Rectè Baſilius Imperator ad Leonem filium: Exiſtima fili vitam iſtam nihil fixum, nihilque ſtabile, *Baſil in exhortat. ad filium cap. 38.* aut perpetuum habere; nam ſubinde res aliter, atque aliter variantur, & rotæ in morem, quæ circumuoluitur, ea quæ ſurſum ſunt deorſum feruntur, & quæ deorſum iacent ſurſum euehuntur. Glorietur Dauid in abundantia ſua, & dicat, *Non mouebor in æternum*: Deus verò faciem ab illo parum- *Pſalm. 29.* per auertat, iam effunduntur greſſus eius, iam labitur, iam con-

con-

3 Cæterum ſicut ſol omnibus æqualiter naſcitur, & ſuper omnes pari, & æquali luce diffunditur, ita teſte Cypriano Chriſtus ſol, & dies verus in Eccleſia ſua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur. Sed, quod Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus aduertit, diuina gratia ipſum ſolem materialem imitatur. Hic idem permanens aliter à faucijs, aliter à ſanis oculis videtur: gratia etiam aliter benè diſpoſitis, aliter alijs infunditur. Quæ diuerſitas in ſola diuerſitate ſanitatis, vel infirmitatis bonæ, vel prauæ diſpoſitionis conſiſtit. Ad hęc Bernardus; Sicut ſol, inquit, non omnes, quibus lucet, etiam calefacit: ſic Deus, qui vera ſapientia eſt, multos quos docet quid ſit faciendum, non continuò etiam accendit ad faciendum. Aliud eſt multas diuitias ſcire, aliud & poſſidere: nec notitia diuitem facit, ſed poſſeſſio. De eadem re ſic ſcribit Olympiodorus. Sicut qui ſolem hunc ſenſibilem vident, per ipſius lumen viſibilia intuentur, atque ita ſenſus ipſos varijs officijs intendunt: qui verò ſolem non vident, in tenebris deſident otioſi, eo quod non videant, quæ ſolis lumine illuſtrantur: ita pari ratione & qui intelligibilem contuentur ſolem, lumen in mente ſua recipiunt, per quod planè vident, atque cognoſcunt quæ ad eiuſdem ſolis voluntatem ſibi agēda ſunt, quæuè etiam dimittenda. Marſilius Ficinus nulli Platonicorum ſecundus Orphicam ſolis cum Deo comparationem in epiſtolis eleganter exequitur, itemque libro de ſole, & in commentarijs ad Dionyſium de diuinis nominibus. Idem argumentū copioſiſſimè tractant Iuſtinus Martyr, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandrinus, Ioannes Damaſcenus, Marcus Eremita, Venerabilis Beda, Thomas Ciſtercienſis, & alij. Verum enimverò in multis ſimilis, in pleriſque diſſimilis iuſtitiæ ſoli ſol creatus reperitur. Ideò ſolis, & Dei ſimilitudinem nō omnino approbare videtur Gregorius Nazianzenus oratione quinta de Theologia. Non eſt exacta finiti, & infiniti ſimilitudo. Vrit ſol, capiti nocet, & ſponſam olim decolorauit, vmbris offuſcatur, lunæ obiectione deficit, diei ac noctis alternatione variatur. At Deus lumen eſt indeficiens, nulla apud eum tranſmutatio, nulla viciſſitudinis obumbratio. Concinnè Simeon Theologus. Senſibilis ſol videtur, non videt: intellectualis videtur ab his qui digni ſunt, & omnes videt, magis autem eos qui ipſum vident. Senſibilis non loquitur, nec cuiquam loqui donat: intellectualis & loquitur

Cyprian. l. 4. ep. 7.
Fulgen. lib. 2 ad Monimum.
Bern. ſerm. 33. in Cant.
Olympiod. in Eccleſ. cap. 11.
Ficin. epiſt. lib. 6. & in Dionyſ. c. 4.
Iuſtin. in expoſ. fidei.
Theoph. ad Autolyc. lib. 2
Clem. Alex. orat. ad Græc.
Io. D. maſc. or. de Transfigur.
Marc. Eremita lib. de Baptiſmo.
Beda tom. 2. lib. de ſubſtantijs.
Thom. Ciſterc. libro 9. in Cantic.
Simeon Theol. in moralibus c. 125. & 126.

quitur cum amicis ſuis, & dat omnibus vt loquantur. Ille oritur, & occidit: hic in iuſtis nunquam occidit; nam de impijs ſcriptum eſt, *Occidet eis ſol in meridie*. Vtinam ſol verus qui neſcit occaſum illuminet luce perpetua corda noſtra, & intelligentias noſtras, vt in claritate eius iugiter ambulemus ſine offenſione. Amos 8. 9.

M E T R V M   X V.

O Poli princeps radiate Titan,
Naturæ eximium decus.
Cuncta qui vectus rapidis quadrigis
Cœli è vertice conſpicis.
Te parens vatum fidibus canoris
Pſallit Mæonius ſenex.
Te genus Diuum Rhodopes ſub antro
Orpheus Threicius canit.
Et tuas mendax veneratur aras
Cultu Græcia ſupplici.
Attamen cæcos pelagi receſſus,
Et terræ intima viſcera,
Haud potes clara penetrare luce,
Vel triſtes Erebi ſpecus.
Sed celer curſu peragrans citato
Pronas Zodiaci vias.
Lucidis naſcens radijs coruſcas,
Et noctem reuehis cadens.
Fulgida verò dominator æthræ,
Mundi maximus arbiter,
Intimas rerum penetrans latebras,
Et vaſtos animi ſinus,
Vnico mentis ſpeculatur ictu
Quicquid ſubiacet ætheri.
Nec poteſt terræ probibere moles,
Aut nox, atraque nubila;
Quin ſciat quicquid ſpatioſus amplo
Orbis continet ambitu.
Verus hic ergo celebrandus eſt ſol,
Qui ſolus videt omnia.

§. II.

Effectus ſolis in meridie quomodo impijs, & iuſtis conueniant. Quid ſit meridies. Affectus Sponſæ quærentis vbi paſcat, vbi cubet Sponſus. Cur meridie oremus. Mediocritas laudatur.

1 SOl itaque aureo ſuo iubare rutilans Dei gloriam annũ-
tiat, dum oritur: cuius formoſitatem declarans Bea-
Pſalm.18. tus Dauid inquit, *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de tha-
lamo ſuo.* At in meridiano quaſi ſuccenſa fornax exurens ter-
ram, igneoſque radios exufflans nonne immenſam, & inac-
ceſſibilem diuini luminis claritatem euidentiſſimè demon-
Deuter.4.24. ſtrat? Sanè *Deus noſter ignis conſumens eſt*, fornacem cuſto-
diens in operibus ardoris, quia ſceleratis ſupplicia præparat
gehennæ: tripliciter exurens montes, quia ſuperbos ob ela-
tas cogitationes, ob tumentia verba, ob ſacrilegas operatio-
nes æternis ignibus caſtigat. Radijs ſuis obcæcat oculos, quia
doctrina ſua impiorum mentes obtenebrat, vt videntes non
Iſai.60.10. videant, & audientes non intelligant;& qui in ſordibus ſunt,
Luc.8.10. ſordeſcant adhuc. Cumque audire noluerint dicentem, *Am-
Apoc.22.11. bulate dum lucem habetis,* dicent poſtea cum Propheta, *Im-
Ioan.12.35. pegimus meridie quaſi in tenebris, multiplicata ſunt iniquitates
Iſai.59.10,11. noſtra.* De quibus dixit Iob, *Per diem incurrent tenebras, &
Iob 5.14. quaſi nocte ſic palpabunt in meridie.* At in extrema diſcuſſio-
Malach.3.2. nis die fiet quod ſequitur, *In conſpectu ardoris eius quis pote-
Iſai.33.14. rit ſuſtinere? Quis poterit cogitare diem aduentus eius? Quis
poterit habitare cum ardoribus ſempiternis?* Hæc de impijs:
nam iuſtorum alia eſt ratio. Hos tripliciter exurit, quia cor
eorum igne pœnitentiæ per contritionem, confeſſionem, &
ſatisfactionem emũdat: ſanctæ Trinitatis cognitione illuſtrat,
fide, ſpe, & charitate corroborat. Igneis doctrinæ radijs men-
tes illorum ſuccẽdit, & inextinguibili amoris incendio omni-
no liquefacit, & renouat, efficitque diuinæ naturæ conſortes.
Hinc illæ mentis eleuationes, ſuſpenſiones myſticæ, ſpiritua-
les

les ebrietates: hinc vniones, raptus, extaſes: hinc illę voces, *Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus loquutus eſt: ego dilecto meo & ad me conuerſio eius: Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* Sextam igitur horam colimus, & ſolemni precum recitatione obſeruamus, vt dum ſol in auge comburit terram, ſol etiam myſticus incaleſcat ſuper nos, & feruentiſſimo ſuæ dilectionis ardore corda noſtra ſuccendat, & in eis requieſcat. Quia enim ſponſus, ait Philippus Abbas, amari deſiderat, amor autem ignis eſt, quos amore conſpicit accendi, & ardere, in his tanquam in lectulo quietis gratia vult iacere. Et propter hoc nonniſi in meridie cubare perhibetur, cum ſol cœlo vicinior à terra longius remouetur: cum ſolito feruentior emittit radios puriores, cum maiori torret incendio campos ætheris largiores. Nam ſicut hoſtis nequã, auctor mali, princeps perditæ Babylonis profundas noctis tenebras, & frigus diligit Aquilonis: Sic ſponſus qui Deus eſt, lux indeficiens, ardens ignis, gratam ſui præſentiam longè faciens à diſſimilibus, & indignis, in his cubat, & repauſat, quos diuini amoris face ignea ſentit vri, qui ad perfectum diem, & feruentem meridiem ſunt euecti, vnus cum Deo ſpiritus ſolo carnis adhuc contubernio non perfecti. Hæc Philippus, cuius ſententiæ aliam ſimilem adiungo S. Iuſti Vrgelitani. Chriſtus, ait, in Eccleſia Catholica tanquam in meridie cubans mundum vniuerſum ſuo fulgore perfundit, & in ſpiritu feruentibus requieſcit: atque ex ea charitate, qua orbem vniuerſum irradiat, credentes in ſe populos quotidie paſcit.

Cantic. 5. 6.
Ibid. 7. 10.
Ibid. 2. 5.
Philipp. Abb. in Cantic. li. 1. c. 25.
Iuſtus Vrgelitan. cõm. in Cãt. c. 1.

2 Ideò ſponſa locum ſibi poſtulat indicari, vbi pacat, vbi cubet ſponſus in meridie. Iam nox præceſſit, iam dies appropinquauit, iam refulſit aurora, nunc meridianum inſtat tempus, tempus lucis ſplendidioris, tempus in quo beneplacitum eſt Deo inueniri in eo. Porrò meridies tempus eſt gratiæ, ait Abbas Tuitienſis. Meridies magnum feruorem, magnumque ſplendorem ſignificat, ait Auguſtinus. Meridies ſplendor eſt diuinæ maieſtatis, ait Origenes. Feruor meridiani ſolis, inquit Beda, conſueuit in ſcripturis ardorem dilectionis, & illuſtrationem Spiritus ſancti ſignificare. Propterea Manichæi meridianam partem malo tribuebant, vt refert Titus Boſtrorum Epiſcopus, quia luce, & charitate carebant. Meridies, inquit Ambroſius, præſentis ſeculi Eccle-

Ruper. Abb. cõm. in Abdiam.
Aug. ſerm. 50. de verb. Dñi.
Origen. hom. 1. in Cant.
Beda to. 8. lib. de templ. S. l. c. 20.
Titus Boſtr. li. 1. adu. Manichæos.
Amb. 4. ex. c. 5.

ſia eſt, vbi iuſtitia ſplendet, vbi fulget iudicium ſicut meridies, vbi vmbra non cernitur. Meridies, inquit Aponius, mundi renunciatio eſt, & perfecta rerum terrenarum abnegatio. Meridies, ait Thomas Ciſtercienſis, eſt claritas contemplatiuorum, qui adhuc laborant in hac peregrinatione. Tandem meridies eſt viſio beatifica, vt teſtatur Bernardus, quæ eſt electorum perpetua merces. In hoc meridie, ait Laurentius Iuſtinianus, cognoſcitur in Verbo Pater, in Genitore Filius, & ab vtroque emanatio, proceſſio, & amplexus, in tribus videlicet perſonis vna ſubſtantia, vna Deitas, vna gloria, æqualis poteſtas, & indiuiſibilis vnitas, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, vnus Deus ſine initio, æternus, immenſus, beatus. O verè meridies, plenitudo feruoris, & lucis, ſolis ſtatio, vmbrarum exterminatio! O perenne ſolſtitium, quando iam non inclinabitur dies, & nox abſorpta erit in victoria! Non quæro alia tempora, dulciſſime ſponſe, vnica requies, & ſolatium animæ meæ, non quæro alia tempora, quando in veſpere, quando diluculò, quando in ſolis paſcis occubitu: illud tempus inquiro, quando plena luce in tuæ maieſtatis ſplendore verſaris. Illum opto meridiem, in quo nullæ ſunt tenebræ; illum ſcilicet meridiem, quem optabat qui dicebat, *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. Hunc locum, hunc meridiem indica mihi, ſuauiſſime ſponſe, quem diligit anima mea: vt quemadmodum Iacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima eius: vel certè ſicut Moyſes vidit eum non per figuras, & ænigmata, ſed per ſomnia, vti Prophetæ alij; ſed modo planè præcelſiori, atque inexperto cæteris, ſibi noto, & Deo: vel ſicut Iſaias reuelatis oculis cordis vidit eum ſuper ſolium excelſum, & eleuatum: vel etiam quomodò Paulus raptus in Paradiſum audiuit verba ineffabilia, & Dominum ſuum IESVM Chriſtum vidit oculis ſuis: ita ego quoque in lumine tuo, & in decore tuo per mentis exceſſum te merear contemplari paſcentem vberius, quieſcentem ſecurius. Nam & hic paſcis, ſed non in ſaturitate. Nec cubare licet, ſed ſtare, & vigilare oportet propter timores nocturnos. Heu nec clara lux, nec plena refectio, nec manſio tuta, & ideò *indica mihi, vbi paſcas, vbi cubes in meridie*. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? Vultus tuus meridies eſt, vultum tuum

Do-

Apon. initio l. 2. in Cant.
Thom. Ciſterc. l. 3. comm. in Cant.
Bernard. ſer. 33. in Cant.
Laur. Iuſtin. de humilit. cap. 14.
Pſal. 25.
Geneſ. 32. 30.
Num. 12. 7.
Iſai. 6. 1.
2. ad Cor. 12. 2.
Cant. 1. 6.

Domine requiro. Quando exultabo in conſpectu tuo, & delectabor in lætitia? Quando licebit mihi cum ſponſa dicere, *Inueni quem diligit anima mea, & ſub vmbra illius, quem deſideraueram, ſedi?* Sub vmbra ſcilicet illa, qua ſe protegi poſtulabat Dauid, ne per diem à ſole combureretur, vel à luna per noctem. Sub illa inquam vmbra, quam ſpiritualis miniſtrat gratia torrida ſeculi huius, & mundi æſtiua fugientibus. Sub hac vmbra calor concupiſcentiæ refrigerium, ventus elationis obſtaculum habet, infirmitas remedium, mœror ſolatium, omne vitium temperamentum. Sub hac vmbra ſecurus quieſcam, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ, donec indices mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie. Cant 3. 4 Ibid. 2 3.

METRVM XVI.

TE ſemel vt poſſim, mea lux, mea vita, videre,
Quot mihi ſunt ſyluæ, quæ penetranda fuga?
Nec tamen vlla tui miſeræ ſpes certa videndi,
Vlla nec alloquij ſpes mihi certa datur.
Ah! dixi, vacuo dum te perquiro cubili,
Cur fugis è noſtro, transfuga ſponſe, toro?
Dumque iterum vicos, iterumque requiro plateas,
Perditus, heu? dixi, ſiccine ſponſe lates?
Siccine inacceſſos te fruſtra quæro per agros,
Per iuga montanis non adeunda feris?
Quæ te luſtra regunt? quæ te, mea vita, latebræ,
Quæ loca, quæ ſyluæ, quæ tenet atra ſpecus?
Cur fugis, vt ſæuo procul hoſtis ab hoſte recedit.
Quæue tuæ potuit cauſa fuiſſe fugæ?
Credideram fictamque fugam, fictumque receſſum,
Iram namque docet fingere cautus amor.
At geritur, video, res ſeria: ſæpe reuertar
Dixiſti fugiens, attamen vſque lates.
Vſque lates, nec te mea multa pericula tangunt,
Nec ſaltem oſtendis quo teneare loco.
Aſpice, tam medius flagrantibus æſtuat horis
Phœbus, & infeſto feruet ab igne caput.
Quis tibi, quis tantis nunc præbet in æſtibus vmbram?
Ah! caue ne teneros vrat arena pedes.

Sponſe

Aſpice, ſtelligerum multo tibi flore paratur
Sponte iter, & tremulo te vocat aura ſono.
Ergo age, iam propera, qui cauſa mei tormenti
Solus es, ah! tantas, ſpes mea, rumpe moras.
Rumpe moras, alioquin languens, vſtaque flammis
Sponſe tuis, ſine te deficiens moriar.

3 Meridie autem oramus, quia Chriſtus Saluator noſter ſemper medio eſt oblectatus. Nam vt ſalutem operaretur in medio terræ, media nocte natus eſt in medio duorum animalium, & adhuc puer in medio Doctorum diſputauit. Cum vitæ autem, atque virtutum iam perfecta ſuſcepiſſet incrementa, ſua volens impartiri chariſmata, dicebat; *Ego ſum in medio veſtri, ſicut qui miniſtrat.* Affixus cruci in medio latronum, futuro præludens iudicio, bonum ad dexteram, malum habuit ad ſiniſtram. Poſt triumphalem reſurrectionem ſtans in medio diſcipulorum pacis ſuæ pignore ditauit illos. In regno autem ſuo viſus eſt à Ioanne in medio throni, in medio quatuor animalium, in medio ſeniorum. Nos etiam inter medios Cleros, medioque die, in medio Eccleſiæ laudem dicimus illi, vt doceat nos medium in omnibus tenere, dictumq; illud ſapientum in medio cordis noſtri exculpere dignetur, vt ne quid nimis. Adagium celeberrimum eſt apud Ioannem Tzetzem, Dimidium plus toto: nihil eſt enim aurea mediocritate præſtabilius, atque vt Tragicus canit,

Luc. 22. 27.

Io. Tzetz's chiliad. 7. v. 235.

Quiſquis medium defugit iter,
Stabili nunquam tramite curret.

Seneca in Oepid. act. 1.

Hæc eſt autem mediocritas non ambulare in magnis, neque in mirabilibus ſuper ſe: & vt docet Bernardus, Non infra deijci, non attolli ſupra, non euadere in longius, non extendi in latius. Locus medius tutus eſt. Medium ſedes modi, & modus virtus. Medium qui deſerit, malos exitus habet. Galenus medium commendat tanquam primarium valetudinis fulcimentum: & Moderatus Columella illud præceptum maximè extollit, quod ſapiens vnus de ſeptem poſteritati pronunciauit, μέτρον ἄριστον medium ſemper, & modum rebus adhibendum. Denique carmen aureum Pythagoræ eſt; Optima res medium eſt ſuper omnia.

Bern. de cõſider. lib. 2. cap. 10.

Galen. de ſanit. tuenda lib. 1. c. 8. circa finem.

Columel. lib. 1. cap. 3.

Pythag. in carminibus aureis v. 38.

M E-

METRVM XVII.

NOn faſces igitur, non nimias opes,
Non plebis cupiam munera diuitis,
Lætam fingere vitam
Si poſſim arbitrio meo.
Ridet terrifici fulminis impetum
Arbor, quæ gelidis vallibus incubat:
Nec cœli timet iram
Tecti pauperis incola.
Certat dum volucres vincere cœlicas,
Nomen Dædalides eripuit freto:
Alter, dum errat in axe,
In flumen ſtolidus ruit.
Stet quicunque volet culmine lubrico,
Regalique potens ſanguine: mox erit
Stulta fabula plebis,
Mundique inſtabilis iocus.
In magnis requies eſt minor: imminet
Mors illis grauior, qui nimis omnibus
Fama, & ſtemmate noti
Ignoti pereunt ſibi.

§. III.

Dæmonium meridianum quid ſit. Sextæ horæ myſteria ex ſacris libris Hac hora crucifixus eſt Chriſtus

1 SExta item hora oratio neceſſaria eſt Sanctorum exemplo, ait Baſilius, vt liberemur ab incurſu, & dæmonio meridiano: ab inſidijs ſcilicet malignorum ſpirituum, qui cum merito tenebroſæ voluntatis in malo prorſus obfirmatæ nocte perpetua damnati ſunt, ſolent tamen ad decipiendos incautiores non ſolum diem, ſed & meridiem ſimulare. Hoc Sanctus Bruno Cartuſianorum ſãctiſſimus inſtitutor ad eos ſimiliter refert, qui ex patre diabolo orti deſideria eius, & opera conantur perficere. Hæretici, inquit, in meridiano videntur eſſe, id eſt ad modum meridiei feruentes in bona operatione,

l. reg fuſ. q. 37

Bruno in pſ. 90.

cum

cum quædam ſimulatoria bona opera faciant, & clari, & ſplẽdidi in humanis, & ſubtilibus ſententijs ſuis falſiſſimis videãtur. Hi meridiem promittunt, ſed quoniam Chriſti lumen non habent, non ſunt meridies, ait Hieronymus, ſed dæmonium meridianum. Iſti ſunt qui dicunt, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, confluunt autem ad illos multi, & credunt eis, quos faciunt filios gehennæ duplo quam ſe. Sed & malis Chriſtianis tanquam membris ſuis vtitur tentator, vt improuidis ſub ſpecie boni malum perſuadeat. Sententia aurea oris aurei eſt; Cum in tentationibus impugnatur à malis Chriſtianis anima Chriſtiana pro ſua religione, & pro ſua fide confuſio naſcitur, & ardor cum rubore, & fit quaſi meridies, quando igneus eſt ſol. Nam illi, qui alta radice non ſunt fundati, tẽpore tentationis, exorto ſole areſiunt. Et hoc facit dæmon meridianus, vt recedat Chriſtianus à fide: vel verecundia perfuſus confundatur Chriſtianus eſſe. Cur hoc, niſi quia non eſt ibi meridies, & perſpicua lux, qua veritas agnoſcatur? Sicut igitur in noctis tenebris, ait Origenes, ita & in meridie plures dæmonum tentationes, quam cæteris temporibus ſe demonſtrant. Vtinam diffundat radios ſuos ſuper nos ille meridies, qui totus dies eſt, qui veſperam neſcit, & ignorat occaſum, cuius fulgore coruſcante Angelum tenebricoſum, qui ſe transfigurat in Angelum lucis, à vero ſanctoque Angelo diſcernamus, vt non notemur à Propheta tanquam ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem.

Hieron. in eund. pſalm.
Marc. 13. 21.
Chryſoſt. in pſ. 90
Origen. vel alius auctor ſub eius nomine lib. 1. in Iob.

2 Orandum meridie, inquit Ambroſius, quia hoc tempore virtus diuinæ lucis operatur. Abraham circa meridiem ſobrias tendebat excubias, & boni aliquot expectabat euentus, leuans oculos ſuos, ac finitima perluſtrans, quod eo tempore adueniente gratiam ſibi quæreret. Illo igitur tempore cum duobus Angelis ſuis diuinus ei hoſpes aduenit: illo tempore Chriſtum ſuſcepit hoſpitio, illo tempore illa quæ legis, & intelligis, celebrata myſteria ſunt. Quando enim magis debuit fidelem virum diuina illuminare præſentia, quam cum lux diei plenior refulgeret? Meritoque etiam ſanctus Ioſeph receptis fratribus, & accerſito iuniore germano, quem maxime diligebat, meridie inſtaurat conuiuium. Erat enim meridies in ſancti Ioſeph pectore, quando lætas epulas fratribus ſplendentis gratiæ miniſtrabat, ſuauiſſimique cibos alloquij diuidebat. Habeamus ergo in nobis meridiem. Meridies eſt

Ambroſ. in pſ. 118. v. 62.
Gen. 18. 1.
Gen. 43. 16.

ei, cuius iuſtitiæ ſol refulget, & cuius opere bono, vel cogitationibus innoxijs, & pura mente, atque ſincera paſcitur Chriſtus. Diſce igitur quemadmodum tibiipſi fias meridies. *Reuela*, inquit, *Domino viam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet, & dedacet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem*. Vbi enim vera eſt fides, ibi veri luminis gratia eſt. Vbi innocentiæ prolixior cuſtodia, virtutumque longa meditatione proceſſus, ibi ſplendor bonæ conſcientiæ diu permanens, ibi intelligibilis eſt meridies, ibi & tu Chriſto mentis tuæ epulas exhibebis, & in diuitijs eius etiam ipſe paſceris. Hactenus Ambroſius. Hora igitur ſexta Abraham tres Angelos in typum Sanctiſſimæ Trinitatis hoſpitio ſuſcepit. Et quidem, vt obſeruat Origenes, ad Abraham venerunt tres viri meridie, ad Loth duo veſpere venerunt: non enim capiebat Lòth meridianæ lucis magnitudinem, cuius capax erat Abraham. Ioſeph item hac hora inſtructo fratribus conuiuio admirandum Euchariſtiæ ſacramentum præfigurauit. Eadem hora mulier Samaritana ad Chriſtum ſedentem ſuper puteum fiducialiter accedens edocta eſt ab illo, quemadmodum Deus ſit adorandus, quid ſit aqua viua, quid fons ſaliens in vitam æternam. Notat autem Chryſoſtomus eam hora ſexta iuiſſe ad hauriendam aquam, quia ipſa hora mandatum in paradiſo Eua tranſgreſſa eſt. Petrus quoque hac hora aſcendit in ſuperiora, vt oraret, & in mentis exceſſu vidit linteum magnum ſubmitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli, ex qua viſione futuram gentium conuerſionem intellexit. Omitto ex Origene, Anſelmo, Beda, Theophylacto, & alijs, quod ſexta hora Protoparentes noſtri mortiferum illud vetitæ arboris pomum comederunt humani generis ante peremptores, quam parentes. Omitto ex Auguſtino quod ſexta hora ſextam mundi ætatem denotat tanquam ſenectutem veteris hominis, quo iubemur exui, vt induamur nouo, qui ſecundum Deum creatus eſt. Omitto quod ipſa hora ob ſenarij numeri perfectionem myſterio non caret: Senarius enim inter perfectos numeros primum locum tenens diuinæ laudis indicat perfectionem. Omitto quod ſicut hora prima incipientium ſtatum, tertia proficientium deſignat, ita ſexta perfectionis, ſanctitatiſque culmen manifeſtat.

Pſalm. 36. Origen. hom. 4. in Geneſim. Ioann 4. 6. Chryſoſt. orat. in Samaritanā to. 5. Act. 10 9. Origen. tr. 35. in Matth. Anſelm. ſeu Petrus Babyon in Matth. c. 27. v. 45. Beda, & Theoph. ibid. Aug lib. 83. qq. q. 64. Amalar. lib. 3. c. 5.

3 Aliud ſpectaculum eſt ſexta hora exhibitum, aliud myſterium

ſterium hac hora impletum, quod animum meum magis percellit, commouet viſcera, concutit mentem, calamum vrget, Chriſtus Dei filius, heu quantum in hoc nomine & doloris, & ſenſus! Ieſus inquam Saluator mundi hac ipſa hora pro ſalute noſtra crudeliter crucifixus. Ita ſanè congruum fuit, ait Cyrillus Hieroſolymitanus, vt quo tempore euerſio fuit, eodem fieret reparatio. Congruum fuit, vt vnde mors oriebatur inde vita reſurgeret: & eadem hora, qua morbus irrepſerat, remedium applicaretur. Ecce Abel occiſus à fratre, ecce Iſaac ligatus à patre, ecce ſerpens æneus in deſerto exaltatus à Moyſe, ecce Agnus immolatus in lege, ecce Deus occiſus ab homine. Ecce, homo, vita tua quaſi pendens ante te. Hoſtia ſcilicet pacifica, hoſtia pro peccatis extra templum, extra ciuitatem, extra caſtra immolatur, vt veterum victimarum figura ceſſante, hoſtia noua nouo altari imponeretur, & crux Chriſti glorioſa in conſpectu totius orbis exaltaretur: ipſo Domino magnæ promiſſionis fidem adimplente, qui dixerat; *Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Ne quæras vltra, ô Sponſa, vbi cubet Sponſus in meridie: crux lectulus eius eſt, crux locus quietis eius, in quo facibus amoris totus exardeſcens ſuauiſſimè meridiatur. Et quidem cum animam poteſtate ſua poſiturus eſſet, & quo genere mortis id facere vellet, eius ſubeſſet arbitrio, ſuſpendium elegit anima eius, vt ſuſpenſus à terra nos ſecum à terrenis ad ſuperna eleuaret. Dicamus igitur & nos cum ſancto Iob, *Suſpendium elegit anima mea, & mortem oſſa mea.* Mors oſſium mortificatio carnis eſt, inquit Abſalon Abbas, ſuſpendium celſitudo contemplationis. Et certè dulce ſuſpendium eſt cœlū oratione pulſare, ſancta meditatione penetrare, mirari Angelorum felicitatem, venerari iuſtorum beatitudinem, deuotione Deum quærere, dilectione apprehendere. O ſi ſpiritus aſſumeret me cum Propheta inter cœlum, & terram, quam dulce ſuſpendium foret animæ meæ! Vt quæ aſſurgere nequit ad celſitudinem contemplationis, ſaltem à terra pauliſper eleuata ad portas mortis non appropinquet. Expergiſcere anima mea, & quæ non potes ad alta Dei attolli, infirma eius virtute qua vales amplexare: dirige mentis aciem ad fixurā clauorum, ad cicatrices vulnerum, & quem regnantem ſuper choros Angelorum intueri non vales, cruci affixum contemplare. Immerge te in ſanguine Chriſti crucifixi, vt Seraphica

Cyrill. Hieroſol. cat. 14.

Ioann. 12. 32.

Iob 7. 15.

Abſalon Abb. ſer. 5. in aduentu.

Ezech. 8. 3.

Cathar Senen. ep. 14. ad Raymũdũ. virgo Catharina Senenſis hortatur; laua te in ſanguine, ſatia & inebria te ſanguine, induere ſanguine, contriſtare & lætare in ſanguine, creſce in ſanguine, confortare in ſanguine, curre, viue, & permane in ſanguine. Quid enim tam pium fidelium Guerric. Abb. ſer. 2. in Dominicam Palmarum. affectibus, inquit Guerricus Abbas, quid tam medicinale moribus, quid ſic interficit peccata, crucifigit vitia, virtutes nutrit, & roborat, ſicut crucifixi memoria? Loquatur ergo Paulus inter perfectos ſapientiam in myſterio abſconditam, mihi, cuius imperfectum vident etiam oculi hominum, loquatur Chriſtum crucifixum, his quidem qui pereunt ſtultitiam, mihi autem, & his qui ſalui fiunt planè Dei virtutem, Deique ſapientiam: mihi prorſus altiſſimam, atque nobiliſſimam Philoſophiam, per quam infatuatam irrideo tam mundi, quam carnis ſapientiam. Quam perfectum me putarem, quam prouectum in ſapientia, ſi crucifixi vel idoneus inuenirer auditor, 1. Cor. 1. 30. qui factus eſt nobis à Deo non ſolum ſapientia, ſed & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. Omnino ſi Chriſto confixus es cruci, ſapiens es, iuſtus es, ſanctus es, liber es. Annon ſapiens, qui cum Chriſto exaltatus à terra ſapit, & quærit quæ ſurſum ſunt? Annon iuſtus, in quo deſtructum eſt corpus peccati, vt vltra non ſeruiat peccato? Annon ſanctus, qui ſemetipſum exhibuit hoſtiam viuam, ſanctam, placentem Deo? Annon Pſalm. 106. liber, quem filius liberauit? *Dicant* igitur, *qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici*, dicant voce magna, Galat. 6. 14. *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti*. Hoc eſt præcipuum horæ ſextæ ſacramentum, cui Proſper ſẽt. 203. ex ſcriptis Aug. ſanctus Proſper Aquitanicus addit Chriſtum eadem hora in cœlum aſcendiſſe. Sicut enim hora ſexta crucifixus eſt, ſic & aſcendit in cœlum, vt doceret nos exemplo ſuo, quia *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum*. Præceſſit ille baiulans ſibi crucem, vt & tu tuam portes crucem, & mori affectes in cruce. Non eſt ſalus animæ, neo ſpes æternæ vitæ niſi in cruce, vt ſanctè ſcribit nunquam ſatis laudatus lib. 2. cap. 12. auctor pijſſimi libelli de imitatione Chriſti. Ad crucem igitur aſpira anima mea, crucem dilige, crucem amplectere, ſponſum tuum cruci confixum contemplare. Hic enim feruet amoris meridies, hic ſol in auge eſt, hic ardor meridianus inualeſcit, & in plenitudine lucis dilatat radios dilectionis. Felix meridies, ſi nunquã vergeret ad occaſum, ſi calor eius nunquam

quam tepeſceret, ſi liceret animæ in feruida eius luce diu cum ſponſo permanere. Sed non eſt huius vitæ tanta felicitas: nam poſt Sextam ſequitur Nona, qua hora fuſcatur ſplendor, feruor tepeſcit, & die ad veſperam inclinante inſtabilitas, & imperfectio humanæ mentis indicatur.

CAP. IX.

De Nona.

§. I.

Humanarum rerum inconſtantia. Ea per Nonam deſignatur. Vtilitas tentationum.

1 ERgonè ſemper in lubrico verſamur miſeri homines, & nunquam in eodem ſtatu permanemus? Siccine certa lege ſtatutum eſt, vt nihil ſtabile reperiatur ſub ſole, contrarijs motibus, perpetuaque vertigine circumuoluantur vniuerſa? Hæc nimirum naturæ noſtræ conditio eſt. Circulus quidam humanarum reuoluitur rerum, vt Agapetus Diaconus ſapienter ſcribit, qui modò ſic, modo aliter agitat ipſas, & circumfert, atque in his inæqualitas eſt, eo quod nihil ex præſentibus in eodem ſtatu permaneat. Et quis eſt qui poſſit in hac verſatili rerum mutatione ſeipſum ſemper immutabilem exhibere? Neſciunt ſtare ſucceſſus, ait quidam declamator, & quoties prodire felicitas non poteſt, redit. Rectè Baſilius Imperator ad Leonem filium: Exiſtima fili vitam iſtam nihil fixum, nihilque ſtabile, aut perpetuum habere; nam ſubinde res aliter, atque aliter variantur, & rotæ in morem, quæ circumuoluitur, ea quæ ſurſum ſunt deorſum feruntur, & quæ deorſum iacent ſurſum euehuntur. Glorietur Dauid in abundantia ſua, & dicat, *Non mouebor in æternum*: Deus verò faciem ab illo parumper auertat, iam effunduntur greſſus eius, iam labitur, iam con-

Agapet. de off. regis ad Iuſtinum Imp. cap. 11.

Cal. Flaccus decl. 8.

Baſil. in exhortat. ad filium cap. 38.

Pſalm. 29.

Exod.17 11. conturbatur. Victrices manus attollat Moyſes in cœlum; mox enim fatigatas, ſegneſque demittet,& vincet Amalechites.
Matth.26.35.70. Iactet ſe Petrus mortem vltrò appetens pro Chriſto, mox ad viliſſimam ancillulæ vocem ipſum Dei filium turpi ſacrilegio denegabit. Grandia nos etiam ſpiremus facinora, dum ſol in auge, dum meridies in mente, dum lux plenior fulget in anima: iam enim ad veſperam vergente ſole, iam ſeneſcente die, iam nocte appropinquante nos etiam tepeſcimus, & declinamus, ac præcipites labimur in deteriora. Inconſtans eſt vita noſtra, ærumnoſa peregrinatio, vita caduca, vita laborioſa, in qua momentis ſingulis per varios mutabilitatis defectus diuerſis motibus agitamur. Bibimus de calice mixto ex hoc in hoc, veniunt ſuper nos tempora multa, tempus amplexandi, tempus ceſſandi ab amplexibus, tempus ridendi, tempus flendi. Sed heu IESV bone! ſi appendantur in ſtatera horæ gaudij, & horæ luctus; horæ lucis, & tenebrarum, quaſi arena maris hæ grauiores apparebunt. Quam citò declinat dies, tepeſcit calor, meridies occumbit, & ingruente veſpera finitur: Sed ita gradiendum eſt, donec videatur Deus Deorum in Sion, donec æſtuet ille meridies, quem nulla poteſt vmbra offuſcare. Dies, & nox; feruor, & tepor alternis vicibus regnant in anima. Nunc præſente dilecto triumphat, & exultat: nunc illo fugiente luget, & fit velut mare contritio eius. Verumtamen iuſtè hæc patitur, ſi fortè reſpexit in vanitates, & inſanias falſas: tunc enim Sponſus ab illa recedit, & iracundiam ſimulans nec ſuſpirijs, nec lacrymis reuocatur. Quod ſi etiam meridiano calore ſuccenſa ardeat charitate vt Seraphim, dum tamen peregrinatur à Domino, mutationi ſubiaceat neceſſe eſt. Fidem præſtet huic
August.in pſ.41. doctrinæ admirabili ſua eloquentia Auguſtinus. Feſta, inquit, cum hic homines celebrant ſuæ luxuriæ; conſuetudinem habent conſtituere organa ante domos ſuas, aut ponere ſymphoniam, vel quæcunque muſica ad luxuriam ſeruientia, & illicientia, & vbi audita fuerint hæc, quid dicimus qui tranſimus? Quid hic agitur? Et reſpondetur nobis aliqua eſſe feſta. Natalitia celebrant, nuptiæ hic ſunt: vt non videantur incpta illa cantica, ſed excuſetur feſtiuitate lætitia. In domo Dei feſtiuitas ſempiterna eſt. Non enim aliquid ibi celebratur, & tranſit. Feſtum ſempiternum, chorus Angelorum, vultus præſens Dei, lætitia ſine defectu. Et dies illic feſtus ita eſt,

vt

vt nec aperiatur initio, nec fine claudatur. De illa æterna, & perpetua feſtiuitate ſonat neſcio quid canorum, & dulce auribus cordis, ſed ſi non perſtrepat mundus. Ambulanti in hoc tabernaculo admirabili Dei, & miracula Dei in redemptione fidelium conſideranti mulcet aurem ſonus feſtiuitatis illius, & rapit ceruum ad fontes aquarum. Sed quia, fratres, quamdiu ſumus in corpore hoc, peregrinamur à Domino, & corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem: & ſi vtcunque nebulis diffugatis ambulando per deſiderium ad hunc ſonum peruenerimus interdum, vt aliquid de illa domo Dei nitendo capiamus; onere tamen quodam infirmitatis noſtræ ad conſueta recidimus, & ad ſolita iſta dilabimur. Et quomodo ibi inueneramus vnde gauderemus, ſic hic non deerit quod gemamus. Huc vſque Auguſtinus.

2 Hanc miſerrimam rerum noſtrarum viciſſitudinem hora diei Nona manifeſtè demonſtrat, ſi viro doctiſſimo credimus, ſacrorumque rituum diligentiſſimo explanatori Amalario Fortunato, qui dum horæ huius myſteria edifferit, ſic loquitur. Status temporis quando Nona celebratur deſignat feruorem ſtudiorum, quem exercebat mens in altitudine virtutum, aliquantulum tepefactum eſſe propter tẽtationes accidentes. Sicut tunc ſol deſcendit à centro ad inferiores partes, ita mens, quando tentatur, deſcendit ab altitudine intimi gaudij ad conſiderandam naturam ſuam, atque fragilitatem, & videt quam facilis ſit ad occaſum. Stat inimicus in inſidijs malignis tentans ſuggeſtionibus, occultis impugnans incitamentis: nec veretur atroci pugna nobiſcum certare, etiamſi diuinæ gratiæ meridiem videat in cordibus noſtris coruſcantem. Hoſtis namque callidus, ait magnus Gregorius, quos iuſtitiæ luceeniteſcere conſpicit, eorum mentes illicitis deſiderijs inflammare contendit, vt plerumque plus ſe vrgeri tentationibus ſentiant, quam tunc cum lucis internæ radios non videbant. Quid autem operetur in anima hæc diabolica impugnatio, explicat idem ſanctus Pontifex his verbis. Sæpè iuſtorum animus aliquatenus ex tentatione friгeſcit, ſed nequaquam gratia deſerit, quæ, quo nos durius ex diſpenſatione percutit, eo amplius ex pietate cuſtodit. Nam cum tenebreſcere per tentationem cœperit, ſeſe iterum lux interna ſuccendit. Sic gratia diuina conſurgit ad veſperam

Amal. lib. 3. c. 6.

Grego. l. 29. mor. cap. 12.

Id. ibid. lib. 10. cap. 12.

quaſi

Iob 11. 17. Amos 8. 9. Deuter. 28. 29. quaſi fulgor meridianus ei qui timebat, ne iuxta Prophetam occideret ſibi ſol in meridie, & palparet in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris. Fulgor quippe meridianus in veſpere eſt virtutum renouatio in tentatione. Sententia eſt Paſchaſ. lib. 3. in Lament. Ieremiæ. viri doctiſſimi Paſchaſij Abbatis Corbeienſis, ſemper tentationem coniunctam habere conſolationem Spiritus ſancti, qui releuat de infidelitate ad fidem, de deſperatione ad ſpem, de mœrore ad gaudium, de lapſu peccati ad veniam. Quantumcunque igitur acerba ſæuiat tentatio, reſiſte quiſquis es, viriliter age, & memineris ſcriptum, Ad Roman. 5. 3. *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit*. Item, Iacob 1. 12. Eccli. 34. 9. *Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam cũ probatus fuerit, accipiet coronam vitæ*, &, *qui non eſt tentatus quid ſcit?* Tentationibus mens eruditur, accenditur amor, cuſtoditur fides, augetur præmium, perficitur animus, probatur virtus, accreſcit ſcientia, magnanimitas exercetur, homo interior roboratur, purgantur vitia, merita cumulantur.

3 Illuſtrabo hanc doctrinam ſanctorum Patrum documẽtis, ne loqui videar ex proprio ſenſu. Gregorius iterum audiendus eſt. Sæpè electus ipſa virtutum magnitudine ſentit ſe extolli, vnde & tentari ſe præſentis vitæ aduerſitatibus poſt virtutes deſiderat, ne peius ex virtutum confidentia cadat. 2. Cor. 12. 7. Tentabatur ſanè Paulus, cum dicebat datum ſibi ſtimulum carnis, ne magnitudine reuelationum extolleretur; cumque rogaſſet Dominum, diuinum reſponſum accepit, *ſufficit tibi gratia mea*, nam *virtus in infirmitate perficitur*. Tentabatur Cant. 5. 7. etiam Sponſa, cum dicebat, *Vocaui & non reſpondit mihi*. Sed, Philo Epiſc. in c. 5. Canticorum. vt explicat Philo Carpathiorum Epiſcopus, ſæpè ad probationem fidei, maioremque profectum charitatis tentatur Sponſa, vt pugnare diſcat, ac vincere. Vocat dilectum ſuum, & non reſpondit. Vellet enim aſſiduè alimonia cœleſti paſci, interna illa ſuauitate frui, ijs delicijs internis frui, quibus ſolis ſe beari poſſe intelligit; ſed corruptibili mole corporis impedita ſæpè decidit, donec adueniat tempus, quo à corpore euocetur. Isaac. de cont. mundi c. 43. Sanctus Presbyter Iſaacius libro de contemptu mundi diffuſa, & eleganti oratione demonſtrat, quod quanto magis Doroth. doctr. 19. proficit homo, tanto maiores habet tentationes. Abbas Dorotheus, Tentatio, inquit, omne bonum neceſſariò aut præcedit, aut ſequitur, neque opus bonum dici poteſt, aut ſecundum

cundum

cundum Deum, niſi tentatione approbetur. Richardus Victorinus, Quanto, ait, acrioribus tentationibus vrgemur, quãto crebrioribus periculis exercemur, tanto perfectius ad diſcretionem erudimur, & ſæpè aliarum virtutum damna diſcretionis ſunt lucra. Quia verò viris perfectioribus grauiſſimum imminet periculum ex incauta ſecuritate admonet eos Bernardus, vt capere ſatagant vulpes paruulas, quæ vineam Domini Sabaoth demoliuntur. Porrò vulpes tentationes ſunt. Exclamat autem experientia rerum magiſtra inſtructus ſanctus Pater. Quantos ingreſſos vias vitæ, progreſſos ad meliora, ſuper ſemitas iuſtitiæ benè, ſecurèque proficiſcentes fraude vulpium harum turpiter ſupplantatos expertus ſum, & ſerò in ſe virtutum ſuffocatos plangere fructus? Cum igitur non deſint luctuoſa vitiorum certamina, præſertim poſt meridiei feruorem, poſt gratiæ claritatem, magno iudicij moderamine cuſtodiri, & in quodam medio librari anima debet, quatenus nec de virtute extollatur, nec de tentatione deſperet. Idcircò Nona diei hora in hymnis, & ſupplicationibus Deum glorificamus, vt non permittat vltra vires nos tentari, vt qui iam nos dignatus eſt in filiorum numero computare, non debeat aliquando de malis actibus noſtris contriſtari.

Richard. de præp. animi ad contempl. cap. 68.

Bern. ſerm. 64. in Cantic.

§. II.

Numerus Nouenarius infauſtus. Horæ Nonæ myſteria. Cur oremus hac hora.

1 IPſe numerus Nouenarius à denarij perfectione deficiẽs operum imperfectionem deſignat, vt Rabanus Archiepiſcopus Moguntinus obſeruat. In cuius rei typum nouem partes, id eſt imperfectionem, nobis; decimas autem Deo adſcribimus. Vix in ſacris literis hunc numerum laudabiliter poſitum inuenies. Nam, vt ait Ambroſius, Nouenarius bella, diſſidia, & lites diuinis indicat oraculis: vnitas verò Nouenario ſuperueniens denarium perficit, & pacem, amicitiãque deſignat. A Nouenario numero dicti Nouenſiles Dij, de quibus agit Arnobius in libris aduerſus gentes, quod hic numerus, vt ait Varro, in mouendis rebus potentiſſimus habeatur. In antiquorum ſacrificijs ad funera, & expiationes ſpe-

Raban. lib. 17. in Hieremiam c. 52.

Ambroſ. libro de manſionib. filior. Iſrael.

Arnob. in 6. lib. 3.

Varro lib. 4. de ling. lat.

ſtabat hic numerus. Tullo regnante cum Romæ nunciatum eſſet in monte Albano lapidibus pluiſſe Nouemdiale ſacrum publicè ſuſceptum eſt. Eadem ſacra ob aliud ſimile prodigiũ inſtaurata ſunt C. Claudio Netone, & M. Licinio Coſſ. Manſitque ſolemne, quod Titus Liuius, & Iulius Obſequens teſtantur, vt quandocunque prodigium nunciaretur, feriæ per nouem dies agerentur: Fletus, & exequias pro mortuis per nouem dies commemorant Homerus, Horatius, & Apuleius. Hunc eundem numerum mœſtitiæ ſymbolum fecerunt veteres, Græcè enim notatur litera Θ Thita, quam mortem denotare docet Iſidorus, tum quia cordis humani transfixi ſpeciẽ refert, tum quia initialis eſt Græci nominis θανατος, quod mortem ſignificat. Hinc ait Satyricus,

T. Liuius libro 1. dec. 1. & libro 7. dec 3. Iul. Obſeq. lib. de prodigijs. Homer. Iliad. 24. v. 660. Horat. in Epod. Apul. l. 9. metam.

Et potis eſt vitium mortis præfigere Thita.

Perſius Sat. 4.

Et alius Poeta,

O multum ante alias infelix litera Thita.

Narrat Aſconius Pydianus, quod quando ſortes mittebantur in vnam, Θ Thita erat ſignum damnationis, T Tau abſolutionis. De Nouenario in diuinis legendus Plotinus libro de triplici reditu animæ ad Deum, ac ibidem Marſilius Ficinus. Beatus Rampertus Epiſcopus Brixienſis in tractatu de Tranſlatione S. Philaſtrij ſic diſſerit de Nouenario. Hic numerus vi, & natura ſecundus tetragonus eſt, qui per ternarium conficitur, & in ipſo reſoluitur. Nonnè ter tres nouem faciunt? Et Nouenarius diuidi æquè non poteſt, niſi in tribus ter. Vnde docemur Trinitatem credere in vna diuinitate, & ab ipſa nos eſſe formatos, & per ipſam iuſtè reſolui.

Aſcon. in orat. Ciceronis contra Verrem. Plotin. l. 3 enn. 1.

Rampertus apud Surium die 18. Iulii.

2 Sunt qui dicant hac hora eiectos primos parentes è paradiſo, nam poſt meridiem ambulabat Dominus ad auram, vt pernicioſam illorum tranſgreſſionem argueret, cumque debitam peccato pœnam impoſuiſſet, emiſit eos de paradiſo voluptatis, vt qui terram prætulerant cœlo terrenis operibus occuparentur. Quam inſipientes fecit eos peccatum! Audita voce Dei abſconderunt ſe non ferentes confuſionem, gratia exſpoliati, qua prius veſtiti erant. Mox enim vt intrauit peccatum, ſimul eos inuaſit erubeſcentia, clamante conſcientia, & reos accuſante, duriſque flagellis puniente. Deus autem miſericors, & miſerator, cuius bonitatis infinitus eſt theſaurus, ante duriſſimi exilij, mortiſque corporalis ſententiam Redemptorem miſeris promiſit, qui vt effectus promiſſioni & merito

Moſes Barc. p. 1. de Paradiſo c. 28.

merito conueniret & tempore, circa finem dieì Protoparentibus promiſſus, circa finem ſæculi miſſus in mūdum, hora itē Nona crudeliſſima morte exiuit è mūdo. Hæc potiſſima ratio eſt, ob quam ad horæ Nonæ celebranda myſteria non ſine lacrymis, atque ſingultibus conuenire debemus. Hac enim hora Dominus Ieſus exclamans voce magna emiſit ſpiritum. Tunc extenſis in cruce manibus damnatam in primo homine poſteritatem ad eſum ligni vitæ ſecundus homo reuocauit. Tūc paſſio Domini paſſiones noſtras euicit, & ſingularis miſericordia reatum primæ præuaricationis abſoluit. *Proprio ſcilicet filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum*, vt ſi eum amare ſuperba mens noſtra detrectabat, ſaltem amori tam ſingulari dilectionem rependere nō neget. Ecce Domino moriente, vt quidam ſanctorum Patrum elegantiſſimè ſcribit, minatur propria mundus excidia, & rerum natura inuſitato pauore terretur. Dies medius tenebrarum tyrannide diſcluditur, & perdidit curſum fugitiua luce fraudatum. Sol abſcondit radios ſuos, & orbem globus lucis obſcurauit. Importunæ tenebræ aliena tempora peruaſerunt. Moriente verò die, nouum dies ſenſit occaſum. Volebat ſeculum ire protinus in ruinam, ne auctoris ſui tacens præteriret iniuriam. Nos autem tantæ necis auctores Redemptorem noſtrum pro nobis morientem ſiccis oculis ſpectabimus? Abſit. Sed vt admonet S. Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus, agnoſcentes erga nos diuinorum beneficiorum alta myſteria reſpondeamus in quo poſſumus miſericordiæ Redemptoris. Demus illi compunctionem pro ſpinis ſuis. Offeramus illi cor ſuo timore confixum pro clauis ſuis. Reddamus illi palmam perſeuerantiæ pro alapis ſuis. Quid enim debet ſtudere, & ſcire Chriſtianus, vt Theologus non ignobilis ratiocinatur, niſi illud in quo eſt totum bonum ſuum, totus theſaurus ſuus, & omnes diuitiæ ſuæ? Quod eſt autem theſaurus hominis, niſi ipſum meritum? Ergò poſtquam in morte Chriſti eſt omne meritum hominis, ſequitur quod totus theſaurus hominis eſt in morte Chriſti. Qui vult ergo in ſe habere omnem virtutem, & omne meritum, & omne bonum, recipiat in ſe Chriſti mortem, & paſſionem, & portet eam in ſe, & incorporet eam ſibi. Hæc ſapienter ille Doctor. Tu autem anima mea ingredere in petram, abſconde te in foſſa humo, pone tibi latibulum in crucifixo. Ibi tutò latebis, donec tranſeat iniquitas, ibi deli-

Chryſoſt. tom 3. ſer. 3. de myſteriis cœnæ Dominicę.

Cæſar. in fin. hom. 6.

Raimund. de Sabunde Theologię naturalis c. 269.

tijs afflues; ibi gaudijs ſuperflues, ibi ſecura viues ab æſtu carnis, à turbine ſeculi, ab impetu diaboli. Super omnem gloriam mundi protectio iſta, in vmbraculum diei ab æſtu, in ſecuritatem, & abſconſionem à turbine, & à pluuia. Ab amplexu amoris tui crucifixi nulla te auellat creatura, nulla ſeparet potentia, non mundi fallaciæ, non carnis illecebræ, non caſtra inferorum. Ibi vnicum ſolatium tuum, ibi requies, & omne bonum.

METRVM XVIII.

Non me reuellet à tua, Ieſu, cruce
Quicquid minarum triſtium:
Aut quicquid armorum feroces Tartari
In me Tyranni proferant.
Non enſium horror, non fames, vel nuditas,
Non bella, vel pericula.
Si mille circumſtent truces exercitus,
Si mille iactent ſpicula.
Non hinc recedam. In me polus ſi corruat,
Si terra nutet arida,
Et ſi intumeſcat turgidis vndis fretum,
Aerque flammas depluat:
Immotus hic iacebo, & acceptabilis
Hic immolabor victima.
Tuoſque clauos, & pedes amantibus
Circumligabo brachijs.
Non me probroſæ dedecus terret crucis,
Non horridum mortis genus.
Lubens peribo. Me necis tuæ Deus
Mactabit hic reum dolor.

3 Illud etiam ad horæ Nonę venerationem facit, quod in Act. 10. actibus Apoſtolorum legimus. Cornelius enim Centurio vir religioſus ac timens Deum hac ipſa hora in oratione poſitus Angelum Domini videre meruit, à quo monitus eſt accerſere Act. 3. Petrum, & audire ab illo verba vitæ. Eadem hora Petrus, & Ioannes aſcendentes in templum claudum à matris vtero per fidem, & inuocationem nominis Chriſti ambulare fecerunt. Drogo lib. 1. de Sacr. m. Dominicæ paſſionis. Placet hac de re Venerabilis Drogonis Exabbatis, & Epiſcopi Hoſtienſis verba dediſſe. Egenus, & pauper ego ſum Domine, &

ne, & claudus ex vtero matris meæ, & ecce ſedeo ad portam templi tui, quæ dicitur Specioſa, non valens, nec volens introire, quin potius egeſtate bonorum tuorum mendicans foris alimoniam carnis meæ, æreas, & falſas imagines hominum, vbi coaceruem mihi talentum iniquitatis, faſciculos deprimentes. Et ecce hora orationis Nona eſt: aſcendunt Petrus, & Ioannes Apoſtoli tui, vt orent ad templum ſanctum tuum: ego autem hæreo terræ, & luto, terrena, & vana ſapiens, & alijs introeuntibus ego foris remaneo non quæreus cum eis, ea quæ Patris tui ſunt, ſed quæ Patris mei. Ecce iam hora orationis Nona eſt, inclinata eſt dies, propè eſt nox, cum ſurrexero manè diluculo de his, quæ nunc mendico, nihil in manibus meis reperiam. Hora inquam orationis Nona eſt: Oraſti hac hora pendens in cruce, oraſti inclinato capite clamans voce magna, & expiraſti, & eumdem, quem de nobis tunc habebas compaſſionis animum, tecum aſportaſti, & credo Domine, quia tecum adhuc reſeruas, quia charitas tua refrigeſcere neſcit. Erat autem hora orationis Nona. Et quare Nona orationis hora erat? quia circa horam Nonam tenebræ factæ ſunt. Repellendus erat horror tenebrarum, qui vniuerſam operuerat terram; repellenda caligo populorum, quæ ex tunc cœperat abundare, ex quo tu cœpiſti ad auram poſt meridiem deambulare, ex quo tunc nō ceſſaſti clamans, *Adam vbi es*? Hactenus Drogo.

§. III.

An hora Nona cibum ſumerent antiqui. Quinam ſemel, qui pluries in die olim reficerentur. Chriſtianorum qui mores de eadem re, & qua hora ieiunium ſoluerent.

1 CAEterum cum de Nona tractamus diſſumulare nequeo quod nuper aliud agenti ingeſſit ſe mihi ex libro de ieiunijs cōtra Pſychicos Septimij Florentis Tertulliani, quem librum licet aduerſus catholicos ſcripſerit, libenter tamen cum de re antiquaria agitur, illius fontibus ſcripta mea irrigare ſoleo. Scribit iſte hora Nona vltimam ſtationi clauſulam à Catholicis (quos Pſychicos ideſt animales vocat, quod

Tertull. de ieiun. cap. 10. & 14.

quod Montani dogma de tribus Quadrageſimis non admitterent) impoſitam olim fuiſſe, quam ſui Montaniſtæ vſque ad Veſperam protrahebant. Expungere autem, vel dirimere ſtationem idem eſt ac ieiunium ſoluere, & prandere, vt ſupra notatum eſt. Lege ſi placet Ludouicum de la Cerda in ſuis Aduerſarijs. Verum an præciſè hora Nona finis ſit, & expunctio ſtationis controuerſum eſt. Attingam hic vellicatim quod varia lectione compertum eſt mihi, licet hæc diutius conſectari non ſit omnino noſtri inſtituti. Et quidem maiores noſtri cum magis temperantiæ, & ſobrietati ſtuderent, vel ſemel tantum in die circa ſolis occaſum comedebant, vel certè vſque ad ſextam prandium differre conſueuerunt. Hæc conſuetudo non Chriſtianis tantum, ſed & ipſis Ethnicis ſolemnis fuit. Quod vnica refectione, quam cœnam vocabant, quidā antiquiores Græci, & Romani contenti eſſent, teſtantur ſcriptores fide digniſſimi. Iſidorus, apud veteres, ait, in vſu non erant prandia. Cicero in Tuſculanis, & Clemens Alexandrinus referunt dictum Platonis, quem pudebat bis in die ſaturum fieri. Horatius inuitans Torquatum ad cœnam ait,

Ludou. Cerda Aduers. c. 138. & 140.

Iſidor. l. 20. orig. cap. 2.
Cicer. 5. Tuſcul.
Clem. Alex. lib. 2. Pæd. cap. 1.
Horat. lib. 1. ep. 5. & 7.

Supremo te ſole domi Torquate manebo.

Et ad Mœcenatem.

——————Si cœnas hodie mecum,
Poſt Nonam venies.

Raphael Volaterranus multum laborat in intelligendo hoc verſu Martialis,

Raph. Volaterr. lib 32. comment. Vrban. cap 32.

Imperat extructos frangere Nona toros.

Nam ſi prandium, ait, nimis tarde. Si cœna nimis citò. Dicēdum tamen fuiſſe cœnam, quæ poſt Nonam incipiens vſque ad tenebras protrahebatur, quo tempore luminaria accendebantur, vt conſtat ex his verſibus Virgilij.

Virgil. Æn. lib. 1.

Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ,
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria, dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.

Sic autem incœptæ epulæ aliquando in ſequentem diem extendebantur. Propertius.

Propert. libro 4. el. 6.

Sic noctem patera, ſic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Silius item Italicus, cum perditos Romanorum mores ſua tempe-

Silius Ital. lib. 11.

tempeſtate notaret, Regales epulas, atque ortu conuiuia ſolis deprehenſa commemorauit. Alludit ad hunc morem Apoſtolus dum ait, & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Huc etiam reſpexit princeps Lyricorum dum cecinit,

1. Theſſal. 5. 7.

Horat. l. 3. od. 8.

Sume Mœcenas cyathos amici
Soſpitis centum, & vigiles lucernas
Profer in lucem.

Appoſitè ad eamdem rem dixit Satyricus:

Tecum etenim longos memini conſumere ſoles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.

Perſius ſat. 5. v. 41.

Sanctus quoque Cæſarius, Fugiamus, inquit, prandia luxurioſa, quæ nos occupant vſque ad veſperam: contemnamus cœnas, quæ nos aliquoties etiam inuitos vſque ad noctem mediam trahunt. Vſum verò lucernarum in conuiuijs, & pendētia è laquearibus lumina multi auctores commemorant. Propertius:

Cæſarius hō. 5.

Propert. l. 3. el. 8.

Dulcis ad heſternas fuerat mihi rixa lucernas.

Lucretius, *Lumina nocturnis epulis vt ſuppeditentur.*

Statius, *Aſt alij tenebras, & opacam vincere noctem*
Aggreſſi tendunt auratis vincula lychnis.

Lucret. lib. 2.

Statius libro 1. Theb.

Saluianus Maſſilienſis, & Aurelius Caſſiodorus non niſi ad veſperam licuiſſe olim cibum ſumere aſſeuerant. Athenæus, cum varia conuiuia in cœnis ſapientum enumeret, ſemper cœnæ nomine vtitur. Aulus Gellius ſe Athenis à Philoſopho Tauro conuiuio exceptum refert, ad id diei vbi iam aduesperauerat: id enim, ait, eſt tempus iſtic cœnandi frequens. Tertullianus in Apologetico, Poſt aquam, inquit, manualem, & lumina, vt quiſque de ſcripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere. Chriſtianorum autem primi æui cœnas deſcribit. Vitruuius hiberna triclinia cœnæ deſtinata ad occidentem hibernum extruenda eſſe præcepit, quod veſpertino lumine vti opus eſſet. Apud Xenophontem milites Cyri nonniſi die exacto reficiebantur. Plautus veſperum metonymicè pro cœna vſurpat in Milite glorioſo, & in Rudentibus: quoniam Romani hac hora cœnare ſolebant. Hanc veterum continentiam Seuerinus Boethius ſic celebrat.

Saluian. lib. 1. de prouid.

Caſſiod. in pſ. 14.

Athen. li. 4. δειπνοσοφ.

A. Gell. noctium Attic. lib. 17. c. 8.

Vitruu. lib. 6. Architect. cap. 7.

Xenoph. libro 3. Cyripæd.

Boeth. de conſol. Phil. l. 2. metr. 5.

Felix nimium prior ætas
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,

Facili

Facili qua ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande.

Chryſ. hom. 56. in Math. Q. Smyrn. lib. 1. v. 113. Ariſtophan. in Nubibus act. 1. ſc. 2. v. 50. Plinius l. 3. ep. 1.

Antiqui monachi apud Chryſoſtomum prandium ignorabant. Quintus Smynæus in Paralipomenis poſt exactum diem cibi refectionem ſumptam ait a Pentheſilea, quæ Troianis auxilio venerat cum Amazonum exercitu. Apud Ariſtophanem in Nubibus facetus quidam Socratis diſcipulus Heri, inquit, nihil nobis cœnæ fuit ſub veſperam. Plinius iunior cœnæ meminit, quæ hieme poſt nonam, æſtate poſt octauam ſumeretur.

Val. Max. l. 1 c. 2. Seneca epiſt. 83. Cic. 1. Tuſcul. & Origen. l. 2. adu. Celſum. Trebell. in Salon. Gallieno. Polybius lib. 3. Onoſan. cap. 12. Cornel Celſus de re medica lib. 1. cap. 1. & 3. Ioſeph. de bello Iudaico l. 2. cap. 7

2 Quod autem ſpectat ad prandium, ſiue ad duplicem refectionem adſunt & alia teſtimonia, quibus conſtat antiquos & prandio, & cœna vſos quandoque. Notum eſt illud Ducis Spartani apud probatos ſcriptores. Prandete milites, hodie apud inferos cœnaturi. Dictum autem prandium ex eo quod milites ad prælium paret aſſerit Trebellius Pollio: & apud Varronem extat inter fragmenta Satyrarum vna cum hac inſcriptione, *Pranſus paratus*. Atque inde ſcribit Polybius ab impranſis militibus non ſuſcipiendum prælium, traditque præcepta de curando prandio Onoſander in Strategico. Cornelius Celſus Latinorum Medicorum Princeps commodius eſſe docet bis in die, quam ſemel cibum capere. Flauius Ioſephus hora quinta Eſſenos prandiſſe notat, & veſpere cœnaſſe. Extat apud Plutarchum Magni Alexandri apophtegma. Ad prandij condimenta nocturnas profectiones optimas eſſe, ad cœnæ autem prandij parcitatem. Obſeruat Hieronymus Mercurialis vir reconditæ eruditionis apud Græcos, Hippocratis præſertim temporibus, nullam de hac re certam legem fuiſſe, nam quidam ter, alij bis, plerique ſemel tantum in die reficiebantur. Euſtathius Theſſalonicenſis ad librum ſecundum Odyſſeæ Homeri veteres tribus cibis vſos fuiſſe aſſeuerat, matutino, meridiano, & veſpertino. Apud Homerum militibus, & Heroibus multiplex cibatus fuit, teſte Athenæo. Et primus quidem ientaculum dicebatur, græcè *ἀκράτισμα*, ſiue *ἀκρατισμός*, quod panis fruſta mero intincta ſumerentur. Sunt qui *ἄριστον* dictum ientaculum arbitrentur, qua voce bis tantum vtitur Homerus. Sed alij hac prandium ſignificant. Legendus Suidas verbo *Δεῖπνον*. Fulgentio Planciade auctore ientaculum dicitur guſtatio, & quaſi prægustatiua comeſtio. Plautus, & Martialis ientaculi mentionem faciunt

Mercurial. lib. 4. va. l. & c. 17. & lib. 1. de re gymnaſtica c. 9. & 11. Ath. l. 1. c. 4. Homer. Iliad. ω Odyſſ. π. vt vtroque loco admonuit Euſtathius.

faciunt: quod auroræ exortu olim ſumptum aſſerit Philemon
apud Athenæum. Sequebantur prandium, merenda, & cœ-
na. Merendæ certam horam aſſignatam non inuenio. Hanc
Græci vocant Ἑσπέρισμα, eamque commemorat Homerus. Cœ- Homer. Odyſſ. 2.
na veſperi ſumebatur, prandium circa meridiem. Proco-
pius Gazenſis in Geneſim, Adam, inquit, hora ſexta vetitum
cibum in ilia demiſit: eſt enim ea hora quaſi certa regula ho-
mini conſtituta, vt cibum capiat. Aelius Lampridius in A-
lexandro Seuero; Et cum dormirèt poſt conuiuium hora diei
ferè ſeptima. Græcus Auctor Anonymus interprete Lilio Lib. 2. Antholog. c. 91.
Giraldo:

Sufficit in ſextam labor horam, deinde ſequentur
Vt viuas numeri: littera ζῆθι monet.

Septima enim, octaua, nona, & decima hora in Græcis
horologijs vt Maximus Planudes commentatur, notãtur his
literis Z, H, Θ, I, quæ ſimul iunctæ verbum ζῆθι, exprimunt,
quod Latinè ſonat *viue*. Iuuenalis in fine ſatyræ vndecimæ
ſextam prandio deſignatam affirmat. Auſonius in Ephemeri-
de quintam aſſignat dicens:

Soſia prandendum eſt, quartam iam totus in horam
Sol calet, ad quintam flectitur vmbra notam.

Porrò veteres quater in die cibum modicè ſumpſiſſe oſtendit Muret. lib. 4. var lect. cap. 12.
Muretus. Prandium ſine potu, & tenue fuiſſe ſcribit Clemens Cl. Alex l. 2. Pædag. cap. 2.
Alexandrinus: quale etiam deſcribit Seneca dum ait, panis
ſiccus, & ſine menſa prandium; poſt quod non ſunt lauandæ Seneca epiſt. 83.
manus. Certam verò comedendi horam non exiſtimo omnes
gentes habuiſſe. Caſpijs venter Solarium eſt, inquit Ammia- Ammian. Marcel. lib. 23.
nus Marcellinus: quod multo iuſtiſſimum prædicat Plauti-
nus ille Paraſitus apud Gellium. Sed belluarum ritus eſt ex Gellius l. 3. c. 3.
ventris eſurie horas ſentire, ait Caſſiodorus. Facetè Dio- Caſſiod. l. 1. var. epiſt. 46.
genes interroganti quanam hora quis deberet cibum ſumere,
reſpondit: Si diues, quando vult; ſi pauper, quando poteſt. Laertius lib. 6.
Prandij vero, & cœnæ mentionem faciunt auctores celeberri-
mi Macrobius in Saturnalibus, Plutarchus in illo opuſculo, Macrob. l. 3. c. 17.
cuius titulus eſt, Non poſſe ſuauiter viui ſecundum Epicurũ,
Xenophon. in Cyripædia, in Oeconomicis, & paſſim in libris
Ἀναβάσεως, Suetonius in Domitiano, Hippocrates libro de Hippocrat. ſec. 4.
ratione victus in morbis acutis, Athenęus in cœnis ſapientum, Athen. l. 4 c. 13.
Mamertinus in Panegyrico Iuliani Imperatoris, Clemens A- Cl. Alex. l. 2. c. 2.
lexandrinus in Pædagogia, Sidonius Apollinaris in Epiſtolis, Sidon. l. 2. epiſt. 9.

Tzetzes chil. 8. v. 25.
Sauaro ad ep. 13. Lib. 6.
Dempſt. ad c. 27. lib. 5.
Bulen. g. l. 1. c. 23.

Ioannes Tzetzes in chiliadibus: & ex recentioribus Thomas Dempſterus ad antiquitates Romanas Ioannis Roſini, Ioannes Sauaro ad Sidonium Apollinarem, Iulius Cæſar Bulengerus libro de conuiuijs, vbi de hora prandij accuratiſſimè diſputat, & alij plures.

3 Sat dictum de infidelibus, nam quę hactenus diximus illis dumtaxat conueniſſe videntur. Iam noſtrorum mores diſquiramus. S. Benedictus facem mihi præfert capite quadrageſimo primo ſuæ regulæ. A ſancto Paſcha vſque ad Pentecoſten ad ſextam reficiant fratres, & ad ſeram cœnent: quæ prandij ſexta continuanda erit tota æſtate, exceptis ferijs quarta & ſexta, quibus ieiunandum ſit nec nè, Abbatis prouidentię remittitur. Ab Idibus autem Septembris vſque ad caput Quadrageſimæ ad nonam ſemper reficiant. In Quadrageſima verò vſque ad Paſcha ad veſperam reficiant. Ecce tria tempora prandio Monachorum ſanctiſſimus Legislator aſſignat, horam ſextam diebus quibus non ieiunatur; ieiunijs Quadrageſimalibus horam veſpertinam, alijs ieiunijs horam nonam. Hanc autem diſtributionem apud omnes olim Chriſtianos in vſu fuiſſe manifeſtum eſt. De ſextæ prandio ijs diebus, qui à ieiunij lege eximij ſunt, poſſem innumeros teſtes afferre Græcos, & Latinos, Caſſianum ſcilicet in Collationibus, & libro de ſpiritu Acediæ. Sanctum Nilum de eodem ſpiritu, Baſilium ſermone aſcetico, cui titulus eſt, De homine quod ſit imago Dei, ſanctum Pachomium initio regulæ, quam ab Angelo accepit, Theophylactum, Auctorem modi benè viuendi inter opera Bernardi, Gregorium Magnũ in Dialogis, Hugonem Victorinum in expoſitione regulæ ſancti Auguſtini, D. Thomam, & alios. Sed nolo tot teſtimonijs onerare lectorem. Id verò notandum eſt hoc loco erraſſe quoſdam canonum interpretes horam prandij tertiam eſſe dicentes, niſi fortè ſuorum temporum conſuetudinem reſpexerint. Certè Nicolaus Papa in reſponſionibus ad conſulta Bulgarorum hortatur eos, vt ante horam diei tertiam nullum corporalem cibum etiam in ipſis inſignioribus ſolemnitatibus omnino ſumant, cum ſcriptum legamus, *Væ ijs qui manè comedunt*. Quam conſtitutionem ita decet interpretari, vt hora tertia Miſſarum ſolemnia celebrantes poſtea circa quintam, vel ſextam reficerentur. Nec mirum ſi ſummus Pontifex antiquum Eccleſiæ rigorem aliquantulum eis relaxauerit,

Caſſian. Coll. 5. 21. c. 23. & l. 10. c. 1.

Theoph. in c. 27. Matth.
De modo benè viuendi ſer. 52.
Gr. Dial. l. 3. c. 15
Hug. in c. 3 D. Th. 2. 2. q. 147. art. 7.

Archidiac. & Turrecrē. ad c. Quod dixit diſt. 41.
Nico. papa. c. 60.

xauerit,

xauerit, feroces enim populos recens conuerſos ad fidem paulatim ad auſteriora ducere oportuit. Oſtendunt & ſacra Biblia hanc eamdem cibi capiendi horam. Fratres Ioſeph parabant munera, donec ipſe ingrederetur meridie, audierant enim quod ibi comeſturi eſſent panem. Cum populus reuertiſſet per meridiem, duo Seniores, qui caſtam Suſannam deperibant, dixerunt alter ad alterum, *Eamus domum, quia hora prandij eſt*. Cum Ieſus fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſuper fontem, hora erat quaſi ſexta, Diſcipuli verò abierant in ciuitatem, vt cibos emerent. Accedit quod Princeps Apoſtolorum diſcipulos non eſſe ebrios tanquam inſolubili argumento euicit, quod hora diei tertia eſſet à ſolita comeſtionis hora plurimum diſtans, qua nullatenus fieri poſſet, vt homines modeſti iam ſe mero ingurgitaſſent. Sed iam ad ieiunia vocamur. Sanctus Benedictus tempus prandij à tempore ieiunij diſtinguit, quia ſubtractio prandij ad ieiunij integritatem ſpectat, quare eſurialibus diebus (vt Plautino vocabulo vtar) quæ fit comeſtio, cœna non prandium eſſe debet, quæ quò amplius differtur; eò melius abſtinentiæ diſtrictio obſeruatur. Et quidem extra Quadrageſimam præcipit Eccleſia, ne ante horam Nonam manducemus. Athanaſius rem acu tetigit libro de Virginitate: Ieiuna totum annum, etiamſi nulla cogat neceſſitas: hora vero nona, cum iam in hymnis & precibus perſeueraueris, ſume panes tuos cum oleribus conſperſis oleo. Adſtipulantur alij, Hieronymus, Auguſtinus, Palladius, & Climacus. Eamdem horam antiquis Hebræis in vſu fuiſſe ſcribit Ariſteas in hiſtoria LXXII. interpretum, quos ait ſcripſiſſe vſq; ad horam nonã, deinde curaſſe corpora. Aurelius Prudẽtius Poeta clariſſimus hymno poſt ieiuniũ ſic canit:

Gen 43.25. Daniel.13.7.13. Ioan.4.6.8. Act.2.2.15. Hieron: epiſt. 22. Auguſt. ep. 118 in fine. Pallad. c. 139. Climac. gr. 13. Ariſteas. Pr dent. hym. 8. Κ αθημ.

Nona ſubmiſſum rotat hora ſolem
Partibus vix dum tribus euolatis,
Quarta deuexo ſupereſt in axe
Portio lucis.
Nos breuis voti dape vindicata
Soluimus feſtum, fruimurque menſis
Affatim plenis, quibus imbuatur
Prona voluptas.

Idem in hymno de S. Fructuoſo Epiſcopo, & alijs Martyribus Tarraconenſibus eamdem rem clarius explicat his verſibus. Hymn. 6. περὶ ϛεφ.

Quoſdam de populo videt ſacerdos

Libandum ſibi poculum afferentes :
Ieiunamus , ait , recuſo potum ,
Nondum nona diem reſignat hora .

Iudic. 20. 26. 1.Reg. 14. 24. 2.Reg. 1. 12. Baſil. orat. 1. de ieiun. Paulin. ep. 6. ad Amand. quę eſt in ordine 24. Chryſ. hom. 4. in Gen. Theodul. ep. ad clerum n 39.

In maiori autem ieiunio quadraginta dierum , qui anniuerſariam Chriſti morientis memoriam præcurrunt, vſque ad veſperam inediam prorogare antiquiſſima religio eſt . E veteri Teſtamento deſumpta videtur conſuetudo, paſſim enim Iſraelitæ ieiunaſſe vſque ad veſperam memorantur . Fauent ſancti Patres . Baſilius , Expectas veſperam , vt cibum capias. Paulinus , Quotidiana ieiunia non refugit , & pauperem menſam veſpertinus conuiua non horruit . Chryſoſtomus, Non exiſtimemus inediam vſque ad veſperam ad ſalutem nobis ſufficere . Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis epiſtola ad Clerũ ſuum ; Solent plures, qui ſe ieiunare putant (loquitur autem de Quadrageſima) mox vt ſignum audiunt ad nonam manducare , qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint , antequam veſpertinum celebretur officium: concurrendum eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſarũ ſolemnibus, ſiue veſpertinis officijs, largitis eleemoſynis ad cibum accedendum eſt . Si verò aliquis neceſſitate conſtrictus fuerit , vt ad Miſſam conuenire non valeat , æſtimata veſpertina hora , completa oratione ſua , ieiunium abſoluere debet. Bernardus ſermone de Quadrageſima, Hactenus vſque ad nonam ieiunauimus ſoli , nunc vſque ad veſperam ieiunabunt nobiſcum vniuerſi , reges , & principes ; clerus , & populus ; nobiles, & ignobiles : ſimul in vnum diues , & pauper . Extant & ſacri canones de hac re apud Gratianum, Burchardum , & Iuonem Hic liceat tandem ſubſiſtere , & deplorare . Heu quantum à priſco ieiuniorum ritu receſſimus ! Tunc vera ieiunia erant, dura , & auſtera : nunc leuia ſunt, & vix ieiunij nomine digna, ludus , & vmbra ieiunij . Etiam in ipſis ſolemnioribus peruigilijs vix meridiem expectamus , ſtatutas nonæ , & veſperarũ horas in ſolemni dumtaxat ſacrarum precum recitatione ſeruantes . Vtinam quod deeſt abſtinentiæ , aliarum virtutum exercitatione ſarciamus .

Bernard. ſer. 3. de Quadrag.

De conſ. d. 1. c. ſol. nr. Burchar. l. 13. c. 9. Iuop. 4. c. 42.

METRVM XIX.

O Nimium ætas aurea felix,
Cum ſponte ſua, vindice nullo

Cole-

Colerent homines iura, fidemque.
Candor morum, caſtuſque pudor
Querulas lites, diraque vinclis
Bella premebant. Saucia nullo
Vomere tellus teneras fruges
Vbere cornu læta ferebat.
Dulces epulas herba ſalubris,
Dabat & potum frigidus amnis:
Nondum certo limite campus
Diuiſus erat: nondum cinctæ
Mœnibus vrbes, nondum foribus
Munita domus, peruia cunctis
Diuitiarum gaza patebat.
Aberant fraudes, aberant cædes:
Non Theſſalicis mixta venenis
Pocula mortis, non aconita
Nouerat orbis. Pietas ſancta,
Amor, & ſummi Numinis horror
Placida gentes pace regebant.
At nunc miſeros poſtquam infecit
Deterioris vena metalli.
Iam vitiorum ſcelerata cohors
Agmine facto mundo incubuit,
Ambitio exlex, præcepſque furor,
Intima liuor viſcera rodens,
Rabies, cædes, furta, rapinæ,
Dolus, & fraudum perfida larua,
Venale nefas, dira venena,
Luxus, & auri cæca cupido,
Prodiga rerum gula, lautaque
Gloria menſæ, quam morborum
Immenſa lues, celerique gradu
Aſpera ſequitur, duraque egeſtas.
Tum ius, & amor, cultuſque Dei,
Veraque pietas, faſque, fideſque,
Atque omnis toto exulat orbe
Candida virtus, formaque morum.
Ergo querelas fundite acerbas
Mœſta iuuentus: plangite ſæuo
Sidere nati, genus infelix,

In quos ætas vltima venit.
Sentiat æther gemitus veſtros,
Sentiat aër, telluſque patens,
Et vaga pelagi mobilis vnda.
Soboles tantis obſeſſa malis
Non eſt luctu plangenda leui.
Nos infauſtum genus, ô pueri,
Flebile vulgus, malè nata ſeges
Sæui per iter triſte doloris
Celeres imus: nec ſic tellus
Infima ſupero diſtat ab axe,
Quantum à ſenibus noua diſtamus
Turba nepotum. Nos ſenio piger
Terræ opprobrium protulit orbis,
Qui grauiori pondere preſſi
Haud degeneres dabimus natos.
Sed inutilibus parcite lacrymis,
Parcite iuuenes, parcite tantos
Promere queſtus: dabitur vobis
Alium vitæ noſſe tenorem,
Si nunc veteres renouet mores
Præſens ætas. Aurea ſecla
Aurea morum norma reducet.

CAP.X

C A P. X.

De Veſperis.

§. I.

Myſticus ſolis occaſus. Quid ſit ſolem oriri, & occidere. Dicta quædam breuiter de cognitione ſui. Humanarum rerum magnam eſſe viciſſitudinem.

1 IAM diurni finis officij, iam iucundiſſimæ lucis inſtat occaſus, *Qui producit Luciferum in tempore ſuo,* iam *veſperum ſuper filios terræ conſurgere facit*. Iob 38.32. Nimirum, vt Sapiens obſeruat, *Oritur ſol, & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem. Luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur*. Eccleſ. 1.5. Ortus autem ſui, & occaſus alterna varietate magni nos admonet ſacramenti in Chriſto, & in Eccleſia, in Redemptore, & in redemptis. Et ipſe quidem verus iuſtitiæ ſol è puriſſimo Virginis vtero feliciter ortus occubuit in Paſſione, ac in admirabilis Aſcenſionis die reuerſus eſt in locum ſuum. *Exiui,* Ioan. 16.28. inquit, *à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Hic eſt ſol de quo pſallimus cum Propheta, Pſalm. 103. *ſol cognouit occaſum ſuum*, Chriſtus ſcilicet cognouit paſſionem ſuam. Sed numquid ita occidit ſol, vt non oriatur? Numquid qui dormit non adijciet vt reſurgat? Ipſe dixit, *Dormiui conturbatus*: Pſalm 56. Sed de ipſo etiam dictum eſt, *exaltare ſuper cœlos Deus*: & inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. Ergò ſicut ſol iſte viſibilis decedente die per incognitas ſemitas ad locũ regreſſus vnde exierat, rurſum expleto noctis curriculo de thalamo ſuo feſtinus erumpit: ita myſticus ſol, qui de ſinu Patris in vterum matris deſcendit, vt lumine ſuo illuſtraret vniuerſa, è cœlis iterato naſcetur exortu, quando iterum

Apoc. 1 ac ibidẽ.
rum apparebit expectantibus ſe in ſalutem. Ideò facies eius lucere dicitur, ſicut ſol lucet in virtute ſua, quia, vt S. Victo-

Victorin. Pictauien.
rinus Pictauienſis Epiſcopus ſcribit, licet ſolis gloria minor ſit quam gloria Domini, propter ortum tamen, & occaſum, & rurſus ortum ſcriptura dicit faciem eius ſimilem gloriæ ſolis. Sed & nobis ſingulis oritur ſol, & occidit, & ad locum ſuũ reuertitur. Oritur cum ſuam nobis infundendo gratiam dixerit de tenebris lucem ſplendeſcere: occidit, cum illud con-

Pſalm. 29.
tingit, quod in pſalmo ſcriptum eſt, *Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus*. Oritur timentibus Deum, & ſatagẽtibus per bona opera certam facere vocationem ſuam: occidit negligentibus, & fallaci præſumptione ſecuris. Oritur,

Salonius in cap. 1. Eccleſ.
inquit Salonius, timentibus ſe: occidit etiam meridie hæreticis, & malis Catholicis, quia propter peccata ſua lumen gratiæ ipſius amittunt. Oritur quibuſdam, alijs occidit, ait

Marc. Eremit. de Temperantia cap. 15.
Marcus eremita, pro varia eorum diſpoſitione, qui circa diuinam cognitionem verſantur: ille verò beatus eſt, qui poſſidet ipſum in ſeipſo iuſtitiæ ſolem, qui non eſt circumſcriptus veſpera, & ignoratione. Item alio modo. Oritur nobis ſol,

Ierem. 15. 9.
quando veritatis intelligentia cordi noſtro inſpiratur: Occidit cum intelligentiæ radius obſcuratur. *Occidit ei ſol*, ait Propheta, *cum adhuc dies eſſet*. Sed poſt occaſum ad locum ſuum reuertitur, vt iterum renaſcatur, quia per ſubtractionẽ gratiæ ad ſui conſiderationem mentis oculus reuerberatur. Solis enim huius locus proprius ipſe eſt animus. Per hoc verò quod diuina gratia ſe ad tempus ſubtrahit, cogitur homo agnoſcere quam nihil ſit, & quam per ſe nihil poſſit, per quã propriæ infirmitatis cognitionem amiſſa intelligentia reparatur, & quaſi ſol renaſcens ad altiſſimam rerum cœleſtium contemplationem paulatim aſcendit.

2 Ecce quantum valet humilis cognitio ſui, ſcriptum eſt

Luc. 14. 11.
enim, *Omnis qui ſe humiliat, exaltabitur*: &, *Bonum mihi*

Pſalm. 118.
quia humiliaſti me, vt diſcam mandata tua. Poſt occaſum ſequitur ortus, & humiliatio ſignum eſt gratiæ appropinquãtis. quia ſicut ante ruinam exaltatur cor, ita ante exaltationem humiliatur. Rectè Satyricus.

Iuuenal. Sat. 11. v. 27.
—E cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτὸν
Figendum, & memori tractandum pectore.

Hugo libro 2. de Anima cap. vlt.
Scientiam cœleſtium, & terreſtrium rerum, ait Hugo Victorinus, laudare, atque amare ſolent homines; ſed multo meliores

ſiores ſunt qui huic ſcientiæ præponunt cognoſcere ſemetipſos. Laudabilior ſiquidem eſt animus, cui nota eſt miſeria ſua, quam qui ea non reſpecta vias ſiderum, & naturas rerum ſcrutatur. Demonax interrogatus quando cœpiſſet philoſophari, tunc dixit, cum agnoſcere meipſum incœpi. Pythico templo inſcriptam olim hanc ſententiam, *Noſce teipſum*, tũ multi alij, tum ipſe Plato teſtatur, qui ait hanc inſcriptionem eſſe tanquam Dei ſalutationem ad homines præcipientis, vt temperatè viuant: noſce enim teipſum, & eſto temperans idẽ ſunt. Eſt ergo, vt docet Chriſtianus Pædagogus, diſciplinarum omnium pulcherrima, ac maxima ſeipſum noſſe: quia ſi quis ſeipſum norit, Deum cognoſcit; quod ſi Deum cognoſcet, ei aſſimilabitur. Idem aſſerit Magnus Antonius Abbas, qui ad ſuos Arſenoitas ſcribit eum, qui ſeipſum cognoſcit, tũ vniuerſos, dum Deum ipſum cognoſcere. Porrò naturæ noſtræ ignoratione, ait Hierocles, nullum non malorum genus in nos irrumpit. Cognitio verò ſui, inquit Iſaac, ſcientiæ omnium eſt plenitudo. Heu quam turpe, & probroſum eſt, exclamat quidam pietate inſignis ſcriptor, multa alia ſcire hominem, & neſcire ſeipſum! Nam ſi quis ſeipſum ignorat, audiet Dominum obiurgantem, & dicentem: *Si ignoras te, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum*. Videtis quæ nos maneat pœna noſtræ ignorationis, obſeruat Princeps Mirandulanus, illa Phœnix ingeniorum: Abeundum eſt à patre, quam abitionem ſequitur exhæredatio, qua quid infelicius? Egrediendum eſt vtique ex nobis, neque enim apud ſe eſt animus, qui ſeipſum non videt: qui autem à ſe exit, à ſe diuellitur, quo quid acerbius? Eundum poſt veſtigia gregum noſtrorum, id eſt poſt brutorum veſtigia, quæ ſunt in nobis, quo quid miſerius, quid deſpicatius, & contemptibilius? fieri ſcilicet pediſſequos beſtiarum, quarum nos duces natura ſtatuerat. Humanæ quippè naturæ hæc conditio eſt, teſte Boethio, vt tunc tantum cæteris rebus, cum ſe cognoſcit excellat: Eadem tamen infra beſtias redigatur, ſi ſe noſſe deſierit. Quod ſi noſipſos cognouerimus, quaſi meridianus fulgor conſurget nobis ad veſperam intelligentiæ ſol: & iuxta Prophetam Zachariam, *In tempore veſperi erit lux*. Omnium enim bonorum in nobis cuſtodiendorum tutiſſima ratio eſt ſeipſum non ignorare.

Stobæus ſer. 19.

Plato in Charmide.

Clem. Alex. init. lib 3. Pædagog.

Anton. ep. 1. & 6.

Hierocl. cap. 14. carmin. Pythag.

Iſaac de contemptu mundi c. 35.

Io. Taulerus ſer. de S. Laurentio.

Cant. 1. 7.

Io. Picus Mirandulan. in Heptaplo proœm. l. 5.

Boëth. de conſ. Phil. l. 2. proſa 5.

Iob 11. 17.

Zach. 14. 7.

3 Habet dies breuiſſima vitæ noſtræ lucem, & tenebras bonum, & malum: habet ortum ſolis, habet & eiuſdem occaſum. Si fortè tuæ noctis tenebras exoriens ſolis iubar fugarit, cautus eſto: noli ad hanc lucem incauta ſecuritate exultare: nam quicunque ſit hic fulgor, celeri diſparebit occaſu. Nondum venit illa dies, quæ neſcit occaſum; illa dies, quæ manè habet, ſed nullo terminatur veſpere: illa dies, de qua ſcriptum eſt, *Non occidet vltra ſol tuus, quia erit tibi Dominus in lucem ſempiternam*. Sed etſi occulta diuinæ ſapientiæ diſpoſitione tuæ lucis nitorem ſubitaneus ſolis occaſus offuſcarit, ne graui præoccupatus triſtitia animum deſpondeas, nec quaſi deſperans illud Prophetæ gemebundus vſurpes, *Væ mihi, quia declinauit dies, quia lõgiores factæ ſunt vmbræ veſperi:* citò enim veniet ſalus tua, eruntque nouiſſima tua meliora prioribus. Ne magnitudo lucis, & conſolationis extollat te, venit Sponſus, & recedit: ſed caue tibi ò Anima, non longè ille abeſt, & ſi non vides eum, ipſe tamen videt te plenus oculis ante, & retro. Hæ ſunt videlicet rerum viciſſitudines, Hic eſt iucundus, & vtilis diuinæ Sapientiæ ludus. *Venit manè, venit nox*. Nubilum veſperum ſerenum ſequitur mane, clarũ mane tenebroſus excipit veſper. *Mane dices, quis mihi det veſperum; & veſpere, quis mihi det mane?* Denique *ad veſperũ demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*. Iuuat hic autẽ duos eloquentia præſtantiſſimos viros Septimium Tertullianum, & Zenonem Epiſcopum hac de re loquentes audire. Hic ſermone de Reſurrectione; Sol, ait, quotidie naſcitur, eademque die qua naſcitur, moritur: nec tamen inſtantis finis ſorte terretur, ſuos vt repigret curſus, vt horas, ac momenta producat, vt ſaltem paulò diutius diei ſui demoretur in vita; ſed fidelis ſemper, ſemper intrepidus ad ſepulchrum noctis cognatæ contendit, ſciens in ipſo ſe habere quod viuit: denique adimitur ei ortus, ſi ei aufertur occaſus. Ille libro de Pallio ſic diſſerit: Dies, & nox inuicem vertunt, ſol ſtitionibus annuis, Luna modulationibus menſtruis variat, ſiderum diſtincta confuſio interdum deijcit quid, interdum reſuſcitat, cœli ambitus nunc ſub diuo ſplendidus, nunc nubilo ſordidus; aut imbres ruunt, & ſi qua miſſilia cum imbribus, deinde ſubſtillum, & denuò ſudum. Conſentaneum eſt igitur, vt quidam profanus admonet, neque nos ad ſubitas calamitates

Iſai. 60. 20.
Iere. 6. 4.
Iſai. 21. 12.
Deu er. 28. 67.
Pſalm. 29.
Zeno ferm. de Reſur.
Tertull. de Pall. cap. 2.
Dio Caſſius l. 47.

tes animo ita corruere, vt omnem ſpem proijciamus: neque lætis in præſentia rebus vſque adeò efferri, vt prouidentiam etiam perdamus; ſed ſpem futuri in medio vtriuſque fortunę collocatam habere, & tutò in vtramque partem conſilium capere. Lux, & tenebræ; frigus, & æſtus; dulcia, & aſpera mutuis vicibus veniunt, & redeunt; naſcuntur, & occidunt: ſic diſponente Domino, vt continua bonorum, malorumque ſucceſſione vitæ noſtræ alterna ſpatia conſtarent.

METRVM XX.

Non ſemper ſpatioſos irrigat
Turbidus imber agros.
Non ſemper rigidis aquilonibus
Pigra laborat humus.
Non ſemper ſyluis decus, & comas
Horrida tollit hiems.
Phœbaum quandoque ſerenius
Surgit ab axe iubar.
Quandoque alterna vice temporum
Soluitur acris hiems.
Flores quandoque aura fauonij
Imperioſa vocat.
Sic tempus certo ordine digerit
Quicquid in orbe viget.
Ille infans hodie qui naſcitur
Cras tumulatur humo.
Qui nunc ſemina grata nepotibus
Spargit, & arua colit,
Conſita cras euellit, & arida
Concremat igne ſata.
Eſt tempus, quo belli fulmine
Victima quiſque cadit.
Eſt tempus quo ſoſpitat omnia
Pacis alumna quies.
Deſtruit iſte ſuperba palatia,
Diruta at ille ſtruit.
Nunc manant lacrymarum flumina,
Nunc dolor omnis abeſt.

Omnia ſic ſpatijs pertranſeunt
Conglomerata ſuis.
Perpetuum nihil eſt, ſtabilem gradum
Nemo ſub axe tenet.
Numina firmant lege adamantina
Queis poſuere vices.

§. II.

De eo quod ſcriptum eſt, Ad veſperum demorabitur fletus. *Dictum obiter de vtilitate lacrymarum. Veſper contemplationem ſignificat.*

Eccleſ. 3. 4. 1 SApientiſſimus mortalium fuit, qui diſtinxit tempus flẽdi, & tempus ridendi. Quod ſi quæras quale tempus fletui, quale gaudio tribui debeat; iam audiſti Dauid reſpondentem, *ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*. Sed cur iubet Propheta veſpere flendum eſſe? cur nõ & manè, & meridie? aut quare cum lacrymis claudendus eſt dies, cum omni tempore hilarem datorem diligat Deus? Digna profectò ſolerti diſquiſitione res iſta videtur, eſtque eius explicatio ab antiquis Patribus petenda, quibus datum eſt noſſe myſteria regni Dei. Primus offert ſeſe vltrò Baſilius: Veſpera, inquit, præſens vita eſt, qua peccata plangi debent: ſcriptum eſt enim, *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*. Quicunque igitur dies ſeculi huius in conſummatione iam exiſtentis, & ad occaſum tendentis in plorandis peccatis exegerint, hi demum verè illo matutino adueniente gaudebunt. Nam *qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent*. Concinit Hieronymus: Veſpera tota iſta vita præſens intelligitur, qua per peccatum Adæ omnes vſque in finem ſeculi gemunt: ad matutinum autem erit lætitia in generali reſurrectione. Addo Auguſtinum quo huius rei explicatio inſignior fiat. Quid eſt, inquit, veſpere demorabitur fletus? Veſpera fit, quãdo ſol occidit. Occidit ſol ab homine, id eſt, lux illa iuſtitiæ, præſentia Dei. Ideò quando expulſus eſt Adam, quid dictũ eſt in Geneſi? *Cum deambularet Deus in Paradiſo*. Ad veſperum deambulabat Deus. Iam ille peccator texerat ſe intra lignum,

Marginal notes: Pſalm. 29. — Baſil. in pſ. 29. — Matth. 5. 5. — Hieron. in pſ. 29. — Auguſt. in eumd. pſalm.

lignum, nolebat videre faciem Dei, ad quam gaudere conſueuerat. Occiderat illi ſol iuſtitiæ, non gaudebat ad præſentiam Dei. Diu eris in fletu ò genus humanum, naſceris enim de Adam, & ſic eſt factum. In matutino ſperandum eſt, lætãdum eſt; ſed perferendum eſt modo, & gemendum. Antonius Patauinus Seraphicæ religionis decus eximium triplicẽ veſperam eſſe docet, & triplex matutinum, in quorum quolibet eſt fletus, & lætitia. Prima veſpera fuit Adæ culpa, in qua fuit fletus, cum de paradiſo eiectus audire meruit, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*: Primum matutinum fuit Natiuitas Ieſu Chriſti, *Euangelizo vobis gaudium magnum*. Secunda veſpera fuit mors Chriſti, in qua fuit fletus, *Filia Hieruſalem nolite flere ſuper me*: Secundum matutinum fuit ipſius reſurrectio, in qua fuit lætitia, *Gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino*. Tertia veſpera eſt in morte cuiuſlibet hominis, in qua eſt fletus, *Mortua eſt Sara, venitque Abraham, vt plangeret, & fleret eam*: Tertium matutinum erit ſanctis in generali reſurrectione, in qua *erit lætitia ſempiterna ſuper capita eorum*, vt dicit Iſaias. Iſychius Hieroſolymitanus, qui Leuiticum eruditiſſimis commentarijs illuſtrauit, per veſperam pœnitẽtiam intelligit, ad quam fletus demoratur, quia niſi peccator lacrymarum flumine ſcelera abluat, ſemper immundus erit coram Domino: atque ideo præcipit lex, vt qui aliquid ex ijs, quæ lege prohibita ſunt, fecerit vel attrectarit, immundus ſit vſque ad veſperam, donec ſcilicet peccati ſordes abluerit lacrymis, & pœnitentia.

Anton. Patau. ſer. Dominic. 17. poſt Pentec.

Gen. 3. 19.

Luc. 2. 10.

Ibid. 23. 28.

Ioann. 20. 20.

Gen. 23. 2.

Iſai. 35. 10.

Iſychius in Leuitic. cap. 11. & alibi paſſim.

2 Tanta eſt potentia lacrymarum, vt immunda quæque purgare valeant, infirma reficere, perdita reſtaurare. Luctus ſiquidẽ pius, ac religioſus, vt ſanctus Abbas Igniacenſis docet, in doctrina ſpiritus, & ordine primus, & vtilitate inuenitur præcipuus: quippè cum ſit ſumma ſapientia ſanctorũ, cuſtodia iuſtorum, ſobrietas modeſtorum, prima incipientium virtus, proficientium ſtimulus, perfectorum cumulus, pereuntium ſalus, periclitantium portus, promiſſionem denique habens conſolationum, quæ nunc ſunt, & gaudiorum, quæ futura ſũt. Ioannes Climacus maiorem baptiſmate fontem lacrymarum audaci hyperbole dixit: &, Abſque metu, inquit, ruinæ eſt, qui ex mortis, ſcelerumque memoria genas ſuas viuentium aquarum perpetuis imbribus rigat. Optimè Petrus Cellenſis. Demergit lacryma populum criminum, rupiumque noſtri pe-

Guerric Abb. ſer. 2 Pentec.

Climac. gr. 7.

Petr. Cellen. l. de panibus cap. 12.

ctoris

ctoris ſoluit duritiam, iudicis emollit iram, iam intentatæ iræ humili auſu flectit minas, vibratas reuaginat acies, erecta iam reſupinat ſupplicia, exundantes irrorat flammas, profundit de ſilice aquas, remollit aſpera, rigida recuruat, humectat arida, ſterilia fœcundat, ſordida lauat, decorat fœda, ſuſcitat emortua, reſerat clauſa, prohibita accelerat, intemperata temperat, portas refringit inferni, carbones extinguit ferreæ fornacis. Quid plura? Vincit inuincibilem, ligat omnipotentem, naufragium eſt vitiorum, portuſque naufragatorum, filium Dei ad nos inclinat, & ad veram Trinitatem interueniente ſpiritu nos eleuat. O humilis lacryma, exclamat ſapiés Idiota, tuum eſt regnum, tua eſt potentia; ante aſpectum iudicis interas, quicquid petis obtines, accuſantibus inimicis ſilentium imponis, O virtutem, ò efficaciam lacrymarum! rigant cœlum, terram diluunt, extinguunt gehennam. Ideó *cor ſapientum*, ait Eccleſiaſtes, *vbi triſtitia eſt, cor ſtultorum vbi lætitia*. Exite igitur, exite lacrymæ iampridem exire cupientes, Aperiantur cataractæ miſeri capitis, & erũpant fontes aquarum. Deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus, ſi fortè ſufficiant inundantes aquæ ſordes diluere culparum, quibus iram merui. Peccaui ſuper numerum arenæ maris, iniquitatem feci in omnem iuſtitiam Dei, à planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt ſanitas in me. Cum nondum aliquid egiſſem boni, vel mali, prœoccupauerunt me laquei mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Vulnerauerunt me vndique inimici mei, foderunt manus meas, & pedes meos, & contriuerunt omnia oſſa mea. A ſeculo confregi iugum, dirupi vincula, & dixi. Non ſeruiã. Commendauit autem charitatem ſuam in me Deus, quia cũ totus in peccatis eſſem, filium ſuum pro me tradidit morti, & ipſe innocens in lacum miſſus eſt, vt ſolueret collum meum à iugo captiuitatis. O vbi eſtis fontes lacrymarum, vt plangam die, ac nocte calamitatem meam! Lugete me montes, & colles: lugete me flumina, & maria: lugete me beſtiæ ſyluarum, reptilia terræ, & volucres cœli: quoniam vos quidem ſeruitis Deo, legeſque vobis ab illo impoſitas iugiter cuſtoditis: Ego verò pactum meum præuaricatus ſum, & amantiſſimo patri me filium prorſus degenerem exhibui. Vbi nũc es vanitas mea, ſuperbia mea! Quò perrexiſtis delectationes carnis meæ, quid profuiſtis mihi! Heu pro vobis innocentiã perdi-

Idiota de mẽſib. ſpirit. contẽpla.

Eccl. 7. 5.

perdidi, Deum amiſi, & æterna gaudia æternis ſupplicijs cõmutaui. Propterea contremiſco à grauiſſima illa voce, *Tollatur impius, ne uideat gloriam Dei*. Illam formidabilem sẽtentiam metuo; *Ite maledicti in ignem æternum*. Contremuerunt omnia oſſa mea ab ira iudicis omnipotentis, à fragore ruentis mundi, à conflagratione elementorum, à voce Archangeli, & à verbo aſpero. Tabeſcere me fecit pauor meus à dentibus beſtiæ infernalis, à rugientibus præparatis ad eſcã, ab ardoribus ſempiternis. Horreo conſcientiæ vermem, fœtorem ſulphuris, vaporem fumi, ſtridorem dentium, aſpectus dæmonum, & ſpiritum procellarum. Horreo tenebras exteriores, horreo interminabilem tormentorum æternitatẽ. Heu me mater mea, vt quid me genuiſti filium doloris, filiũ amaritudinis, & lacrymarum? cur exceptus genibus, cur lactatus vberibus, natus in combuſtionem, & cibus ignis? Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt præueniam fletibus fletum, & dolorem dolore? Contremuerunt columnæ cœli, viri ſanctiſſimi, ſi fortè legentes inciderunt in illud, *Neſcit homo vtrum amore, an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta*: Et ego miſer, ac deperditus homo in beatæ vitæ, æternũq; deplorandæ mortis collimitio conſtitutus, nullo ſanctimoniæ munimine ſeptus, nullo innocentiæ ſuffragio adiutus, nullo veræ pœnitentiæ præſidio vallatus, quaſi iam ſecurus nugabor, & ludens cum æternitate inter tot lacrymarum incitamenta ridebo in æternum periturus? Eccleſ.9.1.

METRVM XXI.

ITe igitur lacrymæ, rapidis concreſcite riuis,
Ite, rigate genas: ite, replete ſinum.
Exul enim patrijs tam longè diſſitus oris
Num potero lætos reddere voce ſonos?
Non benè confuſum mentitur gaudia pectus,
Nec bene mœrenti fingitur ore iocus.
Heu felix regio morſu deperdita pomi,
Queſtibus heu! quoties es reuocanda meis.
Atque utinam triſtes gemitus, vigileſque querelæ,
Flebilis aut poſſet te reuocare ſonus.
Mille genas, & mille oculos, & pectora mille
Optarem, & querulas fundere ſemper aquas.

O cœlum,

O cœlum, ô ſuperæ felicia gaudia vitæ,
Fulget vbi æterno lumine clara dies!
O Deus! ô ſuperi! (ceſſa, dolor anxie, ceſſa,
Ne impedias lacrymis, carminibuſque viam.)
Nam quid delitias patriæ, quid perdita cœli
Gaudia, quid ſuperos commemorare iuuat?
Heu magis afficiunt mœſtum præſentia pectus,
Ipſeque ſum lacrymis cauſa ſat apta meis.
Exulat orbe pudor, terras Aſtræa reliquit,
Sub pedibus pietas, faſque, fideſque iacent.
Vis colitur, iuriſque locum ſibi vendicat enſis,
Per vetitumque ruit gens ſcelerata nefas.
Contemptrix cœli, viliſque auidiſſima terræ,
Improba turba ſoli ſordida fruſta colit.
Omne ſcelus regnat, gula, luxus, furta, rapinæ:
Fanda nefanda malo mixta furore licènt.
Ipſe ego poſt puras ſancti baptiſmatis vndas,
Poſt ea quæ religant me tria vota Deo:
Heu quoties merui violati Numinis iram,
Committens variis crimina fœda modis?
Ergò ferite genas, ſæuite in pectora palmæ,
Ergò truces virgis ſcindite terga manus:
Imminet ecce dies poſt tot peccata verendus,
Stamina quo vitæ mors furibunda ſecet.
Tendimus huc omnes, nulli mors dira pepercit,
In ſe quiſque ſui funeris arma gerit.
Nulla palingeneſis potis eſt implere ruinam,
Ipſa leui curſu, dum loquor, hora fugit.
Quæ cantabat heri, mox frigida lingua tacebit,
Qui plaudebat ouans, nunc tumulatur humo.
Impie frange toros, madeant tibi tempora nardo,
Plaude choris, induc fercula, ſparge merum.
Delitias luctus ſequitur, malè ſana voluptas
Multa ſub Hyblæo melle venena premit.
Suſtinet hanc ſcenam tellus, hæc fabula mundum
Ludit, & in tragico vita dolore gemit.
Atque vtinam cuncti ceſſarent morte dolores,
Sed grauior poſt hanc luctus, & horror erit.
Iudicium ſupereſt, & ineluctabile tempus,
Arida quo tellus igne ſoluta ruat.

Cynthia

Cynthia palleſcet, & vaga ſidera luce carebunt,
Celabitque nitens Phœbus in axe iubar.
Atque iterum tellus effundet in aera viua
Corpora, quæ vaſto claudit auara ſinu.
Tum veniet Iudex procerum comitante caterua,
Et dicet reprobis Ite, uenite probis.
Heu quantus feriet tunc noxia pectora terror!
Impia quo poterit turba latere ſpecu?
Ah miſer! ah quantis tormentis tunc cruciabor,
Si mihi ſit merito pœna luenda rogo!
O mors, ô Iudex, & inexorabile Numen:
O mors extremum non habitura diem.
Parce animæ mens cæca tuæ, ſortique futuræ
Proſpice, ne incautum nox tenebroſa premat.
Felices nimium lacrymæ, queis Numinis ira
Cedit, inexhauſtis currite ſemper aquis.
Currite, & in duplices uertantur lumina fontes,
Perque oculos vnda, qua data porta, ruant.
Nam licet Oceanus me fluctibus amplus inundet,
Nulla meis lacrymis unda ſat eſſe poteſt.
Flebilibus cœpi naſcens vagire querelis,
In lacrymis uixi, par quoque finis erit.
Quod ſi merſa ſemel fuerint mea crimina planctu,
Tunc aberit cauſa deficiente dolor.

3 Non omittendum hoc loco quod Bernardus altius ſe ſurrigens docet. Nam per veſperam otium contemplationis intelligit, iuxta illud; *Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.* Surgit nimirum, & properat fidelis homo ad animarum lucra, ad vitæ actiuæ officia dum dies eſt: veſpere autem ad quietem contemplationis tantò ardentius regreditur, quantò fructuoſius eandem ſe meminit intermiſiſſe. Cæterum inter actionis negotium, & otium contemplationis fluctuat interdum, & exæſtuat timens, ne plus iuſto alteri horum inhæreat. Et fortaſſe tale aliquid S. Iob patiebatur cùm diceret, *Si dormiero dicam, quando conſurgam? & rurſum expectabo veſperam, & replebor doloribus vſque ad tenebras*: hoc eſt, & quietus neglecti operis, & occupatus perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virum ſanctum, ait Bernardus, inter fructum operis, & ſomnũ cõtemplationis grauiter æſtuare: & in bonis licet ſemper verſantem

Bern. ſerm. 57. in Cant.

Pſalm. 103.

Iob 7. 4.

ſantem, ſemper tamen quaſi de malis pœnitentiam agere, & Dei cum gemitu momentis ſingulis inquirere voluntatem. Vnicum quippè in huiuſmodi remedium, ſeu refugium Oratio eſt, & frequens gemitus ad Deum; vt quid, quando, & quatenus nos facere velit, aſſiduè nobis demonſtrare dignetur. Hoc itaque habet ſanctæ contemplationis veſper, vt ad eum quoque fletus demoretur. *In tempore veſpere*, ait Iſaias *& ecce turbatio*. Peracto enim iàm die turbari item ſolet quiſquis ſtudet placere Deo, cum in veſpertina conſcientiæ diſcuſſione pro negligentijs, & peccatis admiſſis orat, & lacrymatur, vt diuinam ſibi conciliet miſericordiam. Qui verò fideliter miniſtrando, conſulendo, & prædicando Domini ſui lucra ſtudioſè quæſiuit, *Dormiet ad veſperam in ſemitis Dedanim*, vt idem ſcribit Propheta, quia cœleſti deſiderio fulgens ſupernæ contemplationis arcem commodis dumtaxat, & opportunis horis conſcendit, dormitque in ſemitis Dedanim, id eſt iudiciorum, vt D. Hieronymus interpretatur, quia cooperante gratia de indulgentia præſumens iam non laborat in gemitu ſuo ſub timore iudicij; ſed proficiens in melius, Deiq; gloriam cum ineffabili gaudio contemplans lætus ſedet, vacuus dormit, quieſcit ſecurus, prohibente Domino, & conteſtante, ne quis dormientem præter eius voluntatem excitare præſumat. De primis, id eſt incipientibus, & adhuc gementibus ſub pondere diei, & æſtus ſcriptum eſt, *Venit mane, venit nox:* nam matutinam gratię illuſtrationem ſtatim ſequitur horribilis nox, vlulatus, & planctus magnus, timor, & tremor, ac inceſſabilis gemitus pro remiſſione peccatorum obtinenda; fluctuante nimirum conſcientia inter ſpem, & timorem, donec verbo Domini tenebræ, quæ ſunt ſuper faciem abyſſi, plenioris luminis illuſtratione diſsipentur. De ſecundis, qui iam pulſo timore ſingulariter in ſpe conſtituti dormiunt in pace, myſticè intelligo, quod in mundi creatione Moyſes ſæpius repetit, Factum eſt veſpere, & mane. Illis poſt mane ſequitur nox: iſtis poſt veſperam ſequitur mane, nec vlla fit mentio noctis. Vt enim ſubtiliter notat ſacræ purpuræ inſigne ornamentum Petrus Damiani, Veſper ipſa boni operis eſt perfectio, mane verò lux mentis. Nam cum bonum opus peruenit ad perfectionem, tunc in operantis mente lux gratiæ ſpiritualis exoritur, vt dum lucidum opus foris exequitur, intrinſecus ipſe gratia Spiritus illuſtretur. Nulla autē

noxijs

Iſaiæ 17. 14.

Iſaiæ 21. 13. ac lb. D. Hieronym.

Cant 2. 7.

Iſ. 21. 12.

Petr. Damian. epiſt. 5. lib. 2.

...itatis computatur, quoniam diuina perfuſi claritate amicti beneficium ſicut veſtimento.

§. III.

Magna eſſe veſpertini temporis ſacramenta. Notantur quædam de epiſtolis laureatis. Pacis encomium, & ad eam exhortatio.

1 SEd quorſum hæc tam multa, tamque conquiſitè? Nempè vt ſuſceptam de veſperis tractationē ſymbolicis explicationibus illuſtrem clarius exequamur. Quis enim hac hora non ſolitò feruentior in Dei laudibus inueniatur, quæ tot myſterijs inſignis habetur, tot ſacramentis nobilitatur? Eleganter ad hoc hortatur omnes Ambroſius. Cum veſpera diem claudit, Deo debemus per Pſalterium laudem dicere, & gloriam eius modulata ſuauitate concinere, quò operum noſtrorum conſummato certamine veluti victores requiem mereamur, & laboris quædam palma ſit ſoporis obliuio. (Ambroſ. c. 2. in fine com. in Malach.) Omitto pleraque ſacramenta, quibus hæc hora illuſtratur. Omitto inquam quod veſpertinum officium diurni finis, diurnæ & alternæ lucis occaſus eſt: atque ideò ſeculi huius interitum, vitæque noſtræ finem demonſtrat, vt Hieronymus Presbyter Salonius Epiſcopus, Olympiodorus, & Cæſarius luculenter oſtendunt. (Hieron. Salon. Olymp. ad cap. 1. Eccleſ. Cæſar. in ſ. dial. 1.) Omitto quod in vmbra veteris teſtamenti veſpertinum ſacrificium quotidie offerebatur. Omitto quod ipſe Dominus gentem ſuam à iugo ferreo Aegyptiacæ ſeruitutis ſolemni ſtrage primogenitorum liberaturus Agnum ſine macula ab vniuerſa multitudine filiorū Iſrael ad veſperam immolari præcepit. Cuius veſpertini ſacrificij nos myſticam exprimentes intelligentiam cantamus quotidie cum Pſalmographo, *Dirigatur Domine oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum*. (Pſalm. 140.) Illud quoque commendat veſperarum dignitatem, quod in ſacra Geneſis hiſtoria legimus. Noe vir iuſtus, atque perfectus ſcire cupiens poſt cataclyſmum an tellus iam ſicca, & detecta egreſſionem è tetro carcere permitteret, columbam emiſit exploratricem. *At illa*, ait ſacer (Gen. 8. 11.)

textus, *venit ad eum ad Veſperam portans ramum oliuæ [illegible], [illegible]tibus folijs in ore ſuo.* [illegible]litatem.

Claud. Mar. Victor lib. 2. com. in Gen.

> *Ergò emiſſa ſemel vitali è ſede columb[illegible]*
> *Nil referens certi, rurſum dimiſſa rep[illegible].*
> *Pacifera frugis paruum libamen oliuæ.*

T. Liu. lib. 5. dec. 1. Iul. Capit. in Maximino. Lamprid. in Alex. Seuero. Tacit. in vita Agric. Alex. ab Alex. dier. genialium l. 1. c. 27

Conſules, & Imperatores Romani poſt debellatos Imperij hoſtes literas laureatas ad Senatum mittebant triumphalis victoriæ nuncias, vt ſolus epiſtolæ aſpectus non niſi proſpera, & felicia indicaret. Narrat id Romanæ hiſtoriæ princeps, eumdemque morem recenſent Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Cornelius Tacitus, & ex recentioribus Alexander ab Alexandro. Deus verò pro epiſtola columbam miſit oleæ virentis ramulo inſignitam, è cuius aſpectu ſtatim vir ſapientiſſimus intelligeret magnam illam aquarum conflugē imminutam, priſtinamque terris faciem redditam eſſe. Explicat elegantiſſimè totius myſterij ſeriem Ambroſius libro de Noe.

Ambroſ. l. de Noe c. 19.

Volat autem columba, dum dies eſt; ingruentibus tenebris ad iuſtum reuertitur, quia iuſtitia, & pax in tenebroſis iniquorum pectoribus quieſcere nequaquam poſſunt, niſi diluuia paſſionum omnimodis deferbuerint. Emiſerat Noe coruum auem rapacem, & ſymbolum habentem cum diuina iuſtitia, & cum veſpere ſeueritatis. Nam apud Hebræos veſper dicitur *Hereb*, coruus *Horeb*, iiſdem literis puncto dumtaxat immutato. Ibat ille, & non reuertebatur quaſi gaudens in executione iuſtitiæ, donec ceſſarunt aquæ, & datus eſt locus miſericordiæ, & emiſſa columba decerptum ex oliua ſurculum indicem pacis ad veſperam deportauit.

2 Monemur hic ſaluberrimo conſilio Apoſtolicum in omnibus ſequi mandatum omnino præcauentes, ne *ſol occidat ſuper iracundiam noſtram*.

Ad Epheſ. 4. 26.

Sic veræ columbæ erimus dorſo aureo, penniſque deargentatis fulgentes: ſic germen virentis oliuæ ore noſtro portabimus ad veſperam, ſi ſole ad occaſum appropinquante pacem loquamur cum proximo noſtro, pacem cum nobis ipſis, & pacem habeamus ad Deum: ſic delectabimur in multitudine pacis, & pacis non erit finis. Quod ſplendor in igne, quod ſerenitas in aere, quod tranquillitas in mari, quod amœnitas in terra, id pax in corde.

Leo ſer. 6. de Nat.

Ipſa enim eſt, ait Magnus Leo, quæ parit filios Dei, nutrix dilectionis, & genitrix vnitatis, requies beatorum, & æter-

nitatis

nitatis habitaculum, cuius hoc opus proprium, & ſpeciale beneficium eſt, vt iungat Deo, quos ſecernit de mundo. Age verò, ſcribit Dionyſius Areopagita dictus Theoſophus, vt teſtatur Hilduinus: Age verò diuinam, conciliandique principē pacem pace dignis laudibus ornemus. Ea enim eſt, quæ omnia conſugit, atque inter omnia concordiam, connexionemque & gignit, & abſoluit. Itaque eam omnia expetunt, quod diuiduam ipſorum multitudinem ad totam coniunctionem traducat; inteſtinumque bellum huius vniuerſitatis ad eiuſdem generis domicilium coniungit. Hæc & alia plura diffusè, & abſtrusè de pace Dionyſius. Eandem multipliciter commendat vir eximius Potho Prumiēſis libro primo de ſtatu Domus Dei, atque inter cætera hæc habet. Pactum pacis eſt, quo Deus in Chriſto mundum ſibi reconciliauit. Ingrediens quippè mundum Saluator, pacem nobis per Angelos annunciauit. Egrediens de mundo, teſtamentum pacis fidelibus ſuis reliquit, dicens Apoſtolis, & in Apoſtolis nobis: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Miſſis etiam in mundum prædicatoribus præcepit: *In quamcumque domum intraueritis, primum dicite; Pax huic domui: quod ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra*. Qui ergo ſunt filij pacis, hi per gratiam pacis habitant in vnum. O beata pax, ò iucunda tranquillitas! Tu perfectio ſanctitatis es, tu iuſtitiæ regula, tu magiſtra doctrinæ, tu morum cuſtodia, tu puræ mentis indicium, ac omnium deſideriorum ampliſſima plenitudo. Cuſtodienda igitur præ omnibus virtutibus pax eſt, ait Petrus Chryſologus, quoniam Deus ſemper in pace eſt.

Dionyſ. Areopag. c. 11. de diu. no. Hilduin. in Areopagiticis.

Potho Prum. l. 1 de domo Dei.

Luce 2. 14.

Ioan. 14. 27.

Luc. 10. 5.

Chryſol. ſerm. 53

METRVM XXII.

O Sincera parens beatitatis,
Cæli delitium, Deique proles,
Pax terræ columen, decuſque morum,
Pax cunctis potior ducum triumphis,
Quos mundi colis abditos receſſus?
Hic te ſollicito requirit æſtu,
Vrbanos fugiens procul tumultus.
Hic inter ſcopulos, vagoſque fluctus,
Spumantis pelagi latere credit.

Hic

Hic deſerta petit loca, & per antra
Te quærens varias peragrat oras,
Qua lucens oritur, caditque Titan.
Hic vt te celer aſſequatur, aurum
Congeſtum colit, atque dignitatum
Regalem ſibi præparat decorem.
Hic demens iuga ſcandit, & remotos
Perſcrutatur agros: tamen ſuperna
Hi pacis nequeunt bonis potiri.
Cur ſic ergò tuum benigna Numen
Cælans implacidum relinquis orbem?
Pacem ſic ego ſciſcitabar: illa
Respondit. Proprio imperare cordi
Si noſti, tibi cognitumque Numen,
Poſſeſſumque meum eſt: ſinu receptam
Sic me perpetuo coles amore.

§. IV.

Veſperarum ex nouo Teſtamento prærogatiua. Veſper mundi finem ſignificat. Oratio ad Dominum, vt nobiſcum manere dignetur.

1 SEd iam ad nouum teſtamentum accedo, cuius veritas, & gratia *vergente mundi veſpere* admirāda diuini Verbi incarnatione facta eſt. Veſper mundi erat, cum Chriſtus venit, quia totus erat mundus in tenebris. Veſper erat, temporis ſcilicet plenitudo, & finis dierum, mundi ſenectus, & vltima ætas, vt Prophetæ futurorum præſcij prænunciauerūt. Veſper erat omnibus, quos immanium delictorum ſquallor, quos diræ mortis tenebroſus horror vrgebat. Porrò per veſperam vltimam mundi pereuntis ætatem intelligi, qua *Verbum caro factum eſt*, teſtes ſunt, vt alios prætermittam, Origenes, & Auguſtinus. Nos ſumus in quos deuenerunt fines ſeculorum. Nos ſeneſcentis qui poſtrema proles veteris abolitionem legis, nouæ vidimus promulgationem. Vitiorum agmina ab incarnato Verbo expulſa, virtutes vidimus reuocatas. Nobis æternæ beatitudinis oſtium recluſurus æternus Dei filius anguſto Virginis thalamo incluſus eſt. Fa-

Orig. hom. 7. in Exod. Auguſtinus ſer. 75. de temp.

ctus eſt mortalis Deus, vt nos faceret immortales. Verbum enim in Chriſto paſſum fuiſſe dicitur non ſimpliciter, ſed vt loquitur Ruſticus Cardinalis, propter vnitionem proprijficās ea quę ſunt paſſibilis naturæ per ſuificationem diſpenſatiuam: quod nos dicimus per Idiomatum communicationem. Quis non tantæ dignationis exceſſum dignis excipiat laudibus, digno colat affectu, digna gratiarum actione proſequatur? Veſper rurſum erat, cum tranſiturus de hoc mundo ad Patrem instructa legali cœna agnum comedit cum lactucis agreſtibus ipſe Agnus occiſus ab origine mundi acerbiſſimæ ſuæ paſſionis amaritudinem præfigurans. Poſt hæc ſurgens à cœna immundos diſcipulorum pedeslauit, & terſit: tum regreſſus ad menſam viuifica inſtituit pretioſiſſimi ſui corporis, & ſanguinis ſacramenta. O cœnam admirandam, ò gratiam ſuperexcellentem! Idem Dominus conuiua eſt, & conuiuium; cibans, & cibus; offerens, & oblatio; victima ſacerdotij ſui, & ſuæ victimæ ſacerdos: Manducat homo panem Angelorum, qui iumentis inſipientibus comparatus, fœnum, vt bos comedere dignus erat. Cibum percipit vitæ, qui de cœlo deſcendit, cibum omnis ſuauitatis, ſanctorum delitias, ferculum immortalitatis. Vinum bibit ſupercœleſte, vinum germinans virgines, & aridas ſitibundæ animæ fauces potu ſaliente in vitam æternam refocillat. In loco paſcuæ, in loco vberi collocatus flumina mellis, fontes lactis, liquorem balſami ſugit, torrente voluptatis potatur, & ab vberrimis cœleſtis ambroſiæ inundationibus inebriatur. O cœleſte conuiuiū, ò ſuauiſſimam refectionem, ò amoris exceſſum! Hac ratione vnus ſpiritus efficitur Sponſa cum Sponſo, Eccleſia cum Chriſto, anima cum Deo. Hac inquam ratione deuotus animus deliciatur, totus ſpiritualis euadit, omnem concupiſcentiæ nebulam euaporat, tantique amoris incendio ſuccenſus hominem cōburit in homine, & in abſcondito faciei Domini gloriatur. Tantam verò myſteriorum profunditatem veſpertino tempore in veſpere ſuæ paſsionis operatus eſt Dominus, vt nos etiam in veſpertinæ ſynaxis celebratione memoriam abundantiæ ſuauitatis eius eructemus. Propterea, ait Origenes, in mundi veſpera paſſus eſt Dominus, vt tu ſemper māduces de carnibus Verbi, quia ſemper in veſpera es, vſquequo veniat manè. Et ſi in hac veſpera ſolicitus fueris, & in fletu, ac ieiunijs, atque omni labore iuſtitiæ vitam duxeris, poteris & tu

Ruſticus lib. cōtra Acephalos.

Origen. hom.10. in Gen.

tu dicere : *Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*. Lætaberis enim mane, id eſt in ſeculo futuro,ſi in hoc ſeculo fructum iuſtitiæ in fletu, & labore collegeris.

2 Eſt hæc materia, quæ ducere diem poſſit, ſi cuncta horæ huius myſteria recenſere voluero. Veſper enim erat, cum è cruce depoſitus, & afflictiſſimæ matris ſinu exceptus dolorē ipſius innouauit, cum Angeli pacis ad obſequium Reginæ circumſtantes amarè flebant. Veſper erat, cum poſt triumphalem reſurrectionem duobus diſcipulis euntibus in caſtellum Emaus in habitu peregrini ſacundum ſe comitem adiunxit, vt corda propè deſperantia mutua confabulatione ad ſpei conſtantiam reuocaret. Sentiebant illi in ſcripturarum explicatione erumpentem ignem, qui per oſſa diffuſus totas animæ medullas ardentibus ſcintillis depaſcebat. Rurſum per Veſperam finis mundi intelligitur, ſicut dicit Chryſologus; Veſper eſt cum finitur dies ſeculi, mundus à luce temporum cum declinat. Hæc eſt veſpera, qua reddet Dominus vnicuique iuxta opera ſua: in cuius rei typum duo Angeli impias ciuitates naturæ iura violantes deuaſtante flamma conſumpturi venerunt ad eas veſpere, vt ipſa hora viſitationis (quod Abbas Tuitienſis notauit) triſtiſſimæ peccatorum cauſæ conueniret. Hæc eſt veſpera, qua duriſſima Hebræorum corda conuertentur ad Dominum, & qui cœleſtis doctrinæ pabulū tanquam cibum leuiſſimum nauſeabant, diuini verbi famem patientur vt canes. Tunc multi fideles adorabunt beſtiam, & dulciſſimum Chriſti nomen ſaxo duriores abnegabunt, ſicut ſcriptum eſt, *Lupuſq; ad veſperam vaſtauit eos*: & qui manè florebant, veſpere decident, indurabuntur, & areſcent. Hęc eſt veſpera, de qua ſcriptum eſt, *Ad veſperam demorabitur fletus*, hoc eſt de peccatoribus: nam de iuſtis Sophonias Propheta dicit, *Ad veſperam requieſcent*. Eſt quoque veſpera finis vitæ, vt ſanctus Abbas Rieuallenſis teſtatur, atque eius item ſymbolicè exprimit caſum, qui poſt opera lucis opera inchoat tenebrarum, cuius ſunt nouiſſima peiora prioribus. Has tenebras, hunc occaſum auertat à nobis Dominus, qui ſi nobiſcum fuerit, etiam veſpere tenebris carebimus, *& nox ſicut dies illuminabitur*.

3 Dicamus igitur cum diſcipulis illis, quorum cor ardēs erat in via: *Mane nobiſcum Domine*, mane nobiſcum, *quoniā adueſperaſcit*. Iam veſpera mater noctis tenebras parturit, iā nos

Margin notes: Chryſol. ſerm. 18. — R. p. Abb lib. 6. in Gen. c. p. 6. — Ierem. 5. 6. — Pſal. 29. — Sophon. 3. 7. — Aelredus ſerm. de adu. tu Domini. — Luc. 24. 29.

nos triſtitia confundit, deſperatio ſubmergit, intrauerunt aquæ vſque ad animam, & non eſt ſubſtantia: iam mentes noſtras horrenda concutit tempeſtas, iam frigus iniquitatis nos opprimit, glacies immunditiæ ſupercreſcit, iam ſauciata conſcientia terribilem iudicij ſententiam pertimeſcit. Mane nobiſcum, clementiſſime Domine, quoniam ſine te nihil poſſumus, nihil ſumus. Tu ſolatium noſtrum, tu refugium, & virtus, tu es turris fortitudinis à facie inimici. Omnes occupat nox perfidiæ, deficit lux veritatis, præualent ſcelera, refrigeſcit charitas; ad te autem ſunt oculi noſtri, ne pereamus. Mane nobiſcum, ne tenebræ nos comprehendant, & non extinguatur in nocte lucerna lucens, & ardens, quæ lucet nobis in loco iſto caliginoſo. Inſtat finis vitæ, diei veſpera, eripe nos de poteſtate tenebrarum, & ne declines in ira à ſeruis tuis, quia ſi nobiſcum fueris, in medio vmbræ mortis non timebimus mala, ſed gratiæ tuæ fulgoribus coruſcantes vitæ ſplendoribus illuſtrabimur in ipſa regione morientium. Bonũ eſt tecum eſſe, Ieſu dulciſſime, mane nobiſcum, & ne recedas à nobis: oſtende nobis faciem tuam, & ſalui erimus. Ecce longiores factæ ſunt vmbræ veſperi, imminet nox obſcuriſſima, in qua nemo poteſt operari, mane nobiſcum, & claude oſtium à foris, donec pertranſeant tenebræ; & iterum lux oriatur, & nobis oſtium aperias, oſtium fidei, & amoris; oſtium contra oſtium, quod in montis ædificio Ezechieli Prophetæ monſtratum eſt. Tu quidem habitas in excelſis, & aſcendis ſuper Cherubim, & volas ſuper pennas ventorum, & non valent ſerui tui inuenire locum tuum, niſi tu deſcendens nõ graueris venire ad nos; vel certè pertrahas ad te quærentes te, ſicut pollicitus es dicens, *Omnia traham ad meipſum*; &, *ecce vobiſcũ ſum vſque ad conſummationem ſeculi*. Memento igitur verbi tui, in quo nobis ſpem dediſti, & mane nobiſcum in veſpera vitæ huius, vt adueniente horribili mortis nocte educas nos de carcere iſto ad confitendum nomini tuo, tecumque perducas in admirabilem domum tuam, in qua nullæ ſunt tenebræ, nulla mœſtitia, ſed lux perpetua, verum gaudium, & exultatio ſempiterna. Ibi narrabimus quæ geſta ſunt in via, quomodo cognouimus te in fractione panis. Ibi lætabimur in te, & cantabimus laudes tuas ſine intermiſſione. Ibi ſedebimus tecum in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta.

§. V.

Quid ſit Veſper, & quæ eius etymologia. Qua hora veſpertinum officium perſolui debeat. Notantur quædam de Lucernario, & hora lucernari. Mores noſtros ab antiquis multum diſtare.

Macrob.1.ſat.c 3. Iſidor. 5. orig. cap.31. Plin.lib.2.cap.8.

1 IPſum nomen Veſperarum à Græcis duxit originem: nã vt teſtantur Macrobius, & Iſidorus ab Heſpero ſtella occidentali Veſper dicitur. Hæc vna errantium eſt, de qua Plinius, Infrà ſolem, ait, ambit ingens ſidus appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis,& Lunæ: preueniens quippè,& ante matutinum exoriẽs Luciferi nomen accipit, vt ſol alter diem maturans: contrà ab occaſu refulgens nominatur veſper, vt prorogans lucem, vicéque lunæ reddens. Notat Suidas verbo Ε'σπερος ὁς κάλλιστος Primo Parmenidem deprehendiſſe eumdem eſſe veſperum, & Luciferum, quod alij Pythagoræ tribuunt. De qua re ſic canit Georgius Piſides in Coſmurgia.

Ibid v.349.

Quis vnum, & idem ſidus acri lumine
Modo Phoſphorum modo Veſperum ſi perſpicit,
Hoc neſciat binorum opificem curſuum
Lucis Prophetam, noctis eſſe nuntium?

Callimach. hym. in Deliam v.302. Calab. l.c. v 31. in ſch idyll.7. Appollon.lib.4. Calfurn. in fine Ecl.5.

Laudant Veſperũ Callimachus in hymnis, Quintus Calaber in Paralipomenis,& Moſchus in Idyllijs. A Muſæo Βαθυσκ ος ἀστηρ ſtella vmbroſa, ab Apollonio in Argonauticis αυλιον ἀστηρ caularum ſtella nuncupatur. A Calfurnio Noctifer vocatur his verſibus,

Sed iam ſera dies cadit, & iam ſole fugato
Frigidus æſtiuas impellit Noctifer vmbras.

Catullus.

Itemque à Catullo in carmine nuptiali, ait enim,

Nimirum Eoos oſtendit Noctifer ignes.

Scholiaſtes Euripidis Veſperum dictum arbitratur, quod omnia ferat quæcunque diſperſit Aurora. Conſentit huic etymologiæ Sappho Poetria apud Demetrium Phalereum his verbis; Εσπερε πάντα φέρεις. φέρεις οἶνον, φέρεις αἶγα φέρεις ματέρι παῖδα. Veſper omnia fers, fers vinum, fers capram, fers matri filiam.

Sappho apud Demetr. lib. de locutione.

ſiliam. Hoc idem ſidus multi Venerem appellant apud Iuliũ Hyginum, quibus apud Plotinũ adſtipulantur Platonici: Plautus Veſperuginem vocat. Docet autem D. Hieronymus Iudæos, qui vſque ad veſperam ieiunium protrahebant, tunc ſolummodo ad ſumendum cibum acceſſiſſe, cum primùm hęc ſtella appareret.

Iul. Hygin. circa fin lib. Aſtron. Plotin. l. de amore enn. l. 5. c. 8. Plaut in Amphitr. Hieron. l. adu. Iouinianum.

2 Quod verò ſpectat ad legitimum tempus huius officij ſolemniter celebrandi variant antiqui Patres. Sunt qui autument ipſo noctis initio perſoluendum, ideoque inter noctis officia veſperas computant, cui opinioni fauet Baronius tomo primo Annalium. Alij verò extrema diei parte ante ſolis occubitum veſpertinam ſynaxim agendam præcipiunt, quam propterea volunt ad diurnæ ſeruitutis penſum pertinere. Stat pro priori parte Iſidorus, cuius ſententiam repetit, & calculo ſuo approbat Rabanus Maurus. Stat etiam auctoritas hymni, quem Mediolanenſis Eccleſia, & Ordo Ciſtercienſis quotidie canunt ad Veſperas, his præſertim verſibus.

Baron. to. 1 an. 51.

Iſidor. de Eccleſ. off. lib. 1. c. 2. Raban. lib. 2. de inſtit. cleric. c. 7.

Grates peracto iam die,
E noctis exortu preces,
Voti reos vt adiuues,
Hymnum canentes ſoluimus.

Stat denique copioſa phalanx eorum Patrum, qui veſpertinũ officium lucernarium, vel horam lucernarem appellant, quod tunc lucernæ ingruentibus tenebris accenderentur. S. Clemẽs Romanus cohortem ducit. Is in Apoſtolicis Conſtitutionibus veſpertinam obſecrationem, & gratiarum actionem, Frãciſco Turriano interpretante, Denuntiationem obſecrationis nocturnæ, & Nocturnam gratiarum actionem poſt incenſa lumina inſcripſit. Sequuntur Clementem antiquiores Patres, Epiphanius, Hieronymus, Caſſianus, Baſilius, Caſſiodorus, Socrates, Nicephorus, Auctor ſermonum ad fratres in Eremo, Vranius Presbyter, & alij multi apud Marcellum Francolinũ, qui lucernarium, horam lucernarem, pſalmoſque lucernales expreſsè cõmemorant. Hi omnes veſpertinas preces nocturno tempori aſsignant. Non minorem tamen auctoritatem habent, qui à tenebris vindicant, & ſole adhuc ſuper finitorẽ fulgente celebrandas eſſe contendunt. Satis ſuperque pro innumeris alijs mihi eſt ſolus Benedictus Monachorum Pater, & legiſlator, qui de Veſperis hæc in regula ſanciuit. In Quadrageſima ad Veſperam reficiant. Ipſa tamen veſpera ſic aga-

Clem. Rom. lib. 2. cap. 34. & ſeqq.

Epiphan l. 3. adu. hær in f. Hieron. ep. 7. ad Lætam. & in 2 expoſ. pſ. 119 Caſſian. lib. 2 c. 3. Baſ. l. de Spiritu ſancto cap. 29. Caſſiod. in Trip. lib. 9. cap. 38. Socrat. l. 5. hiſt. c. 21. Niceph. l. 12. c. 34. Ad fr tr. in Erem. ſer. 1. Vran. in vita S. Paulini. Francolin c. 17. Bened. reg. c 41.

tur, vt lumine lucernæ non indigeant reficientes. Sed & omni tempore ſiue cœnæ, ſiue refectionis, hora ſic temperetur, vt cum luce omnia fiant. Sic præcipit vir beatus, lucis amicus, diſcretionis exemplar, vt cum luce diei omnia conſumentur, nempe vt monachi nocturnæ quieti quantum naturæ ſat eſt tribuentes ad nocturnas vigilias alacriores ſurgant: tum etiam vt completorio hora diei poſtrema relinquatur. Et ne quis putet ſolos eſſe monachos, qui diurnam Veſperarum celebrationem propugnent, alium teſtem profero virum doctū, & grauem Amalarium Fortunatum. Is tametſi lib. 4. de Eccleſiaſticis officijs, Iſidoro, quem ſupra citauimus, conſentire videatur; libro tamen de ordine Antiphonarij, quaſi Palinodiam canens, Nos, inquit, ſæpiſsime ſolemus veſpertinale officium ante ſolis occubitum celebrare. Notat autem Francolinus veſpertinum tempus ſtatim poſt Nonam incipere. Cōſtat ex hymno ipſius Nonæ, quo precamur, Largire clarum veſpere. Conſtat præterea, quia licet veſpera in ſolis occaſu propriè intelligatur, nihilominus totam quartam, & vltimam diei partem denominat, quæ poſt Nonam incipit, & in ſolis occubitu terminatur. Quia verò vltima diei hora completorio aſsignatur, duæ tantum horæ Veſperis relictæ ſunt, decima ſcilicet, & vndecima, ac proinde in fine vndecimæ Veſpertinæ ſynaxis legitimum tempus erit, vt Francolinus, Turrecremata, Ioannes Beleth, & alij ſapienter obſeruarunt.

Amal. lib. 4. c. 7. & de ord. Antiph. cap. 6.

Francolin. c. 19. & 20.

Francol. ibidem. Turrecrem. tract. 73. in reg. S. Ben. Beleth c. 29. ſui Rationalis.

3 Noſtris verò temporibus hęc horarum diſtinctio haudquaquam in vſu eſt. Nam Veſperæ in Quadrageſima circa meridiem, alijs temporibus circa horam nonam perſolui ſolent. Rectè Pelagius Papa. Defectus noſtrorum temporum, quibus non ſolum merita, ſed ipſa hominum corpora defecerunt, diſtrictionis illius non patitur manere cenſuram. Item Smaragdus Abbas, Modò apud nos iam aliter, atque aliter habetur. Quanto enim ſerotini à primitiuis, tantò longius vitæ merito ab antiquis diſtamus Patribus. Illi enim erant ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes: nos autem tepidi, & nauſeam facientes, ſumus tamen in miſericordia Domini ſperantes. Pottho quoque Prumienſis, In ordine, inquit, monaſtico, qui honeſtis ſtudijs, & laudabilibus inſtitutis aliquādo præeminebat, noſtris iam diebus color optimus Eccleſiaſticæ grauitatis mutatus eſſe videtur, ſuperinducto quodam fuco leuitatis. Ecce enim vita monaſtica, quæ erat columna, & firmamentum

C. Fraternitatis diſt. 34.

Smaragd. in reg. S. Bened. cap. 20.

Pottho in fin. l. 3. de domo Dei.

tum

tum religionis, in qua videlicet viguit diſciplinæ cenſura, morum grauitas, maturitas conſiliorum, auctoritatis pondus, antiquitatis inſigne, in Eccleſiaſticis officijs repentinis viſa eſt nouitatibus acquieſcere, & quadam iuuenili paſſa eſt decolorari leuitate. Numquid Patribus doctiores, aut deuotiores ſumus? Superba mente præſumimus quicquid ipſorum in talibus prudentia præteriuit. Hæc Potho, qui vixit ante annos quingentos: Quod ſi monaſticæ inſtitutionis feruorem iam ſuis diebus refrixiſſe viri ſummi, & antiqui conquerantur; quid nobis infelicibus vix nudum monachi nomen habentibus poſt tot annorum centurias dicendum erit? Heu quantum receſſimus à ſemitis antiquis, quas poſuerunt Patres noſtri! Heu quam tetra vitiorum fuligine obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus?

Nona ætas agitur, peioraque ſecula ferri
Temporibus, quorum ſceleri non inuenit ipſa Iuuenal. ſat. 13.
Nomen, & à nullo poſuit natura metallo.

Hæc Satyrici obiurgatio quàm verè conuenit ætati noſtræ! Sed numquid deſperandum? Abſit. Ecce enim non eſt abbreuiata manus Domini, vt ſaluare nequeat: neque aggrauata eſt auris eius, vt non exaudiat. Verumtamen iniquitates noſtræ diuiſerunt inter nos, & Deum noſtrum: & peccata noſtra auerterunt faciem eius à nobis, ne exaudiret. Propterea fuſis lacrymis indulgentiam Domini poſtulemus, ne caliginoſa ſcelerum nox nos incautos apprehendat. Hora vndecima eſt, ait S. Zeno, concluſa ſunt diei tempora, curramus omnes, feſtinemus, ne nox adſit, ne hora prætereat, ne nox mortis inſiſtat. Beatus quidem qui à manè vſque in noctem laborans paratum denarium tanquam debitum poſtulat. Sed quia bonus eſt Dominus, quia miſericors eſt, ſperemus in eum, vt vndecimæ licet horæ operarij laboris diurni denarium conſequamur. Zeno in An. ſerm. de pſalm. 128.

CAP. XI.

CAP. XL.

De Completorio:

§. I.

Completorium cur ſic dictum. Quare à lectione inchoetur. Oſtenſum contra quoſdam Sanctum Benedictum primum Completorij inſtitutorem fuiſſe.

1 SEPTEM diuinis officijs pro viribus ingenij mei, quod ſentio quam ſit exiguum, Domino opitulante commemoratis, remanet octauum, quod Completorium dicitur, & propter ſui nominis effectum in fine cęterorum celebratur. Completorium enim dictum exiſtimant quotquot de ſacris Eccleſiæ ritibus ſcribunt, vel quia dici curſus, noſtræque ſeruitutis penſum hac hora completur, vt poſt Venerabilem Bedam notat Iodocus Chlictoueus: vel quia in illo eſus, potus, locutio, & alia ad corporis ſuſtentationem neceſſaria cōplentur, & conſumantur, vt putant Amalarius Fortunatus, & Hugo Victorinus poſt D. Benedictum. Hic capite 42. ſuæ regulæ grauiſſimè præcipit, vt dicta veſpera diebus ieiuniorum, alijs autem diebus ſtatim poſt cœnam, ſedeant omnes in vnū, & legat vnus collationes, vel vitas Patrum, aut certè aliud, quod ædificet audientes, & lectis quatuor, vel quinque folijs, vel quantum hora permittit, omnibus in vnum occurrentibus per hanc moram lectionis, ſi quis fortè in aſsignato ſibi commiſſo fuerit occupatus, occurrat. Omnes ergo in vnum congregati compleant, id eſt completorium recitent, quo diuinę laudes complentur. Ideò autem ſanctus Pater lectionē completorio pręmitti voluit, vt Monachi ex diurnis operibus, vel negotijs diſtracti, ipſa lectione reuocarentur ad Deum. Quare libros magnæ ædificationis, & pietatis legi præcepit, cuiuſmodi ſunt collationes Patrum à Ioanne Caſsiano conſcri-

Beda lib. de medie paſſ. Chriſti per 7. horas. Iod. c. Chlict. l. 2. Elucid. Eccl. cap. de horis canonic. Amal. lib. 4. c. 8. Hugo in ſpeculo cap. 3.

pte,

ræ, vitæ quoque ſanctorum, & diuerſorum Patrum aſcetici ſermones. Pro qua lectione Smaragdus Abbas Diadema Monachorum compoſuit, vt ex eo ſingulis diebus capitulum vnum legeretur. Ex hac verò monaſtica conſtitutione ratio colligitur, qua factum eſt, vt præter cęterarum horarum conſuetudinem hoc officium à lectione inchoetur. Breuis enim lectio, quæ hodie Completorium antecedit, illam procul dubio reprę ſentat, quam ex Collationibus, vel vitis Patrum olim monachi faciebant, poſt quam ipſum Completorium immediatè ſequebatur. Quo peracto omnem prorſus loquendi facultatem ſanctiſsimus legiſlator denegauit, grauioris vindictæ reum ſtatuens monachum, qui hanc taciturnitatis regulam auſus fuerit præuaricari.

2 Quia verò S. Benedicti mentionem fecimus, illud hic opportunè monebo, quod à nemine, quod ſciam, hactenus eſt obſeruatum, ipſum videlicet præclariſſimum Patrem primum completorij inſtitutorem fuiſſe: quæ aſſertio, quia apud aliquos non vſquequaque eruditos admirationem habebit, æquiori lance libranda, & ſolidis rationum momentis ſtabilienda eſt. Facit in primis ad eius veritatem aſtruendam, quod licet in Scripturis, & Patribus frequens habeatur mentio orationis faciendæ in fine diei; ad veſperas tamen, & nō ad completorium illæ ſententię referri debent. Accedit deinde quod ipſo nomine completorij nullus eccleſiaſticus ſcriptor Benedicto antiquior vſus fuit: nec apud quempiam Græcum, vel Latinum auctorem huius officij nomen reperitur. Res autem ipſa ſub alijs nominibus vix à veſperis diſcerni poteſt. Nec eſt quod animum cuiuſpiam moueat ſecunda regula D. Auguſtini, quæ diſertis verbis meminit completorij, nam illa perperam tanto Doctori tributa eſt, & ab aliquo imperito conficta videtur: precibus enim matutinis Pſalmos aſſignat octoginta octo, Lucernarium diſtinguit à Veſperis, & multas alias continet de diuinis officijs abſurditates. Nomen item completorij in regula Monacharum inter opera D. Hieronymi reperitur, ſed illa ſpuria eſt, & au- Reg. Monachar. c. 39.
ctoris recentioris. Caſſiodorus quoque explicans verſiculum Caſſiod. in pſ. 118
Pſalmi, *Septies in die laudem dixi tibi*, ſeptem, inquit, illas ſignificat vices, quibus ſe Monachorum pia deuotio conſolatur, matutinas, tertiam, ſextam, nonam, lucernariam, completorios, nocturnos. At iſte ſcripſit regula Benedicti-

na

na iam promulgata, vt diligentes Chronologi obſeruant, & ex Annalibus doctiſſimi Baronij luce clarius conſtat. Errant igitur toto cœlo, qui ab ipſis Apoſtolis originem completorio fuiſſe aſſeuerant. Et quidem Latinos Patres ante Benedictum expreſſam eius mentionem nullatenus feciſſe concedunt omnes diligentiſſimi rei huius indagatores Marcellus Francolinus, Franciſcus Suarez, Robertus Bellarminus, & alij. Idem de Græcis ſentiendum eſt, quicquid nonnulli homines alioquin non contemnendę eruditionis in contrarium reclament. Quid enim? commemorant illi orationem ſolitam noctis ante ſomni dormitionem faciendam. Eſto ſanè. An idcircò hæc inſtitutio ad completorium trahenda eſt? Non credo. Enimuerò vel de veſperarum ſolemnitate, vel de alia qua priuata oratione explicari debent: ideoque valde ſemipletum erat hoc completorium. Miror in hac parte doctiſſimi viri ſapientiam dormitantem. Scribit hic expreſſe ſe completorij mentionem ſe primum inueniſſe apud Baſilium in regulis fuſius diſputatis. Age, proferamus textum. Completo iam die, ait ille, poſtquam horæ nonæ myſteria ex actibus Apoſtolorum explanauit, pro ijs omnibus, quæ in eo die facta nobis fuerint, feliciterue nobis euenerint, gratiarum actio ſuccedat: eorumque quæ vel per conſenſum, aut ſecus contra animi ſententiam prætermiſſa ſint confeſſio: ac ſiquid latens delictum aliquod admiſſum fuerit verbis, operibus, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad ſimilia peccata iterum euitanda valdè vtilis eſt præteritorum conſideratio. Idcircò Dauid dicit, *Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini*. Tuam fidem obteſtor amice Lector, agnoſciſnè hactenus aliquod veſtigium completorij? An quia meminit confeſſionis, quam Eccleſia Romana completorio præmittere ſolet, ideò quamdam eius effigiem hic adumbratam exiſtimas? Sed præſtat ſequentia Baſilij verba recitare. Tum autem, inquit, primis ſe iam noctis intendentibus tenebris ſequetur petitio, vt quies quam ſumus capturi inoffenſa, & ab omni perturbatione, ac vitio libera ſit, qua hora etiam neceſſariò nonageſimus recitari Pſalmus debet. Hæc ille, qui dum ingruentes tenebras, & Pſalmi nonageſimi recitationem commemorat, videtur ſanè primo aſpectu ipſum completorium delineare. Sed neutra coniectura ſufficiens eſt.

Francol. cap. 14. & 21.
Suarez l. de hor. canonic. cap. 5.
Bellarm. lib. 1. de bonis oper. in particul. cap. 11.
Bellarm. ibidem.
Baſil. reg. fuſ. q. 37

Primo

Primò quia cum ſtatim poſt nonam veſpertinas preces recenſeat; quæ antiquiſſimæ ſunt, & completo iam die ad lucernam cantari ſolebant, vt capite ſuperiori oſtenſum eſt, quid mirum ſi de tenebris mentio fiat? Deinde tametſi nonageſimum Pſalmum etiam nunc ad completorium dicamus, huius tamen Pſalmi deſignatio nihil facit pro completorio: nam etiam hora ſexta hunc eumdem Pſalmum dicendum eſſe præcepit, vt liberemur ab incurſu, & dæmonio meridiano. Quid quod Baronius hæc eadem Baſilij verba de tribus nocturnis vigilijs interpretatur, quæ olim ter in nocte ſurgendo recitabantur? Tandem idem Baſilius ſermone primo de inſtitutione Monachorum, qui alijs eſt ſermo quartus exercitamentorum pietatis, horarum canonicarum tempus, & numerum deſcribens adeò clarè rem iſtam diffinit, vt nulla amplius dubietas relinquatur. Is eſt, inquit, horarum modus tenendus, qui à veteribus olim ſanctis viris ad orationem deſcriptus eſt. Etenim eximius ille Dauid ait: *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.* Addit deinde idem Propheta: *Veſpere, manè, & meridie.* Quin & Spiritus ſanctus circiter horam diei tertiam miſſus fuit, ſicut ex Actis accepimus, quo tempore, cum propter illam variarum linguarum efficacem vim Phariſæi diſcipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios eſſe, qui ea loquerentur, ſiquidem horam illam tertiam fuiſſe. Porrò Nona Dominicæ paſſionis memoriam refert, illius quæ vitæ noſtræ cauſa ſuſcepta eſt. Verum quoniam item hoc eſt apud eundem Dauid: *Septies in die laudem dixi tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ*: tempora autem illa quæ diximus, neutiquam ſeptenarium orationis numerũ conficiunt, bipartito diuidenda meridiana oratio eſt, ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera ſubſequatur, quò perpetua hęc nobis formula ſit Deum ſepties per ſingulas dierum conuerſiones laudibus celebrandi. Ecce quas horas diuino cultui ſuo tempore aſſignatas enumerat Baſilius. Primò quidem ex Pſalmis nocturnos, laudes, ſextam, & veſperas. Addit ex nouo Teſtamento tertiam, & nonam. Poſtea vt ſeptenarius Prophetæ numerus adimpleatur ſextam in duas partes diuidi iubet, quarum vna cibum antecedat, altera ſubſequatur. Quis hic non videt nullum completorium apud Baſilium fuiſſe? Nam qua ratione iam dictæ horæ ſextæ partitionem ad ſeptenarij numeri ſupplementum inſtituiſſet, ſi

Baron. an. 51. n. 6.

poſt veſperas aliæ preces ſuperfuiſſent ſuperioribus adiungendæ? Nulla igitur, non dicam expreſſa mentio, ſed ne rudis quidem adumbratio completorij in præcitata Baſilij ſententia reperitur, quam ideò ad veſperas referre omnino debemus.

3 Confirmatur amplius hæc aſſertio ex diligenti cæterorum Græciæ ſcriptorum diſcuſſione, qui multis ſeculis poſt Baſilium vixere. Nulla enim completorij mentio apud illos habetur, adeò priſcis Græcis ignotum fuit hoc officium. Ioannes Climacus ad ſextum pertinet ſeculum. Is ſermone de Paſtoris officio; Quidam Pater, ait, poſt complementum veſpertinarum orationum alicui duos, alij tres, alij centum pſallere pſalmos ante ſomnum iniungebat. Ergò poſt veſperas nulla ſolemnis oratio remanebat, ſed priuata cuique pſalmodia imponebatur. Euthymius Zigabenus Monachus vixit ſeculo duodecimo tempore Alexij Commeni Imperatoris. Hic ad illum Pſalmi verſiculum, *Septies in die laudem dixi tibi*, ſic enumerat horas canonicas, mediam noctem, diluculum, manè, horam tertiam, ſextam, & nonam, & veſperas. Nihil autem de completorio. Eodem ſeculo, vel paulò ante vixiſſe creditur Simeon presbyter, & præpoſitus monaſterij S. Mamantis, qui oratione vigeſima quinta de fide, & moribus, veſpertino officio completo præcipit monachum benedictionem à Prælato percipere, tum in cellam recedere, & obſerare oſtium, ac poſt priuatas lectiones, & orationes ſuper ſtoream cubare. Ante iſtos, ſeculo ſcilicet nono, floruit Simeon Metaphraſtes, qui paſſim in vitis Sanctorum matutinum commemorat, itemque tertiam, ſextam, nonam, & veſperas, nunquam tamen completorium. Deinque qui voluerit omnes ſcriptores Græcos euoluat, & inueniet de completorio altum vbique ſilentium. Auctor libri *ἀνθος*, quem Iodocus Coccius in Theſauro Catholico ſcripſiſſe ait anno Domini 1480. primus eſt ex his quos vidi, qui completorij meminerit. Sic enim ſcribit capite de horis canonicis. Matutinus cantus obitur, quia primò omnis Chriſtianus debet manè celebrare Chriſtum: ſecundò mulieres manè venerunt portantes aromata ad vngendum Chriſtum: tertiò ipſe Dominus manè ſurrexit è ſepulchro. Inter matutinum, & veſpertinum interueniunt aliæ canonicæ horæ, quibus canitur prima hora, quia principium diei eſt, & monſtrat

nobis

nobis illam lucem, quam Deus nobis donauit educens nos è tenebris, & in lucem æternæ vitæ ponens. Tertia, quia tunc deſcendit in Apoſtolos Spiritus ſanctus illuminans eos, & ipſi mutarunt linguas ſuas, vt proficiſcerentur ad prædicandum Euangelium toti orbi terrarum. Sexta, quia tunc Chriſtus in Crucem ſublatus fuit, in qua pependit vſque ad nonam. Nona, quia tunc expirauit Dominus. Apodipna (quaſi dicas Poſtcœnia, quæ noſtro completorio correſpondent) canuntur, quia cubitum ituri ſumus. Ideò Deo gratias agimus petentes, vt nobis ſanctum ſuum Spiritum mittat, qui nos à laqueis diaboli cuſtodiat, ne nos ille ad libidinem ſuam ſupplantet. Mediæ noctis canticum, quia dixit Chriſtus, *Vigilate, & orate, quia neſcitis qua hora Dominus veniat*. Rurſus dicitur, *Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit*. Hactenus prædictus auctor. Quod ſi quempiam Græcum ſcriptorem ex antiquioribus repereris, qui latinè redditus completorij nomine vtatur, id vitio interpretum tribuendum eſt, qui noſtrorum temporum conſuetudinem attendentes, quoties in textu Græco hanc vocem τὸ λύχνικον, vel aliam ſimilem inueniunt, completorium vertunt, cum potius horam lucernarem, ſeu veſpertinam interpretari debuiſſent. Denique, vt è Græcia in Latinum regrediar, ex hymno S. Ambroſij, quem nos toto ferè anno in veſpertina ſynaxi ritu Ciſtercienſi decantamus, licet euidenter colligere ipſas veſperas tunc ſolemnium precum complementum fuiſſe, quas idcircò ante ſomni quietem perſoluebant. Precamur enim in hoc hymno;

Artus ſolutos vt quies
Reddat laboris vſui:
Menteſque feſſas allenet,
Luctuſque ſoluat anxios.

Itemque,

Exuta ſenſu lubrico
Te cordis alta ſomnient:
Ne hoſtis inuidi dolo
Pauor quietos ſuſcitet.

Sanctus itaque Benedictus, qui horam veſperarum ſic temperari præcepit, vt ſubſequens cibi refectio luce adhuc diei clareſcente ſumeretur, ne monachi, qui omnes in vno loco ſinguli in ſingulis lectis dormiebant, ſumpto cibo fabulis,

Quare id agendum vt vna dies inſtar totius vitæ nobis ſit: *Ne glorieris in craſtinum*, ait Sapiens, *ignorans quid ſuperuentura pariat dies*. Romanus Philoſophus luculentiſſimè: Pectus mortale nunquam magis diuinum eſt, quam vbi mortalitatem ſuam cogitat, & ſcit in hoc natum hominem, vt vita defungeretur. Quanti incolumes hodie viuunt, cras futuri puluis, & vmbra? Ille itaque beatus cenſeri debet, qui ſic ſemper, & vbique viuit, vt vltimam quamque lucem tanquam non redituram conſumat. Prou. 27. 1. Seneca epiſt. 120

METRVM XXIII.

Phoſphorus ecce diem ſolito properantior affert,
En roſeo fugat aſtra flagello.
Purpureis euecta rotis Tithonia coniux
Iam reduci parat æthera Phœbo.
Ecce mora impatiens tremulis emergit ab vndis
Claro fulgens Cynthius ore.
Naſcenti arridet perfuſum lumine cœlum,
Plaudit tellus, concinit aer,
Vix tamen æthereo rutilans effulſit in axe
Terris vndique luce retectis:
Cum ſubitò excelſum cœli conſcendere cliuum
Curſu nititur ocior euris.
Attolitque diem, medioque è culmine victor
Totum flammis concremat orbem.
Mox iam defeſſus rutilantes contrahit ignes
Aequoreas decliuis in vndas.
Deficit heu ſenio languens, victuſque recedit
Obſcuris obnubilus vmbris.
Primum humili, hinc celſa fulgebat lampade, tandem
Furuæ ceſſit tempora nocti.
Flet largis cœlum lacrymis, ſolique cadenti
Tellus ingemit, ingemit aer.
Funereis facibus prælucent ſidera, terram
Nigro nox inuoluit amictu.
Scilicet hæc hominum norma eſt, vitaque fugacis,
Quæ naſcens iam deſinit eſſe.
Quid ſenium, & multos fingis manſura per annos
Vita gaudia cæca iuuentus?

Hora

Hora volat, finis properat, nox atra tenebris
Imminet, & caligine multa.
Viue igitur, medio dum Phœbus in æthere fulget,
Viue hodie, cras viuere ſerum eſt.

2 Porrò myſticæ huius horæ ſignificationes multæ ſunt, Chriſtus enim hac hora pridie mortis ſuæ ad hortum exijt poſt cœnam, vt ſalutem ab horto auſpicaretur, à quo nobis interitus, & perditio. Orauit prolixius procidens in faciem ſuam, vt orantis habitum ab ipſo diſceremus. Et cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe, non ſolum timore imminentis mortis, ſed multò magis ob Iudæ infelicitatem, ob Iudæorum perditionem, ob ingratum Chriſtianorum animum erga ipſum, nam pleriſque præuidebat nihil ſui ſanguinis effuſionem profuturã. Triſtitiam verò ſuam ſtatim retulit ad Deum cum oratione dicens æterno Patri, *Non mea, ſed tua voluntas fiat.* Hæc vox capitis, ſalus eſt totius corporis, ait Magnus Leo Papa. Hæc vox omnes fideles inſtruxit, omnes confeſſores accendit, omnes Martyres coronauit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis poſſet perſecutorum ſuperare terrores: niſi Chriſtus in omnibus, & pro omnibus patiens Patri diceret, *Fiat voluntas tua?* Diſcant igitur hanc vocem omnes Eccleſiæ filij magno pretio redempti, gratis iuſtificati, & cum aduerſitas violentæ alicuius tentationis incubuerit, præſidio potentiſſimæ rationis vtantur: vt ſuperato tremore formidinis, accipiant tolerantiam paſſionis. Et cum prolixius oraret ſanguineus ſudor æſtuantis animæ indicium per omnes artus erumpens terram perfudit, vt hoc viuifico rore declararet Dominus terrenos homines diuino ſanguine redimendos. Olim canebat Sponſa, *Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum, vt paſcatur in hortis, & lilia colligat.* Sed mutata hic rerum facies, expiandis ſceleribus, non legendis floribus deſtinatur hic hortus. O felicem hortum Dei cruore irrigatum, qui tui creatoris preces audiens, eiuſque mœroris, & agoniæ conſcius primi illius paradiſi felicitatem ſuperaſti. Vtinam ariditas mea ſanguineo hoc rore irrigetur. Anima mea Domine, ſicut terra ſine aqua tibi, fœcunda eam copioſo hoc imbre, vt reddat tibi fructum temporibus ſuis. Hac etiam hora Dominicæ ſepulturæ memoria celebratur. Corpus enim Chriſti è cruce depoſitum in monumento poſitum eſt, non corruptioni obnoxium, ſed ad immortalitatem ſurrecturum. Quieſcamus ſua-

Leo ſerm. 7. de paſſione.

Cant. 6. 1.

uiter

uiter in hoc ſepulchro quicunque Chriſti paſſionibus cómu-
nicamus. Maneamus in eo ſecuri, nam futurum illud glorio-
ſum Propheta prædixit: Eamus inquam & nos, & moriamur Iſai. 11. 10.
cum eo: ea ſcilicet morte, de qua pſallimus, *Pretioſa in con-* Pſalm. 115.
ſpectu Domini mors ſanctorum eius: vt conſepulti cum Chri-
ſto ingrediamur in abundantia ſepulchrum. Hæc mors viui-
ficans eſt, qua nobis ipſis, & mundi actionibus morimur. Hęc
mors perducit nos ad vitam, quæ nonniſi mortua carne co-
gnoſcitur, ſicut ſcriptum eſt, *Non videbit me homo, & viuet.* Exod. 33. 20.
Nos enim ſumus anima immortale animal, inquit Xenocrates, Xenocrat. lib. de
in habitaculo mortali clauſum, & vitæ hujus amiſſio à malo morte.
in bonum eſt tranſitus.

3 Hominem duplici ratione mori agnouerunt Platonici
apud Macrobium, primùm ſi anima corpus relinquat: dein-
de ſi anima in corpore adhuc manens corporeas illecebras Macrob. in Som.
contemnat, & omnes affectiones, ac voluptates exuat. Vtrá- Scip. lib. 1. c. 13.
que mortem, qui Dei amator eſt, libens amplectitur, teſte
Maximo Tyrio: quia niſi quis à ſemetipſo deficiat, ad eum, Max. Tyr. ſerm. 1.
qui ſuper ipſum eſt, non appropinquabat. Præcipuè verò my-
ſticam mortem, qua anima à ſenſibus, & corporeis illecebris
auellitur, optat quotidie perfectionis cupidus, & dicit, *Mo-* Num. 23. 10.
riatur anima mea morte iuſtorum. Bona mors, quæ vitam nõ
aufert, ſed transfert in melius. Bona mors, qua corpus non
cadit, ſed anima ſubleuatur. Vtinam hac morte frequenter
cadam, ne me laquei horrendæ mortis comprehendant: vt
non ſentiam laſciuientis vitæ mortifera blandimenta: vt non
mouear ad ſenſum libidinis, ad æſtum auaritiæ, ad iracundię
ſtimulos, ad angores ſolicitudinum, & moleſtias curarum.
Moriatur anima mea morte iuſtorum, ita vt illam nec fraus de-
cipiat inimici, nec carnis blanditiæ inficiant, nec ignita mun-
di tela conficiant. Quis mihi det, non ſolum carnis oblecta-
menta, ſed & vndique irruentia corporearum ſimilitudinum
phantaſmata mentis puritate tranſuolare, vt moriar cũ Chri-
ſto, cum Chriſto ſepeliar, cum ipſo tranſeam ex hoc mundo
ad Patrem, & oſtenſo, ac viſo Patre dicam cum Philippo,
Sufficit mihi? Hæc eſt mors, quam optabat S. Iob, cum dice-
bat: *Elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea*. Hæc Iob 7. 15.
eſt mors non hominum, ſed Angelorum, vt eam vocat Ber- Bern. ſerm. 52. in Cant.
nardus, de qua fidelibus ait Apoſtolus, *Mortui enim eſtis, &* Coloſſ. 3. 3.
vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. De hac morte

ſic

Clem. Alex. 6. ſtrom.

ſic loquitur Clemens Alexandrinus: Vir qui eam accepit lucem, ad quam non patet aditus, ad Dominum peregrinatur, etiamſi in terra cernatur eius tabernaculum; animam enim abducit à motibus, & affectionibus, & rurſus viuit morte affectis cupiditatibus. De eadem hæc habet in moralibus Gregorius Magnus:

Greg. l. 18. mor. cap. 27.

Quiſquis ſapiētiam, quæ Deus eſt, videt, huic vitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Nullus quippè eam vidit, qui adhuc carnaliter viuit, quia nemo poteſt Deum ſimul amplecti, & ſeculum. Qui enim Deum videt eo ipſo moritur, quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab huius vitæ delectationibus tota mente ſeparatur. In hac morte, vt explicat Richardus Victorinus, iacet corpus ſine ſenſu, & motu, fitque illa valde grauis, & verè mirabilis non diſſolutio animæ, & corporis; ſed alia hac multo mirabilior, multoque glorioſior diuiſio animæ, & ſpiritus.

Richard. de extrem. mali, & prom. boni tract. 3. cap. vlt.

Hanc autem in nobis operari ſolet, ficut teſtatur Apoſtolus, *Viuus ille Dei ſermo, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ, & ſpiritus.* Quod verò Deum videre mors ſit, hac ratione ſubtiliter explicat Marius Victorinus Afer:

Mar. Victorin. initio l. 3. adu. Arla.

Si quis Deum viderit, moriatur neceſſe eſt, quia Dei vita, & intelligentia in ſemetipſa eſt, non in actu: omnis autem actus foris eſt; hoc verò eſt noſtrum viuere, quod foris eſt viuere: ergo eſt mors Deum videre. Omittenda igitur vita foris, omittenda intelligentia, ſi Deum videre volumus, & hoc nobis mors eſt. Simili enim ſimile videtur. Sic diſſerit obſcuriſſimus iſte ſcriptor. Nec deſunt mortis huius exempla, præſertim in deuoto fœmineo ſexu.

Cathar. Senenſis Dialogi ſui c. 79.

Seraphica Virgo Catharina Senenſis, quæ ſæpè ſæpius hanc Angelicam mortem paſſa eſt, ſcribit in ea ſeparari animam ab omnibus potentijs, quia omnes eleuatæ ſunt, & abſorptæ in Deum. Tunc autem, ait, amittit corpus ſenſus ſuos, quia oculus videndo non videt, auris audiendo non audit, & ſic de cæteris ſenſibus, omniaq; membra ab amore ligata ſunt, ideòque clamant qui ſunt huiuſmodi, *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?*

Cathar. Ianuenſis in dialogo cap 2.

Altera Catharina Ianuenſis verè mirabilis, ac Theodidacta mulier ita de hac morte experientia magiſtra Philoſophatur. Poſtquam Deus expoliauit animam mundo, carne, diuitijs, exercitijs, affectibus, & omni alia re, præterquam ipſo Deo; voluit inſuper eam ſeipſa denudare, & ſeparare animam à ſpiritu forma quadam terribili, modoque patiendi ſubti-

ſubtiliſſimo, quem explicare, & intelligere difficillimum eſt, niſi aliquis diuino lumine perfuſus id in ſe experiretur. Infudit Deus in cor eius nouum amorem adeò ſubtilem, & vehementem, vt animam cum omnibus ſuis potentijs à ſuo eſſe naturali abſtractam traxerit ad ſe, quæ hoc amore ſemper occupata in nulla re poterat delectari, nec cœlum, vel terram reſpicere. Corpus autem abſque ſuo eſſe natutali quaſi confuſum, & attonitum remanebat neſciens vbi eſſet, vel quid deberet dicere, & operari. Denique Maria Vela Ordinis Ciſtercienſis Sanctimonialis, quæ Abulæ in Hiſpania eximia hoc ſeculo floruit ſanctitate, mortem, quam viuens ſubijt incendio amoris combuſta ſic ſcribens ad ſuum confeſſarium deſcribit. *In ardenti charitate patitur anima felix, & delectabile tormentum, & terribile martyrium per manum ipſius Dei, adeò ſæpè creſcente incendio, vt animam comburat, & ad corpus etiam flamma pertingat. Cumque aliquando natura hunc ignem recuſaret timens ne ab eo conſumeretur, audiuit vocem Dei dicentis ſibi, ſine te comburi: itemque, in hoc igne purificaberis. Quid verò ſentiat anima, dum cruciatur in hac flamma, quis poterit explicare. Moritur enim morte ſuauiſſima, ſui obliuiſcitur, & omnium creaturarum, omne ſpatium anguſtum illi videtur, nec in ſe manere poteſt, nec toto cœli, terræque ambitu contineri. Vellet coram Deo annichilari, & in laudem ipſius omnino reſolui. Porrò corpus ſine pulſu remanet intenſiſſimis doloribus afflictum, expers cibi, & ſomni, ac penè mortuum, niſi quod anima impetu amoris acta quandoque compellit ipſum voces tollere ad ſidera altiſſimis gemitibus, & clamoribus inarticulatis.* Hæc & alia plura de myſtica hominis morte ſanctæ animæ ſcripſerunt, quæ inexpertis incredibilia videntur. Mors autem iſta in contemplatione contingit, ad quam ſerotinum tempus iam ingruentibus tenebris maximè idoneum eſſe omnes Theologiæ myſticæ Doctores aſſeuerant. Sed & quidem Ethnicus hanc veritatem non ignorauit, qui de ſeipſo ad amicum ſcribens ait: *Mirè ſilentio, & tenebris animus alitur, ab ijs quæ auocant abductus, & liber, & mihi relictus non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens vident, quoties non vident alia.*

Ex vita Mariæ Velæ par.2. c.43.

Plin. iunior lib.9. epiſt.36.

§. III.

Hora Completorij obtulit Abraham ſacrificium. Contemplationis ſeries ex eodem ſacrificio explicatur. Deprecatio pro dono contemplationis.

1 IDeò ante Completorium verſiculus ille pſalmi decantatur, *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter,* quò peracto iam die è negotio ad otium, ab externis ad interna, à malitia diei ad noctis quietem, & ab actionum ſolicitudine ad contemplationis ſuauitatem reuocemur. In cuius rei typum Patriarcha noſter Abraham, cum accepta ſuper numerum ſtellarum futuræ propaginis repromiſſione præſcriptum à Domino ſacrificiũ ipſa hora Completorij offerret, conuerſionẽ noſtram ab actiuę vitę exercitijs ad contemplatiuæ ſublimitatem non ſine ingenti myſterio præfigurauit. *Sume,* inquit, ***mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam.*** Vbi illud in primis obſeruandum eſt, quod quadrupedibus beſtijs volucres etiam in ſacrificium adiunxit. Nam, vt ait Richardus Victorinus, in auibus ſtudia ſpiritualia, in animalibus corporalia exercitia intelliguntur. Qui verò ad apicem perfectiouis anhelat aues beſtijs, interna externis, contemplationem actioni coniungere debet. ***Et beſtias quidem diuiſit Abraham in duas partes, volucres autem non diuiſit.*** In internis enim exercitijs, quæ ad aues pertinẽt, cum ſoli diuino conſpectui pateant, illud dumtaxat oportet intendere, vt diuinæ placeant voluntati: At in externis, & corporalibus, quibus tum propter Deum, tum propter proximum inſiſtimus, intẽtionem noſtram neceſſariò diuidimus, & geminamus, & ad diuinum beneplacitum, & ad proximi vtilitatem attendentes. His autem ſtudijs dum incumbimus, adhuc viget diei malitia, adhuc vrit æſtus concupiſcentiæ, adhuc feruet carnalis prudentiæ calor. Ideò ſacrificium noſtrum cuſtodire debemus, ne deſcendentes volucres, ineptæ ſcilicet, ac ſuperbæ cogitationes, immiſſiones per Angelos malos, illud coinquinent, & diſcerpant. Sed quid dicit ſcriptura? ***Cumque ſol occumberet, ſopor irruit ſuper Abram, & horror magnus,***

Pſalm. 84.
Gen. 15.
Richard. de diff. ſacrificij Abrahæ, & Mariæ.

magnus, ac tenebroſus inuaſit eum Ecce quomodo occidentē ſolem comitatur ſopor, & poſt ſoporem ſequitur horror. Hunc verò ſoporem non illum arbitror eſſe, quem infirmitatis noſtræ defectus, vitæque huius neceſſitas immittit: ſoporem intelligo corporei ſenſus exceſſum, animi quietem, mentis alienationem. Dum igitur ſol occumbit, dum vanitatis deficit amor, dum carnis concupiſcentia refrigeſcit, homo ſpiritualis irruente deſuper ſomno extra ſemetipſum rapitur, & ex diuina reuelatione, quaſi per ſomnum, ea incipit cernere, & cognoſcere, quæ prius feruente ſole vix, vel nullatenus poterat intueri. *Per ſomnium in viſione nocturna*, ait Iob, *quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos inſtruit diſciplina*. At hunc ſoporem horror magnus, & tenebroſus ſubſequitur, eodem atteſtante qui dicit, *In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines, pauor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt*. Et, *ſi dixero, conſolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in ſtratu meo, terrebis me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties*. Quis enim non horreat, & contremiſcat, dum myſtico ſopore ſupra ſemetipſum eleuatus videt Deo reuelante quantis quotidie periculis ſubiaceat, quam ſit pronus ad caſum, quam tardus ad ſurgendum, quam facilè perituræ carnis illecebris decipiatur; & inſidiantis diaboli fraudibus ad ruinam impellatur?

Iob. 33. 15.

Iob 4. 13.

Idem 7. 13.

2 Pergit ſcriptura. *Cum ergò occubuiſſet ſol, facta eſt caligo tenebroſa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens inter diuiſiones illas*. En veram conuerſionem, quam initio Completorij poſtulamus: En totius ſeriem contemplationis. Primò occumbit ſol, poſtea ſoporatur homo, horror deinde inuadit eum, tum caliginem videt tenebroſam, quam clibanus fumans diſſoluit, & ſuccenſa lampas tranſeuntis ignis inflammat. Poſtquam igitur prædictus horror ſtudium ſpiritualis viri à caducis tranſtulit ad æterna, omni vitiorum tyrannide ſubacta, de conſcientiæ incipit tranquillitate gaudere, & inualeſcente bona conſuetudine in ſimplicem mentis nuditatem exaltatur. Tunc fit caligo tenebroſa humana ratione imperſcrutabilis, quam Magnus Areopagita lucem eſſe ait, in qua Deus inhabitat, quæ propterea tenebroſa vocatur, quod lux excedens, & exuperans id quod luce tegitur, nimio ſplendore inuoluat. *Nubes*, inquit, *& caligo in circuitu eius*: *& po-*

Dionyſ. Areopag.

Pſalm. 96. & 17.

& poſuit tenebras latibulum ſuum. Ad hunc fulgentiſſimum radium diuinarum tenebrarum, qui omni eſſentia ſuperior eſt, myſticæ Theologiæ magiſter Dei amatorem eleuandum fore promittit, cum à ſe ipſo, & ab omnibus liber fuerit, & ſolutus. Ad idem pſalmus nos hortatur qui dicit, *Accedite ad eū, & illuminamini*. Ne fortè deſperes, & dicas, Nulla eſt ſpes videndi Deum, nam *Deum nemo vidit vnquam*, *& lucem habitas inacceſſibilem*: præcipit pſalmus vt accedas. Ad quem? Ad Deum. Sed ſcriptum eſt, *Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria*. Accede ergò humiliter, accede confidenter, & illuminaberis, & facies tua non confundetur. Ideo poſt caliginem ſequitur clibanus fumans, & lampas ignis. Prius ignis fumigans, poſtea ignis flammans. In clibano fumante intelligitur incendium amoris, in lampade lux gratiæ reuelantis. Nam quia lux Diuinitatis ijs tantum, teſte Dionyſio, verè collucet, qui immunda omnia, & munda tranſeunt, omnemque omnium ſanctorum faſtigiorum aſcenſum ſuperant, & diuina omnia lumina, rationeſque cœleſtes relinquunt, & in caliginem ingrediuntur, in qua reuera eſt, vt ſcripta diuina tradunt, is qui eſt ſuper omnia, ad quam ſublimitatem non niſi charitate currendo peruenitur; idcircò amoris incendium in clibano cordis ſuccendi debet. Sed quia in hac vita quantumcunque proficiat homo, nunquam ad ſummum perfectionis faſtigium peruenire poteſt, vt Deum diligat totis viribus, tota mente, tota virtute, non ſine cauſa ſuccenſus clibanus moleſtum, & lacrymoſum eructans fumum oſtenditur. Lampas verò ignis intimæ lucis quandam denotat inchoationem, in cuius tenui, ac ſubobſcuro fulgore æternorum bonorum ſupereminentia nobis interim manifeſtatur, donec creſcamus vſque ad perfectam diem, & ad illam felicem patriam perueniamus, in qua lumen lampadis, & lucernæ iam neceſſarium non erit, quia claritas Dei illuminabit nos.

Dionyſ. Areopag. cap. 1. myſt. Theologiæ.
Pſalm. 33.
1. Ioan. 4. 12.
1. Timoth. 6. 16.
Prou. 25. 27.
Dionyſ. cap. 1. myſtice Theologiæ.

3 O ignem, ò lucem, quæ poſt ſolis occaſum immittitur, quæ tenebras peccatorum expellit, fiduciam gignit, nutrit ſpem, tollit timorem. O fidelem Abrahæ æmulatorem, cui datum eſt hoſtiam gratam offerre Deo, & poſt horrorem, & ſomnum diuinum ignem, ſanctumque lumen accipere. *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuam à nobis*: feſtina ad adiuuandum nos hac ſacratiſſima hora, qua à diei negotijs ad otium contemplationis toto mentis affectu conuerti

uerti deſideramus. Ecce ſuplex, & lacrymans pedibus tuis aduoluor nouellus Ephraim, qui quaſi auis auolaui, nidum quærens mihi, vbi reponam pullos meos, affectus meos. Cognoui nimirum tempus miſerendi, quia venit tempus. Non me deinceps, te adiuuante, benigniſſime Saluator, non me ad egena conuertam huius mundi elementa, ne mihi theſaurizē iram in die iræ, ne rurſum vagari incipiam poſt greges ſodaliū meorum, ne ligatis manibus & pedibus proijciar a facie tua in tenebras exteriores, ne tanquam tepidum euomas me ab ore tuo, ne cum ipſe veneris ſcrutans renes, & corda, ſcrutans Ieruſalem in lucernis inueniar minus habens. Et nunc Domine, Pater meus es tu, ego verò lutum: fictor meus es tu, & opus manuum tuarum ego ſum. Ne memineris iniquitatum mearum, & anticipent me miſericordiæ tuæ. Vnam petij à te, hanc iugiter requiram, vt inhabitem in domo tua omnibus diebus vitæ meæ. Effunde ergò, clementiſſime Deus, largam ſuper me benedictionem de rore cœli, & de pinguedine terræ. Terræ inquam viuentium, qui potantur torrente voluptatis tuæ, & ſatiantur ab vbertate domus tuæ. Vtinam dirumperes cœlos, & ad me deſcenderes, vt durities mea liquefacta diflueret, & amore tuo ignitus præſentia tua dignus inuenirer. Sicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Quando veniam, & apparebo ante faciem tuam? Quando veniam ad te ſupereminenti contemplatione eleuatus de terra deſerta, inuia, & inaquoſa, vt videam virtutem tuam, & gloriam tuam? Quamdiu miſer iactabor in fluctibus mortalitatis meæ, clamans ad te Domine, & non exaudis? Audi clamantem de profundis tenebrarum, introduc me in caliginem tuam, in qua lucet radius maieſtatis tuæ, vt videam te, & ſciam te, nunc quidem per ſpeculum, & in enigmate: poſtea verò diſcuſſa caligine facie ad faciem, cū lux perpetua fulgebit ſuper me in regno felicitatis.

METRVM XXIV.

Hoc eſt quod opto: cætera diſtuunt
Verna more niuis, quæ tenui halitu
Spirantis Zephyri liqueſcit.
Quid mihi Regum culmina, quid opes,
Quid mollioris gaudia vitæ,

Aut vana ingerilis præmia gloriæ,
Gentes ſiniſtro tramite deuia,
Iuſſiſque indociles Dei?
Omnia ſordent, quicquid celſum
Magno cœlum continet ambitu,
Quicquid tellus fœcunda parit.
Tu rex beate cœlitum,
Mundi ſator, & rector,
Humani generis ſpes, amor, & quies,
Qui lucido aſtrorum in ſolio ſedens
Intimos cordis penetras receſſus;
Interna pelle nubila,
Compone fluctus turbidos,
Vt ſpiritus contagio
Emancipatus corporis
Tranquillus ad te conuolet.
Da votis facilem te Pater optime,
Tuaque lucis fulgidum menti iubar
Emitte cœlitus,
Vt rurſus patrio reddita cœlo
Veri ſe repleat luminis bauſtu.
Tu poli, terræque preſes, tumidi quoque pelagi
Moderatrix mens veni, cuncta regens vice ſtabili.
O ſacrum mundi decus, Patris & vnica ſoboles,
Tuo ſemper parenti ſapientia ſimilis,
Intelligibilium expreſſio, nec Patre iunior,
Nec minor, lux ſempiterna, effigies nitida Dei.
Te ſemper generat, & ſemper amat, tibi placidus
Annuit ſemper Parens: conſtat perpetuus amor
Geniti, & Genitoris: ambos nam fœdere ſociat
Aeterno vnus amor, & ſpiritus: hunc ſine numera
Numerum facitis. Bonum ſimplex, vnica Deitas,
Simplex æternitas, parque potentia, par amor
Tibi cum Patre eſt. Nihil te ſine dicere potis eſt,
Qui Verbo cuncta cicit. Sine te nihil opifex
Aut facit, aut firmat. A te omnia condita numerum,
Artemque habuere, normam quoque, pondera, ſpeciem.
Huc igitur ades boni fons ſapientiæ, maculas
Abſterge mentis, cernere vt vultum queam,
Vultum beatos qui facit Angelos.

Tu

Tu quoque Amor Deus,
Amor perpetus Patris,
Perpetuus Verbi Amor,
Vtrique compar, virtuſque vinculum.
Quem vis volendi, vis redamantium
De corde ſemper intimo
Spirat perenni amore.
Ades præpes & ex alto
Septena mitte munera.
Tu lux ſiderea domus,
Sanctorum ſomes ignium,
Vigor igneus orbis,
Hoſpes pudici pectoris,
Sanctique amoris pronubus:
Dux ad aſtra, cordis ardor,
Et mentium voluptas.
Huc opum diuiniorum
Diues, pax animi veni:
Arcem pectoris occupa,
Nam tuo ſine Numine
Mens torpet, vt flumen gelu.
At at recenti quo feror impetu
Sublimis inter nubila?
Subitus vnde mihi
Venit furor? quis me vigor,
Aut quæ vis noua concitat?
Cernitis? an rerum ſpecies deludit amantem?
Per medias equitare nubes,
Stelliferumque pede
Iam videor calcare polum.
Ad cœlitum conſortium
Super nitentis æthra
Altum feror cacumen.
Ecce domus, turreſque recedunt:
Iam pendula in minimam coit pilam globoſa tellus,
Iam Solis, & Lunæ ſuperuehor, Iouiſque ſedes.
Modò quod erat culmen refulgens ſiderum pyropis
Calco pauimentum pedibus, & ſancta cerno
Delubra Diuum,
Trahit me ſpiritus poſt ſe, meumque ſacro

Amore

Amore pectus vrit
O raptus, atque exceſſus animæ,
O myſticum ſilentium,
O ſancta ſolitudo,
Pretioſa mors carnis, quies tranquilla, fax amoris,
Intus furens incendium,
Suſpenſio beata,
Pax cordis et ſuauiſſima
Mentis bona voluptas!
O quas Aligerum lyras
Dulceſque cantus audio!
Carmina reſonant non prius
Accepta æthereis choris.
Auditis vt decemplicem
Amor intus agit molem!
Amor hic eſt, noſco ſonantium
Errores digitorum.
Vt blanda pubes cœlitum
Arripit aure ſonitum!
Vt accinunt Amori
Aligerum phalanges!
Vt aſtra mulcent cantibus!
Hic eloquenti verbere
Chelym flagellat auream.
Hic garrientes fiſtulas
Blandis maritat vocibus.
Hic leui auratum pectine tangit ebur.
Doctus hic eſt molles vngue ciere fides,
Hic patrios ſacro perſonat ore modos.
En vt decoris ſaltibus
Errantes quatiunt ſolum!
Nunc implicantur inuicem,
Et ſeſe manibus trahunt.
Nunc delicatis greſſibus
Cantui occinunt ſonoro.
Nunc in obliquam celeres cateruam
Diſgregant ſeſe placido rotatu,
Lætoque plauſu.
O pura mentis gaudia,
O ſancti Amoris Orgia!

Adeſte

Adeſte Amantes, quotquot ad æthera
Promouet virtus leuiore penna
Adhuc caduca corporis
Mole grauatos.
Nunc eſt canendum, nunc ſuperum choris
Fas eſt adeſſe, & pſallere.
Ergò huc canora tympana, & lyras ferte,
Ferte vota, ferte laudes.
Ludite, plaudite, pſallite Amori:
Dulcia carmina pangite Amori:
Pangite laudes, fundite verſus,
Cœlica promite cantica Amori.
Pulſate nouo ſydera cantu.
Plaudite cœli, plaudite terræ,
Plaudite Amori.
Sed quis repente corripit mentem dolor,
Et noſtra turbat gaudia?
Scilicet inielta curarum compede, & arcto
Carnis ligata vinculo
Ad ima rurſum labitur
Mens è polorum culmine.
O Amor, ò tetrica tandem faſtidia vitæ
Tolle, vt ſiderea tibi liber ſiſtar in arce.
Tunc mea ſecurus iactabo gaudia, quando
Vnica vita duos iunget, & vna dies,

§. IV.

Completorio feruentius adeſſe debemus multis de cauſis. Somnus imago mortis.

1 HAc hora totius diei defectus ſupplere debemus, vt ſi cæteris forſan officijs minus alacriter, & deuotè interfuimus, maiori nunc feruoris, ac pietatis conatu peractæ per diem orationis negligentiam compenſemus. Illud autē ſummoperè monacho cauendum eſt, ne abſque grauiſſima neceſſitate publicę deſit officij huius recitationi. Fratres Prędicatores huic pietati ſedulò incumbebant. Nam, vt ait Theodoricus in vita ſancti Dominici, ceu rem velde optatam com-

plętorium expectabant, atque ad illud tanquam ad ſolemne
quoddam feſtum ſe præparantes mutuis ſe precibus commē-
dabant. Multæ autem ſunt cauſæ ad hanc obſeruationem a-
Vm' ertus in reg. S. Auguſtin. .38. crius ſtimulantes, quas magiſtri ſpirituales recenſent. Primò
enim hæc hora eſt qua de labore vitæ actiuæ ad tranquillam
contemplationis pacem modo ſuperius explicato tranſimus,
Luc 2. 29. canticum iuſti ſenis propterea pſallentes: ***Nunc dimittis ſer-
uum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace.*** De im-
pijs ſcriptum eſt; ***Contritio, & infelicitas in vijs eorum, &***
Pſal. 13. 3 ***viam pacis non cognouerunt.*** Iuſti autem ſi dormiunt non ti-
mebunt, quieſcent, & ſuauis erit ſomnus eorum. ***Creaui***
Iſaiæ 57. 19. ***fructum labiorum pacem, dicit Dominus,*** fructum ſcilicet ſa-
crarum precum, quas hac hora complemus, ***pacem ei, qui
longè eſt, & qui propè.*** Quomodo enim perturbato animo il-
le poterit inueniri, de quo ſcriptum eſt: ***Et factus eſt in pa-***
Pſal. 75. Cant 3. 1. ***ce locus eius.*** An non illa, quæ dilectum quærebat elapſum
& lectuli, & noctis ſecretum elegit? ***In lectulo meo,*** ait, ***quæ-
ſiui per noctem quem diligit anima mea.*** En loci, & temporis
quam prudenter adhibet opportunitatem! Per lectum ſiqui-
dem ſanctæ quietis otium intelligitur, quo nihil accomoda-
tius ad vſum amoris, ad ſapientiæ inueſtigationem, ad gra-
tiarum incrementa. Per noctem finis exprimitur occupatio-
num, perturbationum fuga, omnium laborum obliuio: ***Exi-***
Pſalm. 103. ***bit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad ve-
ſperam,*** & non vltra. Nocte enim ingruente tempus tacendi
eſt, tempus vacandi, & videndi quam dulcis eſt Dominus.
Deinde hac hora præparandus eſt locus, in quo animus cum
Deo quieſcat ſancti Regis exemplum imitando, qui per diem
aſſiduis regni curis diſtractus die peracto quaſi quoddam
completorij rudimentum deſcribens dixit; ***Si aſcendero in***
Pſalm. 131. ***lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris
meis dormitationem, donec inueniam locum Domino, taberna-***
Prou. 8. 31. ***culum Deo Iacob.*** Sed vbi inquies locum Domino præpara-
bo? Quæris vbi? In teipſo: ***Delitiæ meæ,*** dicit Dominus,
eſſe cum filijs hominum. Audi autem ipſum deſignantem ſi-
bi locum. Quis eſt iſte locus quietis meæ? ***Ad quem autem***
Iſaiæ 66. 2. ***reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum Spiritu, & tre-
mentem ſermones meos.*** Si tale fuerit cor tuum, locus gratiſ-
ſimus Domino factum eſt. Denique quis non ſtudeat aduer-
ſus poteſtates tenebrarum, hac hora potentius armari, qua-

rum

rum noctu maior eſt vis? Sunt verò hæc arma ſpecialis ad id oratio, aquæ luſtralis aſperſio, Prælati benedictio, & ſolemnis B. Mariæ inuocatio.

2 Vnum addiderim turpe admodum eſſe inutiliter hoc tempus tranſigere, quo totius diei acta ad cenſuram reuocare debemus, finemque noſtrum Domino cum lacrymis commendare. Morti enim initiamur cũ dormire incipimus, ait Plutarchus: paſſimq; auctores primæ notę [a] ſomnũ vocant mortis fratrem. Quia videlicet, vt in libro de reſurrectione ſcribit Athenagoras, ſimilia accidunt ſopitis, & defunctis. Apud Pauſaniam in Eliacis in Cypſeli Tyranni monumento efformatum legimus ſimulachrum noctis cum duobus infantibus, nigro vno, candido altero cum mortis, ac ſomni epigraphe. Dormiunt mortui Deo, ſicut dormientes velut mortui ſunt nobis. Locus ſacer, in quo oſſa mortuorum requieſcunt Græco vocabulo cœmeterium, hoc eſt dormitorium dicitur à κοιμάω, quod eſt dormio, & communiter in ſacris literis dormire dicuntur, qui felici ſecuritate in Domino moriuntur. Hinc teſte Amalario, aptatur quodammodo officiũ completorij commendationi, qua ſe homo commendat Deo, quando tranſit de ſeculo: petimus enim dimitti in pace, & ſpiritum noſtrum in manus Domini commendamus. Sic optimo fine claudimus diem, ſi noſtri quoque finis recordamur. Hac autem recordatione nil efficacius ad traducendas hominum mentes à ſcelere ad virtutem, vt ſi benè animo concipiatur, omnem hominem quamtumuis barbarum horrore percellere, & ad meliorem frugem conuertere poſſit. *Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori: & in quocumque loco ceciderit lignum, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, ibi erit.* Quis verò hæc audiens, & credens non perhorreſcat? Momento viuimus, momento rapimur, & quidem momento ineuitabili, vnde pendet æternitas. Rectè priſcus ſatyricus:

Heu, heu nos miſeros quam totus homuncio nil eſt!

Ergò dum licet benè viuere ſtudeamus. Sat dictum de completorio. Iam tacendum, & quieſcendum eſt. Hoc autem ſummè, & perfectè quieſcere, ait Richardus Victorinus, à Creatoris pia laude nunquam ceſſare.

Plutar. de conſol. ad Apol.

[a] Homer. Il. 14. u. 231. Moſchu, & Theocr. Idyl. 3. Virg. 6. Aen. sen. Herc. fur. act. 4. & alij.

Amalar. l. 4. c. 8.

Ad Hebr. 9. 27. Eccleſ. 11. 3.

Petr. Arbiter.

Richar. lib. 2. in Apoc. c. 2.

CAP. XII.

De Officio paruo B. Virginis:

§. I.

Quam difficile ſit de Mariæ laudibus ſcribere. Cur negotium omnium ſæculorum dicatur eſſe. Eius cultum ſemper viguiſſe. Ad ipſam Beatam Virginem deprecatio.

1 IN celebrandis Beatiſſimæ Virginis Mariæ præconijs tot iam ſudarunt ingenia, tot ſunt attriti calami, tot manus, & mentes occupatæ, vt ſi eius honori conſcripta volumina in vnum congregarentur, inſignẽ ſe ſolis conſtituerent Bibliothecam. Pia quadam æmulatione omnis natio, quæ ſub cælo eſt, iuuenes, & virgines, ſenes cum iunioribus in recenſendis Mariæ laudibus qua ligata, qua ſoluta oratione decertaſſe videntur. Sed vt deuotus fuerit, gratuſque Deo generoſus eorum conatus, quicquid tamen de ineffabili meritorum eius prærogatiua manu ſcripſerint, ore protulerint, mente conceperint, ſtilla ſitulæ eſt, momentum ſtateræ, gutta roris antelucani; vt non minus de illa, quam de Filio ipſius Domino noſtro illud pleno ore decantare poſſimus, *Tibi ſilentium laus*: poſſitque facilius immenſum pelagus exigua ſcrobe concludi, quam omnium hominum, & Angelorum vocibus Mariæ laudes exhauriri. Quis Reginæ cælorum potentias loquetur, auditas faciet omnes laudes eius? Maior eſt enim omni laude, omnemque exuperat modum, quæ omnium decus creaturarum excellentiſſima dignitate tranſcendit. S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus ſermonem de hac Virgine habiturus ſic exorditur. Si palmo metiri terram poſſumus, ac funiculo mare circumſcribere; ſi cubitis cælum cõtinetur, & ſtellarum numerari copia poteſt: ſi guttæ pluuiæ, tellurisque glebæ, ventorumque impetus

Pſal. 64. ex verſ. hebr.

petus

petus, atque arenæ comprehenduntur, certè poterit quod in manibus eſt argumentum comprehendi. Arnoldus Abbas Bonæuallis initio tractatus de laudibus Deiparæ hæc habet, Si linguis hominum loquar, & Angelorum, nihil dignè, nihil propriè de ſanctæ, ac perpetuæ Virginis matris Christi Mariæ gloria eloqui potero, quia verè in laudibus eius modulandis non inuenitur conueniens organum, & hebes eſt cuiuſcumque ſubtilitatis ingenium. Res mira, & inaudita, Mater Virgo, Verbum caro, Deus homo! Quis in tam celebri miraculo fileat? Item, quis hæc prædicare ſufficiat? Scimus quidem ſupra nos eſſe hoc aggredi; ſed illa in cuius ſacrato vtero Verbum caro factum eſt, locuturis de Verbo conciliat verbum: nec fas eſt muta eſſe gaudia Eccleſiæ, vbi implente nos Verbo hoc habemus in mente, quod mater in vtero. S. Amedeus ex Abbate Altæcumbæ Epiſcopus Lauſanenſis magnus Virginis encomiaſtes, Omnis ſancta, inquit, & rationabilis anima inueſtigans cæli ſecreta myſteria, & diſtinguens ordines ſupernorum ſpirituũ inuenit primam poſt Redemptorem illam in mulieribus benedictam, illam plenã gratia, quæ Deum genuit, & virginitatis gloriam non amiſit. Hæc virgo beata omni luce clarior, omni ſuauitate gratior, omnique potentatu ſublimior totum mundum illuminat, & vnguenti optimi perfuſione innouans omnia Cherubim, & Seraphim agmina poteſtate tranſcendit, & maieſtate. Solus igitur Deus, cui ſoli ſecunda eſt, eam dignis poterit encomijs honorare, qui ad tantam dignitatem humilem, & paruulam ſublimauit, qua maiorem ipſa Dei omnipotentia creare non poteſt. Hoc vnum eſt, in quo nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem, vt vnum eumdemq; filium cũ Deo Patre meruerit habere communem. Hæc illa mulier eſt olim in Paradiſo promiſſa, quæ caput ſerpentis antiqui Dei virtute calcauit. Hæc illuſtris illa mulier præ cunctis mulieribus benedicta in igne, & rubo; in virga, & flore; in rore, & vellere antiquis Patribus præmonſtrata. Hæc arca myſtica teſtamenti, aureum propitiatorium, ſcala Iacob, virga Ieſſe, thronus Salomonis, arcus fœderis, ianua Paradiſi. Hæc fons irrigans vniuerſam terram; hæc aurora veri ſolis prænuntia. Hæc ſalus vniuerſorum, totius mundi conciliatrix, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater ſalutis. Hæc reparatrix protoparentum, poſterorum viuificatrix, vera

Amed. hom. 1.

ra

ra mater viuentium, diſperantium ſalus, miſerorum ſolatiũ, afflictorum refugium, ſpes vnica peccatorum. In ipſa omnis gratia viæ, & veritatis: in ipſa omnis ſpes vitæ, & virtutis:

Turcius Rufus in collat. vet. & nou. Teſtam.

Sola fuit mulier, patuit qua ianua letho,
Et qua vita redit, ſola fuit mulier.

Sub eius vmbra qui pauſauerit in æſtu vitiorum refrigerium inueniet, in preſſuris ſeculi vmbraculum, in laboribus quietem.

Bernar. ſer. 2. de pentecoſt.

2 S. Bernardus in Mariæ laudes ſemper effuſus eam *Negotium omnium ſeculorum* aptiſſimo prorſus, ac ſingulari titulo nuncupauit. Ipſa enim tanquam mediatrix fideliſſima omnium negotia in cæleſti curia procurat. Ipſa vna omnium negotium eſt, quæ ſola potuit omnia ſecula occupare, quæ magnum negotium ſeculorum omnium ingenijs faceſſiuit. Sed conſultius eſt dulciſſimi Doctoris lacteam orationem audire: lac merum loquitur, quod ab vberibus Virginis inſigni priuilegio ſuxit. Ad Mariam ſicut ad medium, ſicut ad arcam Dei, ſicut ad rerum cauſam, ſicut ad negotium ſeculorum reſpiciunt & qui in cælo habitant, & qui in inferno, & qui nos præceſſerunt, & qui nos ſumus, & qui ſequentur, & nati natorum, & qui naſcentur ab illis. Illi qui ſunt in cælo, vt reſarciantur; & qui in inferno, vt eripiantur; qui præceſſerunt vt Prophetæ fideles inueniantur; qui ſequũtur, vt glorificentur. Eò beatam te dicunt omnes generationes genitrix vitæ, Domina mundi, regina cæli. Omnes inquam generationes, quæ omnibus generationibus vitam, & gloriam genuiſti. In te enim Angeli lætitiam, iuſti gratiã, peccatores veniam inuenerunt in æternum. Meritò in te reſpiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus Omnipotentis quicquid creauerat recreauit. Apud Græcos omnibus ſacris hymnis, de quocumque argumento ſint, Thetocion, in laudem Deiparæ adiungi ſolet, ac ſi minimè congruum eſſet ex alijs capitibus Deum laudare hoc prætermiſſo. Iodocus Cocciusomnium ſanctorum Patrum diligentiſſimus excerptor toto libro tertio tomi primi ſui Theſauri Theologici quicquid à Græcis, & Latinis Patribus de beata Virgine præclare dictum, & excogitatum fuit in vnum collegit. Theophilus item Raynaudus vir infinitæ lectionis omnes titulos B. Virginis ex ſanctis Patribus

trribus

tribus excerpſit, & ex ijs librum confecit; quem inſcripſit Nomenclatorem Marianum. Poſſunt autem ijdem tituli valdè locupletari ex Menæis alijſque libris Eccleſiaſticis Græcorum, quod egregiè præſtitit vir eruditus Simon Vvangnerec Kius in ſua Pietate Mariana Græcorum edita Monachij. Multa quoque colle gerunt ad B. Virginis laudem pertinentia præclari & noti ſcriptores Petrus Antonius Spinellus in libro quem inſcripſit Maria Deipara thronus Dei, Aloyſius Nouarinus in Vmbra Virginea, & Ioannes Baptiſta Nouatus in opere de Eminentia Deiparę. Demum in colenda Virgine nemini cedit hoc ſeculo vir religioſiſſimus Hippolytus Marraccius Lucenſis; nam præter varia Latinorum, Græcorumque opuſcula de ipſa Dei genitrice quæ in lucem emiſit, & notis illuſtrauit: præter Bibliothecam Marianam in qua recenſet ſumma diligentia omnes qui de beata Virgine aliquid ſcripſerunt: Edidit etiam Prophetas Marianos, ſeu de Prophetis Mariæ Præcultoribus: Apoſtolos item, & Pontifices Maximos Marianos, Purpuram Marianam, Antiſtites, Fundatores, & Religioſos Marianos, Palmam Marianam, Lilia Mariana, Heroides Marianas, Cæſares, Reges, & Principes Marianos: habetque prælo paratam Polyantheam Marianam, & alia multa, quibus benè mereri, de cultoribus Virginis non ceſſat. Iſtos conſulat Lector, qui eximias Mariæ laudes noſcere cupit; non eum pigebit legiſſe.

Videndi etiam Ioan. Bonifac. in hiſtoria Virginal. Petrus Caniſius libris quinque de Deipara. & alij innumerabiles.

METRVM XXV.

Virgo Regina polorum,
Summo quæ proxima Regi
Mundi moderaris habenas,
Huc è celſa ætheris aula:
Deſcende, & diſijce mentis
Rutilo ſplendore tenebras.
Meritas tibi promere laudes
Amor eſt, cupioque per omnes
Te dignos currere honores.
Apis, vt ſtudioſa, per arua
Quæ circum ludit Hymetti,
Non vno è ceſpite florum
Carpit fragrantia mella;

Sed

Sed lati plurima veris
Prægustans munera, rorem
Depaſcitur auia cæli.
Laudes, ſic ipſe, tuaſque
Celebrabo carmine dotes,
Si tu, dulciſſima Virgo,
Lucem digneris, & aſtum
Tenebroſo infundere cordi.
Tu noſtræ es gloria ſtirpis
Tu lux, tu vita, decuſque,
Hominum ſpes certa, tuumque
Obſeruant omnia nutum.
Plac, do me reſpice vultu
Inopem, incertumque ſalutis.
Da veri cernere ſedem
Cæca caligine pulſa
Duce te mihi gratia ſemper
Diuina aſpiret, vt omni
Deterſa ærugine culpa
Puro tibi pectore poſſim
Canere hymnos, pangere verſus.

3 Semper Deiparæ cultum in Eccleſia viguiſſe, vt cætera deſint argumenta, ex hoc potiſſimum conijcere licet, quod nullũ eius principium oſtendi poteſt. Nam nec Pontificis alicuius decreto, aut concilij ſanctione, nec conſuetudine aliqua, cuius ſciatur origo, introductus fuit. ſed omni ætate, omni tempore ſemper fideles cœli Reginam ſummo honore proſequi, & venerari conſueuerunt. Hæc enim ab æterno prædeſtinata, & præelecta à Deo fuit, vt arcanum Incarnationis myſterium in ea perficeretur. Hanc naſcituram promiſit Deus ſtatim poſt lapſum primi parentis, cum ſerpentis malignitati iratus dixit, *Ipſa conteret caput tuum*. Hanc venerabiles Patriarchæ & ſanctæ mulieres veteris teſtamenti ante & poſt diluuium multiplici allegoria præfigurarũt. Hanc Prophetæ futurorum præſcij vaticinante præconio prædixerunt: inter quos Hieremias, cum in Aegypto exularet, eius immaculatum puerperium ſacerdotibus idolorum indicaſſe dicitur, vt auctor ſynopſis de vita, & morte Prophetarum, ſiue fuerit Dorotheus martyr, ſiue alius recentior, qui fuit Romæ Abbas, & Epiphanius Epiſcopus aſſeuerant. Etiam ab

Epiſt. in vita Hieremiæ.

ab Ethnicis, & Turcis eam coli, & celebrari docet Ioannes Bonifacius in hiſtoria Virginali. A fidelibus autem catholicæ, & orthodoxæ Eccleſiæ ſpeciali cultu hyperduliæ adoratam fuiſſe ab ipſo Eccleſiæ ortu vſque ad hæc tempora innumeri ſcriptores teſtantur, quorum teſtimonia, & auctoritates ſi ex ſcriptis ipſorum excerpere, & hic inſerere vellem, rem ineptiſſimam facerem, nam & immenſi id operis foret; & materiam ab alijs dudum præoccupatam attingerem, quorum diligentiæ, & eruditioni quidpiam adijcere non præſumo. Optimos quoſque profert Caniſius ſingulorum dicta perpendēs, & ex his ſectarios conuincens. Incipit autem à D. Laurentio Iuſtiniano, tū ſeruata temporum ſerie ad anteriora ſecula aſcendens fide digniſſimis auctoritatibus euincit in religioſa Matris Dei veneratione retinenda, & promouenda magnum ſemper fuiſſe totius Eccleſiæ conſenſum in omni natione quæ ſub cælo eſt. Fruſtra conuellere hunc cultum oblatrantes Hagiomachi, & Iconoclaſtæ conati ſunt. Viguit, ſemperque vigebit in æternum & vltra B. Virginis veneratio, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Quis enim poſt Deum ita generis humani curam gerit? quis nos ita tuetur in afflictionibus, liberat à periculis, præſeruat à malis?

Bonifac. l. 2. c. 16.

Caniſius l. 5. de Deip. c. 27. & ſeq.

4 Ideò ad te, glorioſiſſima Virgo, omnium fidelium corda ſuſpirant, omnium oculi reſpiciunt, omnium vota confugiunt. Te celebrant omnes linguæ, te laudant omnes populi, & beatam te dicunt omnes generationes. Glorioſa dicta ſunt de te, ſed adhuc locus eſt tuæ laudationi: adhuc in tuis laudibus balbutit omnis lingua. Non enim ſunt loquelę neque ſermones, quibus amplitudo gloriæ tuæ ad plenum valeat explicari. O magna, ò pia, ò multum amabilis Maria, tu nec nominari quidem potes, quin accendas: nec cogitari quin recrees affectus diligentium te. Tu nunquam ſine dulcedine diuinitus tibi inſita piæ memoriæ portas ingrederis. Et nunc ſequimur te, ò Domina, ex totis præcordijs vociferantes ad te, adiuua imbecillitatem noſtram, aufer opprobrium noſtrum. Tibi reuelamus cum fiducia cauſam noſtram, quia cæli & terræ mediatrix es, peccatorum refugium, ſalus pereuntium. Per te ſancta Trinitas in vniuerſo orbe glorificatur; per te cælum exultat, lætantur Angeli, fugantur dæmones: per te prolapſum plaſma rurſum in cælum ſubuehitur: per te gentes adducuntur ad pœnitentiam: per te fundatæ ſunt

Ecbertus in laud. de B. V. int. oper. D. Bern. & Cyril. Alex. hom. adu. Neſtorium.

Eccleſiæ, deſtructa infidelitas: per te clauſa ſunt tartara, apertæ ſunt fores Paradiſi:

Sedulius l. 2. oper. paſchal.

SAlue ſancta parens, enixa puerpera Regem,
Qui cælum, terramque tenet per ſecula, cuius
Imperium ſine fine manet, quæ ventre beato
Gaudia matris habens cum virginitatis honore,
Nec primam ſimilem viſa es, nec habere ſequentem:
Sola ſine exemplo placuiſti fœmina Chriſto.

Tuo interuentu, benigniſſima Mater, & nos Chriſto placeamus, vt te perducente poſt huius mortalitatis curſum ad eũ perueniamus, qui ex te pro mundi redemptione carnem ſuſcipere dignatus eſt, neque in ſupremo glorię ſolio tanquam nobiliſſimam inter omnes creaturas ſuper choros Angelorũ exaltauit.

§. II.

Officij parui B. Virginis memorabilis inſtitutio. Eius origo antiquior, quam vulgus putet. Deiparæ encomia, & ad eam ſalutatio.

1 TAmetſi Eccleſia primi temporis tum publicis, tum priuatis opplorationibus Deiparę auxilium quotidie flagitare, eamque erectis templis, feſtiſque diebus eius nomini attributis venerari conſueuerit; vſus tamen recitandi preces eius horarias non tãtam videtur prę ſe ferre antiquitatem, ſicut officium Defunctorum, de quo capite ſequenti differemus. Enimuerò ſi generales Eccleſię ſynodos, quarum eſt cunctis fidelibus leges imponere, ſedulò diſpiciamus, huius officij celebratio indicta eſt poſt mille, & amplius annos à Chriſti natiuitate in ſynodo Claromontana. Inſtitutionis huius occaſio ex Eccleſiaſticis annalibus hęc eſt. Anno Domini 1095. Vrbanus Secundus Romanus Pontifex ęgrè ferẽs Chriſti incunabula, eiuſque ſepulchrum ab infidelibus Turcis omni genere contumeliarum affici, & in generali concilio apud Clarummontem in Gallijs celebrato bellum ſacrum indixit, & diuino ſpiritu percitus claſſicum potenter intonuit toto penè occidentali orbe pro fide Chriſti ad arma concurrente.

Baron. an. 1095. num. 50.

te. Vt autem res difficillima, & hactenus intentata optatum conſequeretur effectum, optimum duxit ſacroſanctæ Virginis precibus ſibi Deum conciliare. In cuius rei gratiam rogata Patrum ſententia ſanciuit, vt eiuſdem ſanctiſſimæ Virginis officium iam à quibuſdam Monachis frequētatum ab illis deduceretur ad clericos, qui piè ſuſceptum onus ſingulis diebus perſoluentes Dei matrem exorarent, quò eius aſpirante gratia fidelis populus in tantis diſcriminibus ſubeundis diuino præſidio muniretur. Quod officium ea occaſione inſtitutum tanto deinceps ſtudio propagatum fuit, vt ipſi etiam laici cum magno gratiarum fœnore illud ſoleant frequentare. Ex dictis error quorumdam conuincitur, qui Vrbanum Secundum primum harum precum faciunt auctorem, cum earum promotor, non inſtitutor, quod natum & educatum in clauſtris Monachorum fuerat, in lucem gentium ſapienter eduxerit. Tolerabilior aliorũm error videtur ſacrę huius inſtitutionis originem ad Petrum Damiani referentium, qui paucis annis ante ſynodum Claromontanam diem clauſit extremum. Nam & hic clariſſimus vir monaſticorum rituum propugnator acerrimus primus eſt, qui in Annalibus Eccleſiaſticis virgineam ſynaxim inſtituiſſe narratur. Id autem in ſuo quodam cœnobio diuinitus confirmatum idemmet eleganter deſcribit epiſtola ad ſuos eremitas Gamugnenſes. Statutum, inquit, erat, atque iam per triennium ferè ſeruatum, vt cum horis canonicis quotidie B. Mariæ ſemper Virginis officia dicerentur. Erat autem inter eos Gozo habitu monachus, reprobæ quidem vitæ, ſed dicacis, & accuratæ facundiæ. Hic cœpit conqueri ſatis ſuperque ſufficere quod ſanctus præcipit Benedictus, nec nouæ adinuentionis pondus debere ſuperponi, nec nos eſſe antiquis Patribus ſanctiores, qui videlicet hæc ſuperſtitioſa, & ſuperuacanea iudicantes pſallendi nobis metam, omnemque viuendi regulam præfixerunt. Hac ſanè debere nos eſſe contentos, ne ab illa incautius declinantes per anfractus, & inuia ducamur erronei. Quid plura? Contra Reginam mundi præliari viſus eſt; & confecit. Ad hoc nimirum fratres verſuta machinatione pellexit, vt ſolitas B. Mariæ laudes vlterius non offerrent. Sed ò diuinum iudicium à noſtræ prauitatis intuitu non dormitans! Mox enim aduerſus præfatum monaſterium tot aduerſitatum grandines, tot vndique bellorum, atque conflictuum exortæ

Id in ann. 1056. num. 66.

Pet. Dam. ep. 120. quæ eſt 32. lib. 6.

ſunt tempeſtates, vt ipſis quotidie monachis minaces gladij necis exitum intentarent. Quia ergo matrem veræ pacis de ſuo monaſterio proiecerunt, dignum eſt, vt inquietis calamitatum, tribulationumque procellis atque turbinibus agitentur. Quæ fratres illi vera probantes tandem ad cor redeunt, pauimento ſe humiliter ſternunt, ac percepta pœnitentia nunquam ſe de cætero neglecturos ſolita Genitricis Dei præconia vnanimiter pollicentur. Mox itaque tanta ſerenitas redijt, vt ex tunc vſque hodie iucundæ pacis otio perfruantur. Qui ergo facilè ſeniorum ſuorum ſtatuta conuellũt, iſta conſiderent, & ne diuini furoris ſuper eos gladius veniat, non ſine cauſa formident.

2 Ex hoc exemplo, quod vir diſertiſſimus pluribus verbis exequitur, occaſionem ſumpſere nonnulli aſſerendi officium Deiparæ in venerabilis viri monaſterijs incœpiſſe. Sed ne illi hac in re primatum deferam, faciunt ſcriptores vitæ eius graues, & fide digniſſimi Ioannes Monachus eius diſcipulus, Ioãnes Antonius Flaminius Forocornelienſis, Auguſtinus Fortunius Camaldulenſis, & Hieronymus Rubeus: Hi enim vniformiter aſſerunt officium D Virginis à B. Petro non inſtitutum, ſed reſtitutum, vt cuius deſuetudo paulatim irrepſerat, ipſo procurante ad priſtinam obſeruantiam reuocaretur. Et ne lectorem diutius protraham, in vtraque Eccleſia Græca, & Latina horas S. Mariæ inſtitutas inuenio trecentis, & amplius annis ante Damianum. Et è Græca quidem Epiſcopus Beluacenſis teſtem profert Ioannem Presbyterum Damaſcenum, de quo ſic ſcribit. Ioannes Damaſcenus in amore Dei, ac glorioſæ matris eius ſe exercens monachalem habitum aſſumpſit, virgoque permanens Reginæ Virginum horas quotidie ſtudioſiſſimè decantabat, factuſque Presbyter in eius honore miſſas deuotiſſimè, ac frequentiſſimè celebrabat. Porro viuebat Damaſcenus anno Domini 728. è Latio autem teſtem habeo Petrum diaconum Caſſinenſem. Hic in regulam ſancti Benedicti inſigne commentarium compoſuit, quod Romæ manuſcriptus aſſeruatur apud D. Conſtantinum Caietanum: In hoc igitur libro verba faciens Petrus de Abbatis Caſinenſis conſecratione ait. Eo die Abbas nihil aliud niſi panem, & aquam comedat, & canonica ſeptem horarum officia in commemoratione B. P. Benedicti nunquam dimittat, ſaluo ſcilicet eo, quod in honorem ſanctæ Dei Genitricis perſolui

Io. Monach. c. 15. Flamin. poſt med. Fortunat. hiſt. Camaldul. lib. 5.

Rubeus hiſt. Rauenat. lib. 5.

Vincen. in Spec. hiſt. l. 17. c. 103.

Pet Diac in Reg. S. Benedict c. 64.

ſolui conſuetudo eſt, quod etiam generaliter ſub diſtricto præcepto Caſinenſi Congregationi Zacharias Papa obſeruare præcepit, conſtituens, vt totius anni tempore tam æſtatis, quam hiemis ante nocturnale, vel diurnale officium mox vt fratres in choro conuenerint, incipiant officium de S. Benedicto: & eo expleto inchoent officium, quod Regula præcipit, adiuncto etiam ſanctæ Dei Genitricis, & Virginis Mariæ officio. Hæc Petrus, qui & alibi eamdem inſtitutionem ad Gregorium Secundum refert. At verò Gregorius, teſte Baronio, Pontificatum inijt anno ſalutis 715. cui poſt Gregorium Tertium ſucceſſit Zacharias. Antiquior igitur, quam vulgus hominum putet, huius officij vſus, & ordinatio eſt.

METRVM XXVI.

Virgo parens, vtcunque polo me cernis ab alto,
Audi pulſantes ſidera celſa preces.
Quod mea cunque ſonat fidibus teſtudo canoris
Lenior è ſummis excipe, Diua, choris.
Tu ſine labe nitens precibus fera crimina mundi
Diluis, & certam pandis ad aſtra viam.
Te duce tuta ratis rapidis dat carbaſa ventis,
Iuſſa cadit nutu fracta procella tuo.
Te ſine nec flores horti, nec gramina valles
Nec fruges campi, grataque poma ferunt.
Te celebrant tardique ſenes, iuueneſque decori,
Et quibus inuicto robore membra vigent.
Te teneri cantant pueri, innuptæque puellæ,
Gratus perſpicua virginitate chorus.
Et tibi lacteoli, dulciſſima turba, puelli
Truncatis recinunt carmina blæſa ſonis.
Te cælum, te terra colit, te pontus adorat,
Omnia te mundi vota, preceſque petunt.
Me licet horrenda circumſonet ira Maleæ,
Demerſumque minax obruat vnda caput.
Dum pelagi rabies ſæuit metuenda, per ipſas
Eripiet nantem me tua dextra neces.
Siue pharos, pontique iubar, nauiſque vocari
Ambiguis nautis ſeu cynoſura cupis.

Si

Si me mortifero comburat Syrius æſtu,
Afflet & ardenti dirus ab axe calor.
Tu mihi tegmen eris, ſeu celſo in colle cupreſſus,
Seu cedrus dici, ſeu terebinthus amas.
Bellica ſi armato circumſtent agmina campo,
Si me mille enſes, ſpicula mille petant.
Tu mihi, tu Virgo, diceris eburnea turris,
Quam nequit excuſſis rumpere flamma globis.
Si te ſideribus noctu mea muſa fugatis
Euocet, vt referas ore nitente diem,
Clarior aurora potis es tu ſola tenebras
Diſcutere, & roſea fronte aperire diem.
O tandem titulo gaudes quocunque vocari,
Huc ades, huc felix ad tua ſacra veni.
Mille tibi ſpirant teneri ſuſpiria cordis,
Mille calent aræ pectora mille gemunt.
Quaque patet tellus liquido circumflua ponto,
Mille tibi laudes, carmina mille ſonant.
Scilicet horribili ſcelerum ſub nocte ſepultis
Tu rutilam præfers per vada cæca facem.
Celſaque cælorum reſeras penetralia genti,
Quæ prope tartareis merſa peribat aquis.

3 Si ergo fratres mei, inquit Radulphus Ardens, malignus ſpiritus nos infeſtat, ſi caro nos tentat, ſi mundus nos oppugnat, ad Mariam reſpiciamus, ad Mariam confugiamus, ad Mariam conclamemus. Ipſa eſt noſtra ſingularis apud Deum aduocata, adiutrix Chriſti in humani generis redemptione, *a* apex gaudij noſtri, *b* dulcedo credentium animarum, *c* ſpes, & anchora Chriſtianorum. *d* Ipſa eſt arca ſanctificationis, quæ manna cœleſte portauit; *e* capacitas illum capiens, quem nulla res capit; *f* cœlum eius, qui fecit cœlum; *g* receptaculum Diuinitatis. *h* Ipſa eſt fons lucis omnem hominem illuminantis; ortus ſolis, qui nullum ferre poteſt occaſum, puteus aquæ ſemper viuentis; *i* Bonum, & lætitia generis humani; *k* Fons incorruptionis, fons miſericordiæ, ianua pœnitentiæ; *l* fons ſignatus ſigillo totius Trinitatis, interemptrix vniuerſæ hæreticæ prauitatis. *m* Ipſa eſt nauis inſtitoris de longe portans panem ſuum; *n* mater clementiæ, & pietatis; *o* flos de ſpinis ſpina carens; *p* ſolatium

Radulph. ſerm. in Annunc. *a* Richard. à Sancto Laur. lib. 2. *b* Io. Geom. hym. 3. *c* Richard lib. 4. *d* Emman. Malaxius lib. 2. Turcograeciæ. *e* Georg. Nicomed. orat. de oblat. Deip. *f* Amphiloch. or. in Deip. *g* Andr. Creten. orat. 1. de dormit. Deip. *h* Sergius Hieropol. orat. in Nat. Deip. *i* Chryſipp. orat. de Deip. *k* Appolinar. in fin. Trag. Chriſti patientis. *l* Theoſterict. in canone conciliatorio. *m* Sophron. hom. de Aſſumpt. *n* Idiota par. 14 cap. 39. *o* Goffrid. Vindoc. ſer. 8. *p* Adam de San-

tium eorum, qui affliguntur, vltio eorum qui vexantur; amictus eorum qui ſunt nudi, quæ ſemper ſuis vlnis fouet Chriſtianos. *q* Ipſa eſt fidelium fax, nutrix omnia nutrientis, omnia continentis comprehenſio; *r* Rubus ardens, qui non exuritur, reuocatio Adæ, Euæ redemptio; *s* caſtitatis ſpeculum, ſigillum virginitatis; *t* tabernaculum non manufactum, ideſt non huius creationis; *u* per quam omnia ad vnitatem, & perfectam charitatem ſunt redacta. *x* Ipſa eſt clypeus pugnantium contra inuiſibiles, & viſibiles hoſtes; cuius ope Chriſtianos Principes de barbaris nationibus ſæpè triũphaſſe refert Spinellus diffuſè *y* ex antiquis hiſtoricis Niceta, Cedreno, Procopio, Nicephoro Gregora, Ioanne Curopalata, Theophane, Zonara, Vincentio Beluacenſi, & alijs recentioribus. Narrant, & alij *z* venerandam ipſius imaginem in clypeis olim pictam ad bellatorum præſidium: cuius item aſpectu ſanari morbos, fugari dæmones, omnem auferri tribulationem quotidiana conſtat experientia.

4 Eſto igitur protectrix noſtra, Beatiſſima Virgo, & audi preces ſeruorum tuorum ad te clamantium die, ac nocte. Deprecare vnicum filium tuum pro exceſſibus multorum filiorum, vt per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis. Excuſet apud ipſum integritas tua culpam noſtræ corruptionis, & humilitas Deo grata noſtræ veniam impetret vanitati. Copioſa charitas tua noſtrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fœcunditas glorioſa fœcunditatem nobis conferat meritorum. Domina noſtra, mediatrix noſtra, aduocata noſtra tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo Filio nos repræſenta. Ecce procido coram te, ô benedicta inuentrix gratiæ, mater ſalutis, procido, & humilior coram te, vt obtineas deleri facta peccati mei, vt iubeas mũdari me ab iniquitate operis mei, vt facias me diligere gloriam virtutis tuæ, vt reueles mihi multitudinem dulcedinis Filij tui, vt des mihi loqui & defendere fidei ſinceritatem Filij tui: concedas etiam mihi adhærere Deo, & tibi; ſeruire Filio tuo, & tibi; famulari Domino, & tibi. Illi ſicut factori meo, tibi ſicut Genetrici factoris mei. Illi ſicut Domino virtutum, tibi ſicut ancillæ Domini omnium. Illi ſicut Deo, tibi ſicut Matri Dei. Attende, & fac per gratiam quam inueniſti, per prærogatiuam quam meruiſti, & ne deſeras ſperantem in te. Ad te confugio ſingulare ſolatium cordis mei, vt te intercedente

Ieſus

&o Vict. in proſa de Aſſumpt.
q Eutychian. de pœnit. Theophili.
r Method. or. in Hypap.
s Theophan. hymno de Annunciat.
t Alanus in c. 1. Cant
u Dionyſ. Alex. epiſt cõtra P. Samoſat.
x Epiphan. Cpol. ep. ad Hormiſdã.
y Spinell. in Appẽd. lib. de Deip. tract. 2.
z Vvill. Malesb. lib. 1. hiſt. Angl. & Iac. Philipp. Fergomas in ſuppl. Chron. lib. 9.

Ambroſ. Ausbert. hom. de P. ſthc.
Bernard. ſerm. 2. Aduent.
Hildefonſ. lib de virginitate Mariæ cap. 11.

Ieſus Chriſtus Redemptor meus participem me faciat gloriæ ſuæ, qui te mediante factus eſt particeps humanæ miſeriæ, & infirmitatis.

§. III.

Ritus officij explicatur. Ordo Ciſtercienſis ſpecialiter Deiparæ dicatus eſt. Exhortatio ad implorandum in omnibus Mariæ nomen, & auxilium.

1 IN officij parui B. Virginis recitatione idem ferè ritus obſeruatur, quo ſolet maius officium recitari. Nam & ſeptem canonicis horis conſtat, & eodem pſalmorum, antiphonarum, ac orationum numero expletur. Sola differt nocturna ſynaxis, quæ tres dumtaxat pſalmos habet, totidemq; lectiones. Pſalmi nocturni ritu Romano nouem ſunt, qui ter in hebdomada mutantur, vt notum eſt. Aliæ quædam Eccleſiæ eoſdem ſemper recitant, quos Romani die Dominico pſallunt. Per horas diei Pſalmi Graduales diſtribuuntur. Monachi verò quibus diebus pſalmos graduales iuxta regulã S. Benedicti ad horas officij maioris dicunt, in officio paruo ea capitula pſalmi 118. illis ſubſtituunt, quæ à Romanis ad tertiam, ſextam, & nonam ſemper cantantur. Huius ritus meminit Radulphus Tungrenſis libro de canonum obſeruantia. Neſcio qua ratione hanc pſalmorum diſtributionem mutarint, qui Breuiarium Monaſticum compilarunt, in vtroque officio eoſdem pſalmos graduales repetentes. An quia breuiores ſunt? Ipſi viderint. Sanè Ciſtercienſes, & Cartuſiani antiquum morem retinuerunt. In his ordinibus laus virginalis officio maiori ſemper præponitur, excepto completorio, quod poſtponi ſolet. Id verò Cartuſienſibus diuinitus reuelatum fuiſſe narrat in Chronico vir probatæ fidei Petrus Dorlandus: A Romanis autem ſemper officio maiori poſtponitur, excepto Matutino. Hoc officium, inquit Radulphus, intermittitur aliquando propter temporis incongruentiam, vt in hebdomada paſchali, & triduo præcedenti: aliquando ne bis dici videatur, vt quando ſeruitium principale fit de Virgine glorioſa: itemq; in quibuſdam maioribus ſolemnitatibus.

Radul. prop. 20.

Dorland. lib. 4. cap. 1.

Sed

Sed Ciſtercienſes nunquam illud omittunt, nullaque dies eſt quantumuis ſolemnis, qua ſe eximant à laudibus B. Virginis tum publicè, tum priuatim perſoluendis: quæ conſuetudo longiſſimi temporis præſcriptione firmata ad hoc pēſum quotidianum ſub grauiori culpa noſtros obligare certiſſimum eſt, quicquid aliquis maioris ingenij, quàm pietatis auctor in contrarium ſcribere auſus ſit.

2 Infinita ſunt Ordini Ciſtercienſi à clementiſſima Regina collata beneficia, quæ nunquam poterunt eius alumni digna proſequi gratiarum actione, quantumuis ſtudeant multiplicatis obſequijs congruum illi exhibere famulatum. Ipſa Robertum ſanctiſſimum Abbatem Ordinis inſtitutorē aureo ſibi annulo deſponſauit, hac amoris exhibitione declarans ſe matrem futuram Monachorum. Ipſa Beatis viris Alberico, & Stephano Roberti ſucceſſoribus albi coloris cucullam tradidit, habituſque formam præſcripſit, vt docet in Annalibus Ciſtercienſibus Angelus Manriquez. Ipſa mellifluum Bernardum Ordinis propagatorem virgineis lactauit vberibus. Ipſa Monachorum detractores graui cenſura compeſcuit, loca Ordinis moleſtantes acerbiſſimè caſtigauit, ſe Ordinis aduocatam profeſſa eſt, vocauitque Monachos optimos amicos ſuos; illis pſallentibus, laborantibus, iter agentibus, ægrotantibus, periclitantibus, morientibus aſtitit, apparuit, miniſtrauit. Magni voluminis opus foret ſingula recenſere, quæ in Annalibus fuſius deſcripta reperiuntur. Vbi ſunt igitur, ſi qui tamen ſunt, filij Belial neſcientes quæ ſunt ſpiritus Dei, qui dicunt, Regina cœli non regnabit ſuper nos? qui videlicet malo ſpiritu inflati nullo nos præcepto adſtringi aſſerunt ad Virgineas laudes quotidie recitandas. Date viros, vt auditis tot Deiparæ erga nos beneficijs ad meliorem frugem conuertantur. Ordo noſter, vt Gregorius X. Romanus Pontifex ait in quodam Priuilegio, Inter cæteras religiones ſingularitate deuotionis glorioſæ Virgini ex primaria inſtitutione adſcriptus fuit. Omnes Eccleſiæ noſtræ in honorem eiuſdem Virginis conſecratæ ſunt, idque ab initio ſtatutum fuiſſe tum ex Cæſario, tum ex antiquis diffinitionibus conſtat. In quibus Eccleſijs, ne ipſi Virgini debitus cultus deeſſet, Patres noſtri doctrina, & ſanctitate conſpicui decreuerunt præter quotidianum officium, de quo ſermo eſt, in ſingulis etiam horis maioris officij B Mariæ commemorationem fieri; ſinguliſ-

Otho Morimun. in vita Roberti.

An.1103 c.1.& 2

Cæſar. lib.7. c.6. 7.42.

Priuileg.43.

Cæſar.l.1.cap.1.

Ii que

que diebus ſacrum in eius honorem à ſacerdote ad id ſpecialiter deputato celebrari. Non eſt autem omittendum hoc loco quod narrat Cæſarius in fine libri ſeptimi dialogorum. Monachus quidam Ordinis noſtri Dominam noſtram plurimũ diligens, ante paucos annos mente excedens ad contemplationem gloriæ cœleſtis deductus eſt; vbi cum diuerſos Eccleſiæ triumphãtis Ordines videret, de ſuo Ordine ſolicitus, cum ſtaret & circumſpiceret, nec aliquam de illo perſonam in illa gloria reperiret, ad beatam Dei genitricem cum gemitu reſpiciens ait: Quid eſt, ſanctiſſima Domina, quod de ordine Ciſtercienſi neminem hic video? Quare famuli tui, tibi tam deuotè ſeruientes, à conſortio tantæ beatitudinis excluduntur? Videns eum turbatum Regina cœli reſpondit: Ita mihi dilecti, ac familiares ſunt hi, qui de ordine Ciſtercienſi ſunt, vt eos etiam ſub vlnis meis foueam. Aperienſque pallium ſuum, quo amicta videbatur, quod miræ erat latitudinis, innumerabilem multitudinem Monachorum, conuerſorum, & ſanctimonialium illi oſtendit: qui nimis exultans & gratias referens ad corpus rediјt, & quid viderit, quidue audierit Abbati ſuo narrauit. Hæc Cæſarius. Scio quidem haud diſſimilia de alijs quibuſdam religioſis ordinibus narrari; ſed vt integrum cuique maneat ſuum decus, ordo certè Ciſtercienſis de ſingulari Dominæ noſtræ protectione poteſt non inſipienter gloriari.

3 Diutius morarer in hoc argumento, ſi poſſem cũ Damaſceno Auguſtiſſimæ Virgini, eiuſq; dignitati nouos hymnos promittere: aut ſaltem auderem cum Ephræm orare, & dicere, Dignare me laudare te virgo ſacrata; ſed videns paupertatem meam, & memor imbecillitatis meæ, eius præconia quibus impar omnino ſum tacitus præteribo, non audens præ confuſione, & cõſcientia ſordium mearum os aperire. Nomen autem eius ſanctum & venerabile cum tremore inuocabo, vt propitia mihi ſit mater miſericordiæ, & reficiat languentem animam meam. Audito hoc nomine ad ſpem peccator erigitur, reficitur mens iuſti; ridet terra, gaudet cœlũ, lætantur Angeli, Dæmones contremiſcunt. Sunt qui quotidie hoc nomen venerentur recitatis quinque pſalmis quorum literæ initiales Mariæ nomen efficiunt, præmiſſa ſingulis Angelica ſalutatione. Pſalmi ſunt iſti; *Magnificat, Ad Dominum cum tribularer, Retribue ſeruo tuo, In conuertendo, Ad te leuaui*

uaui oculos meos. Inſigne de hac re miraculum ex Beluacenſi, & Cantipratano refert Spinellus in fine capitis quarti. Optimè Franco Abbas. Poſt ſingulare nomen Ieſu Chriſti, quod eſt ſuper omne nomen, nullum aliud nominatur, vnde tantū gratiæ, tantum ſpei, tantum ſuauitatis, tantum conſolationis piæ mentes concipiant. Quotieſcunque enim dulciſſimū nomen illud MARIA amatores illius audiunt, toties ex pio auditu, & ſuauitate auditi nominis neſcio quid inenarrabilis iucunditatis intus trahunt. Nomen namque Mariæ mirum quid ſuaue, ac diuinum in ſe continet, vt cum ſonuerit amicis cordibus amicæ ſuauitatis odorem ſpiret. Et mirum illud eſt de nomine Mariæ, & valde mirum, vt millies auditū ſemper audiatur quaſi nouum. Concludo hac dulciſſima Paræneſi deuotiſſimi Patris Bernardi. Totis medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam veneremur, quia ſic eſt voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam. Ad Patrem verebaris accedere, ſolo auditu territus ad folia fugiebas. Ieſum dedit tibi mediatorem. Sed forſitan & in ipſo maieſtatem vereare diuinam, quod licet factus ſit homo, manſit tamen Deus. Aduocatum habere vis & ad ipſum? Ad Mariam recurre. Exaudiet vtique matrē filius, & exaudiet filium Pater. Hæc peccatorum ſcala, hæc mea maxima fiducia eſt, hæc tota ratio ſpei meæ. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? Nihil auſterū in ea, nihil terribile, tota ſuauis eſt, plena pietatis, & gratię, plena manſuetudinis, & miſericordię. Ideoque modicum iſtud, quod offerre deſideras, gratiſſimis illis, & omni acceptione digniſſimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, ſi non vis ſuſtinere repulſam. In periculis, in anguſtijs, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde: & vt impetres eius orationis ſuffragium, non deſeras conuerſationis exemplum. Ipſam ſequens non deuias, ipſam rogans non deſperas, ipſam cogitās non erras. Ipſa tenente non corruis, ipſa protegente non metuis, ipſa duce non fatigaris. Sileat miſericordiam tuam, Virgo beata, ſi quis eſt, qui te inuocatam in neceſſitatibus ſuis ſibi meminerit defuiſſe. Nos quidem ſeruuli tui cęteris in virtutibus congaudemus tibi, ſed in hac potius nobis ipſis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, ſed miſericordia miſeris ſapit dulcius, miſericordiā amplectimur cha-

Franco in fine tom.6. de gratia Dei.

Bernard. ſerm. in Natiuit. B. Mariæ. ſerm ſuper ſignū magnum. ſerm. 2. ſup. Miſſus eſt. & ſerm. 4. de Aſſumpt.

rius, recordamur ſępius, crebrius inuocamus. Hęc eſt enim, quæ totius mundi reparationem obtinuit, ſalutem omnium impetrauit. Ad hunc fontem ſitibunda properat anima noſtra. Ad hunc miſericordię cumulum tota ſolicitudine miſeria noſtra recurrit. Sit pietatis tuæ ipſam, quam apud Deum gratiam inueniſti, notam facere mundo, reis veniam, periclitantibus adiutorium, & liberationem tuis ſanctis precibus obtinendo. Plena es gratiarum, plena rore cœleſti. Ciba hodie pauperes tuos, Domina, ipſi quoq; catelli de micis edant, ſed & camelis potum tribue de ſupereffluenti hydria tua, vt omnibus, qui dulciſſimum nomen tuum cum laude inuocant, per te, Regina clementię, gratię ſuæ munera Ieſus Chriſtus Filius tuus Dominus noſter miſericorditer largiatur.

CAP. XIII.

De Officio Defunctorum.

§. I.

Cur oremus pro defunctis. Quædam de Purgatorio. Quæ peccata in eo puniantur. Voces purgantium animarum.

1 NOn ſine cauſa mater Eccleſia ſpiritum habens ſponſi, & Dei ſui poſt ſolemnem officij diuini recitationem ſpecialem pro defunctis curſum inſtituit. Omnes enim filios pari complectens amore poſtquam Dei Optimi Maximi erga viuentes beneficia debitis gratiarum actionibus diu, noctuque celebrauit, miſericordes oculos ad eos conuertens, qui nos pręceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis, eorum etiam ſpiritus æterno Regi, cui omnia viuunt, deuota precum ſolemnitate commendat. Non omnes Eccleſiæ filij, quibus data poteſtas eſt hæredes fieri vitæ ęternę, poſt vltimam vitę huius clauſulam

tranſire

tranſire ſtatim merentur ad patriam. Pauci omnino, quos Deus inſigniter prędeſtinauit, in ſuauiſſimo ipſiuſmet Dei oſculo moriuntur, qui baptiſmalis innocentiæ candorem vſque ad finem vitæ illibatum conſeruarunt. Cęteri ſalui quidem erunt, ſic tamen quaſi per ignem. Hanc catholicam veritatem aptiſſimo ædificij paradigmate illuſtrat Apoſtolus. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, mercedem accipiet: ſi cuius opus arſerit, detrimẽtum patietur, ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.* Hanc metaphoram communi calculo approbatam de anima fideli, deque igne purgatorio explicant ſancti Patres. Fundamentum Eccleſiæ, & cuiuſque Eccleſię filij Chriſtus eſt, fideſque viua per charitatem, ſuper quam alij aurum, argentum, & lapides pretioſos, alij verò lignum, fœnum, & ſtipulam ſuperædificant. Aurum, ait D. Thomas, charitas eſt, argentum ſapientia, & contemplatio, lapides pretioſi ſunt aliæ virtutes: è contrario lignum, & fœnum, & ſtipula peccata leuia, & venialia ſunt, quibus per vanitatis ſtudium inficitur mens. Nec enim de mortalibus hic ſermo eſt, quę ipſum deſtruunt viuę fidei fundamentum. Coaceruant in anima ſua res cremabiles, inquit EcKbertus Schonaugiæ monachus, qui ſe nõ cuſtodiunt à leuioribus culpis, velut eſt otioſus ſermo, riſus, & ioci, ira, vana lætitia, exceſſus in cibo, & potu, & huiuſmodi quotidiana peccata, quę capitalia non dicuntur. Hi ligna, fœnum, ſtipulam aggregant ſuper fundamẽtum ſuum, & hæc excoquenda ſunt per ignem. Clarius Auguſtinus, ligna, fœnum, & ſtipula non abſurdè accipi poſſunt rerum ſecularium, quamuis licitè conceſſarum tales cupiditates, vt amitti ſine animi dolore non poſſint. Cum autem iſte dolor vrit, ſi Chriſtus in corde fundamenti locum habet, id eſt, vt ei nihil anteponatur, & malit homo, qui tali dolore vritur, rebus quas ita diligit magis carere quam Chriſto; per ignem fit saluus. Si autem res huiuſmodi temporales, ac ſeculares tempore tentationis maluerit tenere quam Chriſtum, eum in fundamento non habuit, quia hęc priori loco habuit, cum

1. Cor. 3. 11.

D. Thomas ibid.

Eckbert ſerm. 9. adu. Cathaos.

Auguſt. Ench. ad Laurent. cap. 68.

in ædificio prius non ſit aliquid fundamento. Purgatorium igitur ex doctrina Eccleſiæ locus eſt, in quo animę temporaria pœna plectuntur, quæ in obitu, nec ob mortalem culpā à Dei gratia, & amore ſunt excluſę, nec adeò defæcatę, vt cōfeſtim ad conſpectum Domini poſſint admitti; *nihil enim coinquinatum intrabit in regnum cœlorum*. Eleganter Origenes: Non omnes purgantur eo igne, qui de altari aſſumitur. Aaron purgatur illo igne, & Iſaias, & qui ſunt ſimiles illis. Alij verò, qui non ſunt tales, alio igne purgabuntur. Timeo ne illo, de quo ſcriptum eſt: *Fluuius ignis currebat ante ipſum*. Iſte ignis non eſt de altari. Qui de altari eſt ignis, ignis eſt Domini, qui autem extra altare eſt, non eſt Domini, ſed proprius eſt vniuſcuiuſque peccantium: de quo ſcriptum eſt, *Ambulate in igne veſtro, & in flamma, quam accendiſtis vobis.* Ideò illum ignem ſapiētem vocat Paulinus Nolanus Epiſcopus, quia id tantum comburet in nobis, quod combuſtione dignum reperiet.

Apoc. 21. 27. Origen. hom. 9. in Leuitic. Iſai. 50. 11. Paulin. ep. 9 ad Seuerum Sulpitium.

2 Vacantis operæ fuerit plures congerere rationes, proferre teſtes, coaceruare ſcripturas ad hanc veritatem aſtruendam. Ne tamen hac etiam in parte eruditi lectoris curioſitati deeſſe videar, ſanctos Patres, & Doctores orthodoxos rem iſtam pertractantes in fine capitis indicabo. Sunt autem duo, quę ſuppono, & Purgatorium eſſe, & viuorum ſuffragia defunctis ad expianda peccata in eo detentis prodeſſe. Quæ duo fidei documenta cum certiſſima ſint, tranſeundum nobis eſt per affectum miſerationis ad eos, quibus iuncti fuimus per humanitatem. Vadam, ait Bernardus, in regionem iſtam, & videbo viſionem hanc grandem, quomodo pius pater glorificandos filios in manu tentatoris relinquat; nō ad occiſionem, ſed ad purgationem; non ad iram, ſed ad miſericordiam; non ad deſtructionem, ſed ad inſtructionem; vt iam non ſint vaſa iræ apta in interitum, ſed vaſa miſericordiæ præparata ad regnum. Surgam ergò in adiutorium illis, interpellabo gemitibus, implorabo ſuſpirijs, orationibus intercedam, ſatisfaciā ſacrificio ſingulari, ſi fortè videat Dominus, & iudicet, vt laborem conuertat in requiem, miſeriam in gloriam, verbera in coronam. His enim, & huiuſmodi officijs poteſt eorum pœnitentia reſecari, finiri labor, deſtrui pœna. Hac tanti viri exhortatione animati percurramus & nos regionem iſtam, videamus quid fiat in ea: qualiter benignus pater filios examinat,

Bernard. ſerm. de quinque negotiationibus.

minat, ſicut examinatur argentum: ducit per ignem, & aquã vt educat in refrigerium.

METRVM XXVII.

Vos auernales lacus, Stygiſque ſquallantes ſpecus.
Tænari triſtes hiatus, ac inamœnum chaos,
Vos gementum dira regna, Ditis obſcuræ domus,
Semper orbus orbis, infames paludes tartari,
Igneis quæ fluctibus manes rotatis noxios:
Vos ſorores diſſolutis concita ſerpentibus,
Quæ cruentis fœda pœnis vindicatis crimina:
Vos furoris adminiſtri, queis ſeuera Numinis
Conterit reos manus, ſæuiſque caſtigat modis:
Si quid in ſurdo igne voces praualent viuentium,
Huc adeſte, & immitis pandite citò portas Stygis.
Pandite horrendos ſinus, liceatque mœſtifica obſitum
Nocte ditem cernere: liceat lacunas ſulphure,
Fœtidaque pice plenas intueri, vbi vindex
Pœna iuſtè noxiorum ſæuit in præcordijs.

3 Cruciantur nimirum animæ Deo dilectæ, ita exigente iuſtitia, immaniſſimis tormentorum generibus, donec culpas eluant, quæ tametſi veniales, culpæ tamen ſunt. Noctem illarum tenebroſus turbo poſſidet, non computatur in diebus anni, nec numeratur in menſibus: obſcurant eam tenebræ, & vmbra mortis, occupat eam caligo, & inuoluitur amaritudine. Et quod omnium malorum ſupremum eſt, proiectæ ſunt interim à facie Dei, ab eius feliciſſima viſione ad tempus excluſæ. *In momento indignationis*, dicit Dominus per Iſaiam, *abſcondi faciem meam parumper à te, paupercula, tempeſtate conuulſa, abſque vlla conſolatione.* Quale enim gaudium illis erit, qui lumen cœli non vident, qui dulciſſima increatę lucis claritate non fruuntur? *obſecro vt videam faciem Regis*, dicebat ille ſanctiſſimi patris degener filius. Ideò tot pœnis cruciatæ clamant ab imis tormentorum ſedibus, ſi fortè ſit aliquis cuius viſcera acerbiſſimis fratrum querelis moueantur, qui conſiderans contritionem filiæ populi ſui audiat ploratum, & vlulatum multum, atque infixis in limo profundi manum porrigat adiutricem. Penetrabo igitur omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo

Iob 3. 5. 6.
Iſai. 54. 8. 11.
2. Reg. 14. 32.
Eccli. 24. 45.

minabo omnes ſperantes in Domino. Deſcendam viuens in infernum, & videbo vtrum clamor, qui venit ad me, verus ſit, an non eſt ita, vt ſciam. Videbo inquam, vtrum cuncta proſpera ſint erga fratres meos, vt poſſim renunciare quid agatur. Benè eſt. Iam veni, & vidi. Mirum quantum exclament afflictę animę omnium pœnarum generibus laceratæ. Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Grauauit me iniquitas mea, & ab anguſtia mea auolare non poſſum. Sagittæ Domini intra me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum. In me tranſierunt irę eius, & terrores eius conturbauerunt me. Omnes fluctus ſuos induxit ſuper me, afflicta ſum, & humiliata nimis, quoniam comprehenderunt me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Dęmones me calumniantur, & frendent aduerſum me: nunc improperant ſcelera, ad quæ falſis adulationibus pertraxerunt. Omnes amici mei dereliquerunt me, & non eſt auxilium mihi in me, nam & neceſſarij quoque mei receſſerunt à me. Verumtamen non contradico ſermonibus ſancti, ſed hęc mihi conſolatio, vt affligens me dolore non parcat: nec enim inde exibo, donec ſoluam vniuerſum debitum vſque ad nouiſſimum quadrantem. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, donec iudicet cauſam meam, & faciat iudicium meum, educet me in lucem, videbo iuſtitiam eius. Sed vos qui viuitis, qui ſuperſtites eſtis, adiuuate infirmitatem noſtram, onera noſtra portate; non enim opus eſt ſanis medico, ſed malè habentibus. Non exurimur in ea flamma, in qua diues cruciatur: ignis noſter refrigerium admittit, & aquis veſtris extingui poteſt. Sic animę in Purgatorio conſtitutę, & ſuam deplorant miſeriam, & noſtram implorant miſericordiam, quatenus ſuffragijs noſtris adiutę ad patriam ſupernę beatitudinis quantocius introducantur.

§. II.

§. II.

Quot, & quibus operibus animabus defunctorum ſuffragari poſſimus. Officij pro defunctis quam antiqua ſit inſtitutio. Cur certi quidam dies ſacris pro mortuis offerendis tribuantur.

1 SVnt autem quatuor bonorum genera, quibus poteſt vi-
uentium charitas animabus in purgatorio detentis ſuf-
fragari. Nimirum eleemoſynę, ieiunia, & alia quęlibet opera
pœnalia, orationes, & ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium. De
primis ſcriptum eſt, *Panem tuum, & vinum tuum ſuper ſepul-* Tob.4. 18.
turam iuſti conſtitue. De ſecundis refert Beda teſtimonium Beda lib.5. hiſt.
Angeli aſſerentis ieiunia multos iuuare, vt ante diem iudicij cap.13.
è probatorio igne eruantur. De tertijs dicit Scriptura; *Sancta*
ergo, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis 2.Machab.12.46.
ſoluantur. De quarto tandem, quod præcipuũ eſt, Ieremias
ſermone myſtico teſtatur dicens, *Matribus ſuis dixerunt, vbi*
eſt triticum, & vinum? cum deficerent quaſi vulnerati in pla- Thren.2. 12.
teis ciuitatis, cum exhalarent animas ſuas in ſinu matrum ſua-
rum. Nec enim cibarium panem, aut vinum Maſſicum, vel
Falernum eos deſideraſſe putandum eſt, qui corrupto ſenſu,
omniſque ſaporis diſcretione extincta conclamati iacebant in
compitis ſine vlla ſpe temporalis remedij. Alius panis, aliud
vinum hic intelligitur. *Ecce dies veniunt*, dicit Dominus per
Amos, *& mittam famem in terram, non famem panis, neque* Amos 8. 11.
ſitim aquæ. Sed famem panis viui, qui de cœlo deſcendit, ſitim
vini refrigerantis, quod fiat in viuentibus fons ſaliens in vitã
æternam. *Quid enim eſt bonum eius, & quid pulchrum eius,*
ait Zacharias, *niſi frumentum electorum, & vinum germinans* Zach.9.17.
virgines? Hic eſt panis, qui deſcendens in caſtra Madian per- Iudic.7.13.
cuſſit tabernacula, atque ſubuertit. Hoc eſt vinum quod gra-
tis offertur ſitientibus, *Venite, emite abſque argento, & abſque* Iſai.55. 1.
vlla commutatione vinum. An quiſpiam audire cupit paruulũ
aliquem morientem, & dicentem, *Vbi eſt triticum, et vinum*?
En virum illuſtriſſimum, paruulum in oculis ſuis, magnum in
oculis Domini Petrum Damiani Cardinalem, qui à Deſiderio Petr. Damian.l.2.
epiſt.14.

KK Abba-

Abbate Montis Caſini alimenta poſt mortem his verbis exquirit. Quia infelix ego dum viuo præ deſidiæ torpore non ſemino, poſt obitum meum, ſi ſuperuixeris, de manibus tuis alimoniam ſpero, quatenus oblationis tuæ ſacramentum animæ meæ vertatur in epulum, & orationis tuæ ſacrificium mihi vitale ſit alimentum. Et quid mirum ſi ſacræ oblationis hoſtia refectio creditur eſſe defunctis, cum in alimenta vertatur aliquando etiam viuentibus in periculis conſtitutis? Hæc ſanctus Pater, qui quod poſterius dixit exemplo comprobat cuiuſdam foſſoris ſaxorum, qui per annum ruderibus obrutus in anguſtis viſceribus excauati montis viuus permanſit, quod eius vxor quotidie fecerat hoſtiæ ſalutaris ſacramentum pro anima illius, quem mortuum putabat, offerri. Is reuera neſcit laſſari, ait Chryſoſtomus, mori non poteſt, cui panis, cui vita Deus eſt.

Chryſ. ſerm. 166. in 40. ieiunio.

2 Cum igitur viuentium precibus, & ſuffragijs fidelium defunctorum animę à pœnis eruantur, alma mater Eccleſia primo quidem ſalubri conſilio decreuit, vt in tremendis diuini libaminis oblationibus eorum ſemper memoria à Sacerdotibus recolatur, quod olim fieri ſolebat recitatis ex ſacris Diptycis mortuorum nominibus, vt ex ſacris canonibus conſtat, prępertim ex epiſtola Ioannis Conſtantinopolitani ad Hormiſdam Papam, & ex epiſtola eiuſdem Hormiſdę. Sunt autem Diptychę duplices tabulę, quę à Dionyſio Areopagita ἱερὰ πτυχαὶ vocantur, quarum vna parte defunctorum, altera viuorum nomina inſcribebantur. Deinde ſpeciale officium pro defunctis inſtituit poſt reliquas canonicas horas recitandum. Quamuis autem officij huius, vt nunc eſt, inſtitutio ignoretur, conſtat tamen conſuetudinem orandi pro mortuis ab ipſis Apoſtolis emanaſſe, vt infra demonſtrabo. Scio quidē Gulielmum Durandum officij, de quo loquimur, ordinationem referre ad Origenem, cuius rei teſtes allegant nonnulli Sanctos Iſidorum, & Auguſtinum: ſcio etiam Arnoldum Vvion eiuſdem auctorem facere Amalarium; ſed quod mala fide teſtes proferant antiquiores, haud digni plenaria fide credendi ſunt. Eadem ex cauſa opinio exploditur Iſidori de Iſolanis, qui ad Ambroſium, & Iacobi de Valentia, qui ad Auguſtinum originem referunt huius officij. In hoc verò conueniunt omnes antiquiſſimum illud eſſe, & à primis Eccleſię Patribus inſtitutum. Primas dumtaxat veſperas habet, tres noctur-

Hormiſd. ep. 24.

Dionyſ. c. 3. Eccl. hier.

nocturnos, & laudes. Nocturnos quædam Eccleſię certis diebus tres ſimul recitant, vocantque Agendam pro mortuis. Ab alijs alternatim, & ſeorſim dicuntur. Horis minoribus, & ſecundis veſperis caret, tum quia humanæ vitæ occupationes tot precibus vacare Eccleſiaſticos non ſinunt: tum quia par erat ab alijs officijs ſolemnioribus hoc diſcrimine has precationes diſcerni: tum denique quia ſanctorum memoria cum Deo regnantium, & purgantium electorum commemoratio non pari pſalmorum numero recolenda videbatur.

3 Solemus autem mortuorum memorias generaliter celebrare die poſt obitum tertia, ſeptima, trigeſima, & anniuerſaria: quæ inſtitutio antiquiſſima eſt, vt ex Auguſtino, & alijs Patribus liquet. Ad has dies nonam, & quadrageſimam adiūxit Simeon Metaphraſtes in vita S. Theodoſij Cœnobiarchę, quas etiam commendant Euſtrathius Presbyter tractatu de animis vita functorum apud Photium; & Ambroſius in concione de obitu Theodoſij. Sed frequentius habita ratio ſeptimi, trigeſimi, & anniuerſarij. Myſticas harum dierum rationes explicant eleganter Amalarius, & Alcuinus. Nam die tertia ſolemnior fieri ſolet defunctorum recordatio, vt pius Dominus quicquid peccarunt cogitatione, verbo, & opere erga Deum, proximum, & ſeipſos miſericorditer indulgendo ſanctę Trinitatis ſimilitudinem in eis reſtaurare dignetur. Sicut autem Chriſtus tertia die reſurgens ex mortuis vitam noſtram in melius reparauit: ita nos tertia die pro ſpiritibus mortuorum ſacrificia offerentes ſpem futurę reſurrectionis, & ſecuturam beatę perennitatis gloriam profitemur. Septimo quoque die, quo numero vniuerſitas deſignatur, vniuerſa eorum peccata deflemus. *Luctus mortui ſeptem dies*, ait Scriptura. Sic filij Iacob optimi patris celebrantes exequias impleuerunt ſeptem dies. An quia ſeptima dies Sabbatum eſt, Dominum Sabbati precamur, vt requiem æternam eis donet, & amodò iam dicat ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis? An verò quia anima tribus potentijs, corpus quatuor elementis conſtat, idcircò ſeptenarium numerum obſeruamus, vt anima corpori reconcilietur, & maculę ex carnis contagione contractæ deleantur? Ad celebrandam verò trigeſimam diem veteris teſtamenti ſuffulti ſumus exemplo. Scriptum eſt enim quod omnis multitudo filiorū Iſrael videns occubuiſſe Aaron fleuit ſuper eum triginta diebus. Itemque cum mortuus eſſet

Photius Cod. 171.

Amalar. l. 3. c. 44. & lib. 4. c. 42. Alcuin. in fine libri de diu. offic.

Eccli. 22, 13. Gen. 50. 10.

Num. 20. 30. Deuter. 34. 8.

Moyſes, fleuerunt eũ triginta diebus in campeſtribus Moab. Ternarius per denarium ductus tricenarium facit, per quod fides Trinitatis cum obſeruatione pręceptorũ decalogi ſignificatur. Ideò trigeſima dies in obſeruatione eſt, vt animæ quieſcentium delictorum obtineant remiſſionem, quę tranſgrediendo decem mandata contra Patrem ex fragilitate, cõtra Filium ex ignorantia, contra Spiritum ſanctum ex malitia commiſerunt. Denique anniuerſariam diem repetimus, ne forté criminibus nondum expiatis adhuc luſtralibus flammis crucientur, noſtriſque ſuffragijs indigeant, quæ quidem melius eſt, vt illis ſuperſint, quam vt per obliuionem, vel incuriam deſint. Porrò annua ſacra pro defunctis etiam ab Ethnicis fieri conſueuerunt, vt Plato, & Thucydides teſtantur. Plato 4. de legib. Thucid. lib. 3.

§. III.

Quo ritu officium defunctorum celebretur. Dicta quædam de mortis recordatione. Qui mores Ethnicorum erga defunctos, deque varijs ſepeliendi modis. Qui mortui plangendi. Purgatorij acerbitas, & ad illud declinandum adhortatio.

1 INcipit officium iſtud abſolutè ſine ſolemni diuini adiutorij inuocatione, ſine ſanctiſſimę Trinitatis glorificatione, ſine benedictionibus, alijſque ritibus lætitiam indicantibus, quia, vt notat Amalarius, ad imitationem agitur officiorum, quę aguntur in morte Domini. Accedit quod in lege veteri pręceptum erat, ne in ſacrificio pro peccatis oleum lætitię, & thus ſuauitatis admiſcerentur; ideò etiam in his precum oblationibus pro peccatis mortuorum ſuauia lætitię cantica reticemus, ne fiat quod ſcriptum eſt, *Muſica in luctu importuna narratio*. A primis Veſperis inchoatur, quę quinque pſalmorum modulatione complentur, vt Dominus noſter Ieſus Chriſtus efficaciſſimo quinque vulnerum lauacro quicquid illi peccarunt per quinque corporis ſenſus abſtergat. Sequitur canticum B. Virginis, vt omnia eorum inquinamenta ipſa Deipara intercędente deleantur. Pſalmum tandem 145. in fine recitamus, in quo exitum ſpiritus, & extincti corporis

Amal. lib. 3. c. 44.

Eccli. 22. 6.

poris reuerſionem in terram ſuam commemoramus. Nocturnę preces tribus pſalmis, totidemque lectionibus, & reſponſorijs conſtant, vt percepta venia peccatorum cordis, oris, & operis Angelorum conſortio, quorum triplex eſt hierarchia, & ter triplex chorus aggregari mereātur. In laudibus quinque pſalmos eodem quo in veſperis myſterio decantamus. Tum per canticum Zacharię gratias agimus Domino, quia per viſcera miſericordię ſuę viſitauit ſedentes in tenebris, & vmbra mortis, & fecit redemptionem plebi ſuę. Clauduntur laudes Pſalmo 129. qui eſt vnus Gradualium, quem in perſona cupientium ad Deum aſcendere modulamur, vt de profundis, extremiſque malis liberati refrigerij ſedem obtineant, quietis beatitudinem, luminis claritatem.

2 Generaliter verò cum pro defunctis oramus, finis noſtri recordamur. Mortui ſunt illi, moriemur & nos: illi heri, nos hodie. Sed pręſtat de hac re virum doctiſſimum Hugonē Eterianum audire. Inſpice, ait, ſepulchra mortuorum, & videre non renuas triſte, & nequaquam delectabile ſpectaculū. Vide puluerem diſſolutionis, & noſtri faſtus calamitatem, ſuſtine. Replere odore nimio, intolerabili fœtore. Patere fortiter euaporantem de putredine halitum, & tabem expirantem. Suffer vermium aceruos aſpicere. Intuere diligentius, ſi libet; diſcerne, ſi tibi poſſe ſuppetit. Apta rurſum os oſſi, & ſi vis ſingulas eorūm, quæ cernis ſoluta, partes partibus compone. Cōſidera ſi vales, cuius hæc, cuius illa ſit: quis iſte, quis ſit ille: vtrum ſenex, an adoleſcens; felix, an preſſus infortunijs vixerit; longæuus, an citò vita functus; glorioſus, an ignobilis. Hæc expende, circumſpice, quanto mœrore, quantaque maceraberis triſtitia? Quò inquies figura horū, & decor abijt? Quam ingratus eſt iſte aſpectus! Quam diſplicens, quam ſordidus, & quam triſtifer! Heu hanc ſortem! Carnes ſolutæ ſūt, viſcera dirupta, partes diſgregatæ, plaſmationis, & fabricæ decor exterminatus. Ad horum certè ſimilitudinem quiſque noſtrum in loculis deponetur, computreſcet, deinde eadem vermium ingluuie conſumptus diſſoluetur. Intelligis ò homo quid dicatur? Circumſpice ſepulchra, & vide oſſa humanę cōpaginis, reuerſuſque ad te collacryma, ingemiſce, ſuſpira de profundo, animaduerte humanam calamitatem, qualem finē ſortita ſit animaduertito. Hæc, & alia lectu digniſſima Hugo. Ioannes autem Chryſoſtomus ad huius quoque, & æternæ mortis

Hugo Eter. l.b. de Ani nar. regreſſu cap. 19.

Chryſ. ad Theod. Lapſum paræn. 1.

mortis contemplationem Theodorū lapſum hortatur his verbis. Perge quæſo ad ſepulchrum, contemplare puluerē, cineres, vermes, loci deformitatem, & amarè ſuſpira. Atq; vtinā ad puluerē tantum huiuſmodi damnū pertingeret. Verum interim à ſepulchro, & his vermibus deduc oculos mētis ad vermē illum immortalem, ad ignem illum inextinguibilem, ad fremitum dentium, & extremam afflictionem. Hæc eſt nimirum mors ſecunda, quam timere debemus, mors animæ, mors æterna: mors enim corporis tranſitus eſt ad vitam, & vt rectè philoſophatur Marcus Antoninus Imperator, ſi quis eam per ſe intueatur, cogitationeque omnia ab ea ſeparet, quæ ei ineſſe videntur, is iam nihil aliud exiſtimabit eſſe mortem, quam opus naturæ. At verò puer eſt, qui naturæ aliquod opus formidat. Mortem itaque quotidie conſiderare, & contemplari, non autem timere debemus, vt ab eius meditatione vitam ſapienter inſtituere diſcamus. Sententia eſt enim ſapientiſſimi inter philoſophos veram, ſolidamque philoſophiam in mortis contemplatione ſitam eſſe.

M. Antonin. lib. 1. de ſeipſo.

METRVM XXVIII.

NIl me amplius cultos legere libros iuuat,
Et noctu ad tremulas euigilare faces.
Quicquid lycæum, porticus quicquid ſonat
Deſpicio, & quicquid Caſtalis vnda rigat.
Iam nolo putri ſquallidas chartas ſitu
Excutere, & vigili voluere ſcripta manu.
Docere paruus plura me poteſt cinis,
Dum pede nobilium contero membra ducum.
Ceſſate mœſtis queſtubus funus ſequi,
Si patris, aut nati ſtamina Parca ſecet.
Sincera amarum comprimat luctum fides,
Diſcite, quid mutis vocibus vrna ſonet.
Quod cernitis cadauer in me conditum
Nunc mage Riphæo diriguiſſe gelu.
Non ſemper eſca vermibus fœdis erit,
Nec rigidus ſemper conteget oſſa lapis.
Sed ſurget arcta vincla diſſoluens necis,
Cum dabit extremum buccina in orbe ſonum.
Non ergò mors eſt horrida, vt vulgus putat,
Nec miſerum vt viuas eſt periiſſe ſemel.

Quid

Quid larua inanis incutit viris metum?
Mors nihil horrificum, quod timeatur, habet.
Hæc poſt tumentis naufragum murmur maris
Nauibus optata dat ſtatione frui.
Hæc poſt laborem præmium iuſtis refert,
Matris & in gremio corpora feſſa locat.
Hæc vita mors eſt, ſic graues tradunt ſophi,
Mors eſt in mundo viuere, vita mori.

3 Solemne fuit apud omnes nationes pietate vti erga defunctos. Quia verò & ipſis Ethnicis id vnum erat iuſtitiæ genus, factum eſt vt parentalia, ſacrificia, & funerandi celebritas iuſta dicerentur. Curatio autem funeris, inquit Auguſtinus, conditio ſepulturæ, pompa exequiarum magis viuorum ſolatia ſunt, quam ſubſidia mortuorum. Nec ideò tamen contemnenda, & abjicienda ſunt corpora defunctorum, maximeque iuſtorum, ac fidelium, quibus tanquam organis, & vaſis ad omnia bona opera ſanctus vſus eſt Spiritus. Vnde & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa: ipſique cum viuerent de ſepeliendis, vel etiam transferendis ſuis corporibus filijs mandauerunt. Quare, vt ſcribit Iulianus in Prognoſtico, quicquid impenditur humano corpori non eſt præſidium ſalutis, ſed humanitatis officium ſecundum affectum, quo nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Valeat Stoicorum rigida nimis, & inhumana ſecta, quibus nihil intereſt humine an ſublimè putreſcant. Neminem de ſupremo officio rogo, ait Seneca, nulli reliquias meas commendo: ne quis inſepultus eſſet, rerum natura proſpexit. Nimis barbaræ fuerunt gentes, quæ ſepelire cadauera non probarunt. Huiuſmodi fuere Perſæ, quorum peſſimus fuit mos feris dilaniandos proijcere mortuos, ſi vera tradunt Agathias, & Theophylactus Simocatta. Legimus etiam Parthorum ſepulturam aut auium, aut canum laniatus olim fuiſſe. Apud quoſdam immanes populos narrat Solinus vſu receptum eſſe, vt a propinquis conſumantur defuncti, adeò quidem vt obiurgentur ægri frequenter, quod carnem ſuam faciant deteriorem. Ponti Euxini incolæ, teſte Tertulliano, parentum cadauera conuorant: qui non ita deceſſerint, vt eſcatiles fuerint, maledicta mors eſt. Modeſtinus I. C. proponit quemdam in ſuo teſtamento hæredem ſcripſiſſe

Aug. lib. de cura pro mortuis gerenda.

Iulian. lib. 1. Prognoſt. cap. 18.

Seneca ep. 93.

Agath. hiſt. lib. 2.

Simocatta lib. 3. hiſt. cap. 7.

Iuſtinus hiſt. l. 41.

Solinus cap. 55.

Tertullian. lib. 1. adu. Marcionem.

l. quidã ff. de cõditionib. inſtitut.

ſub

ſub tali conditione, ſi reliquias in mare abieciſſet. De aſtuta quadam anu ſic canit Horatius.

Horat.l.2. ſat.5.

Me dicam ſene quid factum eſt: Anus improba Thebis
Ex teſtamento ſic eſt elata, cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit hæres,
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo
Quod nimium inſtiterat viuenti.

Petr. Arb. propè finem.

Nota eſt apud Satyricum illius barbaries, qui morti proximus poſt conditum teſtamentum; Omnes, inquit, qui legata habẽt, hac conditione percipient, ſi corpus meũ in partes conciderint, & aſtante populo comederint. Silius Italicus tumuli, & cinerum diſcordes ſententias apud diuerſas gentes his verbis deſcribit.

Silius lib.15.

Tellure, vt perhibent, is mos antiquus Ibera,
Exanima obſcœnus conſumit corpora vultur.
Regia cum lucem poſuerunt membra, probatum eſt
Hircanis adhibere canes. Aegyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguem haud ſeparat vmbram.
Exhauſto inſtituit Pontus vacuare cerebro
Ora virum, & longum myrrhata reponit in æuum.
Quid qui recluſa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid qui ſauo ſepelire profundo
Exanimes mandant Lybicis Naſamones in oris?
At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
Oſſa (nefas) auro, & menſis ea pocula ſeruant.
Cecropidæ ob patriam Mauortis ſorte peremptos
Decreuere ſimul communibus vrere flammis.
At gente in Scythica ſuffixa cadauera trunco
Lenta dies ſepelit putri liquentia tabo.

Cic.1 Tuſcul. Sext. Emp lib.3. Pyrr.hypot.c.24.

Differunt de eadem re Cicero in Tuſculanis, & Sextus Empyricus in Pyrrhonijs.

Lucret.lib.3. Lucian.de luctu.

4 Irrident etiam mortuorum curam, qui nihil hominis putant ſupereſſe poſt mortem, cuiuſmodi fuere Lucretius, & Lucianus. At hi rationem in vinculis habentes brutalem animum humano exuuio cælabant. Non ſic Romani, & aliæ nationes politioribus diſciplinis excultæ; magno enim apparatu ſuorum funera curabant, & corpora ingeſta humo ſepelientes terræ tanquam magnæ parenti commendabant. Sed

ne

ne plura hic de funeribus dicam, viri docti præoccuparunt, quorum nomina in fine capitis recitabo. Præſtat autem hoc loco illud Chriſtianis ingerere, quod Charondas apud Stobæũ monet, defunctorum vnumquemque non lacrymis, aut miſeratione; ſed bona recordatione, & fructuum quotannis naſcentium oblatione honorandos eſſe. Aliqui enim poſtquam inutilibus lacrymis, fœmineoque vlulatu ſuorum tranſitum deplorarunt, nullam amplius de anima defuncti curam habẽt, ac ſi nulla ſpes eſſet futuræ reſurrectionis. Chryſoſtomus luctum prohibens pro mortuis, Dic mihi, ait, quid ſibi volunt claræ lampades? Annon eos tanquam athletas deducimus? Quid autem hymni? Annon Deum glorificamus, & gratias agimus, quod eum qui exceſſit iam coronauerit? Quod à laboribus liberauerit? Quod eiecto metu eum apud ſe habeat? Non ideò ſunt hymni? Non ideò pſalmodiæ? Hæc omnia sũt lætantium. Idem alibi. Luge, inquit, infideles, luge eos, qui nihil ab infidelibus differũt, qui ſine illuminatione, ſine ſignaculo deceſſerunt. Hi lamentis digni ſunt, hi lacrymis, hos lugeamus. Verè enim moritur apud Deum, vt ſcribit S. Gaudentius, qui ab Apoſtolicæ fidei veritate diſcedit: cui Chriſtus Deus, qui vita eſt, amputatur. Quod ſi manantes ab oculis lacrymas cohibere non potes, oſtendet tibi Ambroſius quem mortuum debeas flere. Habet vnuſquiſque quos fleat mortuos ſuos, ait ille. Mortui ſumus quando peccamus, quando implemur oſſibus mortuorum. Cui cõſonans Abſalon Abbas; Plange, inquit, mortuum tuum. Mortuus tuus ſpiritus tuus eſt multitudine ſcelerum tanquam plagis multis extinctus. Non eſt hic mortuus quatriduanus in ſepulchro, qui à memoria tua iam exciderit: non eſt mortuus in porta, qui iam euaneſcat ab oculis tuis: ſed eſt in domo tua, præ oculis tuis, vt ſemper eum videas, & horrore concutiaris, & indeſinenter plangas mortuum, cui viuenti parcere noluiſti. Non dico omnem luctum, omnem miſerationis affectum excludendum eſſe in amiſſione ſuorum, cum ſanctos Patres in morte amicorum, & conſanguineorum paſſim fleuiſſe legamus: ſed hoc moneo, iuuandos potius eſſe defunctos orationibus, aliiſque ſuffragijs, quam planctu, & lamentis, quę nihil eis proſunt. Lex charitatis ad hoc nos vrget, & obſtringit. Charitas enim fortis eſſe dicitur ſicut mors, dura ſicut infernus æmulatio, quia, vt Philo Carpathiorum Epiſcopus ſcribit,

Stobæus ſer. 42.
Chryſ. hom. 4. in ep. ad Hebr.
Idem. hom. 3. ad Philip.
Gaud. in præf. ad Beneuolum.
Ambroſ. in Luc. cap. 5.
Abſal. Abb. ſerm. 31. qui eſt 3. in Annunc.
Cant. 8. 6. & ibid. Philo in comm.

ita obfirmatur animus charitate Dei, ac proximi, vt vel ad inferos preces penetrare faciat diuina gratia nixus ad ſubleuandas animas purgandorum.

Mat h.7 12. Luc.6.38. 5 *Quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: hæc eſt enim lex, & Prophetæ,* dicit Dominus Saluator noſter. *Eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.* Quare ſi quis defunctis miſericordiam præſtiterit, & ipſe miſericordiam conſequetur, cum ad eluendas culpas in ardentiſſima purgatorij fornace cruciabitur. Quis enim tam perfectus, tam ſanctus eſt, vt cum exierit à vita, nihil illi debeat igni: qui gloriari poſſit, & dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Pauci quidem ſunt electi, ſed inter illos pauciſſimi ſunt ita perfecti, vt omnem purgationem impleuerint in hac vita. Conſigno hoc caput aurea paræneſi dulciſſimi Patris Bernardi. De reliquo, fratres, dico vobis, ſi hæc aſſiduè cogitaretis, nô tam facilè in vanis cogitationibus, & otioſis ſermonibus, in iocis, & ſcurrilitatibus laberemini, quia in his multum perditis, & de vita veſtra, & de tempore veſtro. Volat irreuocabile tempus, & dum creditis vos cauere pœnam iſtam minimam, incurritis ampliorem. Illud enim ſcitote, quia poſt hanc vitam in purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, redduntur vſque ad nouiſſimum quadrantem. Scio ego, quia durum eſt homini diſſoluto apprehendere diſciplinam, verboſo ſilentium pati, vagari ſolito ſtabilem permanere, ſed durius, & multo durius erit futuras illas moleſtias tolerare. Et ne fortè paruipēdens Purgatorij acerbitatem non ad te pertinere dicas, quamdiu moreris in illo, dūmodò tandē perueniās ad vitam æternam; ſugillat te S. Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus his verbis. Nemo hoc dicat, fratres chariſſimi, quia ille ipſe purgatorius ignis durior erit, quam quicquid poteſt pœnarum in hoc ſeculo aut cogitari, aut videri, aut ſentiri. Sugillat te quoque Petrus Archidiaconus Bathonienſis dicens, O inſenſati, & cæci, *Si lauerit Dominus ſordes filiarum Sion in ſpiritu iudicij, & ſpiritu ardoris.* Nonnè conſultius vobis erat breui contritione cordis, & confeſſione purgari, quam illud incendium expectare, quod licet non ſit æternum, omnes dolores vitæ præſentis, omnes anguſtias noſtræ ſenſualitatis excedit?

Bern.ſer. de obitu Vmberti.

Cæſar. hom. 8.

Petr. Bleſen. ſer. de Transfig.

6 Heu quantò melius nunc arderemus delectabili amore, quam tunc illo pœnali ardore? Quanto ſuauius nunc igne amoris

amoris purgaremur, vt mundanum in nobis non relinqueretur quod mundi incendio obnoxium inueniretur: ſed ſicut tribus pueris ventus roris fieret nobis fornax Babylonis. Alioquin ſi tepidè, & negligenter viuentes ligna, fœnum, ſtipulam nobis coaceruamus, & tantam ignium materiam hinc nobiſcũ portamus. cum examen illius purgatorij tales intrauerimus, quis poterit de nobis habitare cum igne deuorante? aut quis habitabit ex nobis cum ardoribus ſempiternis? quando omne etiam veſtimentum mixtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis. Scio quidem, quia ſi ſatis arderem igne charitatis, de me quoque diceretur, *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Nunc autem ſi purgari non mereor igne dilectionis; vtinam vel purgarer alicuius igne paſſionis, fieretque mihi, quod Propheta imprecatur ſibi; *Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat, vt requieſcam in die tribulationis*. Vtinam qui cœpit ipſe me conterat, ſoluat manum ſuam, & ſuccidat me: & hæc mihi ſit conſolatio, vt affligens me dolore non parcat. Verumtamen noſti Domine infirmitatem figmenti mei. Quæ eſt enim fortitudo mea, vt ſuſtineam, aut quis finis meus, vt patienter agam? *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt*. Hoc igitur peto Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Reſpice infirmitatem meã, & ſecundum illam moderare manum tuam, ne vehementia verberis frangat patientiam cordis; ſed magis tribulatio patientiam operetur, patientia probationem, probatio ſpem: Væ autem mihi, ſi quotidie vror, & non emundor, vt & de me dici contingat. *Multo labore ſudatum eſt, & non exiuit de anima rubigo eius neque per ignem*. Væ mihi, ſi mundari in illa dumtaxat die potero, quando ſedebit ipſe index quaſi ignis conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Audiam itaque Apoſtolum dicentem, *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis; & dum tempus habemus, operemur bonum*. Audiam conſilium Sapientis, qui ait: *Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas*.

Guerr. Abb. ſer. 1. in Quadrag.

Luc. 7. 47.

Habac. 3. 16.

Iob 6. 9.

Ezech. 24. 12.

2. Cor. 6. 2. Galat. 6. 10.

Eccleſ. 9. 10.

§. IV.

Indicantur Auctores, qui fidem Purgatorij, ritumque orandi pro defunctis aſtruunt. Addita quædam ex profanis ſcriptoribus de funerandi ratione.

1 NOn ſine nutu, & prouidentia Dei factum arbitror, vt receptos Eccleſiæ ritus ab ipſa Apoſtolorum ætate ad hæc noſtra tempora viri doctiſſimi diuinitus excitati, & ſcriptis illuſtrauerint, & moribus approbauerint. Prænidebat enim Spiritus ſanctus in extrema hac delirantis mundi ſenecta improbos hæreſiarchas futuros, qui ſuggerente inimico vniuerſam Eccleſiaſticam hierarchiam conuellere, & perturbare conarentur. Quod cum in cæteris bonis operibus, tum maximè in ijs quæ pro defunctis fieri ſolent abrogandis, irrito licet conatu, vehementius tentarunt. Vt fidem igitur liberem, quam nuper dedi, eademque opera huius ſacri ritus antiquitatem oſtendam; viros præſtantes, vetereſque ſcriptores (ſeruata quantum fieri poterit temporum ſerie) breuiter indicabo, qui fidem Purgatorij, ritumque orandi pro defunctis ſemper in Eccleſia viguiſſe diſertis verbis teſtantur.

Primum locum tribuo liturgijs Sanctorum Iacobi maioris, & minoris, Matthæi, & Marci, in quibus ſpeciales ſunt orationes pro ſpiritib⁹s quieſcentium. Sequitur Dionyſius Areopagita, qui in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, poſtquam differuit de actibus hierarchicis, qui fiunt circa ingredientes Eccleſiam, & circa procedentes, ac proficientes in ea; de his actibus deinde tractat, qui circa ex ea egredientes, videlicet circa defunctos, exercentur. Hunc comitantur plures eiuſdem ſpiritus, nimirum Clemens Romanus epiſt.1. & lib.8. conſtit. Apoſtolic. cum notis Franciſci Turriani. Hermes in Paſtore viſione 3. Tertullianus lib. de teſtim. animæ cap.4 de corona militis cap.3. de exhort. Caſtitatis cap.11. de Monogamia cap.10. de Reſurr. c.43. cum notis Iacobi Pamelij. Origenes hom.3. in Iob, hom. 14 in Leuit. & 6 in Exod. Cyprianus lib.1. ep 9. Zeno Veronen. ſerm. de Reſurrect. Athanaſius ep. ad ſolitariam vitam agentes, & qu.34. ad Antiochum. Lactantius Firmianus lib 7 cap.21. Cyrillus Hieroſolymit. catech.5. myſtagogica, Euſeb Cæſarien. lib. de vita Conſtantini c.60. & 71. Ephrem Syrus paræn.49 & in teſtamento cum ſcholijs Gerardi Voſſij. Nazianzenus orat.10. in obitu Cæſarij fratris. Epiphanius lib.3. hær.75 & in fine eiuſdem libri Baſilius Magnus in cap 6. & 9. Iſaiæ. Ambroſius orat. de obitu Satyri, itemque de obitu Valentiniani, & Theodoſij. & lib.2. ep.8. de obitu ſororis. Gregorius Nyſſenus orat de dormientibus Hieron. ep. ad Pammachium de obitu Paulinæ, lib. 1. adu Pelag ... in cap.1. Ezechiel & in fine comment. in Iſaiam. Chryſoſtomus hom.32. & 35. in Matth. hom. 61. in Ioann. hom.41. in 1 ad Cor. hom.21. in act. Apoſt. ſer.3. in ep. ad Philipp. hom.6, & 90. ad populum Antiochenum. Homilia verò 35. in Matthæum oſtendit multis rationibus ſacrius eſſe corpora mortuorum putreſcere, & diſſolui, quam integra conſeruari Auguſtinus integro libro de cura pro mortuis gerenda. lib.9. confeſſ cap. vlt. epiſt.64. ad Aurelium Epiſcopum ſer.32. & 33. de verbis Apoſtol. ſer.41. de ſanctis. Auctor ſerm. ad fratres in Eremo ſerm.44. Paulinus ep. ad Alithium, & ad Pammachium, itemque ep.4. ad Delphinum, & paraphr. in pſalm.3. Theodoretus lib.5. hiſt.c.26. Socrates lib 7.c.25. Euſebius Emiſſenus, ſeu verius Eucherius Lugdunenſis hom.3 de Epiph. Victor Vticen. lib.2. de perſecut. Vandal. Caſſianus Arelaten hom.8. Boethius de conſol. Philoſ. lib 4. pr.4. Io. Climacus gr.4. Gregorius Magnus in 1. Reg lib.3 cap 3. in 1 pſ. pœnit. v.1. & paſſim lib.4. Dialog. Ioannes Moſchus in prato ſpirit. c 24. & 44. Iſidorus lib.1. de Eccl officijs c.18 Eligius Nouiomen. hom 8. Bonifac Archiepiſ. Moguntin & martyr ep.35. 36. 70. 84. 9 . & alibi. Iulianus lib.2. Prognoſticon c.18. vſque ad finem libri, & rurſum lib 3. ferè per totum. Anaſtaſius Nicænus qu.20. in ſcripturam. Beda in pſ.37.

p. 37. & lib. 5. hiſt. c. 13. Ioannes Damaſcenus orat. de iis, qui in fide dormierunt. Germanus Conſtantinopolit. in Theoria rerum Eccleſiaſticarum. Alcuinus & Amalarius ſupra citati. Haymo Halberſtatenſis lib. 1. in aſſiã c. 2. & in cap. 3. 1. ad Cor. Metaphraſtes in vitis Pachomij, & Theodolij Abb. & Euſebiæ hoſpitæ. Rabanus lib. 2. de inſt. cleric. c. 44. Rhegino Abbas lib. de diſciplina Eccleſiaſtica cap. 190. Luitprandus Ticinen. lib. 4. hiſt. c. 7. Petrus Damian. ſerm. 2. de S. Andrea, & ſerm. de S. Nicolao. Theophylactus in c. 12. Lucæ. Anſelmus Cantuarien. ſeu verius Petrus Babyon in c. 12. Matth. Idem Anſelmus, vel ſub eius nomine Heruæus in c. 3. 1. ad Cor. Oecumenius item in c. 3. 1. ad Cor. Sigibertus in Chronicis an. 998. Hugo Victorin. lib. 2. de Sacram. p. 16. c. 4. & 6. Petrus Venerab. paſſim lib. 1. de miraculis. Rupertus Abbas in Geneſ. lib. 3. cap. 32. Bernardus ſerm. 66 in Cant. ſerm. de quinque regionibus, & in obitu Vmberti. Petrus Cellenſis lib. de panibus cap. 7. EcKbertus Monachus Schonaugiæ ſerm. 9. adu. Catharos. Arnoldus Abbas Bonæuallis tract. de 7 verbis Domini in cruce c. 2. Nicephorus Gregoras lib. 3. & 9. hiſt. Thomas Valdenſis tom. [illegible] c. 107. Bernardus contra Valdenſes c. 9. 10. 11. Ermengardus contra eoſdem c. 17. Item Petrus Pilichdorfius cap. 21. & 22. Scholaſtici omnes cum Magiſtro in 4. d. 45. & cum D. Thoma in ſup. 3. p. qu. 70. & 71. Bonauentura in Breuiloquio p. 7. c. 2. & tom. 3. ſerm. de animabus. Gennadius Patriarcha Conſtantinopol. expoſ. pro Conc. Florentin. c. 3. *Recentiores omitto*. Sunt autem inter hos præcipui Baronius an. Christi 34. nu. 313. & ſeqq. item a. 32. nu. 12. Bellarminus tom. 2. controu. libris duobus de Purgatorio. Suarez in 3. p. tom. 4. diſp. 45. cum tribus ſequentibus. Alphonſus à Caſtro v. Purgatorium. EcKius c. 25. Enchir. dij. Antonius Auguſtinus in epit. Iuris Vet. Pontificij lib. 27. Martinus Perez 3. p. traditionum. Iodocus Coccius tomo 2. ſui præclariſſimi theſauri lib. 7. art. 5. vbi citat plures Rabbinos, qui Purgatorium admittunt; & lib. 10. art. 6. Theodorus Peltanus in ſuis tract. de igne Purgatorii, de ſuffragijs defunctorum, de ſepulturis, & anniuerſariis. Petrus Tyræus de multiplicibus ſuffragijs defunctor. Iac. Gretzerus de receptaculis ſubterraneis animarum, & de funere Chriſtiano. Iacobus Gualterus in Tab. Chronographica vers. 10. Ioſeph Vicecomes lib. 4. de antiquis ritibus Miſſæ. Henricus Spondanus in doctiſſimo, & eruditiſſimo opere de ſacris Cœmeteriis. Curam autem mortuorum, & fidem Purgatorii à primo parente Adamo vſque ad noſtra tempora ſemper viguiſſe oſtendit in Notis Chronicis Genebrardus.

2 Cæterum de funeribus, varijſque ritibus ſepeliendi cadauera multa quoq; ex profanis ſcriptoribus colligi poſſunt, è quibus conſtat etiam ab infidelibus magnam curam adhibitam, vt iuſta mortuis perſoluerentur. Extant de hac re in codicibus ciuilium legum inſignes tituli de religioſ. & ſumptibus funerum, de mortuo inferendo, de ſepulcro violato, de cadaueribus punitorum, de debita impenſa in exequijs, & ne defuncti, ſeu funera eorum iniurientur à creditoribus. Copioſè etiam differũt de ritibus antiquorum funerum ſcriptores qui ſequuntur, & alij plures, quos iſti citant, & cõmendant.

Ioannes Roſinus lib. 5. Rom. antiquit. c. vlt. additis Thomæ Dempſteri Paralipomenis. Lilius Giraldus lib. de vario ſepeliendi ritu. Ioannes Kirchmannus Lubecenſis, qui Romanorum funerum ſolemnitates libris quatuor complexus eſt. Iacobus Gutherius libris tribus de iure manium, Spondanus in laudato opere de ſacris cœmeterijs. Philippus Cluuerius lib. 1. Germaniæ antiquæ cap. 53. Alexander ab Alex. dierum Genialium lib. 1. c. 5. & 7. Cœlius Rhodiginus lib. 17. antiq. lect. c. 19. 20. & 21. Iuſtus Lipſius lib. 1. elect. c. 6. ad l. 4. Annal. Hieronymus Magius var. lect. lib. 1. c. 13. & lib. 2. c. 17. vſque ad 22. Ludouicus Carrio lib. 1. emend. cap. 6. Vvolfangus Lazius comment. Reip. Rom. lib. 5. c. vlt. Cicero 2. de legibus. Oſiander in ſtra[illegible]ico cap. 36. e[illegible] notis Ioannis ChoKieri Leodienſis. Ianus Durantius Caſelius lib. 1. v. r. c. 4. & lib. 2. c. 3. Lucianus in dialogis mortuorum. Herodianus lib. 4. hiſt. Diodorus Siculus lib. 1. c. 2. & 5. & lib. 4. c. [illegible] Cæſar lib. 6. de bello Gallico. Ludi funebres quando, & cur primum inſtituti fuerint narrat Pauſanias in Arcadicis. Idem in Meſſenicis edictum olim ait vt veſte pulla proſequerentur omnes funera optimatum. Faces & candelas adhibitas in funeribus conſtat ex Tacito 2. Ann. Perſio ſat. 3. Seneca de Tranquill. animi c. 11. Suetonio in Auguſto, & ex D. Hieronymo ad. Vigilantium. Cantu proſequi mortuos ad ſepulturam plurimarum gentium inſtituta ſanxerunt, teſte Macrobio in ſomn. ſcip. lib. 2. cap. 3. Græci defunctos oſculabantur quam conſuetudinem commemorat Euripides in Alceſtide: ſed inhibitum poſtea fuit huiuſmodi oſculum à Concilijs Antiſſiodorenſi, & Matiſconenſi. Pompas funebres Italico idiomate deſcribit Franciſcus Perucius. Quædam item de funeribus tractat Natalis Comes in Mythologijs lib. 5. c. 5. Dabantur olim conuiuia in mortuorum memoriam, de quibus Syneſius ep. 3. Chryſoſtomus hom. 28. in cap. 12. primæ ad Corint. quorum etiam abuſum damnant Zeno Veronenſis in pſalm. 49. & Gaudentius tract. 4. de Paſchate. Petrus Gregorius Tholoſanus lib. de immortal. animor. ex corporum mortuorum cura argumentum deſumit ad probandam animæ immortalitatem. Ob hanc enim inſitus eſt vnicuique à natura amor, & cura proprij corporis etiam poſt mortem. Olympias Alexandri Magni mater, cum Caſſandri iuſſu interficeretur, capillis, & veſte ſe ho. eſſe compoſuit, ne quid poſſet in cadauere inhone-

ſtum

ſuum videri. Narrat id ex Trogo Pompeio Iuſtinus in fine lib. 15 Similia refert de Polyxena Euripides in Hecuba v. 63. & Ouidius 13. met. m.v.4?7 De Lucretia idem Ouidius 2.Faſt v.?3. de Cornelia Veſtali Plinius lib. 4. ep. 11. De Glaucia Statius 2. ſyluar v. 154. De Cleopatra Florus lib. 4. De Cæſare Suetonius. De Virginibus Mileſijs Aulus Gellius noctium Atticar. lib. 15 cap. 10.

Sat dictum de hac re. Illud autem in fine monendum, vt cũ oramus pro mortuis, mortis quoque noſtrę recordemur, ſicut ſcriptum eſt: *Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.*

CAP. XIV.

De Pſalmis Pœnitentialibus, & Litanijs.

§. I.

Pœnitentiæ vtilitas, & effectus. De Pſalmis pœnitentialibus, eorumque vſu. Laudes pœnitentiæ. Cur ſeptem tantum ſint pſalmi pœnitentiales.

1 CADIT infelix homo in foueam peccati mortalis, & non adijciet vt reſurgat: infigitur in limo profundi, & nõ eſt ſubſtantia: infernalis tyranni ſeruituti ſe ſubijcit, & non eſt qui redimat: bibit ſicut aquam iniquitatem amariſſimum virus, & nemo eſt qui alexipharmacum miſceat: à planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas; vulnus, & liuor, & plaga tumens, & non eſt qui circumliget, aut curet medicamine, aut foueat oleo: niſi reſpiciens deſuper Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis manum porrigat adiutricem. Lapſus enim ex voluntate homo, inquit Bernardus, non æquè ex voluntate reſurgere iam liberum habet, quia etſi datum fuit voluntati poſſe ſtare ne caderet, non tamen reſurgere ſi caderet. Non enim tam facilè quis valet exire de fouea, quam facilè in eam labi. Cecidit ſola voluntate homo in foueam peccati, ſed non ex voluntate ſufficit & poſſe reſurgere. An igitur peccantis caſus irreparabilis erit? An infirmitas hæc prorſus ad mortem, vt qui fecerit iniquitatem omnino moriatur in ipſa? Abſit. Sed

Bern. de grat. & lib. arbitrio.

quid dicit Scriptura? *Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum*. Benignus itaque Deus excitante gratia præuentum peccatorem è ſtercore ſubleuat, erigit à ruina, liberat à ſeruitute, ſanat à vulnere, è morte transfert ad vitã. Pulſat enim ad cor eius per fidem, expergefactum concutit per timorem, concuſſum ſuffulcit ſpei adminiculo ne labatur, ſuffultum eleuat ad altiora per actum dilectionis, eleuatum denique perfectiſſimè ſanat per contritionem, & pœnitentiam. Appoſitè ad hanc rem Fulgentius Ruſpẽſis Epiſcopus: Præuenit gratia Dei impium, vt fiat iuſtus: ſubſequitur iuſtũ, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen, quod non inuenit, donet: ſubſequitur videntem, vt lumen, quod contulit, ſeruet. Præuenit eliſum, vt ſurgat: ſubſequitur eleuatum, ne cadat. Cecidit miſerando lapſu Regius Propheta, vir ſecũdum cor Dei, vixque protulerat ſalutiferum illud *Peccaui*, cũ ſubitò in ſermone Domini dictum eſt illi, *Dominus tranſtulit peccatum tuum à te.* Quem pœnitet peccaſſe penè eſt innocẽs, ait Tragicus. Ceciderunt & alij, & computruerunt in fæcibus ſuis, carebant videlicet veræ pœnitentiæ præſidio, ac ſinceræ contritionis adiutorio. Saul quoque reprehenſus à Propheta; Peccaui dixit, ſicut & Dauid: nec tamen in pari voce par ſubſecuta eſt peccati remiſſio. Cum ergo in confeſſione peccati, inquit Fulgentius, vtriuſque vna vox fuerit, cur non vna eſt vtrique conceſſa remiſſio? niſi quia in ſimilitudine confeſſionis videbat Deus diſſimilitudinem voluntatis: nec ſonum ſermonis attendit, ſed intentionem cordis in vtroque diſcreuit.

Oſeæ 13.9.

Fulg lib.1. ad Monimum.

Seneca in Agamemn. v.243.

Fulg. lib. 2. de remiſ. pec. ad Euthym.

3 Sanctus ergo Spiritus arguens mundum de peccato ſponſæ ſuæ Eccleſiæ inſpirauit, vt præter penſum horarum canonicarum, pſalmos etiam pœnitentiales, quos Dauid pœnitentiæ præſul (vt eum vocat ſanctus Laurentius Nouarienſis Epiſcopus) compoſuit, certis diebus pro venia delictorũ recitaret. Vſum autem horum pſalmorum antiquiſſimum eſſe vel ex eo colligere licet, quod de ſanctiſſimo Patre Auguſtino narrat Poſſidius. Nam cum Hippone à Vandalis obſeſſa morti proximus decumberet, hos tanquam ab omni iam antiquitate ſuſceptos in tabella deſcribi, ſibique ob oculos in pariete affigi iuſſit, vt aſſidua eorum lectione ſe ad extremam cum diabolo luctam præpararet. Horum quoque crebra fit mentio in antiquo pœnitentiali Romano. Extant autem præ-

Laurent. Nouar. hom. 1.

Poſſid. in vita Auguſt.

clara

clara ſanctorum Patrum commentaria, quibus hoſce pſalmos expoſuerunt, duorum præſertim ſummorum Pontificum Gregorij Primi, & Innocentij Tertij. Eoſdem per modum orationis explanat Gerſon tomo tertio. Quo ritu olim dicerentur docet in libro de canonum obſeruantia Radulphus Tungrenſis. Hodie ex inſtitutione Pij Quinti ſextis ferijs Quadrageſimæ recitantur. At religioſi varias conſuetudines habent, quas laudabiliter obſeruant. In Ordine noſtro Ciſtercienſi ſtatutum fuit à primarijs Abbatibus ad generalia comitia cōgregatis anno ab orbe redempto 1194. vt omni ſexta feria per totum annum proceſſionaliter poſt primam dicerentur, cuius inſtitutionis occaſio tametſi fuerit terræ ſanctæ, belliq; ſacri ſubſidium; non tamen debent ob pœnitentiæ meritum omitti; & ſic reuera ab vniuerſo Ordine obſeruatur. Cum pateant igitur ianuæ veniales, vt eleganter ſcribit Victor Cartennenſis Epiſcopus, cum fluctuantibus, & criminum tempeſtate iactatis pœnitentiæ portus offertur, cum mentibus promittitur cura languentibus, & ſauciatis vitalem pollicetur vltroneus artifex medicinam, cum miſericordia habetur in promptu, antequam iuſtitia capulo tenus extrahat pugionem, ſumamus arma pœnitentiæ, & iudicis rigorem ſatisfactionis officio mulceamus.

Radulph prop. 21.

Victor Carten. l. de pœnit. c. 32.

3 Notat autem Nemeſius Epiſcopus, & Philoſophus æquè conuenire homini pœnitentiam, ac riſibilitatem. Solus homo, inquit, inter omnia, quæ ratione ſunt prædita, habet hoc præcipuum, vt eius erratum pœnitentiæ condonetur. Nam Angeli cum nullam habeant cauſam neceſſariam, quæ ad peccandum impellat, ſed natura omni affectione corporis, & inopia, & voluptate vacent, merito per pœnitentiam ad veniam aſpirare non poſſunt. At homo non modo rationis particeps, ſed etiam animal eſt, & neceſſarij vſus vitæ animalis, motuſque turbidi per ſæpè rationem attentant, & labefactant. Quare cum ad ſanitatem redit, & declinatis turbulentis animi motionibus virtutem complectitur, iuſta illi miſericordia, id eſt venia tribuitur. Atque vt proprium eius naturæ ridere eſt; nam & ſoli adeſt, & omni, & ſemper: ita in rebus non naturæ lege, ſed Dei erga nos beneficio conſtitutis, proprium eſt hominis, vt per pœnitentiam omni culpa liberetur. Nam ſoli homini, & omni, & ſemper quoad in terris viuit hoc datum eſt. Deus enim, vt docet Tertullianus, poſt tot, ac

Nemeſ. l. de nat. hominis c. 1.

Tertul. de pœnit. cap. 2.

tanta

tanta delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam auſpicata, poſt condemnatum hominem cum ſeculi dote, poſt eiectum paradiſo, mortique ſubiectum, cum rurſum ad ſuam miſericordiam maturauiſſet, iam inde in ſemetipſo pœnitentiam dedicauit, reſciſſa ſententia irarum priſtinarum, ignoſcere pactus homini, & imagini ſuæ. Vt verò per pœnitentiam peccatorum remiſſionem obtineamus, talem eam oportet eſſe, qualem deſcribit Abbas Cellenſis: vt ſit videlicet in ore veritas, in corde charitas, in conſcientia puritas, humilitas in habitu, abſtinentia in victu, modeſtia in inceſſu, caſtitas in aſpectu, in omni loco oratio, in omni tempore meditatio, in toto corpore afflictio, in tota anima deuotio, deſiderium ante Deum, lacrymæ die ac nocte ad Deum. Sic iuſtificatur anima à ſorbibus priſtinis lota flumine lacrymarũ, deterſa veritatis linteo, accenſa charitate, purgata confeſſione, ornata humilitate, cincta abſtinentia, circumamicta modeſtia, caſtitate glorificata, oratione eleuata, meditatione ſuffulta, deuotione inuncta, deſiderio in cælis recepta. O felix humilitas pœnitentium, exclamat Guerricus Igniacenſis, ô beata ſpes confitentium? Quam potens es apud Omnipotentem, quam facilè vincis inuincibilem, quam citò tremendum iudicem conuertis in pijſſimum Patrem? Euangelicæ prædicationis gratia à pœnitentia ſumpſit exordium: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum*. Initium etenim reuertendi ad Deum eſt pœnitentia, Hæc porta veniæ, ſpes indulgentiæ, gratiarum cuſtos, miſericordiæ conciliatrix, terror dæmonum, lætitia Angelorum, gaudium vniuerſæ terræ. Hæc Deum placat, ſerenat conſcientiam, reſerat cælũ, de terris eleuat, & in excelſum attollit. Magna reuera hominibus fit pœnitentia, ait vir venerabilis Ephrem, quia tanquam videntes Deum per ipſam reconciliamur. Magna ſuper terram eſt pœnitentia, quoniam ſcala animabus fit eò aſcendendi, vnde per peccatum deturbatæ ſunt. Lætantur cæli, & qui illic Angeli de pœnitentia hominis, vt loquitur Tertullianus. Heus tu peccator bono animo ſis: vides vbi de tuo reditu gaudeatur. Opera autem pœnitentiæ hæc ſunt ſacco, & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere, ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire noctes dieſque ad Dominum Deum, presbyteris aduolui,

Pet. Cellen. l. de panib. cap. 3.

Guerric. ſer. 2. in Quadrag.

Matth. 3. 2.

Ephrem. tract. de pœnit.

Tertull. lib. de pœnit.

& charis Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes de-
precationis ſuæ iniungere.

M E T R V M X X I X.

VTilis placet dolor,
Quem ſpes futura mitigat ſalutis.
Nec labor premit grauis,
Si mereor illo gloriæ coronam.
Terra quid mihi, aut polus
Offert colendum? vilibus probroſas,
Gentibus relinquo opes,
Satis beatus pauperum lacerna.
Quid iuuat domum auream,
Iouemque clauſum poſſidere in arca?
Lauta quid refert gula,
Et empta magnis ſumptibus voluptas?
Quid metalla, quid Goæ
Merces beata, Mexicique Gazæ?
Nam nec aurea domus,
Quæ lauigatis emicent columnis,
Nec clientium fauor,
Aut ſceptrum eois fulgidum lapillis,
Nec minax tubæ fragor,
Mortis rapacis impetum coercent.
Ite nobili luto
Tagi, vel Hermi, ſplendidiſque cœnis,
Ite diuitum manus,
Lethique duras ſubmouete leges.
Quod ſi auara ciuium
Potentiorum dona, vel coronæ
Nil iuuant, & vltimis
Reuulſa ab Indis, ac Hydaſpe gemmæ:
Si nihil valent opes,
Nec ſceptra Auerni leniunt furorem:
Sat mihi abdito in ſpecu
Arcto cibari pane, & amnis vnda.

4 Septem ſunt autem pœnitentium pſalmi, vj. ſcilicet, xxxj. xxxvij. L. cj cxxix. & cxlij. quos magni myſterij ſignifi-
catio-

catione maiores noſtri inſtituerunt. Docet Caſſiodorus poſt Origenem ſeptenario numero concluſos eſſe, quia ſeptem modis peccata nobis dimitti poſſunt; per baptiſmum, per paſſionem martyrij, per eleemoſynam, per hoc quod remittimus peccata fratribus noſtris, cum conuerterit quis peccatorem ab errore viæ ſuę, per abundantiam charitatis, & per pœnitentiam. Inueniuntur & alij fortaſſe modi remiſſionum: congruit enim vt numerum ſupplicationis noſtræ indulgentia diuina tranſcendat. Antiqui etiam canones ſeptennem pœnitentiam pro grauioribus peccatis impoſuerunt. Leproſus mũdandus ſepties in veteri lege aſpergebatur. Naaman Syrus ſepties lauari in Iordane iuſſus eſt ab Eliſeo. Septimo anno fiebant remiſſiones, eratque magnus Iubileus poſt quadratum ſeptenarium. Septimo die emiſſa columba aquas vltrices ceſſaſſe indicauit. Septies oſcitauit puer è morte reuocãdus ad vitam. Septem gradibus aſcendebatur ad portam templi apud Ezechielem. Septem diebus ſoror Moyſis ſeparata eſt antequam mundaretur. Ipſe vertex Theologorum Petrus, coryphæus, & os Apoſtolorum, vt eum vocat Paulus Epiſcopus Emiſenus, ſublimiori inſtructus ſapientia ſeptenarium propoſuit numerum, cum ageret de remiſſione, à quo numero Chriſtus reſpõdens diſcedere noluit, vt ex euangelica conſtat hiſtoria. *Domine*, inquit *quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vſque ſepties? Dicit illi Ieſus; Non dico tibi vſq; ſepties. ſed vſq; ſeptuagies ſepties.* Non ergò ſine cauſa horũ pſalmorum numerus ad ſeptenarium redactus eſt, vt ſeptuplum expurgati, à ſeptem plagis immunes, excluſis ſeptem dæmonijs, ſeptiformi ſpiritus gratia illuſtremur. Notat autem Innocentius Papa initio expoſitionis horum pſalmorum quæ D. Bernardo Claręuallenſi ab imperito quodam impreſſore Veneto olim perperam tributa fuit, notat inquam inter iſtos ſeptem pſalmos quatuor eſſe conſimiles, & tres diſſimiles in principijs. Semper verò, ait, inter duos conſimiles vnus diſſimilium conſtituitur: & inter duos diſſimiles vnus conſimilium collocatur. Conſimiles ſunt primus, tertius, quintus, & ſeptimus: diſſimiles ſecundus, quartus, & ſextus. Nulla enim in via ſunt ita perfecta, quibus non interueniat aliquod imperfectum: nec aliqua tam ſunt mala, quibus non intercidat aliquod bonum; quatenus nec perfectis præſumptio, nec malis deſperatio tribuatur: quod maximè conuenit, & expedit pœnitenti, vt nec de miſericordia nimium præſu-

Caſſiod in pſal. 6. Orig. hom. 2. in Leuit.

Leuit. 14. 7. 4. Reg. 5. 10. Leuit. 25. 4. 8.

Gen. 8. 10. 4. Reg. 4. 35. Ezech. 40. 26. Numer. 12. 14.

Paul. Emiſen homil. de incarnat. in actis Concilij Epheſini tom 6. Matth. 22. pſal. 81. 7. Apoc. 15. 6. Marc. 16. 9.

Innocen. tertius proœm in 7. pſal.

mat ſperando, nec de iuſtitia nimium deſperet timendo; ſed inter ſuperiorem, & inferiorem molam ſpiritualiter conteratur. Porrò de ſingulis pſalmis operę pretium erit quædam notaſſe.

§. II.

Notantur quædam de ſingulis pſalmis pœnitentialibus. Denique adhortatio ad pœnitentiam.

1 PSalmus ſextus, *Domine ne in furore tuo arguas me*, primum inter pœnitentiales occupat locum. Senarius autem numerus perſonæ pœnitentis aptatur, quia in naturali numerorum ſerie primus eſt, cui conueniat perfectio ſui ipſius. Titulus eius eſt, *in finem in carminibus*, *ſiue in hymnis pro octaua*. In finem Εἰς τὸ τέλος, quod quidam viri docti *aſſiduè*, vel *in perpetuum* vertunt: aliquot enim pſalmi certis hebdomadę diebus aſſignabantur, hic verò nulli alligatus diei aſſiduè pſallendus erat. Finis etiam conſummatæ rei perfectionem ſignificat, vt videlicet admoneantur initio pœnitentialis curſus pœnitentes iugiter in oratione verſari, & ad ſummum perfectionis culmen, ad Chriſtum, qui eſt finis vniuerſorum, aſpirare. Quod nos in finem, Græci εἰς τὸ τέλος, Hebræi legunt *lamnaſeach*, quam vocem D. Hieronymus *victori* eſt interpretatus, Symmachus ἐπινίκιος, verſus Epinicius ob partam victoriam, Theodoſio εἰς τὸ νῖκος, *in victoriam*. Nam quæ maior victoria, quam poſt lapſum reſurgere, durũ pœnitentiæ iter arripere, carnem propriam ſubiugare, mundi pompas contemnere, aduerſarium ad petram, qui eſt Chriſtus allidere, ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulare, & conculcare leonem, & draconem? Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, compunctio cordis, pœnitentiæ rigor, orationis inſtantia. Gladius eſt pœnitentia peccatum radicitus euellẽs, vt non immeritò pœnitentiæ preces à victoria ducant initiũ: feruenter enim in via Domini incœpiſſe, iam viciſſe eſt. In carminibus ergo, ſiue in hymnis oremus, vt det nobis tota charitate compungi, qui ſupplicandi præſtitit rationem. Oremus inquam in hymnis, & carminibus, nam qui tactus dolore cordis intrinſecus peccata ſua humiliter confitetur, dul-

ces

ces perſonat hymnos coram Deo, & Angelis eius, ſicut ſcriptum eſt: *Gaudium eſt Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.* Dicitur cantari hic pſalmus pro octaua, quã literaliter aſſerunt Hebręi genus quoddam citharę fuiſſe octo chordarum. Amauit enim vir ſanctus Dauid muſicam piã, vt ſcribit Auguſtinus, & in ea ſtudia nos magis ipſe, quam vllus alius auctor accendit. Alij aiunt hoc carmen Hypomixolydio concentu, quem nos octauum tonum nuncupamus, fuiſſe cantatum, ac propterea octauæ titulum præ ſe ferre. Sancti Patres communiter per octauam myſterium Reſurrectionis intelligunt. Quæ eſt autem octaua, inquit Chryſoſtomus, niſi dies illa illa Dñi, inquam dies magna, & terribilis, quę eſt vt clibanus ardens quã tremunt etiã virtutes cæleſtes? Futurę enim reſurrectionis, tremendiq; iudicij conſideratio animam excitat ad pœnitentiã, & ad orationẽ: Vnde tremens, ſed cum fiducia ad thronum gratiæ accedens dicit: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Primò autem iudicis captat beneuolentiam à poteſtate iudicij, & conſuetudine parcendi. Deinde narrat ęrumnas proprias, quibus animam extabuiſſe deplorat. Iniquos tandem execratur, nec aliquam in poſterum vult cum his habere portionẽ. Aſtat reus coram ſupremo iudice, peccatum lacrymis diluit, in noctibus lectum lauat, quem in noctibus inquinauerat, & accuſans ſeipſum veniam meretur, quia ſe non excuſat à culpa, ſummũ defenſionis genus in hoc conſtituens, quod ſe ipſum condemnat. Nouum ſcilicet iudicij genus hoc eſt, ait S. Zeno, in quo reus, ſi excuſauerit crimen, damnatur: abſoluitur, ſi fatetur. Nam, vt magnus ſcribit Gregorius, cum defenditur culpa, geminatur. Habet hic locum cuiuſdam profani ſententia dicentis: Morborum alimentum ſilentium eſt. Peccatum enim, ſi taces, ſerpit, & creſcit, fitque animę tanquam peſtilens carcinoma: ſi aperis, & manifeſtas, protinus veneni vis euacuatur. Valida eſt miſericordiæ precatio peccati confeſſio, ait Alcuinus: & ille miſericordiam Dei inueniet, qui ſe miſerum confitetur.

Lucæ 15. 10.

Aug. epiſt. 131.

Chryſ lib. 2. de compunctione cordis cap. 4.

Zeno ſerm. 2. ad Neophytos

Greg l. 4. moral. cap. 19.

Hiſido. lib. 4 hiſt Aethiop.

Alcuin. in 1. pſal pœnit.

2 Poſt ſextum ſequitur trigeſimus primus: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.* Numerus tricenarius fidem Trinitatis deſignat cum obſeruatione præceptorum decalogi. Vnitas ſuperaddita charitatem ſignificat, quę eſt finis, & conſummatio legis. Sicut autem cuſtodia legis perducit ad pręmium,

mium,ſic iſta cõpunĉto corde fuſa precatio malorum ob tranſgreſſionem Decalogi commiſſorum indulgentiam obtinebit, quatenus deinceps fidem S. Trinitatis bonis operibus comprobantes ad charitatis vnitatem feliciter perueniamus. Titulus pſalmi Hebraicè eſt *maſchil*, Græcè *συνέσεως* Latinè *intellectus*, quia ſpiritualis intelligentia ad myſteriorum illius profunditatem eſt adhibenda. Hic eſt intellectus, vt nemo fide per gratiam accepta de peccati impunitate præſumat. Dictum eſt in alio pſalmo: *Delicta quis intelligit?* In
Pſal. 18. hoc autem dicit Deus: *Intellectum tibi dabo, & inſtruam te.* Promiſſus ergo intellectus præmittitur in titulo, vt ſciamus ad pœnitentię ſtudium nequaquam venire nos poſſe, niſi miſericordia Domini ſuffragante peccata noſtra intellexerimus. Quis enim pro diluendis oret criminibus, quæ prorſus ignorat? Initio pſalmi cognoſcens pœnitens proprios errores humiliato corde ſuſpirat, eos prædicans verè beatos, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Fatetur deinde ſe malè habuiſſe dum tacuit, curatum autem fuiſſe dum culpas humiliter confeſſus eſt: tum veniæ poſtulationem etiam ſanctis eſſe cõmunem aſſeuerat. Orat poſt hæc, & ad eius verba reſpondens Dominus ſperantibus in ſe miſericordiã pollicetur. Hac erectus promiſſione cõmonet homines in fine, ne brutis animãtibus ſimiles facti vagis ſubdantur erroribus; ſed vt potius ſperantes in Dño, recto corde lætentur, vt pijſſimi iudicis, qui
Baſil. Seleuc. or. 12. quę eſt 1. in Ionam. lacrymis noſtris flectitur, ſentẽtia abſoluti in ipſo gloriari mereantur. O diuinam clementiam, exclamat Baſilius Seleucię Epiſcopus, ad quantam dignitatem euexit pœnitentiam! Homines lacrymantur, & Deus immutatur: lugent mortales, & decretum ſoluit immortalis.

M E T R V M XXX.

QVam felix eſt, cui ſcelerum
Chriſtus vincla reſoluit,
Quem nulla inficiunt ſordes
Imo in corde latentes.
Conditur huic ferrum, & redeunt
Auri fulgida ſecla.
Nectare manant huic colles,
Sudant balſama campi;
Huic regales fundit opes
Pleno copia cornu.

Et

Et quocumque terit pedibus
Terram, ſub pede florent
Lilia, purpureæque roſæ.
Et veris decus omne.
Hunc fas, hunc ſequitur pietas,
Hunc ſincera voluptas.
Hunc terra, cœlique bonis
Virtus alma coronat.
Siue citum rapit hora diem,
Seu ſol lumina reddit.
Ille hilaris ſemper ſuperos
Curuo poplite adorat.
Quidquid craſtina lux referat
Expectat placido ore.
Innubique nitens vultu
Fraudes neſcit, & iram.
Horrida terris bella fremant,
Triſtis ſæuiat Orcus.
Immineat terribilis mors,
Fractus corruat orbis.
Hic lætus, conſtanſque animi
Semper pace potitur.
At qui mortifero infectum
Geſtat crimine pectus,
Quanta miſer patitur, quanta
Intus prælia ſentit!
Quot curæ cor dilacerant,
Quod pœnis cruciatur!
Sic ſic præcipites erebo
Damnat fœda Dione.
Sic Bacchi, ſic perdit opum
Effrænata cupido.
Diſcite mortales ſapere,
Veram diſcite vitam.
Ponite criminibus finem,
Culpas mergite planctu.
Iuſta pijs cedet lacrymis
Iuſti Numinis ira.
Et dicet rediuiua polum
Scande ô mortua proles.

3 Tertius cum primo conuenit in primo verſu : ***Domine ne in furore tuo arguas me***, & eſt in ordine Pſalterij trigeſimus ſeptimus fidem indicans, & obſeruantiam decalogi per ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti. Eius Hebraica inſcriptio eſt ***leazehir*** , Græca Εἰς ἀνάμνησιν , Latina ***in commemorationem*** , ſiue ***ad commemorandum*** : Additum die Sabbati, vel pro Sabbato ex vſu Synagogæ, quæ hunc pſalmum Sabbatis canebat . Sabbatum requiem ſignificat. Fidelis ergo anima, ait magnus Gregorius, requiem in primo homine perditam ad memoriam reuocans, & futurum nihilominus vitæ æternę Sabbatum ſpiritus agilitate contemplans ab omni ſpiritus, & carnis optat corruptione eripi, & ad futuram indeficientis beatitudinis requiem conſummato huius vitæ termino orat ſine cunctatione perduci . Fecit etiam Dauid hunc pſalmum ad commemorationem, tum vt illum ſemper in ore ferret ad animi ſui poſt peccatnm curationem : tum vt ipſum peccatum ſemper in mente haberet, ſicut ſcriptum eſt: ***Et peccatum meum contra me eſt ſemper*** : vt nos quoque eius exemplo admiſſa flagitia quotidiano caſtigantes flagello à futuris culpis præteritarum memores abſtineamus. Iſta eſt vera pœnitentia, vt verbis loquar Auguſtini, quando ſic conuertitur quis, vt non reuertatur; quando ſic pœnitet, vt non repetat Ambroſius item verum pœnitentem deſcribens; Pœnitentem, inquit, hominem dico, qui plangit quod peccauerat, & rogat Dominum, vt non iterum faciat quod admiſerat . Pœnitentem hominem dico , qui poſt concupiſcentiam ſuam non vadit, & voluptatibus ſuis ſe priuat. Pœnitentem hominem dico, qui repellit quod malè fecerat, & rogat Dominum, vt veniam conſequatur. Pœnitentem hominem dico, qui diligit quod ante neglexit, & quod fecerat mali, deſerit. Porrò pſalmus internum, & externum morbum commemorat, corporis languorem, afflictionem animi, amicorum moleſtiam , faſtidium extraneorum . A cunctis autem derelictus tacet, quieſcit, diſſimulat, ſpem ſuam in Domino reponit, paratus ſe quoque ad flagella teſtatur, quibus commiſſa poſſit abolere peccata, ac tandem in Domino exultans continuam eius in tantis periculis aſſiſtentiam implorat.

Gregor. in expoſ. huius pſalmi.

Pſalmus 50.

Aug. ſerm. 3. de Natiuit. Domini. Ambroſ. ſerm. 4. poſt 1. Domin. xl.

4 Quinquageſimo pſalmo: ***Miſerere mei Deus***, quartum, & medium locum inter pœnitentiales ſacratiſſima figuratione

ne fecerunt antiqui. Expers ſit omnis hiſtoriæ, qui neſciat peccaſſe Dauidē cum Bethſabee, eiuſque maritum regali iuſſione ab hoſtibus fuiſſe peremptum. Nam mulierem, quæ placuerat oculis ſuis, accerſiri fecit, virum autem eius innocentem bellatoribus obijci iuſſit, vt vi opprimeretur hoſtili. Ex hac hiſtoria deſumptus eſt titulus pſalmi. *In finem pſalmus Dauid, cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intrauit ad Bethſabee*. Pertinet quinquagenarius numerus ad remiſſionem, quinquageſimo enim anno ſecundum legem remiſſio erat, vt ſi quis diſtraxiſſet poſſeſſionem, eam reciperet, ſeruus libertate donaretur, exul rediret in patriam. Quinquageſimo etiam die data eſt lex in monte Sina, & eodem dierum numero Spiritus ſanctus adueniens Apoſtolorū corda ſacris donorum chariſmatibus illuſtrauit. Sic iſte quinquageſimus pſalmus puro recitatus affectu diſſoluit crimina, vulnera ſanat, debita tollit peccatorum. Atque ideò Eccleſiaſtico vſu receptum eſt, vt quoties admiſſorum ſcelerum remiſſio petitur, huius pſalmi recitatione poſtuletur. Optimè, vt ſolet, doctorum Princeps Auguſtinus: Iſte pſalmus ſicut cautos facit eos, qui non ceciderunt; ſic deſperatos eſſe non vult, qui ceciderunt. Quiſquis peccaſti, & dubitas agere pœnitentiam pro peccato tuo, deſperando ſalutem tuam, audi Dauid gementem. Ad te Nathan Propheta non eſt miſſus, ipſe Dauid ad te miſſus eſt. Audi eū clamantem, & ſimul clama: audi gementem, & congemiſce: audi flentem, & lacrymas iunge: audi correctum, & condelectare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, ſpes veniæ non intercludatur. Miſſus eſt ad iſtum virum Nathan Propheta: attende regis humilitatem, non reſpuit verba præcipientis, non dixit, Audes mihi loqui regi? Rex ſublimis Prophetam audiuit, plebs eius humilis Chriſtum audiat. Audi ergò hæc, & dic cum illo: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Dulciſſimus eſt huius pſalmi decurſus de amaro compunctionis fonte ſcaturiens. Nam & ſatisfactionem continet perfectiſſimę humilitatis, & viuam miſericordiæ Domini confidētiam. Peccauit Dauid, quod ſolent reges: ſed pœnitentiam geſſit, fleuit, ingemuit, quod non ſolent reges. Confeſſus eſt culpam, memor peccati, oblitus imperij, & ipſe ſuum cantauit opprobrium. Hunc regem imitatur pœnitens in hoc pſalmo, crimenque fatetur, tum Dominum rogat, vt

Aug. in pſal. 50

amiſſam reſtituat gratiam, quam ſi fuerit conſequutus contriti cordis ſacrificium, & myſticas vitulorũ oblationes pollicetur.

5 Quinto loco centeſimus primus pſalmus inuenitur, *Domine exaudi orationem meam.* Centeſimus numerus plenus in omnibus, & perfectus oſtenditur, cui adiuncta vnitas apicem indicat perfectionis, ad quam poſt remiſſam culpam debet pœnitens properare. Tam in Hebraico, quam in Græco, & Latino textu hac prænotatur inſcriptione: *Oratio pauperis cum anxius fuerit, & coram Domino effuderit precem ſuam.* Hoc omnium malorum ſingulare remedium eſt non ad res perituras conuerti, ſed ante Dominum effundere cor ſuum, & veram ab eo conſolationem præſtolari. Felix conſcientia, quæ ob dolorem pœnitentiæ anxia riſum in luctum, cantum in planctum, gaudium conuertit in mœrorem, faciens membra ſua ſeruire ſanctitati, quæ ante ſeruierant iniquitati. Felix conſcientia, quæ paupertate ſpiritus ditiſſima precem ſuam effundit coram Domino, ſolicitè præcauens, ne cuiuſque vel leuiſſimæ maculæ deformitate tremendæ illius maieſtatis offendat aſpectum. Conſcientia noſtra aduerſarius noſter eſt, de quo ſcriptum eſt, *Eſto conſentiens aduerſario tuo.* Aduerſarius dicitur, quia omni prauæ voluntati noſtræ aduerſatur: arguit nos, cum non agimus quod debemus: accuſat nos, cum agimus quod non debemus. Conſcientia eſt lex non ſcripta, ait Nicetas Heracleenſis, quæ viam veræ pœnitentiæ præſcribit nobis. Quæ cum non habeat loquendi vſum, vt Victor Cartennenſis eleganter ſcribit, neſcit tamen tenere ſilentium. Poteſt tibi ad tempus teſtis prodeſſe, conſcientia verò tecum ſemper eſt, & ſine te non eſt: hæret pectori, nec vnquam te deſerit, & velut quædam pediſſequa nullo abs te temporis interuallo diſcedit: tenet te reum, & in ſua ſemper ditione captiuum. Pauper igitur in hoc pſalmo conſcientiæ ſtimulis agitatus orat gemens, & afflictus, ſuaſque neceſſitates flebili narratione commemorat, vt Deus tandem placatus calamitoſam anxietatem in perennem lætitiam ſedata conſcientia mutet, & illuc ſemen ſanctorum dirigat, vbi regnans habitat ipſe, vbi eſt ſpes glorioſa fidelium, vbi lucet perpetua claritas, & pax æterna iuſtorum.

Matth. 5. 25.

Nicet. in orat. 16. Nazianz. nu. 37. Victor Carten. libro de Pœnit. c. 5.

6 Sextus è Canticis graduum deſumptus in ordine pſalterij eſt centeſimus vigeſimus nonus, *De profundis clamaui ad te Domine.* Numerus quidem centeſimus vigeſimus ex denario

nario in duodenarium ducto reſultans pleniſſimæ virtutis, & conſummatæ dicitur eſſe perfectionis, partes enim eius aliquotæ ordinatiſſima diſtinctione procedunt vſque ad vnitatẽ: ſed numerus nouenarius ſuperadditus humanorum operum imperfectionem deſignat. Calculus ergo numericus huiuſce pſalmi ex perfecto, & imperfecto compoſitus veram comprobat illam eſſe ſententiam, qua dicitur, *Cũ conſummauerit homo, tunc incipiet.* Nemo quippè adeò perfectus in hac vita reperitur, qui non debeat ſemper vlteriorem appetere perfectionem, donec feliciter conſummatus expleat tempora multa, & quod in via conceſſum non eſt, magno gratiarum cumulo accipiat in patria. Hoc idem indicat non obſcurè inſcriptio pſalmi, *canticum graduũ*, ſiue ex Hebræo *ſcir bamabaloth*, quod ſignificat *Canticum aſcenſionum*: quo titulo admonetur pœnitens aſcenſiones diſponere in corde ſuo, ire de virtute in virtutem, concupiſcere, & deficere in atria Domini, donec perueniat ad locum illum, vbi bonum ſit eſſe, ſecurum commorari, vnde cadere non poſſit, ſicut ſcriptum eſt: *& gaudium meum nemo tollet à vobis.* Sed de canticis graduum, deq; myſticis aſcenſionibus ſequenti capite agendum erit. Habet hic pſalmus vocem gementis, & clamantis ad Dominum, vt de profunda peccatorum abyſſo liberetur in ſanguine Ieſu Chriſti conſtituta fiducia, qui peccatores mundat ab omni delicto. Non arctatur numero, inquit Arnoldus Abbas, non clauditur fine, nullas omnino habet metas diuina clementia: ſit qui inuocet, erit qui exaudiet: ſit qui pœniteat, non deerit qui indulgeat. Miſericordia Domini plena eſt terra, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Ideò poſt creatum hominem quieuiſſe dicitur Deus, quia nimirum creaturam habebat, erga quam poterat miſericordiam exercere. Fecit Deus cœlum, & terram; non lego, ait Ambroſius, quod requieuerit: fecit ſolem, lunam, & ſtellas; nec ibi lego quod requieuerit: ſed lego quod fecerit hominem, & tunc requieuit habens cui peccata dimitteret. Nec anteactæ vitæ ſordes à ſperanda venia quempiam terrere debent, quia, vt rurſum Arnoldus ſcribit; Niſi ad antiqua reuertatur contagia, nulli prior præiudicat vita.

[Eccli. 18. 6.] [Ioan. 16. 22.] [Arnold. lib. de 7. verbis cap. 2.] [Ambroſ. exam libro 6. cap. 10.] [Arnold. ibid. c. 3.]

7 Pſalmus centeſimus quadrageſimus ſecundus, *Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obſecrationem meam*, felicem perficit curſum ſupplicantium pœnitentium. Com-

ponitur hic numerus ex denario,quaternario,& binario : atq; huic computationi rectè fidelium vita poſt peractam pœnitētiam comparatur, quia vtrumque teſtamentum cuſtodiens,& præcepta ſeruans, quæ in quatuor Euangelijs, & in legis decalogo continentur ad perfectionis culmen velociſſimo conatur aſcenſu peruenire. Propria eius inſcriptio eſt, *Pſalmus Dauid*, addidit Latinus interpres, *Quando perſequebatur eum Abſalon filius eius*. Non vacat autem myſterio, quod in hac poſtrema deprecatione filij impietas commemoratur, qui inſana percitus dominandi libidine auſus eſt contra proprium genitorem prælium concitare. Ne fortè putaret pœnitens dimiſſa culpa ſe iam ſecurum poſſe quieſcere,exemplò monetur opportuno, debellatis hoſtibus externis, acrius à proprijs filijs inſtare certamen, certamen inquam inteſtinum, prælium anceps, & tumultuarium à prauis affectionibus, quæ militant aduerſus animam. Vis andire fortiſſimum athletam huius militiæ diſcrimen fideliter enarrantem? *Inuenio*,inquit,*aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,& captiuantem me in lege peccati.* Hic eſt Abſalon cōtra parentem inſurgens: hic eſt filius, cum quo vix poſſumus pacem habere, cui meritò vulgatum illud poſſimus occinere, *Nec tecum poſſum viuere, nec ſine te*. Hunc igitur hoſtem multò vigilantius cauere debemus. Sæpè ſecuritas incautos reducit ad tranſacta peccata, & cum dixerint pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. Orat Dominū pœnitens in hoc pſalmo;vt ſibi periclitanti opem conferat ſalutarem: deinde precatur, ne cum ſeruo ſuo velit intrare in iudicium,ſed potius vocem illam dulciſſimam eum faciat audire, *Fili remittuntur tibi peccata tua*. Petit tandem notam ſibi fieri viam vitæ, vt Dei voluntatem edoctus, & deductus in terram rectam, atque ab inſidijs inimicorum liberatus felici tranquillitate potiatur.

Rom.7.23.

8 Deſino in hac ſaluberrima admonitione, vt pœnitentiam agamus, dum dies ſalutis luceſcit,dum tempus acceptabile eſt. Iraſcere peccatis tuis,inquit Bachiarius vir doctrina, & eloquentia inſignis, vt vltra non pecces: præueni vltricis gehennæ ſæua tormenta, & ipſe tibi tortor exiſte; vt cum venerit, nihil inueniat, quod in te poſſit punire inimicus. Sit tibi fames pro gladio, ſitiſque pro flamma, vt manu carnificis

Bachiarius epiſt. de recip.lapſis.

cis voluntatis per abſtinentiæ pœnam coſtarum compago nudata viſceribus ſit, & pro ſupplicio ignis internus oſſium medullas duræ ſitis depaſcat incendium. Sit tibi vigilia velut officiorum cuſtodia publicorum, ac ſicut catena rigentis ferri, ſic duriori conſuetudine & lege conſtrictus ſub imagine martyrij veniam miſericordiæ cæleſtis expecta. Pœnitentiam differre res magni periculi eſt. Momento enim viuimus, nihilque incertius eſt hora noſtræ migrationis. Quis ſcit an hac nocte à nobis repetat ſupremus Dominus animam noſtram? Quis ſcit an prolongando iniquitatem, miſericordiæ nobis ianuam occludamus? Ego ſanè totus inhorrui, ſi fortè legens incidi in illud, quod de Antiocho rege ſcriptum eſt, *Orabat hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus*: itemque in illud quod de Eſau ſcribit Apoſtolus, *Non inuenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquiſiſſet eam*. Scio quidem remiſſionis gratiam ſemper illis eſſe promiſſam, qui ex toto corde conuertuntur; ſed vereor, ne qui dum poteſt non vult, iuſto Dei iudicio cum voluerit, non poſſit. Dicit enim Scriptura, *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, ſubitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te*. Formidabilis eſt magni Doctoris Auguſtini ſententia de his, qui vſque ad mortem protrahunt pœnitentiam: Agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, ſi ſecurus hinc exit, ego non ſum ſecurus. Numquid dico damnabitur? Non dico. Sed dico etiam liberabitur? Non. Et quid dicis mihi? Neſcio, non præſumo, non promitto, neſcio. Vis te dubio liberare, vis quod incertum eſt euadere? Age pœnitentiam dum ſanus es. Si enim tunc vis agere pœnitentiam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Idem alibi, Quomodo pœnitentiam agere poſſit, qui nulla iã pro ſe opera ſatisfactionis operari poteſt? Et ideò pœnitentia, quæ ab infirmo petitur, infirma eſt, pœnitentia, quæ à moriente tantum petitur, timeo ne ipſa moriatur. De eadem re ſic ſcribit Saluianus Maſſilienſis, quem dicit Baronius fuiſſe nouum ſui temporis Hieremiam. Peccare non deſinit, quem in extremis ſitum recedere à criminibus ſola tantum facit impoſſibilitas, non volũtas. Qui enim à malis actionibus tantum morte diſcedit, non relinquit ſcelera, ſed relinquitur à ſceleribus. Ac per hoc neceſſitate excluſus à vitijs, & tunc puto peccat, quando ceſſauerit

2.Macc.9.13.

Hebr.12.17.

Eccli.5.8.

Aug.hom.41.inter 50.

Id. ſerm.57. de Temp.

Saluian lib.1.aduerſus auaritiam.

uerit, quia quantum ad animum nècdum deſijt, qui adhuc velit peccare, ſi poſſit. Non bonis itaque ſpebus innititur, qui ad hoc tantum peccat in vita, vt peccatorum molem re-

Aſterius hom.1.

dimat in morte. Item S. Aſterius; Tunc, inquit, prodeſt pœnitentia, cum pœnitens emendandi facultatem habet: ſublata verò copia rectè faciendi inutilis eſt dolor, & irrita pœnitentia. Quidam vſurarius in extremis conſtitutus, cum

Ant. Dauroultius cat. hiſtor. cap.3. tit.113. exẽplo 5.

eum Sacerdotes ad pœnitentiam hortarentur, negauit ſe poſſe pœnitere, & exclamans dixit. O pœnitentia vbi es? Non poſſum amplius pœnitere, quia cum poſſem nolui. Et ſic ex-

Fauſtus epiſt. ad Bened. Paulinum.

pirauit. Inimica videlicet perſuaſione mentitur, ait Fauſtus Rhegienſis Epiſcopus, qui maculas longa ætate contractas ſubitis etiam inutilibus abolendas gemitibus arbitratur: quo tempore confeſſio eſſe poteſt, ſatisfactio eſſe non poteſt. Nam quia Deus non irridetur, ipſe ſe decipit, qui mortem multis temporibus vixit, & ad quærendam vitam iam ſemiuiuus adſurgit, vt tunc officioſus appareat, quando Dominicæ ſeruituti omnia corporis, & animæ ſubtrahuntur officia. Hanc autem ſententiam Alcimus Auitus Archiepiſcopus Viennenſis his verſibus explicauit.

Pœnitet ambiguè quem ſerò pœnitet: ergo
Præſentis ſpatium nobis dum creditur æui,
Dum patulam cunctis Chriſti clementia ſeſe
Prabet, præterita plangamus crimina vitæ,
Pœniteatq; olim negligenter temporis acti,
Dum licet, & ſano ingenioque, animoque valemus.
Nam qui peccatum moriens dimittit, & ipſa
Inferum tempus differt admiſſa fateri,
Non tam dimittit, quam dimittatur ab illis.

His accedit quod ſecuritatem diu viuendi nemo habet. Quã-

Eligius hom.6.

ti enim, inquit Eligius Nouiomenſis Epiſcopus, qui ſe ad extremum vitæ ſuę pœnitentiam accepturos eſſe credebant, aut ſubita ruina oppreſſi ſunt, aut fortè naufragio demerſi, aut apoplexia ita percuſſi, vt non ſolum pœnitentiam petere, ſed etiam ſignare ſe, aut orationem dominicam dicere omnino poſſent? Ergò pœnitentiam agamus confitendo peccata noſtra, & dignè pro illis ſatisfaciendo, dum tempus habemus, nam omnis dilatio in hac re peſſima eſt. Sed iam multa de

Tertull. in fine lib. de pœnit.

pœnitentia dixi, quia, vt Florentis Tertulliani perſona induar, peccator omnium notarum cum ſim, nec vlli rei niſi pœniten-

tiæ natus, non facilè poſſum ſuper illa tacere. Ne verò abutar lectoris patientia, de Litanijs, quæ pſalmis pœnitentialibus ſubnecti ſolent, nunc loquar; ſi prius dixero cum ſancto Iſaacio Presbytero illum ponere terminum delictis ſuis, qui cognoſcit terminum huius vitę. Iſaac. de cont. mundi c.18.

§. III.

Litania quid ſit, & quotuplex. Litaniarum vis, & efficacia.

1 GRæca vox Litania, ſi genuinam nominis ſignificationem ſpectemus, ſeriam omnem, & ardentem precationem ſignificat, à verbo λιτανεύειν, quod ardentem orationem importat. Apud Homerum qui aliquem enixè precantur λιτανεύοντες vocantur, & in quodam epigrammate Græco infernus ἀλιτάνευτος, ideſt inexorabilis, non ineleganter nuncupatur, quod nullis precibus flecti poſſit. Vſu tamen receptũ eſt, vt pro certa quadam Eccleſiaſticę ſupplicationis ſpecie, qua Dei miſericordiam, ſanctorumque patrocinium inuocamus, litaniæ nomen vſurpetur. Accipitur etiam quandoque pro ſolo *Kyrie eleiſon*, tum in Græcis ſanctorum Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi Liturgijs; tum à D. Benedicto in regula dum ait, Supplicatio Litaniæ, id eſt *Kyrie eleiſon*, & ſic finiantur vigiliæ nocturnæ: itemque Litaniæ, & completum eſt, Monachi enim poſt verſum dicunt ter *Kyrie eleiſon*, deinde ſequitur oratio Dominica, poſtea collecta, & ſic finitur tam nocturna, quam diurna ſynaxis. Hanc autem ſupplicationem *Kyrie eleiſon* commendat Epictetus Stoicus apud Arianum: & Virgilius preces Turni ad Faunum deſcribens ait, *Faune precor miſerere*. Quia verò multoties ſolent Litaniæ proceſſionaliter cantari, ipſa multitudo τῶν λιτανευόντων, & procedentium ab ordine Romano, & ab alijs Litania vocatur. Abbas Ioannes in prato ſpirituali narrans cuiuſdam Epiſcopi humilitatem; Pertranſeunte, inquit, litania, id eſt proceſſione. Nos hic de illis Litanijs loquimur, quibus ſanctorum inuocatio cõtinetur, quarum vſum multò ante Gregorij Magni tempora viguiſſe libello primo de Litanijs eruditiſſimè probat Nicolaus

Bened.c.9.& 12.

Arian.lib.1.c.7. Virgil. libro 12. Æneid.

Prat.ſpirit.c.110.

Serarius tom. 3. opuſc. de. litan. lib 1.cap.4. laus Serarius tot antiquorum Patrum ſententijs, tot veteris hiſtoriæ exemplis, tot validis rationum momentis, vt nec eius diligentiæ quicquam addi poſſit, neç ſectarij nouatores tam inſignia antiquitatis teſtimonia vlla valeant exceptione ſubmouere. Nullus certus auctor proferri poteſt, qui ſanctorum litanias primus inuenerit; quamuis ſpeciales quaſdam, nempè maiores, quas vocant, in die S. Marci à B. Gregorio Magno: triduanas verò rogationes ante Dominicam Aſcenſionem à S. Mamerto Epiſcopo Viennenſi circa annum Domini 452. inſtitutas fuiſſe non contemnendi auctores affirmēt. Serarius lib.2. de proceſſ. c 7. & 8. De vtraque inſtitutione legendus Serarius libro de Proceſſionibus. Etſi ergo Litaniarum quarumdam, qua proceſſiones ſunt, auctor aliquis ex antiquitate proferri poſſit, non tamen qua precationes, nec qua in iſ̃s ſancti exorantur; ſed illæ ab Apoſtolicis viris inductæ, quouis etiam vetuſtiſſimo auctore vetuſtiores reputantur. Quin docti plerique ſentiunt, inter Ianſen.in cócord. cap. 110. Baron.an.34.n.5. quos Ianſenius, & Baronius, Chriſti Domini tempore iam vſitatas Hieroſolymis ſupplicationes, in quibus frequentiſſimè ſuum illud *Oſanna* repetebant. Extant Harthmanni, Ratperti, NotKeri, & alterius Anonymi Monachorũ S. Galli apud Heluetios verſus quidam, & rithmi, quibus Litaniæ continentur Tom. 15. in Bibliotheca Veterum Patrum Editionis Colonienſis. Pſalmis verò pœnitentialibus ſacras litanias rectè adiungi quis neget? In his enim primò miſericordiam Dei ſupplici confeſſione imploramus. Tum Reginæ cœlorum pedibus prouoluti miſeriam noſtram potentiſſimę mediatrici commendamus. Non omittimus Angelorum principes, & omnes ſanctos beatorum ſpirituum ordines ſuprema naturæ dignitate ſublimes, non Patriarchas diuina familiaritate illuſtres, non Prophetas futurorum ſcientia conſpicuos, non Apoſtolos Eccleſiæ Principatu glorioſos, non Martyres charitatis ardore ſuccenſos, non confeſſores virtutum omnium ſplendore coruſcos, non virgines illibati pudoris candore præfulgidas, non omnes denique cœleſtis curiæ ciues, amicos Dei, & principes vniuerſæ terræ. Petimus autem in litanijs pro omni ſtatu hominum vniuerſi generis bona, humana, diuina, publica priuata, quæ ad animam, & quæ ad corpus ſpectant.

M E-

METRVM XXXII.

DEnſa triumphali video procul agmina pompa,
Atque hilares, placidoſque choros.
Plurima pars niueis, varijs pars altera fulget
Veſtibus, auratiſque ſtolis.
Iam ſinuoſa leues rapuerunt ſtemmata venti,
Iamque micant pia ſigna crucis.
Tartareas Chriſti propellit imago phalanges,
Et ſuperi properant ciues.
Ordo Sacerdotum venerandaque turba canoris
Carminibus paſſim exultant.
Iam deuota ſacris aperitur ſcena viretis,
Iam ſancta reſonant voces.
Alternis precibus pueri, innuptaque puellæ,
Atque ſenes, iuueneſque canunt.
Ter circum viridi tremuerunt vertice colles;
Ter longè tremuit tellus.
Terque repercuſſas reſonabilis edidit Echo
Voces, ter ſonuere ſpecus.
Audio diuinæ dotes, tituloſque parentis,
Audio virgineas laudes.
Sed prius Ingeniti, Genitique, & Pneumatis almi
Placarunt precibus Numen.
Tum puras, celereſque canunt ſine corpore mentes,
Ter triplici agmine diſtinctas.
Nec veteres reticent Patres, mundique parentes,
Et ſacros recinunt vates.
Quos & Apoſtolici ſequitur ſacra turba ſenatus,
Magnaque Diſcipulorum acies.
Et pueri inſontes, rabies quos ſæua Tyranni
Suſtulit è gremio matrum.
Vos quoq; commemorant, partam qui morte coronam
Vertice ſacrato geritis.
Et vos Pontifices, & quos ſine ſanguine virtus
Visinos dedit eſſe Deo.
Poſtea fœminei celebratur candida ſexus
Virginitas, caſtuſque pudor.
Sic omnes cœli proceres, patriaque beatos
Sollicitant precibus ciues.

Denique per Chriſti myſteria ſancta precantur,
Annuat vt votis Numen.
Sit procul omne malum, det proſpera cuncta ſereno
Reſpiciat populum vultu.
Vtque Dei mitis, mundi qui crimina tollit,
Agnus ſit miſeris clemens.
Iſta ter effati reticent: ſed multa perorat
Pronus humi ſacer Antiſtes.
Et cum ſancta preces plebs finijt, athera pulſant
Plauſus, ac tremula voces.
Pictaque tolluntur Chriſti vexilla, recedit
Hinc chorus, & repetit templum.
Tum ſubitò Aligerum manibus collecta feruntur
Ante Deum populi vota.
Annuit his Numen, diuinaque munera terris
Diuite largitur dextra.

2 Difficillimum foret varios, & admirabiles Litaniarum effectus è probatiſſimis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ monumentis collectos recenſere. In tanta enim exemplorum vbertate quid potiſſimum ſeligere, quid omittere debeam ignoro. Dicam tamen aliqua, quæ ſatis fuerint, vt maximam ſupplicationum vtilitatem Eccleſiaſticis viris commendent. Litanijs Magnum Baſilium obſeratum Niceæ templum ſine clauibus aperuiſſe magno Catholicorum applauſu, magna Arianorum confuſione Amphilochius, & Zonaras teſtantur. Litanijs Theodoſium Imperatorem vna cum clero, & plebe perpetuis imbribus impoſuiſſe finem, poſt quos rei frumentariȩ ingens copia ſequuta ſit, Nicephorus Calliſtus affirmat. Litanijs peſtem, ac famem vehementiſſimam S. Heribertum Colonienſem Archiepiſcopum ſubmouiſſe Abbas Tuitienſis aſſeuerat. Imperante Theodoſio Proclus Conſtantinopolitanus vrbem funeſtiſſimis terræ fragoribus concuſſam litanijs, & ſupplicationibus liberauit, vt Baronius, & alij narrant. Omni enim populo cum Patriarcha orante ſublatus in aera puer, & mox in terram reuerſus ſacrum Triſagion ſe ab Angelis didiciſſe teſtatus eſt, quem hymnum cum pſallerent vniuerſi, terræ quaſſatio ceſſauit. S. Mammertus à Viennenſi ſua ciuitate, vt Ado item Viennenſis refert, grauiſſimos depulit terræmotus, ignes cœlitus delapſos, ferarum irruptiones, aliaque plurima pericula Litanijs ad S. Iuliani baſilicam inſtitutis. Gregorius Magnus

Amphiloch. in vita S. Baſilij Zonaras tom 3. annalium.

Niceph Call. l. 14. cap. 13.

Rup. Abb. in vita S. Heriberti.

Baron. ann. 446. nu. 9. Theodor. Balſamon ad can. 82. ſextæ ſynodi in Trullo.

Ado Vien. æt. 6.

Magnus ſerpentum virus, & inguinariam peſtem, qua Roma quotidianis cadaueribus complebatur, non ſemel litaniarum precationibus auertit, vt in eius vita Ioannes Diaconus ſcribit. Io.Diac lib.4. Aduerſus bellicos incurſus idemmet Gregorius litanias indixit, vt ex epiſtolis ipſius conſtat. Greg.ep.45.lib.9. indic.4. Occaſione magni terræmotus, de quo Agathias, actas quotannis Litanias anno 27. Iuſtiniani Imp. docet Baronius è veteri hiſtoria. Agath.lib.2. Baron.ann.558. nu.249. In creatione ſummi Pontificis cantatas Litanias apud eumdẽ Baronium commemorat Anaſtaſius Bibliothecarius. Id.an.555. nu.10. Exundantis Tyberis alluuionem Litaniarum munimine repreſſam idem narrat ex eodem auctore. Id an 717. nu.4. Eaſdem pro ſalute Vrbis à Stephano Papa tertio frequentatas ipſomet Baronio narrante didicimus. Id.an 753. nu.3. Quibus verò præſidijs Adrianus Papa ad petitionem Caroli Magni barbaram olim, & ferociſſimam Saxonum gentem ad Chriſti fidem perduxit? nonnè litanijs pro eorum cõuerſione in tota ditione Romanæ Eccleſię celebratis, vt ſcribit Rhegino Abbas? Rhegino libro 2. Chron. Quibus artibus impuriſſimi Dæmones ab humanis corporibus multoties expulſi ſunt? nonne efficaciſſimo litaniarum exorciſmo? Mart.del Rio diſquiſ. magic.lib.6. cap.2. Qua ratione pluuiarum illuuiones ſubmotæ, procellarum ſedata tempeſtas, virulenta fulgurum vis repreſſa, deuaſtantium flammarum extinctum incendium, conclamata multorum ſalus poſtliminio reſtituta, fideles animæ è teterrimo Purgatorij ergaſtulo eductæ? nonne litanijs intimæ deuotionis ſenſu recitatis? Sigebert. an.670. Abbas Vrſperg. an.527. Greg. Turon. de gest.Franc.lib.2. cap.34. Albert. Crantius l.2.metrop. c.28. Greg. Cedrenus in Iuſtiniano. Quidni igitur ſtudeamus hoc ſaluberrimo pœnitentialium pſalmorum additamento diuinam nobis miſericordiam conciliare? Miſericors, & miſerator Dominus ad beneficia humano generi præſtanda ſua ſponte procliuis, accedentibus ſuffragijs omnium Sanctorum, ampliorem nobis tribuet donorum ſuorum largitatem.

CAP: XV.

De Pſalmis Gradualibus.

§. I.

Quindecim pſalmis gradualibus totidem gradus Chriſtianæ perfectionis indicari. Vitæ ſpiritualis triplicem eſſe ſtatum. De Aſcenſione mentis in Deum. Quindecim animæ dignitates ex Abbate Cellenſi.

1 QVINDECIM Pſalmi graduales à 119. vſque ad 133. quartis Quadrageſimæ ferijs præſcripto in Breuiarijs ritu recitari debent. Quia enim hiſce diebus decet nos ſolito ſanctiores eſſe, pſalmos iſtos ad conſuetæ ſeruitutis penſum adiungimus, quibus etiam monemur ad vitæ ſpiritualis perfectionem quibuſdam veluti gradibus aſcenſum parari. Meminit horum pſalmorum, eorumque ritus Radulphus Tungrenſis. Græci pſalmos graduales concinunt omnibus diebus Quadrageſimæ (præterquam ſabbatis, & Dominicis, & in die Annunciationis) quibus vtuntur myſterijs ante ſanctificatis, de qua re extat canon ſextæ ſynodi in Trullo. Poſt quos pſallunt Idiomelon diei, & Martyricum, & tria ſimilaria Triodij, & tria Calendarij, ſiue Menæi, vt habetur in eorum Typicis, & Euchologijs. Hæc autem diſtinctio graduum, ſiue à gradibus templi Salomonis deſumpta ſit, ſiue ad vocem gradatim in cantu exaltatam pertineat, ſiue reditum de captiuitate Babylonica in Hieruſalem, aut aliud quidpiam ſecundum hiſtoriæ fidem reſpiciat; quod ſpectat ad ſpiritualem intelligentiam, myſticis animæ aſcenſionibus à ſanctis Patribus Hilario, Auguſtino, Chryſoſtomo, Gregorio Magno, itemque à Caſſiodoro, Remigio Antiſiodorēſi, & alijs

Radulph. prop. 21.
Sex. ſyn. can. 52.
Hilar. Dict. proœ. in pſ. grad. Aug. in eoſdem pſalm. Chryſ. in pſ. 119. Greg. in pſalm. 127. Caſſiod. & Remig. in pſalm. 119.

& alijs applicatur. Ad ſupremum charitatis faſtigium non-
niſi per gradus peruenitur: motus enim, & conatus humanę
voluntatis, ſicut ad alia omnia, ita etiam ad perfectionem
non repentè fit ſummus. Cantica graduum, inquit Arnobius, Iacob. Aluarez de vita ſpirit lib. 2. parte 1 cap 9
cantica Aſcenſionum ſunt: veluti ſi alicui, qui in foueam ce-
ciderit ponatur ſcala, vt inde aſcendendi capiat facultatem. Arnob. in pſ. 119.
Hæc eſt ſcala, quam Patriarcha Iacob vidit in ſomnis, per
quam, vt ſcribit Theophilus Alexandrinus, diuerſis virtutum Theoph. ep 1. paſc.
gradibus ad ſuperna conſcenditur. Pulchrum ſpectaculum,
ait Richardus Victorinus, videre huius ſcalæ ſcalaria modo Rich. de ext. mali tr. 3. cap. 16.
congruo, proportionaliterque locata, & vſque in ſummum
ordinatæ diſtinctionis continuatione producta, vt paulatim
ſe animus ad ſuperiora promoueat, prouectioniſque gradibus
ſemper ad altiora conſcendat, donec Dominus innixus ſcalæ
videatur.

2 Naſcitur charitas diuina operante miſericordia, cum
nata fuerit, nutritur, nutrita creſcit, & roboratur, roborata S. Th. 2. 2. qu. 183. art. vlt.
perficitur. Hinc Theologi cõmuniter poſt Dionyſium Areo- Dionyſ. c. 3. cæl. hier.
pagitam ex muneribus Angelorum, quorum actus hierarchicĩ
ſunt purgare, illuminare, & perficere, vitæ ſpiritualis ſtatum
triplicem faciunt, Incipientium, Proficientium, & Perfecto-
rum, quorum primi purgantur, ſecundi illuminantur, poſtre-
mi perficiuntur. Cebes Thebanus inſignis Philoſophus Ta-
bulam finxit in templo Saturni, in qua miro artificio tres am-
bitus poſuit, per quos tres iſti gradus non incommodè intel-
ligi poſſunt. Nam cum vitijs ſeductus homo in primo ambi-
tu deſcribatur, in ſecundo poſt purgationem ad virtutes in-
troducitur, ac deinde ad beatitudinem peruenit, à qua glo-
ria, & honore coronatur. Eccleſia verò pſalmos graduales
recitandos proponens in tres ordines diuidit, qua partitione
tres ſtatus vitæ internæ deſignantur. Et primus quidem qui-
narius incipientibus cõuenit, ſecundus proficientibus, tertius
perfectis. Robertus Bellarminus ſacræ purpuræ decus exi-
mium librum ſcripſit de Aſcenſione mentis in Deum, quem
ad ſimilitudinem quindecim pſalmorum gradualium in toti-
dem gradus diſtinxit. Hic liber legendus ab illis eſt, qui in-
uiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intelligere cupiunt, & my-
ſticos aſcenſionum gradus non tam cognoſcere, quam aſcen-
dere peroptant. Deus enim, inquit Baſilius Seleuciæ Epiſ- Baſil. Sel. or. 1.
copus, cum res creatas in modum ſcalæ adaptauerit, per eas

ſui

ſui amantibus aſcenſum ad ſe extruxit. Verus Philoſophus ille eſt, qui è rebus creatis ad increata nouit aſſurgere; & de his quæ videntur ſcalam ſibi facit ad inuiſibilia aſcendendi. Quare ſapienter Seuerinus Boethius veſtem Philoſophiæ in modum ſcalarum intextam deſcribit initio doctiſſimi libelli de eiuſdem Philoſophiæ conſolatione. Felices illi, quibus vertitur in ſcalam, quod alijs eſſe ſolet in ruinam: quibus aſpectus creaturarum fit ſcala aſcenſionis, non lapſus deiectionis.

P.Cellen.lib. de Panib.cap.4.

3 Abbas Cellenſis quindecim animæ dignitates, quaſi quoſdam gradus perfectionis eius, enumerat, è quibus ipſa corruit per peccatum,& ad quos per pœnitentiam reuocatur. Eſt enim anima, ait ille, puella, generoſa, tenera & delicata, formoſa, & candida, ignara doli, laboris inſueta, virtutum capax, damnatrix vitiorum, artium inuentrix, conſtans in amore, verax in promiſſione, larga in donatione, ſocialis ad ciues, affabilis ad omnes. Ab his dignitatibus totidem gradibus excidit miſerabilis anima. Nam, vt idem ſubiungit, rapitur puella: ò crimen? Generoſa ancillatur: ò pudor! Delicata laceratur: ò pietatis naufragium! Formoſa denigratur: ò damnũ pulchritudinis! Obſcuratur candida: ò gloriæ conuitium! Ignara doli fraude ſeducitur: ò iuſtitiæ exitium! Inſueta laboris labore atteritur: ò miſerationis exilium! Capax virtutum virtutibus euacuatur: ò excluſio bonorũ! Vitiatur damnatrix vitiorum: ò commutatio Dęmonum! Inuentrix artiũ inuentorum obliuiſcitur: ò ignauiæ pabulum! In amore conſtans inſtabilis inuenitur: ò naturæ lubricum! Verax in promiſſione quotidie mentitur: ò peregrinationis inuium! In donatione larga in auaram vertitur: ò exſiccatio venarum! Socialis ſine fœdere: ò vitæ corruptionem! Affabilis infrunita redditur: ò coagulum dilectionis vaſtatum! O clementia! creatoris eripe illam de ore leonis, reſtitue illi ſtatum libertatis, repone in delitijs priſtinis, reforma deformatam, renoua obſcuratam, libera deceptam, amoue laborem, redde virtutes, cura vitiatam, doce oblitam, confirma lapſam, pone in veritatis viam, deſtrue auaritiam, fœdus ſocietatis cõſtitue, affabilem redde. Ecce anima quindecim gradibus, quibus peccando corrueras, pœnitendo azima ſinceritatis recipies. Quot namque caſibus à Deo receſſimus, tot gradibus virtutum ad ipſam Dei virtutem pennis deſideriorum reuolamus. Hactenus Petrus Cellenſis. Sunt & alia quindenarij

narij

narij numeri myſteria haud indigna ſolerti diſquiſitione; ſed ſuſcepti operis ratio ad ea tantum edisserenda me cogit, quæ myſticas animæ aſcenſiones reſpiciunt. Scalam igitur erigo ad Deum, qualem finxiſſe Coſingam Iunonis apud Thracas ſacerdotem ſcribit Polyænus. Hic enim cum Thraces eius imperium detrectarent, ligneas ſcalas quamplurimas cōſtrui, atque alias alijs imponi curauit, quibus in cœlum ad Iunonem aſcenderet plebis contumaciam accuſaturus. Quo facto ſtupidam gentem ita perculit, vt ſe in poſterum obedientem fore iureiurando firmaret. Hunc aſcenſum, quem ille ementiri potuit, non autem perficere, ego quindenis gradibus pręparo, quibus ad verum Numen ſubuehente ſapientia conſcendamus. Optimè Ioannes Climachus, omni arte, omniq; ſtudio quiſque vti debet, vt lutum hoc à terra eleuans in Dei ſolio collocet. Nullus verò difficultatem cauſetur aſcenſus; via enim, & ianua cunctis aperta eſt.

Polyænus lib.7. ſtratagemat.

Climac gr.26.

METRVM XXXII.

TV magne cæli rector, & mundi arbiter,
Tremende, ſempiterne, ineluctabilis,
Idem ſeuerus vltor, & clemens pater,
Immenſa rerum ſpatia qui nutu regis,
Cui ſeruit Orbis, Trinus, ac vnus Deus.
Da celſa virtutum iuga, & ſuperum choros
Tranſcendere. Obſident iter vepres mali,
Et denſa tribulorum ſeges: bellum ferox
Intentat hoſtis, fingit & vanos metus.
Sed, te iuuante, per rubos, & per truces
Spinas iter parabo: me nullus labor,
Pericla terrent nulla, ſunt dudum mihi
Hæc tela præuiſa. Adiuua audentem Deus,
Serena donec fulgeat mihi dies,
Qua ſiſtar innocens, & omnis inſcius
Labis tuo conſpectui. Quid hic moror,
Et hactenus mortalium ſordes colo?
Vos nubila ſuper ſolis, & Lunæ vias
Me citius erigite volatu præpeti.
O me beatum! Iam mihi tellus perit,
Et regna decreſcunt, ſuum mundi globus

Vane-

Vaneſcit in punctum. O veneranda Numinis
Præſentia! ô cœli coruſcantes faces!
Perenne vitæ gaudium, verum decus,
Et clauſa nullo margine voluptas! dies
Quem nulla temerat nox, bonorum fons patens!
Vtinam ſemel veſtris receptus ſedibus
Quiete vera perfruar. Tu ne cadam
Adſis Pater. Graui ruinæ eſt proximus
Quicunque ſine te ad ſidera aſcenſum parat.

§. II.

Quinque gradus incipientium: omne mortale, omne veniale crimen deſerere: diuitias, ac dignitates contemnere: prauos motus cohibere: proprium iudicium, & propriam voluntatem abnegare. Quæ ſint purgati animi indicia.

1 ADſis huc igitur fidelis homo, quicunque es, qui in hac valle lacrymarum aſcẽſiones diſpoſuiſti in corde tuo: Huc adſis, & cœlum ſuſpice, ad quod erecta te ducit ſtatura: Cœlum contemplare, ad quod oculis, manibus, totoque corpore aſſurgis. Hoc conſilio diuina manus, vt Theophilus Protoſpatarius eleganter notauit, hominem ſic effinxit, vt erectus, aut ſedens vitæ negotia obiret; pronus autem, & ſupinus nihil prorſus faceret. Nimirum vt liqueat actiones noſtras à terræ fæcibus remoueri oportere, debereque hominẽ vita, & moribus eſſe Οὐρανοσκόπον inſtar piſcis, qui hoc nomine inſignitur, quod ſemper oculis cœlum aſpiciat. Rectè Manilius.

Theophil. Protoſpat. lib. 1. de hominis fabrica c. 9.

Manil. circa fin. l. 4 Aſtronomic.

An quoquam genitos niſi cœlo credere fas eſt
Eſſe homines? proiecta iacent animalia cuncta
In terra, vel merſa vadis, vel in aëre pendent:
Omnibus vna quies venter, ſenſuſque per artus.
——————At homo ſtetit vnus in arcem
Erectus capitis, victorque ad ſidera mittit
Sidereos oculos, propiuſque adſpectat olympum,
Cognatumque ſequens corpus, ſe quærit in aſtris.

Ipſi

Ipſi ergo ſibi renunciant, ait Lactantius, ſeque hominum nomine abdicant, qui non ſurſum aſpiciunt, ſed deorſum. Spectare nos cælum Deus voluit, vtique non fruſtra, ſed vt Deum, cuius ſedes illud eſt, quoniam oculis non poſſumus, animo contemplemur. Iuuat autem velut in aliqua ſublimi ſpecula conſtitutum, vnde vniuerſi exaudire poſſint, Perſianum illud proclamare: Lactan.diu.inſtit. lib.2.cap.1. & 2.

O curuæ in terras animæ, & cæleſtium inanes.

Cælum potius intuemini, ad cuius ſpectaculum vos excitauit ille artifex verus Deus. Ille vobis ſublimem vultum dedit, vos in terram curuamini, & altas mentes ad inferiora deprimitis, tanquam vos pœniteat non quadrupedes eſſe natos. Hoc verò ſanctioris vitæ initium eſt, hic primus gradus, à terra ſurſum eleuari, & hac optima ſententia ſtabilire cor, vt mori potius optes, quam grauioris peccati macula fœdari. Hunc primum gradum nonne agnoſcis in primo pſalmo? Terrena vitia derelinquens Propheta petit liberari à tribulationibus ingruentibus, à labijs iniquis, & à lingua doloſa. Qui enim incipit Deo ſeruire, licet cum his qui oderunt pacem ſe ſemper pacificum ſtudeat exhibere; ab illis tamen quaſi hoſtis, & malè ſuadens venenatis detractionibus gratis impugnatur: quare cognoſcēs ſe cum malis habitare mundi huius duriſſimum incolatum deteſtatur.

2 Emundatus in hoc primo gradu à grauioribus noxis greſſum promoue ad ſecundum. Is eſt non tantum à culpis, quæ occidunt animam, ſed etiam à leuioribus abſtinere. Scio quidem natura omnibus inſitum eſſe (ſic loquitur maximus hiſtoricorum) vt & priuatim, & publicè peccent: nullam eſſe legem, quæ homines ab hoc naturæ vitio prohibeat. Scio etiam ſententiam eſſe eius diſcipuli, quem diligebat Ieſus: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus & veritas in nobis non eſt*. Sed ſcio quoque non debere negligi venialia delicta, quod in hac mortali vita omnino vitari non poſſint. Quamuis enim à catholica fide cenſeatur alienum cum Origene, & Euagrio impeccantiam aſſerere; quamuis item homini iuſtificato abſque detrimento iuſtitiæ peccata inſint venalia: tibi tamen, qui in via Domini progredi cupis, neceſſarium eſt, vt quantum te Dei gratia promouerit, vel leuiſſimas criminum vmbras deuites. Dum enim otioſa, ait Bernardus, tanquam minima ſpernimus, Thucydides l.3. 1.Ioan.1.8. Bern.ſer. de trip. cog Id.de grat.& lib. arbit.

ad turpia, atque inhoneſta dilabimur. Idem alibi. Neque hic poſſumus penitus eſſe ſine peccato, & miſeria: poſſumus tamen gratia iuuante nec peccato ſuperari, nec miſeria. Et vſitata in ſcholis ſententia; Poſſumus à ſingulis peccatis venialibus abſtinere, non ab omnibus, Monet Chryſoſtomus magis eſſe timenda parua peccata, quam magna. Magna enim vt auerſemur, ipſa peccati natura efficit: parua autem hac ipſa re quia parua ſunt deſides reddunt: & dum contemnuntur, non poteſt ad eorum expulſionem animus generosè inſurgere. Quia verò aduerſus carnis moleſtias, & quotidiana peccata difficilior lucta eſt, & pugna anceps; ideò ſecundus pſalmus oculos leuat ad montes, ſalutare præſidium à ſanctis poſtulans, & infallibile auxilium ab eo expectans, qui fecit cælum, & terram. De malis ſcriptum eſt. *Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram*. Nobis autem clamat Apoſtolus, *Quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram*. Quid moraris in conuallibus, ſi auxilium tuum a Domino eſt, qui habitat in excelſis? Ipſe cuſtodit te ab omni malo, ſemperque vigilat ad tui cuſtodiam, vt à recto virtutis tramite nunquam poſſis deuiare.

Chryſ. hom. 87. in Matth.

pſalm. 16.

Coloſſ. 3. 1.

3 Sic depoſita peccatorum ſarcina leuior eris ad aſcendendum. Perituras autem diuitias reſpue, fallaces mundi honores, ac dignitates contemne, & tertium gradum conſcendiſti. Nam ſi adhuc opus habes, vt hæc diſcas, inquit Chryſoſtomus, nempè quod nihil magnum ſint diuitiæ, quod vmbra ſint res præſentes, & ſomnium; quod inſtar fumi euaneſcant, & euolent, ſta interim extra adyta, mane in veſtibulis: nondum enim fuiſti dignus, qui ingredereris ſuperna regna. Nam ſi neſcis earum inſtabilem, & perpetuo fluentem diſcernere naturam, quomodo eas poteris deſpicere?

Chryſ. hom. 29. in epiſt. ad Cor.

METRVM XXXIII.

NOn tot monſtra cubant Tartareo in ſpecu,
Non tot parit Lybia feras:
Quot curæ lacerant pectora diuitum,
Quot opprimuntur fluctibus.
Magnatum requies exulat atrijs,
Auro bibuntur toxica.

Nec

Nec mentis ſtolidæ prælia ſopiunt
Faſces, opes, & purpura.
Ah! regnum miſeri, veraque gloria,
Qua ſede lateat neſciunt.
Rex eſt, & tumido ditior Attalo,
Rex eſſe qui poteſt ſui.
Hæres ipſe ſui poſſidet omnia,
Qui ſe obſequentem poſſidet.

Rectè Auguſtinus, Venenum charitatis eſt ſpes adipiſcendarum, aut retinendarum rerum temporalium. Rectè item Bernardus, quærat Paganus diuitias, qui ſine Deo viuit: quęrat Iudæus, qui terrenas promiſſiones accepit: ſed qua fronte magis, aut qua mente Chriſtianus diuitias quærit, poſtquã Chriſtus beatos eſſe pauperes prædicauit? Auaritia, inquit Pater Romanæ hiſtoriæ, fidem, probitatem, cæteraſque artes bonas ſubuertit; & pro his ſuperbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere docuit. Ideò Lycurgus auri, argentique vſum velut omnium ſcelerum materiam ſuſtulit, teſte Iuſtino in hiſtorijs. Eleganter Maximus Tyrius: Vir bonus es? mores tuos muta, improbitatem cole, & diuitias conſequeris. Leno eſto, aut caupo, prædo, aut veterator, perfidus, aut ſycophanta, pretio æquum, bonumque peruerte, honeſtati renuncia, diteſces. Per hanc viam ad opum faſtigia, ad dignitatum culmen peruenitur. Virum, qui aſcendit hunc gradum ita deſcribit Gregorius. Alius contempta mundi ſuperbia honores, atque dignitates huius ſeculi decreuit vitare, vltimum appetit inter homines locum tenere, vt tanto excelſior inueniatur in permanenti gloria, quanto humilior aſpicitur in tranſeunte vita. Ideò exultans in ſpiritu in domum Domini ſe mox iturum teſtatur, in cuius atrijs conſiſtit. Qua ſpe roboratus æternæ pacis præmia, bonorumque cœleſtium abundantiam commendat, & dulciſſima exultationis verba depromit.

Aug. lib. 83. qq. qu. 36.
Bernard ſer. 1. de omnibus Sanctis.
Salluſt. in Catilin.
Iuſtinus lib. 3.
Tyrius ſer. 14.
Greg. hom. 20. in Ezech.

4 Quartus aſcenſionis gradus ab his, quę foris ſunt, ad teipſum tę ducit. Diuitiarum, ac dignitatum exuta ſolicitudine corpus tuum caſtigare, ſenſus cohibere, perturbatos animi motus ſedare, omniumque vitiorum carnalem debes reprimere concupiſcentiam. Vt enim docet Eucherius Lugdunenſis, ſi vnuſquiſque noſtrum ſubdere ſibi paſſiones ſtudeat, & eminentia dominantis animi ſuper eas ſtare conſueſcat, ex

Eucher. hom. 1. de Aſcenſ.

ipſis ſibi gradum conſtruit, quo ad ſuperiora conſcendat. Sublimabunt nos, ſi fuerint infra nos: de noſtris etiam vitijs ſcalam nobis facimus, ſi vitia ipſa calcamus. Idem docet A-
1. Cor. 9. 27. poſtolus dicens: *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo.*
Greg. mor. lib. 31. cap. 28. Nam, vt ſcribit in moralibus B. Gregorius; tantò melius mens ad ſuperna appetenda componitur, quantò corpus ab illicitis arctius edomatur. Quemadmodum paſſerculus pede alligatus, ait ſanctus Maximus Monachus, & Martyr, volare
Max. cent. 1. de Char. cap. 85. incipiens in terram funiculo detrhaitur: ſic quoque mens nōdum affectibus liberata, & ad rerum cæleſtium cognitionem volare contendens ab affectibus ducitur, & in terram detrahitur. Sententia Domini eſt non poſſe diſcipulum eius eſſe,
Lucæ 14. 26. Luc. 9. 24. qui non odit animam ſuam: *Et qui perdiderit animam ſuam, ſaluam faciet illam.* Beati quos nulli metus terrent, excla-
Cic. in Tuſc. ubi. mat Romanus Orator, quos nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Vt enim maris tranquillitas intelligitur, nulla, ne minima quidem aura fluctus commouente; ſic animi quietus, & placatus ſtatus cernitur, cum perturbatio nulla eſt, qua moueri queat. Carnem igitur ſpiritui ſubijce, coerce vagam ſenſuum licentiam, prauos animi motus comprime, exhibē membra tua hoſtiam viuentem, ſanctā, Deo placentem: hac enim ratione purificatus non iam ad montes, ſed ad ipſum Deum oculos erigere, & diuinæ miſericordiæ feliciter poteris appropinquare, ſicut dicit Pſalmus, *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.* Opprobrium quidem abundantibus eris, & deſpectio ſuperbis, qui præſentia diligentes, futura aut negligunt, aut non credunt: cunctas tamen moleſtias, & irriſiones hoc vno remedio ſuperabis, ſi ſemper oculos habens ad Dominum eleuatos exclames, Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri.

5 Quintus gradus aſcenſum perficiens incipientium in omnimoda proprij iudicij, propriæque voluntatis abnegatione conſiſtit. Tantum enim virtuti adijcit homo, quantum propriæ voluntati, proprioque iudicio ſubtrahit. Volunta-
Bernar. ſer. 3. de Reſurrect. tem verò propriam eam dicit eſſe Bernardus, quæ non eſt cōmunis cum Deo, & hominibus, ſed noſtra tantum: quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, ſed propter noſmetipſos facimus, non intendentes placere Deo, & prodeſſe fratribus, ſed ſatisfacere proprijs moti-

bus

bus animorum. Quid autem odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem? Ceſſet propria voluntas, & infernus non erit. Et poſt pauca proprium etiam conſilium, propriũque iudicium perſtringens, illorum eſſe ait, qui zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, ſequentes errorem ſuum, & obſtinati in eo, ita vt nullis velint conſilijs acquieſcere. Hi ſunt vnitatis diuiſores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes ſibi, & magni in oculis ſuis, ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere. Epictetus Stoicus, cuius doctrina euangelicam redolet diſciplinam, ſic de propria voluntate ſcribit. Si talis ſit noſtra voluntas, qualẽ ipsã eſſe oportet, vnicũ nimirum id bonum erit noſtrum: ſi ſecus ſit affecta, vnicum, ſolumque erit malum noſtrum. Cæterum ſi ad hũc gradum felici progreſſione perueniſti, nil boni tibi arroges, ne ruinoſa deceptus præſumptione præcipites. Dic autem cum Pſalmographo: *Niſi quia Dominus erat in nobis forſitan homines deglutiſſent nos*. Cœnoſum, & rapidum pertranſiſti torrentem, terrenorum affectuum infectionibus ſordidatum: aquam euaſiſti humanis viribus impertranſibilem, ab illo ſcilicet adiutus, qui Petro Apoſtolo fluctuanti manum, ne mergeretur, extendit: contrito laqueo ereptus es, ſicut paſſer ab inſidijs inimici: ac propterea pſalmi deuotionem aſſumere debes, & dicere: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum, & terram.*

Epictet. apud Arrianum l.4 cap.5

METRVM XXXIV.

O Curas hominum, ſtultaque pectora!
O quam deſipiunt, qui nimium ſuo
Credunt arbitrio, qui ſapiunt nimis!
Quam deſiderijs difficile eſt modum,
Et metam proprijs ponere ſenſibus!
Neſcitis cupidi quo lateant loco
Mundi proſperitas, veraque gaudia;
Felicem Tyriæ non faciunt opes,
Non gemmæ, & Perues munera diuitis,
Non regni ſolium, rubraque purpura.
Sed lætis fruitur conditionibus
Aeternis inhians ſemper honoribus,
Qui prudens timidos edomuit metus,

Fœdoque

Pædoque impoſuit frana Cupidini,
Nec vultum variè fingit ad improba
Plebis conſilium, nec popularibus
Arctatur ſtudijs, quem ſapientia.
Et virtus ſolidi pectoris hoſpita,
Quem ſimplex probitas, nudaque veritas,
Quem firmat pietas, & niueus pudor.
Quem fluctus tumidi non quatiunt freti,
Non miſſum ſupero fulmen ab æthere,
Non vultus procerum ſæua minantium.
Qui tuto latitans eximius loco
Infra ſe placidus conſpicit omnia.
Quem non ambiguì dura neceſſitas
Fati terrefacit, nec queritur mori.
Hic felix nimium, ſolus eſt Entheo
Per nubes medias percitus impetu,
Sublimem intrepidus tranſiliet polum.

6 Libet autem in fine horum graduum ad eos ſpectantium, qui purgantur à vitijs, Guerrici Abbatis aurea verba vſurpate. O quam felix eſt, de quo dici poteſt: *Impleti ſunt dies purgationis eius,* vt iam nihil aliud ei ſuperſit, niſi vt ferant eum in Hieruſalem ſupernam, & ſiſtant eum Domino, Et quidem dies, qui ad purgandum nobis dati ſunt, velimus nolimus, implemus: ſed væ nobis, ſi dies implentur, & purgatio minimè impletur: vt poſtea neceſſe ſit illo nos igne repurgari, quo nihil pœnalius, nihil acrius, aut vehementius in hac vita excogitari poteſt. Heu quanta dierum incuria eſt, dierum ſcilicet, qui nobis ad purgationem conceſſi ſunt? Quam pauci reperiuntur, qui tempori pretium ponãt, qui cogitent apud ſe, quantum valeat dies vna ad purgandam animam, ad comparandam æternitatem? Vt autem quis cognoſcat an ſit perfectè purgatus: debet diligenter aduertere, adeptus fuerit an non ſtrenuitatem, ſeueritatem, & benignitatem. Porrò ſtrenuitas eſt quidam vigor animi omnem excutiens negligentiam, & diſponens animam ad bona opera diligenter, & accuratè facienda. Seueritas omnem reſtringit concupiſcentiam, & feruentem reddit animam ad amorem aſperitatis, & paupertatis. Benignitas eſt quidam dulcor animæ excludens omnem iracundiam, inuidiam, & nequitiã, habilitans animam ad beneuolentiam, tolerantiam, & inter-

Guerric. ſer. 6. de Purific.

nam

nam lætitiam, Et hic eſt terminus viæ purgatiuæ, nam omnis conſcientia munda læta eſt, atque tranquilla, & ſecura mens quaſi iuge conuiuium. Agnouit hanc animi purgationem vir Ethniciſſimus, ſed profundæ doctrinæ Plotinus, atq: inter cætera purgationis indicia hæc habet; *Timorem expellet* Plotin.l.1.enn. cap.5. omnino, nulla enim de re metuet: motum verò ſubitum expellet, niſi quatenus admonitionis loco ſit. Cupiditatem turpium proculdubio non habebit: eſculentorum quoque, & poculorum ad remiſſionem doloris ipſe animus non habebit: ſin autem habuerit naturalium dumtaxat vt arbitror, ita tamen vt neque inconſultum hæc habeant impetum. Quod ſi habeant, quatenus cum phantaſia ſolum, hac quoque præfigurata. Omnino autem ipſa ab his omnibus erit pura, voletque etiam irrationale purum efficere, adeò vt ne commoueatur quidem, aut ſaltem quam minimè, commotioneſque illius ſtatim ipſa propinquitate ſedari queant, perinde ac ſi quis ſapienti propinquans ipſa propinquitate aliquid ab ipſo percipiat, vel ſimilis illi factus, vel reueritus, vt nihil audeat facere eorum, quæ bonus non auſit. Non ergo erit pugna. Hæc Plotinus. Vtinam ſordes abluat animæ meæ, qui ſolus poteſt facere mundum ex immundo conceptum ſemine, qui lauat omnia peccata noſtra, & proijcit in profundum maris omnes iniquitates noſtras. Vtinam illius aquæ cæleſtis, quæ ſuper cęlos eſt, participio lotus, totus cæleſtis efficiar, quæ ſurſum ſunt quęrens, non quę ſuper terram. Quid mihi cum aquis inferioribus, vt deſiderem aquam cœnoſam fluuiorum. Aegypti, quæ nec abluere poteſt, nec ſitientem animam refocillare? Congregentur in locum vnum aquæ iſtæ, & appareat arida: appareat inquam facies terræ, facies cordis mei terreni à vitijs emundata, & ab aquis fœtentibus expurgata, & germinet herbam virentem, & omne lignum pomiferum iuxta genus ſuum: nec enim arida remanere poterit, ſed fœcundata imbre cœleſti florebit, & germinabit, & fructum afferet in patientia.

§. III.

Quinque gradus proficientium : virtutes omnes acquirere , virtutum exemplar alijs eſſe , iuſtitiæ vias docendo demonſtrare , ſe humilem in omnibus exhibere , omnes irriſiones , & detractiones patienter ferre .

Climac. gr. 25.

1 MActe animi virtute fidelis aſcenſor, nec te ea quę dicta ſunt perturbent, ait Climachus : nemo vnquam repentè vno ſimul paſſu ſcalæ gradus omnes conſcendere potuit. Iam à malo declinaſti, iam ſpinoſum incipientium iter cucurriſti : nunc à vitijs purgata mens virtutibus ornari debet . Quid enim iuuat, vt ſapienter Chryſoſtomus ſcribit, quod omnes ſpinæ ſunt amputatæ , ſi non ſint deiecta bona ſemina ? Non ſufficit receſſus à malo , vt in bonorum ſimus poſſeſſione . Nam ſi ſpinis euulſis terra maneat otioſa , herbas rurſum inutiles germinabit . Eſt hic igitur proficientium gradus primus , omnium virtutum acquiſitio . Solæ faciunt virtutes beatum, inquit Macrobius, nullaque alia quiſquam via hoc nomen adipiſcitur . Nempe ille beatus eſt :

Chryſoſt hom. 16. ad Epheſ.

Macrob. in ſom. Scip. lib. 1. c. 8. u.

Statius lib. 2. Sylu. v. 357.

Quem non ambigui faſces , non mobile vulgus,
Non leges, non caſtra tenent : qui pectore magno
Spemque , metumque domat vitio ſublimior omni,
Exemptus fatis , indignantemque refellit
Fortunam , dubio quem non in turbine rerum
Deprendet ſuprema dies , ſed abire paratum ,
Ac plenum vita .

Iſidor. Pel. lib. 2. epiſt. 286.

Sola virtus , vt verbis vtar Iſidori Peluſiotæ , præclaram , & nunquam intermorituram gloriam obtinet, vt quæ nec vetuſtati cedat, nec obliuione conteratur , nec marceſcat, verum recentem ſemper , ac vegetam , & florentem dignitatem habeat : ac proinde prudentibus viris omnibus viribus enitendum eſt , vt eam adipiſcantur . Nam vt ſapienter ſcripſit quidam , virtutis ignorantia mors animæ eſt . Nec te terreat difficultas aſcenſus , quandoquidem , vt ait Poeta :

Æneas Gazæus in Theophraſto.

Silius Ital. lib. 2. punic. u. 574.

Ardua virtutem profert via .

Quid

Quid enim dicit pſalmus? *Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem.* Qui proficiendi deſiderio infatigabiliter ad vlteriora ſeſe extendere conatur, tametſi in principio aſperum iter, pugnam laborioſam experiatur; quantò tamen amplius progreditur, tanto magis habilitatur aſcenſui; & quò magis decertat, eò firmior, & robuſtior euadit, donec virtutis illectus pulchritudine inſuperabilis omnino fit, & coronæ propinquus. Ipſi montes, ad quos prius oculos leuaueras, ipſi inquã, in circuitu tuo malos homines elongabunt à te, ne fortè prauis eorum moribus, & exemplis in ruinam traharis. In hac ſpe ſingulariter conſtitutus perge ſecurus, qui ſancti deſiderij primitias iam habere meruiſti; memineris ſcriptum: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Porrò regnum cælorum regnum virtutum eſt, quod cum adeptus fueris, requieſcet ſuper te in fine huius pſalmi promiſſa pax, quam nec mundus dare, nec mundanus recipere poteſt, pax exuperans omnem ſenſum, omnia vota tranſcendens.

2 In excelſo virtutis faſtigio collocatus ad ſecundum peruenies gradum, vt proximo tuo teipſum exhibeas virtutũ omnium perfectiſſimum exemplar. Nam, vt ſcribit elegantiſſimè Hildebertus Turonenſis Archiepiſcopus, citra profectum proficit, quiſquis alteri cũ poteſt nõ prodeſt. Magis autẽ proſũt exempla, quã mores, & vt docet Saluianus, Procurator eſt quodammodo ſalutis humanæ, qui non tantum id agit, vt ipſe bonus ſit, ſed efficere & hoc nititur, vt alij mali eſſe deſiſtant. Auctor eſt bonorum ſequentium, ait quidam, qui relinquit exemplum. Et alius ſapiens nil ſibi optatius eſſe aſſeuerat, quam quod ſit ad recta tendentibus propoſitus quaſi exemplar. Laurentius Iuſtinianus rem iſtam ſic eloquẽter pertractat. Quantum excitent ad virtutum ſtudia virtutum exempla eos, qui Deo placere volunt, atque virtutibus ornari peroptant, quiſque ſapiens ſufficienter intelligit. Erigitur namque humana fragilitas, & opportunè corroboratur in opere exemplis maiorum, atque quotidie animatur ad melius Patrũ rememoratione virtutis. Stude igitur omni qua vales induſtria morũ ſplendore niteſcere, vt dominicæ oues ex te quotidie ædificentur videtes in te lumen fidei, ſpei lõganimitatem, ardorem charitatis, cordis innocentiam, iuſtitiæ zelũ, amorem fraternitatis, pudicitiæ conſtantiam, tolerantiam

Hildeber. epiſt. 1.

Saluian. lib. 7.

Symmach. lib. 9. epiſt. 15.

Plinius lib. 6. epiſt. 11.

Iuſtinian. lib. de regul. prælat. c. 15

laborum, dilectionem inimicorum, patientiæ robur, ſtudium humilitatis, vitæque omnimodam integritatem. Tunc laudabiliter poteris pſalmum iſtum decantare, quo conuerſa in libertatem captiuitas Diaboli commemoratur. Tunc replebitur os tuum gaudio, & lingua exultatione. *Tunc dicent inter gentes, Magnificauit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes.*

3 Poſt virtutum exhibitionem ſequitur tertio loco ſapiētiæ illuminatio, vt ſis potens verbo rudes edocere, & rectas iuſtitiæ vias cunctis hominibus bonæ voluntatis efficaciter demonſtrare. Multò enim maius beneficium eis conferes, ſi inſcitia liberaueris animum, quam ſi corpus ægritudine, vt Socrates aſſerit apud Platonem. Hinc Simandius, teſte Diodoro, ſuam Bibliothecam hac epigraphe prænotauerat, *Animi medicamentum*. Debet autem doctor perfectus ſimilis eſſe Athenodoro Philoſopho, cuius doctrinam Salluſtius apud Suidam igni comparabat omnia adiacentia, & propinqua incendenti. Debet virtutibus ornatus eſſe, vt magnus Baſilius luculenter oſtendit, cuius vniuerſæ totius vitæ actiones teſtimonio ſint charitatem in eo erga Deum ineſſe, qui diuinarum literarum ſcientiam habeat, vir integer, nec vlli diſtractioni indulgens, ab auaritia abhorrens, minimè libenter gerendis ſe negotijs admiſcens, quietus, amans Deum, cui denique nihil ſit præſtantius honore Dei. Debet doctrinam moribus confirmare: nihil enim, ait Elias Cretenſis, ſermone firmius eſt, qui rebus confirmetur. Quod ſi eloquium tuum ignitum plures conuerterit ab errore viæ ſuæ, vide ne tibi ſurrepat inanis gloriæ pernicioſa præſumptio, ſed omne bonum diuinæ tribuens diſpēſationi pſalmum ſequentem recitare memineris, quia *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam*. Inanis gloria ſubtiliſſimum venenum eſt omne opus bonum inficiens. Inter homines quidē terrenis affectionibus alligatos abſque inani gloriatione nihil eximium, nihil dignum memoria geritur, vt Aelius Ariſtides ſubtiliſſimus, & ſuauiſſimus orator multis exemplis oſtēdit. At Chriſtianæ perfectionis cupidus nihil credens humanam induſtriam præualere, quicquid boni facit, Deo adſcribit, & pſallit cum Propheta, quia *Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam*. Non tua, ſed Domini hæreditas ſunt filij, quos fortaſſe per Euangelium genuiſti: atque

Plato in Hippia.

Diodor. lib. 2. antiq. cap. 1.

Baſil. orat. de renunc.

Elias in orat. 19. Naz. num. 17.

Ariſtid. or. de paraphthegmate, tom. 3.

atque ſicut ſagitta de manu potentis egreſſa magna celeritate currit, & percutit; ita filij excuſſorum diuina, non tua virtute ad deſtinatum ſanctitatis ſcopum perducti ſunt.

4 Hactenus quaſi alter Helias non curru igneo, ſed gradibus ſubuectus virtutum cœlum myſticum conſcendiſti. Cauendum nunc eſt,ne carnis pondere depreſſus ad terrena labaris: quo altior es, eo grauior ruina erit, ſi cadas. Eſto igitur quartus gradus tui profectus humilitas. Nam,vt Magnus docet Gregorius, Qui ſine humilitate virtutes congregat, quaſi in ventum puluerem portat. Bonus fundus humilitas, aitBernardus, in quo omne ædificium ſpirituale conſtructum creſcit in templum ſanctum in Domino. In humilitate ſummum bonū ſtatuit Antiſthenes referente Clemente Alexandrino. Sed & Manuel Palæologus Imperator Conſtantinopolitanus ſummi Princeps ingenij in laudes humilitatis effuſiſſimus; Humilitas, inquit, accuratum præſidium eſt bonorum omnium, virtutumque terminus, & requies, & portus ſalutaris, & locus tutus. Humilitas diuinum quiddam, multiſq; celebratum laudibus, nulla non parte venuſta,& incomparabili cum pulchritudine circumiens, omnes ad ſe pertrahit, & in amorem ſui pellicit. Propterea Pſalmus huic gradui correſpondens beatos prædicat omnes, *qui timent Dominum,qui ambulant in vijs eius*. Quæ ſunt viæ Domini, niſi viæ humilitatis? *Diſcite à me,* inquit, *quia mitis ſum, & humilis corde*. Reputa ergò te omnium infimum, & abiectiſſimum, vt illius ſequaris veſtigia, qui dixit, *Ego ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis*. Beatus eris, ſi hęc feceris, & videbis bona Hieruſalem omnibus diebus vitæ tuæ. Porrò humilitas in ſiletio conſeruatur, imò,vt dicit Philippus de Claraualle,humilitas ſilentium parit. Humilitas, ait ille, virtutum regina primogenitum filium ſuum ſilentium parit, in quo, & de quo cultus iuſtitiæ pendet.

Greg. in pſalm 3. pœnit.

Bern. lib. 2. de Conſid.

Clem. Alex. lib. 2. Stróm.

Manuel Pal. or. 7.

Matth. 11. 29.

Pſalm. 21.

Philip. Clar. pręf. in lib. mirac. Sancti Bern.

5 Tandem profectum tuum coronans quintus gradus eſt patientia, cuius vinci victoria eſt; ſi videlicet omnes detractiones, irriſiones, contemptus, contumelias, & perſecutiones patienter, & manſuetè ſuſtineas. Patientia eſt, inquit Cyprianus, quæ nos Deo & commendat, & ſeruat: ipſa eſt quæ iram temperat, quæ linguam frænat, quæ mentem gubernat, pacem cuſtodit, diſciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris violentiam comprimit, incendium ſimulta-

Cyprian. de bono patientiæ.

tis extinguit, coërcet potentiam diuitum, inopiam pauperum refouet: tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laborioſam caſtitatem, in coniunctis & maritatis indiuiduam charitatem: facit humilem in proſperis, in aduerſis fortes, contra iniurias, & contumelias mites: docet delinquentibus citò ignoſcere, ſi ipſe delinquas, diu & multum rogare: tentationes expugnat, perſecutiones tolerat, paſſiones, & martyria conſummat. Ipſa eſt, quæ incrementa ſpei ſublimiter prouehit: ipſa actum dirigit, vt tenere poſſimus viam Chriſti, dū per eius tolerantiam gradimur: ipſa efficit vt perſeueremus filij Dei, dum patientiam Patris imitamur. Hæc eloquentiſſimus Cyprianus. Nihil autem vtilius accidere poteſt homini, vt Abbas Lætienſis ſapienter docet, quam tribulatio ſiue ſit externa, ſiue interna: & nullum certius ſignum diuinæ electionis habetur, quam ſi quis afflictionem, vel quicquid aduerſi à Deo immittitur, humiliter patienterque ſuſtineat. Optimè Lucifer Calaritanus: Ad æternam vitam perfruendam nos peruenturos ſcientes omnia gratanter perpetimur, damna corporis lucris animæ repenſamus, coronam in vulneribus computamus, de tormentis, & doloribus illatis in Chriſto triumphamus. Inter ingruentes itaque aduerſitates, inter crebras afflictiones, ſeculique moleſtias conſtanti feruore perſeuerans cantabis Domino, & dices: *Sapè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi.* Cedent, cedent diabolicæ fraudis machinamenta: areſcent, & confundentur impij, cum viderint perfidiam ſuam bonorum conſtātia ſuperari. Forti animo eſto, & agere, & pati fortia Chriſtianum eſt. Præclarè quidam Ethnicus: ſic parati eſſe debemus, vt quicquid acciderit, nihil animo ſit nouum.

Lud. Bloſius Inſtit. ſpirit. cap. 8.

Lucifer. lib. 6. ad Conſtant.um.

Vlpianus Rhetor in 1. Demoſthen. Olynthiacam.

METRVM XXXV.

SEu tibi blando ſpecioſa vultu
Fortuna ſapè rideat.
Siue te ſæuis agitet procellis,
Duriſque curis implicet.
Diſce fatalem ſuperare ſortem,
Omnemque caſum vincere.
Nulla te ſurſum vehat aura, nullus
Te mœror infra deprimat.

Mitius

Mitius dira ferient ſagitta,
Si te paratum torqueant.
Iuſtus, & mentis ſolida futurum
In pace bellum praparat.
Si ruat mundus, pelaguſque terra
Vndas furentes miſceat.
Si polus flammis rapidis crementur,
Si monſtra ſauiant ſtygis.
Spernet hic ſtultos populi tumultus,
Spernet fragores fulminum.
Et per languores pereuntis orbis,
Fragmenta calcans atheris.
Tranſiet conſtans, timidoſque latus
Cernet cadentium metus.

Ad hunc gradum qui peruenerit, cognoſcet in hoc terminum ſui profectus, quia Patientia opus perfectum habet: illique debetur corona, qui legitimè decertans deuotus Deo permanet inter flagella.

§. IV.

Quinque gradus perfectorum: Orationis ſtudium, puriſſima intentio, in omne bonum magno impetu ferri, velle ſemper quod vult Deus, adharere Deo, & vnum fieri cum eo ſpiritum intimo charitatis affectu.

1 EO potiſſimum ſpectat Prophetalis iſte aſcenſus, vt paulatim altiora petens indicia nobis tuæ perfectionis oſtendas. A vitijs purgatus, virtutibus illuſtratus vt ſis; hactenus tamen profeciſſe non ſufficit: quinque ſuperſunt perfectorum gradus, quinque ſcilicet ornamenta, quibus animam amiciri par eſt, antequam diuino conſpectui præſentetur, & vnus cum Deo ſpiritus efficiatur. Primitus ſeſe offert ſedulum orationis ſtudium, externas nimirum deſerere occupationes, pauca cum hominibus, plura cum Deo miſcere colloquia, quoniam in ipſo ſunt omnia. Oratio, inquit Elias Monachus, Elias in Florilegio.

ciauis

clauis regni cœlorum eſt. Oratio nuda orantes tanquam panis confirmat: quæ cum aliqua contemplatione coniuncta eſt impinguat: quæ vacat ſpecie, & ſimulacris vini odorati inſtar eſt, quo repleti inſatiabiliter admirantur, & obſtupeſcũt.

Bern. ſerm. vlt. ſup. Cantica.

Ibi remedium vulnerum, ait Bernardus, ibi ſubſidia neceſſitatum, ibi reſarcitus defectuum: ibi profectuum copiæ, ibi denique quicquid accipere, vel habere hominibus expedit, quicquid decet; quicquid oportet. In hoc gradu collocatus Propheta ſe pia in pſalmo humilitate proſternit, quia iuſtus in principio orationis accuſator eſt ſui. Conſcius conditionis humanæ clamat de profundis ad Dominum, quia tantò ſe celerius credit exaudiri, quo profundius humilitatis penetralibus ſeſe abdiderit. Quia verò cognoſcit ſe nullatenus culpas poſſe deſerere, quin otioſo ſermone delinquat, vel ſuperfluis excedat cogitationibus, aut inanibus actibus occupetur; ideò miſericordiam Domini, & copioſam eius redemptionem deſiderat, quo purior valeat puriſſimi Regis conſpectui præſentari.

2 Iam qui aſſiduè cum Deo verſari in ſuauiſſima orationis quiete didiciſti, ad alterum gradum properate debes, vt quicquid boni cogitas, dicis, vel operaris, id totum ſincera, ac puriſſima intentione ad ſolam Dei gloriam dirigas, non tuũ commodum quærens, non gloriam tuam appetens, non aurã captans popularem, non propriam deſiderans conſolationem. Ita quod omnium actionum tuarum baſis, amuſſis, & fundamentum ſit Dei ſolius honor, & gloria. *Quid enim mihi eſt in cœlo*, ait Propheta, *aut à te quid volui ſuper terrã? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Clarè de hoc Bernardus: Puritas intentionis hæc eſt, vt ſimplex oculus totum corpus lucidum faciat, vt quicquid feceris propter Deum facias, & ad locum vnde exeunt gratiæ reuertantur, vt iterum fluant. Optimè etiam exclamat Richardus. O quoties ipſam veritatem non pro veritate, ſed pro vanitate quærimus: & inuentam veritatem non in veritate, ſed ad vanitatem diligimus, & quod miſerrimum eſt, in verbis vitæ ad mortis lucra negotiamur! Non ſic fidelis ſeruus, non ſic, ſed de bonis operibus nihil arrogans ſibi, pſallit Domino cum Propheta, *Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei: neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.* Re-

Pſalm. 72.

Bern. ſerm 3. in vigil. Natiuit.

Richard. Vict. de erud. hom. int. lib. 1. c. 3.

ctam enim intentionem comitatur humilitas, cuius præuaricator à diuinæ ſuauitatis guſtu, ſicut infans à maternis vberibus, excludetur.

3 Hoc poſito bonorum operum ſolidiſſimo fundamento ad tertium gradum prouehi neceſſe eſt. Hic autem præparandus eſt animus, non tam vt agas, quam vt patiaris. Opera ſpiritus ingenti feruore perficere, & in omne bonum magno impetu ferri tertius eſt gradus, quem non incongruè tertium cœlum dixeris, ad quod raptus Apoſtolus audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Intelligentia namque humana, vt ſubtiliter docet Richardus Victorinus, diuinitus inſpirata, & illo cœleſti lumine irradiata aliquando ſubleuatur ſupra propriam ſcientiam, aliquando etiam ſupra induſtriam, aliquando autem etiam ſupra naturam. Cœleſtis enim deſiderij ardor cum vehementer exaſtuat, animam diuino amore feruidam per violentiam ardoris ſubleuat ad ſuperiora. De tali anima rectè illud intelligimus, quod in Canticis ſcriptum eſt: *Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi Aurora conſurgens?* Quæ quidem aurora ſequentium graduum incremento dilatabitur, donec in diem deſinat ſplendidiſſimam, in diem illam, quæ melior eſt in atrijs Domini ſuper millia. Vide autem num illi, qui eiuſmodi eſt, poſſit conſequens pſalmus conuenire, *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* Votum enim vouit ſe requiem non habiturū, donec inueniat locum Domino, dignumq; Deo Iacob tabernaculum ædificet in ſeipſo, in quo ipſe Dominus, cum ſanctificatio efflorebit, requieſcet. Prolixior cæteris eſt pſalmi huius modulatio, quę myſticæ aſcenſionis concinit ſacramenta, & fidelem aſcenſorem ad celſioris ſanctitatis augmentum perducit.

Rich. lib. 5. de cōtempl. cap. 4.

Cant. 6. 9.

4 Et quidem hucuſque perueniſſe magna delectatio mētis eſt, magnum gratiæ incrementum. Sed numquid hic pręmatura ſtatione commorandum? Abſit. Sed quid dicit Scriptura? *Amice aſcende ſuperius.* In hoc aſcenſu mirantur ſancti animæ tuæ anagogicum prouectum, & dicunt: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?* Inniti enim ſuper dilectum, cum Dei voluntate in omnibus cōcordare, à diuino beneplacito in nulla penitus rē diſſentire, verbo vt dicam, velle ſemper quod vult Deus, ſublimis philoſophia eſt, quam ad quartum gradum promoti totis

Luc. 14. 10.

Cant. 8. 5.

tis debent viribus profiteri. Hanc ſapientiam petimus, cum dicimus in oratione, Fiat volũtas tua. Hanc docuit Chriſtus, cum orauit ad Patrem, *Non mea, ſed voluntas tua fiat*. Hac omnes ſancti Dei excelluerunt illud iugiter clamantes, *Domine quid me vis facere?* In hac ſalus, & vita; pax, & gaudium ſita ſunt; faſtigium, & culmen Chriſtianæ perfectionis. De hac conformitate humanæ voluntatis cum diuina libellum edidit Hieremias Drexelius, quem nunquam ſatis laudare valeas. Ex hoc diſces quicquid de hac re, vel veterum Patrum monumenta continent, vel ſanctorum exprimunt exempla. Hanc ſapientiam qui poſſederit, verè poterit pſalmi dulcedinem experiri, verè poterit ſapienter pſallere, *Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum: quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vſque in ſeculum:*

METRVM XXXVI.

Hoc fixum eſt mihi Numinis verendas
Leges, ac nutus, iuſſaque ſancta ſequi.
Vultus nam gero pendulos ab illis,
Meta voluntati figitur iſta bonæ.
Deprenſa vt pelago leuis carina,
Horrida præcipiti bella mouente Noto.
Sidus Parrhaſiæ requirit vrſæ,
Tutior vt dubium naufraga radat iter
Arctos ſic mihi erit Dei voluntas,
Seque mea hoc ſemper ſidere vita reget.
Seu languore velit, malaque febri,
Fractaque continuo membra dolore premi.
Seu me pauperie imperet grauatum
Libera ſeruili ſubdere colla iugo.
Seu vili iubeat labore fungi,
Reddere & ingenua ſordida penſa manu.
Nil fœdum, nihil æſtimabo durum,
Quamuis ille nouis ſæuiat vſque modis.
Quod ſi me iubeat lacus nefandis
Quos merui noxis ſponte ſubire ſtygis.

Ah!

Ah! mallem ſtygias Deo iubente
Pœnas, quam cæliſ ſplendida regna Poli.
Cœlorum proceres, cœliſque regna,
Quid mihi vobiſcum, ſi meus abſit Amor?
Vt ſolem Clytie aſpicit fugacem,
Panditur Eoo, clauditur occiduo.
Sic ſol eſt mihi Numinis voluntas,
Hac ſine cuncta mihi nox tenebroſa forent.

5 Ite nunc humanæ vitæ calamitates, ite brutalium affectuum perturbationes, nunc cedendum eſt triumphanti. Ad cœleſte faſtigium virtutum gradibus peruentum eſt, ad finem qui nullis limitibus terminatur, ad ſummum totius perfectionis cacumen. Stat Dominus innixus ſcalæ, vt animam amoris igne candentem ſibi intime vniat, & indiſſolubili charitatis nexu ſecum conglutinet. Teſte enim Climacho charitas eſt, quam in ſummitate ſcalæ vidit Iacob. In hac intima cũ Deo vnione poſtremi gradus aſcenſio conſiſtit, cuius dignitas tanta eſt, vt nec linguis hominum, nec Angelorum exprimi poſſit. Anima ſiquidem ad hunc ſtatum euecta diuina claritate, quę à Deo reſultat, miro modo afficitur, & à Deo ſibi intimè vnito ſuccenſa ſe Dei genus eſſe demonſtrat, ſicut ferrum, dum candet, mirificè ignem repræſentat, & illius proprietatibus pollet. Eius verò potentiæ in quandam vaſtiſſimam, vt ita dicam, Diuinitatis ſolitudinem introducuntur, vbi voluntas Deum ineffabili ſenſu percipit, & intellectus amiſſa omni rerum diſtinctione, ac varietate, cunctaſque imagines etiam nobiliſſimas tranſcendens Deum ſapientiſſimè ignorans contemplatur: non enim illum clarè intuetur, vt in patria; ſed excelſo ignorationis genere, illa videlicet irrationali, & amẽte ſapientia à S. Dionyſio Areopagita tantopere celebrata ipſum diuinitus agnoſcit. Guſtauerat celſitudinis huius ſuauitatem Richardus Victorinus, qui loquens de hoc ſtatu dicit: O alta quies, ò ſublimis requies, vbi omne quod humanitus moueri ſolet motum omnem amittit: vbi omnis qui tunc eſt motus diuinitus fit, & in Deum tranſit. O illos verè beatos, de quibus ſcriptum eſt, Ego dixi dij eſtis, non natura, ſed gratia; non eſſentia, ſed participatione, qui videlicet vnum ſunt cum Deo in infinita, & inexhauſta charitatis eius abyſſo. Hoc eſt illud vnum, quod ſolum eſſe neceſſarium edocuit Chriſtus: hæc eſt meta, hic finis, ad quem tendere debemus:

Climac. gr. 30.

Dionyſ. libro de myſt. Theologia.

Rich. de extrem. mali trac. 3. c. vlt.

hæc iucunditas, hæc requies, hæc beatitudo animæ noſtræ. Omitto plura huius vnionis, eaque abdita, ac inexpertis incredibilia myſteria, myſticos ſcilicet cõtemplationis exceſſus, lucidiſſimum diuinæ caliginis lumen, arcani ſeceſſus admirabile ſilentium, quietiſſimæ ſuſpenſionis ſecuram tranquillitatem, ebrietatis ſpiritualis inſolitos effectus, puriſſimi amoris oſcula, caſtiſſimos amplexus, placidum ſomnum; exſtaticos raptus, amantis animæ languores, vulnera, mortem, & quam Theologi myſtici explicant, quandam ſui ipſius annihilationem, & totalem in Deum transformationem. Hæc ſecretioris ſapientiæ ſacramenta ignaris relata fidem amittunt, iiſque dumtaxat perſpecta ſunt, qui in huius quintidecimi gradus ſummitate tranquilla pace fruuntur. Vltimus autem Pſalmus Gradualis ad hãc vltimam perfectionem inuitat dicens, *Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſerui Domini: in noctibus extollite manus veſtras in ſancta*. Mundi enim huius durante caligine Dominum iugiter quærere, & laudare debemus, noſtraſque ſemper operationes illuc ſedula attollere intentione, vnde ſupernę benedictionis plenam accipere mercedem mereamur. Hanc ſublimem Pſalmorum Gradualium intelligentiam, dum eos ex Eccleſiæ pręſcripto recitamus, ſolerti oportet conſideratione perſpicere, vt omni carnis imbecillitate ſubmota de gradu in gradum vſque ad vltimum culmen perueniamus, vires tribuente Deo, quem quærimus, ad quem tendimus, quem optamus, cui eſt honor, & virtus in perpetuas æternitates.

CAP. XVI.

CAP. XVI.

De ſingulis partibus Diuinæ Pſalmodiæ.

EST hoc in more poſitum anatomicis diſſectoribus, vt poſt exactam totius corporis, eiuſque partium integrantium conſiderationem, alias etiam vel minimas particulas minutiſſimè diuidant, & inueſtigent. Hoc moris vſurpandum mihi eſt in præſentiarũ. Cum enim hactenus maiores officij diuini partes, horaſque diurnas, atque nocturnas rudi, ac retuſo ingenij mei gladiolo minutatim diſſectas tuę, Lector, conſiderationi expoſuerim; iam res ipſa nos admonet, vt de minoribus particulis, quibus vnumquodque officium componitur, accuratam quoque tractationem inſtituã. Sed in tanta rerum ſylua, quæ velut agmine facto ſeſe offert ad dicendum, vnde ordiar, aut vbi definam? Vt enim omnia velle proſequi nimis prolixum erit: ita vereor, ne quædam relinquere incuriæ, & errori adſcribatur. Dicam igitur compendio, quæ magis conuenientia videbuntur, & cum viam fecero lectoris induſtriæ, multa prætermittam. Ordinem ſeruo, quem ipſe horarum vſus ſuggerit, paucis dumtaxat doctrinæ gratia immutatis. Sunt autem hæc capita, de quibus ſigillatim diſſerendum eſt. De oratione Dominica, Angelica ſalutatione, & ſymbolo Apoſtolorum: De horarum initio, de ſigno crucis, de Gloria Patri, alleluia, inuitatorio, hymnis, antiphonis, pſalmis, canticis, verſibus, lectionibus, reſponſorijs, capitulis, & collectis: de ſymbolo Athanaſij, de lectione Martyrologij, de precibus, & ſuffragijs, atque de fine officij.

§. I.

De Oratione Dominica.

Oſtenditur ex Patribus dignitas, vtilitas, & efficacia huius orationis. Petitionum ordo, & congruentia ex D.Thoma. Quinam poſſint hanc orationem ritè, ac iure recitare. Quoties, & quo ritu in diuinis officijs recitetur.

1 NVlla oratio Dominica dignior, nulla vtilior, nulla efficacior. Nam, vt ait eloquentiſſimus Cyprianus, Quæ poteſt magis ſpiritualis eſſe oratio, quam quæ à Chriſto nobis data eſt, à quo nobis & Spiritus ſanctus miſſus eſt? Quę vera magis apud Patrem precatio, quam quæ à Filio, qui eſt veritas, de eius ore prolata eſt? Vt aliter orare quam docuit non ignorantia ſola ſit, ſed & culpa, quando ipſe poſuerit, & dixerit: *Reijcitis mandatum Dei, vt traditionem veſtram ſtatuatis*. Oremus itaque ſicut magiſter Deus docuit. Amica, & familiaris oratio eſt Deum de ſuo rogare, ad aures eius aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcat Pater Filij ſui verba, cum precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipſe ſit & in voce. Et cum ipſum habeamus apud Patrem aduocatũ pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris petimus, aduocati noſtri verba ponamus. Nam cum dicat, quia quodcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis: quanto efficacius impetremus quod petimus, ſi petamus ipſius oratione? Hactenus Cyprianus, & ante ipsũ Tertullianus, Deus ſolus, ait, docere potuit, vt ſe vellet orari. Præſtat igitur cæteris hęc oratio ob ſummam auctoris eminentiã, & dignitatem. O quam fidelis, inquit S.Chromatius, & beata nobis hæc oratio eſt, cuius ordinem nobis doctor vitæ, ac magiſter cœleſtis inſtituit! Quam beati etiam nos eſſe poſſumus, ſi hæc orationis Dominicæ verba non tantum officio oris, ſed fideliſſimo conuerſationis actu ſeruemus! Præſtat etiam gratiſſima breuitatis ſimplicitate, ratione cuius facilius diſcitur, melius retinetur, frequentius iteratur, minus faſtidit

Cypr. ſerm. de orat. Dominica.

Tertull. l. de orat.

Chrom. conc. 1. in Matth.

faſtidit orantem, vt Doctor irrefragabilis ſapienter aduertit. Docuit autem nos Chriſtus breuiter orare, teſte Chryſologo, qui citò vult poſtulata præſtare. Perfectione item antecellit, atque fœcunditate, quia, vt notat Auguſtinus, compendioſis verbis omnes ſpecies orationis comprehendit, quibus Deum interpellamus, aut pro appetendis bonis, aut pro vitandis malis, aut pro delendis commiſſis: Addit Tertullianus, quod quantum ſubſtringitur verbis, tantum diffunditur ſenſibus. Neque enim propria tantum orationis officia complexa eſt, venerationem Dei, aut hominis petitionem; ſed omnem penè ſermonem Domini, omnem commemorationem diſciplinæ, vt reuera in hac oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur. Præſtat demum vtilitate, & efficacia. Spē habemus, inquit Auguſtinus, obtinendæ cauſæ noſtræ, quando talis Iuriſperitus nobis preces dictauit. Hac oratione leuia, & quotidiana peccata deleri docet poſt Auguſtinum Diuus Cæſarius Arelatenſis, ſi compuncto corde, & animo contrito recitetur. Hanc memoriter ſciri, & quotidie frequentari à fidelibus præcipiunt ſacri canones. Rurſum ſententia Auguſtini eſt, Quamlibet alia verba dicamus, nihil aliud dici, quam quod in illa oratione poſitum eſt, ſi rectè, & congruenter oramus. Ideò Thomas Aquinas magna mens Theologorum hanc magni Doctoris ſequutus ſententiam ſeptem petitionibus dictæ orationis omnia neceſſaria cōtineri hac ratione demonſtrat.

Alex. Alenſis 4. par. q. 10. trac. 2. §. 4.
Chryſ. ſerm. 67.
Auguſt. ſerm. 181. de temp.
Tertull. de orat.
Auguſt. hom. 42. inter 50.
Id. lib. 21. de ciuit. Dei cap. 27.
Et Ench. ad Laur. cap. 71.
Cæſar. hom. 1.
Clem. Rom. Cōſt. Apoſt. lib. 7. c. 25.
ſexta ſynod. Conſtantinop. cap. 7.
Aug. epiſt. 121. ad Probam
D. Thom. 2. 2. qu. 83. art. 9.

2 Certum eſt orationem deſiderij noſtri apud Deum fidiſſimam interpretem eſſe. Omne autem deſiderium primò in finem, tum in ea quæ ſunt ad finem tendere ſolet. Finis noſter Deus eſt, quem præcipuo affectu diligimus in ſeipſo, ideòque petimus gloriam eius, cum dicimus, *Sanctificetur nomen tuum*, vt ab omnibus videlicet cognoſcatur, timeatur, ametur, colatur, & laudetur. Deinde noſipſos diligimus in Deo eius gloria perfrui cupientes, propterea ſubiungimus, *Adueniat regnum tuum*. Ad hunc vltimum finem dupliciter ordinamur, per ſe, & per accidens. Et per ſe quidem ad meritum beatitudinis principaliter facit obedientia legis, inſtrumentaliter verò panis ſpiritualis, & corporalis. Quoad primum oramus, vt fiat voluntas Dei *Sicut in cœlo, & in terra*; vt eadem promptitudine, qua Angeli, & ſancti in cœlo, ita nos in terris Domino ſeruiamus. Quoad ſecundum, *Panem*

noſtrum

noſtrum quotidianum, omnia ſcilicet ſubſidia ad vitam tam animæ quam corporis tuendam neceſſaria, *hodie*, id eſt toto tempore peregrinationis noſtræ flagitamus. Media autem per accidens remotiones malorum ſunt. Peccatum omnium malorum maximum eſt, à quo liberari ante omnia petimus dicentes, *Dimitte nobis debita noſtra*. Sunt & tentationes variæ, quæ nos impediunt, ne Dei præcepta ſeruemus: rogamus igitur, ne Deus permittat ab illis nos ſuperari: ſed ita nobis ſemper aſſiſtat, ne vnquam ſuccumbamus. Sunt tandē mala præſentia vitę huius amaritudines amariſſimæ, quæ nos vexant, & ad peccatum inducunt, impediuntque maius bonum, maiorem ſcilicet cum Deo vnionem: atque hæc incommoda, & detrimenta in poſtrema petitione deprecamur.

METRVM XXXVII.

Fallor? an excelſo nemoroſi è vertice montis
Me Deus ipſe vocat?
Orantes, inquit, penetralia claudite cordis,
Sit procul omne nefas.
Nam Pater è clara nitidi caligine cæli
Abdita cuncta videt.
Sit modus hic precibus, longo ſermone loquaces
Non amat ille viros.
Summe parens hominum, ſolio qui celſus olympi
Conteris aſtra pede.
Sit tibi laus, nomenque tuum venerabile pronus
Orbis vbique colat.
Magna triumphantis veniant citò regna cohortis,
Imperiumque poli.
Angelicis ſociata choris gens iura ſequatur,
Quæ tibi cumque placent.
Da nobis hodie panem, da pabula gentes
Ne premat atra fames.
Fratribus offenſas vt nos dimittimus, & tu
Omne remitte ſcelus.
Hoſtis tartarei victos ſuccumbere iniquis
Ne patiare dolis.
Sed cunctis releuet præſentibus, atque futuris
Nos tua dextera malis.

3 Hanc orationem, vt Iſidorus Peluſiota ad Eutonium Diaconum ſcribit, illi ſoli ritè, ac iure recitare poterunt Deũ Patrem appellantes, qui filiorum germanam indolem oſtendunt. Illi poterunt dicere, *Sanctificetur nomen tuum*, qui nihil ſcelerati committunt. Illi & hoc, *Adueniat regnum tuũ*, qui ea fugiunt, quæ Tyranno voluptatem pariunt. Illi & hoc, *Fiat voluntas tua*, qui ipſis factis huic ſe operam dare declarant. Illi etiam, *Panem quotidianum da nobis hodie*, qui luxui, ac delicijs nuntium remiſerunt. Illi & hoc, *Remitte nobis debita noſtra*, qui veniam ijs tribuunt, qui in ipſos deliquerunt. Illi & hoc, *Ne nos inducas in tentationem*, qui neque ſemetipſos, neque alios in eam conijciunt. Illi & hoc, *Libera nos à malo*, qui cum Sathana perpetuum, & irreconciliabile gerunt bellum. Illi denique verè dicere poterunt, *Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria*, qui ad ipſius verba contremiſcunt, eaque re, & opere oſtendunt. Non enim tantum efficere valet ipſa huius precationis notitia, quantum mores, & vita precantis. Hæc & alia multa ſcitu digniſſima Iſidorus. O verè cæleſtis oratio, exclamat Auguſtinus, quæ tota eſt oratio. Nam ſi ſingula verba, prout ſunt, latius tractare voluerimus, dies antequam ſermo deficiet. De orationis huius ſacramento neceſſitate nos commentandi Cyprianus vir ſanctæ memoriæ liberauit, vt ſcribit Hilarius Pictauienſis. Sed & alij Patres, ac ſcriptores grauiſſimi eamdem explicarunt, nimirum Tertullianus *libro de oratione*, Gregorius Nyſſenus *orationibus quinque de eadem*, Cyrillus Hieroſolymitanus *catechesi quinta*, Chromatius Epiſcopus Aquileienſis *concione ſecunda in Matthaum*, Auguſtinus, *lib. 2. de ſermone Domini in monte, libro item 2. de dono perſeuerantiæ*, & *in quibuſdam ſermonibus de tempore*, Ambroſius *lib. 5. & 6. de Sacramentis*, Hieronymus *lib. 3. Dialogorum aduerſus Pelagianos*, Chryſoſtomus *tomo 5. hom. de eadem*, Caſſianus *collatione 9. quæ eſt prima Abbatis Iſaac*, Chryſologus *ſermone 67. & ſequentibus*, Bernardus *ſermone 6. in Quadrageſima*, Stephanus Eduenſis *libro de Sacramento altaris*, Bonauentura *initio tomi ſecundi*, Henricus Harphius *lib. 1. myſticæ Theologiæ cap. 43.* Interpretes Euangeliorum *ad caput 6. Matthæi, & 11. Lucæ*. De eadẽ tractatum ſcripſit Aegidius Romanus. Sedulius *lib. 2. carminum Paſchalium*, hanc ipſam verſu heroico explicauit. Eiuſdem paraphraſis anagogica habetur in myſtica Theologia Henrici

Iſid. Pel. l. 4. ep. 24.

Aug. ſerm. 126. de temp.

Hilar. can. 5. in Matth.

Henrici de Palma inter opera D. Bonauenturæ diffusè, de uotè, & eleganter. Tandem, vt alios innumeros prætermittam, eam ſublimiter, ac myſticè *tomo primo operum* explicauit Baptiſta Vernacia ſanctimonialis magni ſpiritus, ac profundæ doctrinæ Ordinis Canonicorum Regularium.

4 His præmiſſis de præſtantia, & neceſſitate ſacræ huius orationis, iam videndum eſt cur toties in publicis Eccleſiæ precibus repetatur. Mos Apoſtolorum fuit, teſte magno Gregorio, ad ipſam ſolam oblationis hoſtiam conſecrare. Idem aſſerit Hieronymus his verbis. Docuit Chriſtus Apoſtolos ſuos, vt quotidie in corporis illius ſacrificio audeant dicere: *Pater noſter qui es in cælis.* In officio autem diuino tribus modis repeti ſolet, in principio, in medio, & in fine: idque vel ſubmiſſa omnino, & ſecreta voce; vel alta prorſus, & clara; vel partim tacita, partim elata. Et aptè quidem ab hac oratione initium ſumitur officiorum, vt abactis eius virtute muſcis morientibus mens tranquillior facta ad pangendas Dei laudes præparetur, & deuotionis ſuauitatem non amittat. Aptè in medio vſurpatur, quia totius pſalmodiæ breuē continet anacephalæoſim. Aptè item in fine, ne ille hoſtis antiquus ſemen bonum Verbi diuini, quod in officij recitatione ſeminatum eſt, rapiat de corde noſtro, & conceptum à facie Domini ſpiritum ardoris fumoſis concupiſcentię flammis extinguat. Quandoque verò ſubmiſſa dicitur voce, vt interna cordis humilitas erga eum ſignificetur, qui ſolus ſcrutator eſt cordium; ſimulque intelligamus non in clamore vocis, ſed in puritate cordis, & compunctione lacrymarum nos exaudiri, Quandoque tacita, & in fine clara voce pronunciatur, idque propterea fit, vt palam ab omnibus communi conſenſu confirmetur, quod vnuſquiſque orauit ſub ſilentio. Orant ſinguli pro omnibus, orant omnes pro ſingulis, vt fiat quod ſcriptum eſt: *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* In laudibus autem, & veſperis ritu monaſtico clara ſemper voce dicitur à Prælato, ſiue à Sacerdote, quem ritum ſequitur Romana Eccleſia in Aduentu, & Quadrageſima: tum quia omnibus modis laudanda Dei bonitas eſt; tum quia publica eſt, & communis omnium poſtulatio; tum quia vnitatis, & pacis hac ſolemni recitatione admonemur, quam cum omnibus habere debemus, ſi cupimus

Greg. lib. 7. Indic. 2. epiſt. 64.

Hieron. lib. 3. dial. adu. Pelagian.

mus

mus exaudiri. Sententia Domini eſt: *Cum ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & Pater veſter, qui in cœlis eſt, dimittat vobis peccata veſtra.* Hinc ſapienter Monachorum magiſter; Planè, inquit, agenda matutina, vel veſpertina non tranſeat aliquando, niſi in vltimo ordine oratio Dominica omnibus audiẽtibus dicatur à Priore propter ſcandalorum ſpinas, quæ oriri ſolent, vt conuenti per ipſius orationis ſponſionem, qua dicunt: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,* purgent ſe ab huiuſmodi vitio. Cæteris verò agendis vltima pars eius orationis dicatur, vt ab omnibus reſpondeatur, *Sed libera nos à malo.* Nouerat prudentiſſimus pater vix fieri poſſe, quin aliquando in agro dominico ſuperſeminaret zizania inimicus homo, ideò reconciliari diſſidentium fratrum animos voluit initio, & fine diei per ſolemnem iam dictæ orationis recitationem, ſatis exiſtimans fieri fraternæ charitati, ſi iuxta præceptum Apoſtoli ſol non occidat ſuper iracundiam noſtram. Rectè Athanaſius; Non retinebis offenſam alicuius in corde tuo, alioquin precatio tua non purè aſcendit: *Homo homini reſeruat iram,* clamat mirabundus ſapiens, *& à Deo quærit medelam?* Cæterum de dicenda hac oratione in fine horarum extat canon ex Concilio Gerundenſi. De eadem verò ſingulis horis præmittenda nihil memini me legiſſe apud Patres antiquiores. Sanè Benedictus nec principij, nec finis mentionem facit, inter precum dumtaxat ſolemnia modo ſupraſcripto recitari decernens. Finio, ſi prius monuero, quod Mimatenſis Epiſcopus docet in Rationali, hanc orationẽ eſſe ſal, & condimentum in omni ſacrificio noſtro iuxta legis antiquæ ſanctionem aſpergendum. Non tamen damnari debent aliæ orationes ab Eccleſia approbatæ, & ab orthodoxis viris compoſitæ, de qua re plura non contemnenda ſcribit Abulenſis. Cautè igitur legendus, & piè explicandus eſt ſanctus Edmundus ex Monacho Ciſtercienſi Cantuarienſis Archiepiſcopus, qui in ſpeculo Eccleſiæ ad ſuos Pontiniacenſes orationes à ſanctis viris cõpoſitas reprehendere videtur: non enim eas ſimpliciter damnat, ſed formam orandi à Chriſto Domino propoſitam cæteris omnibus præferendam oſtendit, quod nullus rectæ fidei inficiatur. Hoc ſenſu R. Moyſes Aegyptius vir doctus valdè inter ſuos in libro, quem directorem dubitantium, ſeu perplexorum inſcrip-

Marc. 11. 25.
Bened. reg. c. 13.
Epheſ. 4. 26.
Athan. l. de virgi. it.
Eccli. 28. 3.
De conſ. d. 5. c. Id. ſemper.
Durand. l. 5. c. 5.
Leuit. 2. 13.
Abul. in c. 6. Mat. qu. 99.
Edmun. ſpec. c. 17
R. Moyſes lib. 1. cap. 58.

ſit, ſtultos eos vocat, qui multiplicant, & prolongant orationes, quas ipſi compoſuerunt, vt per eas appropinquent creatori ſecundum ſuam æſtimationem,& conculcant,inquit, creatorem in linguis ſuis,quia nimirũ inconuenientes orandi formulas componunt. Omnes autem orationes præter Dominicam vaniloquium eſſe hæreſis fuit cuiuſdam Baſilij, quē Alexius Commenus orthodoxus Imperator ignibus damnauit, vt teſtatur Euthymius. Sunt & Hæretici Maſaliani,ſiue Bogomili, qui cæteras orationes reijciunt, & battologiam vocant,vt Cōſtantinus Harmenopulus ſcribit. Et quidē quoad ſenſum nihil aliud peti poteſt, quam quod in oratione Dominica continetur; quod autem pertinet ad formam verborum multæ aliæ ſunt orationes vtiles, & efficaces, quas ſancti, & orthodoxi viri compoſuerunt.

Euthymius in Panoplia. Harmen. de ſectis num. 19.

§. II.

De Angelica Salutatione.

Eius dignitas, & excellentia demonſtratur. Quando, & à quibus fuerit inſtituta. Cur in diuinis officijs recitetur.

1 QVoties ſeſe offert occaſio de laudibus intemeratę Virginis Deiparæ differendi, vellem profectò, vt melle purior meus diffluеret ſermo, cunctaque corporis mei membra verterentur in linguas, quibus ſi non pro meritis ipſius (quis enim hoc poſſit illo excepto, cuius poteſtas non habet finem?) at ſaltem pro meo affectu clementiſſimæ Reginę prę-rogatiuas æternum duraturis præconijs celebrarem. Sed quoniam peccatorum pondere preſſus, rerumque labentium amore coinquinatus ſublimioris ſapiētiæ illapſu indigniſſimus ſum, iure cogor præfari veniam, & linguam fari geſtientem iuſti ſilentij repagulis cohibere. Dicent alij quibus ſerenior illuxit cæleſtis gratiæ radius, dicens vberius illibatæ Virginis encomia,& Angelicæ ſalutationis excellentiam copioſius explicabunt. Ego autem tenuitatis meæ conſcius quæ ad meũ faciunt inſtitutum paucis expediam. Conſtat hæc ſalutatio duabus

duabus partibus, laude, & petitione. Prima pars ex Scriptura ſumpta eſt, duoſque habet auctores Angelum, & Elizabeth. Ab Angelo tanquam à primario auctore Angelicam nomenclaturam ſortita eſt. Verba eius hæc ſunt: ***Aue gratia plena, Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus.*** Ad hanc ſalutationem conceptiſſimis verbis componendam totius Trinitatis dignatio interuenit. Patris nimirum mittentis auctoritas, diuini Verbi carnem humanam ſuſcepturi ſapientia, & ſancti Spiritus Virginem obumbrantis operatio. Decuit ſanè nouam gratiam noui partus noua ſalutatione annunciari: nullam quippè ſimilem in toto veteri inſtrumento reperies. Decuit nouæ gratiæ inchoationem nouis præconijs euangelizari. In virginem adhuc Euam, inquit Septimius Tertullianus, irrepſerat verbum ędificatoriũ mortis: in virginẽ ęquè introducendũ erat Dei verbũ exſtructoriũ vitæ, vt quod per huiuſmodi ſexum abierat in perditionem, per eundem ſexum redigeretur in ſalutem. Crediderat Eua ſerpenti, credidit Maria Gabrieli, quod illa credendo deliquit, hęc credendo deleuit. Similis eſt Irenæi ſententia, quam refert Auguſtinus, Quemadmodum aſtrictum eſt morti genus humanum per virginem, ſoluatur per virginem, æqua lance diſpoſita virginali inobedientia per virginalem obedientiam. Hæc autem verba: ***Benedicta tu in mulieribus***, & ab Angelo, & ab Eliſabeth dicta fuerunt, vt idem verborum conſenſus ſpiritum veritatis eorum auctorem indicaret. Addidit Elizabeth ſola. ***Et benedictus fructus ventris tui***: Nam ab arbore benedicta non niſi fructus benedictus procedere potuit. Imò, vt Bernardus ait, non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui; Sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ ſunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepiſti cum cęteris, etſi differentius à cæteris. Ac propterea quidem benedicta tu, ſed in mulieribus: ille vero benedictus non in hominibus, non inter Angelos, *ſed qui eſt*, vt ait Apoſtolus: ***Super omnia benedictus Deus in ſecula***, Huic primæ parti duo verba addita ſunt ab Eccleſia, pretioſiſſima ſcilicet nomina *IESV*, & *MARIAE*. Angelus enim cum Mariæ pręſenti loqueretur, nomen eius tacuit, quamuis poſtea trepidantem, & dubiam confirmaturus familiariter compellarit ex nomine dicens,

Lucæ 1.

Tertul. de carne Chriſti ca. 17.

Auguſt. l. 1. contra Iul. pelag. c. 2.

Bern. hom. 3. ſup. Miſſus eſt.

Rom. 9. 5.

Ne timeas Maria. Eliſabeth etiam nomen *IESVS* proferre non potuit, quod licet ab Angelo prænunciatum, nondum tamen impoſitum erat. At Eccleſia vtrumque nomen & matris, & filij meritò expreſſit, vt dulciſſimo matris nomine prolato ad reuerentiam, & deuotionem excitemur; nomine verò filij eiuſdem matris erga nos beneuolentiam concilicmus.

2 Poſterior pars his verbis exprimitur: *Sancta Maria mater Dei ora pro nobis peccatoribus, nunc & in hora mortis noſtra*. Hoc additamentum accepiſſe creditur magno totius Eccleſię gaudio Angelica ſalutatio in magna Synodo Epheſina, quando beatiſſima Virgo verè mater Dei, verè Θεοτόκος ſummo Patrum conſenſu proclamata, & Neſtorius portentoſæ blaſphemiæ auctor exauctoratus, & damnatus fuit. Hanc ſalutationem à delirantium Nouatorum calumnijs vindicat multiplicis doctrinæ vir, & exquiſitiſſimus Doctor Petrus Caniſius. Eamdem ad horas canonicas ſimul cum oratione Dominica in principio & fine earumdem adhiberi vſus eſt non admodum antiquus. Iure communi nunquam ſtatutum fuiſſe eam dici Martinus Nauarrus diligentiſſimus canonum indagator affirmat. Ante Breuiarium iuſſu Pij V. Pontificis Optimi Maximi reformatum in ſolo Breuiario Cardinalis S. Crucis legebatur. An quia olim dicebantur horæ canonicæ de B. Virgine, quæ cum hodie, ſaltem extra chorum, omittantur, ſtatutum fuit, vt hac breui oratione Virginis auxilium ſingulis horis imploremus. In hac enim labentis ſeculi diſcriminoſa peregrinatione continua Deiparę protectione indigemus. Quid autem gratius offerre ei poſſumus hac ſalutatione, à qua præcelſa eius dignitas initium duxit: quæ & ſalutis noſtræ, & totius Euangelij auſpicatiſſimum principium fuit? Nam tunc deſcendit pluuia in vellus, tunc rorarunt cęli deſuper, & montes ſtillarunt dulcedinem, tunc aperta eſt terra, vt germinaret Saluatorem.

Caniſ. lib. 3. & 5. de Virg. Deipara.

Nauar. de orat. cap. 10. num. 62.

§. 3. Quando

§. III.

De Symbolo Apoſtolorum.

Quando, & à quibus fuerit inſtitutum. Quædam de ſymboli nomine. Laudes ſymboli ex Patribus. Quoties, & quo ritu dicatur. Cur hoc ſymbolum Romanum nuncupetur.

1 POſt glorioſam Chriſti aſcenſionem, cum ſacer dierum numerus compleretur, Spiritus ſanctus largiori munere in Apoſtolos ſuperuenit, eorumque corda tanto repleuit incendio, vt ſtatim per vicos, & plateas Chriſti gloriam, & diuinitatem prædicantes crediti ſint ab inſana plebe vini feruore æſtuare. Et reuera ebrij erãt, non vino, quod apoſtatare facit ſapientes; ſed eo quod germinat virgines: eo vino quod lætificat cor, non ſtatum mentis euertit: vino inquam nouo, quod vitis myſtica fuderat de excelſo: vino nouo quod vtres veteres nec mererentur accipere, nec continere valerent: Tunc cæli diſtillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Iſrael; & pluuia voluntaria ſegregata eſt hæreditati Chriſti. Tunc variæ linguæ ab vno ore ingenti prodigio auditæ ſunt, nam vt canit Ruſticus Helpidius,

Conſona diuerſas fundit narratio linguas,
Barbara quæque ſuam cognoſcit natio vocem,
Quam ſacer humano profatur ſpiritus ore.

Helpid. in hiſt. vet. & noui Teſtamenti.

Apoſtoli autem repleti Spiritu ſancto euangelij gratiam in omnem terram diffundere conſtituerunt, vt omnes gẽtes quæ ſub cælo ſunt, à via perditionis in ſemitam æternæ vitæ reuocarentur. Ipſo itaque omnium artifice agente ſpiritu qui omnem habet virtutem, omnia proſpicit, priuſquam ab inuicem in varias orbis partes ſepararentur, communem quamdam, & vniformem fidei regulam ſtabilire curarunt, qua tanquam teſſera falſi Chriſti diſcipuli à veris diſcernerentur. In vnum igitur conferentes, quod quiſque dictante Deo ſentiebat, ſymbolum compoſuerunt, quod ab auctoribus vocamus Apoſtolorum. Sancti enim Apoſtoli, ait Clemens Romanus, inter ſe ſymbolum fidei condiderunt. De hoc Tertullianus; Fidei, inquit, regula vna omnino eſt, ſola, immobilis, & irreformabilis; &, Hanc Eccleſia ab Apoſtolis; Apoſtoli

Clem. epiſt. 1. ad S. Iacob. Tertul. de vel. Virg c. 1. & de præſcript. c. 21. & 37.

poſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit. Et hæc quidem Apoſtolici ſymboli origo, & inſtitutio eſt. Quæ autem ſententiæ à ſingulis Apoſtolis compoſitæ ſint inueniet curioſus lector in Annalibus Eccleſiaſticis. Cur verò regulæ fidei ſymboli nomen impoſitum ſit, id paucis exequendum eſt.

Baron. an. 44. n. 15 & ſequent.

2 Σύμβολον à συμβάλλω deriuatur, cuius verbi multiplex eſt ſignificatio. *Significat* enim *confero*, *contribuo*, *adiuuo*, *comparo*, *vtendum do*, *pactum ineo*, *ſtipulor*. A Cicerone nota, vel ſignum vocatur id, quod Græcis eſt σύμβολον: cumque vox nota, vel ſignum de varijs rebus dicatur, ita & ſymbolum. Seligam in hanc rem è Grammaticorum dumetis aliquot floſculos. Significat aliquando ſymbolum, vel ſymbolus, vel etiam ſymbola collationem, id ſcilicet quod in cœnam parandam plures conferunt. S. Dorotheus commemorans quanto ardore dum puer eſſet ſtudijs literarum incũberet, nunquam ſe ab amicis adduci potuiſſe ait in ſymbolum lectionis tempore. Terentius, ſymbolum dedit, cœnauit. Et Plautus Symbolarum collatores quærendos dicit apud forum piſcarium. Idem, ſymbolam dabo, & iubebo ad Sagarinum cœnam coqui. Simile habetur in ſacris literis: *Noli eſſe in conuiuijs potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt, quia vacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur.* Hegeſander apud Athenæum ſymbolam ad Argiuis nuncupatam ait eam pecuniam, quę à potantibus conferretur in ſumptum conuiuij. Eodem ſenſu Phrynicus Tragicus apud eumdem; Suaue eſt, inquit, cibum parare abſque ſymbola, id eſt ſine ſumptu. Et Chryſippus ibidem recuſandam ait aſymbolam compotationem. Accipitur etiam ſymbolum pro ſigno bellico, ſiue pro teſſera, qua ſocij ab hoſtibus, & exploratoribus dignoſcuntur. Itemque pro inſignijs, & vexillis militaribus, ac pro ſtemmatibus familiarum. De qua re legendi ſunt Fl. Vegetius de re militari, Iuſtus Lipſius in dialogis de militia Romana, Claudius Minoes in ſyntagmate de ſymbolorum, & ſtemmatum ratione, Gabriel Palæotus in opere de ſacris, & profanis imaginibus, & Ioannes Antonius Valtrinus de re militari Romanorum. Solet quoque accipi pro quolibet ſigno, de quo inter aliquos conuenit. Plautus:

Doroth. doct. 16.
Terent. in Andr. act. 1. ſc. 1.
Plaut. Curcul. act. 4. ſc. 1.
Idem in Sticho, act. 3. ſc. 1.
Prou. 23. 20.
Athen. in lib. 8. in fin. dem l. 6. c. 3.
Idem lib. 1. c. 7.
Veget. lib. 3. c. 5.
Lipſ. lib. 4. dial. 5. & 12.
Palæotus lib. 2. cap. 45. & ſeqq.
Valtrin. lib. 3. cap.
Plaut. in Pſeud. act. 1 ſc. 1.

Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum,
Expreſſam in cera ex annulo ſuam imaginem,

Vt

Vt qui huc afferret eius ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret,

Ioannes Tzetzes in Chiadibus.

Quod autem conſilio factum eſt, & magis in bellis,
Velut cum extollimus galeam in haſta, Tzetz, chil. 7. v. 910.
Cum hoſtibus commixtio, & ſi quid tale,
Symbolum omne voca mihi, dictumque Iuda,
Quem oſculabor apprehendi te, ipſe eſt ille.

Symbola rurſum dicuntur notæ arcani cuiuſpiam myſterij ſignificatiuæ, vt cum dicimus ciconiam eſſe ſymbolum pietatis, leonem fortitudinis. Quo ſenſu Nicephorus Patriarcha Cõſtãtinopolitanus libro de Cherubinis à Moyſe factis dixit; Nicephor. cap. 1. Symbola ea ſunt, quæ diſſimiliter per ænigmata nos ad ea reuocant, quorum ſunt ſymbola. Eodem ſenſu nos hunc tractatum ſymbolicum inſcripſimus, quia per ea, quæ in diuinis officijs exteriora ſunt, ad interiora & ſpiritualia aſſurgimus. Theologia item ſymbolica ſub eadem ſignificatione à Magno Dionyſio Areopagita tum in libro de hoc argumento, qui temporum iniuria interijt, tum in alijs paſſim quæ extant operibus doctiſſimè explicatur, quam item tradiderunt alij viri ſapientiſſimi, nimirum Ioannes ſapiens Cypariſſiotus in expoſitione elementaria eorum, quæ de Deo dicuntur: Clemens Alexandrinus libro quinto ſtromatum, Eucherius Lugdunenſis in libro formularum ſpiritualis intelligentię, Sanctes Pagninus in Iſagoge ad myſticos ſcripturæ ſenſus, Nicolaus Cauſſinus in Polyhiſtore ſymbolico, Ioannes Goropius Becanus, Antonius Ricciardus Brixianus, & alij quos refert Maximilianus Sandæus in ſua ſymbolica Theologia. Sandæus l. 4. cap. 5. Sunt item ſymbola breues quædam ſententiæ quidpiam reconditum ſignificantes, quæ à Græcis allegoremata appellantur: cuius generis ſunt ſymbola Pythagorica, de quibus Iamblicus in vita Pythagoræ, & Cyrillus Alexandrinus aduerſus Iulianum, Iamblic. in f. l. 2. Cyril. lib. 9. Pauſanias in Arcadicis aquam è fontibus non vtique magnis, ſed numero pluribus ortam ſymbolam vocat, quod in vnum confluat locum. Eſt tandem ſymbolũ apud Ariſtotelem etymologia vocabulorum, apud Iulium Pollucem paruum numiſma, ſiue teſſera nummaria; apud Budæum literæ collybiſticę ad pecunię permutationem, apud Suidam auguriũ, omen, vaticinium, pactum, menſura, ſigillum indicium. Sunt & aliæ minutiores, ac improprię ſignificationes, quibus prętermiſ-

ſis notandum eſt Catholicæ fidei confeſſionem duplici ſenſu Apoſtolorum ſymbolum nuncupari, tum quia ſinguli eorum aliquid in vnum contulerunt, vt explicat Auguſtinus: tum quia illa veluti teſſera fideles ab infidelibus diſcernuntur. Ita Maximus Taurinenſis initio homiliæ in traditione ſymboli: Beati Apoſtoli myſterium ſymboli tradiderunt, vt quia ſub vno Chriſti nomine credentium erat futura diuerſitas, ſignaculum ſymboli inter fideles, perfidoſque ſecerneret, & alienus à fide, atque hoſtis appareret Eccleſiæ. Lucas Tudenſis ad hanc rem, Symbolum, ait, indicium eſt, quia indicat cui credere debeamus.

Aug. vel alius auctor ſerm. 115. de Temp.

Luc. Tuden. lib. 1. adu. Albigen.

3 Porró ſancti Patres præclaris laudum encomijs ipſum ſymbolum commendant. Auguſtinus omnibus hac parte anteponendus; Symbolum, inquit, eſt breuiter complexa regula fidei, vt mentem inſtruat, nec oneret memoriam: paucis verbis dicatur, vnde multum acquiratur. Doctrina ſymboli virtus eſt ſacramenti, illuminatio animæ, plenitudo credentium: breue eſt verbis, ſed magnum ſacramentis totum continens compendio breuitatis. Ex iſta fidei confeſſione, quæ breuiter ſymbolo continetur, & carnaliter cogitata lac eſt paruulorum, ſpiritualiter autem conſiderata cibus eſt fortium, naſcitur ſpes bona fidelium, cui charitas ſancta comitatur. Chryſologus quouis nectare ſuauior: Hoc ſpei pactum, hoc ſalutis placitum, hoc vitæ ſymbolum, hanc fidei cautionem mens teneat, conſeruet memoria: ne Diuinitatis pretioſum munus depretiet charta vilis, ne myſterium lucis atrum tenebret atramentum, ne ſecretum Dei habeat indignus, & profanus auditor. Cyrillus Alexandrinus Attici leporis abſolutũ exemplar: Sufficit nobis diuina Scriptura, & ſanctorum Patrum ſobrietas, & ſymbolum illud fidei, quod ad omnia rectè habenda ritè concinnatum eſt. Etherius Epiſcopus Vxamenſis: Quicquid foras ſymbolum eſt, hæreticorum verba ſunt. Optatus Mileuitanus: ſymbolum ſigillum eſt catholicæ fidei. Paſchaſius Cardinalis: Apoſtolica ſolicitudo fidem catholicã in ſymbolo mira breuitate collegit, ac velut ex innumeris aromatibus pretioſum confecit vnguentum, cuius odor omnes fines terræ potentia fragrantiæ ſpiritualis impleuit, vt in ipſo vniuerſitatis aſſenſu virtus appareat veritatis. Leo magnus Romanæ Eccleſiæ Antiſtes: Catholici ſymboli breuis, & perfecta confeſſio, quæ duodecim Apoſtolorum totidem eſt

Aug. ſerm. 129. & 131. de Temp. & Enchir. ad Laur. cap. 114.

Chryſol. ſerm 59. in fin.

Cyril Alex. ep. 29 ad Acaciũ Epiſc.

Ether. lib 1. adu. Eliphandum.

Optat. lib. 2. adu. Parmen.

Paſchaſ. in præf. l. de Spirit. ſancto.

Leo ep. 13. ad Pulcheriam Aug.

ſignata

ſignata ſententijs, tam inſtructa eſt munitione cœleſti, vt omnes hęreticorum opiniones ſolo ipſius poſſint gladio detruncari. Ioannes Caſſianus vir doctrina, & pietate ſummus: Hoc ſymbolum eſt verbum breuiatum quod fecit Dominus, fidem ſcilicet duplicis teſtamenti ſui in pauca colligens, & ſenſum omnium ſcripturarum in breuia concludens, ſua de ſuis condens, & vim totius legis compendioſiſſima breuitate perficiens. Conſulens ſcilicet in hoc vt pijſſimus Pater vel negligentiæ quorumdam filiorum ſuorum, vel imperitiæ: vt non laboraret vtique quamuis ſimplex, & imperita mens capere, quod poſſit facilè etiam memoria contineri. Euſebius Emiſſenus, ſeu potius ſub eius nomine Eucherius. Lugdunenſis: Quomodo ſi aliquis poſſeſſor diffuſus, ac locuples migraturus ad aliam regionem quaſcunque opes habet in aurum,& gemmas redigat, & intra vnum ſacculum congreget bona ſua non cumulo æſtimanda, ſed pretio, vt facilè quocunque vadit ſuas ſecum poſſit ferre diuitias concludens in ſinu ſuo theſaurum: ita & Eccleſiarum magiſtri ſtudioſiſſimi ſalutis noſtræ negotiatores in ſcripturis ſanctis de magnis maxima ſeparauerunt in pagina mentium inſcribenda,vt cuilibet cordi quamlibet anguſto, quamlibet ruſtico ſine vllius difficultatis impedimento facilè inſinuari poſſit veritatis agnitio,vt ad parandum, & tenendum cœleſtis ſapientiæ vitale carmen, & ſalubritas inuitaret, & breuitas; vt quodammodo de hoc ſymboli breuiſſimo textu Propheta dixiſſe videatur, Verbum breuiatum faciet Dominus ſuper terram. Nullus encomiorũ finis erit, ſi omnia proſequi libeat. Quid eſt enim ſymbolum? Breuiarium Chriſtianæ fidei. Iam quid ſublimius,quid laudabilius fide? O fides,exclamat Ambroſius, theſauris omnibus opulentior, ô vulnerum noſtrorum,peccatorumque medicina præſtantior. Hæc eſt nimirum, teſte Bernardo, quæ velut quoddam æternitatis exemplar præterita ſimul & præſentia, & futura ſinu quodam vaſtiſſimo comprehendit, vt nihil ei prætereat, nihil pereat, præeat nihil. Denique *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.*

Caſſian. lib. 6. de Incarnat. c. p 3

Eucher. hom. 1. de ſymbolo.

Ambroſ. lib. 3. de fide cap. 4.

Bern. ſerm. 6. in vig. Nat. Domini.

METRVM XXXVIII.

NVmen coruſco ſidere pulchrius
Non vſitatis per liquidum æthera
Vidi triumphans curribus, & vagos
Circumuolantes Aligerum choros.
Quis credet? ingens iam nebulæ globus
Clarique nimbus luminis aëra
Perrumpit æthra non ſine gaudio.
En iam beatis ſepta cohortibus
Regina celſo venit ab æthere.
Agnoſco vultum: nam fidei ſacra
Dudum mihi ſunt cognita ſtemmata,
Sanctaque felix relligio Crucis.
Quæ forma, & oris quanta ſerenitas
Qualis venuſtas! Audio iam propè
Vocem loquentis, iam reſonat polus.
Fauete linguis: nil humili iuuat
Cantare plectro, fas mihi grandia
Non dicta priſcis carmina vatibus,
Fas & ſuperni ſit mihi Numinis
Arcana cunctis gentibus eloqui.
Fas ſit canoris verſibus ardui
Tentare cœli difficiles vias.
Nec me pauentem ſancta fides vetet
Incomparandæ vim ſapientiæ,
Verique fontem, lucis & igneas
Luſtrare ſedes, & ſuperum domos.
O grata ſummis cœlitibus fides,
O prima virtus, ô decus, & ſalus,
Per quam ſereni ſemper iter poli
Cunctis apertum terrigenis patet.
Tu ſola nobis das penetralia
Semper verendi noſcere Numinis.
Tu ſola Trinum fallere neſcia,
Vnumque dicis, quem colimus Deum.
Diuinitatis principium Pater,
Auctor bonorum ſufficiens ſibi,
Immenſus, omni principio carens,

Expers

Expers fugacis temporis, ac modi,
Dum ſe beatus, cunctaque perſpicit,
Verbum paternæ mentis imaginem,
Prolemque gignit perſimilem ſui.
Sed cum Parentem Filius inſpicit,
Amans amantem diligit, atque amor
Spiratur vnus, tertia ſcilicet
Perſona ſummum perficiens chorum,
Vtrique compar Numine ſimplici.
Poſt hæc ad extra ter triplici gradu
Rerum creator per ſobolem ſuam
Diſtincta cœli condidit agmina.
Sed dum ſupremi de numero chori
Vnus recepta dote ſuperbiens
In conditorem ſpirituum ferox
Inſanientum prælia concitat,
Heu! pulſus amplo corruit æthere,
Præceps rebelli cum comitum grege
Damnatus igni carcere in infimo.
Tunc è rubenti puluere compotem
Mentis creauit progeniem, boni
Summi capacem, ni ſtygijs dolis
Seductus eheu! mox hominum parens
Omnes eodem crimine poſteros
Fœdaſſet hoſti credulus improbo.
Natis miſertus ſed miſeris Deus
Offenſionis debita noxia,
Et dira ſoluit vincula criminum.
Lignum ſalutem terrigenis dedit,
Si prima lignum pernicies fuit.
Nam miſſus alto de ſolio Patris
Mortale corpus Filius induit
E ventre puræ Virginis editus:
Ferroque fixus ſupplicium graue
Iniurioſæ ſuſtinuit crucis,
Vt qua Draconis conciderat dolo
Gentem paterno redderet ætheri.
O ter beatos cœlituum choros,
Quos ſcripta cœlo pagina cenſuit.
Iam vincla mortis, iam ſtygia fera

Timenda non ſunt caſtra tyrannidis :
Victor reſurgit Chriſtus ab inferis ,
Infertque fratrum primitias polo ,
Venturus inde eſt, cum ſonitus tubæ
Omnes tremendo iudicio offeret .
Sed quo furenti concita ſpiritu
Mens tendit audax ? Deſine, deſine ,
Et magna paruis ne tenues modis .

Ambroſ. lib. 3. de Virgin.

4 Ambroſius de quotidiana recitatione ſymboli hæc habet : Symbolum quoq; ſpecialiter debemus tanquam noſtri ſignaculum cordis antelucanis horis quotidie recenſere : quò etiam, cum horremus aliquid, aſſiduè recurrendum eſt. Quãdo enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio ? Radulphus Tungrenſis de eadem re ſic ſcribit: Multorum Epiſcoporum ſtatutum erat vt clerus , & populus manè , & ſerò preces & orationes Deo funderent cum Pater noſter, & Symbolo . Damaſus Papa orthodoxæ fidei ſymbolũ ad omnes horas diuini officij recitari ſtatuerat , vt refert ex eius vita Polydorus Virgilius. Timotheus quoque Conſtantinopolitanus ſymbolũ fidei, vt narrat in Collectaneis Theodorus Lector, per ſingulas ſynaxes dici curauit, ad reprehenſionem videlicet Macedonij Patriarchæ Catholici , ac ſi ille ſymbolum hoc non recepiſſet. Timotheus en m cũ eſſet hæreticus Patriarchalem regiæ vrbis ſedẽ ab Anaſtaſio Imperatore obtinuerat pulſo in exilium Macedonio . Nunc ter in die dici ſolet, ante Nocturnos, & primam, & in fine Completorij. Nocte dicitur, vt per profeſſionem fidei gratias agamus Deo, qui nos eduxit de poteſtate tenebrarum in lucem Euangelij. *Eratis enim aliquando tenebræ,* ait Apoſtolus, *nunc autem lux in Domino : vt filij lucis ambulate, & nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum .* Nocte etiam dicitur, quia fidei cognitio obſcura eſt , & caliginoſa : videmus enim per ſpeculum, & in ænigmate , donec fidei ſuccedat beata viſio . Ante Primam orto iam ſole , & in fine Completorij poſt eiuſdem occaſum eadem fidei proteſtatio repeti conſueuit , vt à fide feliciter incipientes in eadem conſtanter perſeueremus, Notandum verò quod in hiſce officijs ipſum ſymbolum ſecretò dicitur, quia, vt docet Angelicus Doctor, ſymbolum Apoſtolorum tempore perſecutionis editum fuit fide nõdum publicata, idcircò occultè dicitur quaſi contra tenebras errorum

Radulph prop. 14.

Polyd. Virg. lib. 6. de inu. rerum c. 2.

Theodor. collect. lib. 2.

Ephes. 5. 8.

D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 9. ad 6.

rum

rum præteritorum, & futurorum. Notandum præterea quod Eccleſia Romana ipſum ſymbolum quandoque repetit in precibus Primæ,& Completorij: tunc autem partim ſecreta, partim clara voce recitatur, quia videlicet *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Fides cordis, ait Bernardus, ſine oris fide aut nulla eſt, aut parua. Crede ergo, & confitere: nihilominus confitere, & crede, quia fides ad iuſtitiam, confeſſio fit ad ſalutem. Bern.ſerm. 3. de S. Andrea.

5 Superfluum hic exiſtimo explanationem ſymboli adtexere, quæ peti poteſt à ſanctis Patribus, alijſque ſcriptoribus. Inter opera Cypriani habetur expoſitio Rufini digniſſima quæ legatur. Symbolum quoque explicant Ambroſius *tractatu in ſymbolum Apoſtolorum*, Leo Magnus *ſermone* 11. *de paſſione Domini, & ſermone contra hæreſim Eutychetis*: Auguſtinus *de fide, & ſymbolo, de ſymbolo ad Cathecumenos, in Enchiridio ad Laurentium, & in multis ſermonibus*: Chryſoſtomus *tomo* 5. *homilia de ſymbolo, quam tamen exiſtimo eſſe auctoris Latini*: Venantius Fortunatus *exegeſi in ſymbolum*: Chryſologus *ſermone* 56. *& ſequentibus*: Athanaſius *epiſtola ad Iouinianum*: Maximus Taurinenſis *homilia de expoſitione ſymboli*: D.Thomas *opuſculo* 16. Dionyſius Carthuſianus *opuſculo de vita Curatorum*: & ad captum communem Catechiſmus Romanus. De ſymbolo Nicæno, ſiue Conſtantinopolitano, quod in Miſſa cantatur non eſt hic tractandi locus. De ſymbolo Athanaſij agendum infrà hoc eodem capite. His omnibus antiquius eſt ſymbolum Apoſtolorũ, quod quia Romana Eccleſia nulla vnquam hæreſeos labe infecta integrum ſemper cuſtodiuit, ideò à Vigilio Epiſcopo Tapſenſi ſymbolum Romanum nuncupatur. Sanè olim ob hanc cauſam ſymbolum Nicænum nequaquam Romæ cantabatur, cœpitque cantari hortatu Henrici Imperatoris ſub Benedicto Octauo, idque Berno Augienſis teſtis oculatus, qui cum Imperatore aderat, ſcribit. Ita Baronius, qui & addit: Placent iſta, ſed nobis gratius, ſi venerandę antiquitati annorum mille magis delatum fuiſſet, quam nouitati. Finio, illudque ſuggero Lectori meo, vt meminiſſe velit fidem ſine operibus mortuam eſſe. Audiamus Bernardum cœleſtis doctrinę pabulo nos abundè reficiet. Credis in Chriſtum? fac opera Chriſti, vt viuat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, probet actio. Non incuruet terrenum opus, quem fides cœleſtium erigit.

Aug.ſer. 109. 113. 131. 192. 194. de temp.

Dionyſ.art. 31.

Vigil. initio lib. 4. adu. Eutychem.

Berno Aug. cap. 2.

Baron. an. 1014.

Bern. ſerm. 24. in Cant.

Qui

Qui te dicis in Chriſto manere, debes ſicut ipſe ambulauit, & tu ambulare. Quod ſi propriam gloriam quæris, florenti inuides, abſenti detrahis, reponis lædenti te: hoc Chriſtus non fecit. Confiteris te noſſe Deum, factis autem negas. Non rectè planè, ſed impiè linguam Chriſto, animam dediſti diabolo. Vides quod non faciat hominem rectum fides etiam recta, quæ non operatur ex dilectione. Sed nec opera quamuis recta rectum cor efficere ſufficiunt ſine fide. Rectas ergò ſtudeamus facere vias noſtras, & ſtudia noſtra: leuemus corda noſtra cum manibus ad Deum, vt toti recti inueniamur fidei noſtrę rectitudinem rectis actibus comprobantes. Vt enim, ait Sanctus Calixtus Papa, Non benè viuit, qui non rectè credit.

Calixt. epiſt. 1.

§. IV.

De Horarum initio.

Cur à verſu Domine labia mea aperies *incipiat nocturna ſynaxis. Quid ſit myſticè aperiri labia. Completorio cur præmittatur hic verſus,* Conuerte nos Deus ſalutaris noſter. *Conuerſio vera quæ ſit. Ira Dei duplex. Vſus multiplex huius verſiculi,* Deus in adiutorium meum intende.

1 OMnes horæ canonicæ à primo verſiculo pſalmi ſexageſimi noni, *Deus in adiutorium meum intende*, vſu immemorabili incipere ſolent. Huic in nocturna ſynaxi verſum *Domine labia mea aperies* ex pſalmo 50. pręmittit Eccleſia Romana, poſtponunt Monachi. In Completorio autem pręponitur ferè ab omnibus Eccleſijs pſalmi 84. verſiculus *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuã à nobis.* Initio itaque nocturnæ precis labia clauſa in completorio petimus aperiri, Dominum exorantes, vt qui labia olim prophetæ calculo mundauit ignito, noſtra quoq; dignetur purgare, & aperire. Nam cum dicat Scriptura, *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris*, quis audeat diuinas laudes immundis labijs

Eccli. 15. 9.

labijs decantare, ni prius obſtructa per peccatum oris clau-
ſtra miſericorditer aperiat ille, qui ſolus poteſt facere mundū
de immundo conceptum ſemine? Nemo enim poteſt laudare
Deum, niſi Deus aperiat labia, vt oſtendit Auguſtinus contra Aug. lib. 2 cap. 8.
duas epiſtolas Pelagianorum. Alioquin ſugillabit nos duriſ-
ſima illa exprobratione, *Quare tu enarras iuſtitias meas, &* Pſalm. 49.
*aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu verò odiſti diſci-
plinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum.* Ad rem Chryſo- Chryſoſ. in pſ. 50.
ſtomus: Peccatum ſuapte natura linguam aſtringit, & os ob-
turat. Quam ſententiam complens Ambroſius ait; Cuius ergò Ambroſ. ibid.
labia aperit Deus, hunc peccati abſoluit reatu. A vinculis
itaque peccatorum abſolui petimus, cum dicimus, Domine
labia mea aperies. Et quia iuſtus prior accuſator eſt ſui, ac-
cuſamus nos ipſos ante orationem cōfitentes peccata noſtra,
quatenus reconciliati per gratiam Dei facilius exaudiri me-
reamur. De impijs ſcriptum eſt, quia dixerunt, *Labia noſtra* Pſalm. 11.
à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt? Et ideò oratio illorum
erit execrabilis: At labia ſponſæ, labia fidelis animæ dulcia, & Cant. 4. 3. 11.
purpurea dicuntur eſſe ſicut fauus diſtillans, ſicut vitta coc-
cinea. Cum ipſi ſponſo, inquit Gilbertus Abbas, Sponſa lo- Gilbert. in Cant.
quitur, tūc loquitur in loquela dulcioris labij, & lingua altera. ſerm. 34.
Tunc cordis labia verè melle delectationis diſtillant diuinę:
imò non tā diſtillant, quā fluunt, quoniam hora illa in melleas
affectiones tota conuertitur. Beata viciſſitudo, quando de
corde Sponſæ quædam fluenta mellis emanant in Dilectum,
& ab ipſo redundant in Sponſam. Ad locum enim vnde exeūt
hæc mellis flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Boni faui
in labijs Sponſi, & Sponſæ eructantes ex hoc in illud, & inui-
cem rorantes amoris dulcedinem. Ille deſuper irrorat gra-
tiam, iſta deorſum actionem gratiarum. Rurſus labia Sponſæ
purpurea dicuntur eſſe ſicut vitta coccinea. Per coccinum
enim charitas intelligitur, quæ eſt vinculum perfectionis; ſi-
cut autem vitta conſtringit crines, ne diffluant; ſic anima Deo
dilecta labia ſua cohibet, ne verbum malum, & inutile profe-
rens extra ſe diffundatur. *Apertio oris illius inflammatio eſt;* Eccli. 20. 15.
& ſemper laus Dei in ore ipſius.

2 Cum autem oratio cordis ſit, non labiorum; miror cur
Eccleſia ante orationem labia ſibi, non cor poſtulet aperiri.
Sed notandum quod vſus labiorum nō tantum ad eloquium,
ſed etiam ad oſculum eſt: conſociant enim ſe mutuò oſculan-
tium

tium labia, animis videlicet ad mutuum congreſſum accedẽtibus, vt ait Chryſoſtomus: cumque templum Dei ſimus, ſicut limina tẽpli, ita os oſculamur, per quod ingreditur Chriſtus, quando communicamus. Igitur Eccleſia dum dicit, *Domine labia mea aperies*, non tam petere videtur diuinum auxilium ad laudes eius dignè annunciandas, quam myſticam labiorum purificationem ad caſtiſſimum dilecti oſculum recipiendum. Felix anima, quæ propriæ conſcientiæ teſtimonio intus erudita cœleſtis ſponſi oſculo ſe idoneam cognoſcit. Felicior, quæ vnctione magiſtra ſentiens quanta ſit gratia diffuſa in labijs Sponſi, oſculum eius iam amore æſtuans fiducialiter petit. Feliciſſima planè, quę ad ipſum oſculum dignanter admiſſa diuinæ ſuauitatis inenarrabile gaudium in feruore ſpiritus experitur, & torrente vberrimo ſempiternæ voluptatis in plenitudine gratiarum inebriatur. O mihi ſi liceret è fœtenti cœno iniquitatum mearum tantiſper aſſurgere, & terrenarum ſordium excuſſo puluere te Domine deprecari, vt labia mea aperias, & oris impuritatem emundes. Peccaui enim, iuſtiſſime Iudex, qui iudicas æquitatem, peccaui in cęlum, & coram te: iam non ſum dignus leuare oculos meos à terra, quanto minus videre faciem tuam, ad oris tui oſculum aſpirare? Prouoluar itaque pauidus, & tremens ante veſtigia pedum tuorum, & de intimis viſceribus longa trahens ſuſpiria lacrymis meis pedes tuos rigabo. Plorabo coram te, qui feciſti me, mala quę feci; nec à planctu, & oratione ceſſabo, donec audiam auditionem bonam, verbum conſolationis; *Remittuntur tibi peccata tua*: donec dicas, *Conſurge, cõſurge, excutere de puluere, ſolue vincula colli tui captiua filia Sion*: donec ſonet in auribus meis vox illa gratiſſima, *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare*. Tunc adiutus gratia tua, auctus virtute, fiducia confortatus non confundar præſumere potiora. Erectus de ſtercore ſedebo forſitan cum Principibus, & robur accipiens à potenti dextera tua faciem tuam Domine requiram, & quod non ſine pauore, ac tremore dico, ad os tuum caput attollam, ſperans omnino vt adimpleas me lætitia cum vultu tuo.

Chryſ. hom. 30. in 1. ad Cor.

Luc. 7. 47.

Iſai 52. 2.

Ioan. 5. 14.

METRVM XXXIX.

O Tremende rex polorum,
Vindex maxime criminum.
Cui poteſtas, & maligni
Vis eſt arbitra pectoris.
Te requiro, ad te reuertor?
O mentis vigor, o amor.
Qui labores, & dolores,
Et curas hominum vides.
Parce ſonti, parce ſeruo
Mortis perpetuæ reo,
Quem catenis alligatum
Hoſtis tartareus tenet.
Tolle culpas, ſolue nexus,
Vt te perpetuo canam.
Vt videntes me ſolutum
Vinclis horribilis necis
Angelorum turba pſallant
Quæ ſpes ſit lacrymantibus.

3 Solent corporales indigentiæ, rerumque labentium curæ, & variarum imaginum confuſa phantaſmara orantium mentes per diem ſæpius diſtrahere, & perturbare: quapropter initio completorij, quod vltimum diei officium eſt, verſiculum illum decantamus, *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuam à nobis*. Hac enim hora ab officijs actiuæ vitæ ad contemplationis ſtudium conuertimur, & ſedato carnalium affectionum tumultu guſtare, & videre deſiderámus quam bonus ſit Deus. Per peccatum auertitur homo à Deo, & conuertitur ad creaturam: *Auerterunt ſe*, inquit, *& non ſeruauerunt pactum, &. facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt.* Dum verò per pœnitentiã reuertitur quis ad Deum, Deus eum conuertit ad ſe per immiſſionem gratiæ, & ab eodem iram ſuam auertit per remiſſionem pœnæ. Quid eſt autem quod cum oramus, *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur*: ipſe è contrario reſpondet *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*? An hoc nimirum, quod fides catholica proteſtatur, arbitrij noſtri libertatem cum gratiæ præuenientis efficacitate inconcuſſam manere, adeoque nos libere Deũ

Pſalm.77. Oſee 9. 10. Thren.5.21. Zach. 1. 3.

Ioan.6. 44. trahentem ſequi, ſicut ille fortiter nos trahit, qui dixit, *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit illum?* Sic ait Bernardus Theologus verè Theodidactus: Tolle liberum arbitrium, non erit quod ſaluetur. Tolle gratiam, non erit vnde ſaluetur. Nec dare poteſt ſalutem niſi Deus, nec capere valet niſi liberum arbitrium. Sedulius quoque in explicatione epiſtolę Pauli ad Romanos; Velle, inquit, & currere meum eſt, ſed ipſum meum ſine Dei auxilio non eſt meum: nam ipſa voluntas à Domino pręparatur, & Deus eſt qui operatur in nobis & velle, & perficere. In nullo igitur gloriandum, vt Eccleſia Lugdunenſis in libro de tribus epiſtolis docet, quia noſtrum nihil eſt, & ſine me nihil poteſtis facere, dicit Dominus: tanta eſt tamen bonitas Dei, vt noſtra velit eſſe merita, quę ſunt ipſius dona. Sed hęc acerrimis ſcholaſticorum concertationibus diu in ſcholis agitata tutius eſt ſimpliciter credere, quam mendaci hominum ſtatera curioſius examinare. Nam, ſicut eleganter ſcribit S. Proſper Rhegienſis Epiſcopus, quę ſit diſcretionis iſtius in ſecreto conſilio Dei cauſa, vel ratio, & ſupra facultatem humanę cognitionis inquiritur, & ſine fidei diminutione neſcitur: modo confiteamur neminem immeritò perdi, neminem meritò liberari. Niſi enim Deo vocante, docente, ſaluante, nemo venit, nemo eruditur, nemo ſaluatur.

Bern. de grat. & lib. arbitrio.

Sedul. in epiſt. ad Rom. cap. 9.

Proſp. ep. ad Rufinum de grat. & lib. arbitrio.

4 Illud autem quod pręcipit Dominus, vt conuertamur ad ipſum, exiſtimat Bernardus doctor egregius eſſe myſterium regni Dei, & ſecretum conſilium, quod ſolis credatur amicis. Nam quo me vertam, inquit, vt conuertar ad te Domine Deus meus? *Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.* Quo conuertar ad te? Supra, an infra? ad dexteram, an ad ſiniſtram? Audiamus ſcripturam, quam cõuerſionem nos edoceat. *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cœlorum.* Agnoſce planè quo velit Dominus, vt conuertamur. Ad paruulum cõuerti neceſſe eſt, vt diſcamus ab eo, quia mitis eſt, & humilis corde. Ad hoc ſiquidem paruulus datus eſt nobis. Quid inflaris ò homo? Quid extolleris ſine cauſa? Sublimis quidem Dominus, ſed non ita proponitur tibi, ne fortè dicas, eleuata eſt magnificentia eius ſuper cœlos, & non potero ad eam. Prorſus vos filij Adæ, ait Abbas Igniacenſis, qui nimis grandes eſtis in oculis veſtris, & in gigantæam enormitatem per ſuper-

Bern. ſerm. 1. in cap. ieiunij.

Guerric. ſer. 1. de Nat. Domini.

ſuperbiam excreuiſtis: *Niſi conuerſi fueritis, & effecti ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cœlorum.* Ego ſum oſtiū regni, ait paruulus iſte: niſi incuruetur altitudo virorum, nō eos admittet humilitatis ianua. Ideò nimirum conquaſſabit capita in terra multorum: & qui elati accedunt, repulſi capite illiſo cadent retrorſum. Quid enim? Adhuc tu ſuperbis terra, & cinis, poſtquam Deus factus eſt humilis? Adhuc magnus es in oculis tuis, poſtquam Deus paruulus factus eſt ſub oculis tuis? Ille ſemetipsū exinaniuit, vt penè videretur eſſe nihil, ſine quo factum eſt nihil: & tu in immenſum inflaris, & extolleris exiſtimans te aliquid eſſe, cum verè ſis nihil. Ipſe te ſeducis. Quod ſi verè humiliatus fueris, & in toto corde reuerſus ad omnipotentē, tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt: *Conuertam eos, & miſerebor eorum, & erunt ſicut fuerunt, quando nō proieceram eos.* Ideò poſt petitionem conuerſionis oramus conſequenter; Et auerte iram tuam à nobis: nam impietas impij non ei nocebit in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Loquimur autem de ira Dei, quæ ad interitū peccatores perducit, de qua ſcriptum eſt: *Nequando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta.* Alia enim ira, qua peccantibus iraſcitur ad ſalutem, deſideranda nobis eſt, ſummiſque precibus flagitanda, ne fortè dicat Dominus, Receſſit zelus meus à te, vltra non iraſcar tibi. Oro Domine, vt iraſcaris mihi in præſenti ſeculo, quatenus in futuro miſericordias fideles conſequi merear. Verumtamen cum iratus fueris, miſericordiæ memor eris, ſicut dicit pſalmus: *Iratus es, & miſertus es nobis.* O ira miſericors, exclamat Berengoſius Abbas, quæ ſic iraſcitur, vt ſubueniat: ſic minatur, vt parcat: ſic aufert, vt reſtituat: ſic tradit, vt eripiat: ſic deſtruit, vt muniat: ſic abijcit, vt recipiat. O quam ſalubris indignatio, quę ſic auertit, vt reſpiciat: ſic claudit, vt aperiat: ſic exigit, vt dimittat: ſic deijcit, vt erigat: ſic perdit, vt requirat; ſic amittit, vt cuſtodiat. O ira miſericors, & incomparabilis miſericordia, quæ ab omnibus vitijs humana ſemper emundat pręcordia: per quam peccator inuitatur ad veniam, iuſtus ad vitam, martyr ad palmam, confeſſor ad gloriam. Non enim miſeretur, niſi iraſcatur, qui ob hoc prius iraſcitur, vt poſtea miſereatur. Præuenit enim ira, vt ſequatur miſericordia: præuenit lacryma, vt ſequatur venia: præuenit pœnitentia, vt ſequatur indulgentia.

Zach. 10. 6.

Pſalm. 2.

Pſalm. 59.

Bereng. ſer. 1. de SS. Martyrib.

Bened.reg.c.18. 5 Ciſtercienſes Monachi, qui regulam S. Benedicti ad literam exactiſſimè obſeruant, memoratum verſiculum ante Completorium cantare non ſolent, id enim in regula non inuenitur expreſſum, cum dicat S. Pater; In primis ſemper diurnis horis dicatur verſus, *Deus in adiutorium meum intende*. Porrò hunc verſum, *Deus in adiutorium meum intende*, ſemper in vſu fuiſſe apud antiquos Monachos Caſſianus rei monaſticę ſolertiſſimus, & primarius auctor exequitur. Hic nāque verſiculus, ait ille, non immeritò de toto ſcripturarum excerptus eſt inſtrumento. Recipit enim omnes affectus quicunque inferri humanæ poſſunt naturæ, & ad omnem ſtatum, atque vniuerſos incurſus propriè ſatis & competēter aptatur. Habet ſiquidem aduerſus vniuerſa diſcrimina inuocationem Dei, habet humilitatem piæ confeſſionis, habet ſolicitudinis ac timoris perpetui vigilantiam, habet conſiderationem fragilitatis ſuæ, exauditionis fiduciam, confidentiam prę̨ſentis, ſemperque aſtantis præſidij. Qui enim iugiter ſuum inuocat protectorem, certus eſt eum eſſe ſemper prę̨ſentem. Habet amoris, & charitatis ardorem, habet inſidiarum contemplationem, inimicorumque formidinem, quibus perſpiciens ſemetipſum diu noctuque vallatum, confitetur ſe non poſſe ſine ſui defenſoris auxilio liberari. Hic verſiculus omnibus infeſtatione dę̨monum laborantibus inexpugnabilis murus eſt, & impenetrabilis lorica, ac munitiſſimus clypeus. Huius verſiculi oratio in aduerſis vt eruamur, in proſperis vt ſeruemur ne extollamur, inceſſabili iugitate fundenda eſt. Huius inquā verſiculi meditatio in tuo pectore indirupta voluatur. Hunc in opere quolibet, ſeu miniſterio, vel in itinere conſtitutus decantare non deſinas, Hunc & dormiens, & reficiens, & in vltimis naturę neceſſitatibus meditare. Hęc & alia plura diffuſiſſimè Caſſianus. Tantò autem ſolicitius diuinum auxiliū initio orationis inuocandum eſt, quantò acrius eo tempore inuiſibiles hoſtes contra nos certamen inſtituunt. Nam, vt S. Ioannes Climacus ſcribit, Cum inſonuit ſignum ſpiritualis tubæ ad orationem vocans inuiſibiliter conueniunt inimici: & alij quidem cum experrecti fuerimus nos vt iterum decumbamus lectulo hortantur. Expecta, inquiunt, dum compleātur principales hymni, ſicque demum in Eccleſiam proficiſceris. Alij cum ad orationem aſſiſtere cœperimus nos in ſomnum præcipitant. Alij ſuadent vt inuicem in Eccleſia colloquamur.

Caſſian. coll. 10. cap. 10.

Climac. gr. 18.

quamur. Alij præter conſuetudinem ventrem immodicè ſtimulant. Alij mentem noſtram in turpes cogitationes pertrahunt. Alij ſuper parietem reclinare nos vt debiles admonent. Nonnunquam verò oſcitare etiam immodicè faciunt. Nonnulli riſum nobis mouent, vt per hunc ad indignationem contra nos Deus prouocetur. Alij per ſummam deſidiam feſtinare nos in verſuum pronunciatione impellunt. Alij contra pſalmodiam protrahere voluptatis cauſa hortantur. Nonnunquam verò ori etiam aſſidentes noſtro ira illud claudunt, vt vix aperiri poſſe videatur. An autem vetus Eccleſia ante D. Benedictum horis canonicis hunc verſiculum præmiſerit incertum eſt: nec extat huiuſmodi ritus indicium aliquod apud antiquos ſcriptores, & quod modò ex Caſſiano recitauimus de priuata oratione intelligi debet, vt Ioannes Lorinus vir multæ lectionis obſeruat. Lorin. in pſ. 69.

§. V.

De ſigno Crucis.

Horæ canonicæ à ſigno Crucis incipiunt. Signi huius antiquitas, & virtus ex ſanctis Patribus. Qua ratione manu exprimatur. Alia quædam de Cruce obiter notantur.

1 A Saluberrimo ſigno Crucis omnes horas canonicas auſpicari ſolemus. Nam dum ſacerdos ſacrarum precum initio diuinum poſtulat adiutorium, eo nos contra diabolicas fraudes armamus, orantes fieri nobiſcum ſignum in bonum, vt videant qui oderunt nos, & confundantur, quoniam Dominus pſallentes adiuuat, & conſolatur. Huius tremendi, ac ſacratiſſimi ſigni quanta ſit virtus, quanta antiquitas, quāta potentia, ſi collectis hinc inde è ſanctis Patribus, alijſque Scriptoribus Eccleſiaſticis ſentētijs, & teſtimonijs accuratè recenſere voluero, integrum volumen ſcribendum erit, adeò multa mihi eſt in hanc rem parata ſupellex. Ex vberrima igitur meſſe ſpicilegium faciam. S. Clemens Romanus ſignum Crucis appellat infractum ſignum, quia ſicut ſignum rem cuſtodit, Clem. l. 1. conſt. Ap. c. 16.

ſtodit, cui appoſitum, & impreſſum eſt, ita Crux munitiſſima rerum omnium cuſtodia eſt. Sanctus Ignatius epiſtola ad Philippenſes; Crux Chriſti perditio diaboli. Sanctus Martialis epiſtola ad Burdigalenſes, Crucem Domini, in quem credidiſtis, ſemper in mente, in ore, in ſigno tenete, Crux enim Domini armatura veſtra. Dionyſius Areopagita docet ſignum Crucis ad omnia ſacramenta adhiberi. Iuſtinus martyr, ſiue auctor quæſtionum apud ipſum, à diebus Apoſtolorum vſum oſtendit emanaſſe, quo Chriſtiani dextera manu ſeipſos, & alia ſigno Crucis obſignant. Tertullianus notiſſimum illud ſcripſit. Ad omnem progreſſum, atque promotum, ad omnem aditum, atque exitum, ad veſtitum, ad calceatum, ad menſas, ad lauacra, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacumque nos conuerſatio exercet, frontem Crucis ſignaculo terimus. Origenes, Quid timent, inquit, dæmones? quid tremunt? ſine dubio Crucem Chriſti, in qua triũphati ſunt, in qua exuti ſunt principatus eorum, & poteſtates: Timor ergò, & tremor cadent ſuper eos, cum ſignum Crucis in nobis viderint fideliter fixum. Hippolytus martyr inter alias abominationes Antichriſti hanc enumerat, quod ſuis cultoribus characterem dabit in dextera, & fronte, ne Crucis ſignum pingant in frontibus ſuis. Sanctus Cornelius Papa epiſtola ad Fabium Antiochiæ Epiſcopum, Crucem vocat ſigillũ Domini, quo qui munitus non eſt, non poteſt accipere Spiritum ſanctum. Cyprianus ad plebem Thibari conſiſtentem: Muniatur frons, vt ſignum Dei incolume ſeruetur. Et initio libri de lapſis, Frons cum ſigno Dei pura diaboli coronam ferre non potuit, coronæ ſe Domini reſeruauit. Minutius Felix ethnicos Crucis oſores irridet, illiſque opponit quod ſigna eorum, atque vexilla nihil aliud ſint, quam Cruces inauratæ. Signo Crucis omnia magica compeſci aſſerit Athanaſius. Cyrillus Hieroſolymitanus: Fac ſignum Crucis & manducans, & bibens, & ſedens, & cubans, & ſtans, & loquẽs, & ambulans, & in ſumma in omni tuo negotio. Baſilius diſſerens de dogmatibus, quæ ex Apoſtolorum traditione ſine ſcriptis recepimus, primo loco commemorat, id quod primum & vulgatiſſimum teſtatur, vt ſigno Crucis ſignentur qui ſpem in Chriſto collocarunt. Lucianus in Philopſeudo ſcribit Eucratem annulo quodam ex Cruce facto aduerſus dæmones, redditum eſſe ſecurum. Iulianum deſertorem & ſi

Dionyſ. in Eccl. hierarch.
Iuſt. qu. 118.
Tertull. de cor. milit. cap. 3.
Origen. hom. 6 in Iud.
Hippol. or. de conſum. ſeculi.
Cypr. l. 4. ep. 6.
Minut. In Octau.
Athan. or. de incarnat. Verbi.
Cyrill. cat. 4.
Baſilius de Spiritu ſancto c. 27.

Cruci

Cruci pertinaciter infenſum nihilominus aduerſus terrores,& ſpectra Cruce ſe ſignaſſe poſt Gregorium Nazianzenũ narrat Freculphus Luxouienſis. Etiam Coſrhoen Regem Perſarum, tametſi infidelis eſſet, virtutem ſanctæ Crucis agnouiſſe teſtatur iucunda narratione Euagrius. Hieronymus epiſtola ad Euſtochium; Ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat Crucem, Et alibi refert eamdem Euſtochium Paulæ matris ægrotæ os, & ſtomachum ſignaſſe, vt Crucis impreſſione dolorem leniret.

Greg.Naz.or.1.in Iul.
Freculph. lib. 4. hiſtor.c. 9.
Euagr l. 6. c. 18.
Hier.ep. 2 & 27.

2 Docet Chryſoſtomus Cruce ſignandum eſſe pectus ad turbatos animi motus cohibendos. Auguſtinus occurrendum diabolo ait cum Crucis vexillo, vt talibus armis indutus facilè vincat Chriſtianus. Scribit Arnobius iunior docuiſſe Dominum digitos noſtros ad bellum, quia aduerſus viſibiles, & inuiſibiles hoſtes docuit armare frontem triumpho Crucis. Iuſtinus Imperator verba facturus ad populum ſe ſigno Crucis muniebat, teſte Corippo Poeta Africano, qui dum eius laudes proſequitur, ſic canit:

Chryſ h. in 88. in Matth.
Arnob.in pſ.143.
Corip.lib. de laud. [illegible]

Ipſe coronatus ſolium conſcendit auitum,
Atque Crucis faciens ſignum venerabile ſedit,
Erectaque manu cuncto præſente ſenatu
Ore pio hac orans ait:

Ludolphus Saxo Carthuſianus libro de vita ChriſtiB. Virginẽ primam fuiſſe ſcribit, quæ Crucem adorauit. Ioannes Damaſcenus; Crux, inquit, ſignum nobis data eſt ſuper frontẽ, vt Iſraeli circumciſio: per ipſam diſcernimur ab infidelibus. Ipſa ſignaculum eſt, vt non tangat nos exterminator. Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus: Crux tutelaris eſt, & fidiſſima Chriſtianorum cuſtodia, & vniuerſorum ex aduerſo occurrẽtium inſultuum profligatrix. Andreas Cretenſis: Crux ſcala in cœlum deducens, vias ad virtutem adducens, vitæ conciliatrix, mortis ſolutio, corruptionis abalienatio, ignis extinctio, in Deum fiducia, clauis regni cælorum; Crux ciuitates cuſtodit, domos tuetur, amicitias conglutinat, ab inimicorum iniuria vindicat, hoſtibus reſiſtit, gentes perſequitur, barbarorum ſtimulus, pacis arbitra eſt. S. Orientius:

Ludolph. pa. 2 c.p.65.
Damaſc. de fide Orthod.l.4 c. 12.
Sophron.hom.de Cruce.
Andr. Cret. or. 1. de exalt.Crucis.
Orient. in Commonitorio.

Accipe tela quibus cordis pia mœnia ſerues,
Crux tibi ſit clypeus, Crux tibi ſit gladius.

Iulianus in prognoſtico. Crux ante Chriſtum in die iudicij ab

Iulian. lib 3.c.5.

Angelis

Angelis portabitur. Signo Crucis nihil efficacius ad turpes effugandas tentationes aſſerit ex diuina reuelatione S. Eliſabeth de Schonaugia libro viarum Domini. Seuerianus Gabalorum Epiſcopus apud Damaſcenum: Percuſſit Moyſes ſilicē ſemel, & bis, non eodem modo, ſed ita vt Crucis formam deſcriberet, vt natura etiam inanimata Crucis notam veneraretur. Theodoſius, & Valentinianus Auguſti grauiſſima pœna eos mulctari debere ſtatuerunt, qui ſignum Crucis humi pingere, ſiue inſculpere præſumerent. Anſelmus, ſiue quiſquis eſt auctor Commentariorum in epiſtolam ad Romanos ſub eius nomine: Non ſine cauſa ſignum ſuum Chriſtus in fronte nobis figi voluit tanquam in ſede pudoris, ne Chriſti opprobria Chriſtianus erubeſcat. Audoenus in vita ſancti Eligij: Profectò magna res eſt ſignum Chriſti, Crux Chriſti, ſed illis ſolis prodeſt, qui faciunt mandata Chriſti. Thomas à Kempis. In tribus locis præcipuè ſtatue ſignum Crucis, ſuper cor, ſuper os, & ſuper brachium. De eodem ſigno ſic canit Prudentius Chriſtianorum Poetarum ocellus.

Eliſabeth. cap. 21.
Damaſc. or. 3. de Imag.
C. L. vnic. Nemini licere.
Anſel. ad cap. 10. Rom.
Audoen. l. 2. c. 16.
Thom Kem. Hoſpital pauper. c.
Pruden. hym. 6.

Fac cum vocante ſomno
Caſtum petis cubile,
Frontem, locumque cordis.
Crucis figura ſignet.
Crux pellit omne crimen,
Fugiunt Crucem tenebræ,
Tali dicata ſigno
Mens fluctuare neſcit.
Procul, ò procul vagantum
Portenta ſomniorum,
Procul eſto peruicaci
Præſtigiator aſtu.
O tortuoſe ſerpens,
Qui mille per mæandros,
Fraudeſque flexuoſas
Agitas quieta corda;
Diſcede, Chriſtus hic eſt,
Hic Chriſtus eſt, liqueſce.
Signum, quod ipſe noſti,
Damnat tuam cateruam.

Sibylla quoque de Cruce ſic cecinit in fine libri ſexti oraculorum Sibyllinorum.

O li-

O lignum felix, in quo Deus ipſe pependit,
Non te terra capit, ſed cæli terra videbit,
Cum renouata Dei facies ignita micabit.

Tityrus Chriſtianus apud Seuerum Rhetorem ſigno Crucis à peſtilentia ſeruatas pecudes aſtruit his verſibus. Seuerus in Buco licis.

Hoc ſignum medijs frontibus additum
Cunctarum pecudum certa ſalus fuit.

3 Non deſunt alij teſtes, & exempla multorum mirabilium, quæ Deo dilecti viri per ſignum ſanctæ Crucis ſunt operati. Nam quis liber, aut quæ pagina Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, aut quæ vita ſanctorum hominum legi poteſt, in quibus non ſtatim inuenias ſalutifero Crucis ſignaculo expulſos dæmones, profligatos exercitus, ſedatas tempeſtates, fugatam peſtilentiam, ſoluta maleficia, euacuatum virus; incendia extincta, interfectos dracones, erectos claudos, cæcos illuminatos, curatas infirmitates, mortuos ad vitam reuocatos? Hoc ſignum, inquit Chryſoſtomus, & priſcis & noſtris temporibus clauſas ianuas reſerauit, hoc venenorum vires extinxit, hoc cicutæ vim diſſoluit, hoc feroces beſtias repreſſit, hoc lethales ſerpentum morſus curauit. Etenim ſi portas inferni perfregit, ſi cælorum oſtia recluſit, ſi paradiſi renouauit ingreſſum, ſi diaboli neruos recidit, quid mirum eſt, ſi peſtifera venena, atroces beſtias, aliaque huiuſmodi ſuperauit? Sed his prætermiſſis illud magis quærendum videtur, qua ratione ipſum Crucis ſignum exprimi debeat, & manu formari. Sunt qui illud tribus digitis dexteræ manus effingunt, ſub ſanctiſſimę Trinitatis inuocatione: ſunt qui duobus ad duas Chriſti naturas contra Monophyſitas, & Monothelitas indicandas. Sunt qui ſignantes ſe à ſuperiori in inferius deſcẽdunt, & à dextera tranſeunt ad ſiniſtram, quia Chriſtus de cœlo deſcendit in terram, & à Iudæis tranſiuit ad Gentes. Vſus tamen communis occidentalis Eccleſiæ eſt, vt dextera manu Crucis expreſſio à fronte ad ventrem, & à ſiniſtra ad dexteram producatur. Dicimus autem; In nomine ad ſignificandam trium Perſonarum indiſtinctam Diuinitatem. Pater in fronte collocatur tanquam principiũ ſine principio, prima perſona Deitatis. Filij nomen pronunciatur, cum vterum tangimus, quia ex vtero ante Luciferum genitus, & in plenitudine temporis in vtero Virginis incarnatus ſalutem operatus eſt in medio terræ. Spiritum ſanctum exprimimus, cùm Chryſ. hom. 55. in Matth.

manum à ſiniſtra parte ad dexteram protendimus, quia videlicet à Patre & Filio vtriuſque nexus, & amor procedit: & ſicut Chriſtus de morte tranſiuit ad vitam, ita nos de miſeria tranſire ſperamus ad gloriam ſecundum ſpem vitæ æternæ. De Crucis ſigno diffuſiſſimè ſcribunt Ionas Epiſcopus Aurelianenſis, & Dungalus aduerſus Claudium Iconoclaſtam Epiſcopum Taurinenſem, itemque Chryſoſtomus homilia quinquageſima quinta in Matthæum. Extant quoque de Cruce doctiſſimę lucubrationes Iuſti Lipſij, & Iacobi Gretſeri. De eiuſdem veneratione antiquos canones refert Antonius Auguſtinus, de qua re plura etiam habent Baronius in Annalibus, & Iacobus Boſius in Cruce triumphante. Arnoldus Abbas Bonæuallis hoc appoſito ſigno muniri ait & quod patet, & quod latet, vt habeant caro, & ſpiritus ſecura præſidia. Etiam in nummis Crux imprimi ſolet in teſtimonium, & iuſiurandum bonitatis monetæ in pondere, & materia, vt Nicolaus Oreſmius Epiſcopus Lexouienſis teſtatur: vel in teſtimonium Chriſtianæ religionis, vt ſcribit Anaſtaſius Abbas initio libri contra Iudæos. Quod autem in prælijs Crux aduerſus Crucem congrediatur, portentum eſt, quod primò apparuit in expeditione Conſtantij aduerſus Magnētium: nec enim alijs auſpicibus tantum nefas debuit inchoare, quam cum hæreticus Imperator aduerſus Tyrannum decertaret. Nicolaus Primus in reſponſione ad conſulta Bulgarorum, eos hortatur exemplo Conſtantini, cui dictũ eſt *in hoc ſigno vinces*, vt Crucem ferant in ſigno militari, cum prius caudam equi portarent. Finio, ſi Crucem prius humiliter ſalutauero. Salue bona Crux, ſplendidior ſtellis, luna micantior, rutilantior ſole, quæ tanquam vernantibus gemmis membris ornata Saluatoris, & pretioſo Dei ſanguine purpurata ſuper aſtra cæli felices ramos expandis. Salue lignum electum germinans vitam, fructificans iucunditatem, oleum ſtillans lætitiæ, balſamum ſudans ſpiritualium delitiarum. Tu ſalus mundi perditi, tu portus periclitantium, tu iuſtitiæ norma, tu morum diſciplina, tu pugnantium virtus, tu vincentium gloria, tu præmium, & corona. O Crux amabilis, & dilecta ſalua nos omnes tremendo tuo ſignaculo munitos, vt qui te fieri voluit noſtrę redemptionis primarium inſtrumẽtum, per te quoque ſanctificatos ad ſuæ gloriæ conſortium nos transferat: quatenus in hac noſtra qualicunque pœnitentiæ Cruce feli-

Ant. Aug. l. 16. iuris Pontif. tit. 14. Baron. an. 60.

Arnol. de verbis Dom. cap. vlt.

Nic. Oreſ. de mut. monet. cap. 13.

Baronius an. 353.

Nicol. I. cap. 33.

feliciter conſummati per ignominiam paſſionis eius ad reſurrectionis gloriam perducamur.

§. VI.

De *Gloria Patri*:

Varij errores recenſentur, & confutantur de huius hymni origine, & institutione. Quid ſit Deum glorificare. Vera gloria quæ ſit. Inanis gloria ſugillatur, laudatur humilitas.

1 MAgnus Baſilius incomparabilis Eccleſiæ Doctor, qui ſub Valente Imperatore floruit, libro de Spiritu ſancto, quem in ſui defenſionem ad Amphilochium Iconij Epiſcopum ſcripſit, huius verſiculi: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*, quem Patres antiqui hymnum glorificationis vocabant, duobus locis mentionem facit. Primò, capite ſeptimo his verbis; Proinde quod à maioribus noſtris dictum eſt, & nos dicimus, gloriam eſſe communem Patri cum Filio, quapropter & glorificationis hymnos Patri ſimul cum Filio offerimus. Clarius deinde, & fuſius capite vigeſimo ſeptimo. profeſſionem fidei velut initium quoddam glorificationis fecimus. Sed quid faciendum eſt? Nunc enim doceant nos, ne baptizemus quemadmodum accepimus, aut ne glorificemus quemadmodum credimus, & paucis interiectis. Dictum eſt igitur nihil referre ad ſenſum, ſiue dicas; *Gloria Patri, & Filio cum Spiritu ſancto*: ſiue dicas, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*. Magnus item Athanaſius Archiepiſcopus Alexandrinus, qui triginta & amplius annis ante Baſilium florere cœpit, libro de Virginitate, ſiue de Meditatione, nône difertis verbis hunc hymnum commemorat? Cum, inquit, ſurrexeris à menſa, rurſum gratias agendo trinis vicibus dicas: Miſerator, & miſericors Dominus eſcam dedit timentibus ſe; *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*, rurſumque poſt peractam glorificationem preces tuas abſolues. Ab hiſce inſignibus inſignium virorum teſtimonijs ordiri libuit, quo plura errorum capita vno ictu reſcinderem. Nam in primis lapſi

Baron. ann. 371. n.71. & ſeqq.

Theodoret. lib. 2. Eccl. hiſt. cap. 24. Sozom. l. 3. c. 19. Tripar. l. 4. c. 35. Niceph. Call. l. 9. cap. 24.

ſunt, qui ex Theodoreto, ex Sozomeno, ex Tripartita, & clarius ex Nicephoro Flauianũ Monachum Antiochenum hymni huius faciunt auctorem. Cum enim Catholici imperante Conſtantio Patrem cum Filio pari gloria celebrarent, Ariani verò ambiguis locutionibus Filium Patre inferiorem oſtendere conarentur, Flauianus (vt iſti aiunt) coacta Monachorum caterua primus omnium clara voce cantauit; *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*. Sed hunc hymnum Flauiano antiquiorem eſſe Athanaſij, & Baſilij citatæ auctoritates conuincunt. Errarunt & alij, qui poſt Vvalfridum Strabonem à magna Synodo Nicęna compoſitum fuiſſe affirmant: idque Hermias Sozomenus indicare videtur, cum agens de Leontio Epiſcopo Antiocheno ait illum, tametſi Arianus eſſet, eos tamen qui hymnis fidei Concilij Nicęni conſentientibus Deum laudarent, prohibere noluiſſe, ne populus ſeditionem conflaret. At vero glorificationis hymnum non eſſe à Nicænis Patribus inuentum Baronius Eccleſiaſticæ antiquitatis inſtructiſſimum promptuarium concludit tum ex allato Baſilij teſtimonio; tum quia fideles cum ab ipſis Apoſtolorum temporibus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizarentur, tres eaſdem perſonas iam dicto hymno conglorificare cœperunt.

Vvalfrid. de reb. Eccleſ. cap. 25. Sozomen. loco citato.

Baron. an. 325.

2 Sanè Ariani ſicut baptiſmi formam, ita glorificationẽ corruperant vt dicerent, *Gloria Patri per Filium in Spiritu ſancto*: cum Catholici more vſitato, & antiquitus tradito vterentur pſallentes, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.* Cumque iidem Ariani ore ſacrilego blaſphemantes aſſererẽt fuiſſe tempus, quando Filius non erat cum Patre, aduerſus huiuſcemodi ſceleratam loquelam decreuit Nicęna Synodus, vt illa appendix, ***Sicut erat in principio, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen***, ad antiquam glorificationem adiungeretur. Teſtatur id Concilium primum Vaſenſe, ſeu Vaſatenſe, verius Vaſionenſe in Gallia paulò poſt Nicęnum tempore Conſtantij Imperatoris ſub Iulio Papa celebratum, licet eius canones confuſi exiſtant cum Vaſionenſi Secundo ſub Leone Magno, hac ſanctione edita. Quia non ſolum in Sede Apoſtolica, ſed etiam per totum Orientem, & totam Africam, vel Italiam propter hæreticorum aſtutiam, qua Dei Filium non ſemper cum Patre fuiſſe, ſed à tempore cœpiſſe blaſphemant, in omnibus clauſulis poſt *Gloria Patri & Filio,*

&

& Spiritui ſancto ; Sicut erat in principio, & nunc, et ſemper, et in ſecula ſeculorum, Amen, dicitur: etiam nos in vniuerſis Eccleſijs noſtris hoc ita dicendum eſſe decernimus. Sicut autem diximus ſolemnem doxologiam non fuiſſe à Nicæna Synodo adinuentam; ita etiam aſſeueramus nō fuiſſe ab ea ſtatutum, vt in fine cuiuſque pſalmi concineretur. Nam cum fuerint poſtea hac de re diuerſæ diuerſarum Eccleſiarum conſuetudines, conſentaneum eſt credere nullam fuiſſe communem vniuerſalis Eccleſiæ præceptionem, à qua proculdubio nullus fidelium deuiare præſumpſiſſet. Multi ſcriptores alioquin fide digniſſimi hāc legem canendæ doxologiæ in fine pſalmorum ad Damaſum Papam referunt, à quo de hac re editam ſanctionem aiūt Diuo Hieronymo ſuadente, & procurante. Decepti ſunt iſti ob epiſtolam Hieronymi ad Damaſum, quæ habetur primo tomo Conciliorum in rebus Damaſi, in qua hæc leguntur; Precatur ergo cliens tuus, vt vox iſta pſallentium in ſede tua Romana diu noctuque canatur, & in fine pſalmi cuiuslibet ſiue matutinis, ſiue veſpertinis horis coniūgi præcipiat Apoſtolatus tui ordo, *Gloria Patri, & Filio, et Spiritui ſancto*, & quæ ſequuntur. Decepti ſunt, inquam, nam vt in calce prædictæ epiſtolæ in Concilijs Coloniæ editis ex Baronio notatum eſt, ab eruditis Hieronymi res accuratius expendentibus ea tanquam adulterina, ac planè commentitia exploditur.

3 Impoſturam detexit Ioannes Caſſianus, qui de inſtitutis cœnobiorum differens ait; Illud etiam quod in hac prouincia vidimus, vt vno cantante in clauſula pſalmi omnes aſtantes concinant cum clamore *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui ſancto*, nuſquam per orientem audiuimus; ſed cum omnium ſilentio ab eo qui cantat finito pſalmo orationem ſuccedere: hac verò glorificatione Trinitatis tantūmodò ſolere antiphonam terminari. Ex his verbis quis non videat nullam fidem epiſtolæ prædictæ eſſe adhibendam? Si Caſſianus ſagaciſſimus ſacrorum rituum obſeruator nuſquam audiuit gloriam poſt pſalmos in Oriente cantari, quomodo potuit Hieronymus, qui quinquaginta fere annis ante Caſſianum floruit, vſum qui non erat in Occidentem transferre? Vigilius Papa in fine omnium pſalmorum dici ab omnibus ex more *Gloria Patri* aſſeuerat: atque etiam quorumdam reprehendit errorem, qui ſubducta vna ſyllaba coniunctiua perfectum conabantur minuere

Caſſian lib. 2. de inſt. cœnob. c.8.

Vigil. epiſt. 1.

nuere vocabulum Trinitatis dicentes, *Gloria Patri, & Filio, Spiritui ſancto*. Apud Baronium extat canon Narbonenſis Concilij, quod celebratum fuit æra 627. anno ſcilicet Chriſti 589. centum ſexaginta, & amplius annis poſt obitum Hieronymi: Vt in pſallendis ordinibus per quemque pſalmum gloria dicatur omnipotenti Deo, per maiores verò pſalmos, prout fuerint prolixiores, pauſationes fiant, & per quamque pauſationem gloria Trinitatis Domino decantetur. Ex quibus omnibus colligi poteſt vſum canendi gloriam in fine pſalmorum non tantam pre ſe ferre antiquitatem, quantam vulgus ſcriptorum exiſtimat. Scripſit de hoc hymno tractatum anagogicum Ioannes Gerſon myſticæ Theologiæ profeſſoribus maximè vtilem. Illud autem certiſſimum eſt hymnum glorificationis ab Apoſtolis compoſitum, à Patribus Nicænis auctum, ab vniuerſa Eccleſia receptum omni reuerentia cantandum eſſe. Gloria omnium Deus eſt, ait Hermes ille ter maximus in Pimandro, ac propterea ipſi ſoli debetur gloria, vt fiat quod ſcriptum eſt, *Afferte Domino gloriam, et honorem, afferte gloriam nomini eius*. Vt verò docet Fulgentius, Quemadmodum non eſt aliud iuſtificare, niſi iuſtos facere; ſic non eſt aliud glorificare niſi glorioſos facere: Ideò quando Deus nos glorificat, facit nos glorioſiores, facit honoratiores: at verò cum nos ipſum glorificamus, nobis prodeſt, non illi. Nam quomodo eum glorificamus? Glorioſum dicendo, non faciendo. Proinde cum dixiſſet in pſalmo, *Sacrificium laudis honorificabit me*, ne putares te aliquid præſtare Deo offerendo illi ſacrificium laudis, protinus addidit, *Et illic iter quo oſtendam illi ſalutare meum*. Neque enim conſiſtit glorificatio in nouæ gloriæ adiectione ad eum qui glorificatur, ſed in gloriæ iam habitæ manifeſtatione.

Baron. an. 591. num. 31.

Gerſon tom. 3. de hymno Gloriæ.

Pſalm. 28.

Fulg. l. 1. ad Monimum.

Pſalm. 39.

4 Rectè gloriam deſcribit Romanæ eloquentiæ princeps: Gloria eſt ſolida quędam res, & expreſſa, & non adumbrata: ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox benè iudicantium de excellenti virtute: ea virtuti reſonat tanquam imago. Quod ſi veritas, & ſtabilitas veræ gloriæ neceſſariò attribui debent, quænam vera gloria cenſenda erit, niſi illa dumtaxat, quæ perpetua eſt, & immutabilis? Quantum enim inter gloriam, & ignominiam, ait Chryſoſtomus, tantum inter cœleſtem illam gloriam, & hanc humanam eſt differentię. *Vani ſunt filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris, vt deci-*

Cicero 3. Tuſcul.

Chryſ. hom. 17. ad Rom.

Pſalm. 61.

decipiant ipſi de vanitate in idipſum. Et vnde tibi gloria putride vermis? Nonne ſcriptum eſt; *Sine me nihil poteſtis facere?* Ioan.15.5. Si *ergo accepiſti omnia, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Quare quod alienum eſt vſurpas tibi? *Soli Deo honor, & gloria,* 1.Tim.1.17. inquit Apoſtolus. Et ipſe Dominus per Prophetam quid dicit? *Gloriam meam alteri non dabo.* Non ergo glorietur ſapiens in ſapientia, nec fortis in fortitudine, nec diues in diuitijs. Iſai.48.11. Omnis enim qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Vera, & ſecura gloriatio eſt in Domino gloriari, ſicut ille Dei præco nos hortatur dicens, *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* 1.Cor.1.31. Quæ verba explicans ſpeciali ſermone Bernardus ait: Nouerat Apoſtolus gloriam propriam eſſe creatoris, non creaturę: ſed conſiderauit rationalem creaturam adeò affectare gloriam, vt aut vix, aut nunquã ab hoc compeſci deſiderio poſſit, quippè quæ ad imaginem facta eſt creatoris. Propterea ſecundum datam ſibi à Deo ſapientiã ſaluberrimum adinuenit conſilium dicens: Quandoquidem perſuaderi nobis non poteſt non gloriari, ſaltem qui gloriatur, in Domino glorietur. Enimuero, vt ait Hieronymus, ſi ab Hieron. in cap.5. ep. ad Gala. hominibus quæro gloriam, vitium eſt: ſi à Deo, virtus eſt. Hæc meminiſſe nos decet, cum gloriam Domino cantamus, vt iuxta verbum prophetæ *Benedicta ſit gloria Domini de loco ſuo,* Ezech.3.12. de corde ſcilicet humili, & pacifico, de corde mundo, & recto, quia, vt dicit Chryſoſtomus, Cum Deum glorificamus, Chryſ. hom.7. ad Philip. ſed non rectè viuimus, tunc maximè in ipſum contumelioſi ſumus.

§. VII.

De *Alleluia*.

Huius vocis præconia ex Patribus. Cur ex Hebraico in Græcum, vel Latinum idioma non eſt tranſlata. Cur certis diebus intermittatur. Cur prolixiori modulationè cantetur. A quo primum cantari cœperit. Eius multiplex vſus. Quid Latinè ſignificat. Addita quædam ex Hebraico fonte de decem præcipuis nominibus Dei.

1 LAudem ſingularem apud eruditos inuenit in explicandis diuinis officijs vir doctrina,& ſanctitate cōſpicuus Rupertus Abbas Tuitienſis. Ab eius elegantiſſimis verbis libet hanc tractationem de cātico Domini *Alleluia* exordiri. *Alleluia*, inquit, Latinæ linguæ peregrinum nomen eſt, cuius myſterium velut quoddam gaudij ſtillicidium de diuitijs ſupernæ Hieruſalem primum in mētem Patriarcharum, & Prophetarum, poſt in Apoſtolorum ora plenius per Spiritum ſanctum delapſum eſt. Significat enim æternum Angelorum, & beatarum animarum conuiuium, quod eſt ſemper laudare Dominum, & præſentis, ſemperque videndi vultus Dei nouũ ſine fine cantare miraculum. Quapropter non interpretatum hoc hebraicum nomen remanſit, vt peregrinum ab hac vita gaudium peregrinum nihilominus ſignaret potius, quam exprimeret vocabulum. Quoniam igitur futuræ beatitudinis quaſi proprium eſt vocabulum, iure eo tempore magis frequentatur, quo reſurgens Dominus eiuſdem beatitudinis ſpē nobis propinauit, & promiſſum. Hinc dum pſallimus Alleluia, iubilamus magis, quam canimus, vnamque breuem digni ſermonis ſyllabam in plures neumas, vel neumarum diſtinctiones protrahimus, vt iucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi ſancti exultabunt in gloria, læta-

Rupert. lib. 1. de diuin. offic. c. 35.

lætabuntur in cubilibus ſuis. Hæc Rupertus, qui & idem argumentum fuſius alibi proſequitur. Beda quoque Venerabilis omni diſciplinarum genere ſua ætate doctiſſimus, eiuſdem cantici referans arcana, Rectiſſimè, ait, & pulcherrimè generalis ſanctæ Eccleſiæ mos inoleuit, vt hoc diuinæ laudationis carmen propter reuerentiam primæ auctoritatis à cunctis per orbem fidelibus Hebræa voce cantetur. Quod ideo fit, vt per talis conſonantiam deuotionis omnis admoneatur Eccleſia, quia & nunc in vna fidei confeſſione, ac dilectione Chriſti conſiſtere debeat, & ad illam in futuro patriam feſtinare, in qua nulla diuerſitas mentium, nulla eſt diſſonantia linguarũ. Idcircò autem plures magiſtri Eccleſiæ decantationem *Alleluia* tempore Quadrageſimæ intermittendam eſſe ſanxerunt, vt noua eius repetitio maiorem, gratioremque paſchalibus ſolemnijs honorificentiam reddat, & ſplendorem. Sed & hoc in myſterium maximè deſignare voluerunt, quod in huius exilij peregrinatione, ſicut ex parte nouimus, & ex parte prophetamus, ita etiam ex parte Dominum laudamus dicentes cum Propheta, *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena*? Cum verò noſtram patriam, terram ſcilicet viuentium, domumque regni cœleſtis nobis olim à Domino repromiſſam intrare meruerimus, tunc vt illũ perfectè intueri, ſic etiam perfectè valebimus collaudare. Ex his duorum præclariſſimorum hominum ſententijs manet explicatum cur *Alleluia* natiui idiomatis primigeniam retinuerit vocem, cur certis diebus intermittatur, cur prolixiori notarum decurſu cantetur. Alia quædam adferunt alij haud contemnenda.

Id ibid.lib.4.c.5.

Beda hom.in Dominic.poſt Aſceſ.

2 Auguſtinus: Nec Latino, nec barbaro licet *Alleluia* in ſuam linguam transferre: Amalarius Treuirenſis Epiſcopus: *Alleluia* quod cantatur in recordatione æternæ lætitiæ, tam lætitiam electorum, quam laudem Domini ad memoriam reducit. Omittitur tempore Septuageſimæ, & loco eius dicitur *Laus tibi Domine rex æterna gloria*, quia cum latina lingua humilior ſit Hebræa admonemur nos debere informari ad humiliorem conuerſationem in tempore Septuageſimæ, quam in alio tempore. Albinus Flaccus: Quia hac voce Angelos in cœlo Deum laudare cognouimus, huiuſmodi voce laudationis creditum eſt Deum delectari. Hoc quoque ideò canimus, vt eumdem Deum nos colere in terra oſtendamus, qui etiam colitur ab Angelis in cœlo. Beatus Iuo Carno-

Auguſt. epiſt.178.
Amalar.l.3.c.13.

Albin.lib.de diu. offi.c.de celebr. Miſſæ.

Iuo ſerm.de ſacram dedicat.

Y y tenſis:

tenſis: *Alleluia* non huius temporis laudes, ſed æternæ vitæ gloriam ſignificat: vnde mos inoleuit, vt in diebus Septuageſimæ non cantetur, quia ſunt dies luctus, & pœnitentię. Rurſum Rupertus.

Rupert. lib. 4. c. 5.

Quia in Septuageſima antiquæ Eccleſię nondum redemptæ ſtatum commemoramus, noſtrumque incolatum, quia prolongatus eſt, deplangimus, pulchro ſatis ordine *Alleluia* ab ore noſtro tollitur. Bernardus: In luctu pœnitentiæ Septuageſima pręſens agitur, vnde & reticetur interim *Alleluia* ſolemne, & humanę tranſgreſſionis hiſtoria miſerabilis ab exordio recenſetur.

Bern. in fin. ſer. 1. de Septuag.

Leo Nonus in Decreto Gratiani, ideò per nouem hebdomadas intermitti putat *Alleluia*, quod poſtea in feſto reſurrectionis reaſſumitur, quia nouem ſunt ordines Angelorum, quorum decimus per ſuperbiā corruit, & angelicum imminuit numerum. Homo autem creatus vt impleret eorum ruinam Chriſto ſurgente reſurrexit. Sed non conſonat cum placitis Theologorum eius de decem Angelorum choris ſententia, quam etiam tenet Salonius in caput ſeptimum Eccleſiaſtis. Etiam Calendis Ianuarij non dicebatur olim *Alleluia*, vt refert Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hac ipſa die, idque vetitum propter errorem Gentilium ipſas Calendas multiplici ſuperſtitione polluentium concilium quartum Toletanum affirmat:

de conſ. d. 1. c. Hi duo.

Conc. Tol. cap. 10.

Seraphicus Bonauentura; Solemus longam notam poſt *Alleluia* ſuper hanc literam A. prolixius decantare, quia gaudium ſanctorum in cœlis interminabile, & ineffabile eſt.

Bonau. lib. de expoſ. miſſæ c. 2.

Stephanus Eduenſis: Alleluiatici cantus modulatio laudes fidelium Deo dicatas exprimit, & gratiarum actiones, quibus ſuſpirant ad æterna gaudia. Verbum eſt breue, ſed longo protrahitur pneumate. Nec mirum ſi vox humana deficit ad loquendum, vbi mens non ſufficit ad cogitandum, quia quæ vox, quę lingua poterit repetere, quæ pręparauit Deus diligentibus ſe?

Steph. Eduen. lib. de ſacr. altar. cap. 83.

Lucas Tudenſis aduerſus Albigenſes: Iubilus eſt mentis gaudium, quod homo intra ſe cohibere non valens in vocē verbis non expreſſam erumpit. Hoc ſacrificium Deo plerumque offert Eccleſia, quando in ſacrificio laudum ſine verbis pneumata canit. Repręſentamus etiam hac vociferatione illa nobis bona futura poſt carnis diſſolutionem, quę verbis explicari non poſſunt.

Luc. Tuden. lib. 2. cap. 6.

Richardus Victorinus: Iteratur *Alleluia* ad ſignificandam laudis æternitatem. Caſſiodorus vir clariſſimus: Hoc verbi decus *Alleluia* à pſalmo 104. fecit initium,

Richard. in c. 19. Ap. c.

Caſſ. d. in pſ. 104.

nec

nec ante à quoquam reperi poſitum: hoc Eccleſijs votiuum, hoc ſanctis feſtiuitatibus decenter accommodum: hinc ornatur lingua cantorum, iſtud aula Domini lęta reſpondet, & tanquam inſatiabile bonum tropis ſemper variantibus innouatur.

3 Non poſſum non ſubiraſci hoc loco Tholoſano Pręſidi Duranto, qui admonet *Alleluia* eſſe Græcam vocem, idque Bedam credidiſſe ait, cum Beda dicat manifeſtè Hebræum eſſe vocabulum, & inter Hebraica nomina ponat in libello de eorumdem interpretatione. Miror & Anſelmum Cantuarienſem Epiſcopum ſcripſiſſe *Alleluia* non eſſe vocem alicuius linguæ, ſed Angelicam, quæ non habet propriam interpretationem in aliqua lingua. Miror inquam virum doctiſſimum non vidiſſe antiquorum Patrum commentaria aſſerentium genuinam huius nominis ſignificationem. Sed omnis homo aliquid humanum patitur, & quandoque bonus dormitat Homerus. Quod autem ſpectat ad vſum canendi hanc vocem, ſcribit Epiphanius Aggæum Prophetam primum fuiſſe, qui *Alleluia cantauit* anno ante Chriſtum 517. cū nouam templi ſtructuram vidit, vt adimpleretur quod Venerabilis ille Tobias prophetico ſpiritu prædixerat, *ex lapide candido, et mundo omnes plateæ Hieruſalem ſternetur, & per vicos eius Alleluia cantabitur*. Nec alibi in tota ſerie veteris teſtamenti exceptis pſalmis, & libro Tobiæ iſthæc vox reperitur expreſſa. At in noua lege admirabilis Ioannes audiuit in cœlo ſupernarū virtutum agmina pſallentia, & dicentia *Alleluia*, vt inde cognoſcamus in nouam Chriſti Eccleſiam è cœlo deſcendiſſe nobiliſſimum hoc canticum *Alleluia*. Extat in ditione Torretana inſigne cœnobium, quod *Alleluia* nuncupatur. Hoc autem nomen, vt ex Aethiopica legatione Franciſci Aluarez refert Dauid à Mauden, ab Aſceta quodam religioſiſſimo accepit, qui ſæpius audierat in cœlis hāc vocem ab Angelis decantari. Eſt igitur *Alleluia* canticum beatorū, quod iugiter in patria Domino modulantur. Nā vt ſcitè ſcribit Auguſtinus, Quid habituri ſumus in illa patria, quid acturi ſumus? In ſecula ſeculorum laudabunt te. Hoc erit totum negotium noſtrum ſine defectu *Alleluia*. Idem alibi. Dicamus quantum poſſumus *Alleluia*, vt ſemper dicere mereamur. Ibi cibus noſter *Alleluia*, potus *Alleluia*, actio quietis *Alleluia*, totum

Durant. lib. 1. de rit. Eccl. c. 20.

Anſelm. in cap. 19. Apoc. ſi tamen ipſe eius operis auctor eſt.

Epiphan. lib. de vita, & morte Prophet.

Tob. 13. 22.

Pſalm. 104. & in titulis aliorum pſalm. qui sūt 10. Apoc. 19.

Aluarez cāp. 41. Mauden in c. 13. Tobiæ.

Aug. in pſ. 83.

Id. ſer. 1. de duab. piſcationibus.

gaudium *Alleluia* erit, id eſt laus Dei. Quis enim laudat aliquid ſine defectu, niſi qui fruitur ſine faſtidio?

Sozom. lib. 7. c. 19.

4 Quidam ſecuti Sozomenum exiſtimarunt Eccleſiam Romanam in die dumtaxat Dominicæ reſurrectionis cecinisſe *Alleluia*, cuius erroris anteſignanus fuiſſe videtur Vigilātius, quem idcircò D. Hieronymus acriter reprehendit. De eadem re arguit Latinos Michael Patriarcha Conſtantinopolitanus in epiſtola ad Ioannem Epiſcopum Tranenſem: cui reſpondet Humbertus Cardinalis Epiſcopus Syluæ-candidæ dicens, *Alleluia* toto anno pſallimus, exceptis nouem hebdomadibus, quibus id intermittere à Patribus noſtris accepimus, quibus ſcilicet negligentias aliorum temporum diluere attentius debemus. Sicut enim quondam populus in eremo peccatum Idololatriæ in ſeipſo puniturus, & Niniuitæ pœnitentiam in prædicatione Ionæ acturi, omnem ornatum ſuum & delitias depoſuerunt, & ſaccum & cinerem ſibi impoſuerunt, nec peregrinis verbis, ac exquiſitis ſiue dulciſonis melodijs; ſed proprijs ſermonibus, & incompoſitis ſiue amaris eiulatibus ad Dominum clamauerunt: ſic & venerabiles Patres noſtri agere conſueuerunt. Vnde ornamenta, & delitias diuitis linguæ tempore Quadrageſimæ deponentes, pauperrimum habitum noſtræ linguæ nobis imponimus, ſtulti facti propter Chriſtum, nihil nos ſcire iudicamus niſi ipſum crucifixum. S. Auguſtinus diuerſas diuerſarum Eccleſiarum hac de re conſuetudines fuiſſe teſtatur. Vt autem, inquit, *Alleluia*, per ſolos dies quinquaginta, tempore videlicet reſurrectionis, in Eccleſia cantetur, non vſquequaque obſeruatur; Nam & in alijs diebus variè cantatur alibi, atque alibi, ipſis tamen diebus vbique. In Africanis regionibus, teſte Iſidoro, non omni tempore, ſed tantum Dominicis diebus, & quinquaginta poſt Domini reſurrectionem *Alleluia* cantatur pro ſignificatione futuræ reſurrectionis, & lætitiæ. Verum apud nos, ait ille, ſecundum antiquam Hiſpaniarum traditionem præter dies ieiuniorum, & quadrageſimam omni tempore canitur *Alleluia*; ſcriptum eſt enim, *ſemper laus eius in ore meo*. Quod verò ſcribit Gregorius Magnus, Damaſum Papam ex B. Hieronymi traditione accepiſſe, vt ad imitationem Hieroſolymitanę Eccleſię Romæ concineretur *Alleluia*, id cautè intelligendum eſt. Non enim cœpit eo tempore in Eccleſia

Hieron. initio lib. adu. Vigilantium.

Humbert. adu. Michaelem Conſtantinopol.

Aug. ep. 119. c. 17.

Iſidor. lib. 1. de diu. off. cap. 13.

Greg. lib. 7. ep. 63.

Eccleſia Romana cantari *Alleluia*; ſed cum tempore tantum Paſchali cantaretur, tunc ſancitum eſt, vt etiam extra illud frequentaretur. Porrò viuente Damaſo adeò communi vſu liquet eam vocem fuiſſe receptam, vt in funere quoque defunctorum audiretur. Dum enim agerentur exequiæ Fabiolæ, vt Hieronymus ſcribit, ſonabant pſalmi, & aurata tecta templorum reboans in ſublime quatiebat *Alleluia*. In ſacris item defunctorum Liturgijs inuenio ab Hiſpanis dictum *Alleluia* in Miſſali Gotthico, ſiue Mozarabico ſecundum regulam S.Iſidori. Miſſa ſiquidem pro defunctis ſic incipit: *Tu es portio mea Domine alleluia, in terra viuentium alleluia, alleluia*. In Eccleſia Gallicana eumdem ritum viguiſſe acta S.Radegundis teſtantur apud Baronium. Græci quoque dicunt *Alleluia* in officio pro his qui dormierunt. Hebræi liberati diuino auxilio à morte, quã eis parauerat Ptolomęus Philopator rex Aegypti, gratias agentes, & inclamantes *Alleluia* cum gaudio receſſerunt, vt habetur lib.3. Machabæorũ, quo Latini carent. Olim pro celeuſmate cantatum à nautis *Alleluia* refert Sidonius Apollinaris.

Hier.ep.30.

Baron. ann.590. num 39.

3.Machab. in textu Græco circa finem.

Curuorum hinc chorus helciariorum
Concinentibus Alleluia *ripis*
Ad Chriſtum leuat amnicum celeuſma.

Sidon l.2.ep.10.

Appoſitè ad hanc rem Auguſtinus. Celeuſma noſtrum dulce cantemus *Alleluia*, vt læti, ac ſecuri ingrediamur ſempiternã, ac feliciſſimam patriam. Paulinus de eadem voce ſic canit:

Aug.lib.2.de cãtico nouo cap.2. tom.9.

Hinc ſenior ſocia congaudet turba caterua,
Alleluia nouis balat ouile choris.

Paulin.ep.13.

Infantes ipſi in hanc vocem linguam primum ſoluere docebantur. Agricolæ ruſticum opus agentes eo cantico laboris moleſtiam alleuiabant. Hac eadem ſymbolica voce ad collectam, ſiue ad ſynaxim monachi olim conuocabantur, quæ omnia tradit in epiſtolis S.Hieronymus.

Hieron. ep.7. 17. 27.

5 Narrat Victor Vitenſis, quod in paſchali ſolemnitate irruentibus Arianis in Eccleſiã, & ſagittas in catholicos ſpargentibus, cum lector vnus pulpito inſiſtens alleluiaticum melos caneret, ſagitta in gutture iaculatus cadente de manibus codice martyr occubuit. Pſalmos alleluiaticos legimus apud Auguſtinum. Apud Theodorum Balſamonem legunt nonnulli cantica alleluiaria, neſcio qua fide, nam in textu quem citant quoſdam dumtaxat reprehendi reperio, qui in nobiliũ defun-

Victor lib.1. de perſec. Vuandalica.

Aug.in pſ.105. Theod. Balſ. ad can.106.Conc. Carthagin.

defunctorum memorijs laudatorias preces cum iambis, mu-
ſica, & organica cantica cantillabant, & pro epitaphio epitha-
lamium recitabant: niſi fortè quiſpiam Græcum illud μουσικὰ
καὶ ὀργανικὰ κρούσματα tranſtulerit cantica alleluiaria. Hoc
obiter libuit adnotare. S. Germanus Pariſienſis Epiſcopus
concinens *Alleluia* magnum extinxit incendium, vt Fortu-
Fortun. Ep. Pictauien. in vita Sancti Germ. cap. 5. natus Pictauienſis ſcripſit in eius vita. Ab altero Germano
Epiſcopo Antiſiodorenſi deuictos fuiſſe hoſtes, dum Sacerdo-
Conſtant. l. 1. c. 28 tes inclamarent *Alleluia*, acta eius à Conſtantino Presbytero
conſcripta commemorant. Bandomina ſanctimonialis in vi-
ta S. Radegundis Reginæ; Vſque adeò, inquit, ab eius corde &
ore laus Dei non recedebat, vt cum vocare vellet prætereun-
tem ſanctimonialem, pro nomine proprio diceret *Alleluia*.
Baudomina lib. 2. Auditam in templo Serapidis vocem concinentem *Alleluia*,
& tanquam prodigium habitam, quod templum deſtruendũ
Sozom. l. 7. c. 20. foret, & occupandum à Chriſtianis refert Sozomenus. Et re-
uera ſic factum eſt. Nam eius ruinam Dei hoſtis Eunapius
Sardianus diabolico ſpiritu afflatus deſcribit, & pro ſacerdo-
tibus Idolorum Monachos ibidem ſubſtitutos his verbis ex-
Eunapius lib. de vitis Philoſoph. in Aedeſio. aggerat: Cultus Numinis apud Alexandriam, & Serapidis
delubrum diſturbata, diſſipataque fuere, non religio tantum,
ſed vniuerſa fabrica, & omnia eum habuerunt exitum, quem
Poetarum fabulæ tribuunt gigantum victoriæ. Et qui bellum
nunquam auditione acceperāt Serapidis ædem funditus de-
moliti ſunt, templique donarijs manus hoſtiliter iniecerunt.
Et poſt pauca. Iidem poſtea in ſacra loca inuexerunt Mona-
chos ſic dictos, homines quidem ſpecie, ſed vitā turpem por-
corum more exigentes, qui in propatulo infinita, atque infan-
da ſcelera committebant, quibus tamen pietatis pars vide-
batur ſacri loci reuerentiam proculcare. Sic ille blaſphemus,
Rutilius v. 440. cui conſonat carmine elegiaco Rutilius in Itinerario pari fu-
rore in Monachos Lirinenſis Inſulæ debacchatus. Quod li-
cet parergon eo libentius adnotaui, vt clarius agnoſcant le-
ctores quo ſpiritu ducantur recentiores hæretici, qui prædi-
cta Idololatræ verba magno ſolēt plauſu aduerſus Monachos
effutire, & in ſuis commentarijs aureis literis fermè exarare.
Bened. reg. c. 15. 6 Extat in regula ſancti Benedicti integrum caput, quo
ſanctus Pater determināt dicendum *Alleluia* à Paſcha quidē
vſque ad Pentecoſten ſine intermiſſione: à Pentecoſte autem
vſque ad caput Quadrageſimæ omnibus noctibus cum ſex po-

ſteriori-

ſterioribus pſalmis nocturni officij: omni verò Dominica extra Quadrageſimam ad cantica nocturnorum, & ad omnes horas veſperis dumtaxat exceptis. In cuius monaſticæ ſanctionis explicatione mirè ſe torquet Rupertus Abbas tacito nomine Ciſtercienſes ſugillans, quaſi præferrent literalem regulæ obſeruantiam vniuerſalis Eccleſiæ præcepto, quo ſtatuitur in Septuageſima dimitti *Alleluia*. De qua re eoſdem Ciſtercienſes olim reprehendit Petrus Abaelardus his verbis: *Alleluia* nec in Septuageſima communi Eccleſiæ more intermittitis, ſed vſque ad Quadrageſimam retinetis. Sed nunc omnes monachi tam Ciſtercienſes, quam aliarum Congregationum non diſcrepant in hac re ab Eccleſia Romana, quæ mater eſt cunctarum Eccleſiarum. Atque id iam ſuo tempore à quadam Synodo Gallicana ſtatutum fuiſſe Smaragdus Abbas cōmemorat. Quo vero tempore ſāctiſſimus Legislator regulam ſcripſit, nondum ſic erant officia ordinata, vt in Septuageſima *Alleluia* deponeretur, vt inſinuat Auguſtinus, & clarè docet Concilium Toletanum.

Rupert. in reg. S. Bened. lib. 2. c. 13.

Abaelard. epiſt 5.

Smaragd. in c. 15. reg. S. Bened.

Aug. in pſ. 110.

Concil. Tol. 4. can. 11.

7 Sed age videamus quid Latinè ſignificet hoc Hebraicū nomen *Alleluia*. Qua in re multas omitto ineptas quorumdam interpretationes vero ſenſui haud conſentaneas, quas curioſo Lectori Ioannes Lorinus, & Ludouicus ab Alcazar abūdè ſuppeditabunt. Dico igitur verum, & legitimum huius vocis ſenſum ex Hebraico idiomate ſumendum eſſe, *Alleluia*, nō eſt vna ſimplex dictio, ſed è duobus vocabulis componitur הללו Hallelu, & יה Iah: & ſonat laudate Deū cū iubilo, lætitia, & cantu הללו Hallelu idem eſt ac laudate, vocem extollite cū lætitia, à radice הלל Hallal. Eſt ſecunda perſona numeri multitudinis modi imperatiui in Pihel. הלל Hillel ſignificat laudare, lætari, inſanire, illuminare, ſplendere: quarum omniū ſignificationū exempla affert Sāctes Pagninus in Theſauro linguæ ſanctæ ex R. Dauid Kimchi, verbo הלל יה Iah vnum eſt ex nominibus Dei: ideò *Alleluia* hilarem habet acclamationem, & iucundam exhortationem ad laudes Dei concinendas, quæ cum vno latino vocabulo ſufficienter exprimi nequeat, maiores noſtri primitiuam Hebraici idiomatis nomenclaturam retinuerunt. Auctor quæſtionum ad Orthodoxos inter opera Iuſtini martyris ſic *Alleluia* explicauit: ὑμνήσατε μετὰ μέλους τὸ ὄν, laudibus celebrate canentes id quod eſt, ſiue ipſum ens. Nomen enim יה

Lorin. in pſ. 104. Alcaz. in Apoc. cap. 19.

Iuſtin. qu. 50.

Iah,

Iah dictum volunt nonnulli ab היה haiah, quod eſt eſſe: Dionyſius Areopagita in fine capitis quarti de Eccleſiaſtica Hierarchia huius vocis mentionem facit, quæ in ſacri Chriſmatis confectione cantabatur. Porrò, ait, ſacrum diuinitus inſpiratorum Prophetarum μελῴδημα aiunt qui Hebraicè norunt, laudem Dei ſignificare. Clarius Abbas Vercellenſis in ſua Paraphraſi. *Alleluia* autem ſecundum Hebræos interpretatur laus Dei, vel laudate Deum: Quã explicationem approbat Carthuſianus in libri huius elucidatione. Illud verò aduertendum multò maiorem vim apud Hebræos habere hanc vocem *Alleluia*, quam apud Latinos Laudate Deum; hoc eſt enim exhortãtis, vel excitantis ad Deo laudes reddendas: at *Alleluia* vim potius habet interiectionis quam verbi, & vehementem ſonat affectum acclamantis præ gaudio, & ex laude Dei exultantis, atque in iubilum, vocemque lætitiæ erumpentis.

Carthuſ. art. 37.

8 Quoniam autem de nominibus Dei ſemel iniecta eſt mentio, danda mihi venia eſt, & permittendum, vt diuertam paulisper in hortulos ne dicam, an in ſyluoſas conualles Hebraicarum eruditionum? Imò nec diuertam quidem, cum quotidie Prophetico moneamur affatu Dei nomen ſanctum laudare, extollere, magnificare. Teſte igitur D. Hieronymo decem ſunt apud Hebræos nomina principalia, quibus in ſacris Biblijs Deus nominatur.

Hieron. epiſt. 136. ad Marcellam.

Primum eſt אל *El*, pro quo Græci ἰσχυρόν, Pagninus fortem vertit, vt pſalmo 49. *Deus Deorũ Dominus locutus eſt*, אל אלהים יהוה דבר, *El elohim Adonai diuer*, Pagninus interpretatur, Fortis Deus Dominus locutus eſt. Et Exodi 15. vbi nos legimus: *Quis ſimilis tui in fortib' Dñe?* textus Hebraicus ſic habet מי כמכה באלם יהוה *Micbamocbab baelim Adonai* Quæ verba cum fortiſſimi duces Machabæi ſolis capitalibus literis מכבי Mem, Chaph, Beth, Iod in vexillis pro militari teſſera inſcribi feciſſent, inde Machabei Hebraicè dicti ſunt.

Secundum nomen eſt אלהים *Elohim*, habetur ſtatim initio Geneſeos. בראשית ברא אלהים *Bereſith bara Elohim*, *In principio creauit Dij*, eſt enim Elohim numerus multitudinis, quo nomine inſinuatur myſteriũ ſanctiſſimæ Trinitatis in ipſo limine ſcripturarum. Attribuitur Iudicibus, & Sacerdotibus,

tibus, vt Exodi 22. *Applicabitur ad Deos*, id eſt ad Iudices. Et *Dijs non detrahes*, id eſt Sacerdotibus. Etiam pro Angelis vſurpatur, vt pſalmo 8. *Minuiſti eum paulo minus ab Angelis*, Hebraicè מאלהים *Me elohim*, à Dijs. In ipſa rerum creatione deſcriben da triginta duabus vicibus repetitur, vnde Cabaliſtæ triginta duas ſemitas ſapientiæ ſtulto prorſus, ac inani ſtudio collegerunt.

Tertium nomen eſt אלהי Elohe. Exodi 5. אלהי העברים *Elohe Hab biurim, Deus Hebræorum vocauit nos*.

Quartum eſt צבאות *Sabaoth* virtutũ, ſiue exercituũ Deus, cuius ſingulare eſt צבא *Sabah* exercitus, pſalmo 23. *Dominus virtutum* יהוה צבאות *Adonai Sebaoth*. Et 1. Reg. 1. *Vt ſacrificaret Domino exercituũ*, ליהוה צבאות *Ladonai Sebaoth*.

Quintum עליון *Ngbelion* excelſus, ſũmus, altiſſimus, pſal. 90. *Qui habitat in adiutorio* עליון *altiſſimi*.

Sextum אהיה *Ehieh* qui eſt. Exodi 3. *Qui eſt* אהיה *miſit me ad vos*. Et ſupra, *ego ſum qui ſum*, אהיה אשר אהיה *Ehieh aſcer Ehieh*, quem textum legunt Septuaginta; Ego ſum ipſum ὢν ens. Solus enim Deus per ſuum eſſe eſſentialiter ſubſiſtit, à quo tanquam à fonte & plenitudine totius eſſentiæ, & exiſtentiæ cuncta quæ ſunt eſſentialiter dependent.

Septimum אדני *Adonai*, nos Dominum generaliter appellamus: quã do ſignificat creatorem ſcribitur cum puncto camets ſub Nun, quando attribuitur creaturę cum alio puncto. Pſalmo 67. ברוך אדני יום יום *Baruch Adonai iom iom, Benedictus Dominus die quotidie*. Ponitur aliquando in numero multitudinis vel ornatus gratia, vel ob maiorem diuinæ maieſtatis reuerentiam. Pſalmo 135. הודו לאדני האדנים *Hodu laadone baadonim*, Confitemini Dominis Dominorum, vbi vulgata legit ſingulariter, *Confitemini Domino Dominorum*.

Octauum eſt ipſum nomen יה *Iah*, cuius occaſione huc digreſſi ſumus. Quidam dictum autumant ab היה *haiah*, quod eſt eſſe: dat enim Deus cunctis rebus vt ſint, & permaneant. Alij à timendo à radice ירא *iare* timuit, quod

Deus à cunctis timendus ſit, quibus & Targhum adſtipulatur pro יה *Iah* ſæpius vertens timorem. Iſaiæ 26. ביה יהוה *beiah Adonai*, *In Domino Deo*. Et pſalmo 67. ביה שמו *beiah ſcemò* In Deo nomen eius, quod vulgata legit, *Dominus nomen illi*.

Nonum eſt illud celeberrimum, ineffabile, τετραγράμματον quadriliterum, innominabile, ἀνεκφώνητον tremendum, & inexplicabile יהוה de quo non ſolum Hebręi, ſed etiam Gręci, & Latini ſcriptores multa ſcitu digniſſima ſcribũt, In ſacris literis primò ſcriptum reperitur Geneſis 2. *In die quo fecit Dominus Deus cælum, & terrã.* ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים *Beiom ngbaſcoth Adonai Elohim erets, veſamaiim*. Perfecta enim à Deo rerum vniuerſarum creatione perfecta eius appellatio adhibetur. Hoc eſt illud nomen, de quo ipſe Deus Exodi 6. dixit ad Moyſen, אני יהוה *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Iſaac, & Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum* יהוה *non indicaui eis*. Pro nomine autem tetragrammato Septuaginta vertetunt Gręcè ΚΥΡΙΟΣ, & Latinus interpres loco eius ſubſtituit Adonai, qua in re Hebręorum traditionem ſequuti ſunt. Non enim audent nomen ſacrum quatuor literarum ἄῤῥητον καὶ ἄῤῥητον eloqui, aut pronunciare, ſed pro illo aliud ſubrogant nomen Adonai, ſiue Elohim. Porrò hodie vera, & legitima huiuſce nominis pronunciatio ignoratur. Nam quod quidam perperam hebraizantes per hanc vocem *Iehoua* efferendum cenſent, quam erroneum, & inane ſit, pluribus oſtendunt duo viri rerum Hebraicarum periti ſſimi Bellarminus, & Genebrardus: hic epiſtola ad lectorem, quam commentarijs in pſalmos præfixit, ille in grammatica exercitatione ſuper pſalmum trigeſimum tertium ſtatim in principio primi verſus. Huius doctrinę cupidos ad hos remitto. Certè notarunt viri eruditi hoc vocabulum *Iehoua* ignotum prorſus fuiſſe priſcis ſcriptoribus, qui vel inter Chriſtianos, vel inter Hebręos ſacri idiomatis cognitione floruerunt, quicquid ſcribat in contrarium Petrus Faber, plurimę licet lectionis homo, in ſuo libro ſingulari, quẽ Dodecamenon, ſiue de Dei nomine inſcripſit. Quamuis autẽ vera nominis prolatio ignoretur, non ideò cenſendũ eſt, quod voce exprimi nequeat, alioquin nec nomẽ quidem eſſet, nec literis, & ſyllabis conſtaret. Cardinalis Cuſanus

Pet. Faber dodec. cap. 5.

Nic. Cuſan. dialogo de Geneſi.

ſanus ideò ineffabile dici putat, quia eſt complexio omnis vocalitatis, ſunt enim omnes eius literę vocales,& quieſcentes, quia in Deo omnia quieſcunt. Aiunt Cabaliſtæ quamdã eſſe huius diuini nominis expoſitionem, quam vocant *ſcem hamephoras*, quæ per duo præſertim nomina fieri ſolet, quorũ vnum duodecim, aliud eſt quadraginta duarum literarum,de quibus diffusè ſatis, & eleganter diſſerit Petrus Galatinus libro ſecundo de arcanis catholicæ veritatis ex R. Haccados. Hoc nomen eſt fundamentum, & radix omnium nominum diuinorum, cæteriſque omnibus præeminet. Alia enim nomina vel dicuntur de Deo propter actus notionales, vt eſſe Patrem, Filium, Verbum: vel per relationem ad creaturas, vt eſſe Creatorem, Dominum, Conſeruatorem: vel propter attributales perfectiones, vt eſſe iuſtum, ſapientem, omnipotentem: vel per remotionem imperfectionum, vt eſſe infinitum, immutabilem, immortalem. At verò nomen יהוה ipſum eſſe diuinum ſignificat, vt eſt in ſeipſo, per ſe ſubſiſtens, infinitum, independens, & prorſus incomprehenſibile. Ioannes Goropius Becanus vir ſummæ literaturæ ſcripſit in ſua Hermathena id nominis fuiſſe Deo impoſitum ab Adamo, ſed confutatur à Petro Fabro,qui libro ſupracitato clariſſimè probat ipſummet Deum ſibi ipſi hoc nomen impoſuiſſe, & Moyſi reuelaſſe, atque ante Moyſen omnibus Patribus inauditum fuiſſe. Licet enim in Geneſi ſæpius legatur,id per prolepſin factum eſt ab ipſo Dei Chronologo Moyſe. Plura de hoc nomine Raimundus Martini antiquus auctor nũc primum editus Pariſijs in Pugione fidei, Archangelus Burgonouenſis libro *de ſelectioribus, & obſcurioribus Cabaliſtarum dogmatibus*, Annibal Roſſelius in Pimandrum Triſmegiſti, Pererius in Exodum, Reuclinus libro de verbo mirifico, Ioachimus Abbas in Apocalypſim, R. Moyſes Aegyptius libro de dubijs perplexis veteris teſtamenti, R. Iſaac in explanatione nominis ſancti, R. Simeon ben Ioachai libro Zoar, R. AKiba, R. Iacob Cohen, & ex noſtris inſignis nugator Guilelmus Poſtellus in librum magno Abrahæ falsò adſcriptum, cui titulus *Sepher ietſira*, id eſt liber creationis, R. Ioſeph Caſtilienſis in Porta lucis apud Paulum Ricciũ libro 4. *de cæleſti agricultura*, & alij Cabaliſtæ in pleriſque ridiculi, qui cautè legendi,& quantum permittit Eccleſiaſticæ cenſuræ diſtrictio.

Raimund.3.p.diſtin.3.cap.1.& 4 Roſſel.l.3. dial. 3. Perer.in Exod.c.6 Ioachim in Apocalyp. cap. 1 R. Moyſ lib. 1. cap. 60.

Decimum nomen eſt, שדי *Saddai*, quod nos robuſtum, vi-

ctorem, omnipotentem, & ſufficientem ſibi poſſumus interpretari. Geneſis 17. אני אל שדי *Ani el Saddai, ego Deus omnipotens.* Pſalmo 67. *Dum diſcernit* שדי Saddai *caleſtis reges ſuper eam.* Deriuari poteſt à שדד *Sadad*, quod eſt vaſtare, ſpoliare, diripere, quia Deus omnia vaſtare, & in nihilum redigere poteſt. Vel à ש *Sebin*, & די *Dai*, quod eſt ſufficere, quia per ſe ſufficiens eſt ad omnia: & vt inquit Algazel, ſolus abſolutè diues eſt, & ab omni dependentia liber. Alij deducunt à שד *Sead*, quod vber, & mammam ſignificat: vnde *Saddai* idem erit ac Deus vberum Deus ſcilicet pietatis, & miſericordiæ, Deus veniæ, & conſolationis.

Agazel lib. de nominibus Dei.

Hæc ſunt decem præcipua Dei nomina, quæ in ſacris literis frequentius vſurpantur, quorum omnium virtus in nomine IESV includitur, dicente Apoſtolo, *Dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen:* vt quod olim prophetia ſignauerat, veritas adimpleret, *& hoc eſt nomen*, ait Hieremias, *quod vocabunt eum* יהוה צדקנו *Adonai TſidKenu, Dominus iuſtus noſter:* loquitur autem de Chriſto, vt patet ex contextu. Idem Zacharias vaticinatus eſt dicens, *In die illa erit Dominus vnus, & nomen eius vnum.* Quod autem omnia nomina diuina includantur in nomine IESV fusè pertractat Fráciſcus Georgius Venetus in Armonia mundi. Deſino, & lectorem meum hortor ad laudandum nomen Dei cum ſolemni cantico *Alleluia*. Vt autem mea ſit efficacior exhortatio non meis, ſed Auguſtini verbis peroro. Hortamur vos, vt laudetis Deum, & hoc eſt, quod nos omnes dicimus, quando dicimus *Alleluia:* Sed laudate de totis votis, ideſt vt non ſolum lingua veſtra, & vox laudet Deum; ſed & conſcientia veſtra, vita veſtra, facta veſtra. Etenim laudamus modò in Eccleſia, quando congregamur: cum quiſque diſcedit ad propria, quaſi ceſſat laudare Deum. Non ceſſet benè viuere, & ſemper laudat Deum: nã ſi à vita bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures Dei ad cor tuum. Ergò, fratres, non tantum ad ſonum attendite, cum laudatis Deum, toti laudate: Cantet vox, cantet vita, cantent facta.

Philip. 2. 9.

Hier. 23. 6.

Zach. 14. 9.

Fr. Venet. cant. 2. ton. 6. c. 6. 7. 8.

Aug. hom. 16. inter 50.

§. VIII.

De Inuitatorio.

Cur Pſalmus nonageſimus quartus, & quo ritu nocturnis vigilijs præmittatur. Breuis eiuſdem Pſalmi explicatio.

1 SIcut buccinæ ſonitu, tubarumque clangore diſperſæ militum claſſes congregari ſolent ad ineundum cum hoſte certamen; ita nobis, quorum cœtus ſicut caſtrorũ acies ordinantur, ante prolixiorem nocturnæ pſalmodiæ decurſum ſuper omnem claſſici ſonum Spiritus ſanctus per os Prophetæ potenter intonat dicens, *Venite exultemus Domino*. Hunc pſalmum ſemper nocturnis vigilijs præmittit Eccleſia, addita breui antiphona, quam Inuitatorium ex ipſo pſalmi argumẽto nuncupamus. Quis enim adeò perfectus in hac fragili carnis mollitie reperitur, qui aduerſus poteſtates tenebrarũ harum in tenebris dimicaturus diuini verbi non egeat adiuuari præſidio, ſubleuari incitamento? Quia verò ad celeſtes delitias ſolis victoribus promiſſas æqualiter omnes inuitati, non omnes tamen inuitantis vocem æquali feruore ſubſequũtur: ideo ipſa Inuitatorij prelufio, qua diuerſimodè pro varietate officiorum, vel ad adorandum Dominum Deum noſtrum, vel ad plorandum coram eo qui fecit nos, vel ad eius gloriam in Sanctis ſuis prędicandam ſolemniter inuitamur, non poſt ſingulas pſalmi ſectiones integro, perfectoque modulamine repetitur; ſed integra quidem ſexies, dimidiata verò tertio iteratur. Senarius enim numerus primus ex omnibus, qui infra decem ſunt, perfectus eſt; quia ex partibus aliquotis, vt aiunt, ſimul combinatis, ex vno ſcilicet, duobus, & tribus perfectè reſultat: præterquam quod ex proportione dupla conſtare dignoſcitur, quæ diapaſon facit omnium conſonantiarum perfectiſſimam. Senaria igitur, eaque integra Inuitatorij repetitio illis propriè competit, qui & perfectè cum cordis exultatione Dei laudibus inſiſtere ſatagunt, & per charitatis ſtudium alios adhuc imperfectos, pro quibus diminuta

diminuta fit Inuitatorij iteratio, ad communem Dominum feruenter collaudandum, hortantur, vt ſicut Spiritus, & Sponſa dicunt Veni, ita qui audit dicat Veni: & omnes pariter vnius moris, & oris pſallant cum iucunditate *Venite exultemus Domino*. Marcus Gazæus Diaconus, qui viuebat anno Domini 430. proceſſionem deſcribit Chriſti fidelium Pſalmum *Venite exultemus* concinentium, & in verſiculorum pſalmi interciſione dicentium *Alleluia*, quæ modulatio quãdam Inuitatorij ſpeciem repræſentat. Scribit quoque Amalarius hunc pſalmum ſe audiſſe Conſtantinopoli in Eccleſia S.Sophiæ in principio Miſſæ celebrari. Solet Eccleſia Romana Inuitatorium omittere in ſolo officio Epiphaniæ, qui ritus antiquiſſimus eſt, teſte Alcuino & Hugone, tum quia totum officium eſt de vocatione gentium, vt docet Bonauentura, & ea verba frequentius iterantur, venimus adorare eum: tum quia idem pſalmus in tertio nocturno cantatur, inconueniens autem eſſet bis in eodem officio eumdem pſalmum recitari. Nos verò qui ex præſcripto regulę noſtræ in tertio nocturno tria cantica è veteri teſtamento pſallimus, ipſa etiam Apparitionis die Inuitatorium more ſolito decantamus. In officio Mozarabo S.Iſidori Inuitatorium appellatur ſonus. In regula Monachorum auctore Anonymo, quem Magiſtrum vocant, verſus apertionis nuncupatur, ſiue Reſpõſorium hortationis.

Marc.Gaz. in vita S.Porphyrij.

Amalar. de ord. Antiphonarij cap.21.

Bonau. in pſ.94.

Magiſter regulæ cap.44.

Aug. in pſalm.94.

2 *Venite exultemus Domino*. Inuitat, ait Auguſtinus, ad magnas epulas exultandi non ſeculo, ſed Domino. Niſi enim eſſet in hoc ſeculo exultatio mala, quæ diſtinguenda eſt ab exultatione bona, ſufficeret dicere Venite exultemus, ſed breuiter diſtinxit. Quid eſt benè exultare? Domino exultare. Ergo exultatio mala eſt exultare ſeculo, exultatio bona eſt exultare Deo. Piè debes Domino exultare, ſi vis ſecurus mundo inſultare. Hæc Auguſtinus. Quibus autem, & à quo dicitur Venite? Certè non poteſt fideliter dicere Venite, niſi ille qui iam viam intrauit mandatorum Dei, qui iam exultans Domino alios, qui per ſomnolentiam, diſtractionem, vel vanitatem longè facti ſunt feruẽter inuitat, vt veniendo propinquent, propinquando accedant, accedendo exultent: ne fortè inter illos computentur, de quibus ſcriptum eſt, *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Clamant membra diaboli, *Venite, fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tãquam in iuuentute celeriter: Venite, opprimamus*

Matth.15.8.

Sap.2.6.10.

Hierem.18.

mamus pauperem, circumueniamus iuſtum. Clamant membra Chriſti, *Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.* Venite exultemus Domino, à quo facti ſumus. Quò diſceditis? Quem ſequimini? Diabolum decipientem, mundum deficientem, carnem inficientem? Conuertimini, & venite. Quò? vel vnde? Ex vobis in vos ipſos: non enim locorum mutatio, ſed conuerſio ſenſuum lætitiæ diuinę æternam præparat manſionem. Ergo venite exultemus Domino. Sed vbi eſt illud, ait Chryſologus, *Beati qui lugent,* & *Va vobis qui ridetis*? Planè beati qui lugent mundo, & væ qui ridēt mundo: ſed beati qui exultant Domino, qui neſciunt de rapinis, neſciunt de fraudibus, neſciunt lætari de lacrymis populorum. Hæc ſit autem exultatio noſtra, inquit Valerianus Cemelienſis Epiſcopus, vt diu noctuque lætemur in Domino. Hoc eſt autem exultare, mandatis Domini tota mente ſeruire. *Iubilemus Deo ſalutari noſtro,* à quo redempti, & liberati ſumus. Iubilemus vincentium vox eſt, quia igitur vicit piorum chorus impiorum ſuperbiā, meritò ad triumphalem hymnum Deo pſallendum victrix iuſtorum turma incitatur. Porrò quod ſequitur, *Praoccupemus faciem eius in cōfeſſione,* dupliciter intelligi poteſt. Duplex enim eſt cōfeſſio: Eſt confeſſio laudantis ad honorem pertinens eius qui laudatur: eſt confeſſio gementis ad pœnitentiam ſpectans eius qui confitetur. Ad confeſſionem laudis vocantur perfectiores. Nos autem imperfecti ad pœnitentiam excitamur, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Præueniamus ergo faciem Dei in confeſſione, confiteamur Patri, ne iudicem ſentiamus: dicamus indulgentiæ temporę delicta noſtra, ne ſeueritati cogamur exoluere, quæ tacemus. *Et in pſalmis iubilemus ei.* Exigit Pſalmographus iubilationem tanquam conditionem præcipuam ad dignè pſallendum: hilarem enim datorem diligit Deus, & beatus dicitur populus qui ſcit iubilationem. *Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus ſuper omnes Deos.* Rationes affert cur laudandus ſit Deus. Quia magnus eſt ſuper omnes Angelos, & Principatus, Rex regum, & Dominus dominantium. *Quoniam non repellet Dominus plebem ſuā. Eum, inquit, qui venit ad me, non eijciam foras. Quia in manu eius ſunt omnes fines terra, & altitudines montium ipſius ſunt.* Nihil eſt tam abditum in rerum natura, nihil tam eminens, & eleuatum, quod non ſubſit eius arbitrio, præſentię, & poteſtati.

Iſai.2.3. | Chryſol.ſer.46. | Valerian.hōm.10. | Ioan.6.37.

poteſtati. *Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius.* Ne fortè timeas ab altitudine maris demergi, & multitudine iubilationũ vltra vires aggrauari; Scito quoniam ipſius eſt mare, & non permittet fluctus eius nimia perturbatione ſæuire, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſis ſuſtinere. Quod ſi mentis ariditatem pertimeſcis, quia exaruit ſicut teſta virtus tua, accede ad Dominum, & dic illi, Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi: & veniet ſuper te gratia eius, ſicut imber temporaneus, & ſerotinus, vt fructum afferas in patientia: nam & aridam fundauerunt manus eius. Propterea *Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos.* Iam commemoratis Dei laudibus, & beneficijs concurramus omnes alacriter ad Dominum: illum ſolum adoremus, illi ſoli procidamus, illi per humilem ſubiectionem curuemus genua. Sola enim illa virtus, ait Leo Pontifex, illa ſapientia, illa eſt colenda maieſtas, quæ vniuerſitatem mundi creauit ex nihilo, & in quas voluit, formas, atque menſuras terrenam, cœleſtemque ſubſtantiam omnipotenti ratione produxit. Sol, Luna, & ſidera ſint commoda vtentibus, ſint ſpecioſa cernentibus; ſed ita vt de illis gratiæ referantur auctori, & adoretur Deus qui condidit, non creatura quæ ſeruit. Quod ſi ſoliciti ſumus de peccatis, quæ nos elongarunt à Deo, faciamus quod ait Propheta, ploremus coram Domino qui fecit nos. Etenim lacrymæ, teſte Maximo Taurinenſi Epiſcopo, tacitę quodammodo preces ſunt: veniam non poſtulant, & merentur: cauſam non dicunt, & miſericordiam conſequuntur: niſi quod vtiliores lacrymarum preces ſunt, quam ſermonum, quia ſermo in precando fortè fallit, lacryma omnino non fallit. Adoremus igitur, & ploremus: rursũ ploremus, & adoremus: *Quoniam ipſe* quidem *eſt Dominus Deus noſter; nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius.* Ipſe paſtor, nos greges: ipſe cuſtos, nos oues. Ipſe nos regit, ipſe irrigat, ipſe viuifica ſubminiſtrat alimenta. Vtrum verò inter oues Domini numerari poſſimus, ex hoc quod ſequitur cognoſcemus. *Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in irritatione; ſecundum diem tentationis in deſerto, ubi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt, & uiderunt opera mea.* *Oues meæ*, ait paſtor, *uocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego uitam æternam do eis.* Ad hœdos autem

Leo Magn. ſer. 2. de Nat. Domini.

Max. hom. 3. de Pœnit. Petri.

Ioann. 10. 27.

dictum

dictum eſt, *Vocaui, & renuiſtis*. Quare in hac die ſalutis, in hoc tempore acceptabili, ſi vocem Domini audieritis, vel vocantis per internam alloquutionem, vel clamantis in virtute, & magnificentia, vel in ſibilo auræ tenuis ſuſurrantis: audite monentem, ſequimini trahentem, nolite rebellantem patrum veſtrorum proteruiam imitari, de quibus ſcriptum eſt, *Cor ſuum poſuerunt vt adamantem, ne audirent legem.* Et illi quidem terga verterunt Deo, cum ipſe nunquam miſericordiæ ſuæ beneficia ab eis ſubtraxerit. Nam *Quadraginta annis*, dicit Dominus, *offenſus fui generationi huic*, iurgatus ſum cum populo iſto, proximus fui illi in ſignis, & mirabilibus: *Et dixi, ſemper hi errant corde*, ſemper corde obdurato in peccatis contentioſè egerunt aduerſum me. *Ipſi vero non cognouerunt vias meas*, opera mea, & præcepta, vias vitæ, & ſemitas ſalutis: *quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam*. Irreuocabili nimirum ſententia decreui, ne in terram quietis, quam promiſeram Patribus eorum, ingrederentur. Ingens pœna hæc eſt, horrendumque ſupplicium aduerſus impios, qui vocem Domini contemnunt audire. Magnus terror, ait Auguſtinus, ab exultatione cœpimus, ſed ad magnum timorem cōcluſit pſalmus iſte. Iurantem hominem debes timere, ne propter iurationem faciat, quod contra voluntatem eius eſt: quantò magis Deum, qui nihil temere iurare poteſt? Eccleſia itaq; à ſpiritu veritatis edocta nocturnæ precis initio hunc pſalmum decantat, vt diſcamus exultare Domino cum tremore, quaſi hilares, ſed nondum ſecuri.

Prou.1.24.

Zach.7.12.

Aug. in hunc pſal.

Quia verò benè cœpiſſe dimidium operis feciſſe eſt, maximoperè ſtudendum eſt, vt hoc ſolemne nocturnæ ſynaxis exordium pio mentis affectu, & ſincera cordis intentione percurramus, omnes creaturas Dei ad eius laudes nobiſcum decantandas alacriter inuitantes.

§. IX.

De Hymnis.

Hymnorum vſus antiquiſſimus. De hymnis Orphei. Varia genera hymnorum. Laudantur hymni ex ſacris, & profanis auctoribus. Quid ſit hymnus. Quo ritu hymni cantari ſoleant.

1 NVlli dubium eſt hymnorum vſum antiquiſſimum eſſe. Homerus enim, & illo maiores natu Linus, Muſæus, & Callimachus ingentem illorum Deorum turbam pluribus, iiſque doctiſſimis hymnis celebrarunt, quorum venuſtatem etiam nunc vel ipſi ſapientiſſimi viri admirantur. Auctor eſt Pauſanias in Bœoticis Lycium Oden primum omnium hymnos compoſuiſſe. Alij hunc primatum Anthi Anthedonio tribuunt. Sed quicquid ſit de primo hymnorũ auctore, illud certiſſimum eſt, quod & Pauſanias aduertit, hymnos Orphei religione, ſanctitate, & elegantia cæteris omnibus anteire. Claruit hic, teſte Suida, ſub Iudæorum iudicibus ſublato Athenienſium regno: eumque primas Theologiæ partes poſt Hermetem Triſmegiſtum obtinuiſſe Marſilius Ficinus aſſeuerat. Sed & Gregorius Nazianzenus Pythagoricam philoſophiam ex eo prodijſſe innuit, & Cyrillus Alexãdrinus eiuſdem hymnos præ cæteris commendat lib. 1. contra Iulianum. Iacobus Boulduc hunc veræ, & Moſaicæ Theologiæ ſectatorem fuiſſe non ſine probabilibus coniecturis ſuſpicatur. Tatianus quidem, Clemens Alexandrinus, alijq; nonnulli negant hymnos Orphei eſſe, qui eius nomine inſigniti circumferuntur, ſed Onomacriti Athenienſis, vel cuiuſdã Cercopis: ſed iſtos errasſe, & reuera Orpheum extitiſſe, atque hymnos compoſuiſſe ſapientum auctoritas, omniumq; doctorum cõſenſus euincit, vt Gulielmus Canterus in nouis lectionibus obſeruat. Princeps Mirandulanus vna, & triginta concluſionibus practicè oſtendit à ſe primum reperta in Orphicis hymnis magiæ naturalis occulta myſteria, ſecretam ſcilicet humanarum, diuinarumque rerum ſapientiam, Mercurium verò Triſmegiſtum

hymnos

Scaliger. libro 1. poetic. cap. 45.

Pauſan. in Bœotic.

Suid. v. Orpheus.

Ficin. procem. in Pimandr.

Nazianz. orat. 33. num. 30.

Boulduc. lib. 3. de oggio chriſtiano.

Tatianus or. adu. Græc. in fine.

Cl. Alex. 1. Strom.

Cicero 1. de nat. Deor.

Canter. nou. lect. lib. 2. cap. 3.

hymnos item ſcripſiſſe, quibus in ſacris vtebantur Aegyptij tradit Clemens Alexandrinus. Varia ſunt autem hymnorum genera, quibus vetuſto ſacrorum ritu vtebantur Græci. Præcipua fuere tria, quæ Cœlius Rhodiginus enumerat, Proſodion, Hyporchema, Staſimon: Proſodion, litania, ſiue ſupplicatio dicebatur, cum ſacrificium ad altare proferrent: Hyporchemata cõcinebant ſaltantes in altaris ambitu, vbi ſacra iam igni admota forent: mox cum quieſcentes canerent, ſtaſima vocabantur. Plura de hymnis Photius ex Procli laudabilibus de re poëtica. Hymnum, inquit, ſic dictum aiunt, quaſi ὑπόμνησις, id eſt commemoratio quædam ſit, & quaſi in memoriam reuocet res geſtas eorum, qui hymnis celebrantur. Quare omnia melici carminis genera in gratiã ſacrorũ miniſtrorũ cõſcripta hymni vocabãtur. Huiuſmodi ſunt Proſodion, Pęan, Dithyrambus, Nomos, Adonidia, Iobacchus, Hyporchemata, Parthenia, Daphnephorica, Oſchophorica, & precatoria. Proſodion dicebatur, cum ad aras, aut tẽpla accederent, & in acceſſu ad tibiam canebatur. Pęan olim Apollini, & Dianæ attributum, vt peſtis morbique depellerentur. Dithyrambus in Bacchum cõſcriptus, Nomon in Apollinem. Eſt autem Dithyrambus concitatus, & multum furoris cum ſaltatione oſtendens, & ad affectus vehementiores comparatus, quare Phrygiam, & Hypophrygiam adhibet harmoniam, & concitatus eſt numeris, & dictione vtitur ſimpliciori: Nomos contra per affectus, & numeros leuiores remittitur, compoſito gradu ac magnifico incedit, & Lydio modo temperatur. Adonidia in Adonim referebantur. Iobacchus in feſtis, & ſacrificijs Bacchi cum inſolenti fremitu canebatur. Hyporchema vocabant carmen cum ſaltatione decantatum. Parthenia virginum choris adaptabantur. Daphnephorica cum lauros nono quoque anno Apollini inferebant. Oſchophorica ab Athenienſibus canebantur palmites vitis geſtantibus plenos maturis vuis, quod ipſi Oſchin vocarunt, vnde & carminibus nomen inditum eſt. Precatoria ab his componebantur, qui à Deo aliquid rogarent. Hæc Photius ex Procli χρηστομαθία. Aliam hymnorum diuiſionem tradit Scaliger in Poeticis: ſeu verius Menander Rhetor initio libri de diuiſione cauſarum in genere demonſtratiuo, à quo Scaliger eam accepit. Sunt enim hymni Clytici, ſiue euocatorij, aut inuocatorij: ſunt apopemptici, quibus ethnici Deos ſuos quaſi abeuntes po-

Cl. Alex. 5. Strom.

Rhodig. lect. antiq. lib. 5. cap. 3. & lib. 7. c. 5.

Photius cod. 239.

Scalig. l. 3. poetic. cap. 112.

ſtremo feſtorum die proſequebantur. Sunt etiam Phyſici, quibus dies, & nox; mythici, quibus iuſtitia, & pax celebrantur. Sunt genealogici, proſeuctici, heroici, pæanes, & mixti: Qua verò ratione ad colenda Numina adhiberentur hymni, docet Natalis Comes in Mythologijs.

Nat. Comes lib. 1. cap. 16.

2 Obſcurum eſt quod minutiores quidam ſcriptores aiũt primum hymnorum vſum in agreſti, rudique vita apud paſtores extitiſſe: nullum enim extat huiuſce ritus veſtigium Romæ à Salijs Sacerdotibus Martis hymni ſaliares à Numa Pompilio compoſiti cantabantur ante omnem Poëtarum memoriam. Non eſt autem cur Græci ſemper mendaces primam hymnorum inuentionem ſibi arroganter attribuant: Moyſes enim cuius ingenium, & mirabilem dicendi vim Dionyſius Longinus miratur, & alij vates Hebræi hymnos Deo cantarũt multis ante ſeculis quam in Græcia Poetæ florerent. Atque vt ſileam de cæteris Moyſes vixiſſe creditur octingentis circiter annis ante conditam Vrbem, adhuc vigente prima Monarchia Aſſyriorum. Rex quoque Dauid à Philone Hebræo hymnographus antonomaſticè nũcupatur, & in morem Pindari, Flacci, & Alcæi lyra excellenter perſonuit. Age verò quam excellens, quam nobilis hymnorum vſus dicendus eſt, quos non ſolum Apoſtoli, & alij fideles in primitiua Eccleſia frequentarunt, ſed ipſe etiam Chriſtus exemplo ſuo commendauit? *Et hymno dicto*, aiunt Euangeliſtæ, *exierunt in montem oliuarum*. Dubitauit olim Carolus Magnus Imperator, quiſnam fuerit hymnus iſte, quem dixit Ieſus poſt cœnam, cumque hanc quæſtionem Albino Flacco propoſuiſſet, reſpõdit ille longa, & eleganti epiſtola, confutatque primò eorum ſententiam, qui dicunt fuiſſe aliquem pſalmum: tum aſſerit, vel non omnia ab Euangeliſtis ſcripta eſſe, vel hymnum fuiſſe partem illam ſermonis, *Pater clarifica filium tuum*, & quæ ſequuntur Ioannis 17. Iſte eſt hymnus, ait Albinus, ſacratiſſimus, & pulcherrimus, & cunctis perneceſſarius credentibus, quem aduocatus noſter Dominus Ieſus Chriſtus peracto noſtræ ſalutis, & ſuæ pietatis conuiuio magna dulcedine, & mirabili ſuauitate præſentibus ſuis diſcipulis decantauit. Ipſe eſt hymnus, quem in ſpe vitæ æternæ beatitudinis memoria tenere debemus. De hymnis quos canebant Chriſtiani initio naſcentis Eccleſiæ multa Euſebius ex Philone. Dionyſius libro de diuinis nominibus paſſim hymnos admirabilis viri

Dion. Longin. libro de ſublimi eloquen.

Matth. 26. 30. Marc. 14. 26.

Albin. epiſt. 106.

Euſeb. l. 2. Eccl. hiſt. cap. 16.

Hiero-

Hierothei magiſtri ſui citat, & commendat, quem imitatus
ſcripſit, & ipſe plures hymos, qui tamen iniuria temporis pe-
rierunt. Idem Dionyſius apud Euſebium hymnos Nepotis Idem lib.7. c 19.
collaudat, quos tunc fideles cantabant S. Athenogenis anti-
qui Theologi hymnum, quem cecinit per ignem martyrium
conſummaturus tanquam vulgò notum citat Baſilius libro de
Spiritu ſancto ad Amphilochiū, ipſumq; vocat exiterion, ideſt
egreſſoriū, vel vt alij legunt alexiterion, id eſt amuletū. Ecquis
eſt adeò rudis, & imperitus Eccleſiaſticæ antiquitatis, qui ne-
ſciat Paulum Samoſatenū in cōcilio Antiocheno damnatum,
quod hymnos, & cantus in honorē Chriſti compoſitos explo-
deret, vt patet ex epiſtola Catholicorū Epiſcoporum in hiſto-
ria Eccleſiaſtica Euſebij? S. Ephræm Harmonium hæreticum Id. ibid. cap.24.
Bardeſanis Syri filium, & Gregorius Nazianzenus Apollina-
rium ſacris hymnis ſilere fecerunt.

3 Plato Philoſophorum mēs rectiſſimum fore ait, vt hym- Plato 7. de legib.
ni, & laudes Dei precibus mixtæ canantur. Ageſilaus nun-
quam hymnos dicere deſinebat, teſte Xenophonte in eius vi-
ta. Militibus ſacros hymnos commendant Leo Imperator;& Leo Imp. de re tactica cap.12. num.115.
Ioannes Cantacuzenus. Ipſe quoque Iulianus deſertor eorum
vſum laudat, & extollit in quadam oratione, ſiue epiſtola ace- Cantacuz lib. 3. cap.68.
phala, cuius ſolum fragmentum ad nos peruenit. Eoſdem in-
ter aſſiduas imperij curas Carolum Magnum frequentaſſe
Hincmarus in geſtis ipſius teſtatur. Robertus Rex Franciæ Paul. Æmil. in vita Roberti.
cum Auallonem obſideret, ſacroſque hymnos decantaret, ma-
gna pars murorum ſpontè corruit, vt tradit Paulus Aemilius.
Concinnè apud Arrianum Epitectus. Num aliud quid opor- Epitect. l. 1. c. 16.
tebat nos, ſiquidem intelligentia in nobis eſt quædam, pu-
blicè, & priuatim facere quam laudare, & celebrare Numen,
eique pro beneficijs in nos collatis gratias agere? Nonne &
fodientes decet, & arantes, & comedentes canere hymnum
Deo? Magnus Deus, qui nobis inſtrumenta hæc, quibus ter-
ram coleremus, exhibuit: magnus, qui nobis manus dedit,
item vt gula deglutire poſſemus, qui ventrem, qui incremen-
ta corporis occulta, qui vt ſopiti ſomno poſſemus ſpirare effe-
cit. Pro his vniuerſis laudare eum decebat, ac preſtantiſſi-
mum, diuiniſſimumque hymnum accinere confeſſionē hanc
exprimentem, quod nimirum dederit nobis facultatem aſſe-
quendi hæc omnia, ac certa via, rationeq; ijs vtentem. Quid
igitur fit? Quandoquidem plures cæci eſtis, an non eſſe opor-

tet

tet aliquem iſto munere fungentem,& pro omnibus debitam
laudem Deo exhibentem? Si ego luſcinia eſſem,facerem quod
ſolent luſciniæ : ſi Cygnus, Cygni more canerem. Atqui com-
pos ſum rationis. Itaque hymno mihi celebrandus eſt Deus:
nam meum illud eſt officium, quod ſanè præſtabo, nec deſe-
ram ordinem hunc quoad eius poſſum : voſque vt idem facia-
tis, atque eadem incedatis via, hortor. Hactenus Epictetus.
Et cantum quidem hymnorum vtilem eſſe ad mouendum piè
animum, & accendendum diuinæ lectionis affectum aſſerit
Auguſtinus : De quibus hymnis, inquit, in Eccleſia canendis,
& ipſius Domini, & Apoſtolorum habemus documenta, &
Aug.ep.119. c.18. exempla, & præcepta. Auguſtino ſuffragantur alij Patres,
quos in re clariſſima ſuperfluum eſt recenſere. Eſt autem
hymnus, ſi propriè loquamur, ἡ εἰς Θεὸν ᾠδή, Dei laus per car-
men, ſiue cantus in Deum, ſicut ſcholiaſtes Sophoclis defi-
Athen.lib.4. c.4. niuit. Athenæus in dipnoſophiſtis, Hymnus cantus de Deo.
Naziaz.Iābo.15. v.144. Gregorius Nazianzenus in carminibus, Modulata laus eſt
Elias in orat.9. Naz.nu.21. hymnus, vt quidem arbitror. Elias Cretenſis eiuſdem Gre-
gorij Scholiaſtes, Hymnus diuinæ gloriæ eſt decantatio, lau-
diſque ipſius prædicatio. Chryſoſtomus procemio ſecundo in
pſalmos, Hymnus eſt bonorum verborum conceptio, quæ
Deo offertur pro bonis, quæ nobis adſunt. Minus recta vide-
tur hymni finitio, quam aſſignat Ven. Beda præfatione in pſal-
mos, Hymnus eſt propriè laus Dei metricè ſcripta : ſi enim
ad hymnum ligatam orationem neceſſariam exiſtimat, errat.
Primarij ſapiētiæ antiſtites ſunt, apud quos reperimus hym-
nos ſoluta oratione compoſitos, videlicet apud Triſmegiſtum
in Pimandro, Platonem in Sympoſio, & in Phœdro, idque
Rhodig.l.7. c.5. præter alios adnotauit Rhodiginus. Marinus Neapolitanus
in Proclo, ſiue de felicitate, Hymnos, inquit, efficiunt alij me-
Aug.in pſ.148. tro, alij oratione ſoluta. Egregiè Auguſtinus hymni proprie-
tatem deſcribit. Hymnus ſcitis quid eſt? Cantus eſt cum lau-
de Dei. Si laudas Deum, & non cantas, non dicis hymnum.
Si cantas, & non laudas Deum, non dicis hymnum. Si laudas
aliquid, quod non pertinet ad laudem Dei, etſi cantando
laudes, non dicis hymnum. Hymnus ergo tria iſta habet, &
canticum, & laudem, & Dei. Laus ergo Dei cum cātico hym-
nus dicitur. Quidam recentiores Poetæ ſuis carminibus, qui-
bus Sanctos inuocant, hymni titulum præfigunt, ſed propriè
hymni ad Deum pertinent, & ſoli Deo conſcribi ſolent, quod

præter

præter alios obſeruat Menander Rhetor. Menander loco citato.

4 Sanctus Benedictus in regula hymnum vocat Ambroſianum, nam tempore Diui Ambroſij frequentius cantari cœperunt hymni ab eodem compoſiti, vt ipſemet de ſe teſtatur in fine concionis de baſilicis non tradendis hęreticis. Monaſticæ verò regulæ ſanctionem ſic explicat Vvalfridus Strabo, vt beatiſſimus legislator per Ambroſianos, vel eos intelligat hymnos, quos confecit Ambroſius, vel alios ad imitationem Ambroſianorum compoſitos. De qua re extat hic canon ſecundi Concilij Turonenſis: Licet hymnos Ambroſianos habeamus in canone, tamen quoniam reliquorum sũt aliqui, qui digni ſunt forma cantari, volumus libenter amplecti eos præter ea quorum Auctorum nomina non fuerint in limine pręnotata: quoniam quæ fide conſtiterint, dicendi ratione non obſtant. Hymnos authenticos, qui in antiquis hymnarijs reperiuntur, nominatim recenſet Radulphus Tungrenſis, eoſdemq; collegit, ac ſcholijs illuſtrauit Iodochus Clichtouæus. Laudant hymnorum auctores Iſidorus, Rabanus Maurus, Vvalfridus Strabo, & Berno Augienſis. Sunt autem præcipui, qui hymnos ſcripſerunt, Syneſius, & Hilarius Epiſcopi, Coſmas Hieroſolymitanus, Ioannes Damaſcenus, Theophanes, Theoſterictus, Theoleptus, Metrophanes Smyrnæus, Prudentius, Beda, Sedulius, Paulinus, Venantius Fortunatus, Fulbertus Carnotenſis, Paulus Diaconus, Thomas de Aquino, Ioannes Geometra, Maximus Margunius, & alij. In officio nocturno ſolent hymni ſtatim poſt inuitatorium decantari. Vocati enim, & inuitati ad Deum illicò gaudemus, & exultamus, & ſi quę ſunt adhuc torpentia corda ad inuitantis vocẽ nondum ſatis commora per hymni alacritatem, & iubilationẽ ad pſalmos deuotè perſoluendos excitantur. Si quidem, vt Magnus ſcribit Baſilius, hilarem, alacremque animæ æquabilitatem hymnica conferunt cohortamenta. In laudibus verò, itemque in Veſperis, & Completorio hymni dicuntur poſt pſalmos, quia cum his horis feruentiores in diuinis laudibus inueniri debeamus, conſentaneum eſt, vt ad opus pſalmodiæ ſine præuia hymni cohortatione procedamus, vt fiat quod ſcriptum eſt, *In pſalmis, hymnis, & canticis*! Prius enim ponuntur pſalmi, poſtea hymni, vt potè res quædam diuinior, teſte Chryſoſtomo, demum cantica: qui ordo in hiſce tribus officijs omnino ſeruatur, nam poſt hymnos Euangelica cantica

Bened.reg.c.17.

Strabo c.25. de reb.Eccl.

Concil. Turon. cap.24.

Radulph.prop.13. Iſidor. lib.1. de Ecc.off. cap.6. Rab. Maurus l.2. c.49. Strabo cap. 25. Berno Abb.c. 2.de reb.ad miſſ. ſpectant.

Baſil. epiſt. 1. ad Greg. Theolog.

Coloſſ.3. 16. & ibid. Chryſoſtom.

tica modulamur. At in cæteris diurnis horis hymnus præcedit pſalmos, quia curis quotidianis occupatum cor ad dulcedinem diuini amoris hymnico perſonante concentu retrahi debet, ſicut dicit Scriptura, *Pingueſcent ſpecioſa deſerti, & valles abundabunt frumento, clamabunt, etenim hymnũ dicent.* Quomodo pingueſcet deſertum? Quomodo corda depreſſa, & diſtracta diuinæ gratiæ ſuauitate abundabunt? clamabunt inquit. Quid clamabunt? Hymnum dicent. Hymnus igitur dicendus eſt, vt diuinæ conſolationis epulo ſaginemur. *Eructabunt labia mea hymnum,* inquit Pſalmographus, *cum docueris me iuſtificationes tuas.* Eructat qui plenus eſt. Si diuina iucunditate repletus es, ſi donis cœleſtibus impinguatus, eructabunt hymnum labia tua. Quare hymnus aliquando præcedit, vt laude Dei repleatur os noſtrum: aliquando ſubſequitur, vt de perceptis muneribus ſummo largitori gratias referamus. Quod enim à ſuperis deſcendit, vt ſapienter ſcribit Ennodius Ticinenſis, ſola licet hymnorum mercede taxari: Fabricator mundi ad potiora munera modulatis inuitatur eloquijs. Hymnos autem idcircò ſtantes cantamus, vt in corporis erectione rectitudinem mentis oſtendamus. Nam quid prodeſt, ait Auguſtinus, quod hymnum cantat lingua tua, ſi ſacrilegium exhalat vita tua? Malè viuẽdo multas linguas miſiſti in blaſphemiam. Lingua tua vacat hymno, & cæteræ te intuentium vacant blaſphemijs. Si ergo vis benedicere Dominum, fac verbum eius, fac voluntatem eius. *Te decet hymnus Deus,* ait pſalmus. Sed vbi? *In Sion.* In Babylone non decet. Spes noſtra fundata eſt in illa Ciuitate Hieruſalem. Qui cantat ſecundum hanc ſpem, licet carne ſit adhuc in Babylone, corde tamen cantat in Sion dicente Apoſtolo, *Conuerſatio noſtra in Cœlis eſt.* Qui verò terrenis adhuc inhiat cupiditatibus, hic ab hymnis alienus eſt, hic hymnos cantare nequit de canticis Sion.

Pſalm. 64.

Pſalm. 118.

Ennod. in Panegyrico ad Theodoricum.

Aug. in pſ. 102.

S. X.

§. X.

De Antiphonis.

Quid ſit Antiphona. Quis primus fuerit Antiphonarum inſtitutor. Alterni cantus antiquitas. Antiphona charitatem deſignat. Suſpiria amantis animæ.

1 FEruëtiſſimus Chriſti martyr Ignatius primus in Eccleſia Orientali Antiphonis initium dedit, vt Socrates Scholaſticus teſtatur. Eſt autem ἀντιφωνὶς vox contra ſonans, ſiue cantus oppoſitus, & reciprocus à verbo Græco ἀντιφωνεῖν, quod eſt contra clamare, ſeu viciſſim, & ex aduerſo reſpondere. Vnde Echo à Græcis Poetis *Antiphonis*, id eſt viciſſim reſonans, aut reclamans nuncupatur. Antiquiores muſici, cum multiplex conſonantiæ genus faciant, vnum eorum vocant ἀντίφωνον, vt doctiſſimus Zerlinus oſtendit, eſtque huiuſmodi diapaſon, diapaſon diapente, & diſdiapaſon. Vſu verò receptum eſt, vt ſententia, quæ pſalmum, vel canticum antecedit Antiphona dicatur, nam teſte Amalario, totus pſalmus, totumuè canticum iuxta eius tonum alternis verſibus viciſſim cantatur, ac deinde duo chori in ipſa Antiphona poſt finem pſalmi ſimul conueniunt. Ipſi quoque pſalmi, cum à pluribus alternatim recitãtur Antiphonę dici poſſunt, quia ſcilicet duo chori ad ſtatutæ Antiphonæ ſymphoniam alterna modulatione ſibi mutuò reſpondent. Hanc igitur conſuetudinem alternatim pſallendi habet ab antiquiſſimis ſeculis orthodoxa Eccleſia, ab Ignatio nimirum, qui poſt Euodiũ Antiochenę Eccleſię Antiſtes pontificatus gratiã, vt ait Theodoretus, per Magni Petri dexterã accepit. Hic in exceſſu mentis ſuæ vidit Angelos alterius hymnis ſanctiſſimã Trinitatem collaudantes, vnde pſallendi formam in ea viſione expreſſam Eccleſiæ tradidit Antiochenę, quæ deinde in varias Eccleſias piorum Epiſcoporum ſtudio inſinuata ab omnibus demum Catholicis recepta eſt. Scio quidem Theodoretum, & Suidam, quos nonnulli recentiores ſecuti ſunt, ad Flauianum, & Diodorum Antiochenos Monachos, qui tempore Conſtantij Imperatoris floruerunt, hanc inſtitutionem referre. Verum-

Socrat. lib. 6. c. 8.

Zerlin. initio l. 3. ſupplem. muſi. alis.

Amalar. lib. 4. c. 7

Theodoret. lib. 1. hæretic. fabularũ

Id hiſt. Eccl. l. 2. cap. 24.

Suid. in v. χορὸς.

Bbb tamen

tamen vel erraſſe iſtos dicendum eſt; vel non de quocunque alterno cantu, ſed de ſolis Dauidicis pſalmis intelligi debent. Hi enim primi, ait Theodoretus, pſallentium choro in duas partes diuiſo hymnos Dauidicos alternis canendos inſtituerunt. Scio etiam ritum Monachorum tempore Caſſiani diuerſum fuiſſe. Nam in cœnobijs hunc morem viguiſſe refert, vt ſedentibus cæteris, & omni cordis intentione ad vocem pſallentis intentis vnus in medio integrum pſalmum ſolus cantaret: imò quantalibet multitudo conueniſſet, nunquam amplius pſallebant in ſynaxi, quam quatuor fratres. Nondum videlicet illa alternatio in monaſterijs approbata fuerat, nec ſtatim in omnes terræ partes propagata. Sanè in Latina, & Occidentali Eccleſia quotquot ſcribũt de ſacris ritibus Beatum aiunt Ambroſium Mediolanenſem Epiſcopum primum fuiſſe, qui Græcorum imitatus exemplum hunc canendi modum per Antiphonas tradiderit, quem poſtea Damaſus Papa pontificali auctoritate confirmarit. Atque hinc fortaſſe quorundam hiſtoricorum error defluxit alterni cantus auctorem B. Damaſum aſſerentium, quem tamen ipſe non introduxit, ſed ab Ambroſio inſtitutum Apoſtolico decreto ſtabiliuit.

Caſſian. lib. 2. de inſt. cœnob. c. 5. & ſeqq.

2 Hanc veritatem vnico teſtimonio confirmo, quod nulla poſſit exceptione peruicax aduerſarius eludere. Audiamus Auguſtinum: ſcimus enim quia verum eſt teſtimonium eius. Quantum fleui, ait, in hymnis, & canticis tuis ſuaue ſonantis Eccleſię tuæ vocibus commotus acriter? & infra. Non longè cœperat Mediolanenſis Eccleſia genus hoc conſolationis, & exhortationis celebrare magno ſtudio fratrum concinentium vocibus, & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum Iuſtina Valentiniani Regis pueri mater hominem tuum Ambroſium perſequeretur hæreſis ſuæ cauſa, qua fuerat ſeducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in Eccleſia mori parata cum Epiſcopo ſuo ſeruo tuo. Tunc hymni, & pſalmi vt canerentur ſecundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tędio cõtabeſceret, inſtitutum eſt, & ex illo in hodiernum retentum multis iam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cęteras orbis imitantibus. Hæc Auguſtinus. Cęterum in veteri teſtamento cantus alternationẽ adumbratam videmus Iſaiæ ſexto in duobus Seraphim, qui clamabant alter ad alterum *Sanctus, ſanctus, ſanctus*. Initio

Aug. lib. 9. confeſſ. cap. 6. & 7.

autem

autem Euangelij, ſi non alterni cantus expreſſio manifeſta, aliquod ſaltem eius veſtigium apud Philonem, & Dionyſium Areopagitam reperitur. Et ille quidem choros deſcribit nunc iunctis vocibus reſonantes, nunc ſibi inuicem congruè reſpōdentes. Hic verò canentes ad alterutrum laudat, quaſi vna concordi, & conſona ſacrarum rerum chorea. Tertullianus quoque in fine libri ſecundi ad vxorem; Sonant, inquit, inter duos pſalmi, & hymni, & mutuò prouocant quis melius Deo ſuo canet. Quod ſi ad ſinceram Chriſti fidelium pietatem profanos etiam ritus adiungere libeat, viguiſſe apud Ethnicos cantus alternationem manifeſtum eſt. Poetis enim ſolemne eſt carmen Amœbæum, in quo cantantes alternis ſibi reſpondent. Sic ille paſtor apud Poetam in Bucolicis. Philo de vita cōtemplat. Dionyſ. c. 3. Eccl. Hierarch. Virgil. Ecl. 3.

Vis ergo inter nos quid poſſit vterque viciſſim
Experiamur?

Et poſt pauca.

Incipe Damœta, tu deinde ſequere Menalca:
Alternis dicetis, amant alterna Camœnæ.

Calpurnius. Calpurn. Ecl. 4.

Tuque prior Corydon, tu proximus ibis Amyntha.

Statius Papinius. Statius 5. Thebaid.

——Paulatim alternis in verba, minaſque
Cunctantur.

Homerus deſcribit Muſas alternatim cantantes, ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ, canebant alternantes voce pulchra. Sed his omiſſis, quæ ſit myſtica Antiphonarum intelligentia libet paucis inueſtigare. Homer. Iliad. 1. v. 604.

3 Treuirenſis Epiſcopus doctè, & eleganter rem iſtam ediſſerit. Quantò melior, ait, anima corpore, tantò melior eſt cantus animæ, quam corporis. Igitur intendendum eſt, quæ ſit Antiphona animæ. Videtur nobis virtus dilectionis eſſe, quæ coniungit opera duorum fratrum ſimul. Pſalmi ad opera referuntur, Antiphona ad illam dilectionem, qua vnuſquiſque fratri ſuo porrigit ſuum opus. Duobus choris alternatur Antiphona, quoniam non poteſt minus eſſe charitas, quam inter duos. Hanc viciſſitudinem charitatis ſignificant Cantores, qui alternatim ex vtraque parte Antiphonas leuāt. Hos duos choros deſignauerunt pennæ animalium inuicem porrectæ, quas vidit Ezechiel in figura aduentus Chriſti, & noui teſtamenti. Coniunctio duarum pennarum Antiphona Amalar. l. 4. c. 7.

eſt, quæ vicem tenet charitatis. Penna enim animalium alterius ad alterum iungitur, ait Gregorius Magnus, quia ſanctorum Prædicatorum virtus, atque ſapientia viciſſim ſibi in charitatis, atque concordiæ pace ſociatur. Vt autem charitas perfecta ſit, neceſſe eſt adeſſe alterum, cui eius affectus exhibeatur. Ideò pſalmos alterna modulatione cantamus, quia amor ſi non ſit mutuus, iucundus eſſe non poteſt; quandoquidem ſi deſit qui amorem impendat, & qui rependat, amor non eſt. Ante pſalmum imponitur Antiphona, quia opus bonum, vt ſit meritorium, ex charitate procedere debet. Iuxta tonũ Antiphonæ cãtatur pſalmus, quia iuxta charitatis mẽſurã ſolet manus operari. Fruſtra accedit ad pſalmũ cantãdum, qui amoris Antiphonã non intermiſcet. Fides per dilectionẽ operatur, nec poteſt capere frigidum pectus eloquium Dei ignitũ vehementer. Sicut enim, ait Bernardus, Græcè loquentem non intelligit, qui Græcum non nouit; nec Latinè loquentẽ, qui Latinus non eſt: ſic lingua amoris ei qui non amat, barbara erit, erit ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. In ſolemnioribus feſtis, quia perfectior charitas eſſe debet, duplicatur Antiphona: in alijs autem initio pſalmi imperfectè inchoatur, & in fine integra dicitur, quia, vt explicat Hugo Victorinus, inchoata in hac vita charitas in fine conſummanda eſt. Cantor ſolus incipit Antiphonam, quæ ab omnibus deinde completur, tum quia charitas ab vno Chriſto ad membra diffunditur, tum quia ſummus Dei amor præuenit noſtrum, & ipſe prior dilexit nos. Ideò poſt pſalmos cantant omnes communiter Antiphonam, quia commune gaudium à communi oritur dilectione. Tempore Reſurrectionis minor eſt numerus Antiphonarum, quia Clerici, & Sacerdotes paſchalibus gaudijs, & Sacramentis quaſi ſuccenſo clibano intus æſtuantes nõ indigent externis adminiculis, vt ad amorẽ incitentur.

Greg. hom. 3. in Ezech.

Bern. ſerm. 69. in Cant.

Hugo c. 3. ſpecul.

§ 4 Vtinam, Domine Ieſu, poſſideat me ſemper amor tuus, & vera charitatis Antiphona ſemper reſonet in corde meo. Recedat ab anima mea omnis diſſonantia, vt te ſolum diligã, tibi ſoli placere cupiam, cui ſoli debetur amor. Vulnera cor meum potenti iaculo charitatis tuæ, vt amore tuo ſaucius viuam ſemper in vulnere tuo. Abſconde me in abſcondito faciei tuæ à conturbatione hominum, protege me in tabernaculo tuo à contradictione malorum, qui non diligunt te, nec agnoſcunt te, & dicunt mihi, Veni, ſeruiamus Dijs alienis,

&idolis

& idolis offeramus libamina, cum tu ſolus ſis Deus; quem ſolũ quæro die ac noćte, attrahens ventum amoris mei, & duriſſimum terræ huius incolatum deteſtans à malitia inhabitantium in ea. Feciſti me Domine ad te, & inquietum eſt cor meum, donec requieſcat in te. Sed quando te videbo? Quando apparebo ante faciem tuam? Quando ſatiabor pulchritudine vultus tui, in quem deſiderant Angeli proſpicere? Renuit conſolari anima mea, nec requiem inuenire poteſt, niſi in te dulcedo mea, & vnicum ſolatium cordis mei. Veniat igitur dies illa, dies inquam æternitatis, dies quæ neſcit occaſum, in qua te perfruar ſine fine, in qua videbo te reuelata facie, ad quem nunc de longè ſuſpiro.

METRVM XL.

Hei mihi, dulcis Amor, mea qui ſuſpiria ſolus,
Et gemitus noſti, cordis & ima vides.
Hei mihi, te quærens, quæ non loca triſtis obiui,
Nec, mea vita, tamen te reperire queo.
Non mihi ſunt ſyluæ, non ſpinea luſtra relićta,
Inuia flućtiuagi, nec via ſpreta maris.
Sed mare dum peragro, dum terras luſtro, nec vlla
Reſpondent lacrymis compita triſta meis:
Sentio me tantos fruſtra impendiſſe labores,
Perque viam inſuetos attenuaſſe pedes.
Dicite vos ſocij, populus genialis amantum,
Dicite, ſi noſtis, quà meus iuit Amor.
Ille meus, vita quem diligo carius ipſa,
His erit indicijs cognitus ille meus.
Pulchrior eſt rutilo radiantis lumine ſolis,
Cœlis ſplendidior cum ſine nube nitent.
Cynthia flammiferis quantò ſupereminet aſtris,
Tantò eſt Angelicis pulchrior ille choris.
Cernite odoratis gemmantem floribus hortum,
Cernite puniceis lilia mixta roſis.
Cernite florigero vernantes gramine campos.
Cernite quam læto prata colore virent.
Omne decus terræ, nitor omnis fulget in illo,
Et cœli ſupero quicquid in axe micat.

Nondum

Nondum opifex rerum cælorum extenderat orbes,
Nec librata ſuo pondere ſtabat humus.
Non Phœbus nitida luſtrabat lampade terras,
Non pelagi ſpumans cinxerat vnda ſolum.
Iamque meus viuebat Amor, flammaque perenni
In ſemet refluus fons bonitatis erat.
Sed licet æternos ſine tempore computet annos,
Attamen illum omnis parturit vſque dies.
Ardet, & ardenti perfundit lumine ſolem,
Deque eius radijs ſidera lumen habent.
Iactat vbique faces, terras comburit, & aſtra,
Illius & gelidis incubat ardor aquis.
O ſuperi, ô vigiles, ô vos qui noſtis Amorem,
Dicite quando abijt, quò ſimulauit iter.
Dicite vos ſancto mihi quondam fœdere iuncti,
An meus, ille meus, perditus vſque latet?
Sed tu dulcis Amor, cur non te oſtendis amanti?
Cur fugis, & ſponſam deſeris vſque tuam?
Ergone ſponſe animas ad vulnera cogis amantes,
Atque venenata cuſpide corda feris?
An fortè hic præſens vultum tegis obice nubis,
Nec ſinor ore tuo, nube tegente frui?
Sic tu nempè ſoles tacitis illudere votis,
Sicque meam ſperas poſſe probare fidem.
Aſt ego te nunquam, dulciſſime ſponſe, relinquam,
Nec mea comburet viſcera falſus amor.
Spiritus ante meus tenues vaneſcet in auras,
Quam mea mens poſſit non meminiſſe tui.
Te mihi non enſes, non vnda, nec auferet ignis,
Ipſa licet triſtis ſtyx adeunda foret.
Ergo veni mea lux: cur longa abſentia amantem
Vexat, & infixum pectora vulnus edit?
Ora notat pallor, totoque in corpore languor,
Et tetrico in vultu, mortis imago ſedet.
Sed quò nunc rapior? quis me nouus occupat ardor?
Quæ flamma inſolito membra calore cremat?
An te conſpicio mea lux, & amore fatiſcens
Te mihi præſentem, ſponſe, latere puto?
Ah! præſens ſponſe es: nec ſe mens credula fallit,
Intus nam ſentit Numen adeſſe tuum.

Iam

Iam mea diuinum ſpirant præcordia amorem,
Inuolo in amplexus iam, mea vita, tuos.
Iam ſuper aſtra feror, pedibus ſublimia calco
Culmina cœlorum: ſordida terra vale.
Terra vale, & mundi vos impia turba valete,
Gens infixa ſolo, turbaque amoris inops.
Fas mihi nunc tecum, mea ſpes, mea vita, morari:
Fas mihi te ſolo nunc ſine teſte frui.
In te ſuauis Amor, votorum meta meorum,
Sit mihi certa ſalus, ſit mihi tuta quies.
Oſcula iam liceat per amica ſilentia tecum,
Oſcula per longas iungere preſſa moras.
Te plenum, vacuumque ſui ad te pectus anhelat,
Et mea vita tuis ignibus vſta perit.
Ignibus vſta perit mea vita: ô parce ſagittis,
Parce Amor, ah! tantas comprime, ſponſe, faces.
Pone modum flammis, ignem compeſce furentem:
Quam iacis ah! miſera figit arundo necem,
En morior, iam victor ouans prædare iacentem,
Oreque grandiloquo parta trophæa cane.
O Amor! ô furor! ô quæ me dementia cepit!
O mors! ô miris perdita vita modis!
O ſigna! ô monſtra! ô ſana ludibria mentis!
O vigilans ſomnus! ô ſine nocte dies!
O rutilans nox! ô ſapiens dementia! flamma
Ardorem extinguens! os ſine voce loquax!
O caſta ebrietas! clamoſa ſilentia cordis!
O vbi ſum? quid ago? quò furibunda feror?
Deſipio, tu cogis Amor. Sed numquid inermis
Semper ero? & mortem ſemper inulta feram?
Arma, arma huc ferte, huc fidi properate ſodales,
Ferte enſes, gladios, ſpicula, tela, faces.
Quid moror? & ceſſo iaculum torquere, vel haſtam,
Et non incerta figere tela manu?
Sed iam victus Amor proprio comburitur igni,
Et patitur telis vulnera facta ſuis.
Dicite io pæan, io plaudite: victor Amoris
Eſt Amor, en victas porrigit ille manus.
Ponite vos ſocij tumulum, tum cædite ſaxo
Hæc duo perſpicuis carmina ſcripta notis.

Hæc

Hac tenet vrna duos alterna cæde peremptos:
Victus vterque fuit, victor vterque fuit.

§. XI.

De Pſalmis.

Pſalmorum encomia ex Patribus. Pſalterium compendium eſt omnium ſcientiarum. Diuiſio Pſalterij. Pſalmus quid ſit. Vſus pſalmorum laudabilis, & antiquiſſimus:

1 INgens argumentum, & non vnius operis eſſet, quicquid de pſalmis ab orthodoxis viris præclarè dictum, & ſapienter excogitatum eſt in vnum colligere: ſuperat enim argumenti fœcunditas, vel diligentiſſimi ſcriptoris ſedulitatẽ, vt ex multis pauca ſecernere res ardua ſit, cũcta verò in pauca congerere pompam potius ingenij præ ſe ferre, quam ſolidam legentium vtilitatem videatur. Satis igitur erit in tanta rerum copia præcipua quædam non meis, ſed ſanctorum Patrum verbis carptim adnotaſſe, quæ pſalmorum præſtantiã, vim, & excellentiã ſinceris mentibus oſtendant. Nulla pars eſt ſacrarum ſcripturarum, in qua ornanda, & interpretanda plura ſudarint tum veterum, tum recentiorum ingenia, vt ad eorum labores curioſi lectoris ſtudium omnino remittere debeam circa varias difficultates, quæ de pſalmorum auctore, materia, nomine, diuiſione, titulis, ordine, & argumento in ipſo tractationis limine diſputanda forent. His igitur conſultò prętermiſſis excitandus lectoris animus eſt ad amorem Pſalmodiæ ignitis Sanctorum eloquijs, & exhortationibus. Extat in primis admirabilis viri Ephræm Syri pręclarum encomium in pſalmos. Cum Deo, inquit, multis, cum hominibus paucis loquere. Pſalmus in ore tuo ſit aſſiduè. Quoniam Deus cum nominatur dęmones fugat, & pſaltem ſanctificat. Pſalmus tranquillitas eſt animæ, deſignator pacis. Pſalmus amicitiæ conciliator, diſſidentium vnio, inimicantium inter ſe fœdus, ac pacificatio. Pſalmus Angelorum ad ſubueniendum inductio, prę ſidium timoris nocturni, requies à laboribus

Ephr Syrus to. 1. pag. mihi 13.

bus diurnis, infantium tutela, ornamentum ſenibus, maiorũ natu conſolatio, mulieribus aptiſſimum ornamentum. Hic ſolitudines inhabitat, conciones temperat, rudibus eſt inſtructio, proficientibus incrementum, perfectorum firmamentum, & vox Eccleſiæ. Hic feſta colluſtrat, hic dolorem ſecundum Deum operatur. Etenim pſalmus ex lapideo etiã corde lacrymas excutit. Pſalmus Angelorum opus eſt; cœleſte munus, atque adminiſtratio, incenſum ſpirituale. Pſalmus mentium illuminatio, ac corporum ſanctificatio. In hoc, fratres, nunquam exerceri deſiſtamus & domi, & extra in vijs, & dormientes, & excitati, loquentes nobiſmetipſis in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus. Pſalmus piorum gaudium: hic otioſiloquium exterminat, riſum reprimit, iudicium ſuggerit, animam in Dei laudem excitat, cum Angelis choros agit. Hæc Ephræm Syrus, cui Græcorum eloquentiſſimum adiungo Baſilium. Pſalmorum liber, ait iſte, quiduis ex omnibus in ſe complectitur, quod vſui ſit omnibus, futura certiſſimis præcinit oraculis, hiſtoricam continet narrationem, leges ſancit vitę ſanctius inſtituendæ, cuique agenda pręſcribit, & ſubmonet. Vtque ſemel omnia, liber hic bonæ omnis doctrinę vberrimum quoddam eſt, & commune promptuarium. O inuentum ſanè quam admirabile, ac ſapiens doctoris, qui excogitauit quo pacto vna, eademque opera ipſi melicos cantus emodularemur, & doctrinam animæ ſalutarem condiſceremus. Quid porro non hinc poſſis edoceri? non fortitudinis magnificentiam? non exactam ſeueritatem iuſtitię? non temperantiam vel ipſo aſpectu venerabilem? non abſolutam perfectionem prudentię? non pœnitentię formulam? non modum patientię? non denique quicquid dicere poſſis de genere bonorum? Hæc & alia plura verè magnus Baſilius, cui conſonat Chryſoſtomus homilia 7. de pœnitentia. Baſil. præf. in pſal. ſiue hom. in pſ. 1.

2 Latinorum quoq; doctiſſimus Auguſtinus cum in omnibus ſcriptis inſigni niteat eloquentia, in pſalmis tamen laudandis, & explicandis tãta pollet dicendi facundia, vt ſeipſo maior videatur. Quid Ambroſium commemorem? cuius oratio tanto diffluit verborum nectare, vt de illo meritò vſurpem Dauidicum illud, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper meli ori meo.* Quid dulcius his verbis, quibus pſal- Ambroſ. præf. in pſalm.

morum explicationi præludit? In libro pſalmorum profectus eſt omnium, & medicina quædam ſalutis humanæ. Quicunque legerit habet quo propriæ vulnera paſſionis ſpeciali poſſit curare remedio. Pſalmus benedictio populi eſt, Dei laus, plebis laudatio, plauſus omnium, ſermo vniuerſorum, vox Eccleſiæ, fidei canora confeſſio, auctoritatis plena deuotio, libertatis lætitia, clamor iucunditatis, lætitiæ reſultatio. Iracundiam mitigat, ſolicitudinem abdicat, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magiſteria. Scutum in timore, feſtum in ſanctitate. Imago tranquillitatis, pignus pacis, atque concordiæ, citharæ modo ex diuerſis & diſparibus vocibus vnam exprimens cantilenam. Diei ortus pſalmum reſultat, pſalmum reſonat occaſus. Mulieres Apoſtolus in Eccleſia tacere iubet, pſalmum etiam benè clamant. Hic omni dulcis ætati, hic vtrique aptus eſt ſexui. Hunc ſenes rigore ſenectutis depoſito canunt, hunc veterani triſtes in cordis ſui iucunditate reſpondent. Hunc iuuenes ſine inuidia cantant laſciuiæ, hunc adoleſcentes ſine lubricæ ætatis periculo, & tentamento concinunt voluptatis. Iuuenculæ ipſæ ſine diſpendio matronalis pſallunt pudoris: puellulæ ſine prolapſione verecundiæ cum ſobrietate grauitatis hymnum Deo inflexæ vocis ſuauitate modulantur. Hunc tenere geſtit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat ediſcere. Pſalmum reges ſine poteſtatis ſupercilio reſultant. Pſalmus cantatur ab Imperatoribus, iubilatur à populis. Certant clamare ſinguli quod omnibus proficit. Pſalmus virtutum organum eſt, quod ſancti Spiritus plectro pangens Propheta venerabilis cœleſtis ſonitus fecit in terris dulcedinem reſultare.

3 Grandiori cothurno attollitur Theologorum vetuſtiſſimus Dionyſius Areopagita. Sancta, inquit pſalmorum modulatio omnibus ſacerdotalibus myſterijs iungitur, & ſubſtantiæ ratione cohæret. Omnis quidem textus ſacræ Scripturæ, rerum ſubſtantiam, ac diſtinctionem à Deo conditam prædicat: aut legale ſacerdotium, viuendique denunciat modum: aut ſortes Dei populo diſtributas, ac poſſeſſiones narrat: aut iudicum ſanctorum, aut ſapientium regum, aut piorum ſacerdotum ſenſum, ac prudentiam celebrat: aut veterum hominum inter varios, & multiplices triſtium caſus mirabilem conſtan-

Dionyſ. c. 3. Eccl. hierar.

conſtantiam, immobilemque philoſophiam eloquitur: ſiue agendæ vitæ ſapientia monita, ſiue diuinorum amorum dulcia carmina, & diuinas effigies profert: ſiue plenas doctrina ſalutari futurorum prædictiones enunciat: ſiue diuina Domini Ieſu in humano corpore opera loquitur: ſiue diſcipulorum eius mores, atque inſtituta diuinitus tradita, & ad Dei ſimilitudinem imitando ducentia, ſanctiſſimaſque doctrinas: ſiue arcanam illam, ac myſticam omnino viſionem dilecti diſcipuli, diuinamque Domini Ieſu, & altiſſimam Theologiam ijs, qui Dij fieri merentur, exponit, eoſque per myſteria ſacra, & diuina ſuſtollit, atque confirmat. At diuinorum carminum ſacroſancta Scriptura, cum id præcipuè intendat, vt omnia Dei eloquia, & operationes concelebret, omnia diuina vniuerſaliter canit, atque exponit, aptiſſimum habitum inſerens eis, qui eam dignis affectibus promunt. pergit ſanctus Pater oſtendere ea omnia, quæ in ſacris Scripturis diffuſè explicantur breui pſalmorum compendio contineri. Eſt igitur Pſalterium conſummatio totius Theologiæ, vt loquitur Radulphus Tungrenſis. Eſt totius ſcripturæ ſummarium, eſt omnium inſuper artium, omniumque ſcientiarum collectio, & promptuarium. Quicquid literator Grammaticus de congrua diſſerit oratione, quicquid ſubtilis Dialecticus de operationibus mentis ratiocinatur, quicquid venuſtatis facundus promit Rhetoricus, quicquid perſpicax Arithmeticus de myſtica numerorum ratione philoſophatur, quicquid ſolers Geometra accurata delineat menſuratione, quicquid dulciſonus Muſicus canoro pangit modulamine, quicquid ſiderum indagator Aſtrologus in ſublimi ſphærarum circulatione ſpeculatur, quicquid grauis, doctuſque Philoſophus de rerum naturis, & proprietatibus curioſa diſputat ſedulitate; quicquid denique ſacer docet Theologus diuinæ lucis fulgore illuſtratus, id totum tanquam in ampliſſimo quodam ſcientiarum omnium theſauro in Dauidicis pſalmis reconditum reperitur. Sic varietas iſta pſalmorum, ait Caſſiodorus, aut pretioſiſſimo lapidi topazio, aut pulcherrimo pauoni congruè forſitan comparatur, qui toties diuerſos reddunt colores corporis ſui, quoties in eis defixus fuerit oculus intendentis.

Raduiph. prop.8.

Caſſiod. in pſalm. vlt.

METRVM XLI.

Nemo Ieſſiadis carmina Principis
Aequo reddere plectro,
Vel dignis ſtudeat tollere laudibus
Vana concitus aura.
Nam præceps liquidum vectus in aëra
Falſis nititur alis,
Audet qui temerè culmina ſcandere
Non conceſſa polorum.
Vt campos tumidi fluminis impetus
Rupto gurgite inundat,
Sic mentem rapidis curſibus irrigant
Magni carmina Vatis.
Nec tot flammiuomis faucibus egerit
Ardens Aetna fauillas,
Quot flammis populat viſcera, quot faces
Pſalmus vibrat amoris.
Seu Regem ſuperum concinit, & Patrum
Laudat facta priorum,
Et caſtra Iſacidum, iuſtaque prælia,
Et ſtantes pelagi vndas.
Seu ſeris reſerat fata nepotibus
Cœli inſculpta pyropis.
Euoluitque Patris conſilia, & ſacros
Scribit Verbi hymenæos.
Siue implorat opem Numinis, & preces
Pronus fundit olympo.
Diuinus fidicen ſemper amabili
Mulcet carmine cœlum.

4 Theodorus ille lapſus, ad quem Chryſoſtomus ſcripſit vt eum reuocaret ad Monaſterium, & à quo Neſtorius ſuam hauſit impietatem, non amplius quam 18. annos natus, vt teſtatur Leontius Byzantinus, in ſcripturas debacchatus eſt, non enim niſi debacchationes ſcripturarum eius interpretationes vocari poſſunt, & inter cætera inſcriptiones hymnorũ, & pſalmorum, & canticorum penitus eiecit, & omnes pſalmos ad Zorobabelem, & Ezechiam retulit, tribus tantum ad Dominum reiectis, qui error intolerabilis eſt. Alij verò in hoc

Leont. lib. 3. adu. Neſt. & Eutych.

hoc errarunt, quod non omnes pſalmos à S Rege Dauid fuiſſe conſcriptos exiſtimarunt, ſed hi tamen ob hanc cauſam inter hæreticos numerari non debent, vt cenſuit S. Philaſtrius Epiſcopus Brixienſis. Libet autem Eccleſiaſticos homines hic admonere, vt pſalterium non ſolum verbo tenus memoriter ſcire, ſed eius quoque myſticam intelligentiam percipere ſtudeant. Notiſſimum eſt illud Auguſtini vix nomen ſacerdotis mereri qui pſalterium ignorauerit: & Concilium Toletanum ſacris ordinibus eos prohibuit inſigniri, qui totũ pſalterium, & cantica vſualia neſcirent. Magnus item Gregorius eum qui pſalmos ignorabat noluit Epiſcopum ordinare. Poſſem paginas latè implere Auctorum nominibus, qui Pſalterium præclaris lucubrationibus illuſtrarunt, ſed nolo ego aſſumpta cenſoria virga ſedere arbiter tot ingeniorum, & critica dicacitate aliorum opera ſubtilius examinare: puto tamen hominibus mediocri præditis literatura ſufficere poſſe commentaria Cardinalis Bellarmini, & paraphraſim Cornelij Ianſenij; doctioribus enim hac in re legem præſcribere ſupercilij eſſet non tolerandi. R. Abraham aben Hezra pſalterium diuidit in decem pſalmorum genera. Primum eſt *Menatzeach*, quod nos dicere poſſumus carmen triumphale. Secundum *Negbinah*, cantus cum muſico inſtrumento. Tertiũ *Mizmor*, Pſalmus. Quartum *Scir*, Canticum. Quintum *Tebilah*, laus. Sextum. *Tephilim*, orationes. Septimum *Berachot*, benedictiones. Octauum *Hodoth*, confeſſiones. Nonũ *Aſre*, beatitudines. Decimum *Halleluioth*, quæ ſunt laudes *Iah*, vnde Halleluiah. Porrò Pſalmus Græca vox eſt, quæ Latinis idem eſt ac cantus à verbo ψάλλω, quod eſt canto, ſiue id ore dumtaxat fiat, ſiue addito muſicali inſtrumento. Hebræi pſalmos vocant *Tebilim*, id eſt laudes, ſiue hymnos, quod præcipua eorum pars in cantandis Dei laudibus verſetur. Quam ſit antiquus eorum vſus in Eccleſia ſuperfluum eſt hic repetere, cum iam probatum ſit ſupra capite primo. Cur verò Eccleſia præ cæteris ſcripturis frequentius vtatur pſalmis tractant Radulphus de Riuo, & Ioannes à Turrecremata Cardinalis, quia videlicet excellentiores ſunt, vt modo ex Patribus oſtenſum eſt, perfectam orandi formam continent, ſuntq; magis idonei ad cantum, & vocalem iubilationem. De numero pſalmorum, deque myſticis eorum ſenſibus

Philaſt. de hæreſib. num. 79.

Concil. Toletan. 7. cap. 10.

Greg. l. 4. ep. 45.

Radulph. prop. 8. & 9.

Turrecrem in regul. S. Bened. trac. 75.

bus

bus,& de vſu pſallendi inſignem tractatum ſcripſit Ioachimus Abbas in tres libros diſtinctum. De priuato vſu pſalmorum quomodo, & qua ratione in diuerſis occaſionibus illis vti debeamus, diſſerit Athanaſius in aureo libello de interpretatione pſalmorum ad Marcellinum, qui tractatus & lectu digniſſimus eſt, & Chriſtianis omnibus maximè vtilis. Docet Amalarius nos ſtare ſolere, quando pſalmos cantamus, vt ex ſitu corporis affectum mentis demonſtremus, paratos videlicet nos eſſe ad exercitium operis, quod per pſalmos ſignificatur. Parum enim valeret pſalmorum modulatio, ni bonorum operum executio oris cantum ſequeretur. Finio hac præclara melliphthongi Doctoris parænesi. Cibus in ore, pſalmus in corde ſapit: tantum illum terere non negligat fidelis, & prudens anima quibuſdam dentibus intelligentiæ ſuæ: ne ſi fortè integrum glutiat, & non manſum, fruſtretur palatum ſapore deſiderabili ſuper mel, & fauum. Mel in cera, deuotio in litera eſt. Alioquin litera occidit, ſi abſque ſpiritus condimento glutieris. Si autem cum Apoſtolo pſallas ſpiritu, pſallas, & mente, cognoſces & tu de illius veritate ſermonis: quem dixit Ieſus; *Verba quæ locutus ſum vobis ſpiritus*, & *vita ſunt*. Sic delectabitur in craſſitudine anima tua, ſic holocauſtum tuum pingue fiet: ſic placabis Regem, ſic placebis Principibus, ſic denique totam tibi curiam beneuolam reddes.

Amalar.l.4.c.3.

Bern.ſerm.7.in Cant.

S. XII.

§. XII.

De Canticis:

Quomodo inter ſe differant pſalmus, canticum, canticum pſalmi, & pſalmus cantici. Canticum quid ſit. De canticorum vſu, numero, materia, & antiquitate. De cantico Te Deum laudamus. *Per alia cantica properandum eſſe ad cantica canticorum.*

1 DE diuinis canticis paucis agendum eſt, ſi de tanta re pauca proloqui fas erit. Orthodoxi Patres cantica à Pſalmis diſtinguunt iuxta diuerſas muſicæ artis præſcriptiones. Et pſalmus quidem ſermo muſicus eſt, qui ſecundum harmoniæ rationem ad organum pulſari, & ſimul cantari ſolet. Canticum verò eſt, cum cantantium chorus libertate ſua vtens, nec in conſonum organi adſtrictus obſequium ſolius vocis modulatione exultat. At cum organo præcinente cantoris vox inſtrumenti æmulatrix ſubſequitur, canticum pſalmi nuncupatur. Cum autem humana voce incipiente organi ſonus pari ſuauitate vocis modulos imitatur, pſalmus cantici vocari conſueuit. His ergo quatuor muſicæ artis generibus competentes canticorum inſcriptiones prænotantur. Canticum ſola voce, pſalmus voce ſimul, & organo: incipiẽte organo canticum pſalmi: inſtrumentali ſymphonia vocem ſubſequente pſalmus cantici decantatur. Porrò canticum, quod in ſacris literis collaudare iubemur, ſignificat apud Hilarium, & Auguſtinum ſcientiam ſpiritualem, & intelligẽtiam cœleſtis arcani, quam quis per cognitionem ſapientiæ conſequitur. Siue, vt ait Baſilius, Canticum eſt quodcunque contemplatione ſimplici, ac Theologica comprehenditur. Vel, vt docet Maximus martyr, Cantica voluptatem ſignificant diuinorum bonorum, quæ animas commouent ad ſincerum Dei amorem. Non enim ſemper boni operis exercitium habitam de Deo cognitionem ſtatim ſubſequitur, ſed cognoſcens diu inæ maieſtatis miranda ſecreta in nuda eorum contemplatione

Hilarius, Euthymius. & Chryſoſt. in præf. Pſalm. Baſilius in pſ. 29.

Eccli. 39. 19.

Hilar. præf in pſ. Aug. in pſalm. 67.

Baſil. in pſ. 29.

Maxim. martyr. de Eccl. myſtagogia cap. 11.

Pſalm.45. templatione aliquando quieſcit, ſicut ſcriptum eſt, *Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus.* Hãc autem animæ voluptatem, hanc animi ſublimem contemplationem denotat canticum, Chriſ. in pſal.41. quod, teſte Chryſoſtomo, animam erigit, & alatam quodammodo efficit, & à terra liberat, & exoluit à vinculis corporis, & amore ſapientiæ afficit, & vt res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat, perficit. Hac verò diſpoſitione diuini officij ſeries ordinatur, vt nonniſi præmiſſis aliquot pſalmis canticorum modulatio ſubſequatur: nam pſalmus exteriores indicat actiones, quarum laborioſa efficientia, ad ſublimem contemplationis ſtatum in canticis ſymbolicè adumbratum aptatur homo. Et quia ſolet nonnunquam rerum diuinarum adepta cognitio magnarum rerum operationem parturire, ideo poſt cantica adhuc pſalmi aliquando cantantur, neceſſariam actionis, & contemplationis viciſſitudinem indicantes. Sed poſt cantica ex Euangelio deſumpta nullus ſequitur pſalmus, quia futuræ vitæ perennem contemplationem ſignificant, quando non erit amplius neque labor, neque dolor. Cæterum cantica antiquitate temporis pſalmos omnes antecellunt. Nam Moyſes ante omnem pſalmorum vſum primus omnium cecinisse canticum narratur, cum ſubſiſtentium, & decurrentium aquarum obſequio è duriſſima ſeruitute liber euaſit. Eccleſia è veteri teſtamento ſeptem accepit cantica, quæ ſeptem diebus hebdomadæ pro matutinis laudibus aſſignauit. E nouo autem tria dumtaxat quotidie frequentantur, Canticum quidem Zachariæ in matutinis laudibus, Canticum B. Virginis in veſpertina ſynaxi, canticum denique Simeonis in poſtrema Completorij hora. Vides quod hæc tria cantica ſingulis diebus, cætera nonniſi ſemel in hebdomada concinuntur? An hæc ſunt noua cantica, ad quæ Pſalmographus toties repetito carmine fideles populos hortatus Pſalm.95. eſt dicẽs, *Cãtate Dño canticũ nouũ, cãtate Domino omnis terra?*

2 Rectè Chryſoſtomus. Vetus canticum vnius populi finibus circumſcriptum erat, vnoque climate continebatur, ne- Chryſoſt. hom. in pſ.95. que fas erat populo extra illud clima vetus efferre canticum; ſed nouum per omnem terram incedit, quæ ſub cælo eſt, & ab vniuerſo decantatur orbe. Rectè item Auguſtinus. Prius Aug. l. de cantico nouo cap.1. fuit teſtamentum vetus, canticum vetus, homo vetus: nunc autem teſtamentum nouum, canticũ nouum, homo nouus. Hoc eſt diſcrimen inter canticum nouum, & vetus. Veteres in-

terrogati

terrogati ab alienigenis, vt inter Salices Babylonis canticum Domini pſallerent, reſponderunt: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* At de nouis canticis ſcriptum eſt: *Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ.* Ideò hæc frequentius, illa parcius decantamus. Quare autem prædicta cantica certis diebus, & non alijs aſſignarit Eccleſia pluribus ediſſerit Amalarius Fortunatus, cuius allegoricas rationes, cum ſint prorſus voluntariæ, conſultò prætermitto. Odi enim, vt verum fatear, has ingenij laſciuientis fœturas, nec placent allegoriæ, niſi ſacrarum literarum auctoritate confirmentur. Vtrumque vitioſum eſt, & omnem ſpernere allegoriam, & nimium illis inſiſtere, & facere ingenium ſuum Eccleſiæ ſacramenta, vt loquitur D. Hieronymus ſcribens de Origene. Omnia cantica ad gratias agendas Deo pro inſigni aliquo, & ſpeciali beneficio fuiſſe compoſita Richardus Victorinus, & Rupertus Abbas affirmant. Alij tamen obſeruarunt multiplicem eſſe canticorum materiam. Eſt materia gratulatoria, vt in cantico Moyſis poſt tranſitum maris rubri; in cantico Debboræ poſt interfectum Siſaram; in cantico Iudith poſt necem Holofernis; & in eo quod tres pueri ab incendio liberati cecinerunt. Eſt & materia prophetica, vt in canticis Iſaiæ, & Habacuc. Eſt item inuectiua, vt in cantico, quod cecinit Moyſes coram filijs Iſrael, quando inuocauit contra ipſos cælum, & terram. Præclarè Ambroſius. Cantauit Moyſes, quando in mari rubro ad tranſitum Iudæorum fluctus obriguit, vnda circumſtetit, eademque equos Aegyptiorum, aſcenſoreſque refuſa demerſit. Cantauit Iſaias dilecto dilecti vineæ ſuæ canticum, ſignificans aſperam flagitijs fore plebem, quæ fœcundis prius erat virtutibus fructuoſa. Cantauerunt Hebræi, cum veſtigia eorum tactu flammæ rorantis humeſcerent, & intus, extraque ardentibus omnibus ſolos ignis innoxius lamberet, nec adureret. Habacuc quoq; cantico publicam doctus mulcere mœſtitiã prophetauit dulcem Domini fore fidelibus paſſionem. Cantauerunt ergò Prophetæ ſpiritualibus modulis publicæ ſalutis oracula reſultantes. Quamuis autem multa ſint cantica, Eccleſia tamen Romana plura non recipit, quam duo cantica Moyſis, canticum Annæ, canticum Iſaię, Ezechię regis, Habacuc, & trium puerorum, & tria ex nouo teſtamento. At Monachi ex præſcripto Regulæ S. Benedicti diebus feſtis in tertio nocturno

Amal. l. 4. à c. 10. vſque ad 18.

Hier. prolog. l. 5. comm. in Iſai.

Richard lib. 4. in Apoc. cap. 6. Rupert. in prol. canticor.

Ambroſ. lib. 6. in Lucam.

tria cantica recitant ex Prophetis, & alijs ſcripturis, quorum rationem ſuo loco explicabo. Hiſce canticis diutinam huius exilij ſolitudinem conſolamur, donec in cęleſti patria canticum verè nouum immortalitate donati ſine vlla doloris admixtione modulemur. Etenim in præſentiarum ſicut nulla ſine miſerijs plena ſunt gaudia, ita teſte Paſchaſio Ratberto Abbate ſine lamentis vix aut nulla inueniuntur cantica: quoniam ſolummodo cantica in illa cęleſti Sion decent, lamentationes autem in hac noſtra peregrinatione: mixtim verò quaſi in meditullio iure lamenta carminibus, atque carmina fletibus permiſcentur, vbi & mala planguntur, & in ſpe gaudia cùm fide celebrantur. Plura de canticis myſticè, & anagogicè Ioannes Gerſon tertia parte ſuorum operum.

Infra cap. 18.

Paſchaſ. initio libri 5. in lament. Ieremiæ.

Eſt & aliud canticū, ſi tamen inter cantica, & non potius inter hymnos numerandum, vt putat Rupertus Abbas, quod licet in ſacris literis non inueniatur, diuinitus tamen compoſitum eſt, & diebus feſtis poſt vltimam Nocturnorum lectionem ſolemniter decantatur. Hoc eſt *Te Deum laudamus*; de quo ſanctus Dacius Mediolanenſis Epiſcopus ſic ſcribit. A B. Ambroſio cunctis fidelibus vrbis adſtantibus, & videntibus in nomine ſanctę, & indiuiduæ Trinitatis Auguſtinus baptizatus, & confirmatus eſt: in quibus fontibus prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis, *Te Deum laudamus* cantantes cunctis qui aderant audientibus, & videntibus ediderunt, quod ab vniuerſa Eccleſia catholica vſque hodie tenetur, & religioſè cantatur. Hęc Dacius, vt vulgò citari ſolet, cuius meminit S. Gregorius in Dialogis. Verùm Hugo Menardus in notis ad ſacramētarium eiuſdem S. Gregorij certum ait non eſſe S. Dacij illud Chronicon, ex quo pręallegata auctoritas deſumpta eſt, quod non redoleat ſtylum illorum temporum, atque etiam quędam falſa contineat. Sententię Menardi ſubſcribit Bartholomęus Gauantus, totumq; canticum vni Ambroſio deberi ait, cum careat dialogiſmo: additque in antiquiſſimo Breuiario M. S. Collegij Aniciani de Vrbe iſti cantico pręferri hunc titulum, Hymnus S. Abundij. Sed quis fuerit iſte Abundius incertum eſt. Ante ſanctum Benedictum, & Teridium diſcipulum ſancti Cęſarij Arelatenſis Epiſcopi, qui de hoc in ſuis regulis locuti ſunt, nullus veterum mentionem illius fecit. Non eſſe autem recedendum ab antiqua traditione, quę hoc canticum ſanctis Ambroſio, & Auguſtino tribuit,

Rupert. Abb. l. 2. in reg. S. Bened. cap. 7.

Dacius l. 1. Chron cap. 10.

Greg. 3. Dialog. cap 4.

Menard. pag. 403.

Gauant. in Rubr. Breu. ſect. 5. c. 19.

Bened. reg c. 11.

buit, cum ſit adeò communiter recepta, aſſerit Lorinus. Eccleſia Romana illud omittit in Aduentu, & Quadrageſima; & Monachi omni die Dominica ipſam cantant, etiam in ipſo tẽpore Aduentus, & Quadrageſimæ, de qua re cum incidiſſet quęſtio inter Epiſcopos, & Abbates in quodam concilio congregatos, reſponderunt Abbates ſe id agere ex B. Benedicti nominatiſſimi, atque excellentiſſimi Patris præceptione, cuius regulam ſummus Pontifex Gregorius Magnus approbauit. Quo audito quieuerũt Epiſcopi, vt ſcribit Radulphus Glaber in hiſtoria. Lorin. in pſ. 27. Glab. lib. 3. hiſt. cap. 3.

4 Notat Origenes nos omnia veteris teſtamenti cantica peragrare debere, antequam dignè poſſimus ad Canticum Canticorum peruenire. Hoc primarium Canticum eſt, omniumque finis, & ſcopus, quo Chriſti, & Eccleſiæ laudes, quo myſtici connubij ſacramenta, amoriſque diuini operationes mirabiliter deſcribuntur. Canere prius oportet alia cantica: nam in exitu noſtro de Aegypto, de domo ſeruitutis cantauimus Domino cãticum nouum, quia mirabilia fecit. Rurſum cum nobis pœnitentibus peccata dimiſſa ſunt, immiſſa gratia, & promiſſa gloria, ſpe gaudentes cantauimus in vijs Domini, quoniam magna eſt gloria Domini. Cum prauas animæ affectiones Deo iuuante repreſſimus, cum vicimus mundum, & carnis laqueos declinauimus, neceſſarium fuit pſallere Domino canticum nouum, carmen Deo noſtro. Cum profligatis vitijs virtutum ornamentis illuſtrari cœpit anima, tunc exaltatum eſt cornu noſtrum in Deo noſtro, & factus eſt in voce exultationis, & confeſſionis ſonus epulantis. At canticum Salomonis, canticum pacifici quando cantabimus? Quando ad eam perueniemus ætatem, ætatem inquam non dierum, ſed meritorum, qua cœleſtis ſponſi nuptijs idonei canticum illud excellentiſſimum pſallamus, non labiorum ſtrepitu, ſed iubilo cordis; non vocum melodia, ſed conſonantia voluntatum? Philo Carpathiorum Epiſcopus, Quicunque, ait, omni occaſione carnis præciſa, remotiſque, atque depulſis illecebris voluptatum, mente tranquilla, corpore caſtus & animo, temperantiæque viribus vallatus erit, is cantica canticorum intrepidè adire poteſt. O verè canticum canticorum, canticum ſingulare, epithalamium amoris, quod omnibus præcellit canticis, ſicut omnibus ſanctis maior eſt ille, qui Rex regum vocatur, & Dominus dominantium, vt ſcribit Aponius. Origen. hom. 1. in Cant. Philo initio Comment. in Cant. Apon lib. 1. Com. in Cant.

Verè canticum canticorum, quod nemo dicere poteſt, niſi emptus ſit de terra, & tranſgreſſus ſit vniuerſam naturam ſenſibilium, ac intelligibilium, & ad ſancta ſanctorum peruenerit. Vtinam Domine talia pſallere poſſem, qualia ſerui tui fideles ineffabili exultatione modulantur. O quam libenter in tuas laudes effuſus canticum nouum, carmen lætitiæ, canticum canticorum infatigabiliter decantarem! Sed quoniam curis carnalibus prępeditus à præſentia vultus tui adhuc longè conſtitutus ad tantam dignitatem aſſurgere nequeo, pſallam nihilominus quamdiu fuero, & in minoribus canticis exercebor, donec te promouēte tantis increuero virtutum augmentis, vt oris tui oſculo dignus inueniar, atque adeò ſupremi cantici valeam modulamine recreari. Doce me interim tu ipſe quid & qualiter cantare debeam; quia vt quidam ſeruus tuus ſcripſit, Nemo tibi cantat digna, niſi qui à te acceperit quod cantet.

Aug. præf. in pſalm. 34.

§. XIII.

De Verſibus.

Verſus vnde dicatur. Quid ſignificet. Aliquot verſuum explicatio. Cantica Euangelica cur ſtando pſallantur.

1 VErſum à vertendo dictum ipſa nominis deriuatio indicat. Quando enim verſum audimus, faciem illicò vertimus ad altare, vt omnis cogitatio, quæ foras exiuit per euagationem, reuertatur ad Deum per deuotam introuerſionem. Nam & ipſa mentis intentio in aliam intentionem ducta voluntatem ſecum trahit de vno in alium affectū, de pſalmodia ſcilicet ad lectionem, de lectione ad orationē. Significat verſus boni operis fructum, debetque ſtatum notare vel officij, vel temporis. Officij ſtatus indicatur, cum exempli gratia de virginibus cantamus, *Diffuſa eſt gratia in labijs tuis*: vel de Confeſſoribus, *Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas*: aut de Martyribus, *Gloria, & honore coronaſti eū*: ſiue de Apoſtolis, *In omnem terram exiuit ſonus eorum*. Status

autem

autem officij in his verſibus apparet, quos horis diurnis frequentamus. Primo enim mane Deum precamur, vt virtute brachij ſui adiuuet nos ad operandum, & liberet de inſidijs, quæ paratæ ſunt contra nos dicentes, *Exurge Domine adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum*. Hora tertia dicimus verſum, *Adiutor meus eſto Deus, ne derelinquas me*; vt qui adiuuit nos vſque ad hanc horam, auxilium ſuum proroget, donec ad meridiem, in quo ipſe paſcitur perueniamus. Hora ſexta cum ſol in auge feruentiſſimum ardorem diffundit in terram, deuotorum hominum perfectio demonſtratur, quorum feruor ita diuino igni coniunctus eſt, vt ab ipſo paſcantur, & illuſtrentur, nihilque eis deſit, vt ait Apoſtolus, *Omnia poſſum in eo qui me confortat*: ideò canimus, *Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcua ibi me collocauit*. Sed quia hora nona per ſolis declinationem feruoris diminutio, & tentationes ingruentes deſignantur, ab illis petimus liberari dicẽtes, *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo*. Sic in Veſperis veſpertinam orationem commemoramus, & in cõpletorio cuſtodiam Domini propter timores nocturnos poſtulamus. Longi operis eſſet omnium verſuum rationem deſcribere, cum id præſertim eleganter præſtiterit Amalarius Fortunatus.

2 Dicitur verſus clara, & acuta voce, vt eo audito excitentur pigri, & reuertantur ad cor. Dicitur noctu ante lectiones, vt qui pſallendo laborauit, ſedeat iam, & requieſcat, & ad lectionum doctrinam vigilanter audiendam eleuetur, ne fortè ſedenti importuna irrepat dormitatio. Dicitur ſingulis horis diei ante collectam, ſiue orationem, quia ſcriptum eſt, *Ante orationem præpara animam tuam*. Paucos reperias, qui ſolliciti ſint omni cuſtodia ſeruare cor ſuum, & conſcientiam ſemper immaculatam exhibere, ideo neceſſe eſt maculas diluere ſubintrantes, quia dicit Pſalmus, *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus*. Hoc nimirum admonet verſus orationi præmiſſus, vt quicquid minus eſt feruoris, humilitas ſuppleat puræ confeſſionis. Si confiteamur peccata noſtra, ſi miſerias exponamus, ignoſcet nobis Deus, quia benignus, & miſericors eſt. Idcircò poſt verſum ſubdunt Monachi *Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon*, nam quid oremus ſicut oportet nos neſcimus, niſi ſpiritus qui poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, adiuuet infirmitatem noſtram

Eccli.18.23.

Pſalm.65.

Laur.Iuſtin. lign. vit. de orat. c.3. noſtram: Electorum mentes, ait Laurentius Iuſtinianus, ſi quas in ſe præſentis vitæ cogitationes inueniunt, pœnitentiæ ardore conſumunt, nec cogitationes ſuas extra ſe dilatari permittunt; ſed eo ſe diſtrictius in ſeipſos colligunt, quo feruentius aſſiſtere ante Deum per orationis ſtudium diſponũt: quia reuera abſque confuſione Deo vacare non poteſt, qui extra ſe mente inaniter extiterit dilatatus. Etiam ante cantica Euangelica verſibus præparamur, quia & modum orationis habent, & altiſſimam continent doctrinam, quam nec corde percipere, nec moribus exprimere poſſumus, niſi doceat nos veritas, illa inquam veritas quæ dicit, ego ſum via, veritas, & vita. Vnde & ipſa cantica ſtando cantamus, quia parati ſemper eſſe debemus ad currendam viam mandatorũ Dei per ſemitas Euangelij, ſicut ſcriptum eſt, *Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.* (Pſalm. 118.)

§. XIV.

De Lectionibus:

Antiquitas, vtilitas, & excellentia ſacrarum lectionum. Ritus lectionum explicatur. De benedictionibus. Cur Prælatus Domnus, & non Dominus nuncupetur. Dicta quædam obiter de hac voce. Sacra Scriptura cur difficilis.

1 *IN ſacris libris linguaque, & mente frequenter*
Verſare, aut etenim donat Deus iſta laborum
Præmia, vt abſconſæ lucis mens ſedula quiddam
Conſpiciat: vel certè iſtinc ea commoda carpit,
Vt per ſancta Dei capiat præcepta dolorem:
Aut quod poſtremum eſt animos hæc lectio rebus (Greg. Naz. carm. de lib. ſac. Scrip.)
Abſtrahit à fluxis ſtudia ad meliora vocatos.

Sic canit Gregorius Nazianzenus. Sacrarum enim lectionũ vſus ita interiorem hominem illuſtrat, vt meritò Dauidicum illud vſurpare poſſit, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.* (Pſalm. 118.) Lumen animæ, inquit Cæſarius Arelatenſis, & cibus æternus non eſt aliud niſi Verbum Dei, ſine (Cæſar. hom. 20.)

quo

quo anima nec videre poteſt, nec viuere: quia quomodo caro noſtra moritur, ſi non capiat cibum, ita & anima noſtra extinguitur, ſi non accipiat Dei verbum. Quod ſol diei, quod luna noctibus, quod ſtellæ nauigantibus, hoc eſt animę lectio. Diem ſtatuit pulſa criminum nocte, diuini amoris radijs calefacit, errantes in tenebris huius mundi ad viam reuocat, oppreſſis denique tentationum fluctibus tuta littora, portumque gratiſſimum deſignat. In ſacris literis legendis, teſte Philone Carpathiorū Epiſcopo, peccatores de proprijs erratis admonentur, & quomodo ſe caſtigent, corrigant, ac emendent apertiſſimè docentur, & quicquid homines alter alteri, vel dicere verentur, vel ignorant, hoc ſacræ literæ, & ſanctiſſimè audent, & vberrimè nouerunt. Scriptura enim ſacra, ait Magnus Gregorius, mentis oculis quaſi quoddam ſpeculum opponitur, vt interna noſtra facies in ipſa videatur. Ibi etenim fœda, ibi pulchra noſtra cognoſcimus. Ibi ſentimus quantum proficimus, ibi à profectu quam longè diſtamus. Sed verba Chryſoſtomi hic omittenda non ſunt initio homiliæ de paradiſo, & ſcripturis, quam habuit cum Eutropius deprehenſus eſt extra Eccleſiam. Suaue quidem eſt pratum, & hortus, vtroque tamen multò ſuauius ſpirat lectio diuinæ ſcripturæ. Illic ſiquidem flores inuenire eſt, ſed qui tempore marceſcunt: hic autem occurrunt ſententiæ in natiuo vigore perennantes. Illic aſpirat fauonius, hic afflat aura Spiritus ſancti. Illic ſpinæ pro muro obſepiunt hortum, hic Dei prouidentia tutum reddit lectorem. Illic cicadæ ſtridore ſuo obſtreperæ: hic prophetæ ſuaui iubilo perſonantes. Illic ex ipſo aſpectu quiddam oblectationis concipitur: hic autem ex ipſa mox lectione plurimum decerpitur vtilitatis. Hortus vno quopiam circumſcribitur loco: diuinæ autem Scripturæ omni loco terræ habitabilis circumferuntur. Hortus pro temporum qualitate ſeruit neceſſitatibus: ſcripturæ autem tam hiberno, quam æſtiuo tempore fructuum pondere degrauantur. Nihil verò aptius ad comparationem eorum, qui per ampla ſcripturarum ſtudia decurrentes aſſidua lectione animorum induſtriam exercent, nihil aptius inquam, quam ſedularum apum ſimilitudo. Iſtę enim, vt tumidis vtar verbis ſancti viri Aldhelmi Sciriburgenſis Epiſcopi, roſcido faceſſente crepuſculo tripudiantium turmarum exercitus per patentes campos gregatim diffundentes, modo

Philo in cap.4. Cant.

Greg. lib.2. mor. cap.1.

Chryſ. tom.1.

Aldelm. de laudib. Virginit. cap.2.

modò melligeris caltharum frondibus, ſeu purpureis maluarum floribus incubantes multa nectaris ſtillicidia guttatim roſtro decerpunt: modo flaueſcentes ſaliculas, & croceata geniſtarum cacumina circumuolantes fertilem prædam numeroſis cruribus,& coxarum oneribus aduehunt,quibus cerea caſtra conficiunt: modò teretes hederarum corymbos, & leuiſſimos florentis tiliæ ſurculos conſtipantes multiformem fauorum machinam anguloſis,& opertis cellulis conſtruunt. Eadem verò ratione mens religioſa per florulenta ſcripturarũ prata latè vagans bibula curioſitate decurrit. Nunc diuina priſcorum prophetarum Oracula certis aſtipulationibus iamdudum Saluatoris aduentum vaticinantia enixius inueſtigãdo: nunc antiquarum arcana legum ab illo mirabiliter digeſta,quæ bis quinis Memphitica regna plagarum afflictionibus crudeliter percuſſiſſe,& rubicundi tumentes Oceani gurgites ſacroſancti tactu viminis ex colubro nuper transfigurati in ſimulachro maceriæ altrinſecus ſequeſtraſſe,& poſt cœleſte colloquium cornutis vultibus incredulum fugaſſe vulgus deſcribunt, ſolicita intentione ſcrutando: nunc quadrifariã Euangelicæ relationis dicta myſticis Catholicorum Patrum commentarijs expoſita, & quadriformis Eccleſiaſticæ traditionis normulis ſecundum hiſtoriam, allegoriam,tropologiam,anagogen digeſta, ſolerter indagando. Apis autem propter peculiaris caſtimoniæ priuilegium Eccleſiæ ſpeciem portendere dicitur, quæ florentes ſaltuum ceſpites ineffabili præda depopulans dulcia natorum pignora, neſciens coniugij illecebroſa conſortia, fœtoſa quadam ſuauiſſimi ſucci de balſamo concretione producit. Eccleſia verò bis acuto Teſtamentorum mucrone hominum vitaliter corda tranſuerberans hæreditariam legitimæ æternitatis ſobolem caſto Verbi ſemine fœcundat. Hæc carptim ex Aldhelmo.

2 Filiorum ergò profectui ſedulo incumbens ſancta mater Eccleſia nocturnæ pſalmorum modulationi ſacrarum literarum, ſanctorumque Patrum lectiones inſerendas eſſe decreuit, quatenus defeſſi, & aberrantes eorum animi hoc pabulo reficerentur, hac luce illuſtrarentur. Parum eſt,ait vnus è primis Eccleſiæ Patribus, quod Dei plebem claſſico noſtræ vocis erigimus, niſi credentium fidem, & dicatam Deo deuotamque virtutem diuina lectione firmemus. Sic ſanctus ille Moyſes volumen legis cunctis audientibus legere cõſueuit,

Cyprian. præf. libro de exhort. martyrij.

Exod. 24. 7.

uit, vt rudis populus præceptis Domini diſceret obedire. Sic legis Deuteronomium continua lectione commemorari præcipitur, vt diſcant omnes timere Dominum, & verba eius cuſtodire. Deuter.31.11. Sic Leuitæ, iubente Eſdra in libro legis Dei, legebant diſtinctè, & apertè ad intelligendum rectè legendi modum edocentes. 2. Eſdræ 8.8. Sic ſeniores Iudeæ gentis inter bellorum preſſuras, ac innumeras calamitatum anguſtias ſe libros ſanctos habere pro ſolatio gloriantur. 1.Mac.12.9. Sic ipſe Chriſtus Redemptor noſter intrauit ſecundum conſuetudinem die Sabbati in Synagogam, & ſurrexit legere, & traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ. Luc.4.16. Sic denique in ipſo Eccleſiæ ortu lectiones ex Prophetis, & Apoſtolis in conuentu Chriſtianorum legi ſolebant, vt Paulus in fine epiſtolæ ad Coloſſenſes, & Iuſtinus martyr apologetico ſecundo pro Chriſtianis teſtes inſuperabiles oſtẽdunt. Hic vero vſus œcumenica ſanctione in Concilio Laodiceno ſtabilitus fuit, Concil. Laodic. cap.59. ordinemque lectionum per anni circulum legendarum Gelaſius Papa digeſſit, cuius ordinis accuratam rationem Rupertus Abbas Tuitienſis in fine librorum de diuinis officijs ſecundum datam ſibi ſapientiam explicauit. Diſt.15. C.ſancta Romana Eccleſia Rupert.l.12.c.24. & 25. Nam hiſtoria Regum, quæ ſtatim poſt Pentecoſten ponitur, primis duobus libris myſticè aſſimilatur primis Chriſtianitatis temporibus, quando paulatim creſcente fide vetus idololatria decidit, ſicut poſt regnũ Saul ſucceſſit Dauid vir ſecundum cor Dei. Duobus autem ſequentibus libris in diuiſione regni à domo Dauid, tempora ſignificantur hæreticorum, à quibus Eccleſia ſciſſa eſt. Sequuntur libri Salomonis, quia poſt certamina hæreticorum ſapientia enituit Doctorum Eccleſiæ, quos illorum contentiones excitarunt. Legitur deinde Iob, quia in pace Eccleſiæ non deſunt fidelibus tentationes ad probationem, & exercitium virtutis. Mẽſe verò Septembri libri quatuor percurri ſolẽt, videlicet Tobias, Iudith, Eſther, & Eſdras, per quos quatuor virtutes Cardinales indicantur: Tobias enim prudentiæ typum geſſit, Iudith fortitudinis, Eſther temperantiæ, Eſdras iuſtitiæ. Quia verò dum in hoc mundo peregrinamur à Domino inter virtutum exercitia vitiorum ingruunt bella, quatuor iam dictos libros prælia Machabæorum aptè ſequi conſueuerunt. Reliquo tempore vſque ad Natiuitatem Domini Prophetarum perſonant ſcripta, vt inter tenebras, & conflictus ſeculi vſque ad reditum Chriſti ſcripturæ nos illuminent, & conſolentur.

Hæc ferè *Rupertus*. A die verò Natiuitatis Chriſti vſque ad Septuageſimam nouum legitur Teſtamentum, magnuſq; Præco Euangelij Paulus auditur, vt diſcamus in nouitate vitæ ambulare. A Septuageſima autem vſque ad Paſcha, diebus nimirum luctus, & pœnitentiæ, veteris miſeriæ narrantur hiſtoriæ, à qua Chriſti ſanguine redempti ſumus. Demum Paſchali fulgente gaudio Apocalypſis B. Ioannis Apoſtoli nobis proponitur, poſt quam ſequuntur epiſtolæ canonicæ, vt de fine mundi ſanctis reuelationibus admoniti apoſtolicis doctrinis, & documentis nos diligenter ad finem noſtrum præparemus.

3 Concilium Carthaginenſe, ſiue illud tertium fuerit, vt in collectionibus conciliorum prænotatur, ſiue ſextum, vt mauult Baronius, etiam paſſiones Martyrum legi in Eccleſia permiſit, cum anniuerſarij dies eorum celebrantur. Gelaſius Papa in Decreto habito cum 70. Epiſcopis, poſt ſacras Scripturas, ſanctaſque ſynodos vniuerſales, & opuſcula omnium Patrum orthodoxorum, atque epiſtolas decretales ſummorū Pontificum, recipi item iubet geſta ſanctorum Martyrum. Sed ideò, inquit, ſecundum antiquam conſuetudinem ſingulari cautela in ſancta Romana Eccleſia non leguntur, quia eorum qui conſcripſere nomina penitus ignorantur. De eadem re Hadrianus Papa in epiſtola, qua refellit obiectiones aduerſus ſeptimam ſynodum, hæc habet: Vitæ Patrum ſine probabilibus auctoribus minimè in Eccleſia leguntur: nam ab orthodoxis titulatæ & ſuſcipiuntur, & leguntur. Magis enim paſſiones ſanctorum Martyrum ſacri canones cenſuerunt vt liceat eas in Eccleſia legi, cum anniuerſarij dies eorum celebrantur. Paratæ ſunt igitur lectiones, vt in ſanctorum feſtiuitatibus eos qui diuinis laudibus vacant loqui faciat ſermo qui tacet, vt eleganter ait Berengoſius Abbas. Parata ſunt ſcripta ſanctorum Patrum, vt loquitur in dialogis de fide Cæſarius, quæ nihil aliud quam flores ſunt, qui aqua manante ex latere Chriſti irrigantur, eius ſanguine tinguntur, totumq; mundum ſuaui odoris fragrantia replent. Primus qui in Italia diuinum officium ordinauit diſtinguendo libros veteris, & noui teſtamenti, prout hodie leguntur, ſi vera tradit Hieronymus Rubeus, fuit ſanctus Eleucadius Rauennæ Archiepiſcopus, qui viuere deſijt anno Domini 112. Magnus autē Carolus Imperator, vt tradit Sigibertus in Chronico, per ma-

num

Baron. ann. 419. num. 95.
In epiſtolis ſumm. Pont. tom. 1. par. 2.

Hadrian. ep. 3. pagin mihi 749.

Bereng. ſer. 1. de Martyr.

Cæſar. dial. 1. inter. 1.

Rubeus hiſt. Rauennat. lib. 1.

Sigibert. an 807.

num Pauli diaconi ſui decerpens optima quæque de ſcriptis Catholicorum Patrum lectiones vnicuique feſtiuitati conuenientes per circulum anni in Eccleſia legendas compilari fecit. Iacobus Pamelius lectionum antiquitatem demonſtrat in Latinorum liturgicis, vbi in hanc rem teſtimonia ſanctorũ Patrum plurima affert. Quæ verò lectiones ad præſcriptum ſacrorum canonum legi debeant, docet Radulphus Tungrẽſis, vt nulla ſcilicet apocripha hiſtoria, nulla profana nouitas introducatur: verum vt præcipit Monachorum magiſter, codices legantur in vigilijs tam veteris teſtamenti, quam noui diuinæ auctoritatis, & expoſitiones eorum, quę à nominatiſſimis doctoribus orthodoxis, & catholicis Patribus factæ sũt. Inter errores Agobardi Lugdunenſis Epiſcopi non minimus ille eſt, quem in opuſculis de veteri ritu canendi pſalmos, & de correctione Antiphonarij propugnat, nihil ſcilicet in diuinis officijs audiri debere, niſi ſacram ſcripturam, ne inquit ignem alienum offeramus Domino, quaſi non ſit à Deo omnis ſermo verus. Magnus Gregorius cum audiſſet publicè ad vigilias legi in Eccleſia Rauennenſi ſua commentaria in Iob, ſcripſit de hac re Ioanni eius Eccleſiæ ſubdiacono in hæc verba. Illud quod ad me quorumdam relatione perlatum eſt, quia Reuerendiſſimus frater, & coëpiſcopus meus Marinianus legi commenta B Iob publicè ad vigilias faciat, non gratè ſuſcepi: quia non eſt illud opus populare, & rudibus auditoribus impedimentum magis, quam prouectum generat. Sed dic ei vt commenta pſalmorum legi ad vigilias faciat, quæ mentes ſecularium ad bonos mores pręcipuè informant, Habendus igitur in lectionibus delectus eſt, ſapientibus enim, & inſipientibus debitores ſumus.

Pamel. Liturg. to. primo.

Radulph. pro. 3. 11.

Bened. reg c. 9.

Greg. l. 10. ep. 21.

4. Non facilè dixerim, quam conuenienter id ab antiquis inſtitutum ſit, vt orationi ſubdatur lectio, rurſumque lectionem excipiat oratio: nam cùm oramus, cum Deo loquimur; cùm legimus, Deus loquitur nobiſcum. Per orationem mundamur à pęccatis, per lectionem diſcimus quid facere, quid cauere, quò tendere debeamus. Diſertiſſimè Bernardus libro de modo orandi, ſeu verius Guigo Cartuſienſis hactenus ſub Bernardi nomine citatus: Beatæ vitæ dulcedinem lectio inquirit, meditatio inuenit, oratio poſtulat, contemplatio deguſtat. Vnde ipſe Dominus dicit, *Quærite, & inuenietis, pulſate & aperietur vobis*. Quærite legendo, & inuenietis meditando:

Guigo Cart. in ſcala clauſtraliũ cap. 1.

ditando: pulſate orando, & aperietur vobis contemplando. Lectio quaſi ſolidum cibum ori apponit, meditatio maſticat, & frangit, oratio ſaporem acquirit, contemplatio eſt ipſa dulcedo, quæ iucundat, & reficit. Denique ingens bonum eſt lectio, ait Chryſoſtomus, quæ facit animam optimis moribus præditam, & mentem in cœlum transfert. Porrò ritus, quo legi ſolent lectiones hic eſt; Poſt pſalmos dicitur verſus, vt à pſalmodia ad lectiones vertatur intentio. In pluribus Eccleſijs ſequitur poſt verſum Abſolutio, itemque oratio Dominicalis: quia enim in maleuolā animam non introibit ſapientia, mundari cor debet, atque per orationem præparari ad audiendum verbum Dei, quatenus precibus noſtris propitiatus is qui dat omnibus affluenter, adaperiat cor noſtrum in lege ſua, & in præceptis ſuis, aperiatque ſenſum ad intelligēdas ſcripturas. Lector verò accepto codice licentiam petit legendi à Prælato, vel Sacerdote dicens, *Iube Domne benedicere*: quia, vt dicit Rupertus, Nemo niſi miſſus, aut permiſſus officium prædicandi vſurpare debet, quomodo enim prædicabunt niſi mittantur? Non tamen petit ſe à Sacerdote benedici, ſed vt iubeat ſibi à quocunque alio benedictionem impertiri, cuius rei myſterium ediſſerit his verbis Petrus Damianus. Lecturus magnæ humilitatis gratia non à Sacerdote, ſed ab eo cui Sacerdos iuſſerit ſe poſtulat benedici dicens, *Iube Domne benedicere*. Sacerdos autem, vt tantæ humilitati vicem reddat, non ſubiecto cuiquam benedicendi delegat officium, non per ſemetipſum benedictionem dare præſumit, ſed potius vt à Deo, qui eſt ſuper omnia benedictus, prærogetur expoſcit. Hic ritus benedicendi antiquiſſimus eſſe videtur: nam in manuſcriptis Græcorum Patrum homilijs plerumque præfixa reperiuntur hæc verba, εὐλόγησον πάτερ *benedic Pater*, quod Iacobus Gretzerus ex antiquo more petendi benedictionem à Prælato, priuſquam legere quis inciperet, deriuaſſe arbitratur. Quare & in multis ſermonibus Sācti Ephræm hęc eadem verba prænotata videmus, quia eius ſcripta publicè in Eccleſia legi ſolebant, vt teſtatur D. Hieronymus. Hac autem voce benedicendi antiquos etiam Ethnicos vſos fuiſſe ex multis ſcriptoribus conſtat. Cicero pro Sextio: Cui benedixit vnquam bono? benedixit? imò quem fortem, & bonum ciuem non petulantiſſimè eſt inſectatus? Ouidius.

Chryſ. hom. 35. in Geneſ.

Rupert. l. 1. c. 12.

P. Damian. lib. de Dom. vobiſcum cap. 2.

Gretzer. to. 3. de Cruce in orat. Alexan. de crucis inuent.

Hieron. de viris illuſtr.

Ouid. 4. Triſt.

Scis

Scis benè cui dicam poſitis pro nomine ſignis.

Plautus in Milite glorioſo. Plaut.mil. gl. ac. 4.ſc.8.

Conſerui, conſeruaque omnes benè valete, & viuite,
Benè quaſo dicatis inter vos, & mihi abſenti tamen.

Idem in Caſſina. Caſ.a. 2.ſc.5.

Benedicite, Dijs ſum fretus, Deos ſperauimus.

Et in Aulularia. Aulul.ac.4.ſc.vlt.

——Bono animo es, & benedice.

Et alibi. Aſinar.ac.3.ſcen. vlt.

Eia benedicite, ite intro, valete.

Extant autem de benedictionibus doctiſſimæ lucubrationes prædicti Gretzeri, quibus nihil addi poteſt. Illud etiam obſeruandum non Dominum vocari Prælatum, ſed Domnum, ablata literula, quæ appellatio, cum ad monachos maximè pertineat, aliquanto fuſius explicanda eſt.

5 Ioannes Buſæus, & Nicolaus Serarius huic voci initiū dediſſe autumant humilem Chriſtianorum modeſtiam, qui integrum Domini nomen ei ſoli reſeruarint, de quo pſallimus, Tu ſolus Dominus, tu ſolus altiſſimus. Vnde vulgatus extitit verſus. Buſæus in not. ad ſer.4.Petri Bleſē. Serar. lib.1.de Litanijs cap.13.

Cœleſtem Dominum, terreſtrem dicito Domnum.

Sanè Tertullianus eos Imperatores obiurgans, qui ſublimem diuinitatis titulum ſuperbè aſſumebant, Auguſti moderationem commendat, qui ne Dominum quidem dici ſe volebat: hoc enim, ait, Dei eſt cognomen. Atque idipſum de Auguſto teſtatur Suetonius his verbis. Domini appellationem vt maledictum, & opprobrium ſemper exhorruit, Dominumque ſe appellari ne à liberis quidem, aut nepotibus ſuis, vel ſeriò, vel ioco paſſus eſt. Eamdem Domini appellationem Alexandrum Seuerum reſpuiſſe ſcribit in eius vita Aelius Lampridius. Idem de Tiberio aſſerit Tacitus, De Iuſtiniano Imperatore, & impia Theodora eius coniuge hæc notat Procopius Cæſarienſis in hiſtoria ἀνέκδοτα: Antiquitus etiā qui Cęſarem alloquerentur, Imperatorem compellarunt, coniugemque Imperatricem. At quiſquis cum alterutro horum Auguſtorum ſermones miſceret, Imperatoremue, aut Imperatricem non Dominum, Dominamque nominaſſet, is verò rudior, ac procax habebatur, & quaſi fœdiſſimè lapſus abigebatur. Sed & teſte Seneca, olim Dominum Patremfamilias appellauerunt, idque modeſtiæ, ac humanitatis cauſa. Solebant

Tertull. apolog. cap.34. — Sueton.in Aug. cap.53. — Lamprid.in Alex. cap.4. — Tacit.2.Annal. — Procop.in ſin hiſt. arcanæ. — Senec.ep.47.

bant quidem Romani obuios quoſque Dominos ſalutare, ſed hoc dumtaxat, cum nomen proprium neſcirent, vel ſtatim memoriæ non occurreret. Conſtat ex Seneca initio epiſtolæ tertiæ, & ex Martiali his verſibus.

Martial. libro 1. epig. 113.

Cum te non noſſem, Dominum regemque vocabam,
Cum benè te noui, iam mihi Priſcus eris.

Id. lib. 1. ep. 68. & lib. 5. epig. 58.

Item. *Cum voco te Dominum, noli tibi Cinna placere,*
Sæpè etiam ſeruum ſic reſaluto meum.

Baron. an. 416. num. 13. Cerda aduerſar. cap. 77. Odo ſer. de combuſt. baſilicæ Sãcti Martini. Baron. ad diẽ 25. Sept.

Obſeruãt Baronius, & Ludouicus de la Cerda clariſſimis olim viris, & fœminis, præſertim Eccleſiaſticis, atque ipſis quoque ſanctis hoc Domni, & Domnæ prænomen attributum fuiſſe. Sanctus Odo Cluniacenſis Abbas ſanctum Martinum Domnum vocat. Apud Baronium in notis ad Romanum Martyrologium extat Epitaphiũ S. Anathalonis primi poſt S. Barnabam Mediolanenſis Epiſcopi à S. Mirocle conſcriptum ante annos mille, & multò amplius, cuius primus verſus hic eſt.

Petri hoſpes, ſancteque Anathalon, Domne probate.

Briſſon lib. 7. de formul.

Apud Briſſonium legitur teſtamentum Hadoindi Epiſcopi Cenomanenſis, in quo ſancti Martyres, & Apoſtoli, ſicut & viri illuſtres ſemper Domni appellãtur. In fine hiſtoriæ Apoſtolicæ Aratoris Subdiaconi hæc inſcriptio reperitur ex antiquiſſimo Codice manuſcripto. Beato Domno Petro adiuuante oblatus huiuſmodi Codex ab Aratore excomite domeſticorum, excomite priuatarum, viro religioſo, ſubdiacono S.R.E. ſancto, atq; apoſtolico viro Papæ Vigilio, & ſuſceptus ab eo ante confeſſionem Beati Domni Petri. In Litanijs, quas Serarius vetuſtiſſimas ſe vidiſſe teſtatur, ſummus Pontifex Domnus Apoſtolicus nuncupatur. Eadem vox paſſim occurrit apud Gregorium Magnum, Goffridum Vindocinenſẽ, Petrum Bleſenſem, Ennodium, & alios. Nunc etiam in Hiſpania, & maxima Italiæ parte illuſtres, & ſummates viri Domni vocantur, quem titulum olim quoque Regibus attributũ

Caſſiod. lib. 8. variar. epiſt. 5.

conſtat ex Caſſiodoro. Sicut autem nos dimidiato vocabulo Italicè *Don* pro Domno dicimus, ita eamdem ſycopen amare Græcos inuenio, qui *κύρος* pro *κύριος* ponunt, & breuius aliquando *κύρ*: vt obſeruat Gretzerus in notis ad orationem Germani Patriarchæ. Quidam vir doctus non à Domino per ſyncopen, ſed à voce Hebraica *Adon*, quæ Dominum ſignificat, ſublata per aphæreſim prima litera, & latino more inflexo, vocabulo Domni appellationem deriuaſſe exiſtimat. Sed hæc

Gretzer. tom. 2. de Cruce.

opinio

opinio qua nitatur probabilitate viderint doctores. Non eſt autem hic omittenda S. Benedicti regularis inſtitutio. Is enim poſtquã præcepit nulli licere aliũ puro nomine appellare, iubet deinde à iunioribus ſeniores vocari Nonnos, Abbatẽ verò, quia Christi vices agit, Domnum appellari decernit. Quam regulæ iuſſionem ſic ex vſu ſuorum temporũ interpretatur Smaragdus, vt nõ ſolum Abbas, ſed etiam cæteri Monachi Domni vocarentur. Sicut, inquit, tũc apud illos paterna exhibebatur reuerentia, vt priores vocarentur Nonni: ita nunc apud nos exigitur hodie, vt ipſa paterna reuerentia priores noſtri à nobis vocentur Domni. Non eſt igitur recens inuentum, quod Monachi omnes indiſcriminatim Domni vocentur, quod noſtris hiſce temporibus multò potiori ratione ab vniuerſis monaſticis congregationibus ſancitum videtur, vt à Mendicantiũ ordinibus ipſa nuncupatione ſecernerentur. Abijt nunc in deſuetudinem Nonni, & Domni diſcrimen, quod tamen non rei, ſed vocis fuiſſe ex veterum monumentis conijcio. Vt enim Domnos viros præſtantiſſimos honoris, ac reuerentiæ gratia vocitamus: ita per Nonnum intelligi paternam reuerentiam S. Benedictus aſſeuerat. Illi etiam qui ſanctitatis titulo inſignes erant Domni dicebantur, quos item Nonnos dici reperio apud Arnobium: Terrenæ mentes, ait, interficiuntur hoc ordine: ſi ille qui ſanctus, & Nonnus vocatur, ſic agit; ego quis, aut quotus ſum, vt non agam? Eamdem vocem adulationis notam fuiſſe teſtatur Hieronymus: Quæ in adulationem tui ſanctum, Nonnumque coram te vocat. Vbi malè in quibuſdam codicibus irrepſit, ſanctum nonnunquam. Xiphilinus auctor Græcus virgines Nonnas vocat: Quæ vox frequentius pro ſanctimoniali vſurpatur. In Pœnitentiali S. Fulberti; ſi quis Nonnam corruperit, ſeptem annis pœniteat. Rurſum Hieronymus: Quia maritorum expertæ dominatum viduitatis præferunt libertatem, caſtæ vocantur, & Nonnæ. At de Domni, Nonnique appellatione hæc notaſſe ſufficiat. Iam ad ritum lectionum regredior.

Bened. reg. c.63.

Smaragd. in c.63. regulæ.

Arnob. in pſ.105.

Hieron. ep.47.

Xiphil. n. in Domitiano.

Hieron. ep. ſt.22

6 Cum legitur lectio ſedere ſolemus exemplo Christi ſedentis inter doctores, vt eos audiret, nã ſeſſio propter quietem attentioni maximè ſeruit: &, vt docet Ariſtoteles, ſedendo, & quieſcendo animus fit ſapiens. Nec vacat ſeſſio, ait Bernardus, tranquillitatis inſigne eſt. Altum verò ſilentium ſeruandum eſt, dum leguntur lectiones. Nam, vt loquitur

Ariſtot. 7. Phyſic.

Bern. de conſid. lib.5. cap.4.

Chryſo-

Chryſ. hom. 14. in Gen.

Chryſoſtomus, ſi cùm regiæ leguntur literæ vbique eſt ſilentium, abeſtque ſtrepitus, & tumultus, omnibus aſtantibus, & aures arrigentibus, vt ſciant quæ regijs literis manifeſtentur: & quiſquis vel parum tumultuatus fuerit, & quæ leguntur interruperit, in magno periculo eſt: multò magis cum leguntur diuinæ lectiones cum magno timore, & tremore aſtandũ eſt, & altam habendum ſilentium, & pellendæ cogitationes turbulentæ, vt quæ dicuntur intelligere poſſitis. Annon creditis quod hæc quæ leguntur ſunt à Deo? Sunt epiſtolæ ad nos è cœlo miſſæ? cum timore igitur audiamus quæ dicũtur.

Id. hom. 3. in 2. ad Theſſ.

Ethnicis quoque ſolemne erat in templis proclamare, *Fauete linguis*, nimirum vt ſacra cum debita veneratione perficerentur, nulla voce non mala ſolum, vt inquit Seneca, ſed ne bona quidem obſtrepente. Quod & illud quoque indicabat ex Briſſonio *σίγα, πᾶς ἔστω λεώς*, *Tace, omnis eſto mutus*. Sanè in Gentilium templis nefas fuiſſe expuere, aut naſum emũgere ſcribit Arianus. Quem morem commendans Quintilianus, ait: In templo verbis parcimus, animos componimus, tacitam mentem velut in ſolitudine, velut in ſecreto quodam cuſtodimus. Sunt autem multi, qui cum leguntur lectiones, tametſi lingua taceant, mente tamen diſtrahuntur, de quibus audeo dicere cum Origene, quia cum legitur Moyſes, iam nõ velamen ſuper cor eorum, ſed paries quidam, & murus poſitus eſt. Quoties ergo dominica nobis panduntur eloquia, mens euigilet, vt ait Chryſologus, animus intendat, vt poſſit intellectus ſcientiæ cœleſtis intrare ſecretum. Quid enim prodeſt lectione continua tempus occupare, ſicut ſcribit quidam vir pius, ſanctorum geſta & ſcripta legendo tranſcurrere, niſi ea etiam maſticando, & ruminando ſuccum eliciamus, & tranſglutiendo vſque ad cordis intima tranſmittamus, vt ex his diligenter conſideremus ſtatum noſtrum, & ſtudeamus eorũ opera agere, quorum facta cupimus lectitare? Optimè de hac re S. Antiochus: Qui opus tractat ſpirituale, dum diuinas legit ſcripturas, quæcunque occurrunt vniuerſa in ſeipſum debet tacita cogitatione reflectere, & non in alterum. Item Marcus Eremita: Legens verba ſanctæ Scripturę, opere ipſa exequaris, & ne glorieris de nuda eius cognitione.

Senec. cap. 26 de vita beata.
Briſſon. lib. 1. de formul.
Arian. Epict. lib. 4. cap 12.
Quintil. decl. 365.
Origen. hom 12. in Exod.
Chryſol. ſer. 139.
Guigo Carthuſ. in ſcala clauſtral. cap. 12.
Antioch ho. 70.
Marc. Erem. lib. de lege ſpirituali cap 87.

7 Cum verò audituri ſumus ſacrarum Scripturarum lectionem, orare cum Propheta debemus, & dicere, *Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.* Tãta eſt enim

pſalm. 118.

carum

earum profunditas; tanta obſcuritas, vt illarum penetrare myſteria nemo valeat, niſi ſenſum aperiat ad intelligendum ille qui aperit, & nemo claudit. *Tenebroſa eſt aqua in nubibus aëris,* inquit Gregorius Magnus, quia obſcura eſt ſcientia in Prophetis. Et Auguſtinus ad Voluſianum ſcribens, Tanta eſt, ait, Chriſtianarum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere. Oritur hæc obſcuritas, ſeu difficultas ex multiplici capite. Primò quidem ex Hebraico idiomate, quo ferè omnes cõſcriptæ ſunt, vt obſeruat Euthymius. Hæc autem lingua à cæteris omnibus aliena cum nullis Europæ communicat: vnde factum eſt, vt de Iudæis ſileant Græci, & Latini hiſtorici, nec niſi quędam mendacia ſcribant ore tenus accepta à finitimis gentibus, quę ſemper Hebræis fuerũt infenſę, qualia ſunt ea, quę Trogus, & Tacitus mentiuntur: Deinde ſacrę literę tropis abundant, & ſenſibus myſticis, pro quorum intelligentia ſancti Patres plures regulas, & canones tradiderunt, multumque laborarunt, nec tamen omnia ſunt aſſecuti, & ſæpè diſſentiunt inter ſe in vnius ſententiæ expoſitione, vt docet Fulgentius lib. 2. ad Monimum. His accedit myſteriorum altitudo, quibus plenę ſunt omnes paginę vtriuſque teſtamenti. Denique, teſte Auguſtino, diuinitus prouiſum eſt, vt multa in ſcripturis obſcurè dicta contineantur, quę denſiſſimam caliginem obducunt, ad edomandam laborre ſuperbiam, & intellectum à faſtidio reuocandum, cui facilè inueſtigata plerumque vileſcunt. Cum ergo leguntur ſcripturę magno ſtudio eis attendamus, facientes quod ait Pſalmographus, *In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Tunc enim bona ſunt verba Domini, inquit Remigius Altiſiodorenſis, ſi opere impleantur, ſi cor labijs conſentiat. Poſt lectionem vertitur lector ad Dominum dicens, *Tu autem Domine miſerere noſtri*: quia ipſum legẽdi munus ſine aliqua culpa peragi nequit. Si rectè legit, animum tentat elatio: ſi malè, vana ſequitur confuſio. Semper ideò miſericordia Dei indiget qui legit, ne opus per ſe bonum vel ſuperbię contaminet vitium, vel damnabilis verecundiæ pudor inficiat. Succinit chorus *Deo gratias,* quod ad totam lectionem refertur: gratias namque agimus Domino, quod panem ſuę doctrinę nobis frangere dignatus ſit, & animas eſurientes ſapien-

Pſalm. 17. — Greg. hom. 6. in Ezech. — Aug. epiſt. 3. — Euthym. præf. in pſalm. — Fulg. l. 2. ad Mon. cap. 14. — Aug. lib. 2. de doctrin. Chriſt. c. 6. — Pſalm. 118. — Remig. in Mich. cap. 2.

tię pabulo recrearit. Hęc autem vox *Deo gratias* antiquiſſima eſt, eaque olim vtebantur Monachi, cum ſibi inuicem occurrerent. Teſtis eſt Auguſtinus Donatiſtas redarguens, qui noſtrum *Deo gratias* irridebant; vt ſcias recentiores hęreticos omnem errorum luem iam à Patribus damnatam ab inferis reuocaſſe.

Aug. in pſ. 132.

§. XV.

De Reſponſorijs.

Reſponſoria quid ſignificent. Cur prolixius cantentur. Quis eorum auctor. Quo ritu dicantur.

1 QVi aurum, & argentum, in quo confidunt homines, ingentiſue pretij ſplendidiſſimas gemmas repererit, nō publicè hominum auaritiæ diripiendas proſtituit, ſed in intimis penetralium receſſibus centum clauibus ſeruandas abſcondit. Eadem prorſus ratione qui verbum Dei fidele, immaculatum, conuertens animas, deſiderabile ſuper aurum, & lapidem pretioſum auribus corporis, & cordis perceperit, ſeruare illud, & cuſtodire debet non auditor obliuioſus factus, ſed memor ſemper mandatorum Dei ad faciendum ea. Sicut qui theſauros effodiunt, inquit Chryſoſtomus, non ſolum in ſuperficie fodiunt, ſed in profundum deſcendunt, & penitiores terræ ſinus ſcrutantur: ita nos pari diligentia ſpiritualem theſaurum in verbis reconditum inquirere debemus. Diripi autem ſpiritualis theſaurus nequit, & vbi in promptuaria mētis noſtræ reconditus fuerit, ab omnibus inſidijs eſt ſecurus: modo per ignauiam locum non demus ei, qui illum nobis auferre cupit. *Fili mi*, ait Sapiens, *cuſtodi ſermones meos, & præcepta mea reconde tibi*. Beati ſunt qui audiunt verbum Dei, ſed ſi cuſtodiunt illud. *Si hæc ſcitis*, dicit Dominus, *beati eritis ſi feceritis ea*. Hoc ſignificant ex antiqua ſapientum traditione Reſponſoria, quæ lectiones ſubſequi, eiſque conſonare ſolent. Quid enim habet emolumenti virtutem cognoſcere, ſi meliora videntes, & probantes ſequamur deteriora? Diuinorum

Chryſ. hom. 8. in Geneſ.

Idibid. hom. 5.

Prou. 7. 1.

Ioann. 13. 17.

uinorum quippe ſermonum meditatio, ac lectionis auſcultatio, ait rurſum Chryſoſtomus, in bona opera deſinere debet. Et quidam profanus: Hic fructus legendi eſt, æmulari ea quæ in alijs probes, & quæ maximè inter aliorum dicta mireris in aliquem vſum tuum opportuna deriuatione conuertere. Itẽ Gregorius magnus: In nobiſmetipſis debemus transformare quod legimus, vt cùm per auditum ſe animus excitat, ad operandum quod audierat, vita concurrat. Ideò, iuxta ſententiam Epicteti, in noſtris lectionibus nõ proficimus, quia dumtaxat ea intentione legimus, vt ſciamus: nec ſtudium noſtrũ ad actionem, & morum compoſitionem dirigimus. Amicitiã ſuam non audientibus legem, ſed facientibus quod præcipit lex, legis & mandatorum auctor pollicetur. *Vos*, inquit, *amici mei eritis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis*. Sicut igitur vnamquamque lectionem congruum, & conſonum excipit Reſponſorium; ita diuinorũ ſermonum auſcultatio in copioſam deſinat bonorum operum fructificationem. Pulcherrimus ordo hic eſt, vt ex cœleſtium mandatorum auditu ſanctarum operationum vſus inoleſcat.

Chryſ. in pſ. 118. v. 48.
Macrob. lib. 5. Satur. cap. 1.
Greg. lib. 1. mor. cap. 10.
Epictet. apud Arrianum lib. 4. c. 4.
Ioan. 15. 14.

2 Ipſe cantus, quo Reſponſorium cantatur, laborẽ actiuæ vitæ ſubindicat: crebertimæ enim ſub eadem ſyllaba plurium notarum excurſiones, vocum itidem difficiles ſaltus, ſublimes elationes, infimæ depreſſiones, frequentes ac ſubitæ mutationes indicia ſunt multiplicium laborum, quos in mandatorum cœleſtium executione ſubire debemus. Docet Stephanus Eduenſis Epiſcopus, cui conſentit Hugo Victorinus, Reſponſorium ſignificare aſſenſum, quem auditores lectioni, eiuſque monitis præbuerunt: atque ideo dicitur Reſponſorium, quia reſponſio ſecundum voluntatem interrogantium aſſenſus eſt, vel conceſſio: ſiue, vt Rupertus docet, Reſpõſoria dicuntur, quia reſpondent lectionibus, triſtia triſtibus, læta lætis: vel quia choro reſpondente cantantur. Quomodo verò, & à quibus Romanis Pontificibus mutatus ſit cantus in Reſponſorijs oſtendit Amalarius initio libri de ordine Antiphonarij. Aſſerit Iſidorus Reſponſoria ab Italis inuenta fuiſſe. At Sozomenus auctor eſt S. Ioannem Chryſoſtomum reſponſorias cantiones inſtituiſſe ad æmulationem Arianorum, qui in cœtus diſtributi alternarim, & ad modum Reſponſoriorum canebant, & corollaria adijciebãt in ſectæ ſuæ gratiam compoſita. Reſponſorij verſus ab vno ſolo cantatur, per quod ſingulari-

Steph. Eduen. lib. de ſacr. altaris cap. 12.
Hugo in ſpec. c. 7.
Rupert. lib. 1. c. 15.
Iſidor. de Eccleſ. off. lib. 1. cap. 8.
Sozom. lib. 8. c. 8.

Fff 2 tas

tas operationum deſignatur. Chorus autem repetit poſt verſum partem Reſponſorij, vt idipſum dicamus omnes, & non ſint ſchiſmata in nobis: quia autem opera noſtra imperfecta ſunt, ideò ex parte tantum repetitur. Additur in quibuſdam *Gloria Patri* in gratiarum actionem ei, qui dedit nobis velle, & perficere: & in confeſſionem fidei, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo. Hæc eſt autem diſcretio, inquit Concilium Toletanum, vt in lætis ſequatur *Gloria*, in triſtibus Reſponſorij principium repetatur. Poſt capitula, quæ breues lectiones ſunt, breuiora ſequuntur Reſponſoria, vt præcedenti doctrinæ ſubſequens operatio conueniat. Nocturno tempore longiores, diurno breuiores recitantur lectiones; quia nox ad contemplandum, dies ad agendum tributa videtur; contemplatio autem longior, actio breuior eſſe debet, quia qui minoratur actu percipiet ſapientiam. Tempore Paſchali in fine Reſponſorij adiungitur *Alleluia*, quod lætitiæ additamentum & gloriam Dominicæ reſurrectionis reſpicit, & feruentius benè operandi ſtudium ſacris illis diebus oſtendit.

Concil. Tolet. 4. cap. 15.

§. XVI.

De Capitulis.

Capitulum quid ſit. Quare ſingulis horis, & quo ritu recitetur.

1 Breuis quædam lectio è diuinis libris deprompta, quam in ſingulis officijs recitamus, à nõnullis antiquioribus collectio, lectiuncula, & verſiculus dicebatur, à D. autem Benedicto lectio, ab omnibus communiter Capitulum nuncupatur. Huius nominis ratio eſt, quia capitula vt plurimũ breuia capita ſunt epiſtolarum, quæ in Miſſa leguntur. Eſt autem capitulum, teſte S. Anſelmo, breuis multorum complexio, ſic dicta quia breuiter capit totam ſummam. Nam per hoc quod diminutiuum eſt Capitulum deſignatur breuitas: & per hoc quod venit à capite, vel à capio, intelligitur quod magnum ſenſum capiat, & ſit breue caput multorum, quæ latè diffe- runtur. Capitula ſecundum alios breues quædam partitiones

Concil. Agathẽſe cap. 30.

Benedict. in reg. cap. 13. & 17.

Anſelm. ſeu quiſquis eſt auctor in c. 8. Ad Hebr.

nes ſunt, & in ſolo Euangelio Marci erant olim 235. A Ioanne Chryſoſtomo ἀνακεφαλαίωσις ſiue capitulum reductio in ſummã dicitur, cùm quę prolixè dicta ſunt cõpendiosè dicũtur. Xenophon totius rei ſummarium κεφάλαιον id eſt capitulum vocat. Plato eadem voce vtitur pro eo quod in aliqua re ſummum, & pręcipuum eſt. Notat Venerabilis Beda exẽplo gentis Iſraëliticæ, quæ tempore Eſdræ legebat in volumine legis quater in die, hunc morem in Eccleſia inoluiſſe, vt per ſingulas diurnę pſalmodię horas lectio vna de veteri, ſiue de nouo teſtamento cunctis audientibus ex corde dicatur: & ſic apoſtolicis, ſiue propheticis verbis confirmati ad inſtantiam orationis genua flectant. Horis nocturnis plures lectiones, & longiores dicuntur, quia tunc à laboribus operum ceſſantes liberiores aures diuinis auſcultationibus accommodamus. Stamus ad diurnas, quia breuiores. Non præmittitur benedictio, quia à Prælato, vel Sacerdote dicuntur, cuius eſt alijs benè precari. In fine non dicitur, *Tu autem Domine*, quia in breui lectione facilius eſt culpam euitare, cum præſertim à viro perfectiori recitetur. Sine titulo leguntur, quia Sacerdotes docti eſſe debent in diuinis Scripturis. Sermonibus autem ſanctorum Patrum titulus præfigi ſolet, quia multiplicem eorum doctrinam non omnes Eccleſiaſtici viri, vel ſcire poſſunt, vel eius meminiſſe ſi ſciant. Poſt capitulum reſpondemus *Deo gratias*, vt pro ſingulis gratiæ donis gratias agentes locum gratiæ faciamus in nobis, & cum gratiarum actione petitiones noſtræ innoteſcant apud Deum.

Chryſ. ad Epheſ. hom. 1.

Xenoph. libro 6. Cyripæd.

Plato 1. de legib.

Beda lib. 3. expoſ. in Eſdr c. 28.

2. Eſdr. 9. 3.

§. XVII.

§. XVII.

De Collectis.

Collecta nomen æquiuocum. Collectarum primi auctores. D. Benedictus benedictionis nomine Collectam indicat. De ſalutatione Dominus vobiſcum, *quæ collectis præmittitur. Notantur quædam de vltima collectarum clauſula, & de hac voce* Amen.

1 INter minores officij diuini partes locum potiſſimum tenent breuiuſculæ orationes, quas Collectas nuncupamus, vel quia collectę ſunt ex auctoritate diuinarum ſcripturarum: vel quia Sacerdos, vt notat Innocentius Papa, totius populi preces colligit, & refert ad Deum: vel quia huiuſmodi precationes populo in vnum collecto fieri ſolent, idque Pamelius obſeruat ad ea verba Tertulliani, Quomodo colligemus, quomodo Dominica ſolemnia celebrabimus? Atque hoc ſenſu phraſis eſt antiquis Patribus, & hiſtoricis Eccleſiaſticis valdè vſitata collectas agere, conuenire ad collectam, pro eo quod communiter dicimus Eccleſiam aliquam orationis gratia adire. Etiam in veteri teſtamento cœtus fidelium, dieſque ſolemnes collecta dicebantur. Eadem voce pro conuentu, & congregatione fratrum ad orationem ſimul conuenientium vtitur paſſim S. Pachomius in regula, quam Angelo dictante conſcripſit. Paulus Apoſtolus collectarum voce vtitur pro eleemoſynis, quæ ad alendos pauperes colligebantur: *De collectis autem, quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinaui Eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite: vt non cum venero tunc collectæ fiant.* Scribit Caſſianus Sacerdotem poſt pſalmos collegiſſe omnium preces, vnde vſus Collectarum. Vranius in vita S. Paulini narrans obitum S. Ioannis Epiſcopi Neapolitani, Ad Eccleſiam, inquit, proceſſit, & populum ex more ſalutauit, reſalutatuſque à populo orationem dedit, & collecta oratione ſpiritum exhalauit. Breues autem fuerunt inſtitutę

Innoc. 3. lib. 2. de myſter. miſſæ cap. 27.

Tertull. lib. de fuga in perſec. cap. vlt.

Leuitic. 23. 36. Deuter. 16. 8. 2. Par. 7. 9.

Pachom. reg. n. 2. 3. & 10.

1. Cor. 16. 1.

Caſſ. l. 2. de inſt. cœn. c. 7. & 10.

collectę,

collectæ, quia breuis & pura debet eſſe oratio. Vſum earum antiquiſſimum eſſe colligunt quidam ex Liturgijs Sanctorum Iacobi, & Marci: Berno Augienſis, & Sigibertus præcipuum earum auctorem faciunt S. Gelaſium Papam. Sed Magnus Gregorius meliores, & emendatiores in ordinem redegit, & ex ijs librum compoſuit, quem Sacramentorum inſcripſit. Hic mihi primarius collectarum Auctor fuiſſe videtur: nam ante ipſum rarior earum mentio apud Scriptores eccleſiaſticos reperitur. Refert Ionas Abbas in vita S. Euſtachij Luxouienſis Abbatis quemdam Schiſmaticum regulam S. Columbani inter cętera accuſaſſe, quod plures collectas in diuinis officijs multiplicari iuberet: quod tamen rationabiliter inſtitutum S. Abbas oſtendit in Synodo Matiſconenſi. De Collectis, earumque in Eccleſia Latina origine, antiquitate, auctoribus, ſeu inuentoribus, ratione, atque vſu extat inſignis Commentarius Claudij Eſpencæi Theologi Pariſienſis.

Berno de Miſſa. cap. 1. Sigibert. an. 487. Ionas Abb. c. 5.

2 Illud autem hoc loco obiter notandum, quod facit ad intelligentiam cuiuſdam monaſticæ Sanctionis. Sanctus enim Pater Benedictus nocturnarum vigiliarum ordinem diſponẽs Dominicis diebus poſt duodecimũ Reſponſorium dicto hymno *Te Deum laudamus*, præcipit vt Abbas legat Euangelium: lecto autem Euangelio, & data, inquit, benedictione incipiant matutinos. Dubitaui ſæpius, fateor, quidnam intelligeret beatus Pater per benedictionem, quam dari vult, antequam laudes incipiantur. Nam omnes Monachi collectam officij currentis legunt, poſt quam immediatè ſubſequuntur laudes. Sed inueni tandem, qui nodum ſolueret Amalarium Fortunatum. *Epiſcopus*, inquit, vel Sacerdos dicit *Oremus*, ac deinde ſequitur benedictio. Vtroque nomine benedictionis, & orationis vocatur oratio Sacerdotis. De benedictione dicit Apoſtolus; *Si benedixeris ſpiritu, qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicit Amen ſuper tuam benedictionem, quia neſcit quid dicas?* Hanc benedictionem vocat Ambroſius orationem dicens: Imperitus audiens, quod non intelligit, neſcit finem orationis, & non reſpondet *Amen*, ideſt verum, vt confirmetur benedictio. Hactenus Amalarius. Sed ſententia, quam tribuit Ambroſio, Hilarij Diaconi eſt, cuius ſunt commentaria in Paulum Ambroſio adſcripta. Huius Hilarij meminit Auguſtinus, eum Sanctum vocans ex vſu temporum, citatque locum ex his commentarijs in caput 5. epiſtolæ ad

Bened. reg. c. 11. Amalar. lib. 1. c. 9. 1. Cor. 14. 16. Aug. adu. duas epiſt. Pelag. lib. 4. cap. 4.

læ ad Romanos. D. quoque Hieronymus eiuſdem mentionem facit in Dialogo aduerſus Luciferianos, ipſumque appellat orbis Deucalionem ob inductum anabaptiſmum. Quod verò benedictio pro collecta accipi ſoleat, probatur etiam ex Auguſtino his verbis. An quis Sacerdotem ſuper fideles Dominum inuocantem, ſi quando dixit, Da illis Domine in te perſeuerare vſque in finem, non ſolùm voce auſus eſt, ſed ſaltem cogitatione reprehendere, ac non potius ſuper eius talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente reſpondit *Amen*? Cęterum S. Benedictus nullam in reliquis horis collectæ mentionem facit, vt vel inde diſcas præcipuam earum inſtitutionem ad Magnum Gregorium pertinere. Notat autem Sancta Hildegardis præclariſſimi ingenij fœmina in explicatione regulæ nullam collectam deſignari à ſancto Patre, niſi tantùm poſt Euangelium, quia dominica oratione nullam pretioſiorem inuenit, per quam diuinum officium terminaretur. Præclarè de collectis, earumque materia Gēnadius Maſsilienſis. Cum ſanctarum plebium præſules mādata ſibimet legatione fungantur apud diuinam clementiam, humani generis agunt cauſam, & tota ſecum Eccleſia congemiſcente poſtulant, & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idololatræ ab impietatis ſuæ liberētur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, & hæretici Catholicæ Fidei perceptione reſipiſcant, vt Schiſmatici ſpiritum rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapſis pœnitentiæ remedia conferantur, vt denique Catechumenis ad regenerationis Sacramenta perductis cœleſtis miſericordiæ aula reſeretur.

Aug. de dono perſeuer. cap. 23.

Gennad. lib. de Eccl. dogm. c. 30.

3 At verò Sacerdos, priuſquam orationem incipiat, diuiniſſimam ſalutationem, vt verbis vtar Dionyſij Areopagitæ, præmittit dicens, ***Dominus vobiſcum***. De qua ſalutatione extat Canon Concilij primi Bracarenſis eius antiquitatem oſtēdens his verbis. Placuit vt non aliter Epiſcopi, & aliter Preſbyteri populum, ſed vno modo ſalutent dicentes: ***Dominus ſit vobiſcum***, ſicut in libro Ruth legitur, & vt reſpondeatur à populo, ***Et cum ſpiritu tuo***, ſicut & ab ipſis Apoſtolis traditum omnis retinet Oriens, & non ſicut Priſcilliana prauitas permutauit. Eadem vtitur Sanctus Martyr Ignatius in fine epiſtolæ ad Tharſenſes. Maximus quoque Martyr de ea ſic ſcribit in eccleſiaſtica myſtagogia. Spiritualis ſalutatio, quæ Latinis eſt ***Dominus vobiſcum***, Græcis Εἰρήνη πᾶσι ***Pax omnibus***,

Dionyſ. lib. de Eccl. hierarch.

Conc. Brac. c. 21.

Maxim. Martyr. cap. 17.

nibus,

nibus, bonorum omnium conſenſum, & concordiam, & rationalem quodammodo identitatem per fidem, & dilectionem præfigurat. Reſpondet populus, *Et cum ſpiritu tuo*, quæ verba, teſte Chryſoſtomo, nihil aliud ſignificant, quam cõmunem eſſe orationem plebis, & Sacerdotis; Vnum enim corpus ſumus. Nihil autem melius inuenit Eccleſia, vt obſeruat Florus magiſter, quod optaret Sacerdoti, niſi quod Sacerdos optat Eccleſiæ, vt idem Dominus, qui dignatur eſſe cum Eccleſia, dignetur etiam eſſe cum ſpiritu Sacerdotis. Et benè Dominus cum ſpiritu hominis eſſe optatur, quia in ſpiritu, & mente rationali creatus eſt homo ad imaginem, & ſimilitudinem Dei. Aliter explicat hanc reſponſionem Iſidorus Peluſiota. Illud autem quod à plebe reſpondetur, *Et cum ſpiritu tuo*, hanc habet ſententiam: Pacem quidem nobis præbuiſti Domine, hoc eſt mutuam inter nos concordiã. Pacem autem nobis da, hoc eſt huiuſmodi tecum coniunctionem, quæ nullo modo diuelli poſſit, vt cum ſpiritu tuo pacati, quem nobis in creationis initio indidiſti, à tua charitate diſtrahi nequeamus. Scripſit verò de hac ſalutatione elegantiſſimum opuſculum Petrus Damianus, quod omnino legendum eſt à ſtudioſo rerum Eccleſiaſticarum Lectore. Ego pauca delibo, & in guſtum de hoc nectare propino. Id quod dicitur *Dominus vobiſcum*, Sacerdotis, inquit, ad populum eſt Salutatio. Orat enim, vt Dominus ſit cum eis, ſicut dignatur dicere per Prophetam. *Inhabitabo in illis*: & Saluator diſcipulis ſuis, cunctiſque fidelibus, *Ecce*, inquit, *ego vobiſcum ſum*. Qui nimirum ſalutationis ſermo non moderno humanæ adinuentionis arbitrio conſtitutus, ſed ex antiqua ſacri eloquij auctoritate probatur aſſumptus. Vbi ſi diligenter inquiritur, ſæpius ſingulariter, & pluraliter appoſitus inuenitur. Singulariter ſicut ad B. Dei Genitricem Angelus dicit, *Aue gratia plena Dominus tecum*. Ad Gedeonem quoque ait, ſalutando. *Dominus tecum virorum fortiſſime.* Pluraliter autem vt in libro Ruth Booz ſalutando meſſoribus ſuis ait, *Dominus vobiſcum.* Et ſicut Propheta à Deo miſſus inuenitur ſalutaſſe Aſa Regem Iuda cum exercitu ſuo victorem de prælio reuertentem dicendo, *Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo.* Eccleſia ergo ſalubri ſalutatione accepta Sacerdotis, & ipſa reſalutando orat, & orando reſalutat poſtulans, vt ſicut ille Dominum eſſe cum ipſis optauit, ita & cum eo eſſe dignetur

Chryſoſt. homil. 18. in 2. ad Cor.

Florus in exp. miſſæ.

Iſidor. è Pl. lib. 1. ep. 121.

dicens, *Et cum ſpiritu tuo*, id eſt cum anima tua ſit, vt eùm dignè pro noſtra ſalute poſſis orare. Et notandũ quod non dicit tecum, *ſed cum ſpiritu tuo*, vt totum quod in officijs Eccleſiaſticis geritur, ſpiritualiter fieri perpendatur. Eadem fere verba in expoſitione Miſſæ Remigij Antiſſiodorenſis reperiuntur, qui Petro Damiano antiquior eſt. Porrò Sacerdos Collectam dicturus tam ſe, quàm alios ad orandum hortatur dicens, *Oremus*, idque ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine, vt patet in Liturgijs Sanctorum Iacobi, Marci, Baſilij, & aliorum. Meminit huius ritus S. Auguſtinus. Nam populus poſt indictam à Sacerdote orationem aliquantulum orabat ſub ſilentio, & deinde Sacerdos communes populi preces colligebat, & offerebat Deo. Stephanus Eduenſis; Exclamat, inquit, Sacerdos *Oremus* monens ſe, & alios orare, quia Dominus orauit, & diſcipulos ad orãdum excitauit. Et inter Græcos non contemnendus auctor, ſed Schiſmaticus, Nicolaus Cabaſila; Hortatur, ait, ad orationem Sacerdos, vt qui ad orandum ſit ordinatus, & ſit populi præpoſitus, interceſſor, & mediator.

Aug. epiſt. 107.

Steph. Eduen. de ſacr. alt. cap. 12.

Nic. Cabaſ. expoſ. Liturg cap. 12.

4 Tandem Collecta hac celeberrima clauſula concluditur, *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum, qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum*. Ad Patrem enim dirigitur Oratio, vt Concilium Carthaginenſe tertium decreuit, & per Filium terminatur, vt ipſe olim præceperat, *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis*. Ipſe itaque eſt, qui interpellat pro nobis, ipſe frater, & caro noſtra, ipſe mediator Dei, & hominum Deus, & homo Chriſtus Ieſus. De hoc myſterio B. Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus libellum ſcripſit ad Traſimundum Regẽ Arianum eleganter oſtendens, qualiter oportuerit mediatorem Dei, & hominum verum Deum, & verum hominem eſſe, vt per ipſum omnia nobis neceſſaria ab æterno Patre concederentur. Ad eundem Fulgentium epiſtolam ſcripſit Ferrãdus Diaconus Carthaginenſis quinque quæſtionum ſolutionem ab eo poſtulans. Harum quarta hæc eſt. Vnũ, inquit, regnum Patris, & Filij, & Spiritus ſancti credimus, & fatemur, ſimul eos dominari creaturis omnibus ſentientes. Quare ergo in orationibus Sacerdotum *Per Ieſum Chriſtum Filium tuum Dominum noſtrum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti* per vniuerſas penè Africæ regiones Catholi-

Fulgent. lib. 1. ad Traſimund.

tholica dicere conſueuit Eccleſia, tanquam ſolus Filius cum Patre poſſideat regnum,in vnitate ſcilicet Spiritus ſancti, vt regnantes adunare, non ſimul regnare Spiritus ſanctus intimetur? Reſpondet elegantiſſimè ad hanc dubitationem Fulgentius. Ipſum conſulat cui libet, nam reſponſio longior eſt, quam vt hic debeat integra tranſcribi. Aſſerit autem nos per Ieſum concludere orationem, quod ille mediator ſit. Tũ ex doctrina B.Auguſtini concludit ideò nos vnitatem Spiritus ſancti cum Patre, & Filio prædicare,vt ex ipſo vnitatis nomine vna eſſentia, & ex hoc vnum regnum, & in eodem vno regno vna Trinitatis poteſtas, vnaque maieſtas à fidelibus agnoſcatur: ne putetur aut Filius,aut Spiritus ſanctus ſecundum diuinam naturam ita cum Patre regnare, quemadmodũ cum potiore regnat inferior, ſed illa vnitas Spiritus ſãcti,quæ eſt communio Patris, & Filij, dum in illo regno vnitatem Diuinitatis monſtrat, vnam eſſe regnandi æternitatem, vnam poteſtatem, vnam maieſtatem, vnamq; dominationem ſummæ Trinitatis edoceat. Nullum autem præiudicium Filio, vel ſancto Spiritui comparatur, vt idem Fulgentius alibi ſcribit, dum ad Patris perſonam precatio ab offerente dirigitur, cuius conſummatio, dum Filij, & Spiritus ſancti complectitur nomen,oſtẽdit nullum eſſe in Trinitate diſcrimen: quia dum ad ſolius Patris perſonam honoris ſermo dirigitur, benè credentis fide tota Trinitas honoratur; & cum ad Patrem litantis deſtinatur intentio, ſacrificij munus omni Trinitati vno eodemque offertur litantis officio. Cum verò de extrema collectæ clauſula agimus, non parergon fortaſſe fuerit admonuiſſe, quod nos dicimus *Per omnia ſecula ſeculorum*, Græcè dici εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων: idque notaſſe non piget, vt huius clauſulę antiquitas dignoſcatur. Sanctus enim Irenæus Epiſcopus, & martyr S.Polycarpi diſcipulus redarguens Valentini hæreſiarchæ portentoſum commentum de triginta Aeonibus, varijſque Aeonum generationibus, refert diſcipulos Valentini conatos fuiſſe illius erroris Catholicos participes facere,quod in orationibus dicerent æonas æonum, id eſt ſecula ſeculorum. Quid ſit autem ſeculorum ſeculum his qui altiori doctrina digni ſunt oſtẽdit apex Theologorum Dionyſius in libro de diuinis nominibus.

Fulg. ep. ad Ferrand. de v. quæſtionib.

Aug. lib.6. de Trinit.

Fulg. l.2. ad Monimum cap.5.

Iren lib.1.c.1. & ex eo Epiphan. lib.1.to.2. hæreſi 31.

Dionyſ. de diu. nom cap.5.

5 Poſt precationem, & collectam totus cœtus accinit *Amen*, cuius reſponſionis antiquitas manifeſta eſt,tũ ex Apo-

Iuſtin. Apolog. ad Anton. Tertull. de ſpect. cap 25. Athanaſ. Apolog. ad Conſtan.

ſtolo, tum ex Patribus Iuſtino, Tertulliano, & alijs. *Amen* vox Hebraica eſt, qua vtuntur ſacrę literę ad aliquid confirmandum. Latinè idem ſonat ac *verè, fideliter, ſic eſt, ita fiat*. In alienum idioma ab interpretibus translata nō fuit propter ſui excellentiam, & ne, Gręcè vel Latinè reddita, vim amitteret. Oraculum Zoroaſtris Magorum Principis, eſt, nunquam mutanda eſſe in ſacris nomina barbara. Verba item antiqua in diuinis ſacrificijs efficaciora eſſe Platonici, & Cabaliſtę

Leo Hebr. dial. 3. de Amore.

(quos in multis conuenire Leo Hebræus eleganter oſtendit) ea ratione aſſerunt, quia antiquum æternitati, quę Deus eſt, proximè accedit. Hanc verò doctrinam Pſellus in Scholijs Zoroaſtris quamuis non omnino probet, aſſerit tamen ſingulas gentes habere quędam nomina diuinitus data, quæ incredibilem vim habēt in ſacris, vt *Seraphim, Cherubim, Michael, Gabriel*, quę in Gręcam, vel Latinam linguam commutata

Origen. lib. 1. cōtra Celſum.

omnem perdunt efficaciam. His addendum ex Origene, quod affirmant incantandi periti eamdem incantationem pronunciatam lingua ſua propria efficere, quod pollicetur: ſin transferas eam in alias quaſcunque voces, euidenter vim ſuam perdere: adeò ea vis non in ſignificationibus rerum, ſed in ipſis vocum qualitatibus, & proprietatibus ineſt ad hęc, vel illa efficax. Huiuſmodi eſt vox *Amen*. Eccleſia eam adhibet tanquam ſigillum confirmans, & conſignans pręcedentes precationes. Nam, vt ait B. Iuo Carnotenſis Epiſcopus libro de conuenientia veteris, & noui ſacrificij, hac voce participem ſe facit populus omnium chariſmatum, quę Sacerdos multiplici ſacramētorum diuerſitate ſtuduit impetrare. Ideò

Aug. de cat. rud. cap 9.

Auguſtinus libro de catechizandis rudibus monet Antiſtites, vt diſtinctè orent, quatenus populus ad id quod intelligit dicat *Amen*. Notat Vrbanus Quartus Pontifex maximus tres

Vrban in fine metaphraſ. in pſ. 50.

ſignificationes habere hoc vocabulum, nam quandoque accipitur nominaliter, & ſignificat nomen Dei, *Hæc dicit Amen teſtis fidelis*. Aliquando ſumitur aduerbialiter, vt paſſim in Euangelijs. *Amen Amen dico vobis*, & ſignificat *verè, infallibiliter, ita eſt ſicut dico vobis*. Tandem accipi ſolet verbaliter, & idem eſt ac fiat. Hoc ſenſu in fine orationum ponitur: & pſalmiſta in fine quorumdam pſalmorum ad prædictorum confirmationem hanc vocem ingeminat, quia vbi nos legimus *fiat fiat*, in Hebraico habetur *Amen Amen*. Alias affert

Ambroſ. in pſ. 40.

huius vocis ſignificationes S. Ambroſius, vt aliquando ſit imperantis,

perantis, interdum precantis, interdum verò confirmantis'. Idem aſſerit Beatus Ogerius Abbas Locedij Ordinis Ciſtercienſis ſerm. 7. de cœna Domini. inter opera Diui Bernardi. Baptiſta Vernacia magni ſpiritus, & cœleſtis doctrinæ ſanctimonialis libro de vnione cum Deo triplex *Amen* diſtinguit diuinum, angelicum, & viatorum'. Deus dicit *Amen*, quia eſt prima, & ſumma veritas: Angeli dicunt *Amen*, vt in Apocalypſi, gaudẽtes Deum eſſe id quod eſt: Viatores dicunt *Amen*, deſiderantes ad eum peruenire, qui eſt veritas æterna. In Thalmudicis Maſſecheth Berachet apud Angelum Caniniũ in locis noui teſtamenti, dum audientium oſcitantia reprehenditur, triplex malum, & illegitimum *Amen* deſcribitur. Nam cum ille qui reſpondet *Amen* non intellexit quod dictũ eſt, *Amen pupillum* appellatur: cum autem *Amen* pronunciatur, antequam perfecta ſit oratio, *ſurreptitium* dicitur, ex oratione nondum abſoluta aliquid ſurripiens: At verò cum aliud agens reſpondet *Amen*, *ſectile* nuncupatur, quaſi diſſectum in duas partes. Plura de hac voce Archangelus Burgonouenſis in dogmatibus Cabaliſticis concluſione vltima, cuius hanc vnicam obſeruationem notatu digniſſimam præterire nequeo, quam à Ioachimo Abbate accepit. Hoc verbo, inquit, vtitur Dominus in Euangelio', ſed & nos cum aliquid affirmare volumus, reſpondere ſolemus *Amen*. Hoc tamen diſtat, quia Deus in principio, nos autem in fine orationis vti conſueuimus verbo iſto, vt ipſum eſſe auctorem veri, nos autẽ veritatis diſcipulos, dum ei, & in eum credimus demonſtremus.

Bapt. Vernac. lib. de vnione cum Deo c. 115. & 116.

Canin. cap. 5.

Ioach. Abb. in cap. 1. Apoc.

§. XVIII.

§. XVIII.

De Symbolo Athanaſij.

Quando ſymbolum ſcripſerit Athanaſius. Cur die Dominica recitetur. Notantur obiter huius diei prærogatiuæ.

1 ATHanaſius Archiepiſcopus Alexandrinus magnum illud Chriſtiani orbis prodigium, omniumque virtutum ſacrarium ſub Conſtantino Auguſto florere cœpit, & ſub Valente viuere mundo deſijt, vt viueret Deo. Hic, teſte Baronio, cum eſſet Romæ anno quarto Iulij Summi Pontificis, ſymbolum ſcripſit ſuæ fidei memorabile documentum, quod latino idiomate coram Pontifice recitauit. In hoc autem ſymbolo ſiue componendo, ſiue è Græco in Latinum traducendo adiutorem fuiſſe Athanaſio Euſebium Vercellenſem Epiſcopum refert Guilielmus Baldeſanus in hiſtoria Pedemontana, quæ manuſcripta Taurini aſſeruatur in Bibliotheca Ducis Sabaudiæ, ex tabulario Vercellenſis Eccleſiæ. Iam ſupra dictum eſt, quid per ſymbolum intelligamus, & quam multæ ſint huius vocis ſignificationes, quas omnes eleganti carmine explicauit in ſymbolicis quæſtionibus Achilles Bocchius Bononiēſis. Eſt autem hoc ſymbolum teſſera Orthodoxorum Apoſtolicæ fidei fuſiorem continens explicationem. Olim quotidie ad primam cantabatur, vt Honorius ſcribit: nunc diebus tantū dominicis congregata in vnum maiori frequentia populi recitatur, vt ſanctæ fidei confeſſio ea die apertius celebretur, qua Dominus noſter præcipua eiuſdem fidei myſteria operari dignatus eſt. Hac enim die, vt ſancti Patres obſeruant, nouæ lucis primordia mundi originem illuſtrauerunt. Hac die patres noſtri mare rubrum ſicco veſtigio tranſierunt. Hac eadem die panem de cœlo omne delectamentum in ſe habentē acceperunt. Initio eiuſdem diei natus de Virgine Chriſtus, dictaque die poſtmodum baptizatus aqua in vinum mutata recreauit cōuiuas, & de quinque panibus multiplicatis quinque millia hominum ſatiauit. Hac die reſurrexit à mortuis, & ianuis

Baron. ann. 340. num. 11.

Achil. Bocch. initio lib. 2. qq. ſymbolicarum.

Honor. in Gemma animæ lib. 2. cap. 59.

Leo Magn. ep. 81. ad Dioſcorum. Auguſt. ſer. 154. & 251. de temp. Origen. hom. 7 in Exod Baſi[illegible] 2 exam. Beda lib. de æquinoc. vern. apud Baron. ann. 198. num. 4.

& ianuis clauſis ingreſſus ad diſcipulos dedit eis Spiritum ſanctum, & poteſtatem remittendi peccata. Hac die Spiritus ſancti gratia diſcipulorum corda diuinis chariſmatibus repleuit. Hac die Ioannes mirandam illam viſionem vidit, cuius plura ſunt ſacramenta, quam verba. Demum hac die futura creditur generalis reſurrectio, & totius mundi renouatio, quando qui bona fecerunt ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum. Meminit huius ſymboli Gregorius Nazianzenus, & de illo poſt ſanctam Hildegardem, poſt Brunonem Herbipolenſem, & Richardum Panopolitanum inſigne ſcripſit opuſculum Nicolaus Serarius. Diem verò Dominicam, qua hoc ſymbolum recitamus, vocat Sophronius Hieroſolymorum Archiepiſcopus dierum dominam: Theodorus Studita diem pacis: Chryſoſtomus diem panis, & lucis. Quædam Eccleſiæ recitant poſt ſymbolum collectam de ſanctiſſima Trinitate, vt qui dedit nobis veræ fidei ſacramenta cognoſcere, gratiæ quoque præſidia conferat, quatenus fidem noſtram animet actio, probet charitas. Illa enim dumtaxat fides in pretio habenda eſt, quæ per dilectionem operatur.

Nazianz.orat.42. Serar.to.1.opuſc. Sophr.or.de Nat. Theod.Stud.cat. 11. Chryſ.hom.5. de reſurrect.

§. XIX.

De Lectione Martyrologij.

Exemplorum quanta ſit vis. De cruciatibus ſanctorum Martyrum. De vſu, & ritu legendi Martyrologium.

1 Rectè à quodam dictum eſt, longum iter per præcepta, breue per exempla eſſe. Ideò veterum ſanctorum vitas literarum monumentis mandari voluit Spiritus ſanctus, vt quam quiſque viuendi rationem elegit, eam ex proprijs exemplis exploret, & dirigat ad veritatem, vt ſanctus Nilus ſcribit. Et vt docet Symmachus Papa, illa monita diſcipulorum conſcientiam erudiunt, quæ probantur exemplo. Sine pudore inuitat ad innocentiam, qui illam fuerit ipſe ſectatus. Neſcio quo pacto tenacius hęret doctrina operum, quam verborum, atque illi verè docent, qui cum dixerint quid faciēdum ſit, probant faciendo: quos magis admireris cum videris,

Senec ep.6. Nilus in lib. aſcetico. Symmach.ep.2. Seneca ep.53.

Baſil. epiſt. 1. ad Gregor.

ris, quam cum audieris. Magnus Baſilius pietatis ſtudioſos ad ſanctorum exempla conſideranda eleganter abhortatur, quia ſicut pictores, inquit, cum imaginem ex imagine pingunt exemplar idemtidem reſpectãtes lineamenta eius transferre conantur magno ſtudio ad ſuum opificium: ita qui ſeſe meditatur omnibus numeris virtutis abſolutum reddere, velut ſimulachra quædam ſpirantia, & actuoſa ſanctorum vitas reſpicere oportet, probaque opera illorum ſua imitando facere. Nõ ignorauit Eccleſia ſancti Spiritus magiſterio edocta hoc ſalubertimum benè viuendi documentum, ideoque præcepit, vt quotidie in diuinis officijs ſanctorum memoria è Martyrologio recitaretur, vt audientes beatorum Martyrũ, aliorumque piorum hominum inuicta certamina, ad patientiam, & fortitudinem excitaremur. Ecce enim pugiles Chriſti Tyrannorum rabiem experti ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt. Alij fuſtibus cæſi, ſagittis confixi, vngulis ac pectinibus excarnificati, torcularibus preſſi, ignibus conſumpti fuerunt. Alij ſtipitibus affixi, ferarum dentibus diſcerpti, ponderibus grauati, altero brachio vel ſummis pollicibus appenſi, trochleis eleuati, teſtaceis fragmentis delaniati. Alij pugnis contuſi, verubus transfixi, ardentibus laminis, facibuſque combuſti, ad metalla damnati, in mare demerſi, capillis ſuſpenſi, lapidibus obruti, in equuleo extenſi, melleque peruncti ſub ardentiſſimo ſolis æſtu veſparũ morſibus obiecti. Quid ſanctas Virgines memorem, quibus euulſi dentes, exciſa lingua, amputatæ mammillæ? Quid vniuerſam illam tyrannicæ crudelitatis ſupellectilem enumerẽ, neruos, pedicas, numellas, manicas, fuſtes, catenas, vincula, lora, virgas, ſcorpiones, ſartagines, tauros æneos, craticulas, lebetes, galeas ignitas, tela, gladios, exilium, carcerem, & mortem denique ipſam, quæ ſola mitis fuiſſe inter tot ſupplicia videtur? Omitto ſanctorum confeſſorum prolixum, & incruētum martyrium, eorumque omnium, qui Deo placuerunt, anguſtias, afflictiones, vigilias, ieiunia, ſilentium, nuditatem, & innumeras tribulationes. Hæc vtique cogitatio omnem nobis torporem ex animo excutiet, acerrimoſque ad virtutem ſtimulos admouebit. Quid enim dicturi ſumus, ait ſanctiſſimus Ephræm, in die illa horrenda extremi iudicij cum beatiſſimi Chriſti Martyres iuxta ſolium gloriæ aſtantes oſtendent vulnerum ſuorum, attociumque cruciatuum, ac verberum cica-

Ephr. ſer. de laud. b. ſanct. mart.

trices in ſuis corporibus relucentes? Nos inquam, chariſſimi fratres, quid obſecro tunc ibi oſtenſuri ſumus? quas illic virtutes proferemus? Num charitatem erga Deum, & proximum? num integram, inuiolabilemque fidem? num voluntariam paupertatem, ac terrenorum omnium nuditatem? num fortè quietem, & tranquillitatem? num eleemoſynas? num commiſerationis affectum? numquid ſpiritum manſuetudinis? numquid orationes mundas? numquid compunctionem ſalutarem? num vigilias, lacrymas, & veram pœnitentiam? Felix profectò, atque beatus erit, quem iſta ibi comitabuntur. Tunc ſociabitur ſanctorum choris, qui eorum veſtigia ſequutus fuerit. Tunc participes paſſionum, erunt quoque præmij & coronæ conſortes. Martyres enim, vt eleganter ſcribit Saluianus, ad cœleſtis regiæ ianuas gradibus pœnarum ſuarum aſcendẽtes ſcalas ſibi quodammodo de equuleis, cataſtiſque fecerunt. *Saluian. lib. 3. de prouid.*

METRVM XLII.

FElices animæ, quas nec mors dira, nec Orci
Furor cruentus terruit.
Non mundi vis tanta fuit, ſtygijque Tyranni,
Vt corda eorum frangeret.
Sed pœnis nutritur amor, vitaque periclis,
Et ſanguinis diſpendio.
Vt pelagi rupes, circum latrante procella,
Crebris reſiſtit fluctibus,
Sic deuota cohors, ſoboles generoſa Tonantis.
Immota cunctis ictibus,
Horrenda genus omne necis, vitaque cadentis
Annos fugaces deſpicit.
Membra ſecet ferro, ſalientia viſcera roſtris
Ferox ſatelles extrahat.
Pectora dilaniet rigidis moribunda flagellis,
Diſcerpat vngulis genas.
Congerat in ventrem liquefacti pondera plumbi,
Tundatque terga fuſtibus.
Torreat ignitis facibus, corrupta veneno
Propinet ori pocula.

Pectinibus carnem laceret, nexuque rotarum,
Et beſtiarum dentibus.
Lumina diripiat, dentes euellat, & artus
In fruſta cunctos amputet.
Attamen inuictum patienti in pectore robur,
Vireſque ſeruat integras,
Statque animo conſtans Martyr, ſæuique laceſſit
Lictoris ad pœnas manus.
Heu quantum fremuit ſcelerata potentia regum,
Vt Chriſti amantes perderet!
Quanta ſeges mortis, quam multa reperta ſupellex,
Quæ rumperet lethi moras!
Ille ſuis paſcit flammarum incendia membris,
Sed creſcit in flammis amor.
Hic trabe ſuſpenſus caput inter ſidera condit,
Terram peroſus impiam.
Detracta cute regales oſtentat honores
Amictus ille murice.
Quid memorem fumo extinctos, tetroque vapore,
Tauriſque clauſos aneis?
Quid pice perfuſos? media quid in vrbe proteruæ
Ludibrio plebis datos?
O nimium dilecta Deo, pars magna polorum
Phalanx beata Martyrum:
Non ego (ſi faciles ſuperi mea vota ſecundent,
Mihique dent pati, & mori)
Non ego præ veſtra fortunam optauero regum,
Veſtræ coronæ particeps.
Hoc nempe ad ſuperos iter eſt. Iam claudite cæli
Viam, poëtæ, lacteam.
Sanguineam docuit Chriſtus, Chriſtumque ſequuti
Quot quot fuere martyres.

2 Hic finis, & ſcopus eſt, ob quem Eccleſia ſingulis diebus poſt primam legi voluit Martyrologium, vt eorum facta imitemur, quorum exitus admiramur. Præclarè Auguſtinus: Solemnitates Martyrum exhortationes Martyriorum ſunt: vt imitari non pigeat quod celebrare delectat. Illorum autem nomina anticipata lectione recitantur, quorum memoria ſequenti die recolitur, quatenus venturæ feſtiuitatis celebrationem digniori apparatu præueniamus. Poſt lectionem ſequitur

Aug. ſer. 47. de ſanctis.

quitur verſus, quo pretioſam in conſpectu Domini ſanctorũ mortem commemoramus, qui pretio ſanguinis emerunt immortalitatem. Tum ipſos exoramus, vt Dei clementiam noſtris inclinent neceſſitatibus, quò vitæ huius momento æternitatem acquirere valeamus. Ter deinde diuinum imploramus adiutorium, vt in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis aduerſus diabolum, mundum, & carnem armati peccata præterita defleamus, præſentia deteſtemur, futura caueamus. Additur verſus *Reſpice Domine in ſeruos tuos*, quo omnes cogitationes, & operationes noſtras ad finem dirigimus ſempiternum. Poſt actum directionis ſolent Monachi longam audire lectionem ex regula S. Benedicti, quẽ vſum commendat Amalarius. Pro hac in Breuiarijs breuis lectio poſita eſt ad capituli abſolutionem. Tandem omnium fratrum, familiarium, & benefactorum in pace quieſcentium memoriam agimus, recitatis more antiquo eorum nominibus, qui ea die obierunt. In quem vſum in antiquis cœnobijs Necrologia ſunt, in quibus fratrum, & benefactorum obitus deſcribuntur. Hac ratione inchoata dies non niſi optimum finem ſortiri poterit, quam à ſanctorum interceſſionibus, & pia mortuorum recordatione auſpicati ſumus. Primi qui ſcripſerunt Martyrologium fuerunt Notarij Romanæ Eccleſię tempore S. Clementis Papæ; non autem Euſebius, vt quidam perperam exiſtimarunt; de qua re, & de varijs Martyrologijs legendus Baronius in Præfatione, & Annotationibus Romani Martyrologij. S. Cyprianus præcipit notari diem mortis cuiuſque Martyris, vt eorum inquit commemorationes celebrare poſſimus. Magnus item Gregorius ſcribit Eulogio epiſcopo Alexandrino, qui petierat ſibi tranſmitti Martyrum geſta ab Euſebio Cæſarienſi collecta, dicens non extare Romæ huiuſmodi librum: deinde addit. Nos autem penè omnium Martyrum diſtinctis per dies ſingulos paſſionibus collecta in vno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Miſſarum ſolemnia agimus. Non tamen in eodem volumine quis qualiter ſit paſſus indicatur; ſed tantummodò nomen, locus, & dies paſſionis ponitur. Vnde fit vt multi ex diuerſis terris, atq; prouincijs per dies, vt prædixi, ſingulos, cognoſcantur martyrio coronati.

Amalar. lib. 4. c. 2.

Cyprian. epiſt. 37.

Greg. lib. 7. ep. 29.

§. XX.

De Precibus, & ſuffragijs, atque de fine Officij.

Cur ad Primam, & Completorium quædam preces certis diebus recitentur. Cur etiam in Laudibus, & Veſperis commemorationes ſanctorum fiant, itemque ſanctæ Crucis, & deprecatio pro pace. De verſu Benedicamus Domino. *De oratione ad B. Virginem, quæ dicitur in fine cuiuſque horæ. Quis antiphonam* Salue Regina *compoſuerit.*

1 IAm ſpatium confecimus prolixi diſcurſus, quo ſingulas diuinarum laudum particulas, Deo fauente, explicauimus. Reſtant adhuc leuiora quædam fragmenta, quæ omnino, ne pereant, colligenda ſunt. Quidam enim verſus, ac breues aliquot orationes certis diebus, & horis ex præſcripto Eccleſiaſtici canonis recitantur, vt, ſicut dicit Apoſtolus, *Fiant obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate.* Hæ preces ad Primam, & Completoriũ frequentari ſolent, quibus horis generalis quoque confeſſio recitatur, vt quicquid in nocte vel die quocunque modo deliquimus, pœnitentiæ lauacro mundemus, ſicut ſcriptum eſt: *Dixi confitebor aduerſum me in iuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* In laudibus item ac Veſperis vnaquæque Eccleſia iuxta proprij ritus conſuetudinem Beatæ Mariæ Virginis, ſanctorumque ſuffragia eorũdem ſolemni commemoratione implorat, vt quos ſolemni veneratione proſequimur, etiam ſimili conuerſatione ſequamur: quos beatiſſimos prædicamus, ad eorum beatitudinem tota auiditate curramus: quorum delectamur prȩconijs, eorum patrocinijs ſubleuemur. Hi ſunt qui aſſiduè orant pro nobis, quorum interceſſione humana iuuatur infirmitas, excitatur negligentia, ignorantia eruditur. Confirmate igitur amicitias cum ſanctis Angelis, ait B. Leo Papa, intrate in ciuitatẽ Dei, cuius

1. Tim. 2. 1.

Pſalm. 31.

Leo ſerm. 5. de Epiphania.

cuius nobis ſpondetur habitatio: & Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribuſque ſociamini. Vnde & illi gaudent, gaudete. Horum diuitias concupiſcite, & per bonam æmulationem ipſorum ambite ſuffragia. Cum quibus enim fuerit vobis conſortium deuotionis, erit & communio dignitatis. Et Theofridus Abbas, Digni ſunt, inquit, apud homines honore, qui quotidie interpellant pro hominum ſalute. Memor humanę fragilitatis hoc gratiæ nobis clementia Saluatoris contulit, vt quod peccatores per noſtra nõ poſſumus merita, per ſanctorum impetremus patrocinia. Iam ſecuri de ſua ſoliciti ſunt pro noſtra ſalute. Offeramus ergo illis laudis ſacrificium, vt pro nobis fumus incenſorum aſcendat de oratione ſanctorum, qui per manum Angeli diuino præſentatur conſpectui: veſtigia ſequamur eorum, quibus ipſi ſequuti sũt Dominum. Inſpiciamus perfectam eorum vitam, & emendemus noſtram, quæ minus compoſita eſt, vt noſtri ſint adiutores in precibus, quorum ſumus imitatores in actibus. Relinquamus cum Apoſtolis omnia, vt liberè ſequamur Domini veſtigia. Martyribus aſſociemur in paſſione, vt eiſdem participemus in conſolatione. Ne fur domum noſtram perfodiat, Confeſſorum vigilias mens noſtra cuſtodiat. Ornemus lampades cum Virginibus, vt intremus cum eis ad nuptias; quando venerit Sponſus. Memoriam item facimus ſanctiſſimæ Crucis, vt aſcendentes in palmam apprehendamus fructus eius, quoniam eius virtute fugantur dæmones, roboratur virtus, vitia propulſantur. Sequitur pro pace deprecatio, magnum etenim eſt pacis bonum, per quod ſolum ad vocabulum filij Dei feliciter peruenitur *Beati pacifici*, dicit Dominus, *quoniam filij Dei vocabuntur*. Pax ſerenitas mentis eſt, vt loquitur Auguſtinus, tranquillitas animæ, ſimplicitas cordis, amoris vinculum, conſortium charitatis. Hæc eſt quæ ſimultates tollit, bella compeſcit, comprimit iras, ſuperbos calcat, humiles eleuat, diſcordes ſedat, inimicos concordat, cunctis eſt placita, non quærit alienum, nihil deputat ſuum, docet amare quæ odiſſe non nouit, neſcit extolli, neſcit inflari.

Theofrid. Abbas ſerm. de venerat. ſanctorum.

Aug. ſerm. 167. de Temp.

2 Cæterum in fine horarum poſt vltimam collectam Sacerdos repetita ſalutatione Domini præſentiam populis adeſſe precatur, vt quemadmodum eſt pollicitus, maneat nobiſcum vſque ad conſummationem ſeculi. Tum pia plebs ad bene-

benedicendum Dominum inuitatur, vt cuius beneficio viuit, in eius ſemper laudibus perſeueret. Reſpondet illa *Deo gratias*, vt in gratiarum actionem deſinat diuinarum laudum celebratio. Quia vero B. Virgo prima poſt Deum humani generis ſoſpitatrix ſemper mortales materno protegit affectu; ideo in fine cuiuſque officij ſalutatio quædam, & deprecatio ad eamdem Deiparam Virginem effundi ſolet, vt ſi quid in tremendo Dei cultu humana fragilitate erratum eſt, matris interuentu propitiatus Dominus nobis non imputet ad culpam. Ipſa cunctos qui confidunt in ea depulſis vitæ procellis munifico fouet amplexu. Ipſa periclitantibus in hoc damnabili mundo ſalutarem porrigit dexteram. Hæc noxios hoſtiũ conatus coercet. Sine aliquo eius beneficio nullus dies, nulla hora, ac ne tenue quidem momentum tranſcurrit. Hanc colunt ſuperi, obſeruant inferi, mundus adorat: eius maieſtatem ſupremi ſpiritus perhorreſcunt. Eius nutu regitur orbis, ſplendent ſidera, micat ſol, ſpirant venti, vernant horti, creſcunt ſyluæ, redeunt tempora, ſeruiunt elementa. Decus morum, nitorem operum, meritorum gloriam de Mariæ gratia ſuſcipimus, cum eam colimus, & veneramur. Nouit Eccleſia quanti ſit periculi ab indulgentiſſimæ matris cura exules filios elongari, ac propterea ſaluberrimo conſilio decreuit, vt ad eius protectionem frequenti obſequio confugerent, non ſolum ſpeciali officio de ea inſtituto; ſed etiam in fine ſingularum horarum varijs pro ratione temporum adhibitis orationibus. Harum præcipua ea noſcitur eſſe, quæ incipit *Salue Regina*, quam Eccleſia Romana certis tantum diebus, quidam verò Regulares quotidie poſt Completoriũ ſolemni modulatione recitare conſueuerunt. Eius auctor fuiſſe dicitur Hermannus Contractus Monachus S. Benedicti anno 1059, qui cum omnis politioris literaturæ expers omnino eſſet, B. Virginis interceſſione in virum alterum mutatus tanta deinceps doctrinæ laude reſplenduit, vt nulli ſuo tempore ſecundus haberetur. Hoc canticum iam ſolemne factũ cum Spirenſes Clerici decantarent, Bernardus Abbas Claræuallis tunc ad Germanos Apoſtolicus legatus, vt refert in Chronico Spirenſi Guilielmus Eiſengrenius, poſtrema illa verba ter genua flectens adiunxit, *ô clemens, ô pia, ô dulcis Maria.* At ego libenter huic longo capiti in dulciſſimæ Virginis Mariæ commemoratione finem impono. Impar equidem ſum, & in-

Eiſengren. lib. 12. ann. 1147.

& ingenio exilis eius laudibus referendis, nec mei ſermonis penuria ſufficit ad ea exprimenda, quæ de tanta maieſtate cõcipio, cuius exiguam partem nec ora mille, totidemque linguæ, aut indefeſſæ vocis æterna ſeries vix attingere poſſent. Curabo tamen, vt ſanctiſſimum eius numen, & nomen intra pectoris mei ſecrera perpetuo cultu cuſtodiatur; quod vt omnes item Chriſtiani efficiant ſummoperè cupio, & exhortor.

CAP. XVII.

De Cantu Eccleſiaſtico.

§. I.

Laudatur vniuerſim Muſica, eiuſque varij, & admirabiles effectus enumerantur.

1 QVONIAM diuinum officium, eiuſque partes non ſimplici vocis prolatione, ſed muſico etiam adhibito concentu publicè in Eccleſia perſolui ſolent, hanc conſequenter de Eccleſiaſtico cantu tractationem inſtitui, quã Religioſis diuinas quotidie laudes decantantibus nec inutilem fore, nec iniucundam confido. Vt enim Rabanus Maurus luculenter affirmat, tam nobilis eſt, tamque vtilis rectè canendi diſciplina, vt qui ea caruerit Eccleſiaſticum officium congruè implere non poſſit. Nam quicquid in lectionibus decenter pronunciatur, quicquid de pſalmis ſuauiter modulamur, ita muſica ſcientia temperatur, vt per eam omne Dei ſeruitium impleatur. Hinc muſicæ rudimenta lac animæ vocat Philo doctiſſimus Hebræorum initio libri de Agricultura, dicitque Iſidorus tam turpe olim fuiſſe muſicam neſcire, quam literas, tantique ſemper æſtimatum fuiſſe cantum ab omnibus nationibus, vt cunctis ſolemnijs ſacris, & profanis adhiberetur. Et nuptias quidem ſine muſicis concentibus nunquam celebratas fuiſſe ex antiquis epithalamijs

Raban. de inſt. Cleric. l.3. c.24.

Iſidor. l.3. origin.

luce

luce clarius conſtat, idque probat doctè, & diffusè Paulus Scherlogus vir infinitæ lectionis in Anteloquijs Canticorum. Sed & conuiuijs adhibitos olim cantores, vt temperantiæ, & moderationis admonerentur conuiuæ, non ad luxuriam, atq; inanem voluptatem Athenæus, & Plutarchus Græci ſcriptores commemorant. In funeribus quoque nobilium Græcorum, & Latinorum adfuiſſe tibicines, & æneatores Seneca in ludo Claudij, Plutarchus de conſolatione ad vxorem, Tertullianus de corona militis, Valerius Maximus, & alij complures aſſeuerant: huncque morem ſecutos fuiſſe Iudæos tum ex Euangeliſtis, tum ex Flauio Ioſepho cognoſci poteſt. Inter bellicos tumultus locum item fuiſſe modulationi teſtis eſt ex Horatio, & Thucydide Franciſcus Luiſinus Vtinenſis in ſuis Parergis. Nam antiqui duos Pæanes habebant, alterū Martis, quo initio pugnæ vtebantur: alterum Apollinis, quem fuſis, cæſiſque hoſtibus decantabant. Et cui notus non eſt tibiarum, tympanorum, tubarumque vſus in prælijs? In ſuis namque bellis, ait Clemens Alexandrinus, tuba vtuntur Hetruſci, fiſtula Arcades, Siculi autem inſtrumentis, quæ appellant πύκτιδας, Cretenſes lyra, Lacedæmonij tibia, cornu Thraces, tympano Aegyptij, & Arabes cymbalo. Vegetius de re militari; Siue, inquit, ad vigilias, vel agrarias faciendas: ſiue ad opus aliquod, vel ad decurſionem campi exeunt milites, tubicine vocante operantur, & rurſus tubicine admonente ceſſant. Lycurgus, teſte Plutarcho in Laconicis, bellicæ exercitationi muſicæ adiunxit ſtudium, vt nimius belli feruor modulatione temperatus concinnitatem nanciſceretur. Ita cretes ad citharam dimicabant, ait Martianus Capella, Lacedæmones ad tibiam. Quid Amazones, nonne ad calamos arma tractabant? In Italia Sybaritas tibicines ad prælia præiſſe quis neſciat? Præter hæc de vario muſicæ vſu in bellis legendi ſunt Diodorus Siculus, & Aulus Gellius.

Sherlog. in Cant. antel. 5. ſect. 3. ſubſec. 1. & 3.

Athen. lib. 1. & 14. Plutar. 7. ſympoſ.

Val. Max. lib. 2. cap. 5. num. 4.

Matth. 9. 23. Ioſeph lib. 3. de bello Iud. c. 15. Luiſin. lib. 2. Parergon cap. 12.

Cl Alex. lib. 2. Pædag. cap. 4.

Veget. l. 2. c. 22.

Capella de nupt. Merc. & Philologiæ lib. 9.

Diodor. lib. 9. c. 9. Gellius l. 9. c. 11.

2 Ludorum autem quam magna pars fuerit muſica pluribus exequitur in doctiſſimo opere de Theatro omnium doctrinarum curioſiſſimus explorator Iulius Cæſar Bulengerus. Quid ſacrificia commemorem, quid Numinis cultum, qui ſine muſica nullo modo conſtare poteſt? Ideò ſententia Strabonis eſt, omne id quod muſicum eſt opus Dei eſſe, ipſoſque muſicos non ſolum miniſtros Dei, ſed Deos quodammodo exiſtimandos. Multum itaque Diuinitatis obtinet muſica, ait

Strabo lib. 10. Geograph.

Cenſo-

Cenſorinus, & animis permouendis plurimum valet. Nam niſi grata eſſet immortalibus Dijs, qui ex anima conſtant diuina, profectò ludi ſcenici placandorum Deorum cauſa inſtituti non eſſent, nec tibicen omnibus ſupplicationibus in ſacris ædibus adhiberetur. Hominum quoq; ie mentes & ipſæ diuinæ, quamuis Epicuro reclamante, ſuam naturam per cantus agnoſcunt. Denique quo facilius ferant laborem, vel in nauis metu à vectore ſymphonia adhibetur: legionibus quoque in acie dimicantibus etiam metus mortis claſſico depellitur. Ob quam rem Pythagoras, vt animum ſua ſemper diuinitate imbueret, priuſquam ſe ſomno daret, & cum eſſet experrectus cithara, vt ferunt, cantare conſueuerat. Et Aſclepiades Medicus phreneticorum mentes morbo turbatas ſæpè per ſymphoniam ſuæ naturæ reddebat. Hæc Cenſorinus. Socrates autem vir ſapientiſſimus tanti muſicam feciſſe dicitur, vt eam natu iam grandior inter pueros ediſcere non erubuerit. De Arcadibus ſcribit Polybius Megalopolitanus, quod cum alioquin naturæ eſſent auſterioris, muſicis tamen diſciplinis mirificè delectabantur. Cæteras artes ignorare nulla apud illos ignominia erat, at muſicæ imperitiam fateri turpiſſimum habebatur. Nec minor Lacedæmonijs amor muſicæ fuit, quos refert Plutarchus in Laconicis maiorem curam de illa, quàm de victu hab[uiſ]ſe. Themiſtoclem narrat Cicero cum oblatam in conuiuio lyram recuſaſſet, habitum fuiſſe indoctiorem. Iulianus deſertor impietate notior quàm ſcriptis ipſos barbaros ſe vidiſſe teſtatur ruſtica carmina verbis facta ſimilibus clangorum, quos aſperè clamantes aues edunt, ſtudioſè amplecti, & muſicis carminibus delectari. Macrobij obſeruatio eſt plurimarum gentium, vel regionum inſtituta ſanxiſſe mortuos ad ſepulturam cum cantu proſequi oportere, perſuaſione hac, qua poſt corpus ad originem dulcedinis muſicæ, hoc eſt ad cœlum, animæ redire credantur. Lycurgus vir duræ, difficiliſque vitæ, muſicæ tamen ſtudium in ſuis legibus commendauit. Hanc primarium Philoſophiæ adminiculum Xenocrates Chalcedonius vocabat apud Laërtium. Plato etiam, & Ariſtoteles ſumma capita Philoſophorum hic in Politicis, ille in Conuiuio, & ſeptimo de legibus eò muſicam efferunt, vt in ea potiſſimam rationem puerilis inſtitutionis conſtituant. ſciebant videlicet viri præſtantiſſimi ita nobis muſicam naturaliter coniunctam eſſe, vt ea nullo modo carere poſſimus.

Cenſorin. de die natali cap. 12.

Polybius lib. 4.

Cic. 1. Tuſcul.

Iulian. initio Miſopogonis.

Macrob. in ſom. Scip. lib. 2. c. 3.

Laertius lib. 4.

3 Nullum eſt tam immite, tam aſperum pectus, quod nō muſicis ſonis capiatur. In cuius rei typum fabulantur Poëtę à Cadmo fiſtula canente deceptum Typhœum: nam vt explicat Nonnus in Dionyſiacis, etiam ſtolidiſſimi, & furioſiſſimi muſica afficiuntur. Noſtra enim natura, ait Chryſoſtomus, vſque adeò delectatur canticis, & carminibus, & tantam cum eis habet neceſſitudinem, vt vel infantes ab vberibus pendentes, ſi fleant & afflictentur, ea ratione ſopiantur. Nutrices quidem, quæ eos geſtant in vlnis, ſæpè abeuntes, & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes, ſupercilia eorum ita ſopiunt. Quocirca ſæpè quoque viatores meridie agentes iugalia animalia hoc faciunt canentes, itineris moleſtiam illis canticis conſolantes. Nec ſolum viatores, ſed etiam agricolæ vuas in torculari calcantes, vindemiantes, & vites colentes, & quodcunque aliud opus facientes ſæpè cantant: nautæ quoque remos impellentes hoc faciunt. Iam verò mulieres quoque texentes, & confuſa ſtamina radio diſcernentes ſæpe quidem & per ſe ſingulæ, ſæpe autem etiam omnes concorditer vnam quamdam melodiam concinunt. Hoc autem faciunt & mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ, laborem, qui ex opere faciendo ſuſcipitur, cantu conſolari volentes, vtpote quod anima, ſi carmina & canticum audierit, moleſta & difficilia ſit facilius toleratura. Quoniam ergo hoc genus delectationis eſt animæ noſtrę valdè cognatū, & familiare; ne dæmones laſciua meretricia cantica introducentes omnia euerterent, pſalmos Deus conſtruxit, vt ex ea re ſimul caperetur voluptas, & vtilitas. Hactenus Chryſoſtomus, cui conſonans quidam è Poëtis ait.

Nonnus circa fin. lib. 1.
Chryſoſt. in pſ. 41.

Hoc eſt cur cantet vinctus quoque compede foſſor,
Indocili numero cum graue mollit opus.
Cantat & innitens limoſæ pronus arenæ
Aduerſo tardam qui vehit amne ratem.
Quique refert pariter lentos ad pectora remos
In numerum pulſa brachia verſat aqua.
Feſſus vt incubuit baculo, ſaxoque reſedit
Paſtor, arundineo carmine mulcet oues.
Cantantis pariter, pariter data penſa trahentis
Fallitur ancillæ, decipiturque labor.

Ouidius 4. de Triſtib. eleg. 1.

Etiam monachi antiquiores manibus operantes, & diuina pſallentes cantica ipſum laborem, vt ſcribit Auguſtinus, tan-

Auguſt. de opere monach. cap. 17.

quam

quam diuino celeumate conſolabantur.

4 Ecquid mirum ſi inter homines tanta muſicæ dominatio eſt, cum aues quoque, vt luſciniæ, cygni, & aliæ id genus veluti quadam diſciplina artis cantum exerceant: nonnullæ verò terrenæ, & aquatiles beſtiæ muſica ſuauitate capiantur? Fiſtulis aues allici, ſerpentes cantu diſrumpi comprobatum eſt, inquit, Martianus. Equos tubarum clangore ad prælium concitari teſtatur Iob. Ceruos cantu demulceri, & ſonitu tibiarum ſcribunt Plutarchus, & Clemens Alexandrinus. Idem aſſerit Strabo de elephantis. Quod ſpectat ad piſces nota eſt omnibus Arionis Methymnæi fabuloſa narratio, adeo pro vera habita, vt etiam annalibus inſerta apud Hiſtoricos fidem inuenerit. De hoc Poeta,

Martian.lib.9.
Iob 39.25.
Plu'ar 7. Symp.
Cl. Alex.init. orat.ad gentes.
Herodotus in Clio.
Ouidius 4. de arte

Quamuis mutus erat, voci fauiſſe putatur
Piſcis Arioniæ fabula nota lyræ.

Sed vtcunque ſe habeat Arionis fabella, quam explicat allegoricè Tzetzes in Chiliadibus, illud certiſſima experientia compertum eſt Delphinos, & alios quoſdam piſces inſtrumentali muſica plurimum delectari, quod etiam Plutarchus aſſerit in Conuiuio ſeptem ſapientum. Orphei lyra etiam nunc inter ſidera nomen habet, cuius dulcedo non ſolum lenire tigres potuit, rapidoſque leones, ſed vt Tragicus canit,

Tzetzes Chil.1. v.410.
Seneca in Herc. Oetæo act.3.

Cantu tartara flebili,
Et triſtes Erebi Deos
Mouit, nec timuit ſtygis
Iuratos ſuperis lacus.

Amphioni autem quod tantum carmen, inquit, Eumenius Rhetor, quæ tanta plectro, fidibuſque dulcedo? quam ſequuta quondam ſaxa perhibentur, vt ducentibus ſubuecta modulis, & ad interualla carminum reſiſtentia ſpontè murum velut arte conſtruerent. Hæc figmenta præterijſſem, ni ſub eorum cortice præclaræ muſicæ dotes continerentur. Orpheus enim, & Amphion, vt docent Macrobius in Somnio Scipionis, Pauſanias in Bœoticis, Palæphatus in libro Ἀπίστων ἱστοριῶν, Fulgentius, & Natalis Comes in Mythologijs, & alij, cum duros & Syluestres homines è ferinis moribus ad ciuilem ſocietatem harmonico modulamine tranſtuliſſent, locum fabulæ dederunt, ac propterea dicti ſunt immanium ferarum extinxiſſe furorem, fluuiorum impetum ſtitiſſe, animaſſe montes, ſaxis & cautibus humanos ſenſus inſeruiſſe.

Eumen.orat. pro ſcholis inſtaurãdis.
Macrob. lib.1.
Palæph.c.34.&42
Nat. Comes lib.7 c.14.& lib.8.c 15
Suidas v.Amphion.
Tzetzes Chil. 1. v.305.
Horatius de arte Poet.

5 O immenſam muſicæ ſuauitatis efficaciam! quam dulci tyrannide in omnes Microcoſmi potentias dominaris? Tranſeunt in ſtuporem admirabiles eius effectus, ac omnem prorſus amitterent fidem, ni præter ſummorum virorum auctoritatem continua probarentur experientia. Timotheus muſicus quam facilè omnes affectus Alexandri regis in quamcunque partem flecteret Baſilius magnus, Dio Chryſoſtomus, & Himerius Sophiſta eleganter oſtendunt. Huius poſtremi verba digniſſima profectò ſunt, quæ tranſcribantur. Parumne, inquit, rex aliquando ſapuit? non permiſit id Timotheus, ſed cantu in cælum vſque regis animum abduxit. Immoderatene æſtuabat animus? præſens ille elatum animum pulſando citharam domabat. Mœſtuſne erat? ſtatim ridentem oſtendebat. An voluptatibus tenebatur? poſt cantum ſtatim caſtiſſimum videbas. Et vt omnia dicam, talem videre eum licebat, qualem tibi eum Timotheus reddidiſſet. Hinc Ariſtonico Citharœdo æream ſtatuam fieri iuſſit Alexander, teſte Plutarcho, ante quam haſta proiecta iaceret. Et Pauſanias in Corinthiacis effigiem Amoris commemorat Pauſiæ pictoris opus, qui abiecto arcu & ſagittis lyram tenet; quia nimirum muſica in omnes affectus humanos dominatur. Sanctus Aibertus Monachus, cum adhuc ſecularis eſſet, audiens Mimum quemdam vitam, & conuerſionem S. Theobaldi muſicè decantantem tanta repente gratia diuinitus compunctus eſt, vt inde cœperit in magna viuere ſanctitate. S. Ansbertus Monachus, & Epiſcopus Rothomagenſis, çum adhuc laicus in aula regis viueret, diuerſa muſicæ artis inſtrumenta audiens perſonantia dicebat ſibi. O bone conditor quale erit te diligentibus canticum indeficiens in cæleſtibus audire Angelorum: quamque ſuaue, & delectabile ſanctorum choris concinentibus intereſſe, ſi tantam mortalibus præbes induſtriam, vt peritia artis, ac ſuauitas cantilenæ prouocent animos audientium, vt te Deum creatorem omnium deuotè collaudent. S. Dunſtanus Archiepiſcopus Cantuarienſis adhuc adoleſcens & ſe, & alios muſicis modulis à turbulentis mundi negotijs auocabat, & in meditationem cæleſtis harmoniæ erigebat. B. Maria Oegniacenſis triduo ante obitum iugiter cecinit cãtica inaudita, & mirabilia, & ſe cantu ad mortem præparauit. Dicitur & Pythagoras in ebrios olim incidens iuſſiſſe tibicinem conuiuio præſidentem mutare harmoniam, ac Dorion ipſis

Baſil. hom. de legendis Gentiliũ libris. Dio Chryſ. or. 1. de regno. Himerius apud Photium cod. 243

Plut. or. 2. de Alexandro.

Surius 7. Aprilis.

Anſgardus Monachus in eius vita.

Osbert. Monachus Cantuar. in eius vita.

Iacob de Vitriaco vita eius lib 2 cap. 11.

ipſis canere, atque hoc modo melodiæ illos ad ſobrietatem reduxiſſe. Parrhaſius pictor, teſte Theophraſto apud Aelianum, cantu, & modulatione vocis laborem artis mitigabat, quod ſolatium omnibus artificibus commune eſt. Achilles apud Homerum cum ſe ſentiret iratum, muſicæ ſenſu ad animi ſenſum redibat: quare Seneca inter alia quamplurima iræ remedia etiam muſicam recenſet. Et Climachus, Moderata, inquit, melodia furorem lenit, & mitigat. Multas autem infirmitates tam mentis quam corporis potenti muſicę pharmaco ſanari Theophraſtus, Iamblichus, Martianus Capella, Seuerinus Boëthius, Ioannes Brodæus, Hieronymus Magius, & alij non contemnendi auctores aſſeuerant: vocum enim concentus ex anima in corpus influere ſolet, & occulto quodam tramite ſeſe inſinuans eos præſertim morbos leuat, qui animum vehementer exagitant. Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Tales Cretenſis citharæ ſuauitate peſtilentiam fugauit. Empedocles, cum quidam eius hoſpitem gladio furibundus inuaderet, canendi modo iuuenis iracundiam repreſſit. ταραντίζοντες quos phalangum virus morſu peſtifero infecit, non niſi muſica ſanari poſſe res eſt manifeſtiſſima in Apuliæ prouincia. Adeò verum eſt quod Bion Smyrnæus cecinit, nullum eſſe medicamentum præſtantius cantu. Olim cum Lacedæmones bellis ciuilibus affligerentur oraculum illis redditum eſt, ſi Terpandrum Methymnæum cithara canentem audirent, protinus conciliandos eſſe: quod & factum eſt, nam eius cantu commoti lacrymantes ſe inuicem oſculabantur. Getæ maiorum facta ad citharam canebant, vt Iordanus Epiſcopus eorum Chronologus ſcribit: & cum legationes obibant pacem, vel impetrare, vel ſtabilire cupientes citharas increpabant erudito conſilio, quod crederent muſicam optatæ pacis blandiſſimam fore conciliatricem. Has efficaciſſimas muſicæ operationes conſiderantes nonnulli exiſtimarunt ineſſe muſicis cõcentibus vim quamdam magicam, & ſupernaturalem: ſed hanc opinionem erroneam eſſe Martinus Del Rio vir doctiſſimus in ſuis magicis diſquiſitionibus luculenter oſtendit.

Ælian. de var. hiſtor. lib. 9. c. 15.
Seneca lib. 3. de Ira cap. 9.
Clim. c. gr. 8.
Theophr. lib. de enthuſiaſmo.
Iambl. de vita Pythag. lib. 1. c. 25.
Mart. Capella l. 9.
Boeth. de muſica lib. 1. cap. 1.
Brodæus lib. 4. miſcell. cap. 31.
Magius var. lection. lib. 4. c. 13.
Gellius lib. 4 c. 13
Bion Idyll. 5.
Tzetzes Chil. 1, v. 385.
Iordan. de rebus Getar. cap. 19.
Del Rio diſq. magic. lib. 1. c. 4. q. 2.

6 Ad ſacræ Scripturæ intelligentiam muſicam neceſſariam eſſe Rupertus Abbas affirmat, probatque Abrahamum in oratione pro ciuitatibus illis incendio cælitus deuaſtandis ob rationem muſicam numeros illos propoſuiſſe. Eamdem vtilem

Rupert. lib. 7. de operib. Spiritus Sancti cap. 16. & in Gen. lib. 6. c. 5.

Zerlin. lib. 1. harmonic. inſtitutionum. Gaffor. lib. 1. Muſica theorica.

lem ad omnes ſcientias docent peritiſsimi muſici Ioſeph Zerlinus, & Franchinus Gafforius. In ipſo ſermone ineſſe muſicam Priſcianus Cæſarienſis Grammaticus libro de accentibus, Diomedes libro ſecundo, Aelius Donatus capite de Tonis, Cledonius Senator in Donati expoſitione, & alij Grammatici oſtendunt, itemque Auguſtinus in libris de Muſica. Ad Architecturam quantum valeat longo ſermone Vitruuius exequitur. Quantum etiam medico profit ſcribit Ficinus Antonio Caniuiano. Diebus attributa nomina ex Planetis ſecundum muſicam habitudinem ex Dione Caſsio didici; nam feria ſecunda dies Lunæ dicitur, feria autem tertia non à Mercurio iuxta naturalem ſphærarum ordinem, ſed à Marte denominatur, quia Luna ad Martem proportionem habet ſeſquialteram, ex qua oritur conſonantia diapente. Poſt diem Martis Mercurij diem numeramus, Martis enim ad Mercurium interuallum eſt ſeſquitertium è quo prouenit diateſſaron cum ſuperiori diapente plenam diapaſon efficiens. Idem conſonantiarum reſpectus in cæteris diebus obſeruatus eſt. Pythagoram refert Iamblichus omnem rectè viuendi inſtitutionem per muſicam conſtituiſſe. Aegyptij quoque, teſte Pierio muſicæ ſymbolo mores compoſitiſsimos intelligebant. Priſcis enim ſeculis modeſtum fuit cantorum genus, & philoſophica prorſus morum grauitate. Quamobrem Agamemnon peregrè profecturus vxorem Clytemneſtram cantori reliquit cuſtodiendam, vt ab improbis cogitationibus mentem eius auerteret illuſtrium fœminarum exempla pudicis modis decantando. Nec prius Aegiſtus illi vitium potuit inferre, quam cantorem interemiſſet. Ericus ſecundus cognomento Bonus rex Daniæ in rabiem tractus eſt à Citharœdo, ſi verax eſt Saxo in hiſtoria. Contra verò Terpander coortam Lacedæmone ſeditionem muſica ſedaſſe dicitur apud Plutarchum. Iidem Lacedæmonij, vt ſcribit Tyrius doctrina, & nomine Maximus, ex Tyrtæi carminibus animos ſumpſerunt, Argiui ex Teleſillæ melodia, Lesbij ex odis Alcæi. Proclum in grauiſsimis cruciatibus doloris remiſsionem cantu conſecutum fuiſſe teſtatur Marinus in eius vita. Vis enim carminis, ait Gorgias, cum animi opinione coniuncta faſcino eam demulcet, & quò vult transfert. Heſiodus in Theogonia beatos eſſe muſicos prædicat, qui pſallentes omnium dolorum obliuiſcuntur. Idem de ſe canit Horatius.

Ficin. lib. 1. epiſt. Dio Caſsius lib. 37

Pier. lib. 23 hieroglyph. c. 1.

Euſtathius in 3. Odyſſ.

Saxo hiſt. Daniæ lib. 12.

Plutarch. l. de muſica.

Tyrius ſerm. 21.

Gorgias or. in Helenam.

Horat. L. 1. od. 26.

Muſis

Muſis amicus triſtitiam, & metus
Tradam proteruis in mare Creticum
Portare ventis.

7 Sextus Empyricus pyrrhonius cum omnium ſcientiarũ hoſtis, & euerſor fuerit, muſicam tamen laudat, quod non per vim imperat, ſed cum voluntaria quadam perſuaſione. Docet Plotinus Platonicæ Sapientiæ antiſtes per muſicam reduci hominem ad Deum. Quam infidelis hominis ſententiam Rupertus Abbas confirmare videtur. Mouet enim intus muſica, ait ipſe, vi quadam & potentia naturali ſpiritum hominis, & cum decenter conuenit cum verbo, vel ſenſu diuinæ laudis concutit penetralia cordis, & illam, quam accepit homo, reſuſcitat in eo gratiam Spiritus Sancti. Hinc Propheta Eliſæus requiſitus à Regibus, vt futuri belli exitum prænunciaret, iuſſit ſibi pſaltem adduci, quo pſallente ſacta eſt ſuper eum manus Domini, ſtatimque Spiritus propheticus, qui propter præcedentem commotionem receſſerat, reſtitutus eſt ei. Quid igitur aliud de prophetico viro ſentire oportet, ait Richardus Victorinus, niſi quod exterior harmonia interiorem illam, & ſpiritualem ei harmoniam ad memoriam reduxit, & audita melodia audientis animum ad aſſueta gaudia reuocauit? Pergit Richardus, & oſtendit magnam eſſe muſicæ vtilitatem ad gratiam contemplationis comparandã. Agit quippè cantus in ſpiritum, eumque potentiſſimè afficiens ad cæleſtes influxus recipiendos idoneum efficere cenſetur: quia dum auribus, inquit Alcinous, vocum haurimus harmoniam ab ijs quæ audiuntur, ad ea quæ intellectu percipiuntur gradatim aſcendimus. Quod ſi cantus occulta proprietate mentem reuocat ad diuina, quid mirum ſi mali ſpiritus muſicæ ſuauitatem ſuſtinere non poſſunt? Nam citharam pulſante Dauid recedebat à Saul Spiritus malus. Rebelles enim dæmones in malo obdurati, cum nullo modo reduci poſſint ad Deum, omnem concordiam, & harmoniam implacabili odio proſequuntur. Mira res, inquit egregius ſcriptor B. Thomas de Villa noua Archiepiſcopus Valentinus, muſica fugatur diabolus, & qui iuxta ſententiam Iob ſagittas reputat quaſi paleas, & lapides fundæ velut ſtipulas ſpernit, deridet etiam vibrantem haſtam, & duriſſimos malleos pro nihilo pendit, ad citharæ ſonitum tremefactus recedit, & quem nulla vis ſuperat, ſuperat harmonia.

Sext. Emp. lib. 6. adu. Mathematicos.
Plotin. lib 3. enn. 1.
Rupert. in lib. Reg. lib. 5. c. 23.
4 Reg. 3. 15.
Richard. lib. 5. de contempl. cap. 17.
Alcinous de doctr. Platonis cap. 8
Thom. Valentin. ſerm. de Viſitat. B.V.

Iulianus

Iulian. init. or. 8. Homer. Ody ſ. 4. & Diodor. Sicul. lib. 1. 8 Iulianus Imperator laudabilis ſcriptor, ſi in fide Chriſti perſtitiſſet, nihil aliud fuiſſe arbitratur celeberrimum illud Homeri Nepenthes, omnium malorum obliuionem inducens, quod Polydamna Aegyptia Thonis vxor temperauit, Helenę verò hoſpitalis cuiuſdam muneris loco dedit, quàm conſummatam muſicæ conſonantiam, omnibuſque numeris abſolutam ſymphoniam. Vinum, & muſica, ait ſapiens, lætificant *Eccl 40. 20. Caſſiod. l. 2. var ep. 40.* cor. Quid enim illa præſtantius, vt magnus ſcribit Caſſiodorus, quæ naturæ conuenientiam vbique diſperſam virtutis ſuæ gratia comprehendit? Hæc cum de ſecreto naturæ tanquam ſenſuum regina tropis ſuis ornata proceſſerit, reliquæ cogitationes exiliunt, vt ipſam ſolummodo delectet audiri. Hæc triſtitiam noxiam iucundat, tumidos furores attenuat, cruentam ſæuitiam efficit blandam, excitat ignauiam, ſoporantemque languorem, vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem, vitiatam turpi amore ad honeſtum ſtudium reuocat caſtitatem, ſanat mentis tædium bonis cogitationibus ſēper aduerſum, pernicioſa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam, & quod beatum genus curationis eſt, per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & ſolo auditu ad quod vult deducit, & per inſenſibilium obſequium præualet ſenſuum exercere dominatum. Hæc Caſsiodorus, cui conſonans Maximus *Tyrius ſerm. 21.* Tyrius, Humanam muſicam, ait, quæ animos circuit, quidnam aliud eſſe dixerimus, quam pædagogicum quoddam officium, quod animæ affectiones moderatur? Id enim nimiam elationem, impetumque animi quaſi quibuſdam incantationibus demulcet, remiſsionem atque infractionem ſubleuat, exacuitque. Muſica aptiſsima artifex eſt in luctu leuando, in contundenda iracundia, in comprimenda audacia, in temperanda bonorum virorum cupiditate, in ſanando dolore, in conſolandis amoribus, in leuanda miſeria. Optima in ſacrificijs comes, ſodalis in conuiuio imperatrix in bello, aptiſſima præterea ad celebritates inſpergendas leporibus, Dionyſiaque exhilaranda. Sed cur muſicam oportet tam multo celebrare ſermone, aut eius exaggerare dignitatem? quando eam ſatis conſtat optimam pacis, atque otij nobiſcum miniſtram eſſe, optimam commilitonem, egregiam nobiſcum ciuem, aptiſsimam puerorum nutricem. Ocyſsimè namque ex omnibus ſenſibus auditus quodcunque nouit tranſmittit

ad

ad animum, ſibique conſentientiſſimum reddens in eoſdem affectionum impetus trahit. Vnde animi muſicæ expertes nunquam erit vt rectè cultores legis euadant. Hactenus ille

9 Poſſem & alia plurà in muſicæ commendationem ex varijs auctoribus tum vetuſtis tum recentioribus huc tranſferre; ſed mihi animus eſt ea tantum ſeligere, quæ propius rem noſtram attingunt. Curioſo autem lectori plurima ſuppeditabunt Clemens Alexandrinus *6. ſtromatum*, Iuſtinus martyr *quæſt.* 107. Beda *lib. de muſica*, Cicero 1. *&* 4. *Tuſculan.* Quintilianus *lib* 1. *cap.* 10. Lucianus *de ſaltatione*, Athenæus *lib.* 14. Sextus Empyricus *lib. 6 aduerſus mathematicos, qui eſt aduerſus muſicos*, Dio Chryſoſtomus *oratione* 1. *&* 32. Iamblichus *de vita Pythagoræ lib.* 1. *cap.* 15. Ioannes Sariſberienſis *lib.* 1. *Policratici*, Franciſcus Georgius Venetus *in Harmonia mundi*, Bartholomæus Chaſſanæus *in Catalogo gloriæ mundi parte* 10. *conſid.* 51. Iulius Cæſar Bulengerus *lib.* 2. *de Theatro*, Marſilius Ficinus *de vita cælitus comparanda cap.* 21. Marinus Merſennius *in cap.* 4. *Geneſis diffuſiſſimè*, Petrus Faber *de re athletica*, Raphael Volaterranus *lib.* 35. *commentariorum vrbanorum*, Gulielmus Pariſienſis *ſecunda partis de Vniuerſo p.* 3 *cap.* 20. Hieronymus Oſorius *in fine libri* 4. *de regis inſtitutione*, Angelus Minorita *initio lib.* 1. *floris Angelici*, Ottomarus Luſcinius *lib.* 1. *Muſurgiæ*, Athanaſius Kircher Fuldenſis *lib.* 3. *artis magneticæ par.* 8. *quæ eſt de magnetiſmo muſica & in Arte magna conſoni, & diſſoni, ſiue Muſurgia Vniuerſali*, Tiraquellus *libro de nobilitate cap.* 34. Ludouicus Creſolius *lib.* 3. *myſtagog. cap.* 27. & alij innumeri, illi præſertim, qui muſicas inſtitutiones conſcripſerunt.

METRVM XLIII.

Eia cantu perſonate
Quotquot eſtis muſici.
Eia laudes, eia nomen
Perſonate Numinis.
Huc adeſte voce, plauſu,
Orbis omnes incolæ.
Huc adeſte mente pura
Qui Deum veremini.

§. II.

Dicta quædam de harmonia mundi. Ineſſe muſicam ſingulis rebus. Origo muſicæ. De cantu Eccleſiaſtico. Eum antiquiſſimum eſſe. An inſtrumenta muſicalia admittenda in Eccleſia. Primus Organorum vſus.

1 PLatonici cum vidiſſent omne quod viuit cantibus permulceri, cœleſtem animam, qua vniuerſum animaretur, originem ſumpſiſſe autumant à muſica. Nam & eloquiũ Dei è nihilo cuncta creantis muſicum cantum fuiſſe ſcribunt, & omnia muſicis proportionibus conſtare aſſeuerant. Ipſam animam rationalem ex harmonia componi falsò quidam ex ipſis arbitrantur, quem errorem egregiè confutant Nemeſius, Iſidorus Peluſiota, & ex recentioribus Marſilius Ficinus. De myſtica Angelorum harmonia agit Dionyſius Areopagita cap 10. cæleſtis hierarchiæ. De muſica ſiue conſonantia Chriſti ad nos, & quomodo ſimplum Saluatoris noſtri duplo noſtro concinat ad ſalutem, doctè, & diffusè differit Auguſtinus initio libri quarti de Trinitate Nolo hic autem cum Scipione ſomniante cœlos conſcendere, & cum Aurello Macrobio Pythagoricum cœlorum concentum ſpeculari. Nolo ex Epicuri intermundijs imaginariam muſicam huc deducere. Nolo ſiderum, mundique harmoniam inutili curioſitate inueſtigare. Quomodo videlicet terra cum Luna conueniat: aqua cum Mercurio, & Saturno interſonet: reboet cum Ioue, & Venere aër: ferueat ignis cum Sole, & Marte: quo ſonitu lapides, & metalla Marti reſpondeant: herbæ cum Ioue, animalia cum firmamento. Hæc laſciuientis ingenij lucubramenta curioſam quidem, ſed parum ſolidam doctrinam continent. Scripſit de harmonia mundi Franciſcus Georgius Venetus vir Platonicis, & Cabaliſtis plus iuſto addictus inſigne volumen, iucũda magis, quam neceſſaria ſubtilitate iuxta Eccleſiaſticam cenſuram expurgandum, quod in tria cantica diuiſit. Cantico primo tractat de Deo, quatenus eſt principium & finis vniuerſorum; & de ſuauiſſima conſonantia, qua

Ficin. in Timæum Platonis.

Nemeſ. l. de nat. hominis.

Iſidor. l. 4. ep. 125.

Ficin. lib. 7. Platonicæ Theologiæ cap 10. & Io: Sariſberien. lib. 1. Policratici.

Macrob. in ſomn. Scip. lib. 2.

ad inuicem, & cum ſupremo Archetypo reſonant creaturæ. Cantico ſecundo demonſtrat quam multiplici conſonantia omnia membra cum capite Chriſto conueniant. Tertio agit de hominis cum ſuo opifice, de minoris cum maiori mundo concordantia, de concentu quem faciunt homines boni cum Deo: Tum de corporis & animæ harmonia in melius mutanda per reſurrectionem, deque æterna pauſa in cœleſti beatitudine Scripſit etiam de humana, & mundana muſica diffuſiſſimè Robertus à Flud, ſiue de Fluctibus Oxonienſis in ſua vtriuſque Coſmi hiſtoria. Sed eius harmoniam Ioannes Kepplerus Mathematicus libro de harmonia mundi in quinque tractatus diuiſo, itemque in Myſterio Coſmographico fallacem, & diſſonam multis rationibus eſſe contendit. At Robertus in Proſcenio Veritatis, & in Monochordo Mundi acriter ſe tuetur, & rationes Kappleri euertere conatur. Ambo autem Andabatarum more in tenebris digladiantur, nam extra Eccleſiæ caſtra militantes, cum careant fide per dilectionem operante, vera etiam & conſonanti muſica caruiſſe dignoſcũtur. Ipſos conſulat cui licet, & libet. Doctius de hac muſica, & aduerſus Fluddi mendacia diſſerunt viri doctiſſimi Marinus Merſennius in inſigni ſuo commentario ſuper Geneſim, & Athanaſius Kircher in ſua Muſurgia vniuerſali. Aliam item mundi viſibilis harmonicam dimenſionem tradit vir peritiſſimus rei mathematicæ Marius Bettinus Bononienſis. Hanc eamdem vniuerſi harmoniam antiquiores Sophi pertractant Triſmegiſtus, Protinus, Proclus, Iamblichus, Maximus Tyrius, Chalcidius, & alij Platonici paſſim, Heraclides Ponticus in Allegorijs Homeri, Clemens Alexandrinus initio orationis ad Græcos, Boëthius lib 1. muſicæ, Plutarchus in quæſtionibus Platonicis, & libro de animæ procreatione ex Timæo Platonis, Plinius lib. 2. Macrobius in ſomnium Scipionis, Cenſorinus, Martianus Capella, & omnes ferè recentiores, qui harmonicas inſtitutiones conſcripſerunt. A primo enim tenebroſo corpore, ait grauis ſcriptor Guilbertus Tornacenſis, infra quod nihil eſt, vſque ad Deum, ſupra quem nihil eſt, quædã muſica ſiue harmonia reperitur, per quam inuicem vniuerſa cohærent. Et vt Ruricius Lemouicenſis Epiſcopus ad Heſperium ſcribit, In harmonia mundi vniuerſa animantia bruta pariter, & elinguia, incedentia, volantia, atque reptilia ſuis quæque vocibus, etſi ſono diſſono, aut ore diuerſo, pari tamen

Bettinus Apiario 10. progym. 1. propoſ. 3.

Guilbert. tract. de pace cap. 14.

Ruricius lib. 1. epiſt. 5.

men affectu, quaſi vno concentu in laudem proprij auctoris erumpunt, & potentiam quam promere nequeunt ſentire ſe produnt.

2 Cæterum cum de muſica loquimur piaculum graue eſſet eius originem præterire. Eam plerique Græcorum ad Pythagoram, alij ad Mercurium, alij ad alios referunt, quorum mendacia recenſet Bulengerus. Mendacia dixi, nam ſacra Moſis hiſtoria docet Iubal de progenie Cain fuiſſe patrem canentium cithara, & organo. Quomodo autem Pythagoras ex ſonitu malleorum muſicam inueniſſe dicatur, tractat diffusè Iamblichus in eius vita. Plutarchus in ſympoſiacis explicans dictum illud antiquum, *Amor muſicam docet*, Theophraſtum laudat, qui libro de muſica tria eius principia facit dolorem, voluptatem, & inſtinctum diuinum; nam vnumquodque horum vocem à conſueto modo auerſam ad canendum inclinat. Sed ſi quis vnquam amauit, ſanè fatebitur Amorem primum muſicæ inuentorem, primum eius principium eſſe. Amorem omnium artium, ſcientiarumque magiſtrum vocant Platonici, prima tamen Amoris ſcientia muſica eſt, teſte ipſo Platone in doctiſſimo illo conuiuio, quo eiuſdem Amoris deſcribuntur actiones. Hæc de Muſicæ origine dum ſcribo, occurrit mihi fabula quædam nō indigna relatu, quod à viro ſummæ ſapientiæ Philone Iudæo eam didicerim. Cum Deus, inquit, rerum omnium conditor è nihilo cuncta creaſſet, iamque hominem operum ſuorum principem conſtituiſſet, videns cuncta quæ fecerat, eorumque pulchritudinem ſuſpiciens vnum de prophetis interrogauit, num aliquid ad vniuerſi perfectionem deeſſet. Deeſt vnum, ait ille, quod tamen mihi prorſus neceſſarium videtur, deeſt inquam concinnus ſermo, qui omnia quæ tu creaſti, tuamque bonitatem, & prouidentiam iugiter laudet. Placuit Deo hæc tam commoda admonitio, ſtatimque muſicorum genus creauit, qui Deū mirabilem in operibus ſuis dulciter decantarent. Significat adfabulatio aut ſolum eſſe, aut præcipuum muſicæ vſum diuinas laudes reſonare. Neſcio autem an huius fabulæ occaſionem acceperit Philo ab Hermete illo ter maximo, qui ſcribit in Aſclepio muſicam ſuauitatem ad concinendos Dei, cœleſtiumque laudes hominibus indultam, ne terrenus mundus videretur incultior, ſi modulorum dulcedine caruiſſet. Verū has Nilotici calami argutias, vt Apuleius loquitur, prætermittentes,

Bulenger. lib. 2. de Theatro c.3.
Gen.4.21.

Iamblich. lib. 1. cap.16.
Plutarch. ſympoſ. lib.1. qu.5.

Philo lib. de plantatione Noe.

Apul. lib. 1. metamorph.

ſugillans ait: Ad quid illa vocis contractio, & infractio? Hic ſuccinit, ille diſcinit, alter ſupercinit, alter medias quaſdam notas diuidit, & incidit. Nunc vox ſtringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffuſiori ſonitu dilatatur. Aliquando quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando virili vigore depoſito in fœmineæ vocis gracilitates acuitur, nonnunquam artificioſa quadam circumuolutione torquetur, & retorquetur. Videas aliquando hominem aperto ore quaſi intercluſo halitu expirare, non cantare: ac ridiculoſa quadam vocis interceptione quaſi minitari ſilentium, nunc agones morientium, vel extaſim patientium imitari. Interim hiſtrionicis quibuſdam geſtibus totum corpus agitatur, torquentur labia, rotantur oculi, ludunt humeri, & ad ſingulas quaſque notas digitorum flexus reſpondet. Et hæc ridiculoſa diſſolutio vocatur religio: & vbi hæc frequentius agitantur, ibi Deo honorabilius ſeruiri clamatur. Hactenus ille. Sed alij è diuerſo inſtrumentorum vſum admittunt, & laudant. Et primò quidem Chriſtianus Pædagogus apud Clementem Alexandrinum inſtrumentis vti permittit. Deinde Prudentius audiendus eſt, qui viuebat ſub Theodoſio ſeniore, & filijs eius. Sic autem canit. Cl. Alex. pædag. lib.2. cap.4.

Quicquid in ære cauo reboans tuba curua remugit, Prudent. adu. Iudæos.
Quicquid in arcano vomit ingens ſpiritus hauſtu,
Quicquid caſta chelys, quicquid teſtudo reſultat,
Organa diſparibus calamis quod conſona miſcent,
Aemula paſtorum quod reddunt vocibus antra,
Chriſtum concelebrat, Chriſtum ſonat, omnia Chriſtũ
Muta etiam fidibus ſanctis animata loquuntur.

E ſcriptoribus denique recentioribus Ioannes Sariſberienſis Carnotenſis Epiſcopus prodibit in medium, qui eodem quo Aëlredus ſeculo vixit, tempore ſcilicet Alexandri III. Is libro primo Policratici muſicam inſtrumentalem commendat his verbis. Ad mores itaque inſtruendos, & animos exultatione virtutis traijciendos in cultum Domini, non modo concentum hominum, ſed etiam inſtrumentorum modos cenſuerunt ſancti Patres Domino applicandos, cum templi reuerentiam dilatarent. Et ſi militantis Eccleſiæ tibi parua videtur auctoritas, vel triumphatrix illa præconia muſicæ non tacebit, cuius ſeniores vidit, & tibi monſtrauit tonitrui filius,

& voces

& voces eorum ſicut citharœdorum citharizantium in citharis ſuis. Quod ſi illos nondum audiſti, regem audias exultantem, qui te regni, & exultationis ſuæ vult eſſe participem. Ait enim, *Sumite pſalmum, & date tympanum, pſalterium iucundum cum cithara*. Ad quid inquis? Vt laudetis Dominum in tympano, & choro, in chordis, & organo.

5 Conſtat igitur ex dictis nec ſtatim ab initio, nec vbique recepta fuiſſe muſicalia inſtrumenta: nam etiam nunc Romæ in ſacello ſummi Pontificis ſemper ſine inſtrumentis officiorum ſolemnia celebrantur; & Eccleſia Lugdunenſis, quæ nouitates neſcit, ſemper organa repudiauit, neque in hunc diem aſciuit. Non tamen damnari debet moderatus eorum vſus, cum à ſanctiſsimis, & ſapientiſſimis viris, ac nouiſſimè à ſancto Tridentino Concilio approbatus, & permiſſus ſit. Lætificat organorum concentus triſtes hominum mentes, & ſupernæ ciuitatis inſinuat iucunditatem: ſolicitat pigros, recreat diligentes: prouocat iuſtos ad amorem, peccatores ad compunctionem. Qui Deum diligunt, ait Climachus, ad hilaritatem, & diuinam dilectionem, atque ad lachrymas, & ex mundanis, & ex ſpiritualibus canticis ac melodijs excitari ſolent: qui verò voluptatibus addicti ſunt, ſibi colligunt materiam perditionis. Porrò organa pneumatica ætate Iuliani Apoſtatæ adinuenta fuiſſe docet Bulengerus. Extat autem eiuſdem Iuliani epigramma in organum, à P. Martinio Morentino relatum præfatione in eius Miſopogonem, quod hic tranſcribere non grauabor.

Climac. gr. 15.

Buleng. lib. 2. de Theatro.

Quam cerno alterius naturæ eſt fiſtula: nempe
Altera produxit fortaſſe hanc ænea tellus.
Horrendum ſtridet, nec noſtris illa mouetur
Flatibus, at miſſus taurino è carcere ventus
Subtus agit laues calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, inſignis & arte
Adſtat, concordes calamis pulſatque tabellas:
Aſt illæ ſubitò exiliunt, & carmina miſcent.

Hæc organa ſtatim audiri cœperunt in Eccleſia permittente Damaſo Pontifice, vt quidam aiunt apud Creſolium in Myſtagogo. Sed verior, & communior ſententia Platinæ eſt aſſerentis eorum vſum tempore Vitaliani Papę circa annum Domini 660. in Eccleſijs incœpiſſe. Deſino, ſi prius Eccleſia-

Creſol. lib. 3. Myſtag. cap. 37.

ſticos

ſticos cantores admonuero, ne ad vſum illicitæ voluptatis aſſumant, quod ſancti Patres ad affectum pietatis inſtituerūt. Talis enim debet eſſe ſonus, tam grauis, tam moderatus, vt non totum animum ad ſui rapiat oblectationem; ſed eorum quæ cantantur ſenſui, & pietatis affectui maiorem relinquat portionem.

§. III.

Cantus Eccleſiaſtici qui fuerint primi inuentores. De muſicis, & cantoribus, eorumque diſcrimine. De tonis, ſeu modis tropicis. Omnem muſicæ mutationem malam eſſe. Cur ab hodierna muſica non ÿdem effectus ſint, qui ab antiqua. Actum obiter de triplici genere cantus Diatonico, Chromatico, Enharmonico.

1 AB Apoſtolis, & Apoſtolicis viris Eccleſiaſtici cantus initia fuiſſe doctiſſimus Cardinalis Baronius tam euidenter oſtendit, vt nihil eius eruditioni adiungi poſſit. Quod autem Theodoretus, & Nicephorus S. Ephræm Syro harmonicæ modulationis inuentionem attribuunt, id ita intelligendum eſt, quod vel antiquum cantum in aliqua particulari Eccleſia inſtituerit; vel canendi methodum, & notulas interuallorum ac vocum indices aliqua faciliori ratione innouarit. Sic Ioannes Damaſcenus nouam quandam muſicæ rationem pro Eccleſiaſticis cantibus adinueniſſe perhibetur. Sic Magnus Gregorius non omnem cantum, ſed planum & vniſonū adinuenit, quo deinceps ſemper vſa eſt Eccleſia Latina. Sic etiam Guido Aretinus Monachus S. Benedicti anno Domini 22. ſupra milleſimum maxima omnium admiratione nouam muſicæ rationem, nouaſque claues edocuit, & manum quam vocant cum ſex vulgaribus notis, adeò vt puer rudis & ſemigrammaticus paucis menſibus addiſceret, quod homo grandæuus, magnoque pollens ingenio vix pluribus annis addiſcere

Baron. an. 60. nu. 24. & ſeqq. Theodoret. hiſt. Eccl. lib. 4. c. 29. Nicephor. lib. 9. cap. 19.

ſcere potuiſſet. Erat enim ante ipſum difficillimus cantus, quem nunc balbutientes pueri nullo negotio ediſcunt. Hoc item ſeculo Erycius Puteanus vir eruditiſſimus, & omni doctrina refertus duobus editis libellis ad ſex vulgares notas ſeptimam adiungere conatus eſt, vt omnes vocum mutationes tollantur, quæ pueris maius negotium in cantu diſcendo faceſſunt; & hoc modo praxis muſicæ multo facilior reddatur. Porrò muſica antiqua pro notis literas Græcas habuit, nunc rectas, nunc inuerſas, nunc alio ſitu ſuper verba canenda collocatas. In media literarum vſus, ſed latinarum, de quibus earumque ſignificatione in ſuperſcriptione cantilenæ extat NotKeri monachi paruus tractatus in ſupplemẽto Bibliothecæ veterum Patrum editionis Colonienſis. In harmonica denique noſtra diuerſa forma eſt, vt omnes norunt. Scripſit de notis muſicis librum Alypius Græcus, cuius meminit Vincẽtius Galilæus in ſuo opere de noua, & antiqua muſica, quod muſicis, & cantoribus valdè vtile eſt. Cantorum verò, & muſicorum magnum eſſe diſcrimen docet Boëthius. Cantor ille eſt, qui harmonicæ rationis expers, & à muſicæ ſcientiæ intellectu ſeiunctus famulatur, nec quicquam affert rationis: is autem muſicus eſt, qui ratione perpenſa canendi ſcientiam non ſeruitio operis, ſed imperio ſpeculationis aſſumit. Cantor nec diſcernens muſicam, nec diiudicans, vocem ſuam flectere quidem, eleuare, ac deprimere nouit per phtongos, & interualla; ſed muſicum ſyſtema, variamque modorum ordinationem prorſus ignorat. Muſicus ordinat, & componit cãtum, ſcitque eorum quæ cantantur rationem reddere. Hoc prænotato, quia Dauo, & Oedippo debitor ſum, operæpretium me facturum arbitror, ſi quædam de tonis, & modis muſicis tractauero, quo prænoſcentes muſicę artificium, & ornamenta alacriores in Dei laudibus decantandis ſacri cantores inueniantur. In qua ſanè tractatione ne moleſtus ſit mihi lector, ſi prolixus fuero; nam, vt fatear quod res eſt, & muſicam amo, & pudet me pleroſque Eccleſiaſticos viros totius vitæ curſu in cantu verſari, ipſum verò cantum, quod turpe eſt, ignorare.

Puteanus in Muſathena. & Pallade modulata.

Boeth. de muſica lib. 1. cap. vlt.

2 Ex diapaſon igitur conſonantiæ ſpeciebus, vt cum Boëthio loquar, exiſtunt qui appellantur modi, quos eoſdem tropos, vel tonos nominant. Sunt autem tropi conſtitutiones in totis vocum ordinibus, vel grauitate, vel acumine differẽtes,

Id. ibid. lib. 4. c. 14.

tes, quorum omnium compoſitio plenam continet diapaſon, ſiue octauam, vt aiunt, quæ ex octo vocibus conſtat, & ſeptem interuallis. Omnis verò tonus certos modos, & terminos vocis eleuandæ vel deprimendæ diffinit, & certis quibuſdam differentijs omnem cantum coercet, qui quoniam à graui vertitur in acutum, inde tropi nomenclaturam accepit. De numero, & nominibus eorum dubitatum ſæpe eſt à viris doctis. Martianus Felix Capella quindecim enumerat, quorum quinque principales, alij collaterales ſunt additis particulis ὑπὲρ & ὑπὸ *ſuper*, & *ſubtus*. Primus eſt Lydius, cui adhærent hyperlydius, & hypolydius. Secundus Iaſtius, cui ſociantur hyperiaſtius, & hypoiaſtius. Tertius Aeolius cum hyperæolio, & hypoæolio. Quartus Phrygius cum duobus hyperphrygio, & hypophrygio. Quintus Dorius cum hyperdorio, & hypodorio. Alypius eoſdem quindecim modos enumerat. Franchinus inter hydorium, & hypophrygium hypoiaſtium collocat. Inter hypophrygium, & hypolydium hypoæolium. Inter Dorium, & Phrygium Iaſtium: inter Phrygium, & Lydium Aeolium. Hyperdorius in lichano meſon ponitur ab eodem: hyperphrygius in meſe: hyperlydius in parameſe. Inter hyperdorium, & hyperphrygium hyperiaſtium conſtituit: & inter hyperphrygium, & hyperlydium hyperæolium. Verum hi modi ſuperadditi ad pleni & integri ſyſtematis ſenſibilem harmoniam inutiles ſunt, quos Caſſiodorus ita conſtituit, vt à ſe inuicem ſola ſemitonij intenſione, vel remiſſione ſuperentur: propterea in genere diatonico locum habere non poſſunt. Plato numerum ſenarium, Ariſtoteles, Bacchius, & Pappus Alexandrinus ſeptenarium non excedunt. Ptolomæus vt totum diſdiapaſon ſyſtema modulis coueniret, octauum & acutiſſimum modum adiunxit, quem hypermixolydiū nuncupauit. Cenſorinus, Genera, inquit, carminum tredecim ſunt, ex quibus prima ſunt Dorium, Phrygium, Lydium. His acceſſerunt grauiſſimum hypodorium, mox duo hypophrygij grauior, & acutior: deinde dorius medius, tum Phrygius grauis, & alter excelſus: totidem lydij grauis & acutus: tum mixolydij pari diuerſitate, poſtremò hypermixolydius acutiſſimus. Practici recentiores poſt Henricum Glareanum ſex tonos authentos ponunt ex harmonica, totidemque plagales ex arithmetica diuiſione diapaſon: nec plures eſſe poſſe contendunt, quod non ſint plures ſpecies diapaſon. Lucius

Cenſorin. cap. 11.

Henric. Glarean. in dodecachordo.

Apuleius lib. 1. floridor.

Philoſtrat. vitæ Apollon. l. 1. c. 20.

Apuleius modos ſic recenſet. Seu tu velles Aeolium ſimplex, ſeu Aſium varium, ſeu Lydium querulum, ſeu Phrygium religioſum, ſeu Dorium bellicoſum. Philoſtratus Lemnius Aeolia, & Pamphilia modulamina commemorat. Euclides, Ariſtoxenus, Plutarchus, Quintilianus Ariſtides, Lucianus, Athenæus, Emmanuel Bryennius, & omnes antiqui ſcriptores diſcrepant non in numero tantum & nomine, ſed in eorum etiam initijs, proprietatibus, & finibus aſſignandis. Referunt hac de re varias eorum ſententias Bulengerus, & Galilæus. Sed hanc omnem controuerſiam de vocibus eſſe hinc colligo, quod ex hominum arbitrio pendeat, quis primus tonus ſit, quis ſecundus, quis tertius. Debet enim inueſtigari omnium ſpecierum diapaſon natura ex grauitate, & acumine vocum; ſiue ex intenſione, & remiſſione chordarum, quæ certa & inuariabilis eſt; ſeu tonum illius diapaſon primum, ſeu tertiũ nuncupemus. Porrò modi muſici gentium vocabulo deſignati ſunt, quæ pro varietate morum, & ingeniorum varijs etiam modis delectabantur. Sic nos quoque diuerſum muſicæ ſtylum apud diuerſas nationes eſſe dignoſcimus. Sunt Gallicæ modulationes hilares, molles, concitatæ, choreis, & ſaltationibus idoneæ: Hiſpanicę ſeueræ, vehementes, tetricę: Italicę graues, magnificę, nobiles, inſinuandę pietati, moribuſque efformandis aptiſſimę.

Buleng. lib. 2. de Theatro c. 17. Galilæus lib. de muſ. antiq.

3 Illud autem ab antiquis obſeruatum eſt nunquam ab aliqua gente mutatam fuiſſe muſicam, quin & ipſa in deterius mutata, ipſique mutantium mores in peiora delapſi ſint. Ideò quotquot ſcripſerunt de muſica ſemper recẽtiori reiecta, antiquam commendarunt. Plutarchus libro de muſica, At enim, ait, apud antiquiores Gręcos ne notam quidem dicunt muſicam, quę theatris inſeruiret: totam ſcientiam illam Deorum venerationi, & adoleſcentum inſtitutioni impenſam fuiſſe. Omnis tunc muſica in templis verſabatur. Cęterum noſtris temporibus eius muſicę, quę ad diſciplinam puerorum facit, nulla memoria, nulla cura: omnes theatris inſeruientem amplectuntur. Qui ergo vult muſica rectè & cum iudicio vti, is veterem modum æmuletur. Baſilius Magnus: Tanta melodię rectę differentia à turpi atque obſcœna eſt, vt eam, quę nunc in vſu eſt, non minus fugere debeatis, quam rem aliquã turpiſſimam. Athenæus in cœnis ſapientum: Muſicam ſanè veteres optimè nouerunt, eiuſque leges nõ ſunt prætergreſſi:

Baſil. hom. de legendis Gentil. libris.

Athenæus lib. 14.

nunc

nunc autem ſenio iam cunctis labeſcentibus deprauati ſunt muſices numeri, & pro benignitate mollities, pro temperantia inſolens audacia, ignauuſque animi languor irrepſit: quę mala magis poſt hac vigebunt, niſi quiſpiam patriam muſicā in priſtinum ſplendorem afferat. Sextus Empyricus: Muſica vetus virilis erat, recens effracta & effœminata. Seuerinus Boethius: Amiſit muſica grauitatis & virtutis modum, ac penè in turpitudinem prolapſa minimum antiquam ſpeciem ſeruat. Iterum Athenęus: Modus Ionicus minimè floridus & lętus eſt, ſed auſterus, & durus; in quo tamen deprehendas elatum quidpiam generoſitatis nō expers, quamobrem amat concentum illum Tragœdia: noſtra verò ætate Ionum mores delitijs ſunt perditiſſimi, eorumque itidem cantus ab illo vetuſto multum diuerſus. Maximus Tyrius: Muſica vt nunc eſt extenuato corpore incedens, pulchritudinem, & ſuauitatem illam veterem abiecit. Quapropter à lege propria deflectens calamitoſa nobiſcum efficitur, animumque tum publicè, tum priuatim in perniciem trahit: relicta autem priori ſimplicitate, in leuitatem fatuam abijt, & vt veriſſimè dicamus, euaſit in flagitium; nam in theatris ac ſcenis corrumpendę Reipublicę initium fecit. Cicero ſecundo de legibus: Aſſentior Platoni nihil tam facilè in animos teneros, atque molles influere, quam varios canendi ſonos, quorum dici vix poteſt, quanta ſit vis in vtramque partem. Ciuitatum hoc multarum in Gręcia interfuit antiquum vocum ſeruare modum, quarum mores lapſi ad mollitiem pariter ſunt immutati cum cantibus: aut hac dulcedine corruptelaque deprauati, vt quidam putant: aut quod cum ſeueritas eorum ob alia vitia cecidiſſet, tum fuit in auribus, animiſque mutatis etiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem ſapientiſſimus Gręcię vir, longèque doctiſſimus valdè hanc labem veretur, negat enim mutari poſſe muſicas leges ſine mutatione legum publicarum. Rurſum Plutarchus in Laconicis Terpandrum, Timotheum, ac Phrynidem mulctatos ab Ephoris enarrat, quod vel vnam citharę chordam addidiſſent, quam & incidi iuſſerunt: adeò non permittebant de veteri muſica aliquid immutari. Has veterum ſententias eò libentius tranſcripſi, quo magis hodiernę muſicę deplorabilis ſtatus innoteſcat. Faſtidit ætas noſtra concentum grauem, & ſtabilem, amatque modulos quoſdam, quibus in fruſta conciſus cātus

diſſiliat,

Sext. Empyr. l. 6. adu. Mathemat. cap. 22.

Boeth. lib. 1. c. 1.

Athen. lib. 14.

Max. Tyr. ſer. 21.

diſſiliat, & eneruetur. Ipſe cantus Eccleſiaſticus quam à vero Gregoriano diſſimilis eſt! Adeò verum eſt quod ſcribit Xenophon, ea quæ noua ſunt, & ipſo quaſi in flore vehementer in muſicis celebrari.

Xenoph. lib. 1. Cyriped.

4 Sed reuertor ad tonos, quos à gentibus denominatos dixi, & cum earum moribus immutatos. Sunt autem, quod attinet ad Eccleſiaſticum cantum, octo. Primus, tertius, quintus, & ſeptimus dicuntur principales, & authenti: Secundus, quartus, ſextus, & octauus inferiores & plagales nuncupantur. Authenti ſupra finalem aſcendunt vſque ad diapaſon, & vna tantum voce deſcendunt: Plagales aſcendunt ſupra finalem vſque ad diapenten, ſiue quintam; infra verò deſcendunt vſque ad diateſſaron, ſiue quartam. Quatuor ſunt chordę finales tonorum, nam primus, & ſecundus deſinunt in lychano hypaton: tertius, & quartus in hypate meſon: quintus, & ſextus in parhypate meſon: ſeptimus, & octauus in lychano meſon. Cum autem omnis tonus plenã diapaſon contineat, atque ea ex diapente, & diateſſaron cōponatur: hoc diſcrimen eſt inter duos tonos in eadem chorda deſinentes, quod is qui authentus eſt, plenam diapaſon habet ſupra finalem: plagalis verò habet quidem diapenten ſupra finalem, ſed diateſſaron quæ diapaſon cōplet ſub finali collocatur. Legendi hac de re practici recentiores, atque inter cæteros Franchinus Gaſforius libro 4. muſicę inſtrumētalis, & in deſcriptione muſicę actionis: Petrus Pontius in dialogo de muſica: Ioſeph Zerlinus, & Petrus Aron in harmonicis inſtitutionibus: iterum Zerlinus lib. 6. ſupplementi muſicalis, & in defenſione quinti demonſtrationum harmonicarum: Frater Angelus minorita lib. 1. Floris Angelici: & Marchettus Patauinus in tractatu de cantu plano. Is autem tonus, quem nos primum dicimus, Dorius eſt antiquorum, vt quidam Neoterici exiſtimarunt: ſecundus Hypodorius, tertius Phrygius, quartus Hypophrygius, quintus Lydius, ſextus Hypolydius, ſeptimus Mixolydius ſiue lydius mixtus. Octauo carebant antiqui, nam reuera Mixolydius plagalem, ſeu collateralem non ſuſtinet modum: grauius enim tetrachordum illius cum grauiſſimo Dorij coniunctum eſt. Verum de ſingulis tonis, eorumque conſtitutione, & proprietatibus vberius infra diſſeremus, ſi prius dubitatio quædam ſoluta fuerit, quæ non indigna videtur ſolerti diſcuſſione.

5 Nam

5 Nam ſi primus noſter modus Dorius eſt antiquorum, ſi phrygius idem ac tertius, & ſic de cæteris: cur non eoſdem pariunt effectus? Cur non iiſdem ſonantibus modis & tranquillari animum, & commoueri ſentimus? Poſſem equidem reſpondere non omnes antiquos muſicos & cantores hos admirabiles effectus edidiſſe; ſed eos tantum, qui in hac diſciplina peritiſſimi fuiſſent, qui cum rari ſemper fuerint, ita non deſunt etiam hac tempeſtate, qui cum veteribus comparari poſſint. Satius eſt tamen fateri id quod veriſſimum eſt, priſcos illos modos nos neſcire, illudque in primis, in quo maximè excelluerunt. Errant itaque toto cœlo, qui generum illorũ differentias ignorantes acumen tantum, & grauitatem ſonorum conſiderant. Non enim, vt hoc vtar exemplo, Doricæ harmoniæ præſtabit effectus omnis cantus à lychano meſon vſque ad Paraneten protenſus, niſi etiam præter ſuæ diapaſon compoſitionem alia quædam habeat ad excitandos affectus requiſita. Sunt autem quatuor, ni fallor, hæ conditiones, quibus poſitis muſica proculdubiò inducet hominem in varios affectus, & commotiones. Prima conditio eſt, vt harmonia ex vocibus, & ſonitu proueniens iuxta toni exigentiam rectè ordinetur. Secunda vt numerus muſicus, quo modulationis totius ſeries à graui in acutum, & ab acuto in graue procedit qualitati verborum, & toni accommodetur. Hic eſt numerus, quem vulgus vocat aërem cantionis, de quo Poëta, *Numeros memini, ſi verba tenerem*. Tertia vt ipſa verba talia ſint, quæ mentem percellere, & commouere poſſint. His adiungebant antiqui totius corporis motus, ac geſtus patheticos ad excitandos affectus aptiſſimos. Quarta tandem, vt qui muſicos concentus audit, non tam aurem quam rationem adhibeat, vti docet Boëthius, ſitque aptus & diſpoſitus ad muſicæ effectus recipiendos. Fit enim quandoque, teſte Diuo Bonauentura, vt propter prauam audientis diſpoſitionem quem muſica inuenit triſtem, reddat triſtiorem: & quem lætum, lætiorem. Iſtæ conditiones ſi ad toni ſyſtema adijciãtur, efficient, vt puto, muſicam noſtram veteri non inferiorem: alioquin omnes affectus in omnibus tonis confuſi, ſinguliſq; permixti ſunt pro varietate modi procedendi, vt Keplerus obſeruat. Non poſſum hoc loco quorumdam errorem diſſimulare, qui ſuæ inſcitiæ friuolam prætendentes excuſationẽ, aiunt muſicam noſtram inſignes illos effectus, quos in veteri

Boeth. lib. 1. c. 9.

Bonauen. prolog. in Thren.

Kepler. tract. 3. harmon. cap. 15.

admi-

admiramur, operari non poſſe, quia omnis muſica noſtra in genere Diatonico eſt; antiqui autem Enharmonico, & Chromatico vtebantur, quæ cantus genera iampridem antiquata ad mentes hominum ſubitò commouendas aptiora erant. De triplici hoc genere differunt antiqui Muſici Ariſtoxenus, & Nicomachus Geraſenus in ſuis Harmonicis inſtitutionibus, Euclides item, & Theon Smyrnæus, & ex ipſis alij recentiores. Porrò genus Enharmonicum illud dicitur, quod pluribus ſpatijs, & anguſtioribus ſeparatur: cantatur autem per dieſim, & dieſim, & ditonum. Chromaticum autem per duo inæqualia ſemitonia, & trihemitonium conſtans ex tono, & ſemitonio minori conſcendit. Diatonicum vero per duos tonos, & ſemitonium naturaliter procedit. Hoc poſtremum alijs generibus dignitate, & efficacia præeminet; & ſine eius mixtura reliqua duo ſubſiſtere nequeunt; atque ideo ſupradictam opinionem mirabiliores muſicæ effectus Chromatico, & Enharmonico generi tribuentium damnat, ac pluribus confutat Ioſeph Zerlinus excellentiſſimus muſicorum. Accedit ad rationem experientia: nam Enharmonicum ob nimiam difficultatem, Chromaticum ob nimiam mollitiem iampridem ab vſu receſſit, vt docet Macrobius. Plato quoque antiquiſſimus Philoſophorum ſolo Diatonico vtebatur, quod & mundanæ muſicæ adſcripſit. Plutarchus repudiatum aſſerit Enharmonicum genus, quod ſenſui ingratum foret. Damaſcius in vita Iſidori Philoſophi apud Photium, Natus, inquit, ad muſicam Aſclepiodorus deperditum tamen Enharmonicum genus nō potuit reuocare, quamquam alia duo cantus genera reſcinderet, & reprimeret, alterum Chromaticum appellatum, alterū diatonicum: harmoniam tamen non inuenit, quamuis magades mutarit, & tranſpoſuerit non minus quam viginti duas: Sunt autem magades inſtrumenta muſica tabula quadrata repanda, quæ in ſe recipit chordas, & efficit ſonum. Dicitur etiam magadium ea pars lyræ, in qua plectrum illiditur, vbi ſcilicet percuſſio chordarum fit manu dextera, vt Budęus notauit. Vide Suidam verbo μαγάς. Ariſtoteles item ſolum genus diatonicum commendat: & tamen muſicam illorum tēporum mirabilem fuiſſe exempla crebra teſtantur. Seruanda igitur eſt cuiuſque modi proprietas: nam vt verbis vtar Plutarchi, ſi muſicæ peritiæ accedat facultas iudicandi, his præditum conſtat perfectum muſicum fore. Qui enim nouit Doricum

[Margin notes: Theon lib. 2. Math. cap. 9. & ſeqq. — Zerlin. par. 2. c. 9. — Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. c. 4. — Plutarch. lib. de muſica. — Photius Cod. 242. — Plutarch. lib. de muſica.]

ricum tonum, neque tamen iudicare poteſt vbi is propriè, & conuenienter vſurpetur, non ſciet quid faciendum ſit, neque genium eius ſeruabit. Idem auctor eos redarguit, qui initio carminis hypodorium, in fine mixolydium, aut Dorium: hypophrygium, & Phrygium in medio adhibent: quam culpam multi recentiores committunt omnium tonorum deſinentiā confundentes, ſolidam eneruantes concinnitatem, vt auribus gratificentur. Sic fit vt eorum muſica talis ſit, qualem Plato deſcribit in Philebo, quæ videlicet obſcuritatem multam habeat, ſoliditatem paucam. Sed iam tractatum ad ſingulos tonos conferamus.

§. IV.

De ſingulis tonis, eorumque proprietatibus, & effectibus. Quædam de cantu Gregoriano.

1 PRimam ſedem ordine, & dignitate tenet Dorius. Hic à Platone, & Ariſtotele cæteris omnibus præfertur. Hoc modulo pſallebant antiqui proſodia multa, & pæana, erotica etiam, & quæ ſpondæa nominantur. Dux ad bene viuendum exiſtimatur hic modus. Arcades, & Lacedæmones hoc impenſius delectabantur, teſte Polybio. Virilem, ait Athenæus, præ ſe fert grauitatem, & magnificentiam, vnde veteres eo vtebantur ad efformandos adoleſcentum mores. A Caſſiodoro pudicitiæ largitor, & caſtitatis effector dicitur. Hoc Pythagorici ſummo mane ad intermiſſa ſtudia ſe excitabant. A Ptolomæo, qui octo tonos ſphæris cæleſtibus conuenire docet, luminoſo ſoli comparatur: nam ſicut ſol humida exiccat, noctiſque tenebras fugat; ita hic tonus, qui phlegmati dominatur, pigritiam, ſtuporem, ſomnum, mœſtitiam, & confuſionem ex motione phlegmatis prouenientem ſtatim expellit. Viris præclaris, magnoque ingenio præditis conuenit. Modeſtus eſt, hilaris, curioſus, magnificus, ſublimis, nihil ſolutum habens, nihil molle, & ad omnes affectus idoneus. Aliquando chorda eius finalis in meſe conſtituitur, & tunc idem eſt, ac Hypermixolydius Ptolomæi, & à recentioribus practicis nonus tonus, ab alijs Aeolius nuncupatur.

Polyb. lib. 4. Athen. lib. 14.

Caſſiod. lib. de muſica.

Ptolom. libro 3. Harmonic. c. 11.

2 Secundo loco Hypodorius, ſiue ſubdorius eſt contrario modo ſe habens, ſomnum enim lenem inducit, eoque Pythagorici veſpere vtebantur ad mitigandas animi curas, &, quietem conciliandam. Pigris, mœſtis, ac miſeris conuenit, & vt docet Caſſiodorus, animi tempeſtates tranquillat, ſomnumque iam placatis attribuit. Ab Ariſtotele magnificus, conſtans, & grauis dicitur: Aeolium à quibuſdam, ſed falsò, nuncupari docet Scaliger. Lunæ comparatur, quæ infimum tenet locum inter Planetas, rebuſque humidis præeſt: ita hic tonus flebilis, & grauis, cæteriſque inferior eſt vſque ad poſtremam vocem Monochordi deſcendens. Verba quæ mœſtitiam inducunt, lacrymas mouent, liberationem ab anguſtijs, calumnijs, & ſeruitute deprecantur, huic tono attribuuntur. Si deſinat in meſe decimus, & Hypoæolius vocatur. De hoc, & cæteris plagalibus hæc ſcribit Athenæus. Sicut nos ſubalbum dicimus, quod albò ſimile eſt; ſubdulce, quod accedit ad dulce, quamuis non ſit huiuſmodi: ita & Hypodorium appellatum fuiſſe arbitror, quod Dorium valdè non ſit.

Ariſtot. ſec. 19. Problem.

Scalig l. 1. Poetic. cap. 19.

Athen. lib. 14.

3 Tertius ſequitur, quem Phrygium dicunt. Marti attribuitur, nam furioſus eſt, & incitatiuus, iram prouocat, pugnas excitat, & votum furoris inflammat. Vehementem, & acutum vocat Clemens Alexandrinus, & ipſa acuminis velocitate vehementius percellit animum. Huic modo carmen congruit anapeſtum. Fortes habet ſaltus in ſua progreſſione, conuenitque ſuperbis, iracundis, crudelibus, cholericis, & furioſis. Verba requirit aſpera, deque prælijs ſpiritualibus, vel temporalibus pertractantia, & quæ celerius debeant affectus concitare. Hunc autem ſimul cum Dorico Plato, & Ariſtoteles præ cæteris commendant: eius tamen vſum adoleſcentibus interdixerunt, quod eorum affectus nimium citra decorum commoueat. Sarisberienſis hunc modum vituperat tanquam incitantem ad laſciuiam, cum potius ad certamina prouocet; ſed Marti amicam Venerem fabulantur Poëtæ. Entheus à Luciano nuncupatur.

Cl. Alex. lib. 6. Strom.

Sarisb. lib. 1. Pocrat.

4 Quartus eſt Hypophrygius mollis, compunctiuus, choleram mulcens, blandus, adulatorius, & attractiuus. Mercurio aſſimilatur, cuius natura cum bonis bona, cum malis peſſima eſt: ſic adulatores, quibus hic tonus maximè congruit, bonis & malis, ſapiẽtibus & inſipientibus æqualiter ſe accommodant.

modant. Illis item competit, qui faciles ſunt, & teneri, ſtatimque ſedarij, ac mitigari ſolent, & in omnem partem conuerti. Hoc Cretenſes, & Lacedæmones à pugna reuocabantur. Verba quæ blanditias, admonitiones, deprecationes, deceptiones, & detractiones ſignificant, huic tono ſunt aſſignanda. Dicit Ariſtoteles quod Hypophrygius animos lymphatis ſimiles reddit, cogitque debacchari. Hæc proprietas quamuis Phrygio propriè conueniat, huic tamen deneganda non eſt ob affinitatem, quam habet cum ſuo authento, quem, & aliquando imitatur. Ariſtot. Sec. 19. Problem.

5 Quintum occupat locum Lydius. Hic ſanguinis dominium obtinet, & Ioui cōparatur, qui homines ſanguineos, beneuolos, mites, & iucundos ſua influentia facit. Delectabilis eſt, choreis & ſaltationibus idoneus, & cum quadam voluptate reſiliens. Nimias curas, ait Caſſiodorus, animæque tædia remiſſione reparat, & oblectatione corroborat: anxios lætificat, reuocat deſperatos. Verba lætitiam denotantia, & quæ victoriam, ac triumphum celebrent huius toni propria ſunt. Quando deſinit in trite diezeugmenon vndecimus tonus, ſiue Ionicus, vel etiam Iaſtius à recentioribus; eiuſque plagalis duodecimus, hypoionicus, vel hypoiaſtius nuncupatur. Harmonias Lydias luctuoſas eſſe aſſerit Plato; ſed de hypolydijs, & mixolydijs intelligi debet: Lydia enim ſimplex, & principalis hilaris eſt, quare Propertius in campis Eliſijs Lydia plectra reſonare commemorat. Plato 3. de Rep. Propert. lib. 4. eleg. 7.

6 Sextam tenet ſedem Hypolydius, qui pius, deuotus, humanus, & lacrymabilis eſt. Veneri attribuitur, cuius influentia homines reddit ad pietatem, amorem, & planctum procliues. Differt ab Hypodorio, quia fletus ab illo cauſatus ab anguſtijs, & anxietatibus oritur: hic autem ex deuotione, & lætitia; vel ex affectu commiſerationis erga proximum procedit. Verba igitur hos affectus inducentia, vel explicantia ei propriè competunt. In huiuſmodi compoſitione aduertendum eſt, vt voces gradatim progrediantur, ſintque inter ſe colligatæ, & coadunatæ.

7 Septimus Mixolydius eſt, qui ſuis modulis duplicem producit effectum, incitat enim ad gaudium, ſed ſtatim reuocat ad mœſtitiam. Eo in tragœdijs vtebantur antiqui, nam & melancholiam mouet, & partem habet incitationis, ac iucunditatis. Quos Saturnus ſua influentia triſtes facit, hic

tonus concinnitate ſua ad quietem incitat, & adducit. Intellectum obtuſis acuit, ſanctique Spiritus dona deſignat. Altior eſt omnibus tonis, perque ſuaues, & iucundos ſaltus progreditur: tum terreno deſidetio grauatis cœleſtium appetentiam indulget. Ex his patet quæ verba huic tono conueniant. A Iulio Polluce Locrenſis appellatur. Hos ſeptem tonos dumtaxat agnoſcebant Pythagorici, teſte Iacobo Fabro, quod totius vniuerſi harmonia ſeptenario numero ſecũdum ipſos comprehendatur.

Faber in fine l. 4. element. muſicalium.

8 Octauum tonum, quem Hypomixolydium vocant, adiecerunt ſeptem præſcriptis recentiores, ne Mixolydius ſuo plagali careret. Firmamento attribuitur varia ſtellarum figuratione diſtincto, nam & omni negotio conuenit, & immunis eſt ab omnibus qualitatibus. Super omnes tonos inſita quadam dulcedine, & venuſtate niteſcit. Suauis, canorus, atque moratus dicitur, & ſoliditatem futuræ gloriæ repræſentat. Viris diſcretis conuenit, & qui ſubtili ingenio profunda ſpeculantur. Verba itaque de rebus altis, & cæleſtibus pertractantia ad hunc tonum non incongruè pertinebunt. Dicitur quoque deprecatiuus eſſe, quo propterea vtendum erit cum aliquam felicitatem, & gloriam etiam cum lacrymis cupimus obtinere. Habet hic tonus hoc cum primo commune, quod omnia verba, quæ commodè nequeunt reliquis aplicari, ad hunc poterunt reduci; eſt enim aptus ad omnes affectus, & omnium capax.

9 Cæterum S. Gregorius Magnus cantum planum inſtituit, qui de plano procedens ſingulas notas breuis temporis æquali menſura dimetitur. Non enim variarum vocum concordem diſcordiam, & concinnam per interuallorum diſtantiam melodiam obſeruauit; ſed certos tantum limites, & terminos cuiuſque toni conſtituit, certoſque vocum tranſitus, & progreſſiones ſecundum naturalem diatonici generis diſpoſitionem. Obſeruat autem Franchinus S. Gregorium in nocturnis reſponſorijs vehementer, & diſſolutè ſomnolentos ad vigilandum hortari: in antiphonis planè, atque ſuauiter ſonare: in introitibus quaſi voce præconis ad diuinum officium euocare: in alleluia, & verſibus diuino iubilo dulciter gaudere: in tractibus & gradualibus protenſè, atque humiliter procedere: in offertorijs, & communionibus quamdam ſeruare mediocritatem. Vt ipſe verò cantus ſupernæ patriæ læti-

Franchin. l. 1. c. 8.

lætitiam indicet, aliquando ſine voce longum edit ſonum iubilationis pluribus notis ſub vna ſyllaba deſcriptis, quod maximè fit in hac voce *Alleluia*. Illi enim qui cantant, ait Auguſtinus, cum cœperint in verbis canticorum exultare lætitia, veluti impleti tanta lætitia, vt eam verbis explicare non poſſint, auertunt ſe à ſyllabis verborum, & eunt in ſonum iubilationis. Iubilus ſonus quidam eſt ſignificans cor parturire quod dicere non poteſt. Et quem decet iſta iubilatio, niſi ineffabilem Deum? Ineffabilis enim eſt, quem fari non potes; & ſi eum fari non potes, & tacere non debes, quid reſtat niſi vt iubiles? Vt gaudeat cor ſine verbis, & immenſa latitudo gaudiorum metas non habeat ſyllabarum. Narrat Ioannes Diaconus in vita Magni Gregorij qualiter Beatiſſimus Pontifex cantorum ſcholam inſtituerit, & cantum Eccleſiaſticum reformarit. Queritur autem Gallos, & Germanos Gregorianis cantibus quædam propria miſcuiſſe: cuius rei hanc reddit rationem. Alpina ſiquidem corpora vocum ſuarum tonitruis altiſone perſtrepentia ſuſceptæ modulationis dulcedinem propriè non reſultant: quia bibuli gutturis barbara feritas dum inflexionibus, & repercuſſionibus mitem nititur edere cantilenam, naturali quodam fragore quaſi plauſtra per gradus confuſè ſonantia rigidas voces iactat, ſicque audientium animos, quos mulcere debuerat, exaſperando magis ac obſtrependo conturbat. Refert deinde qualiter Carolus Magnus cãtum Eccleſiarum Galliæ ad Romanæ dulcedinis præſcriptum reuocarit, directis in Gallias eaſdem cauſa duobus cantoribus à ſanctiſſimo Papa Adriano. Sed hæc de cantu dicta ſunt ſatis, iam rectè canendi diſciplinam breuiter explicare ex ſanctis Patribus aggredior.

Aug in pſalm.32. conc.1.

Io: diacon lib. 2. cap.6. & ſeqq.

§. V.

Qualis eſſe debeat Eccleſiaſticus cantus. Quæ vitia à cantoribus euitanda. Quinam cenſeantur benè cantare. Quæ vera muſica, quis verus animæ concentus ſit.

1 VNde autem mihi potius exordium, quam à ſanctiſſimo Patre Bernardo in re præſertim aſcetica, & religioſa?

Bern. ep. 312. & ſup. Cantic ſer. 47.

gioſa? Is igitur epiſtola ad Abbatem Arremarenſem qualis debeat eſſe cantus ſic deſcribit. Cantus plenus ſit grauitate, nec laſciuiam reſonet, nec ruſticitatem. Sic ſuauis, vt non ſit leuis: ſic mulceat aures, vt moueat corda. Triſtitiam leuet, iram mitiget, ſenſum literæ non euacuet, ſed fœcundet. Non eſt leuis iactura gratiæ ſpiritualis leuitate cantus abduci à ſenſuum vtilitate, & plus ſinuandis intendere vocibus, quam rebus inſinuandis. Idem alibi cantantium vitia ſic redarguit. Sunt quidam voce diſſoluti, qui vocis ſuæ modulatione gloriantur, nec tantũ gaudent de dono gratiæ, ſed etiam alios ſpernunt. Tumentes elatione aliud cantant, quam libri habeant, tanta eſt leuitas vocis, forſitan & mentis. Cantant vt placeant populo, magis quàm Deo. Si ſic cantas, vt ab alijs laudem quæras, vocem tuam vendis, & facis eam non tuam, ſed ſuam. Habes in poteſtate vocem tuam, habeto & animum. Frangis vocem, frange & voluntatem. Seruas conſonantias vocum, ſerua & concordiam morum. Caue ne ſicut delectaris altitudine vocis, delectetis elatione mentis. Ingenium muſicum à proportione in voce reducendum eſſe ad proportionem in mente oſtendit Plotinus. Nimis enim indignum videtur, & nimis flendum, vt ait Auguſtinus, per ſuam ſcientiam verſum bene currere, citharamque concinere, & ſuam vitam, ſeque ipſam quæ anima eſt deuium iter ſequi, & dominante ſibi libidine cum turpiſſimo ſe vitiorum ſtrepitu diſſonare. Extat etiam in antiquiſſimo noſtri Ordinis ſtatuto optima canendi inſtitutio, quam idem ſanctiſſimus Pater Bernardus ſuis diſcipulis reliquit. Pſalmodiam, inquit, non nimium protrahamus, ſed rotundè & viua voce cantemus. Metrum & finem verſus ſimul intonemus, & ſimul dimittamus. Punctum nullus teneat, ſed ſtatim dimittat. Poſt metrum bonam pauſam faciamus, Nullus ante alios incipere, & nimis currere præſumat, aut poſt alios pneuma trahere, vel punctum tenere. Simul cantemus, ſimul pauſemus ſemper auſcultando. Quicunque incipit antiphonam, aut pſalmum, hymnum, reſponſorium, alleluia, vnam aut duas partes ſolus dicat alijs tacentibus: & ab eo loco, quo ille dimittit, alij incipiant non repetentes, quod ille iam dixit. Monemus vos dilectiſſimi, vt ſicut reuerenter, ita & alacriter Domino aſsiſtatis non pigri, non ſomnolenti, non oſcitantes, non parcẽtes vocibus, non precidẽ-

Idem, ſi tamẽ ipſe eſt, de inter. domo cap. 51.

Plotin. Enn. 1. l. 3. cap. 1.
Auguſt. lib. 2. de ordine cap. 2.

tes

tes verba dimidia, non integra tranſilientes, non fractis, & remiſſis vocibus muliebre quiddam de nare ſonantes, ſed virili ſonitu & affectu voces ſancti Spiritus depromentes. Viros enim decet virili voce cantare, & non more fœmineo tinnulis vel falſis vocibus veluti hiſtrionicam imitari laſciuiam; & ideo conſtituimus mediocritatem in cantu ſeruari, vt & grauitatem redoleat, & deuotio conſeruetur. Hæc ſtatutum Ciſtercienſe. Liquet autem ex dictis, quænam debeant vitia Eccleſiaſtici cantores euitare.

2 Et primò quidem receptum à maioribus cantum integrum oportet, & illibatum cuſtodire, ne ſi ſemel aberrare cœperimus à ſemitis antiquis, quas poſuerunt Patres noſtri, paulatim inconſultis mutationibus religionis integritas deſtruatur. Mutant mores qui mutant cantum, vt ſupra ex Platone monſtratum eſt. Deinde in ipſo cantu auream decet ſeruari mediocritatem, vt qui beneficij fructus, corporiſque alimenta integra percipere volunt, integrum etiam perſoluant officium, non tumultuaria quadam præcipitatione longiores notularum decurſus tranſilientes, ſed moderata æqualitate omnes notas ita proferentes, vt nimia acceleratione, ac moroſa protractione ſublata ex dulci vocum concordia omnes fideles ædificentur. Alioquin extra legem canenti dicet Deus *Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyra tua non audiam*. Nec ad ſolam cantus ſuauitatem intendere oportet, vt monet Dorotheus, ſed mens etiam, vt par eſt, incaleſcat in virtute ſermonum. Apud Xenophontem rex Cyrus quoſdam conuiuas ſic reprehendit: Omnes enim clamabatis ſimul, & intelligebatis inuicem nihil, canebatis magno cum ridiculo, & cum canentem minimè audiretis, iurabatis optimè eum canere. Hac redargutione quidā eccleſiaſtici perſtringi poſſent, qui modum in cantu non ſeruantes inamœno quodam ſtridore ita perſtrepunt, vt nec ipſi, nec alij ea quæ cantantur, intelligant. Gregorius Nazianzenus ſenilem narrans apologū Cigni, inquit; Olim ad hirundines aiebant, ſi non multum, nec apud multos canimus, at illud certè in nobis pulcherrimum eſt, quod modum in canendo tenemus. Seruanda quoque modeſtia in cantu eſt, quia, vt ſanctus docet Ambroſius, in ipſo canendi genere prima diſciplina verecundia eſt, vt ſenſim quis aut pſallere, aut canere incipiat, vt verecunda principia commendent proceſſum.

Amos 5. 23.

Doroth. initio doctr. 21.

Xenoph. lib. 8 Cyripæd.

Greg. Naz. ep. 1.

Ambroſ. l. 1. de offic. cap. 18.

ſum. Nam quid in plano cantu ſtridulis, inamœnis, & ſuperacutis vocibus obſtrepere neceſſe eſt, cum talis clamor immoderatus ſtomachum turbet, venas exhauriat, vires eneruet, aures offendat, prouocet riſum, confuſionem excitet, impediat deuotionem? Non in clamoſa voce, ait S. Benedictus, ſed in puritate cordis, & compunctione lacrymarum nos exaudiri ſciamus. Altè cantat apud Deum humilitas, ſicut dicit ſcriptura. *Oratio humiliantis ſe penetrat nubes.* Nec minoris culpæ reos illos exiſtimo, qui præter religionis grauitatem vocem, vt aiunt, frangentes, dum dulcioribus modulis populo magis, quam Deo placere deſiderant, & vanitatis ſtudio Deo diſplicent, & ſcandali occaſione populum offendunt. Vanam iſtorum curioſitatem Ioannes xxij. Eccleſiæ Romanæ ſummus Antiſtes graui animaduerſione condemnat in ea extrauaganti quæ incipit, *Docta ſanctorum Patrum.* Diuus etiam Hieronymus eoſdem redarguit dicens. Audiant hæc adoleſcentuli, audiant hi, quibus pſallendi in eccleſia officium eſt, Deo non voce, ſed corde cantandum: nec in tragœdorum modum guttur, & fauces dulci medicamine colliniendas, vt in eccleſia theatrales modi audiantur, & cantica; ſed in timore, in opere, in ſcientia ſcripturarum. Quamuis ſit aliquis, vt illi ſolent appellare, κακόφωνος, ſi bona opera habuerit dulcis apud Deum cantor eſt. Hæc autem verba S. Doctoris citat & amplificat Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis libro de correctione Antiphonarij. Denique damnandi ſunt illi, qui parcentes vocibus ſuis rapinam faciunt in holocauſtis, qui vitulos ſcilicet labiorum ſuorum Domino reddere negligentes vel dolorem capitis, vel ſtomachi debilitatem, vel exilitatem vocis prætendunt ad excuſandas excuſationes in peccatis: cum reuera totum in eis ſibi vendicent mentis euagatio, diſtractio cordis, carnis inertia, & propriæ ſalutis incuria. Non enim conſiderant, quod qui à communi labore ſe ſubtrahunt, communi etiam retributione carebunt: & qui eccleſiam ſeruitute, proximum ædificatione, Angelos lætitia, ſanctos gloria, Deum cultu defraudant; ipſi quoque Dei gratia, ſanctorum ſuffragijs, Angelorum cuſtodia, proximi adiutorio, eccleſiæ beneficijs ſe reddunt indignos. *Qui reminiſcimini Domini*, ait Propheta, *ne taceatis, neque detis ſilentium ei.* Pſalmographus etiam dicit, *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo:* &

In

Bened. in regula cap. 20. & 52.

Eccli. 35. 21.

Hieron. in cap. 5. ad Epheſ.

Iſ. 62. 6.
Pſ. 33.
Pſ. 70
Eccli. 39. 20.
Pſ. 2.

In te cantatio mea ſemper : & *Confitemini illi in voce labiorum veſtrorum* : & *Benè pſallite illi in vociferatione*. Eis enim qui legitimè canunt, & ſapienter pſallunt, inquit Rupertus Abbas, remuneratio vel præmium erit carmen æternum. Ergo, vt præcipit S. Benedictus, ſic ſtemus ad pſallendum, vt mens noſtra concordet voci noſtræ. Rupert. lib. 10. in Apoc. Bened. reg. c. 19.

3 Hæc optima ſymphonia eſt, quæ non in vocibus tantũ, ſed & in moribus reſonat, & in recto virtutum temperamẽto. Muſica, ait Caſſiodorus, eſt ſcientia benè modulandi, quod ſi nos bona conuerſatione tractemus, tali diſciplinæ probamur ſemper eſſe ſociati: quando verò iniquitates gerimus, muſicam non habemus. Rectè Auguſtinus. Vis rectè pſallere? Nõ ſolum vox tua ſonet laudes Dei, ſed opera tua concordent cũ voce tua. Cum ergo voce cantaueris, ſilebis aliquando: vita ſic canta, vt nunquam ſileas. Vis vt Deo tuo iocunda ſit laus? Noli bonæ cantilenæ tuę obſtrepere moribus malis. Plus ille attendit quid viuas, quam quid ſones. Quam multi ſonant voce, & corde muti ſunt! Et quam multi tacent labijs, & clamant affectu! quia ad cor hominis aures Dei. Sicut aures corporales ad os hominis, ſic cor hominis ad aures Dei. Multi clauſo ore exaudiuntur, & multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Denique cantat Deo, qui viuit Deo: pſallit nomini eius, qui operatur in gloriam eius. Hæc Auguſtinus, cui adſtipulatur Origenes his verbis; Quis putas ita canoræ vocis eſt, & ita ſpiritus puræ mentis, qui ſincerè canat, vt cãtilena eius diuinum delectare poſſit auditum? Ille profectò eſt, qui nullum raucum habet in ſe peccati ſonum, qui nihil offenſionis in lingua, nihil craſſitudinis in ſpiritu gerit. Quid prodeſt ſonoris vocibus perſonare, ſi vita diſſona ſit? Doces me, inquit Seneca, quomodo inter ſe acutæ ac graues voces conſonent, quomodo neruorum diſparem reddentium ſonũ fiat concordia; fac potius quomodo animus ſecum meus cõſonet, nec conſilia mea diſcrepent. Monſtras mihi qui ſint modi flebiles, monſtra potius quomodo inter aduerſa non emittam flebilem vocem. Sic & Diogenes Cynicus muſicos in ius vocabat, quod cum lyræ chordas congruè aptarent, animi mores inconcinnos haberent. At quorum vita cum cantu, opera cum voce concordant, horum ſuauiſſima eſt harmonia, gratiſſimus Deo concentus. *Sonet*, ait ille ad talem animam, *ſonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, &*

Caſſiod. lib. de muſica. Aug. in pſ. 146. Et in pſ. 119. & 65. Origen. hom. 6. in Iudic. Seneca ep. 88. Laertius lib. 6.

METRVM XLIV.

Nam me quis melior recreet ſonus,
Quam moribus vox conſonans?
Myſtica tranſcendunt modulamina
Quoſcunque vocales tonos.
Vera etenim menti, non ſenſibus
Solet placere muſica.
O ſi perpetuum aures intimas
Permulceat mundi melos!
O ſi dulciſonos pangat modos
Latè patens vox atheris!
Quam ſubitò citharas, & organa,
Chorique voces, & tropos
Sperneret indocilis mortalitas
Aſſueta cæli cantibus!
Harmonicis diſſultant motibus,
Lætiſque ſubſiliunt choris
Aſtra polo lucentia, dum vago
Cœlum rotatur ambitu.
Sic elementa animum dulcedine
Aureſque complent cantibus,
Dum modulis reſonant grauioribus,
Tonoſque acutos temperant.
Aetherea ſic terrea conſonat
Canore miro muſica.
Reſpondetque recurſio ſiderum
Mundi ſonoris motibus.
Omnis ab harmonico ſyſtemate
Et terra pendet, & polus.
Vt nullis ſit diſſona litibus
Natura muſica ſtudet.
Nempè tonis conſiſtunt myſticis
Quæcunque Phœbus aſpicit.
Complexuque ſuo omnia colligat
Dulcis modorum ſuauitas.
Nihil concinna tamen concordia,
Vociſque nil prodeſt melos:
Diſſona ſi morum ſit muſica,
Deique iuſſis diſcrepet,

Seſe igitur veris concentibus,
Suoſque mores imbuat,
Pſallere qui dignas laudes capit,
Numenque cantu flectere.
Deſpicit orantum modulos Deus
Cum moribus vox diſſonat.

5 Ioannes Gerſon triplici tractatu de canticis, itemque duodecim tractatibus ſuper *Magnificat* totius muſicæ praxim moraliter, & anagogicè explicat diffuſiſſimè, quem ſtudioſus lector non ſine magno animæ profectu percurret. Quid autē, & quotuplex ſit muſica morum, & virtutum, ſine qua diſſonat coram Deo muſica vocum, & inſtrumentorum vir præclariſſimus Abſalon Abbas his verbis exequitur. Planè muſica iſta vocalis ad laudem Dei ſatis congrua eſt, ſed eſt alia quam docet ſupernus ille muſicus, & illa noſtræ ſaluti magis eſt neceſſaria. Sed quæ eſt illa muſica, quam docet Deus? Ipſa profectò triplici ſpecie ſubdiſtinguitur, alia eſt enim animalis, alia ſpiritualis, alia cœleſtis. Animalis eſt muſica, quando ſenſus exteriores nihil ſuperfluum appetūnt, & à ductu rationis nequaquam diſcordant, vt viſus non aſpiciat vana, non auris audiat detractiones, vel iudicium ſanguinis, nō odoratus quærat ſuauia, non guſtus ſuperflua, non manus extendatur ad illicita. Iſtæ ſunt quinque vocales animalis muſicæ facientes harmoniam, quę dicitur diapente: conſtituitur enim de quinque corporis ſenſibus ordinatè conſtitutis. Spiritualis muſica conſiſtit in profectu virtutum, in gaudio ſpiritali, & morum ſuauitate, in timore Dei & amore fraternitatis, per quam harmonia efficitur, quæ diateſſaron eſt appellata. Quatuor ergo virtutes principales illam efficiunt, vt ſit in omnibus benè agentibus fortitudo ad auxilium, iuſtitia ad directionem, temperantia ad ſolatium, prudentia ad conſiliū. Cœleſtis verò muſica conſiſtit in contemplatione Dei, in adeptione æternitatis, in mentis iocunditate, & immortalitate corporis: & facit hæc muſica harmoniam, quę dicitur diapaſon, ſiquidem octo beatitudines eam efficiunt. Hactenus ille. Hæc eſt muſica, inquit Chryſoſtomus, quæ Deum & Angelos lætificat, hæc totum in cœlo ſpectaculum excitat, hæc dæmonum furorem compeſcit, & affectionum impetum demulcet. Nam dum charitas citharam pulſat, omnes affectiones ſilent, omnia quieta, omnia tranquilla ſunt. Nos autem

Abſal.Abb. ſer.1. de Annunciat.

Chryſ.hom.40.in act.Apoſtol.

his

his generibus muſicæ iugiter exerceamur, in concordia vocum & morum laudes diuinas in hoc exilio decantantes, donec mereamur diuinæ muſicæ conſortes fieri, & ad conſummatiſſimos cum ſanctis Angelis hymnos eleuari.

CAP. XVIII.

De varijs ritibus, quibus vtitur Eccleſia Catholica in recitandis diuinis officijs.

§. I.

Orthodoxam Eccleſiam varietatibus exornari. Varias Eccleſiarum conſuetudines vnitati fidei non obeſſe.

1 ECCLESIAM Chriſti ſponſã varietatibus circumamictã Regius Pſaltes eo pſalmo deſcribit, quo verbum bonum eructans eiuſdem cecinit epithalamium. Pſalm. 44. Eamdem horti nomine cenſeri, quem diſcolor florum diuerſitas ornet, Sponſus in Cãticis aſſeuerat dum ait: *Hortus concluſus es, ſoror mea Sponſa, hortus concluſus*. Cantic. 4. 12. Nil aptius ad decus Sponſæ, quam pretioſum indumentum multiformi gemmarum, colorumque nitore diſtinctum. Nil ad honeſtam recreationem magis idoneum, quam amœniſſimus horti receſſus omnium florum venuſtate reſplẽdens. Sponſa igitur cum ſit Eccleſia, decet eam varijs gemmis, & monilibus ornatam, variaque ſupellectile diuitem eſſe. Hortus voluptatis cum ſit, eam debent omnium generum flores in varias areolas dimenſi exornare. Quid autem veſtes, quid flores multicolores ſunt, niſi varietas ſacrorum rituum, quibus eccleſiaſtici viri Deo laudes perſoluunt? Alias enim conſuetudines Eccleſia Romana, alias habet Mediolanenſis: alijs

alijs ceremonijs vtuntur Monachi, alijs Clerici, ſuntque diuerſæ diuerſarum Eccleſiarum in recitandis officijs inſtitutiones. Vnam quidem Eccleſiam vniuerſalem, & orthodoxam confitemur, at vnius corporis plura membra diuerſa obire munia in vnum finem tendentia quis neſcit? aut quis adeò ſtupidæ mentis eſt, quem non rerum diuerſitas oblectet? Accedit ad delectationem omne ferens punctum vtilitas. Nam vt gentium ac nationum mores diuerſi ſunt, ita ad actus religionis, cultumque diuinum diuerſis vtuntur inſtitutis, quæ ſalua Chriſtianæ fidei integritate vix poſſent ab eis vel omitti, vel auferri. Quocirca optimum eſt, ait S. Iſidorus, vt grauis prudenſque Chriſtianus eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quam fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter ſequendum, & propter eorum inter quos viuitur ſocietatem ſeruandum eſt, ne per diuerſitatem obſeruationum ſchiſmata generentur.

Iſidor. de Eccl. offic. lib. 1. c. 43.

2 Extant in ſacris canonibus multæ de hac re ſanctorum Patrum auctoritates. In ijs rebus, inquit canon ex verbis D. Auguſtini, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt: & ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt. Item; Catholica Eccleſia per orbem terrarum diffuſa tribus modis probatur exiſtere: quicquid enim in ea tenetur, aut auctoritas eſt ſcripturarum, aut traditio vniuerſalis, aut certè propria & particularis inſtitutio. Et infrà, ex epiſtola Leonis Noni: Scit S. Romana Eccleſia, quod nihil obſunt ſaluti credentium diuerſæ pro loco & tempore conſuetudines. Nicolaus quoque Primus epiſtola ſecunda ad Photium ſic ſcribit. De conſuetudinibus, quas nobis opponere viſi eſtis ſcribentes per diuerſas Eccleſias diuerſas eſſe conſuetudines, ſi illis canonica non obſiſtat auctoritas, pro qua obuiare debeamus, nihil iudicamus, vel eis reſiſtimus. Item Gregorius Magnus ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum: Nouit fraternitas tua Romanę Eccleſię conſuetudinem, in qua ſe meminit enutritam: ſed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in Gallicana, ſiue in qualibet Eccleſia aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas, & in Anglorum Eccleſiam, quæ adhuc in fide noua eſt, inſtitutione præcipua quę de multis Eccleſijs

diſt. 11. c. 7. & 8.

diſt. 12. c. 3.

diſt. 12. c. 10.

Eccleſijs colligere poteris infundas. Non enim pro locis res, ſed pro rebus loca amanda ſunt. Narrat Auguſtinus ſibi dubitanti de his multimodis Eccleſiarum obſeruationibus dixiſſe Ambroſium, Ad quam fortè Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi. Fulbertus Carnotenſis eleganter de hac re ad Finardum ſcribens diſſerit. Nouit, & verè nouit ſerenitatis veſtræ prudentia quod in Eccleſiaſticis officijs plura ſunt, in quibus orientales Eccleſiæ & noſtræ communi obſeruatione ſibi reſpondent: ſunt vero alia in quibus alias ab alijs cultu diſpari, & varia obſeruatione audiuimus diſſonare. Nec tamen nos offendit obſeruantiæ diuerſitas, vbi fidei non ſcinditur vnitas. Porrò in multis Græcia ab Hiſpania, ab illis Romana, & Gallicana diſcrepat Eccleſia. Sed neque in hoc ſcandalizamur, ſi audimus diuerſam obſeruationem, ſed non diuerſam fidem in Chriſti ſemper Eccleſijs extitiſſe. Stat enim regina Eccleſia à dextris regis ſui in veſtitu deaurato circumdata varietate. Hæc Fulbertus. Legendus de hac re vir doctiſſimus Ioſeph Vicecomes toto libro ſecundo de antiquis ritibus Miſſę. Olim conſueuerant omnes Eccleſię ſuæ Metropolitanę inſtitutionem in diuinis officijs obſeruare, de qua re habemus decreta Conciliorum Toletani, & Braccharenſis. Sed vt ſolent humanæ res multis erroribus obnoxię deprauari plerumque, & in deterius labi; tanta paulatim licentia irrepſerat, vt ſinguli Epiſcopi inſcio Romano Pontifice priuatos ſibi ritus aſſumerent, non ſine magna diuini cultus perturbatione. Hanc nimiam orandi varietatem grauiſſimè ferens ſanctiſſimus Pontifex Pius V. Romanum Breuiarium magno ſtudio emendatum, & iuxta decretum Tridentini Concilij priſtino nitori reſtitutum diuulgari iuſſit, eoque ſic correcto omnes Eccleſias vti pręcepit: quęcunque alia Breuiaria abſtulit, & aboleuit, ijs dumtaxat exceptis, quę vel à ſancta Sede Apoſtolica iam à primęua inſtitutione approbata, vel ducentis annis antiquiora fuiſſent. Sic pluribus Breuiarijs antiquatis Eccleſiaſtici officij diuerſitates ad multo minorem numerum redactę ſunt. Porrò hoc capite eos ritus deſcribere, qui adhuc vigent, propoſitum mihi eſt. Sed pręmoneo, ne quis mihi ſuccenſeat, ſi ſuę forſitan Eccleſię peculiares in diuinis laudibus inſtitutiones nō attigero: nam nec totum Chriſtianum orbem peragrare potui, nec omnes officiorum Codices nanciſci, quo

Aug. ep. 118. ad Ianuarium.

Fulbert. epiſt. 1.

diſt. 12. c. 13. & 14.

vſus

vſus omnium Eccleſiarum perdiſcerem. Ergo neceſſitati, non voluntati tribuendum eſt, ſi quid fortaſſis prætermiſero, quod hanc tractationem illuſtrare potuiſſet.

§. I I.

De ritu Romano.

1 SAncta Romana, & Apoſtolica Eccleſia mater & firmamentum veritatis, eccleſiaſticæ diſciplinæ magiſtra primum debet in hoc tractatu locum habere, quæ poteſtatis eminentia ſuper omnes excellens ab ipſo Chriſto primatum accepiſſe dignoſcitur, cùm B. Petro ligandi atque ſoluendi tradidit pontificium. Pſalterium per hebdomadam diu noctuque ſic Romani diſtribuunt. Die Dominica ad Nocturnos duodeuiginti concinunt pſalmos à primo vſque ad 20. incluſiuè, omiſſis quarto, & quinto. Reliquis diebus duodecim pſalmos hoc ordine aſſignant. Feriæ ſecundæ pſalmum 26. *Dominus illuminatio*, vſque ad 37. *Domine ne in furore*. Feriæ tertiæ pſalm. 38. *Dixi cuſtodiam*, vſque ad 51. *Quid gloriaris*, omiſſis in medio 42. *Iudica me Deus*, & 50. *Miſerere*. Feriæ quartæ pſalm. 52. *Dixit inſipiens*, vſque ad 67. *Exurgat Deus*, omiſſis 53. *Deus in nomine tuo* 62. *Deus Deus meus*, 64. *Te decet*, & 66. *Deus miſereatur*. Feriæ quintæ pſalm, 68. *Saluum me fac Deus*, vſque ad 79. *Qui regis Iſraël*. Feriæ ſextæ pſ. 80. *Exultate Deo*, vſque ad 96. *Dominus regnauit*, omiſſis 89. *Domine refugium*, 90. *Qui habitat*, 91. *Bonum eſt confiteri*, 92. *Dominus regnauit decorem indutus eſt*, & 94. *Venite exultemus*. Sabbato pſalm. 97. *Cantate Domino*, vſque ad 108. *Deus laudem meam ne tacueris*.

Ad Laudes ſemper dicunt quatuor pſalmos, & vnum canticum ex veteri Teſtamento. Diebus Dominicis, & feſtis primo loco ponitur pſalmus 92. *Dominus regnauit*, diebus profeſtis pſalm. 50. *Miſerere mei Deus*. Secundo loco diebus feſtis pſalm. 99. *Iubilate Deo*. Feria 2. pſalm. 5. *Verba mea*. Feria 3. pſalm. 42. *Iudica me Deus*. Feria 4. pſalm. 64. *Te decet*. Feria 5. pſalm. 89. *Domine refugium*. Feria 6. pſalm. 142. *Domine exaudi*. Sabbato pſalm. 91. *Bonum eſt confiteri Domino*. Tertio loco ſemper dicitur pſalm. 62. *Deus Deus meus*, cum pſalm. 66.

pſalm.66.*Deus miſereatur* ſub vnica concluſione. Quarto loco inſeritur Canticum: diebus ſcilicet feſtiuis Canticum trium pueroꝛum *Benedicite*. Feria 2. Canticum Iſaiæ *Confitebor*. Feria 3. Canticum Ezechiæ *Ego dixi*. Feria 4. Canticum Annæ *Exultauit*. Feria 5. Canticum Moyſis *Cantemus Domino*. Feria 6. Canticum Abacuc *Domine audiui*. Sabbato alterum Canticum Moyſis *Audite cæli*. Quinto loco ſub vnica clauſula dicuntur tres vltimi pſalmi *Laudate Dominum de cælis, Cantate Domino*, & *Laudate Dominum in ſanctis eius*.

Ad Primam diebus feſtis, & Sabbato dicuntur tantum tres pſalmi, ſcilicet pſalm.53. *Deus in nomine tuo*, & duæ ſectiones pſalm.118. *Beati immaculati*, & *Retribue*. Cæteris diebus quartum pſalmum adiungunt, nimirum die Dominica pſ.117. *Confitemini*. Feria 2. pſalm.23. *Domini eſt terra*. Feria 3. pſ.24. *Ad te Domine* Feria 4. pſalm.25. *Iudica me Deus*. Feria 5 pſ.22. *Dominus regit me*. Feria 6. pſalm. 21. *Deus Deus meus reſpice in me*.

Ad Tertiam, Sextam, & Nonam ſemper ijdem pſalmi repeti ſolent: ad Tertiam *Legem pone*, ad Sextam *Defecit*, ad Nonam *Mirabilia*, quæ ſunt diuiſiones pſalmi 118.

Ad Veſperas quinque quotidie pſalmos percurrunt incipientes die Dominica à pſalm 109. *Dixit Dominus* vſque ad pſalm.148. excluſiuè: omiſſis tamen in medio pſalm.117. *Confitemini*. 118. *Beati immaculati*. 133. *Ecce nunc*. & 142. *Domine exaudi*.

Ad Completorium dicunt quotidie pſalm.4. *Cũ inuocarem*: deinde ſex primos verſus pſalm.30. *In te Domine ſperaui*]: tum pſalm. 90. *Quia habitat*: demum pſalm.133. *Ecce nunc*. Sic totus liber pſalmorum vnica hebdomada pſallendo percurritur, quem ritum, licet pſalmis alia ratione diſtributis, etiam Monachi obſeruant. Ambroſiani verò, vt videbimus, duplicis hebdomadæ circulo pſalterium explent. Omnes autem nationes occidentalis Eccleſiæ in hoc conueniunt, quod pſalmos nocturnos cum pſalm. 109. *Dixit Dominus* excluſiuè terminant, & exinde diurnos incipiunt. Romani autem officij feries hæc eſt.

2 In Nocturnis dicunt ſecreto *Pater, Aue, & Credo*: deinde clara voce *Domine labia mea aperies*, *Deus in adiutoriũ*, *Gloria Patri*. Sequitur Inuitatorium cum pſalmo *Venite exultemus*:

temus: & repetito Inuitatorio dicitur hymnus. Poſtea recitantur pſalmi nocturni. Sed Nocturnorum triplex diſtinctio eſt. Aliter enim diebus Dominicis, aliter diebus feſtiuis, aliter diebus ferialibus procedunt. Diebus Dominicis in primo nocturno duodecim pſalmos cum tribus antiphonis pſallunt per ternas diuiſiones quatuor pſalmorum. Poſt antiphonam vltimi pſalmi dicitur verſus, poſtea oratio dominicalis, tũ abſolutio, & tres lectiones cum tribus reſponſorijs, præmiſſa ſingulis lectionibus benedictione. In ſecũdo, & tertio nocturno dicuntur tres pſalmi cum ſuis antiphonis, totidemque lectiones, ac reſponſoria modo prædicto. Tertio cuiq; reſpõſorio additur glorificatio ſanctiſſimæ Trinitatis. Poſt nonam lectionem agitur ſolemnis gratiarum actio per cãticum *Te Deũ laudamus*, atque hoc modo nocturnæ vigiliæ diebus Dominicis terminantur. Hunc nocturnorum ritum, vt ſcilicet prius
Baron an.57. nu. 161. pſalmi, deinde lectiones, & reliqua dicantur, exiſtimat Baronius per ea verba Apoſtoli adumbrari, *Cum conuenitis vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet*, & quæ ſequuntur.
1.Cor.14.25.
Per tria verò nocturna tria tempora denotari legis naturalis, legis ſcriptæ, & euangelicæ gratiæ docet Bonauen-
Bonau.in pſ.76. tura. Ideò in tertio nocturno lectiones legi ſolent ex nouo teſtamento. Eadem ratio in nocturnis feſtiuitatum obſeruatur, niſi quod in primo tres tantum pſalmi cum ſuis antiphonis recitantur, totidemque in ſecundo, & tertio. Nocturnum verò feriale alio modo procedit: dictis enim omnibus vt ſupra vſque ad hymnum incluſiuè, mox duodecim pſalmos cum ſex antiphonis perſoluunt, poſt quos tres lectiones ſequuntur ritu ſupraſcripto: & ſi dicendũ ſit Canticum *Te Deũ laudamus*, poſt vltimam lectionem omiſſo reſponſorio ſubſequi debet. In his autem vigilijs numerum duodenarium pſalmorum Angelo reuelante ſtabilitum fuiſſe conſtans ſanctorũ Patrum conſenſus apud Ioannem Caſſianum lib.2.de inſtitutis cœnobiorum aſſeuerat. Nec caret myſterio hæc inſtitutio. Nam duodenarius numerus, cum ſit plenæ & conſummatæ virtutis, temporis & rerum exprimit vniuerſitatem: & quia Dominum omni tempore benedicere debemus, eo pſalmorum numero in eius laudibus vtimur, quo temporis plenitudo deſignatur. Verum, quia omne tempus ſex ætatibus mundi continetur, duodecim pſalmos ſex tantum antiphonis

nis coniungimus. Accedit quod horæ noctis duodecim ſunt, in quibus Dei cuſtodia muniri totidem pſalmorum modulatione poſtulamus.

Finito Cantico *Te Deum laudamus*, vel ſi hoc non dicatur, poſt vltimum reſpōſorium ſtatim incipiunt Laudes, præmiſſo verſu *Deus in adiutorium*, poſt quem ſequuntur pſalmi cum ſuis antiphonis, tum capitulum, hymnus, verſus, canticum Zachariæ cum antiphona: deinde preces, ſi dicendæ ſint, ſalutatio, collecta, commemorationes, ſi occurrant, ac demum antiphona de B. Virgine, & ſic finiuntur laudes.

Prima diei hora ſic peragitur. Dicuntur primò *Pater, Aue, Credo, Deus in adiutorium*. Tum hymnus ſemper idem *Iam lucis orto ſidere*: pſalmi cum vnica antiphona, quibus die Dominica additur ſymbolum Athanaſij: Capitulum, reſponſorium breue, verſus, preces, confeſſio, oratio, ac denique lectio Martyrologij.

Tertia, Sexta, & Nona eodem modo perſoluuntur. Dictis ſecretò *Pater*, & *Aue*, ſequitur diuini adiutorij imploratio, tum hymnus, pſalmi, antiphona, capitulum, reſponſorium, verſus, collecta, & finis. Per has horas repetitur quotidie pſalmus 118. in 22. octonaria iuxta numerum hebraicarum literarum diuiſus. Eo enim artificio compoſitus eſt, vt omnes verſus primi octonarij incipiant à prima litera *Aleph*, octo verſus ſequentes à litera *Beth*, & ſic deinceps; quod factum eſt literaliter memoriæ iuuandæ gratia: myſticè vero vt quēadmodum paruulorum ingenia primis literarum elementis legendi vſum addiſcunt: ita nos huiuſmodi elementis vſum diſcamus viuendi. Hic autem pſalmus totus moralis eſt tantò profundior myſteriorum ſublimitate, quo apertior eſt ſuperficie verborum. Feruens in eo ſtudium oſtendit Propheta erga Dei mandata, quare nullus eſt verſus, ſi vnum excipias *Suſcipe ſeruum tuum in bonum*, in quo mandatorū Dei mentio non habeatur, vna ex hiſce vocibus adhibita, quæ ferè idē ſignificant, lex, via, iuſtificatio, ſemita, mandatum, præceptū, iudicium, teſtimonium, iuſtitia, verbum, eloquium, veritas.

Veſperæ cum laudibus conueniunt, nam poſt orationem Dominicam, & Angelicam ſalutationem diuinum auxilium imploratur. Deinde quinque pſalmi dicuntur cum antiphonis: tum capitulum, hymnus, verſus, canticum B. Virginis, preces, & cætera ſicut in Laudibus.

Completorium à breui lectione incipit, poſt quam oratio Dominica, confeſſio, *Conuerte nos Deus, Deus in adiutorium*, pſalmi cum antiphona, hymnus, capitulum, reſponſorium, verſus, canticum Simeonis, preces, oratio, benedictio, antiphona B. Virginis cum oratione, ac tandem *Pater*, *Aue*, *&* *Credo* ſubſequuntur. Hoc eſt officium Romanum, cuius allegoricas rationes curioſo lectori ſuppeditabũt Amalarius Fortunatus, Honorius in Gemma animæ, Durandus in Rationali, & alij ſacrorum rituum explanatores. Hic eas ego prætermittendas exiſtimaui, tum quia omnes officij partes ſupra ſeorſim explicaui, tum quia huiuſmodi allegoriæ curioſam potius ſubtilitatem continere videntur, quam ſolidam legentium vtilitatem.

§. III.

De ritu Monaſtico pro his qui militant ſub regula S. B*enedicti. Præmittuntur quædam de excellentia huius ſanctiſſimi Monachorum Patriarchæ.*

1 SAnctiſſimus Monachorum Patriarcha, & legiſlator Benedictus, cùm Magni Gregorij teſtimonio omnium iuſtorum ſpiritu plenus eſſet, Monachos à Clericis vt conuerſatione, ita & officio diſcerni debere exiſtimauit. Itaque pro illis ſpecialem ritum inſtituit à præfato Gregorio Romano Pontifice approbatum, cunctarumque monaſticarum congregationum longa & laudabili conſuetudine confirmatum. Nulla laus eſt, quæ huius officij excellentiam aſſequi poſſit. Ab eo enim compoſitum, ordinatumque eſt, qui non omniũ iuſtorum tantum, ſed & ipſius Dei ſpiritu plenus tantam in hac fragili carne gratiam obtinuit, vt raptus cum Paulo vſque ad tertium, & archetypum cœlum Angelorum pſallentium choros audierit, & ipſum Dominum maieſtatis viderit facie ad faciem in momento ſupernæ claritatis lumine gloriæ illuſtratus. Eſt quidem inter Scholaſticos diu agitata diſputatio, an aliquis in hac vita videre poſſit diuinam eſſentiam: ſed ego vt eorum ſanctitatem, & doctrinam veneror, qui negantem controuerſiæ partem tuentur, nunquam

tamen

tamen argumentis illorum adduci potui, vt Patri meo Benedicto hanc prærogatiuam denegarem, vt Moyſem interim, & D.paulum omittam: Debuit enim ſingularis illius ſanctitas ſingulari aliquo munere inſigniri. Non deſunt huic aſſertioni multæ rationes ad Scholaſticam libellam ſummo rigore examinatæ: verum pro meo inſtituto aliquot teſtes dumtaxat profero, quorum auctoritas dictis conciliet fidem. Primus eſt Gregorius Magnus, qui Benedicti raptum narrans in dialogis; Totum, inquit, mundum ſub vno ſolis radio collectum vidit: mox ediſſerens qua id ratione potuerit fieri, ſubdit, Videnti enim creatorem anguſta eſt omnis creatura. Secundus teſtis eſt Bernardus, qui explicans verſiculum illum pſalmi, *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*, & ſcribens de ea cognitione, quam animæ beatorum habent in patria; Ad quam nimirum, ait, excellentiam licet ad modicum rapta fuiſſe videtur anima illa beata, quæ collectum ſub vno ſolis radio mundum vniuerſum conſpexit. Accedit tertio loco Rupertus Abbas Tuitienſis, qui huic veritati adſtipulatur lib.12. de gloria, & honore filij hominis: quem ſequuntur Bonauentura ſermone 20. de luminaribus Eccleſiæ, Dionyſius Cartuſianus ſermone de S. Benedicto, & Ioannes Thaulerus cap.12.inſtitutionum: atque hanc ſententiam probabilem pronunciauit in ſua varia Theologia vir doctiſſimus Maximilianus Sandæus. Hanc ſancti Patris prærogatiuam libuit cōmemorare, quo eius eximia virtus clarius eluceſceret. Non eſt autem hoc loco & illud prætermittendum, quod quidam ſcribunt ſanctum videlicet Benedictum adhuc maternis clauſum viſceribus clarè, & diſtinctè cum ſorore Scholaſtica ceciniſſe, quo portento præſignata pueri ſanctitas fuerit, Ordiniſque Monaſtici ab eo inſtituendi alacritas in pſallendis diuinis laudibus præoſtēſa. Sed quod nullum huius rei antiquum proferant teſtem, merito ſuſpecta videtur. Faciunt tamen prodigio fidem alia non diſſimilia à probatis auctoribus ſcripta. Auguſtinus lib.3. de ciuitate Dei in Ethnicorum libris ſcriptum aſſerit infantes nondum natos de vteris matrum quædam verba clamaſſe: ac ibidem commentator Valentinus refert ex Tito Liuio infantem Marucïæ Io triumphe in vtero matris clara voce protuliſſe. Scribit Eulogius in præfatione primi libri Memorialis ſanctorum ſanctum Iſaacum monachum, & martyrem tribus vicibus vna die loquutum

fuiſſe

Greg.l.2. dialog. cap.35.

Sand. lib.3. comment.;2.exercit. 2.

Bonif.Simoneta lib 4 Chriſtian. perſecut.epiſt.20.

Ie-ez. centur. 1. chron Benedictini, & alij recentiores.

Auguſt. de ciuit. lib.3. cap.31.

Tit.Liu.lib.24.

fuiſſe antequam naſceretur. Sanctus quoque Gerardus ter in ventre matris vagitus emiſit teſte Odone Cluniacenſi in eius vita.

Odo lib. 1. cap. 3.

METRVM XLV.

LVx oculos diuina ferit, deſcendit ab alto
Culmine cœlorum globus igneus.
In medio veneranda ſenis præfulget imago,
Miranteſque animos adſe trahit.
Quis nouus hic Heros? quod ſidus? quæ noua cœli
Progenies variat rerum vices?
An nouus occiduis ſurgit rubicundus ab oris
Phœbus, & Eoi obſcurat faces?
An Benedictus hic eſt Italæ lux maxima gentis,
Militiaque ſacræ dux inclytus?
O properate omnes, ille eſt. Quam multus euntem
Proſequitur Monachorum exercitus?
Quam pia feſtiuo glomeratur pompa triumpho,
Atque Patrem lætis celebrat choris?
Huc ades ô mundi columen, ſpes altera terræ,
O & præſidium pereuntium.
Dexter ades, placiduſque melos, quod pangimus, audi,
Carminibuſque tuis Pater annue:
Te canimus Regum ſoboles, diuina propago,
Non ſine ſummi plauſibus ætheris.
Te celebrat tellus, mare tibi concinit, omnis
Te dignis gens laudibus euehit.
Aurea ſubmittunt proceres tibi ſtemmata, curuo
Te Reges venerantur poplite.
Te penes eſt morum probitas, ſtudioſaque recti
Norma, fideſque, & cultus Numinis.
Te pietas gremio fouit, te candida virtus
Naſcentem tenero excepit ſinu.
Diceris harmonicis materna clauſus in aluo
Motibus exultaſſe, & cantibus.
Iam tunc diuinis præludens laudibus, orbem
Queis iugiter docuiſti incumbere.
Diceris & faciem clarè vidiſſe Tonantis
Illuſtratus lumine gloriæ.

Nempè

Nempè ſerenata cœlos in mente ferebas,
Atque Deum claudebas pectore.
Sic miſeris poteras terris Deus alter haberi,
Ni rapuiſſet te mors inuida.
O Pater, ò tandem Monachorum reſpice cœtus,
Atque tuis da viuere moribus.
Aſpice, nec vaſto luctantes deſere ponto,
Et noſtrum repara antiquum decus.

2 Pſalterium à Diuo Benedicto per dies, & horas ſic diſtributum eſt, vt totum vnius hebdomadæ circulo compleatur. Pſalmos autem longiores in duas partes diuiſit. Nocturnis ſemper 12. pſalmi aſſignantur: ſed Dominicis ac feſtiuis adiunguntur tria cantica è veteri teſtamento, vt mox videbimus. Vigiliæ diei Dominicæ incipiunt à pſalm.20. *Domine in virtute tua*, vſque ad 31. *Beati quorum*, incluſiuè. Vigiliæ ſecundæ feriæ à pſalm.32. *Exultate iuſti in Domino*, ad 44. *Eructauit*, omiſſis in medio 35. *Dixit iniuſtus*, & 42. *Iudica me Deus*: atque diuiſo in duas ſectiones pſalm.36. *Noli æmulari*, quæ diuiſio fit in verſu, *Declina à malo*. Feria tertia initium eſt à pſalm.45. *Deus noſter refugium*, ad 58. *Eripe me*: omiſſis 50. & 56. *Miſerere mei Deus*. Feria quarta à pſalm. 59. *Deus repuliſti*, ad 72. *Quam bonus Iſrael Deus*, omiſſis quatuor 62. *Deus Deus meus*, 63. *Exaudi Deus*, 64. *Te decet*, 66. *Deus miſereatur*, & diuiſis duobus 67. *Exurgat Deus*, in verſu *Benedictus Dominus die quotidie*, & 68. *Saluū me fac Deus*, in verſu *Exaudi me Domine*. Feria quinta à pſalm.73. *Vt quid Deus*, ad 84. *Benedixiſti*, omiſſo 75. *Notus in Iudæa Deus*, & diuiſo 77. *Attendite*, in verſu *Et dilexerunt eum*. Feria ſexta à pſalm. 85. *Inclina*, ad 100. *Miſericordiam & iudicium*: omiſſis quinque 87. *Domine Deus ſalutis meæ*, 89. *Domine refugium*, 90. *Qui habitat*, 91. *Bonum eſt*, 94 *Venite exultemus*: & diuiſo 88. *Miſericordias Domini*, in verſu *Tunc locutus es*. Sabbato à pſalm.101. *Domine exaudi*, ad 108. *Deus laudem meam*: diuiſis 103. *Benedic*, in verſu *Hoc mare magnum*, 104. *Confitemini*, in verſu *Et intrauit Iſrael*, 105. *Confitemini*, in verſu *Et irritauerunt*, 106. *Confitemini*, in verſu *Dixit & ſtetit*.

Ad laudes ſemper dicitur primo loco pſalm. 66. *Deus miſereatur* ſine antiphona, deinde cum antiphona pſalm.50. *Miſerere* tam in Dominicis, quam in ferijs: quem ſequuntur alij duo pſalmi ſingulis diebus diuerſi, videlicet die Dominica

117. *Confitemini*, & 62. *Deus Deus meus*. Feria ſecunda 5. *Verba mea*, & 35. *Dixit iniuſtus*. Feria tertia 42. *Iudica me*, & 56. *Miſerere*. Feria quarta 63. *Exaudi*, & 64. *Te decet*. Feria quinta 87. *Domine Deus ſalutis meæ*, & 89. *Domine refugium*. Feria ſexta 75. *Notus in Iudæa*, & 91. *Bonum eſt*. Sabbato 142. ſolus *Domine exaudi*: ſupplet enim alterius pſalmi vices canticũ *Audite cœli* diuiſum in duas partes in verſu *Ignis ſuccenſus eſt*. Sequitur Canticum, tum pſalm. 148. *Laudate Dominum de cœlis* cum duobus ſequentibus ſicut pſallunt Romani. In Laudibus feſtiuitatum ijdem pſalmi dicuntur, quos Romani cantant in feſtis, niſi quod pſalmus *Deus miſereatur* ſemper ſeorſim primo loco recitatur.

Ad Primam tres pſalmi dicuntur. Feria ſecunda primus, ſecundus, & ſextus: *Beatus vir*, *Quare fremuerunt*, *Domine ne in furore*. Feria tertia 7. *Domine Deus meus*, 8. *Domine Dominus noſter*, 9. *Confitebor* vſquè ad verſum *Exurge Domine*. Feria quarta idem 9. à verſu *Exurge* vſque ad finem, 10. *In Domino confido*, 11. *Saluum me fac*. Feria quinta 12. *Vſquequo*, 13. *Dixit inſipiens*, 14. *Domine quis habitabit*. Feria ſexta 15. *Conſerua me*, 16. *Exaudi*, 17. *Diligam te Domine* vſque ad verſum *Cum ſancto ſanctus eris*. Sabbato ſequitur idem pſalmus à dicto verſu, tum 18. & 19. *Cœli enarrant*, & *Exaudiat*. Die Dominica quatuor pſalmi cantantur, quatuor ſcilicet prima octonaria pſalm. 118. *Beati immaculati*, *In quo corrigit*, *Retribue*, *Adhæſit*.

Ad Tertiam die Dominica ſequuntur tria octonaria eiuſdẽ pſalmi: *Legem pone*, *Et veniat*, *Memor eſto*. Sic ad Sextam *Portio mea*, *Bonitatem*, *Manus tuæ*. Ad Nonam *Defecit*, *In æternum*, *Quomodo dilexi*. Feria ſecunda ad Tertiam *Lucerna*, *Iniquos*, *Feci iudicium*: Ad Sextam *Mirabilia*, *Iuſtus es Domine*, *Clamaui*. Ad Nonam *Vide humilitatem*, *Principes*, *Appropinquet*. Feria tertia, cæteriſque ferijs per hebdomadam ad Tertiam cãtica graduum *Ad Dominum*, *Leuaui*, *Lætatus ſum*. Ad Sextam *Ad te leuaui*, *Niſi quia Dominus*, *Qui confidunt*. Ad Nonam *In conuertendo*, *Niſi Dominus*, *Beati omnes*.

Ad Veſperas quatuor pſalmi cantantur. Die Dominica pſalm. 109. *Dixit Dominus*, cum tribus ſequentibus. Feria ſecunda 113. *In exitu*, 114. *Dilexi*, 115. *Credidi*, cui adiungitur ſub vnica terminatione 116. *Laudate Dominũ omnes gentes*, 128. *Sæpè expugnauerunt*. Feria tertia 129. *De profundis* cum

cum tribus ſequentibus. Feria quarta 134. *Laudate nomen Domini*, & tres immediatè ſequentes. Feria quinta 138. *Domine probaſti me* bipartitus in verſu *Et dixi*, & duo ſequentes. Feria ſexta 141. *Voce mea*, 143. *Benedictus Dominus* diuiſus in verſu *Deus canticum nouum*, 144. *Exaltabo te*, vſque ad verſum *Cõfiteantur*. Sabbato idem pſalmus à verſu *Confiteantur* vſque ad finem cum tribus ſubſequentibus.

Completorium tribus pſalmis inuariabiliter expletur 4. *Cũ inuocarem*, 90. *Qui habitat*, & 133. *Ecce nunc benedicite Dominum*. Sic diſtributis per hebdomadam pſalmis iam totius officij ſeriem diſpiciamus.

3 Singulis officijs tam diurnis quam nocturnis præmittũtur oratio Dominica, Salutatio angelica, & ſymbolum Apoſtolorum, itemque diuini adiutorij imploratio eodem ferè ritu, quo Romani: & ſimiliter in fine additur vna ex antiphonis B. Virginis, quibus ijdem Romani preces horarias terminare conſueuerunt. Speciatim verò nocturnæ vigiliæ diebus dominicis, & feſtis 12 lectionum hoc ordine procedũt. Dicto verſu *Deus in adiutoriũ*, ter repetitur *Domine labia mea aperies*: tum pſalmus tertius *Domine quid multiplicati ſunt* ſine antiphona recitatur: deinde Inuitatorium, & hymnus: poſtea ſex pſalmi cum antiphonis, mox verſus, *Pater noſter*, & abſolutio. Tum accepta benedictione leguntur quatuor lectiones cum ſuis reſponſorijs. Secundum nocturnum iterum ſex pſalmis, & quatuor lectionibus conſtat. In tertio autem tria cantica ex veteri teſtamento diei vel tempori congruentia ſub vnica antiphona cantantur, poſt quam dicto verſu, & cæteris vt ſupra, ac benedicente Abbate rurſum leguntur quatuor lectiones ex homilia ſuper Euangelium. Poſt quartum reſponſorium ſemper dicitur *Gloria Patri*. Poſt duodecimum incipit Abbas *Te Deum laudamus*, quod canticum nunquam omittitur. Hoc dicto legit Abbas Euangelium, in cuius fine reſpondent omnes *Amen*: & immediatè cantatur *Te decet laus, te decet hymnus, tibi gloria Deo Patri, & Filio cum ſancto Spiritu in ſecula ſeculorum Amen*. Sequitur collecta diei, & ſic finiuntur vigiliæ. In officio feriali dictis omnibus vt ſupra vſque ad hymnum, ſex pſalmi recitantur cum tribus antiphonis: tum verſus, *Pater noſter*, abſolutio, benedictiones, & tres lectiones ſequuntur cum ſuis reſponſorijs. Sed à Paſchate vſque ad Calendas Nouembris vna dumtaxat breuis lectio

dicitur cum breui reſponſorio. In ſecundo nocturno reliqui ſex pſalmi cum *Alleluia*, & diebus Septuageſimæ cum tribus antiphonis cantantur. Deinde dicitur capitulum, verſus, *Kyrie eleiſon, Pater noſter*, oratio conueniens, *Benedicamus Domino, Fidelium animæ*: & ſic terminantur vigiliæ in feſtis trium lectionum, & in officio feriali.

Laudum ritus ferè conuenit cum Romano, niſi quod in officio ſimplici & feriali præmitti ſolent *Pater*, *& Aue*: Tum primo loco ſemper dicitur pſalmus *Deus miſereatur*. Poſt capitulum reſponſorium breue cantatur. Poſt *Benedictus* ſequũtur *Kyrie eleiſon*, & oratio Dominica clara voce, tum collecta, & commemorationes.

Prima, Tertia, Sexta, & Nona diſcrepant à ritu Romano in pſalmis, & in eo quod nullum dicitur reſponſorium poſt capitulum; ſed ſtatim dicto verſu ſequitur *Kyrie eleiſon, Pater noſter*, & collecta. In cæteris nullum eſt diſcrimen.

Veſperarum item monaſticarum hæc à Romanis differentia eſt, quod breuiores vno pſalmo ſunt, tum poſt capitulum ſemper dicitur reſponſorium, & poſt *Magnificat* ante collectam præmitti ſolent *Kyrie eleiſon*, & oratio dominicalis clara voce.

Completorium quoq; monaſticũ Romano breuius eſt vno pſalmo, & cantico Simeonis, de quo S. Benedictus nullam facit mentionem. Caret etiam reſponſorio poſt capitulum, ſed dicto verſu ſequuntur more ſolito *Kyrie, Pater*, oratio, benedictio, & finis. Huius autem officij ſymbolicas rationes afferunt Honorius in Gemma animæ libro ſecundo, Durandus lib. 4. rationalis, Ioannes Beleth in explicatione diuinorum officiorum, & Rupertus Abbas lib. 2. in regulam S. Benedicti, & Petrus Damianus opuſculo 10.

§. IV.

De ritu Ciſtercienſium.

1 ORdinem Ciſtercienſem antonomaſticè Ordinem dici aſſerit Iuſtus Abbas ſermone in conuentu Abbatum habito, qui eſt tomo 2. Bibliothecæ Patrum. Vt enim ſcribit Hieronymus Platus vir de ſtatu religioſo optimè meritus,

l. 1. de bono ſtat. Relig. lib. 2. c. 22.

Nulla

Nullà ex omnibus religioſorum familijs nobilior quam Ciſtercienſis. Angelus quoque Domini apparens B.Henrico Hemmerodenſi nouitio; Benè ait, vt refert Cæſarius, tibi placere debet Ordo Ciſtercienſis, quia nulla vita tantæ perfectionis eſt in Eccleſia Dei. Nec deſunt illuſtria magnorum virorum de hoc ordine teſtimonia. Philippus Abbas bonæ ſpei Ordinis Præmonſtratenſis libro de dignitate Clericorum; Apud Ciſtercium, inquit, monachicus ordo pridem mortuus ſuſcitatur, & pulſo vetuſto cinere nouitatis gratia reformatur, dũ cæteris acceptam monachis delicatam teneritudinem execratur, & laborem, pauperiem, luctum, ſilentium inſatiabiliter amplexatur. Iacobus Aconenſis Epiſcopus, & Cardinalis in hiſtoria Occidentali hæc habet de Ciſtercienſibus. Alij ſermone prædicationis, & gratia ædificationis præpotentes: alij virtute miraculorum, & gratia curationum inſignes: alij ſpiritum prophetiæ diuinis illuminati reuelationibus habentes: alij virtute abſtinentiæ, & ieiuniorum humanæ poſſibilitatis menſuras excedentes: alij in orationibus, & pſalmodijs, & laudibus diuinis tantam à Domino conſecuti ſunt gratiam, & deuotionis ſuauitatem, quod in fine nocturni, & matutini officij ſicut adipe & pinguedine vſque ad ſummum repleti, vellent, ſi eſſet poſſibile, tempore nocturno reuertente rurſus iteratum officium inchoare. Richardus Archiepiſcopus Cãtuarienſis epiſtola ad Abbatem, & Conuentum Ciſtercienſem inter epiſtolas Petri Bleſenſis: Inter vniuerſas Ordinum varietates, quibus decorata eſt Sponſa Chriſti, nullus Ordo virtute flagrantior, nullus ſancti nominis odore ſuauior eſt in Chriſto quam veſter. Vna omnium vox eſt, quia Ciſtercienſis Ordinis Profeſſores tantò differentius præ cæteris triumphales ſanctitatis titulos referunt, quãtò expreſſius religionis Apoſtolicæ veſtigijs inhæſerunt. Stephanus Tornacenſis Epiſcopus epiſtola prima prolixum huius Ordinis texit elogium, ſpecialiter verò de Ciſtercienſium Pſalmodia ait: Diuina officia cum tanta ſolemnitate, & deuotione celebrant, vt in eorum concentu voces Angelorum ſonare putes: pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus ad laudes Dei inuitant homines, & Angelos imitantur. Tandem Petrus Cellenſis, vt alios innumeros prætermittam, ſic Ciſtercienſes commendat. Ciſtercienſes præ alijs mortalibus ſerijs & ſine fine manſuris intendere video. Hi ſunt qui regulam B.Benedicti, penè combu-

Cæſarius lib. 8. hiſtor. c. 96.

Philip. Abb. c. 125.

Iacob. Acon. c. 14.

P. Bleſ. ep. 82.

P. Cell. lib. 6. ep. 23.

buſtam, ſicut Eſdras veterem legem, reſtaurauerunt. Clauſtra illorum caſtra Dei ſunt, vbi nocte in pſalmis, & orationibus parati ſunt ſuſcitare Leuiathan, qui ſub vmbra dormit in locis humentibus. Sic viuebant Patres noſtri, hæc nobis virtutum exempla reliquerunt, quorum ſi veſtigia ſequuti fuerimus, verè Ciſtercienſes erimus non ſolo habitu & nomine, ſed virtute & perfectione. Quod autem ſpectat ad ritum Ciſtercienſem, maiores noſtri à regula S. Benedicti nullatenus deuiantes, ritum proprium inſtituerunt regulæ prorſus conformem, qui propterea à communi monaſtico diſcrepat in nonnullis.

2 Ante lectiones nec orationem dominicam, nec abſolutiones præmittimus: ad primam, & completorium nec confeſſionem, nec preces habemus: ad reſponſoria poſt capitulum non adiungimus *Gloria Patri*, horum enim nullam Regula mentionem facit. Aeſtiuo tempore vnicam perpetuò lectionem in nocturnis ferialibus legimus, ſic eadem regula decernente: quapropter nullum feſtum habemus trium lectionum. Tum quod D. Benedictus hymnos Ambroſianos vocet, hymnos omnes ab Ambroſianis accepimus, iiſdemque prorſus omni tempore vtimur, quibus & illi: quorum catalogum inueniet curioſus lector apud Radulphum Tungrenſem. Ad Tertiam, & Completorium hymnos variamus pro varietate temporum, & feſtorum. In Veſperis nunquam pſalmos feriales mutamus ad mentem regulæ, quæ in feſtiuitatibus pſalmorum mutationem pro vigilijs tantum nocturnis permittit. Singulis horis collectas proprias habemus. Feſta quæ non ſunt 12. lectionum ſola commemoratione in primis Veſperis, & laudibus celebramus. Feſta ipſa 12. lectionum in tres claſſes diuidimus: ſolemniora dicuntur ſermonis, quod Abbas ea die ſermonem ad Monachos habeat. Alia ſunt duarum Miſſarum, quod duæ miſſæ conuentuales de illis cantentur, vna poſt Primam, altera poſt Tertiam. Alia vnius Miſſę, quod vnica de illis Miſſa canatur. Antiphonas nunquam duplicamus, ſed tantum poſt pſalmos integras cantamus. Ad Laudes vnam dumtaxat dicimus antiphonam, ad cuius tenorem omnes pſalmos modulamur. Omnes horas commemoratione Beatę Virginis, & Dominicæ Incarnationis concludimus. Quotidie tandem poſt Completorium antiphonam *Salue Regina* ſolemniter decantamus.

§. V.

De ritu Cartuſianorum.

1 SAcroſancta religio Cartuſiana, licet in cæteris Benedicti regulam non agnoſcat, ritum tamen Benedictinũ in diuinis officijs obſeruat. Paucis exceptis vix diſcrepant à Ciſtercienſibus, quibus ferè coæui ſunt. Cœpit enim Ciſtercium anno Domini 1098. Cartuſia verò initium habuit anno 1086. vt putauit Baronius, vel 1084. vt ex monumẽtis ordinis collegit in ſuo Brunone Theophilus Raynaudus. Ante vigilias dicunt ter *Pater, & Aue.* Poſt vltimam antiphonam Nocturni recitant ſemel *Pater, & Aue,* & abſolutionem. Poſt *Benedictus* dicunt nouem vicibus *Kyrie eleiſon, Christe eleiſon, Kyrie eleiſon* cum multis precibus. Priuatis diebus ad preces adiungunt pſalmum *Miſerere*: quas preces repetunt ſingulis horis. In fine lectionum ex prophetis addunt, *Hæc dicit Dominus, Conuertimini ad me, & ſalui eritis.* Ad veſperas pſalmos mutant pro diuerſitate feſtiuitatum. Ad primam dicunt quotidie ſymbolum Athanaſij. Ad ſalutationem Angelicam pulſant quater in die, poſt Matutinum, poſt Primam, poſt Nonam, poſt Completorium. Poſt collectam dicto *Benedicamus Domino* nihil aliud adiungere conſueuerunt. In reliquis, vt dixi, ferè conueniunt cum Ciſtercienſibus. Commendat eorum cãtum Chriſtus Saluator noſter apud S. Brigittam cap.4. reuelationum extrauagantium: & Angelicã eorumdem pſalmodiam elegantiſſimè collaudat Franciſcus Petrarcha in præfatione librij de otio religioſorum. Sunt autem reuera Cartuſiani magna orbis miracula, in carne extra carnem viuentes, Angelos nobis in terra, & Ioannem Baptiſtam in Eremo repræſentantes. Sunt præcipuum Eccleſię ornamentum, ſimiles aquilæ in cœlum volanti, quorum ſtatus vniuerſarum religionum inſtitutis iure præfertur. Pius quidam, & religioſus Poëta apud Maximilianum Sandæũ in ſua myſtica Theologia Cartuſianorum vitam, & mores hoc eleganti epigrammate mirabiliter expreſſit. Sand.lib.2. comment.3.exercit.2. diſquiſit.6.

Pallentem nuper rigidi Brunonis alumnum
Sic adijt mundum linquere certus Odo.

Ede

Ede Pater, quæ Cartuſiæ ſit regula vitæ.
Quæ nox, quæue dies, quid fugiant, quid agant.
Ede quibus ſtudijs hic viuitur. Ille tacendo
Fugit, & ingemuit. Non potuit melius.

Hiſtoriam illam notiſſimam Theologi Pariſiẽſis, qui poſt mortem tribus diſtinctis vicibus iuſtè ſe accuſatum, iudicatum, & damnatum pronunciauit; atque huius ordinis inſtitutioni occaſionem dedit, copioſiſſimè defendit Raynaudus ſupracitatus in ſuo Brunone, vbi plura de laudibus Cartuſianorum lector inueniet.

§. VI.

De ritu Præmonſtratenſium.

1 NVlla poſt Monachos religioſarum congregationum, quæ proprios ritus habeat, antiquior eſt Præmõſtratenſi. Sumpſit enim originem hic ſacer, & canonicus ordo à ſanctiſſimo Patre Norberto anno ſalutis 1115. habuitque aliquando pluſquam mille Abbatias. Eorum ritus cum Romanis conueniunt, ſi pauca quædam excipias. Et primò quidem ante vigilias nocturnas tres pſalmos recitant cum quibuſdam precibus, & orationibus. Deinde in ipſis vigilijs ante lectiones dicunt verſum, & orationem Dominicam, ſed non abſolutiones. Poſt nonum reſponſorium concinunt *Te Deum laudamus*: & ante Laudes vnum verſum ſemper pręmittunt, quẽ vocant ſacerdotalem. In primis Veſperis ſolemnitatum magnum reſponſorium concinunt poſt Capitulum. Ad omnes horas diei hymnos variant pro ratione temporum, & feſtiuitatum. Antiphonam B. Virginis, qua terminantur horæ, nonniſi poſt Completorium cantant. Pſalterium more Romano in dies & horas diſtribuunt, niſi quod pſalmum 117. *Cõfitemini* à Septuageſima vſque ad Paſcha diebus Dominicis non ad Primam, ſed ad Laudes dicunt loco pſalmi *Dominus regnauit*, quem eo tempore canunt ad Primam. De reliquo tam diurnum, quam nocturnum officium ea methodo ordinant, qua Romana conſueuit Eccleſia: imò ſuum Breuiarium eſſe exiſtimant antiquum Romanum, quod purum ab ipſis conſeruatum ſit, non acceptatis mutationibus, & nouis eiuſdẽ reformationibus.

§. VII.

§. VII.

De ritu Prædicatorum.

1 ILluſtriſſimus Prędicatorum Ordo à Canonicis Præmonſtratenſibus vt D. Auguſtini regulam, ita & pſallendi ritum accepit. Sed viri doctrina, & ſanctitate eximij eos vſus in quibuſdam mutarunt. Ad primam tres pſalmos recitant *Deus in nomine tuo, Beati immaculati, Retribue*: diebus vero dominicis à Septuageſima vſque ad Paſcha nouem videlicet, *Deus Deus meus reſpice in me, Dominus regit me, Domini eſt terra, Ad te Domine, Iudica me, Deus in nomine tuo, Dominus regnauit decorem indutus eſt, Beati immaculati*, & *Retribue*: quo etiam tempore dicunt ad Laudes pſalmum 117. *Confitemini* loco pſalmi *Iubilate*. Reliquo anni tempore dictos pſalmos, quos Romani diſtributos per ferias dicunt ad Primam, iſti omittunt. Martyrologium legunt poſt Laudes, ſed cum Matutinum veſpere diei præcedentis dicitur, tunc legitur poſt Primam. In primis veſperis ſolemnitatum hos pſalmos concinunt, *Laudate pueri Dominum, Laudate Dominum omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum quoniam bonus eſt pſalmus, & Lauda Hieruſalem Dominum*. Hymnos Completorij variant pro ratione temporum, & in fine horarum ſemper dicunt antiphonam *Salue Regina*, & alteram de ſancto Dominico cum quibuſdam precibus. Extra Aduentum, & Quadrageſimam officium feriale ter, vel quater in hebdomada omittunt, recitant enim de S. Dominico, de ſanctiſſimo Sacramento, de B. Virgine, & de ſancto titulari prouinciæ. A die Paſchatis vſque ad Trinitatem tribus pſalmis, totidemque Lectionibus nocturnas quotidie vigilias perficiunt, quod poſt octauas Reſurrectionis non niſi diebus Dominicis vſque ad Aſcenſionem faciunt Præmonſtratenſes.

§. VIII.

§. VIII.

De ritu Carmelitarum.

1 CArmelitæ Breuiarium habent ſecundũ antiquam conſuetudinem Eccleſiæ Hieroſolymitanæ. Hic enim ordo pietate, & religione præſtantiſſimus diu floruiſſe in oriẽte dicitur, antequam per diuerſas Europæ prouincias diffunderetur. Eorũ ritus non diſcrepant à Dominicanis, hoc dumtaxat excepto quod diebus Dominicis per annum dicunt ad Primam pſalmum 117. *Confitemini*. In Dominicis item Aduentus quinque pſalmos ad Primã alijs conſuetis præmittunt, nempè 21. *Deus Deus meus*, cum quatuor ſequentibus. Dominicis verò Septuageſimæ vſque ad Paſcha ad Laudes, & Primam eoſdem pſalmos recitant, quos Prædicatores. Tempore Paſchali conſuetos pſalmos concinunt in nocturnis vigilijs: tres autem pſalmos dicunt ſolummodo per octauas Paſchatis, & Pentecoſtes, ſicut Romani, Preces longiores habent poſt quædam officia, In fine cuiuſque horæ ſemper dicunt antiphonam *Salue Regina*, cui tempore paſchali ſubſtituitur *Regina cœli*. Officia multa ſanctorum habent cum elegantibus hymnis, antiphonis, & reſponſorijs. Diebus Reſurrectionis initio Veſperarum, omiſſo verſu *Deus in adiutorium*, cantant ſolemniter *Kyrie eleiſon* nouem vicibus, ſicut in Miſſa: quo ritu vtebatur olim Romana Eccleſia, vt conſtat ex ordine Romano, & ex Ruperto Abbate: eumdemque legi in Breuiario Præmonſtratenſi, & in antiquiori Breuiario Ordinis Prædicatorum.

Rupert. lib. 8. de diu. off. cap. 2.

§. IX.

De ritu Lugdunenſis Eccleſiæ.

1 SAncta Lugdunẽſis Eccleſia Galliarum primatu inſignis proprijs ritibus vtitur, quos S. Irenæum Epiſcopum, & martyrem inſtituiſſe earum partium traditio eſt. Pſalterium in ferias, & horas diſtribuitur more Romano; ſed ad Primam

per

per hebdomadam nonniſi tres pſalmos recitant, ***Deus in nomine tuo, Beati immaculati,*** & ***Retribue***: diebus verò Dominicis nouem, videlicet, ***Deus Deus meus reſpice in me, Dominus regit me, Domini eſt terra, Ad te Domine, Iudica me Domine, Confitemini, Beati, Retribue***, & Symbolum Athanaſij, quod quidem Symbolum Primę dominicali omnes Eccleſiæ adiungere conſueuerunt. Dominica autem Sexageſimæ, & ſequentibus Dominicis vſque ad Paſcha duos priores pſalmos ad Laudes mutant, & pro pſalmo ***Dominus regnauit***, legunt pſalmum 50. ***Miſerere***, pro pſalmo ***Iubilate*** pſalmum 117. ***Confitemini***: atque ideo eodem tempore ipſum ***Confitemini*** omittunt ad Primam, & pro eo ſubſtituunt pſalmum ***Dominus regnauit***. Hoc excepto in pſalmorum diſtributione conueniunt omnino cum Romanis: Porro ſingula officia à Lugdunenſibus ſic ordinantur.

2 Nocturnis præmittunt orationem Dominicam ſolam, deinde dicunt verſum ***Sancti Spiritus adſit nobis gratia***, tum ***Domine labia mea aperies, Deus in adiutorium, Gloria Patri***, & Inuitatorium. Immediatè poſt Inuitatorium dicũtur Pſalmi, nam hymnis carent omnia officia excepto Completorio. In numero, & ritu lectionum non diſcrepant à Romanis. Poſt vltimum reſponſorium concinunt ***Te Deum laudamus*** cum antiphona, & ***Gloria Patri*** ad inſtar pſalmi: ſequitur verſus, quo dicto incipiunt Laudes. Poſt pſalmos Laudum dicto capitulo, & verſu ſequitur Canticum, omiſſo hymno, tum collecta diei, ***Benedicamus Domino***, & finis. Prima, Tertia, Sexta, & Nona cõueniunt cum Romanis, ſi hymnos demas, & parua reſponſoria poſt Capitulum. Id quoque notandum quod ante horas orationem dominicam ſolam recitant, & poſt ſingulas legunt pſalmum ***De profundis*** cum collecta pro defunctis. Antiphonã de B. Virgine, qua Romani terminant horas, hi non niſi poſt Nonam & Completorium concinunt. Veſperas incipiunt quemadmodum & alias horas, tum dictis pſalmis & verſu, Canticum Deiparæ modulantur. In quibuſdam ſolemnitatibus antiphonam Cantici ſepties repetunt, & verſibus ipſius cantici intermiſcent. Dicunt poſtea collectam more ſolito, & ſic finiuntur Veſperæ. Completorio nullam præmittunt lectionem, ſed dicta oratione Dominica, dictiſque verſibus ***Conuerte nos Deus***, & ***Deus in adiutorium*** eoſdem pſalmos concinunt, quos Romani. Sequitur hymnus, quem

ſingulis ferijs, & feſtis mutant :ſtatim verò poſt hymnum dicitur verſus, omiſſo Capitulo, tum Canticum Simeonis, poſtea preces, oratio, & benedictio : deinde pſalmus *De profundis*, ac tandem Antiphona conueniens de B. Virgine. Certis diebus ad Laudes & Veſperas, itemque ad reliquas horas preces habent, Litanias, & proceſſiones, ac peculiares quoſdam ritus, quos breuitatis gratia prætermitto. Eccleſia iſta nouitates neſcit, & tam in cantu, quam in ceremonijs, & alijs functionibus eccleſiaſticis antiquitatis tenaciſſima eſt, de qua re ſic laudatur à D. Bernardo : Inter Eccleſias Galliæ conſtat profectò Lugdunenſem hactenus præminuiſſe ſicut dignitate ſedis, ſic honeſtis ſtudijs, & laudabilibus inſtitutis. Vbi enim æque viguit diſciplinæ cenſura, morum grauitas, maturitas conſiliorum, auctoritatis pondus, antiquitatis inſigne? Præſertim in officijs eccleſiaſticis haud facilè vnquam repentinis viſa eſt nouitatibus acquieſcere, nec ſe aliquando iuuenili paſſa eſt decolorari leuitate Eccleſia plena iudicij. (Bern. epiſt. 174.)

§. X.

De ritu Ambroſiano.

1. MEdiolanenſis Eccleſiæ ritus à D. Ambroſio eius ciuitatis Archiepiſcopo Ambroſiani dicuntur, nō quod ipſe inſtitutor eorum fuerit, vt multorum opinio eſt, ſed quia illos auctoritate ſua, & eximia ſanctitate plurimum nobilitauit. Dici autem Ambroſiani cœperunt paulo poſt eius deceſſum, vt obſeruat doctiſſimus vir Ioſeph Vicecomes lib. 2. de ritibus Miſſæ cap. 12. qui aſſerit eam Eccleſiam Miſſæ ordinē à S. Barnaba Apoſtolo, pſallendi verò regulam à S. Miroclete Archiepiſcopo accepiſſe. Pſalterium diuidunt Ambroſiani in duas partes, primam à pſalmo primo ad 109. *Dixit Dominus* nocturnis vigilijs, ſecundam vſque ad finem diurnis horis aſſignant. In huius ſecundæ partis diſtributione ſequuntur omnino Romanam Eccleſiam. At prima pars in duas hebdomadas diuiſa decem continet decurias, vt vocant, ſingulíſque noctibus vna decuria perſoluitur, hoc modo. Prima decuria pſalmos ſexdecim continet à primo vſque ad 16. & pſallitur feria ſecunda prioris hebdomadæ. Secunda decuria incipit à pſalm. 17.

pſalm. 17. *Diligam te Domine*, habetque pſalmos quatuordecim, & expletur feria tertia. Aliæ decuriæ pſalmis decem conſtant, excepta vltima, quæ octo pſalmorum eſt. Decuria itaque tertia pro feria quarta incipit à pſalmo 31. *Beati quorum.* Quarta pro feria quinta à pſalm. 41. *Quemadmodum deſiderat.* Quinta pro feria ſexta à pſalm. 51. *Quid gloriaris.* Sexta pro feria ſecunda alterius hebdomadæ à pſalm. 61. *Nonne Deo.* Septima pro feria tertia à pſalm. 71. *Deus iudicium tuum*, & ſic deinceps. Sabbatis, & Dominicis diebus, & in ſolemnitatibus Domini certis canticis nocturnas preces perſoluunt. In ferijs autem, & quibuslibet alijs ſanctorum feſtiuitatibus ſupraſcriptas decurias non mutant. Ab hac tamen regula excipiuntur ſex feriæ ante Natiuitatem Domini, quas vocant de exceptato, & ſex item feriæ maioris hebdomadæ, in quibus pſalmis vtuntur peculiaribus. Porrò Pſalterij verſionem propriam habent ſimilem ei, qua Romæ vtuntur Canonici S. Petri in Vaticano.

2 Ad Nocturnos poſt *Pater*, *&* *Aue* dicitur verſus *Deus in adiutorium*: ſequitur hymnus ſemper idem, *Aeterne rerum conditor*, mox additur reſponſorium, deinde Canticum trium puerorum cum antiphona, & ter *Kyrie eleiſon*. Poſtea cum antiphonis dicuntur cantica vel pſalmi pro exigentia diei vel temporis: quibus dictis leguntur tres lectiones cum ſuis benedictionibus ferè ſemper proprijs. Diebus Dominicis lectiones ſunt de homilia in Euangelium, in ferijs de ſcriptura, in feſtis tertia eſt de vita ſancti, vel de ſermone feſtiuitatis. Excipiuntur ab hoc ordinario Natiuitas Domini, & Epiphania, quibus diebus dicuntur tres nocturni, & nouem lectiones. Feria item ſexta in Paraſceue leguntur nouem lectiones, ſed tres vltimæ ſunt integræ Paſſiones ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecũdum Ioannem: Paſſio verò ſecundum Matthæum Miſſæ reſeruatur. Poſt duas priores lectiones duo ſequuntur reſponſoria: poſt vltimam dicitur *Te Deum laudamus*, ſi tempus requirat, vel nihil additur.

Laudes abſolutè inchoantur à verſu *Deus in adiutoriũ*: ſequitur Canticum Zachariæ, pro quo in Dominicis Aduentus, in Natiuitate Domini, Circumciſione, & Epiphania dicitur Canticum Moyſis *Audite cœli* cum antiphona, & ter *Kyrie eleiſon.* Tum in Dominicis, & ſanctorum ſolemnitatibus dicitur quinquies, vel etiam ſepties repetita antiphona ad ſanctã

Crucem, addita quadam oratione ſecreta. Mox alterum Canticum Moyſis *Cantemus Domino* cum ſua antiphona, & ter *Kyrie eleiſon*, aliaque oratione ſecreta. Deinceps Canticum trium puerorum *Benedicite omnia opera* (illud enim quod dicitur ad nocturnos incipit *Benedictus es Domine Deus Patrum noſtrorum*) cuius loco Sabbato dicitur pſalmus 117. *Confitemini*, & in alijs ferijs pſalm. 50. *Miſerere* cum antiphona, & ter *Kyrie eleiſon*. Additur oratio clara voce, qua finita ſub vno *Gloria Patri* quatuor pſalmi recitantur *Laudate Dominū de cœlis* cum duobus ſequentibus, & *Laudate Dominum omnes gentes*. Finitis pſalmis dicitur Capitulum, tum antiphona cū tribus *Kyrie eleiſon*, *Dominus vobiſcum*, & pſalmus directus, qui ſimul ab vtroque choro cantatur. Poſtea hymnus pro qualitate officij diuerſus, & duodecies *Kyrie eleiſon* cū *Dominus vobiſcum*: & dicitur Pſallenda vna in feſtis ſanctorum, in Dominicis duplex. Eſt autem Pſallenda antiphona quædam repetita cum *Gloria Patri* additis quibuſdam verſibus, & ter *Kyrie eleiſon* cum oratione. In ferijs loco Pſallendæ dicitur quoddam reſponſorium, quod vocatur in baptiſterio. Quibus abſolutis finiuntur Laudes, niſi facienda ſit aliqua cōmemoratio. quæ fieri ſolet per pſallendam illius diei vel officij, de quo fit commemoratio. Quotidie autem, quando officium non eſt ſolemne, fit commemoratio de B. Virgine, de S. Ambroſio, & de Patrono Eccleſiæ.

Ad Primam poſt *Pater*, & *Aue*, & *Deus in adiutorium* dicitur hymnus *Iam lucis orto ſidere*: Tum pſalmi *Deus in nomine tuo*, *Beati*, *& Retribue* ſine antiphona: quibus finitis dicitur *Alleluia*, & in Quadrageſima *Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ*. Sequitur epiſtolella, vt vocant, cum reſponſorio breui, cui ſtatim quotidie ſubditur ſymbolum Athanaſij: poſtea capitulum cum precibus, quæ tamen omittuntur in quibuſdam ſolemnitatibus. Adduntur tres orationes eædem ſēper. Tum legitur Martyrologium, poſt quod dicitur verſus *Exultabunt ſancti in gloria* cum oratiuncula, & ſic finitur Prima.

Tertia, Sexta, & Nona ijſdem hymnis, & pſalmis explētur, quibus vtitur Romana Eccleſia. Pſalmi tamen dicuntur ſine antiphona, in quorū fine dicto *alleluia*, vel *laus tibi Domine*, ſequitur epiſtolella cum reſponſorio breui, tum preces, ſi dicendæ ſint, poſtea oratio, & ſic terminantur horæ. In ſolemnitatibus,

nitatibus, & Dominicis diebus cantatur hymnus ad Tertiam, qui incipit *Iam ſurgit hora tertia*.

Veſperę poſt *Pater*, & *Aue* incipiunt abſolutè à Salutatione *Dominus vobiſcum*, deinde cantatur Lucernarium, id eſt reſponſorium quoddam ter repetitum diuerſum ſecundum officij diuerſitatem. Dicitur iterum *Dominus vobiſcum*, poſtea antiphona, mox tertiò *Dominus vobiſcum*: tum hymnus conueniens. Poſt hymnum quartò *Dominus vobiſcum*, & Reſponſorium, quo finito adhuc repetitur *Dominus vobiſcum*. Sequuntur quinque pſalmi cum ſuis antiphonis ijdem videlicet, quibus vtitur Romana Eccleſia. Verum in ſolemnitatibus Domini ſub vna antiphona, & vno *Gloria Patri* vnus pſalmus dicitur diuerſus pro diuerſitate officij, cui ſemper adiungi ſolent pſalmi *Ecce nunc benedicite Dominum, & Laudate Dominum omnes gentes*. In feſtis ſanctorum poſt primam orationem dicitur alter pſalmus diuerſus pro varietate officij, ſeu feſtiuitatis. Abſolutis pſalmis cum antiphonis dicitur ter *Kyrie eleiſon*, *Dominus vobiſcum*, & oratio conueniens officio. Poſtea *Dominus vobiſcum*, & *Magnificat* præmiſſa antiphona. Finito cantico iteratur primus eiuſdem verſus, & repetita antiphona dicitur ter *Kyrie eleiſon*, & alia oratio. Deinde pſallēda, & alia, ſicut in Laudibus recitantur. In ferijs Quadrageſimæ non dicitur *Magnificat*, ſed duodecies *Kyrie eleiſon*. Habent Ambroſiani quaſdam Veſperas de ſanctis Patronis, & titularibus Eccleſiarum, quæ dicuntur cum vigilijs, in quibus poſt primam orationem dicitur primus pſalmus, tum legitur vna lectio de vita illius ſancti cum ſuo reſponſorio, & poſt aliā orationem dicto ſecundo pſalmo legitur alia lectio cum ſuo item reſponſorio. Denique dicto cantico *Magnificat* cum pſallendis cantantur Litaniæ cum quibuſdam orationibus.

Ad Completorium præmiſſis *Pater*, *Aue*, *Conuerte nos*, & *Deus in adiutorium*, dicitur quotidie hymnus *Te lucis ante terminū*, excepta Quadrageſima, in qua dicitur hymnus *Chriſte qui lux es & dies*. Tum ſine antiphona dicuntur pſalmi *Cū inuocarem*, *In te Domine*, *Qui habitat*, & ſub vno *Gloria Patri*, *Ecce quam bonum*. *Ecce nunc benedicite Dominum*, & *Laudate Dominum omnes gentes*: quibus finitis dicitur *alleluia*, vel *Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ*. Tum in Quadrageſima hymnus *Te lucis ante terminum*, alio tempore ſtatim ſubditur epiſtolella cum ſuo reſponſorio breui, deinde Canticum

Nunc

Nunc dimittis cum precibus, ſi dicendæ ſint; Additur Antiphona B. Virginis cum ſua oratione. Tandem fit confeſſio communis, & ſic finitur Completorium.

§. X I.

De ritu Mozarabico.

1 CVm Hiſpania penè omnis Arabum inundatione tabeſceret, Chriſtiani inter barbarorum preſſuras degentes dicti ſunt Mozarabes, ſiue Mixtarabes, id eſt mixti cum Arabibus, quare & officium eorum Mozarabicum, & Mixtũ appellatum eſt. Huius ritus inſtitutores fuerunt ſancti viri Leander, & Iſidorus Hiſpalenſes Epiſcopi, ſolius tamen Iſidori nomen retinuit, quem ſolum eius auctorem agnoſcit Baronius. Sic inſcribi ſolet, Officium Gothicum, ſiue Mixtum ſecundum regulam B. Iſidori. Ex decreto quarti Toletani Concilij omnes Hiſpaniarum Eccleſiæ hoc olim vtebantur, ſed regnante Alphonſo VI. mutatum fuiſſe dicitur iuſſu Gregorij VII. Romani Pontificis, cuius ob hanc cauſam cum Regibus Hiſpaniarum contentiones narrat Baronius. Extant de hac re eiuſdem Gregorij epiſtolæ Alphonſo, & Sanctio Regibus, & Epiſcopis Hiſpaniarum à paribus ſcriptæ Indictione duodecima anno ſcilicet 1074. Tametſi enim officium iſtud à viris ſanctis, & orthodoxis compoſitum fuiſſet, Hiſpania tamen ab infidelibus deuaſtata multi errores in illud irrepſerant, vt ex Albino Flacco conſtat lib. 1. aduerſus Elipantum Epiſcopum Toletanum, qui ex ijſdem officijs deprauatis multa aſſumit teſtimonia ad ſuam hæreſim aſtruendam. Nunc tã Miſſale quam Breuiarium huius ritus correcta ſunt, & iuxta ſenſum catholicum emẽdata iuſſu Franciſci Ximenez Archiepiſcopi Toletani, qui exploſis Gothicis characteribus, Latinis ea conſcribi, ac typis mandari curauit: tum ſacerdotes inſtituit, qui iuxta hunc ritum Deo laudes, & ſacrificium offerrent. Adhuc viget hoc officium, & ſeruatur Toleti in quinque parœcijs, & in ſacello eiuſdem Franciſci Ximenez, itemque Salamanticæ in ſacello Doctoris Talabricenſis, quod eſt in clauſtro maioris Eccleſiæ. Plura de hoc ritu Etherius, & Beatus ſcriptores antiqui, & graues lib. 1. aduerſus præfatum

Baron. ann. 633. num 70.

Idem an. 1074. & 1080. Greg. VII. lib. 1. epiſt. 64. & 83.

Elipan

Elipantum. Diſcrepat ferè in omnibus ab vſibus aliarum Eccleſiarum.

2 Omnes horæ ſic inchoãtur, *Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon. Pater noſter, & Aue Maria* ſecretò: additur in nocturnis *Aue Regina cœlorum* cum verſu, & oratione. Tum protinus alta voce, *In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti lumen cum pace*: reſpondent omnes *Deo gratias*. Solum Completorium aliter incipit, vt videbimus. Horis autem abſolutis dicitur *Pater noſter* alta voce, ſingulisque petitionibus reſpondetur *Amen*, niſi cum iſta profertur *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, cui reſpondetur, *Quia Deus es*. Mox eodem vocis tenore in Laudibus, & Veſperis hæc oratio ſubſequitur: *Liberati à malo, confirmati ſemper in bono tibi ſeruire mereamur Deo, ac Domino noſtro. Pone Domine finem peccatis noſtris, da gaudium tribulatis, præbe redemptionem captiuis, ſanitatem infirmis, requiemque defunctis: concede pacem, & ſecuritatem in omnibus diebus noſtris, frange audaciam inimicorum noſtrorum: exaudi Deus orationes ſeruorum tuorum omnium fidelium Chriſtianorum in hoc die, & in omni tempore. Per Dominum noſtrum.* In cæteris precibus loco huius orationis dicitur, *A malo nos libera, & in tuo timore, & opere bono nos confirma.* His peractis dicit Diaconus, *Humiliate vos benedictioni*: & ſtatim Sacerdos benedictionem pronunciat tres petitiones continentem, quarum cuilibet reſpondetur *Amen.* Tandem omnes horæ hac clauſula terminantur, *In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti perficiamus cum pace*: & reſpondent omnes *Deo gratias*.

Nocturnæ preces huius officij breuiſſimæ ſunt. poſt commune principium ſupraſcriptum dicitur Antiphona cũ pſalmo 50. *Miſerere*. Hinc tres cantantur antiphonæ cum reſponſorio vno, quamlibet autem antiphonam ſua comitatur oratio. Diebus dominicis loco primæ antiphonæ dicitur hymnus *Æterne rerum conditor*, ſtatimque ſequitur oratio, poſt quã dicuntur tres pſalmi cum ſuis antiphonis. His rurſum ſuccedunt tres antiphonæ cum reſponſo, & orationibus. Cum vltimo autem reſponſorio abſoluuntur vigiliæ nocturnæ. Pſalmus *Miſerere* mutatur in pſalmum *Domine quid multiplicati ſunt* diebus dominicis à Paſchate ad Penteçoſten, & in feſtis ſolemnioribus.

Ad

Ad Laudes dicta prius ſalutatione *Dominus ſit ſemper vobiſcum* cantatur antiphona, quam ſequitur canticum vnum ex veteri, vel nouo teſtamento. In feſtis B. Virginis, & in nocte Natiuitatis Domini dicitur hoc loco Cãticum *Magnificat*: & in feſto S. Ioannis Baptiſtæ Canticum *Benedictus*. Alijs diebus alia cantica diuerſa aſſignantur. Abſoluto cantico repetitur antiphona, & dicto *Dominus ſit ſemper vobiſcum* dicitur alia antiphona ante Canticum trium puerorum. Sequitur ſonus ſimilis noſtris reſponſorijs, & alia antiphona ante pſalmum *Laudate Dominum de cœlis*, quo decantato legitur prophetia, quam ſequitur hymnus, tum ſupplicatio Sacerdotis ad populum, qua eum hortatur, vt petat à Deo quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem; cui reſpondetur *Praſta omnipotens æterne Deus*. Poſtea capitulum per modum orationis præmiſſo *Kyrie eleiſon*: Tum *Pater noſter*, & Laus conſtans ex verſibus quibuſdam ſæpius repetitis, dataque benedictione finis laudibus imponitur. Antiphonis & Laudibus ſæpius adiungunt ſanctiſſimæ Trinitatis doxologiam, quam hoc modo pronunciant, *Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto in ſecula ſeculorum Amen.*

Poſt Laudes vnum officium ſpeciale habent Mozarabes ante Primam perſoluendum, quod vocatur Aurora. Solis diebus ferialibus dicitur, & conſtat quatuor pſalmis cum antiphona, habetque laudem vnam, hymnum vnum, verſum vnum, *Pater noſter*, & quaſdam preces.

Initio Primæ dicitur antiphona, & *Dominus ſit ſemper vobiſcum*, ſtatimque dicuntur ſeptem pſalmi, tum iteratur antiphona, quam ſequitur reſponſum vnum, Prophetia, Epiſtola, laus, hymnus, & verſus, Mox dicitur *Te Deum laudamus*, & *Gloria* extra Aduentum, & Quadrageſimam; deinde ſymbolũ Apoſtolorum, ſupplicatio, *Pater noſter*, benedictiq. & finis.

Tertia, Sexta, & Nona incipiunt vt Prima, habentq; quatuor pſalmos, & varia reſponſa, quibus ſuccedunt Prophetia, Epiſtola, laus, hymnus, & clamores, quibus petunt à Deo, vt non iuxta ſcelera pœnas infligat. Sequuntur ſupplicatio, capitulum, *Pater noſter*, benedictio, & ſic horæ ſingulæ terminantur.

Ad Veſperas nullos concinunt pſalmos, ſed dicto *Dominus ſit ſemper vobiſcum* cantant laudem vnam, ſonum vnum, antiphonam

phonam vnam, ſemperque ſingulis præmittunt ſalutationem. Sequitur alia laus, tum hymnus, ſupplicatio, capitulum, *Pater noſter*, benedictio: item alia laus, quæ dum cantatur incenſatur Eccleſia: demum recitata oratione, ſiue collecta dicti finiuntur Veſperæ.

Completorium initium ſumit à pſalmo *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Mox dicuntur tria *Alleluia*, & in Quadrageſima *Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ*. Sequitur alius pſalmus, iterumque ter *Alleluia*: deinde alius pſalmus cum hymno, & verſu. Conſequenter dicitur Pſalmus *Qui habitat*. Huic ſuccedit alius pſalmus, & alter hymnus: tum verſus, ſupplicatio, *Pater noſter*, & benedictio. Dicta tandem antiphona *Salue Regina* cum verſu, & oratione abſoluitur Completorium.

§. XII.

De alijs quibuſdam ritibus Eccleſiæ Latinæ.

1 PRæter hactenus deſcriptos ritus de alijs quoque Latinis Eccleſijs agendum foret, quæ & proprio vtuntur Breuiario, & ſingulari inter cæteras religione, ac dignitate præeminent. Multi enim Epiſcopatus in Gallia, & in Belgio ſunt, multi in Germania, & quidam etiam in Hiſpania, qui proprio ac peculiari ritu Domino Deo laudes perſoluunt. Sed quoniam ab his quos iam deſcripſimus, maximè autem à Romanis vix diſcrepant, tum in pſalmorum diſtributione, tum in numero lectionum, tum in ipſa officij methodo, ac ordinatione, ſuperfluum exiſtimaui ſingularem de illis tractationem inſtituere. Nam præter quædam minutiora nihil noui in ipſis occurrit. Pſalterij diuiſionem eam Gallicæ Eccleſiæ ac Germanicæ, itemque Belgicæ, ac Hiſpanicæ ſequuntur, quam Romana tenet Eccleſia, exceptis pſalmis qui horæ primæ deſeruiunt, in quorum diſtributione cum eo ritu ferè omnes conueniunt, quem officio Prædicatorum, vel Lugdunenſis Eccleſiæ ſupra aſſignauimus. Eccleſia Biſuntina, quæ eſt Sequanorum Metropolis, habet hoc proprium, quod in ſecundis veſperis ſolemnitatum, nec capitulum, nec hymnum dicit, ſed pro Capitulo *Alleluia* cum verſu, pro hymno quamdam

buſtam, ſicut Eſdras veterem legem, reſtaurauerunt. Clauſtra illorum caſtra Dei ſunt, vbi nocte in pſalmis, & orationibus parati ſunt ſuſcitare Leuiathan, qui ſub vmbra dormit in locis humentibus. Sic viuebant Patres noſtri, hæc nobis virtutum exempla reliquerunt, quorum ſi veſtigia ſequuti fuerimus, verè Ciſtercienſes erimus non ſolo habitu & nomine, ſed virtute & perfectione. Quod autem ſpectat ad ritum Ciſtercienſem, maiores noſtri à regula S. Benedicti nullatenus deuiantes, ritum proprium inſtituerunt regulæ prorſus conformem, qui propterea à communi monaſtico diſcrepat in nonnullis.

2 Ante lectiones nec orationem dominicam, nec abſolutiones præmittimus: ad primam, & completorium nec confeſſionem, nec preces habemus: ad reſponſoria poſt capitulum non adiungimus *Gloria Patri*, horum enim nullam Regula mentionem facit. Aeſtiuo tempore vnicam perpetuò lectionem in nocturnis ferialibus legimus, ſic eadem regula decernente: quapropter nullum feſtum habemus trium lectionum. Tum quod D. Benedictus hymnos Ambroſianos vocet, hymnos omnes ab Ambroſianis accepimus, iiſdemque prorſus omni tempore vtimur, quibus & illi: quorum catalogum inueniet curioſus lector apud Radulphum Tungrenſem. Ad Tertiam, & Completorium hymnos variamus pro varietate temporum, & feſtorum. In Veſperis nunquam pſalmos feriales mutamus ad mentem regulæ, quæ in feſtiuitatibus pſalmorum mutationem pro vigilijs tantum nocturnis permittit. Singulis horis collectas proprias habemus. Feſta quæ non ſunt 12. lectionum ſola commemoratione in primis Veſperis, & laudibus celebramus. Feſta ipſa 12. lectionum in tres claſſes diuidimus: ſolemniora dicuntur ſermonis, quod Abbas ea die ſermonem ad Monachos habeat. Alia ſunt duarum Miſſarum, quod duæ miſſæ conuentuales de illis cantentur, vna poſt Primam, altera poſt Tertiam. Alia vnius Miſſę, quod vnica de illis Miſſa canatur. Antiphonas nunquam duplicamus, ſed tantum poſt pſalmos integras cantamus. Ad Laudes vnam dumtaxat dicimus antiphonam, ad cuius tenorem omnes pſalmos modulamur. Omnes horas commemoratione Beatę Virginis, & Dominicæ Incarnationis concludimus. Quotidie tandem poſt Completorium antiphonam *Salue Regina* ſolemniter decantamus.

§ V.

§. V.

De ritu Cartuſianorum.

1 SAcroſancta religio Cartuſiana, licet in cæteris Benedicti regulam non agnoſcat, ritum tamen Benedictinũ in diuinis officijs obſeruat. Paucis exceptis vix diſcrepant à Ciſtercienſibus, quibus ferè coæui ſunt. Cœpit enim Ciſtercium anno Domini 1098. Cartuſia verò initium habuit anno 1086. vt putauit Baronius, vel 1084. vt ex monumẽtis ordinis collegit in ſuo Brunone Theophilus Raynaudus. Ante vigilias dicunt ter *Pater, & Aue.* Poſt vltimam antiphonam Nocturni recitant ſemel *Pater, & Aue,* & abſolutionem. Poſt *Benedictus* dicunt nouem vicibus *Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon* cum multis precibus. Priuatis diebus ad preces adiungunt pſalmum *Miſerere*: quas preces repetunt ſingulis horis. In fine lectionum ex prophetis addunt, *Hæc dicit Dominus, Conuertimini ad me, & ſalui eritis.* Ad veſperas pſalmos mutant pro diuerſitate feſtiuitatum. Ad primam dicunt quotidie ſymbolum Athanaſij. Ad ſalutationem Angelicam pulſant quater in die, poſt Matutinum, poſt Primam, poſt Nonam, poſt Completorium. Poſt collectam dicto *Benedicamus Domino* nihil aliud adiungere conſueuerunt. In reliquis, vt dixi, ferè conueniunt cum Ciſtercienſibus. Commendat eorum cãtum Chriſtus Saluator noſter apud S. Brigittam cap.4. reuelationum extrauagantium: & Angelicã eorumdem pſalmodiam elegantiſſimè collaudat Franciſcus Petrarcha in præfatione libri¦ de otio religioſorum. Sunt autem reuera Cartuſiani magna orbis miracula, in carne extra carnem viuentes, Angelos nobis in terra, & Ioannem Baptiſtam in Eremo repræſentantes. Sunt præcipuum Eccleſię ornamentum, ſimiles aquilæ in cœlum volanti, quorum ſtatus vniuerſarum religionum inſtitutis iure præfertur. Pius quidam, & religioſus Poëta apud Maximilianum Sandæũ in ſua myſtica Theologia Cartuſianorum vitam, & mores hoc eleganti epigrammate mirabiliter expreſſit. Sand.lib.1. comment.3.exercit.2. diſquiſit.6.

Pallentem nuper rigidi Brunonis alumnum
Sic adijt mundum linquere certus Odo.

Ede

Ede Pater, quæ Cartuſia ſit regula vitæ.
Quæ nox, quæue dies, quid fugiant, quid agant.
Ede quibus ſtudijs hic viuitur. Ille tacendo
Fugit, & ingemuit. Non potuit melius.

Hiſtoriam illam notiſſimam Theologi Pariſiẽſis, qui poſt mortem tribus diſtinctis vicibus iuſtè ſe accuſatum, iudicatum, & damnatum pronunciauit; atque huius ordinis inſtitutioni occaſionem dedit, copioſiſſimè defendit Raynaudus ſupra citatus in ſuo Brunone, vbi plura de laudibus Cartuſianorum lector inueniet.

§. VI.

De ritu Præmonſtratenſium.

1 NVlla poſt Monachos religioſarum congregationum, quæ proprios ritus habeat, antiquior eſt Præmõſtratenſi. Sumpſit enim originem hic ſacer, & canonicus ordo à ſanctiſſimo Patre Norberto anno ſalutis 1115. habuitque aliquando pluſquam mille Abbatias. Eorum ritus cum Romanis conueniunt, ſi pauca quædam excipias. Et primò quidem ante vigilias nocturnas tres pſalmos recitant cum quibuſdam precibus, & orationibus. Deinde in ipſis vigilijs ante lectiones dicunt verſum, & orationem Dominicam, ſed non abſolutiones. Poſt nonum reſponſorium concinunt *Te Deum laudamus*: & ante Laudes vnum verſum ſemper pręmittunt, quē vocant ſacerdotalem. In primis Veſperis ſolemnitatum magnum reſponſorium concinunt poſt Capitulum. Ad omnes horas diei hymnos variant pro ratione temporum, & feſtiuitatum. Antiphonam B. Virginis, qua terminantur horæ, nonniſi poſt Completorium cantant. Pſalterium more Romano in dies & horas diſtribuunt, niſi quod pſalmum 117. *Cõfitemini* à Septuageſima vſque ad Paſcha diebus Dominicis non ad Primam, ſed ad Laudes dicunt loco pſalmi *Dominus regnauit*, quem eo tempore canunt ad Primam. De reliquo tam diurnum, quam nocturnum officium ea methodo ordinant, qua Romana conſueuit Eccleſia: imò ſuum Breuiarium eſſe exiſtimant antiquum Romanum, quod purum ab ipſis conſeruatum ſit, non acceptatis mutationibus, & nouis eiuſdē reformationibus.

§. VII.

§. VII.

De ritu Prædicatorum.

1 ILluſtriſſimus Prędicatorum Ordo à Canonicis Præmonſtratenſibus vt D. Auguſtini regulam, ita & pſallendi ritum accepit. Sed viri doctrina, & ſanctitate eximij eos vſus in quibuſdam mutarunt. Ad primam tres pſalmos recitant *Deus in nomine tuo, Beati immaculati, Retribue*; diebus vero dominicis à Septuageſima vſque ad Paſcha nouem videlicet, *Deus Deus meus reſpice in me, Dominus regit me, Domini eſt terra, Ad te Domine, Iudica me, Deus in nomine tuo, Dominus regnauit decorem indutus eſt, Beati immaculati*, & *Retribue*: quo etiam tempore dicunt ad Laudes pſalmum 117. *Confitemini* loco pſalmi *Iubilate*. Reliquo anni tempore dictos pſalmos, quos Romani diſtributos per ferias dicunt ad Primam, iſti omittunt. Martyrologium legunt poſt Laudes, ſed cum Matutinum veſpere diei præcedentis dicitur, tunc legitur poſt Primam. In primis veſperis ſolemnitatum hos pſalmos concinunt, *Laudate pueri Dominum, Laudate Dominum omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum quoniam bonus eſt pſalmus, & Lauda Hieruſalem Dominum*. Hymnos Completorij variant pro ratione temporum, & in fine horarum ſemper dicunt antiphonam *Salue Regina*, & alteram de ſancto Dominico cum quibuſdam precibus. Extra Aduentum, & Quadrageſimam officium feriale ter, vel quater in hebdomada omittunt; recitant enim de S. Dominico, de ſanctiſſimo Sacramento, de B. Virgine, & de ſancto titulari prouinciæ. A die Paſchatis vſque ad Trinitatem tribus pſalmis, totidemque Lectionibus nocturnas quotidie vigilias perficiunt, quod poſt octauas Reſurrectionis non niſi diebus Dominicis vſque ad Aſcenſionem faciunt Præmonſtratenſes.

§. VIII.

§. VIII.

De ritu Carmelitarum.

1 CArmelitæ Breuiarium habent ſecundũ antiquam conſuetudinem Eccleſiæ Hieroſolymitanæ. Hic enim ordo pietate, & religione præſtantiſſimus diu floruiſſe in oriẽte dicitur, antequam per diuerſas Europæ prouincias diffunderetur. Eorũ ritus non diſcrepant à Dominicanis, hoc dumtaxat excepto quod diebus Dominicis per annum dicunt ad Primam pſalmum 117. *Confitemini*. In Dominicis item Aduentus quinque pſalmos ad Primã alijs conſuetis præmittunt, nempè 21. *Deus Deus meus*, cum quatuor ſequentibus. Dominicis verò Septuageſimæ vſque ad Paſcha ad Laudes, & Primam eoſdem pſalmos recitant, quos Prædicatores. Tempore Paſchali conſuetos pſalmos concinunt in nocturnis vigilijs: tres autem pſalmos dicunt ſolummodo per octauas Paſchatis, & Pentecoſtes, ſicut Romani. Preces longiores habent poſt quædam officia. In fine cuiuſque horæ ſemper dicunt antiphonam *Salue Regina*, cui tempore paſchali ſubſtituitur *Regina cœli*. Officia multa ſanctorum habent cum elegantibus hymnis, antiphonis, & reſponſorijs. Diebus Reſurrectionis initio Veſperarum, omiſſo verſu *Deus in adiutorium*, cantant ſolemniter *Kyrie eleiſon* nouem vicibus, ſicut in Miſſa: quo ritu vtebatur olim Romana Eccleſia, vt conſtat ex ordine Romano, & ex Ruperto Abbate: eumdemque legi in Breuiario Præmonſtratenſi, & in antiquiori Breuiario Ordinis Prædicatorum.

Rupert. lib. 8. de diu. off. cap. 2.

§. IX.

De ritu Lugdunenſis Eccleſiæ.

1 SAncta Lugdunẽſis Eccleſia Galliarum primatu inſignis proprijs ritibus vtitur, quos S. Irenæum Epiſcopum, & martyrem inſtituiſſe earum partium traditio eſt. Pſalterium in ferias, & horas diſtribuitur more Romano; ſed ad Primam per

per hebdomadam nonniſi tres pſalmos recitant, *Deus in nomine tuo*, *Beati immaculati*, & *Retribue*: diebus verò Dominicis nouem, videlicet, *Deus Deus meus reſpice in me*, *Dominus regit me*, *Domini eſt terra*, *Ad te Domine*, *Iudica me Domine*, *Confitemini*, *Beati*, *Retribue*, & Symbolum Athanaſij, quod quidem Symbolum Primę dominicali omnes Eccleſiæ adiungere conſueuerunt. Dominica autem Sexageſimæ, & ſequentibus Dominicis vſque ad Paſcha duos priores pſalmos ad Laudes mutant, & pro pſalmo *Dominus regnauit*, legunt pſalmum 50. *Miſerere*, pro pſalmo *Iubilate* pſalmum 117. *Confitemini*: atque ideo eodem tempore ipſum *Confitemini* omittunt ad Primam, & pro eo ſubſtituunt pſalmum *Dominus regnauit*. Hoc excepto in pſalmorum diſtributione conueniunt omnino cum Romanis. Porro ſingula officia à Lugdunenſibus ſic ordinantur.

2 Nocturnis præmittunt orationem Dominicam ſolam, deinde dicunt verſum *Sancti Spiritus adſit nobis gratia*, tum *Domine labia mea aperies*, *Deus in adiutorium*, *Gloria Patri*, & Inuitatorium. Immediatè poſt Inuitatorium dicũtur Pſalmi, nam hymnis carent omnia officia excepto Completorio. In numero, & ritu lectionum non diſcrepant à Romanis. Poſt vltimum reſponſorium concinunt *Te Deum laudamus* cum antiphona, & *Gloria Patri* ad inſtar pſalmi: ſequitur verſus, quo dicto incipiunt Laudes. Poſt pſalmos Laudum dicto capitulo, & verſu ſequitur Canticum, omiſſo hymno, tum collecta diei, *Benedicamus Domino*, & finis. Prima, Tertia, Sexta, & Nona cõueniunt cum Romanis, ſi hymnos demas, & parua reſponſoria poſt Capitulum. Id quoque notandum quod ante horas orationem dominicam ſolam recitant, & poſt ſingulas legunt pſalmum *De profundis* cum collecta pro defunctis. Antiphonã de B. Virgine, qua Romani terminant horas, hi non niſi poſt Nonam & Completorium concinunt. Veſperas incipiunt quemadmodum & alias horas, tum dictis pſalmis & verſu, Canticum Deiparæ modulantur. In quibuſdam ſolemnitatibus antiphonam Cantici ſepties repetunt, & verſibus ipſius cantici intermiſcent. Dicunt poſtea collectam more ſolito, & ſic finiuntur Veſperæ. Completorio nullam præmittunt lectionem, ſed dicta oratione Dominica, dictiſque verſibus *Conuerte nos Deus*, & *Deus in adiutorium* eoſdem pſalmos concinunt, quos Romani. Sequitur hymnus, quem

pſalm. 17. *Diligam te Domine*, habetque pſalmos quatuordecim, & expletur feria tertia. Aliæ decuriæ pſalmis decem conſtant, excepta vltima, quæ octo pſalmorum eſt. Decuria itaque tertia pro feria quarta incipit à pſalmo 31. *Beati quorum*. Quarta pro feria quinta à pſalm. 41. *Quemadmodum deſiderat*. Quinta pro feria ſexta à pſalm. 51. *Quid gloriaris*. Sexta pro feria ſecunda alterius hebdomadæ à pſalm. 61. *Nonne Deo*. Septima pro feria tertia à pſalm. 71. *Deus iudicium tuum*, & ſic deinceps. Sabbatis, & Dominicis diebus, & in ſolemnitatibus Domini certis canticis nocturnas preces perſoluunt. In ferijs autem, & quibuslibet alijs ſanctorum feſtiuitatibus ſuprafcriptas decurias non mutant. Ab hac tamen regula excipiuntur ſex feriæ ante Natiuitatem Domini, quas vocant de exceptato, & ſex item feriæ maioris hebdomadæ, in quibus pſalmis vtuntur peculiaribus. Porrò Pſalterij verſionem propriam habent ſimilem ei, qua Romæ vtuntur Canonici S. Petri in Vaticano.

2 Ad Nocturnos poſt *Pater*, *& Aue* dicitur verſus *Deus in adiutorium*: ſequitur hymnus ſemper idem, *Aeterne rerum conditor*, mox additur reſponſorium, deinde Canticum trium puerorum cum antiphona, & ter *Kyrie eleiſon*. Poſtea cum antiphonis dicuntur cantica vel pſalmi pro exigentia diei vel temporis: quibus dictis leguntur tres lectiones cum ſuis benedictionibus ferè ſemper proprijs. Diebus Dominicis lectiones ſunt de homilia in Euangelium, in ferijs de ſcriptura, in feſtis tertia eſt de vita ſancti, vel de ſermone feſtiuitatis. Excipiuntur ab hoc ordinario Natiuitas Domini, & Epiphania, quibus diebus dicuntur tres nocturni, & nouem lectiones. Feria item ſexta in Paraſceue leguntur nouem lectiones, ſed tres vltimæ ſunt integræ Paſſiones ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecũdum Ioannem: Paſſio verò ſecundum Matthæum Miſſæ reſeruatur. Poſt duas priores lectiones duo ſequuntur reſponſoria: poſt vltimam dicitur *Te Deum laudamus*, ſi tempus requirat, vel nihil additur.

Laudes abſolutè inchoantur à verſu *Deus in adiutoriũ*: ſequitur Canticum Zachariæ, pro quo in Dominicis Aduentus, in Natiuitate Domini, Circumciſione, & Epiphania dicitur Canticum Moyſis *Audite cœli* cum antiphona, & ter *Kyrie eleiſon*. Tum in Dominicis, & ſanctorum ſolemnitatibus dicitur quinquies, vel etiam ſepties repetita antiphona ad ſanctã

Crucem, addita quadam oratione ſecreta. Mox alterum Canticum Moyſis *Cantemus Domino* cum ſua antiphona, & ter *Kyrie eleiſon*, aliaque oratione ſecreta. Deinceps Canticum trium puerorum *Benedicite omnia opera* (illud enim quod dicitur ad nocturnos incipit *Benedictus es Domine Deus Patrum noſtrorum*) cuius loco Sabbato dicitur pſalmus 117. *Confitemini*, & in alijs ferijs pſalm. 50. *Miſerere* cum antiphona, & ter *Kyrie eleiſon*. Additur oratio clara voce, qua finita ſub vno *Gloria Patri* quatuor pſalmi recitantur *Laudate Dominū de cœlis* cum duobus ſequentibus, & *Laudate Dominum omnes gentes*. Finitis pſalmis dicitur Capitulum, tum antiphona cū tribus *Kyrie eleiſon*, *Dominus vobiſcum*, & pſalmus directus, qui ſimul ab vtroque choro cantatur. Poſtea hymnus pro qualitate officij diuerſus, & duodecies *Kyrie eleiſon* cū *Dominus vobiſcum*: & dicitur Pſallenda vna in feſtis ſanctorum, in Dominicis duplex. Eſt autem Pſallenda antiphona quædam repetita cum *Gloria Patri* additis quibuſdam verſibus, & ter *Kyrie eleiſon* cum oratione. In ferijs loco Pſallendæ dicitur quoddam reſponſorium, quod vocatur in baptiſterio. Quibus abſolutis finiuntur Laudes, niſi facienda ſit aliqua cōmemoratio. quæ fieri ſolet per pſallendam illius diei vel officij, de quo fit commemoratio. Quotidie autem, quando officium non eſt ſolemne, fit commemoratio de B. Virgine, de S. Ambroſio, & de Patrono Eccleſiæ.

Ad Primam poſt *Pater*, & *Aue*, & *Deus in adiutorium* dicitur hymnus *Iam lucis orto ſidere*: Tum pſalmi *Deus in nomine tuo, Beati, & Retribue* ſine antiphona: quibus finitis dicitur *Alleluia*, & in Quadrageſima *Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ*. Sequitur epiſtolella, vt vocant, cum reſponſorio breui, cui ſtatim quotidie ſubditur ſymbolum Athanaſij: poſtea capitulum cum precibus, quæ tamen omittuntur in quibuſdam ſolemnitatibus. Adduntur tres orationes eædem ſēper. Tum legitur Martyrologium, poſt quod dicitur verſus *Exultabunt ſancti in gloria* cum oratiuncula, & ſic finitur Prima.

Tertia, Sexta, & Nona ijſdem hymnis, & pſalmis explētur, quibus vtitur Romana Eccleſia. Pſalmi tamen dicuntur ſine antiphona, in quorū fine dicto *alleluia*, vel *laus tibi Domine*, ſequitur epiſtolella cum reſponſorio breui, tum preces, ſi dicendæ ſint, poſtea oratio, & ſic terminantur horæ. In ſolem-

nitatibus,

nitatibus, & Dominicis diebus cantatur hymnus ad Tertiam, qui incipit *Iam ſurgit hora tertia*.

Veſperę poſt *Pater*, & *Aue* incipiunt abſolutè à Salutatione *Dominus vobiſcum*, deinde cantatur Lucernarium, id eſt reſponſorium quoddam ter repetitum diuerſum ſecundum officij diuerſitatem. Dicitur iterum *Dominus vobiſcum*, poſtea antiphona, mox tertiò *Dominus vobiſcum*: tum hymnus conueniens. Poſt hymnum quartò *Dominus vobiſcum*, & Reſponſorium, quo finito adhuc repetitur *Dominus vobiſcum*. Sequuntur quinque pſalmi cum ſuis antiphonis ijdem videlicet, quibus vtitur Romana Eccleſia. Verum in ſolemnitatibus Domini ſub vna antiphona, & vno *Gloria Patri* vnus pſalmus dicitur diuerſus pro diuerſitate officij, cui ſemper adiungi ſolent pſalmi *Ecce nunc benedicite Dominum*, *& Laudate Dominum omnes gentes*. In feſtis ſanctorum poſt primam orationem dicitur alter pſalmus diuerſus pro varietate officij, ſeu feſtiuitatis. Abſolutis pſalmis cum antiphonis dicitur ter *Kyrie eleiſon*, *Dominus vobiſcum*, & oratio conueniens officio. Poſtea *Dominus vobiſcum*, & *Magnificat* præmiſſa antiphona. Finito cantico iteratur primus eiuſdem verſus, & repetita antiphona dicitur ter *Kyrie eleiſon*, & alia oratio. Deinde pſallēda, & alia, ſicut in Laudibus recitantur. In ferijs Quadrageſimæ non dicitur *Magnificat*, ſed duodecies *Kyrie eleiſon*. Habent Ambroſiani quaſdam Veſperas de ſanctis Patronis, & titularibus Eccleſiarum, quæ dicuntur cum vigilijs, in quibus poſt primam orationem dicitur primus pſalmus, tum legitur vna lectio de vita illius ſancti cum ſuo reſponſorio, & poſt aliā orationem dicto ſecundo pſalmo legitur alia lectio cum ſuo item reſponſorio. Denique dicto cantico *Magnificat* cum pſallendis cantantur Litaniæ cum quibuſdam orationibus.

Ad Completorium præmiſſis *Pater*, *Aue*, *Conuerte nos*, & *Deus in adiutorium*, dicitur quotidie hymnus *Te lucis ante terminū*, excepta Quadrageſima, in qua dicitur hymnus *Chriſte qui lux es & dies*. Tum ſine antiphona dicuntur pſalmi *Cū inuocarem*, *In te Domine*, *Qui habitat*, & ſub vno *Gloria Patri*, *Ecce quam bonum*. *Ecce nunc benedicite Dominum*, & *Laudate Dominum omnes gentes*: quibus finitis dicitur *alleluia*, vel *Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ*. Tum in Quadrageſima hymnus *Te lucis ante terminum*, alio tempore ſtatim ſubditur epiſtolella cum ſuo reſponſorio breui, deinde Canticum

Nunc

Nunc dimittis cum precibus, ſi dicendæ ſint; Additur Antiphona B. Virginis cum ſua oratione. Tandem fit confeſſio communis, & ſic finitur Completorium.

§. XI.

De ritu Mozarabico.

1 CVm Hiſpania penè omnis Arabum inundatione tabeſceret, Chriſtiani inter barbarorum preſſuras degentes dicti ſunt Mozarabes, ſiue Mixtarabes, id eſt mixti cum Arabibus, quare & officium eorum Mozarabicum, & Mixtū appellatum eſt. Huius ritus inſtitutores fuerunt ſancti viri Leander, & Iſidorus Hiſpalenſes Epiſcopi, ſolius tamen Iſidori nomen retinuit, quem ſolum eius auctorem agnoſcit Baronius. Sic inſcribi ſolet, Officium Gothicum, ſiue Mixtum ſecundum regulam B. Iſidori. Ex decreto quarti Toletani Concilij omnes Hiſpaniarum Eccleſiæ hoc olim vtebantur, ſed regnante Alphonſo VI. mutatum fuiſſe dicitur iuſſu Gregorij VII. Romani Pontificis, cuius ob hanc cauſam cum Regibus Hiſpaniarum contentiones narrat Baronius. Extant de hac re eiuſdem Gregorij epiſtolæ Alphonſo, & Sanctio Regibus, & Epiſcopis Hiſpaniarum à paribus ſcriptæ Indictione duodecima anno ſcilicet 1074. Tametſi enim officium iſtud à viris ſanctis, & orthodoxis compoſitum fuiſſet, Hiſpania tamen ab infidelibus deuaſtata multi errores in illud irrepſerant, vt ex Albino Flacco conſtat lib. 1. aduerſus Elipantum Epiſcopum Toletanum, qui ex iiſdem officijs deprauatis multa aſſumit teſtimonia ad ſuam hæreſim aſtruendam. Nunc tā Miſſale quam Breuiarium huius ritus correcta ſunt, & iuxta ſenſum catholicum emēdata iuſſu Franciſci Ximenez Archiepiſcopi Toletani, qui exploſis Gothicis characteribus, Latinis ea conſcribi, ac typis mandari curauit: tum ſacerdotes inſtituit, qui iuxta hunc ritum Deo laudes, & ſacrificium offerrent. Adhuc viget hoc officium, & ſeruatur Toleti in quinque parœcijs, & in ſacello eiuſdem Franciſci Ximenez, itemque Salamanticæ in ſacello Doctoris Talabricenſis, quod eſt in clauſtro maioris Eccleſiæ. Plura de hoc ritu Etherius, & Beatus ſcriptores antiqui, & graues lib. 1. aduerſus præfatum

Baron. ann. 633. num 70.

Idem an. 1074. & 1080.

Greg. VII. lib. 1. epiſt. 64. & 83.

Elipantum. Diſcrepat ferè in omnibus ab vſibus aliarum Eccleſiarum.

2 Omnes horæ ſic inchoātur. *Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon. Pater noſter, & Aue Maria* ſecretò: additur in nocturnis *Aue Regina cælorum* cum verſu, & oratione. Tum protinus alta voce, *In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti lumen cum pace*: reſpondent omnes *Deo gratias*. Solum Completorium aliter incipit, vt videbimus. Horis autem abſolutis dicitur *Pater noſter* alta voce, ſingulíſque petitionibus reſpondetur *Amen*, niſi cum iſta profertur *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, cui reſpondetur, *Quia Deus es*. Mox eodem vocis tenore in Laudibus, & Veſperis hæc oratio ſubſequitur: *Liberati à malo, confirmati ſemper in bono tibi ſeruire mereamur Deo, ac Domino noſtro. Pone Domine finem peccatis noſtris, da gaudium tribulatis, præbe redemptionem captiuis, ſanitatem infirmis, requiémque defunctis: concede pacem, & ſecuritatem in omnibus diebus noſtris, frange audaciam inimicorum noſtrorum: exaudi Deus orationes ſeruorum tuorum omnium fidelium Chriſtianorum in hoc die, & in omni tempore. Per Dominum noſtrum.* In cæteris precibus loco huius orationis dicitur, *A malo nos libera, & in tuo timore, & opere bono nos confirma*. His peractis dicit Diaconus, *Humiliate vos benedictioni*: & ſtatim Sacerdos benedictionem pronunciat tres petitiones continentem, quarum cuilibet reſpondetur *Amen*. Tandem omnes horæ hac clauſula terminantur, *In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti perficiamus cum pace*: & reſpondent omnes *Deo gratias*.

Nocturnæ preces huius officij breuiſſimæ ſunt. poſt commune principium ſupraſcriptum dicitur Antiphona cũ pſalmo 50. *Miſerere*. Hinc tres cantantur antiphonæ cum reſponſorio vno, quamlibet autem antiphonam ſua comitatur oratio. Diebus dominicis loco primæ antiphonæ dicitur hymnus *Æterne rerum conditor*, ſtatimque ſequitur oratio, poſt quã dicuntur tres pſalmi cum ſuis antiphonis. His rurſum ſuccedunt tres antiphonæ cum reſponſo, & orationibus. Cum vltimo autem reſponſorio abſoluuntur vigiliæ nocturnæ. Pſalmus *Miſerere* mutatur in pſalmum *Domine quid multiplicati ſunt* diebus dominicis à Paſchate ad Pentecoſten, & in feſtis ſolemnioribus.

Ad

Ad Laudes dicta prius ſalutatione *Dominus ſit ſemper vobiſcum* cantatur antiphona, quam ſequitur canticum vnum ex veteri, vel nouo teſtamento. In feſtis B. Virginis, & in nocte Natiuitatis Domini dicitur hoc loco Cãticum *Magnificat:* & in feſto S. Ioannis Baptiſtæ Canticum *Benedictus*. Alijs diebus alia cantica diuerſa aſſignantur. Abſoluto cantico repetitur antiphona, & dicto *Dominus ſit ſemper vobiſcum* dicitur alia antiphona ante Canticum trium puerorum. Sequitur ſonus ſimilis noſtris reſponſorijs, & alia antiphona ante pſalmum *Laudate Dominum de cœlis*, quo decantato legitur prophetia, quam ſequitur hymnus, tum ſupplicatio Sacerdotis ad populum, qua eum hortatur, vt petat à Deo quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem: cui reſpondetur *Præſta omnipotens æterne Deus*. Poſtea capitulum per modum orationis præmiſſo *Kyrie eleiſon*: Tum *Pater noſter*, & Laus conſtans ex verſibus quibuſdam ſæpius repetitis, dataque benedictione finis laudibus imponitur. Antiphonis & Laudibus ſæpius adiungunt ſanctiſſimæ Trinitatis doxologiam, quam hoc modo pronunciant, *Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto in ſecula ſeculorum Amen*.

Poſt Laudes vnum officium ſpeciale habent Mozarabes ante Primam perſoluendum, quod vocatur Aurora. Solis diebus ferialibus dicitur, & conſtat quatuor pſalmis cum antiphona, habetque laudem vnam, hymnum vnum, verſum vnum, *Pater noſter*, & quaſdam preces.

Initio Primæ dicitur antiphona, & *Dominus ſit ſemper vobiſcum*, ſtatimque dicuntur ſeptem pſalmi, tum iteratur antiphona, quam ſequitur reſponſum vnum, Prophetia, Epiſtola, laus, hymnus, & verſus, Mox dicitur *Te Deum laudamus*, & *Gloria* extra Aduentum, & Quadrageſimam; deinde ſymbolũ Apoſtolorum, ſupplicatio, *Pater noſter*, benedictiq. & finis.

Tertia, Sexta, & Nona incipiunt vt Prima, habentq; quatuor pſalmos, & varia reſponſa, quibus ſuccedunt Prophetia, Epiſtola, laus, hymnus, & clamores, quibus petunt à Deo, vt non iuxta ſcelera pœnas infligat. Sequuntur ſupplicatio, capitulum, *Pater noſter*, benedictio, & ſic horæ ſingulæ terminantur.

Ad Veſperas nullos concinunt pſalmos, ſed dicto *Dominus ſit ſemper vobiſcum* cantant laudem vnam, ſonum vnum, antiphonam

phonam vnam,ſemperque ſingulis præmittunt ſalutationem. Sequitur alia laus, tum hymnus, ſupplicatio, capitulum, *Pater noſter*, benedictio: item alia laus, quæ dum cantatur incenſatur Eccleſia: demum recitata oratione, ſiue collecta dicta finiuntur Veſperæ.

Completorium initium ſumit à pſalmo *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Mox dicuntur tria *Alleluia*, & in Quadrageſima *Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ*. Sequitur alius pſalmus, iterumque ter *Alleluia*: deinde alius pſalmus cum hymno, & verſu. Conſequenter dicitur Pſalmus *Qui habitat*. Huic ſuccedit alius pſalmus, & alter hymnus: tum verſus, ſupplicatio, *Pater noſter*, & benedictio. Dicta tandem antiphona *Salue Regina* cum verſu, & oratione abſoluitur Completorium.

§. XII.

De alijs quibuſdam ritibus Eccleſiæ Latinæ.

1 PRæter hactenus deſcriptos ritus de alijs quoque Latinis Eccleſijs agendum foret, quæ & proprio vtuntur Breuiario, & ſingulari inter cæteras religione, ac dignitate præeminent. Multi enim Epiſcopatus in Gallia, & in Belgio ſunt, multi in Germania, & quidam etiam in Hiſpania, qui proprio ac peculiari ritu Domino Deo laudes perſoluunt. Sed quoniam ab his quos iam deſcripſimus, maximè autem à Romanis vix diſcrepant, tum in pſalmorum diſtributione, tum in numero lectionum, tum in ipſa officij methodo, ac ordinatione, ſuperfluum exiſtimaui ſingularem de illis tractationem inſtituere. Nam præter quædam minutiora nihil noui in ipſis occurrit. Pſalterij diuiſionem eam Gallicæ Eccleſiæ ac Germanicæ, itemque Belgicæ, ac Hiſpanicæ ſequuntur, quam Romana tenet Eccleſia, exceptis pſalmis qui horæ primæ deſeruiunt, in quorum diſtributione cum eo ritu ferè omnes conueniunt, quem officio Prædicatorum, vel Lugdunenſis Eccleſiæ ſupra aſſignauimus. Eccleſia Biſuntina, quæ eſt Sequanorum Metropolis, habet hoc proprium, quod in ſecundis veſperis ſolemnitatum, nec capitulum, nec hymnum dicit, ſed pro Capitulo *Alleluia* cum verſu, pro hymno quamdam

Rrr proſam

proſam modulatur : in magnis item ſolemnitatibus bis canticum *Magnificat* repetit, varijs intermixtis antiphonis. Toletani ante Matutinum recitant flexis genibus antiphonam *Aue Regina cœlorum* cum collecta : tum pſalmos graduales, & horas B. Virginis præmittunt exceptis feſtis. Sed hæc minutiora ſunt, & prætermittenda, cum notabile diſcrimen in ſacris precibus non conſtituant.

§. XIII.

De ritu Græcorum.

1 AB Eccleſia Occidentali ad Orientalem tranſeo, à Latino ad Græcum idioma. Vox quidem diſſona, vt loquitur Hieronymus, ſed vna religio. Sunt autem Græcorum ritus in omnibus Eccleſijs, & Monaſterijs Orientalibus ſimiles, exceptis pauciſſimis obſeruationibus, quæ licet modici momenti ſint, diuerſis tamen Typicis nomen dederunt: eſt enim Typicon S. Sabæ, Studitarum, Montis ſancti, quæ quidē Typica varietatem potius monaſticarum conſtitutionum, quam ſacrorum rituum continent. Pſalterium diuidunt Græci in viginti *χαθίσματα* quaſi ſedes, & pauſas, ſiue ſtationes, quia dum bini, & bini ad recitandum accedunt, illis ſtantibus cæteri ſedent. Quodlibet Cathiſma ſiue pluribus, ſiue paucioribus conſtet pſalmis in tres partes diſtinguitur per verſum *Gloria Patri*: imo Cathiſma 17. quod vnicum habet pſalmum 118. eadem diſtinctione in tres ſectiones diuiditur. A Dominica in Albis vſque ad Dominicam poſt octauam Exaltationis S. Crucis, quæ die 14. Septembris à Græcis ſolemniter celebratur, totum pſalterium ſemel in hebdomada percurrunt hoc modo. Die Sabbati in Veſperis dicunt primum Cathiſma. Die Dominico in Matutino ſecundum, & tertium. Feria ſecunda in Matut. 4. & 5. In Veſp. 6. Feria tertia in Matut. 7. & 8. In Veſp. 9. Feria quarta in Matut. 10. & 11. In Veſp. 12. Feria quinta in Matut. 13. & 14. In veſp. 15. Feria ſexta in Matut. 19 & 20. In veſp. 18. Sabbato in Matut. 16. & 17. A Dominica poſt octauam Exaltationis vſque ad Dominicam in Quinquageſima eundem ordinem ſeruant in pſalterio legēdo, niſi quod feria ſecunda, tertia, quarta, & quinta ſemper

Hieron. ep. 17.

in

in Veſperis legunt Cathiſma 18. & ea Cathiſmata, quæ Veſperis horum dierum aſſignata erant,adijciuntur Matutino: & Matutino diei Dominicę ſuperadditur Cathiſma 17. A Quinquageſima vſque ad Feriam quartam Dominicæ Palmarum bis in hebdomada Pſalterium recitant. Die Sabbati ad Veſperas legunt primum Cathiſma. Die Dominica ad Matut. 2. 3. & 17. Feria ſecunda ad Matut. 4. 5. & 6. Ad Tertiam 7. Ad Sextam 8. Ad Veſp. 18 Feria tertia ad Matut. 9. 10. & 11. Ad Primam 12. Ad Tertiam 13. Ad Sextam 14. Ad Nonam 15. Ad Veſp. 18. Feria quarta ad Matut. 16. 19. & 20. Ad Primam primum. Ad Tertiam 2. Ad Sextam 3. Ad Nonam 4. Ad Veſp. 18. Feria quinta ad Matut. 5. 6. & 7. Ad Primam 8. Ad Tertiã 10. Ad Sextam 11. Ad Nonam 12. Ad Veſp. 18. Feria ſexta ad Matut. 13. 14. & 15. Ad Tertiam 19. Ad Sextam 20. Ad Veſp. iterum 18. A feria quarta Dominicæ Palmarum vſque ad Dominicam in Albis excluſiuè non legunt Pſalterium, nam iſta cathiſmata omittunt, quæ ſolent adiungi officio iam ex quibuſdam pſalmis, & orationibus conſtituto. Omnia verò Cathiſmata aliquando ex octo, vel nouem pſalmis, aliquando ex paucioribus conſtant, excepto 17. quod, vt dixi, vnicum habet Pſalmum *Beati immaculati in via*.

2 Totum officium diuidunt Græci in Nocturnum quod μεσονύκτιον vocant, ideſt officium mediæ noctis, Matutinum, Laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperas, Completorium: quibus additur Typicon, quod loco miſſæ recitari ſolet.

Nocturnum ſic incipit. *Benedictus Deus noſter nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. Rex cœleſtis, conſolator ſpiritus veritatis, qui vbique es, & reples omnia, theſaurus bonorum, & vitæ largitor: Veni, & inhabita nos, & munda nos ab omni macula, & ſalua bone animas noſtras.* Sequitur Triſagion, videlicet, *Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis miſerere nobis*: & dicitur ter *Gloria Patri. Sanctiſſima Trinitas miſerere noſtri, Domine dele peccata noſtra, Domine parce iniquitatibus noſtris, ſãcte viſita, & medere infirmitatibus noſtris propter nomen tuũ. Kyrie eleiſon,* ter *Gloria Patri. Pater noſter. Quoniam tuum eſt regnum, & virtus, & gloria Patris, et Filij, et Spiritus ſancti nunc et ſemper, et in ſecula ſeculorum. Amen. Kyrie eleiſon* duodecies. *Gloria Patri. Venite adoremus Regem noſtrum Deum. Venite adoremus Chriſtum Regem noſtrum*

Deum. Venite adoremus, et procidamus coram ipſo Domino Ieſu Chriſto, et Deo noſtro. Hoc initium eſt omnibus horis commune, ſi dicantur ſeparatim: ſin autem ſimul recitentur, illa officia quæ adiunguntur ab illis verſiculis incipiunt. *Venite adoremus*. Deinde Nocturnum ita proſequuntur. Dicunt pſalmum 50. *Miſerere*, & integrum pſalmum 118. *Beati immaculati in via. Credo in vnum Deum*, Triſagion, Troparia conſueta, & præſcripta. *Kyrie eleiſon* quadrageſies, cum ſolitis orationibus. Tum ſequitur ſecunda pars Nocturni. *Venite adoremus* ter, vt ſupra, pſalm. 120. *Leuaui oculos meos*, & 133. *Ecce nunc*. Triſagion, Troparia pro defunctis. *Kyrie eleiſon* duodecies. Oratio pro defunctis, & dimiſſio Nocturni cum precationibus pro viuis, & eorum neceſſitatibus ſpecialiter expreſſis, & pro defunctis. His accedit petitio veniæ, & abſolutio Sacerdotis, ſeu Archimandritæ, aut alterius Præpoſiti Monachorum. Die Sabbati loco pſalmi *Beati immaculati* dicuntur pſalmi ſequentes, *Te decet hymnus* vſque ad *Deus in adiutorium* incluſiuè, videlicet à 64. vſque ad 69. Dominica die Nocturnum penitus diuerſum eſt. Poſt commune principium dicitur pſalmus *Miſerere*. Tum Odarium de ſanctiſſima Trinitate, quod nouem odis conſtat, ſicut cætera omnia Odaria: ſecunda tamen ode non canitur. Triſagion, Troparia cōſueta, Litaniæ pro varijs indigentijs, Petitio veniæ, & abſolutio, & precationes pro viuis, eorumque neceſſitatibus.

Ad Matutinum præmiſſo initio ſupraſcripto dicuntur pſalmi 19. & 20. *Exaudiat*, & *Domine in virtute tua*. Mox Triſagion cum Troparijs, & Litania Sacerdotis. Tum pſalmi ſex, nempe 3. *Domine quid multiplicati ſunt*, 37 *Domine ne in furore*, 62. *Deus Deus meus ad te de luce vigilo*, 87. *Domine Deus ſalutis meæ*, 102. *Benedic*, & 142. *Domine exaudi*. Sequitur Litania magna Sacerdotis. Canitur deinde *Deus Dominus & illuxit nobis*, ſeu *Alleluia* pro diuerſitate temporum, Troparia, & debita Cathiſmata Pſalterij, pſalmus 50. *Miſerere*, & poſt ipſum aliquot Odaria. Tum *Magnificat* addendo poſt quemlibet verſiculum glorificationem B. Virginis Mariæ. In feſtis tamen ſolemnioribus non *Magnificat*, ſed quædam alia cantantur, & in aliquibus feſtiuitatibus ſufficit ode nona, quæ ſemper ſine vlla exceptione B. Virginis laudes continet.

Laudes immediatè iunguntur Matutino, ideoque incipiūt ſine præuijs oratiunculis, ſed poſt Exapoſtilarion, ſiue dimiſ-

ſorium

ſorium canitur *omnis ſpiritus laudet Dominum*. Sequuntur pſalmi 148. *Laudate Dominum de cœlis*, 69. *Deus in adiutorium*, & 108. *Deus laudem meam ne tacueris*, interſerendo vltimi pſalmi verſiculis Stichiria diuerſa pro dierum diuerſitate. Additur *Gloria in excelſis* totum cum orationibus: Tum Litaniæ, & Stichiria cum quibuſdam verſiculis: & poſt *Gloria Patri* cum Stichirio cantatur verſiculus *Bonum eſt confiteri Domino*. Demum Triſagion, Troparion, Litaniæ, & finis.

Ad Primam poſt initium dicuntur pſalmi 5. *Verba mea auribus percipe*, 89 *Domine refugium*, & 100. *Miſericordiam, & iudicium*. Deinde Troparia pro temporis exigentia, & nonnulla quæ nunquam mutantur, Triſagion, Contacion quod eſt breuiſſimus modulus, *Kyrie eleiſon* quadraginta vicibus, orationes, & finis.

Ad Tertiam, Sextam, & Nonam idem ordo ſeruatur, ſed pſalmi diuerſi ſunt, & diuerſæ orationes. Pſalmi Tertiæ ſunt 16. 24. & 50. *Exaudi Domine iuſtitiam meam, Ad te Domine leuaui animam meam*, & *Miſerere*. Sextæ 53. 54. & 90. *Deus in nomine tuo, Exaudi Deus orationem*, & *Qui habitat*. Nonæ 83. 84. & 85. *Quam dilecta, Benedixiſti*, & *Inclina*. Cæterum præter horas ſunt quoque officia, quæ Mezoria nuncupantur, Mezorium Primæ horæ poſt initium à Triſagio ſumptum habet pſalmos 45. 91. & 92 *Deus noſter refugium, Bonum eſt confiteri*, & *Dominus regnauit decorem indutus eſt*. Sequitur Triſagion, & poſt ipſum Troparia, tum *Kyrie eleiſon* triginta vicibus, orationes, & finis. Similiter procedunt reliqua Mezoria, ſed pſalmos, & orationes peculiares habent. Mezorium horæ tertiæ his conſtat pſalmis 29. 31 & 60. *Exaltabo te Domine, Beati quorum, Exaudi Deus deprecationem meam*. Sextę 55. 56. 69. *Miſerere mei Deus quoniam conculcauit me homo, Miſerere mei Deus miſerere mei, Deus in adiutorium meum intende*. Nonæ 83. 84. 85. vt ſupra ad Nonam.

Typicon ita incipit. *Benedic anima mea Dominum*: *Benedictus es Domine*: ſequuntur pſalmi 102. & 145. *Benedic anima mea Dominum*, & *Lauda anima mea Dominum*. Tum Cãticum de Verbo incarnato. Octo beatitudines cum Tropariјs, aut Stichirijs. Epiſtola, & Euangelium. Precationes cum glorificatione ſanctiſſimæ Trinitatis. *Sanctus, ſanctus, ſanctus, Credo in vnum Deum*. Oratiuncula deprecatoria *Pater noſter* Contacia. *Kyrie eleiſon* duodecies. Oratio ad ſanctiſſimam Trinita-

Trinitatem. Pſalmus 33. *Benedicam Dominum in omni tempore*, & finis.

Ad Veſperas poſt conſuetum initium dicitur Pſalmus 103. *Benedic anima mea Dominum*: Tum Litania magna. Poſtea Pſalterium, mox pſalmi 140. *Domine clamaui ad te*, 141. *Voce mea ad Dominum clamaui*, 129. *De profundis*, & 116. *Laudate Dominum omnes gentes*: verſibus autem duorum pſalmorum poſteriorum intermiſcentur ſtichiria. Sequuntur Verſiculi, Prophetiæ, Litania, Orationes, pſalmus 122. *Ad te leuaui oculos meos* cum ſtichirijs. Diebus Sabbati, & in primis Veſperis ſolemnitatum loco præfati pſalmi alij verſiculi adhibentur. Demum *Nunc dimittis*, Triſagion, Troparion, Litania, & finis.

Completorium, quod à Græcis ἀπόδειπνον dicitur, quia poſt cœnam perſolui ſolet, triplex eſt pro temporum diuerſitate. Aliud eſt paruum, aliud medium, aliud magnum. Completorium paruum præmiſſo principio habet pſalmos 50. *Miſerere*, 69. *Deus in adiutorium*, & 142. *Domine exaudi*. Sequitur *Gloria in excelſis* cum orationibus. Tũ Odarium, Triſagion, Troparia, *Kyrie eleiſon* quadrageſies, oratio ad Deum, oratio ad B. Virginem, alia oratio ad Deum, & finis cum petitione veniæ, abſolutione, & precationibus pro viuis, & defunctis. Cõpletorium medium poſt initium habet pſalmum *Qui habitat*, tum canticum Iſaiæ *Nobiſcum Deus*, poſtea Troparia, *Credo in vnum Deum*, Inuocationes B. Virginis, Angelorum, & ſanctorum, Triſagion, Troparia, *Kyrie eleiſon* quadrageſies, & Orationem. Mox ter *Venite adoremus*, pſalm. 50. 69. & 142. *Gloria in excelſis*, & reliqua, vt in paruo Completorio. Completorium magnum in tres partes diſtinguitur. Prima pars poſt initium conſtat pſalmis 4. *Cum inuocarem*, 6. *Domine ne in furore*, 12. *Vſquequo*, 24. *Ad te Domine*, 30. *In te Domine ſperaui*, & 90. *Qui habitat*. Sequitur Canticum Iſaiæ *Nobiſcũ Deus*, Troparia, *Credo in vnum Deum*, Inuocationes B. Virginis, Angelorum, & ſanctorum, Triſagion, Troparia, *Kyrie eleiſon* quadrageſies, & oratio. Secunda pars incipit à verſu *Venite adoremus* ter: deinde dicuntur pſalmi 50. & 101. *Miſerere*, & *Domine exaudi*. Tum oratio Manaſſe regis Iudæorum, Triſagion, Troparia, *Kyrie*, & oratio. Tertia pars poſt *Venite adoremus* ter, habet pſalmos 109. & 142. *Dixit Dominus Domino meo*, & *Domine exaudi*: deinde *Gloria in excelſis*, & reliqua,

qua, vt in paruo Completorio. Atque hi ſunt ritus, quibus communiter vtuntur Græci: ſunt tamen aliqua quæ pro ratione temporum immutantur, officium enim hebdomadæ Paſchatis diuerſum eſt & breuiſſimum, officium Quadrageſimæ ſolito longius, & alia multa ſunt, quæ ſigillatim deſcribi non poſſunt: & ſi quis ea exactius ſcire deſiderat, Typica conſulere debet. Porrò Græci ritus nullibi exactius obſeruantur, quam in Monte ſancto, quem Geographi Athon vocant. Degunt in eo multa millia Monachorum in diuerſis Monaſterijs, eſtque in tanta apud Græcos ſanctimoniæ æſtimatione, qua Roma apud nos. Mons adeò elatus eſt, inquit Pomponius Mela, vt credatur altius ſurgere, quam vnde imbres cadunt. Longitudo eius trium dierum, latitudo dimidij diei iter habere dicitur, eſtque in Macedonia.

§. XIV.

De ritu Græco Monachorum Cryptæ ferratæ ordinis S. Baſilij.

1 MOnaſterium Cryptæ ferratæ in agro Tuſculano ritus habet à communi vſu Græcorum in nonnullis differentes, quod quidem diſcrimen licet eſſentiale non ſit, vel magni momenti, libet tamen eoſdem ritus hic ſeorſim deſcribere, prout ab illo monaſterio mihi tranſmiſſi ſunt, ad vberiorem officij Græci cognitionem. Pſalterium diuidunt in 20. Cathiſmata, vt ſupra: & ſingulorum officiorum hæc ſeries eſt.

Nocturnum ſiue μεσονύκτιον certis tantum diebus recitant, vt in Aduentu Domini, & in Quadrageſima, alijſque paucis inter annum diebus.

Ad Matutinum ſic procedunt. Hebdomadarius accepta benedictione à ſuperiore ſic incipit. *Benedictum regnum Patris, & Filij, & Spiritus ſancti nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.* Reſpondet Chorus, *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quo verſu bis repetito ſtatim dicunt, *Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.* Deinde dicunt hos pſalmos *Domine quid multiplicati ſunt, Domine ne in furore tuo 2. Deus Deus meus*

ad

ad te de luce vigilo, & in fine poſtremi pſalmi addunt, *Gloria Patri, & Filio, et Spiritui ſancto, et nunc, et ſemper, et in ſecula ſeculorum Amen*. *Alleluia* ter, *Gloria tibi Domine*, & iterum ter *Alleluia*. Tum pſallunt alios tres pſalmos *Domine Deus ſalutis mea, Benedic anima mea Dominum* 1. & *Domine exaudi*, 142. *Gloria Patri*, cum reliquis vt ſupra. Iſti ſex pſalmi ſemper ijdem recitantur ad matutinum. Adduntur Cathiſmata, quæ priuſquam perſoluant, nonnullas præmittũt preces, quas Irenicas, ideſt pacificatorias vocant, quia ad pacem implorãdam illas effundunt. Mox dicunt orationem *Gratias agimus tibi Domine Deus noſter*, poſtquam canit Hebdomadarius idẽ repetente choro, *Deus Dominus, et illuxit nobis, benedictus qui venit in nomine Domini*. Iterum Hebdomadarius *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius*. Reſpondet chorus, *Deus Dominus, et illuxit nobis*. Hebdomadarius, *Circumdantes circumdederunt me*. Succinit chorus, *Deus Dominus*: & ſic per plures verſiculos. His expletis dicunt orationem currentis diei ſub nomine Troparij, & iterum aliam orationem, tum verſiculos quoſdam graduales, atque Euangelium diei. Poſt Euangelium recitant pſalmum 50. *Miſerere*: & ſi fuerit dies Dominicus, ſequitur hymnus de reſurrectione, alioquin dicitur alia oratio. Sequuntur deinde lectiones currentis diei, quas vocant canones, & conſtant nouem lectionibus: quælibet autem lectio vocatur ode conſtans quibuſdam Troparijs. Ante nonam lectionem concinunt Cãticum B. Virginis *Magnificat* cum *Gloria Patri*. Poſt ea additur deprecatiuncula quam vocant Exapoſtilarion id eſt dimiſſorium. Tum pſallunt *Laudate Dominum omnes gentes*, & quædam Troparia. Deinde *Gloria in excelſis Deo*, Triſagion, *Gloria Patri*, & hanc orationem. *Sanctiſſima Trinitas miſerere nobis, Domine indulge iniquitatibus noſtris, Domine parce peccatis noſtris, ſancte Domine protege nos, & ſana infirmitates noſtras propter gloriam nominis tui. Domine miſerere, Domine benedic*. Sequitur *Pater noſter*, quo alta voce decantato ſtatim Hebdomadarius ait, *Quoniam tuum eſt regnum, & virtus, & Gloria Patris, & Filij, & Spiritus ſancti nunc et ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen*. Et ſtatim recitant orationem currentis feriæ, vel ſancti, & poſt nonnullas alias deprecationes abſoluitur Matutinum.

Primam dicunt immediatè poſt Matutinum, & ideò eo abſoluto

ſoluto cātant omnes alta voce *Pater noſter*: & ſtatim Hebdomadarius dicit, *Quoniam tuum eſt regnum.* Mox alternatim ter concinunt *Venite adoremus, & procidamus Chriſto Regi, & Deo noſtro*. Sequuntur Pſalmi tres, poſt quos dicunt ter *Alleluia, Gloria tibi Domine*. Demum poſt aliquot deprecationes, poſt Triſagion, *Pater noſter, Quoniam tuum eſt regnum*, & poſt duo Troparia recitant orationem huius horæ, & ſic finitur Prima.

Tertia, Sexta, & Nona eodem modo procedunt, mutatis pſalmis, Troparijs, & orationibus. Ad has autem horas, ſicut & ad Primam eoſdem concinunt pſalmos, qui iam ſupra deſcripti ſunt in communi ritu Græcorum. Adiunguntur his, qui nunquam mutantur, Cathiſmata, ſiue Pſalterij portiones, vt ſupra quoque notatum eſt.

Veſperæ incipiunt ſicut Matutinum, *Benedictum regnum.* Sequitur alta voce *Pater noſter*, quo finito dicit Hebdomadarius, *Quoniam tuum eſt regnum*, & ſtatim pſallunt omnes alternatim *Venite adoremus*, quo ter repetito, cantant pſalmum 103. *Benedic anima mea Dominum*. Poſtea ſi fuerit dies Dominicus, vel aliqua ſolemnitas, ſubdunt preces pacificatorias: quas alijs diebus omittunt. Sequitur oratio; quæ incipit, *Domine miſericors, & miſerator*. Poſt quam dicitur εἰρήνη πᾶσι *Pax omnibus*, cui ſalutationi reſpondetur, *& cum ſpiritu tuo*. Item *Inclinate capita veſtra Deo*, reſpondetur *Tibi Domine.* Et ſtatim cantatur Antiphona, iuxta cuius tonum concinuntur quatuor pſalmi iam ſupra notati in communi ritu Græcorum. Finitis pſalmis accedunt ſingulatim Sacerdotes plures, vel pauciores iuxta exigentiam diei, ad canendum Troparia, poſt quæ ſuperior, vel cui ipſe iuſſerit, intonat *Gloria Patri*. Tum aliud Troparium ab aliquo Diacono, vel Subdiacono canitur, incipiens φῶς ἱλαρὸν *Lumen lætitiæ*. Sequuntur quidā verſiculi diuerſi pro varietate dierum, poſt quos ab eodem Diacono, vel Subdiacono recitatur quædam oratio incipiens, *Dignare Domine hoc veſpere*. Tum Sacerdos alias recitat preces, & poſt alia quatuor Troparia concinunt Canticum *Nunc dimittis*, & poſt ipſum Triſagion, *Sanctiſſima Trinitas, Pater noſter, Quoniam tuum eſt regnum*. Denique dicitur oratio currentis diei, vel ſancti, & poſt alias quaſdam deprecatiunculas Veſperæ finiuntur.

Ad Completorium Hebdomadarius accepta benedictione dicit *Benedictus Deus noſter nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.* Sequitur Triſagion, *Sanctiſſima Trinitas, Pater noſter, Quoniam tuum eſt regnum*. Deinde dicuntur pſalmi ſequentes, *Dominus illuminatio mea, Domine in nomine tuo*, & *Miſerere*. Mox recitatur canon, & poſt oden octauam Canticum B. Virginis concinunt, & poſt ipſum immediatè legunt vnam lectionem, ſiue compendium vitæ ſancti currentis. Tũ nona ode ſubſequitur, & poſt ipſam pſalmus *Deus miſereatur noſtri*: deinde Triſagion, *Sanctiſſima Trinitas, Pater noſter, Quoniam tuum eſt regnum*, oratio ad B. Virginem, deprecationes pro varijs neceſſitatibus, & finis.

§. XV.

De ritu Armenorum.

1 Clariſſima inter omnes Aſiæ regiones eſt Armenia, multitudine populorum, terræ fertilitate, ſalubritate aëris, & locorum amœnitate. Diuiditur in maiorem, & minorem. Maior Turcomannia nunc dicitur, Popul, & Curdi. Minor Pegian, & Bozoc; & diuiditur à maiori Euphrate flumine. Illa ſub Perſarum, hæc ſub Turcarum tyrannico dominio miſeram ſeruit, & duram ſeruitutem. Ad fidem Chriſti conuerſa fuit B. Apoſtoli Bartholomæi prædicatione, quam illibatam per aliquot ſecula conſeruauit; ſed vt res humanæ in deterius ſemper labuntur, vicinæ Græciæ erroribus tandem adhæſit, & à Romana Eccleſia ſeparata eſt. Porrò ſtatũ Religionis Armenæ verè, copioſè, & eleganter deſcribit vir multis pro Catholica fide exantlatis laboribus illuſtris D. Clemens Galanus Surrentinus Clericus Regularis in ſua Conciliatione Eccleſię Armenæ cum Romana, quæ nuper Romæ Latino, & Armeno idiomate edita eſt typis ſacræ Congregationis de propaganda fide. Ab hoc, qui multis annis in illis regionibus moratus eſt, & ab eius diſcipulo Der Garabiet Monacho Armeno Cyriaci Armeniorum Patriarchę Catholici nuper defuncti fratre germano viro Catholico ea didici, quæ de illius Eccleſiæ ritibus hic fideliter deſcribo.

2 Pſalte-

2 Pſalterium, ſicut Græci in viginti Cathiſmata, ita Armeni in octo ſectiones diuidunt, quas canones appellant. Prima ſectio continet pſalmos decem & ſeptem, à primo vſque ad 18. *Cæli enarrant*, excluſiuè. Secunda habet pſalmos decē & octo, à decimo octauo vſque ad 36. *Noli æmulari in malignantibus*. Tertia cōſtat pſalmis vndeuiginti, à trigeſimoſexto vſque ad 55. *Miſerere mei Deus quoniam conculcauit me homo*. Quarta eſt pſalmorum decem & ſeptem, à quinquageſimo quinto vſque ad 72. *Quam bonus Iſrael Deus*. Quinta eſt pſalmorum viginti ſeptem, à ſeptuageſimo ſecundo vſque ad 99. *Iubilate Deo omnis terra*. Sexta habet pſalmos ſeptem, à nonageſimo nono vſque ad 106. *Confitemini Domino quoniam bonus*. Septima pſalmis conſtat tredecim, à centeſimo ſexto vſque ad 119. *Ad Dominum cum tribularer clamaui*. Octaua denique ab hoc vſque ad finem pſalmos continet triginta duos. Hæ Pſalterij diuiſiones adiunguntur officio diuino iam ex pſalmis, alijſque precibus conſtituto, ſicut Græcorum Cathiſmata: & ſic Pſalterium non ſemel, aut bis in hebdomada, vt ſupra de Græcis dictum eſt, ſed ſemel in die totum ex integro in Monaſterijs percurrunt. In alijs autem Eccleſijs ipſas ſectiones ita per ferias diuidunt, vt non niſi ſemel in hebdomada Pſalterium expleant.

3 Totum officium in octo diuidunt partes. Prima dícitur *Meſchchieſerù*, ſiue media nox, & eſt officium Nocturnū, quod ab illis media nocte recitatur. Secunda, *Arrauodian*, Diluculum, ſiue Laudes. Tertia, *Arieuachal*, ortus ſolis, ideſt Prima. Quarta, *Ierruort*, hora tertia. Quinta, *Viezieruort*, hora ſexta. Sexta, *Innieruort*, hora nona. Septima, *Ieriegh-uorian*, Veſperæ. Octaua, *KhaKhagbagban*, pacificatio, ſiue requies, & eſt Completorium. His accedit nonum quoddam officium, quod à ſingulis priuatim dicitur in fine crepuſculi veſpertini antequam cubitum eant. Sed de ſingulis ſigillatim agendum eſt.

Nocturnum officium incipit ab oratione Dominica. Tum dicunt ter *Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Benedicta ſit conſubſtantialis, vnica, & indiuidua Trinitas Pater, et Filius, et Spiritus ſanctus nunc et ſemper, et in ſecula ſeculorum Amen.* Sequuntur Pſalmi *Domine quid multiplicati ſunt, Domine Deus ſalutis meæ: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt: Domine exau-*

di orationem meam, auribus percipe obſecrationem. In fine Pſalmorum dicitur *Gloria Patri*: Tum oratio quæ incipit, *Excitati à quiete ſomni, quem nobis conceſſit amator hominũ Deus in ſubſidium fragilitatis noſtræ gratias agamus illi*. Poſt orationem legitur Concio ſiue Parænesis,qua lecta,pſallunt quinquageſies *Domine miſerere*, & in diebus ieiuniorum centies magna & elata voce; diebus autem feſtis ter tantum. Mox vnus dicit orationem *Gratias agimus tibi Domine Deus noſter*, &c. cantant deinde hymnos, ſiue cantica quædam ab ipſis compoſita vario metrorum genere. Poſt hæc diebus Dominicis legunt Euangelium. Sequuntur precationes. *Interceſſione ſanctæ Dei genitricis, S. Ioannis Baptiſtæ, & S.N.* illius ſcilicet cuius feſtiuitas agitur, *concede nobis omnipotens Deus, &c.* Hic interſerunt duas priores Pſalterij ſectiones: Tũ legũtur quatuor conciones ſiue ſermones exhortatorij, diuerſi pro temporum diuerſitate, & poſt ſingulos ſingulas cantant orationes diuerſo tono. Sequitur hymnus incipiẽs *Rex ſeculorum*. Tum alius hymnus ſingulis ferijs diuerſus. Mox alia deprecatio, lectio Menologij, *Pater noſter*, & finis. Et hic percurrunt tertiam, quartam, & quintam ſectionem Pſalterij.

Laudes poſt orationem Dominicam inchoantur à verſu *Repleti ſumus mane miſericordia tua* vſque ad finem pſalmi. Sequitur immediatè Canticum trium puerorum. Tum oratio *Benedicite Creatorem creaturarum, Dominum dominorum, Regem regum, &c.* Ode in laudem Sanctorum. Inuitatio ad orandum. Oratio ad B. Virginem. Canticum *Magnificat*. Hymnus in laudem B. Virginis. Canticum *Benedictus*: Hic verò diebus Dominicis ſequentia intermiſcent: preces pro omni ſtatu hominum hoc modo Sacerdos ait, *Oremus Dominum* pro tali re, vel perſona: Reſpondent omnes *Dominum oremus*: Orationem *Tu es Rex ſeculorum, &c.* Tres verſus pſalmorum diuerſos pro temporum diuerſitate: *Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc & vſque in ſeculum*: Euangelium de Reſurrectione: ſermonem ſeu concionem, *Læti magno gaudio propter nũtium Reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c.* & breuem orationem. Hæc omnia diebus Dominicis. Alijs diebus poſt Canticum Zachariæ ſequitur oratio. Deinde pſalm. 50. *Miſerere*. Exhortatio ad orandum per interceſſionem ſanctorum illius diei. Ode iterum Encomiaſtica ſanctorum. Oratio qua proſternunt ſe Deo. Pſalmus *Laudate*

Domi-

Dominum de cœlis cum duobus ſequentibus. Tres verſus replicati in honorem Dei, & Sanctorum il ius diei. *Gloria in excelſis Deo.* Duo verſus ex pſalmis, varij pro dierum varietate. Orationes quas tres monachi, ſeu clerici decantant. Oratio. Triſagion, Pſalm. *Laudate pueri Dominum*. Hic verò die Dominica legitur Euangelium diei. Ode ſeu hymnus, Pſalmi, *Verba mea auribus percipe Domine. Dilexi quoniam exaudiet Dominus*, cum duobus ſequentibus. *D. profundi*. *Deus in nomine tuo ſaluum me fac.* Duo poſtremi verſus pſalmi 85. Iterum preces pro omni ſtatu hominum Hymnus, Cõcio, Oratio, *Pater noſter*, & finis.

Prima ſic peragitur. *Pater noſter. Sit nomen Domini benedictum in ſecula, ante ſolem permanet nomen eius*, cum cæteris verſibus vſque ad finem pſalmi 75. *Gloria Patri.* Oratio, Pſal. *Bonum eſt confiteri Domino*, Oratio Pſalmi, *Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Te decet hymnus.* Oratio. Hymnus diebus dumtaxat ieiuniorum. Pſalmus, *Deus Deus meus reſpice in me. Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam*, vſque ad finem pſalmi 142. *Eructauit cor meum. Deus in adiutorium meum intende.* Duo poſtremi verſus Pſalmi 85. *Gloria Patri*, Concio, Oratio, & *Pater noſter*.

Ad Tertiam. *Pater noſter*. Oratio ad Spiritum ſanctum. Pſalm. 50. *Miſerere.* Canticum, & Concio. *Sectio ſexta Pſalterij*. Oratio iterum ad Spiritum ſanctum. Pſalm. 21. & 142. à verſu octauo vſque ad finem. *Gloria Patri*. Concio, Oratio, & *Pater noſter*.

Ad Sextam. *Pater noſter.* Oratio ad Patrem. *Miſerere.* Cõcio, & Oratio. *Sectio ſeptima Pſalterij*. Quatuor primi verſus pſalmi 40. pſalm. *Qui habitat.* Concio, Oratio, & *Pater noſter.*

Ad Nonam. *Pater noſter.* Oratio ad Filium. *Miſerere.* Cõcio, & Oratio. *Sectio octaua Pſalterij.* Pſalmi *Dilexi*, *Credidi*, & *Laudate Dominum omnes gentes.* Canticum. Concio. & *Pater noſter.* Hic autem in conuentu dicitur Miſſa, ſiue Liturgia. Hac peracta, & extra Eccleſiam ea omiſſa ſequitur Pſalmus vnus diuerſus pro varietate diei. Tum encomium, ſiue oratio panegyrica ad Sanctum cuius ea die recolitur memoria. Triſagion. Oratio, & Concio. Verſus aliquot pſalmorum. Lectio prolixa ex Prophetis, vel ex Apoſtolo, ita vt integra epiſtola perlegatur. *Alleluia* bis. Tres verſus ex pſalmis. Semel

Alleluia.

Alleluia. Lectio Euangelij. *Credo.* Concio, & Oratio. *Pater noſter*, & finis.

Veſperæ ſic celebrantur. *Pater noſter. Ego autem ad Deum clamaui, & Dominus ſaluabit me. Veſpere, & mane, & meridie narrabo, et annunciabo, et exaudiet vocem meam.* Sequuntur alij verſus ab ipſis compoſiti. Tum *Gloria Patri.* Pſalmus *Inclina Domine. Gloria Patri. Gloria tibi Domine.* pſalm. 139. *Eripe me Domine ab homine malo*, cum duobus ſequentibus. Preces vt ſupra in Laudibus, repetendo viginti tribus vicibus ad totidem orationes *Dominum oremus*: ſed hæ preces dicũtur tantum die Dominico. Deinde oratio. Triſagion. Pſalm. *Leuaui oculos meos in montes.* Canticum. Concio, & Oratio. Pſalmi *Qui habitat. Ad te leuaui oculos meos. Deus in nomine tuo ſaluum me fac.* Concio, Oratio. *Pater noſter.*

Completorium duplex eſt. Alterum dicitur in Eccleſia immediatè poſt Veſperas in ipſo occaſu ſolis. Alterum à ſingulis priuatim recitatur initio noctis poſt refectionem in fine crepuſculorum, poſt quod nefas eſt quicquam cibi, vel potus capere, aut cum aliquo colloqui. Primum ſic procedit. *Pater noſter. Domine Deus ſalutis meæ in die clamaui, et nocte coram te: Intret in conſpectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam. Gloria Patri.* Pſalmi *Cum inuocarem. Domine ne in furore. Vſquequo Domine. Conſerua me Domine. Exaudi Domine iuſtitiam meam. Quemadmodum deſiderat ceruus. Deus in adiutorium.* Duo poſtremi verſus pſalmi 85. *Gloria Patri.* Canticum prolixum, quo fauſtam à Deo noctẽ precantur. Concio, & Oratio, pſalm. *Dominus illuminatio mea.* Hymnus diebus dumtaxat ieiuniorum. Concio, Oratio, & *Pater noſter.*

Secundum ſic recitatur. *Pater noſter. Emitte lucem tuam, et veritatem tuam*, & quæ ſequuntur vſq; ad finem pſalmi 42. *Gloria Patri* cum quibuſdam verſiculis. Ex pſalmo *Beati immaculati in via* aliquot octonarij, videlicet, *Et veniat ſuper me miſericordia tua Domine: Memor eſto verbi tui ſeruo tuo: Iniquos odio habui: Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo Domine.* Pſalmi 35. quatuor poſtremi verſus, *Quoniam apud te eſt fons vitæ, &c.* Ex Cantico Abacuc, *Ego autem in Domino ſperaui* vſque ad finem Pſalmi *Qui habitat. Ad te leuaui oculos meos. Deus in nomine tuo ſaluum me fac.* Initium

Canti-

Cantici puerorum, *Benedictus es*, vſque ad *Benedicite aqua*. Pſalmus poſtremus *Laudate*. *Nunc dimittis*. Ex pſalmo 137. verſus *ſi ambulauero* vſque ad finem. Ex pſalm. 141. *Clamaui ad te Domine* vſque ad finem. *Magnificat*. Duo vltimi verſus pſalmi 85. Oratio, pſalmus *Cum inuocarem*. Hymnus, Lectio Euangelij. Oratio prolixa. *Pater noſter*, & finis.

4 In Armenia maiori eſt parua quædam prouincia quæ dicitur Naſciuanenſis decem circiter oppida habens, in quorum maiori Abraner reſidet Epiſcopus Catholicus. Hæc ad veram, & catholicam fidem conuerſa fuit tempore Ioannis XXII. Romani Pontificis à B. Bartholomæo Bononienſi Ordinis Prædicatorum illarum partium Epiſcopo: ſuntque in ea aliquot eiuſdem Ordinis monaſteria, in quibus diuinum recitatur officium lingua quidem Armena, ſed iuxta conſuetudinem fratrum Prædicatorum, quem ritum ſequuntur etiã presbyteri ſeculares in prouincia degentes.

§. XVI.

De ritu Maronitarum.

1 CAeſar Baronius in Notationibus ad Romanum Martyrologium ad diem vigeſimã primam Octobris; Maronitæ, inquit, ſunt illi Chriſtiani qui proprios habentes Epiſcopos, degentes in monte Libano magna fidei ſinceritate, & animi ardore communicant Romanæ Eccleſiæ. An verò Maronitarum nomen à Maronia ciuitate Syriæ, vel à ſancto Marone Abbate ſortiti ſint, non audet definire. Ipſi autem Maronitæ in Romano Collegio degentes hac de re à me interrogati reſponderunt ſe primos eſſe Chriſti fideles, qui ab ipſo Chriſto ſiue ab Apoſtolis ad fidem conuerſi fuerunt, quã ſemper integram, & inuiolatam conſeruarunt: atque ideò ipſi ſoli inter omnes Phœniciæ incolas Romanum Pontificem Chriſti vicarium eſſe, & Petri ſucceſſorem confitentur. Nomen autem Maronitarum vel à S. Marone primo illarum gentium Patriarcha ſe accepiſſe exiſtimant: vel quia Maronita voce Syriaca idem eſt ac Dominicus, vnde ipſi Maronitæ ſiue Dominici vocantur, quia fidem nunquam violarunt, quam à Domino acceperunt. Habent iſti proprios ritus, & diuina

officia

officia lingua Syriaca perſoluunt: cum vulgaris ipſorum Arabica ſit.

Septem apud Maronitas ſunt horæ canonicæ Media nox, ſiue Nocturnum, Matutinum, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium. Nocturnum eorum lingua dicitur *Lilio* hoc eſt nox, quia media nocte recitatur. Matutinum *Saphio* hoc eſt Aurora; Tertia *Tlot ſciobin*, Sexta *Scet ſciobin*, Nona *Teſa. ſciobin*, Veſperæ *Ramſo*, Completorium *Sutro* hoc eſt protectio, ſeu deſtructio, quia dicitur poſt occaſum, vel vt ita dicã poſt deſtructionem ſolis. Horam Primam non habent.

Pſalterium nec per hebdomadam, nec per totum annum recitant, ſed certos quoſdam pſalmos inuariabiliter ſingulis horis dicunt, nimirum media nocte, *Ecce nunc benedicite Dominum*, & *Laudate Dominum omnes gentes*: ad Matutinum *Deus Deus meus ad te de luce vigilo*, *Qui habitat*, *Miſerere*, & *Laudate Dominum omnes gentes*: ad Tertiam, & Nonam *Miſerere*: ad Veſperas *Miſerere*, *Domine clamaui ad te*, *Voce mea ad Dominum clamaui*, & ex pſalmo 118. octo verſus incipiendo à verſu *Lucerna pedibus meis verbum tuum*: ad Completorium *Miſerere*, *Qui habitat*, & *Laudate Dominum omnes gentes*.

In principio & fine cuiuſque officij ſemper dicũt Triſagion, *Pater noſter*, *Aue Maria*, *Credo in vnum Deum*, & aliam orationem. Deinde ſemper cum hymno recitant aliquem pſalmum, vel aliquod canticum, vel aliquas inuocationes. Prius autem recitatur vna pars pſalmi, vel cantici, ſiue aliqua inuocatio: poſtea dicitur vna pars hymni: ſequitur alia pars pſalmi, tum ſequens pars hymni, & ſic deinceps donec hymnus ex integro perſoluatur.

Hora mediæ noctis continet ſexdecim orationes, vndecim cantica, ſex hymnos, duos pſalmos, reſponſorium vnum; & alias inuocationes. Primò autem recitatur vna oratio, & vnum canticum cum ſecunda oratione: deinde primus hymnus cum primo pſalmo, & duæ aliæ orationes, & ſecundus hymnus cum aliquibus inuocationibus: Tum quinta oratio, & duo alia cantica cum duabus orationibus, & tertius hymnus cum inuocationibus: octaua oratio, & duo cantica, & tres orationes: hymnus quartus cum inuocationibus, & vna oratio, & duo cantica: decimatertia oratio & quintus hymnus cum vno cantico: deinde vnum reſponſorium cum duabus oratio-

orationibus, & ſextus hymnus cum ſecundo pſalmo: demum oratio decima ſexta, & reliqua cantica.

Matutinum vndecim habet orationes, ſeptem hymnos, ſex cantica, quatuor pſalmos, & vnum reſponſorium, hoc pacto. Dicitur prima oratio, & primum canticum: ſecunda oratio, & ſecundum canticum, atque tertia oratio: primus hymnus cum tertio cantico, & quarta oratio: ſecundus hymnus cum primo pſalmo, & quinta oratio: tertius hymnus cum ſecundo pſalmo, ſexta oratio: quartus hymnus cum tertio pſalmo, & ſeptima oratio: quintus hymnus cum quarto cantico, & octaua oratio: ſextus hymnus cum inuocationibus, & nona oratio: ſeptimus hymnus cum quarto pſalmo: deinde reſponſorium, duæ orationes, quintum canticum, oratio, ſextum canticum, & finis.

Tertia, Sexta, & Nona habent quinque orationes, & tria cantica, ſiue duo cantica, & vnum pſalmum. Sexta habet tria cantica: Tertia, & Nona vnum pſalmum, & duo cantica. Sic verò in his proceditur. Dicitur primò oratio, deinde pſalmus, vel canticum: ſequuntur tres orationes, vnum canticum, alia oratio, & aliud canticum, & finis.

Veſperæ orationes ſeptem, duos hymnos, quatuor cantica; quatuor pſalmos, & vnum reſponſorium continent hoc ordine. Pſallitur vna oratio, & vnum canticum: ſecunda oratio, ſecundum canticũ, & tertia oratio; hymnus cum primo pſalmo, & quarta oratio: ſecundus hymnus cum reliquis tribus pſalmis: deinde reſponſorium, quinta, & ſexta oratio, tertium canticum, ſeptima oratio, & quintum canticum.

Completorium quinque orationibus conſtat, & tribus pſalmis, duobus hymnis, & duobus canticis. Vna dicitur oratio, & vnus pſalmus: deinde ſecunda oratio, & hymnus cum ſecundo pſalmo: mox tertia, & quarta oratio, & vnum canticum: tum hymnus ſecundus cum tertio pſalmo: demum quinta oratio, & ſecundum canticum.

§. XVII.

De ritu Illyricorum.

1 ILlyricum, ſeu Sclauonia propriè dicitur ea regio, quæ Drauum, Sauumque amnem interiacet, ab occaſu Stiria, ab ortu Danubio clauſa, à Septentrione perpetuis montium iugis, quibus à Pannonia diſcernitur. Sclauonia dicitur a gente Sclauonica, quæ olim circa Mæotidem paludem habitabat, & in has regiones deſcendit. Porrò lingua Sclauonica longè, lateque patet, atque ideò plurimæ gentes ſacra paragunt hoc idiomate. Ritum verò ſequuntur vel Græcum, vel Latinum. Nam in Dalmatia littorali, in Liburnia, & in Iſtria omnes Eccleſiaſtici tam ſeculares quam Regulares Romano ritu pſallunt, habentque Breuiarium Romanum Illyrica lingua impreſſum. In cæteris autem regionibus, videlicet in Seruia, Myſia, Boſnia, Bulgaria, Ruſsia minori Regi Poloniæ ſubdita, in Volhinia, Podolia, & parte quadam Lituaniæ, alijſque finitimis prouincijs ritu Græco diuinum peragitur officium trãslatis Græcorum Typicis in Sclauonicam linguam. Eoſdem Græcos ritus eadem lingua ſeruant Moſcouitæ, quorum Regio Ruſsia maior, ſeu Roxolania nuncupatur & quicunque parent Moſcouitici Ducis ampliſsimo imperio: Chriſtiani quoque Tartari circa Tauricam Cherſoneſum, Circaſsi, & multæ Ponticę nationes. Aiunt quidam Hiſtorici Gregorium VII. vſum huius linguę in ſacris Vladislao Bohemorum Duci noluiſſe concedere: ſed conceſſum iampridem ſuiſſe, anno ſcilicet 880. narrat Baronius.

§. XVIII.

De ritibus Aethiopum, ſiue Abaſſinorum, & Cophtorum.

1 DE rebus Abaſsinorum tres libros ſcripſit Nicolaus Godignus, ex quibus ſtatum illius regionis curioſus lector intelliget. Eſt autem Abaſsia ea pars Africę, quam veteres

teres Aethiopiam ſub Aegypto vocarunt, atque eius Principis imperio ſubiecta eſt, quem vulgò Europæi Preteiannem appellant. Ab ipſo exordio Apoſtolicæ prædicationis Chriſti fidem ſuſceperunt Aethiopes, prædicante ipſis Eunucho Candacis Reginæ, quem paulò poſt S. Matthæus Apoſtolus ſequutus eſt. Vnicum habent Epiſcopum, quem Abunam id eſt Patrem vocant, miſſum illuc à Patriarcha Alexandrino. Schiſmaticos eos eſſe, & erroribus Dioſcori, atque Eutychetis infectos notiſſimum eſt. His addiderunt quaſdam Iudaicas ſuperſtitiones, quibus pertinaciter adhærent. In ſacris lingua Aethiopica vtuntur, quæ tamen à populari diuerſa eſt. Nocturnum officium vocant ***Manſachalelit***, Primam ***Neg.*** Tertiã ***Seleſtù***, Sextam ***Sedaſtù***, Nonam ***Taſaatù***, Veſperas ***Sarc***, Completorium ***Noam.*** Cophti, ſeu Copti ſunt quidam Chriſtiani Aegyptij ſic dicti à Copto celeberrima olim ciuitate, & Metropoli Thebaidis, de qua Strabo *lib.* 17. & Plutarchus *lib. de Oſiride*. Habent quindecim monaſteria, & proprium Patriarcham, qui reſidet in vrbe Cairo, vel in Monaſterio S. Mercurij ad mare rubrum. Vernacula eorum lingua Arabica eſt. At verò in ſacris lingua Cophtica vtuntur, quæ antiqua Aegyptiaca eſt, quam Monachi primi Thebaidis cultores ab interitu vindicarunt. Multi ſunt codices hac lingua ſcripti in Bibliotheca Vaticana, multi item in Aegypto. Plura de hac gente curioſus lector inueniet in Prodromo Copto Athanaſij Kircher. Horum ritus Athiopum ritibus ſimiles eſſe aſſerit citatus auctor *cap.* 5. *Prodromi*. Aethiopes autem habent Romæ Eccleſiam S. Stephani propè Baſilicam S. Petri, in qua tres viros reperi, duos presbyteros, & vnum Monachum, quos de ritibus ſuæ Eccleſiæ adhibito interprete non ſemel interrogaui; ſed quod ſacros Codices non habeant, nihil ab eis ediſcere potui, præter ea quæ ſequuntur. Omnia officia incipiunt ab oratione Dominica, & Angelica ſalutatione. Initio nocturnæ precis recitant pſalmum, *Venite exultemus*. Legunt prolixè ſacras Scripturas, ſcripta verò ſanctorum Patrum nũquam legunt, niſi in hebdomada ſancta. Singulæ horæ duodecim pſalmis conſtant, quorum vnus ſemper eſt pſalm. 50. *Miſerere*. In monaſterijs, in quibus magna multitudo monachorum eſt, ſemper ante prandium integrum pſalterium percurrũt breuiſſimo ſpatio temporis diuiſis per ſingulos mona-

chos pſalmis, ſiue pſalmorum ſectionibus, cum longiores ſunt. Hæc illi.

§. XIX.

De alijs quibuſdam ritibus Eccleſiæ Orientalis.

1 INter mare Caſpium, & Pontum Euxinum ſitæ ſunt Iberia, Colchis, & Albania. Albanenſes ritum ſequuntur Armenum in propriam linguam translatum. Sed aduertendum aliam eſſe Albaniam in Europa, ſic dictam ab Albanis Aſiaticis qui à Tartaris expulſi iſtic conſederunt. Eſt hæc illa pars Macedoniæ, quæ ad mare Ionicum vergit, & Illyrico ſiue Dalmatiæ iungitur, atque etiam Epirum complectitur, habetque propriũ idioma ab Illyrico, & Græco diuerſum, quo ſacra gentes illæ peragunt ritu Græco. Iiſdem Græcis ritibus vtuntur Colchi, & Iberi ſuo quiſque idiomate. Colchi nunc Mengrellenſes vocantur, habitantque ſyluoſos colles, & ſaltus horribiles ſparſim more ferarum, abſque vlla non ſolum vrbis, ſed nec vici quidem frequentia. Huc Iaſonem cum Argonautis nauigaſſe, aureumque vellus in Græciam tranſtuliſſe Poetæ fabulati ſunt. Vix præter nomen quidpiam habent Chriſtianæ Religionis. Iberi nunc Georgiani dicuntur. Circa diuinum officium in eo ſunt errore, vt non omnes Eccleſiaſtici illud recitent, ſed vnus tantum, vel duo, cæteris adſtãtibus, & minimè attendentibus. Horum mores, & hæreſes fusè deſcribit, qui eas regiones peragrauit, Clemens Galanus in conciliatione Eccleſiæ Armenæ, & Romanæ *parte* 1. *cap.* 12. Chaldæi & Syri ritum Maronitarum ſequuntur, ſed hæretici Neſtoriani, & Iacobitæ plerique ſunt. Neſtoriani in Babylonia, Perſia, & alijs Aſiæ regionibus degunt, & in Meſopotamia. Inuocant in diuinis officijs Neſtorium, & Theodorum Mopſueſtenum, & S. Cyrillum anathematizant. Reſidet vtplurimum eorum Patriarcha in ciuitate Moſal, quam dicũt eſſe Niniuem magnam. Iacobitæ à quodam Iacobo Syro Dioſcori ſectatore nomen acceperunt, ſuntque diſperſi per ciuitates, & oppida Syriæ, Meſopotamiæ, & Babyloniæ. Horum Eccleſia Patriarchalis eſt in Meſopotamia extra ciuitatẽ Mar-

dim

dim in Monaſterio Zafran. Verum Patriarcha reſidere ſolet in ciuitate Caramit, vt teſtatur Thomas à Ieſu *lib.7. de Conuerſione omnium gentium procuranda*. Alij ſunt in Perſia, & India Orientali ſolo nomine Chriſtiani, qui ſe Chriſtianos S.Ioannis Baptiſtæ nuncupant,ſed hi nullum officium recitãt, carentque forma, & materia legitima ſacramentorum. In Indijs item Orientalibus in prouinciaMalauar propè inſulã Zeilan eſt alia natio Chriſtianorũ,qui dicuntur Chriſtiani S.Thomæ. Hi olim Archiepiſcopos ex Armenia habuerunt, qui lingua Syriaca diuina officia ritu Armeno celebrabãt,quo idiomate etiam nunc vtuntur. Ideo qui ſacris initiari volunt,præter communem regionis linguam, etiam Syriacam, vt nos Latinam, ediſcunt.

§. XX.

De Codicibus ſacrarum Precationum.

1 CODices diuinorum officiorum, ſiue, vt loquitur Vigilius Papa *epiſt.1.ad Euthærium*, canonicæ precis textus apud Græcos multi ſunt. Pſalterium in 20.cathiſinata diuiſum, vt ſupra dictum eſt. Lectiones veteris, & noui teſtamenti. Triodium, in quo ſunt canones trium odarum, quæ tempore Quadrageſimæ recitantur. Pentecoſtarium, in quo ſunt officia à die Paſchatis vſque ad Pentecoſten. Mença in 12.tomos diuiſa, quot ſunt menſes, & continent officia Sanctorum. Menologium,in quo nomina Sanctorum,& vitæ breuiter recenſentur, fuſius tamen quam in Latino Martyrologio. Euchologium continens orationes, & benedictiones pro diuerſis functionibus Eccleſiaſticis. Horologium, quod eſt officium diurnum. Anthologium, in quo multa ſunt officia in varijs libris diſperſa. Panegyricus habet diuerſas orationes in varias feſtiuitates. Diaconicon de officio Diaconi. Paracleticus quotidiano vſui deſeruiens. Octoechus de octo tonis, ſeu modis muſicis, quo in libro ſunt canones, & troparia diuerſa. Hermolarium, ſiue Hirmologium rithmum indicans, ſiue tonum iuxta quem debet canonum cantus inflecti. Sunt denique Liturgiæ, & alij libri ad Miſſam ſpectantes.

2 Plu-

2 Plures quoque ſunt Latinorum Eccleſiaſtici libri, videlicet Pſalterium, Lectionarium, Collectaneum, Antiphonale, Hymnarium, Martyrologium, Rituale, Ceremoniale, Sacerdotale, Pontificale, Miſſale, Graduale, Diurnum, & Breuiarium. Omnia autem officia in Breuiario deſcripta ſunt, qua voce ad ſignificandum Codicem diuinorum officiorum vſos eſſe antiquos Patres conſtat ex epiſtola cuiuſdam Presbyteri Aurelianenſis ad Richardum Priorem S. Victoris, qua petit ab eo lectiones inſerendas Breuiario. Habetur tomo 4. Scriptorũ hiſtoriæ Francicæ. Eſt autem Breuiarium idem ac ſummarium, compendium, opus conciſum. Seneca calumniatur hanc vocem tanquam minus latinam: Breuiarium, inquit, olim cum latinè loqueremur, ſummarium vocabatur. Sed Plinius, & Suetonius, quos latinè loquutos fuiſſe nemo negarit, hoc vocabulo vti non dubitarunt. Legi etiam apud Eginhardum in vita Caroli Magni eius teſtamentum breuiarium dici, quia ſcilicet compendio facultatum illius diſpoſitionem continebat. Cur verò liber diuinorum officiorum hanc nomenclaturam ſortitus ſit, explicant viri docti Alardus Gazæus, & Leonardus Leſſius. Continet enim omnes pſalmos, qui ſunt compendium totius ſcripturæ: tum ſelectiſſima quæque complectitur ex vtroque teſtamento, inſigniorem ſanctorum Patrum doctrinam, præcipua Sanctorum geſta, hymnos, & orationes. Addiderim ego Breuiarium diei, quod in eo conciſè, ac ſine muſicalibus notis ea omnia conſcripta ſint, quæ in Antiphonarijs, alijſque libris Choralibus magnis characteribus ad vſum cantantium comprehenduntur.

[Margin notes: Epiſt. 563. — Sen. epiſt 39. — Plin. lib. 18. c. 26. — Sueton. in Auguſto. — Gaz. in notis ad Caſſianum lib. 4. de Inſt c. vlt. Leſſius de iuſt. l. 2 cap. 37. dub. 8.]

CAP. XIX.

CAP. XIX.

De diſciplina pſallendi.

NVLLA actio religioſorum maioris momẽti eſt, nulla maioris obligationis, quam recitatio diuini officij: dixit enim Abbas Theodorus, quia ſi nobis imputaret Deus negligentias temporis quo oramus, & captiuitates quas patimur dum pſallimus, non poſſumus ſalui fieri. Ea tamen incuria noſtrę ſalutis, vt plurimum laboramus, vt omnia negotia & ſtudia ſecularia accuratiſſimè peragamus; Sacras verò precationes perſunctoriè omninò, mente diſtracta, ac prorſus aliud agendo perſoluamus, omnem Dei cultum non ſine magno æternæ vitæ diſcrimine negligentes. Nam, vt S. Simeon Monachus ſcribit, Væ talibus, cùm Deo laudes concinunt, væ, cùm Deum adorant, væ, cùm preces ad eum fundũt. Parum eſt ſacerdotalis functionis exteriores duntaxat ritus, & ceremonias perſpectas habere, ſi externis actibus internas ſpiritus operationes copulare neſciamus. Sanctus Benedictus ad hanc ſapientiam certiſſimus magiſter, cum per multa capita cœleſtis ſuæ regulæ nocturnæ diurnæque pſalmodiæ ordinem accuratè digeſſiſſet, mox decimum nonum caput adtexuit de diſciplina pſallendi, vt quoties ad opus diuinum aſſiſtimus, conſideremus, ait, qualiter oporteat nos in conſpectu Diuinitatis, & Angelorum eſſe, & ſic ſtemus ad pſallendum, vt mens noſtra concordet voci noſtræ. Huius ego incomparabilis magiſtri exemplum & inſtitutionem numerationis ſerie, titulique inſcriptione ſequutus poſt deſcriptas horarum canonicarum partes omnes, & ſymbolicas earum rationes, ad aſceticam me confero tractationem, quæ ſi longior aliquantò fuerit, boni conſulat lector; non enim ſimpliciter pſallere; ſed attentè, deuotè, & reuerenter pſallere id Deo gratum, id animæ noſtræ proficuum eſt.

Lib. 5. de vitis PP. libello 11. nu. 11.

Sim. orat. 4. de Sd. & morib.

§. I.

§. I.

De duplici præparatione ante officium, remota, & proxima. Remotam in rectitudine vitæ, in libertate animi, in oris taciturnitate: Proximam in puritate intentionis, in diuina præſentiæ conſideratione, in diuini auxilij imploratione ſitam eſſe.

Eccl. 18. 23. 1 A Præparatione incipio, ſiquidem ſcriptum eſt, *Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum*. Quis enim audeat in conſpectu Principis non præparatus orationem habere? Aut quis muſicus, vel citharœdus coram Rege, & Magnatibus præſumat canere, niſi prius temperet fides, & probet inſtrumentum? Nos

Chryſ. in pſal. 4. autem, ait Chryſoſtomus, quando ad Deum accedimus, id eſſe exiſtimemus theatrum, ſed ex vniuerſo orbe terrarum, vel potius ex ſupernis populis cœleſtibus collectum: & Regē in medio ſedere, qui vult noſtram audire orationem. Nullus fit citharœdus, nullus lyricen, qui ita ſe exerceat ſcenam ingreſſus timens ne quid inſuaue, & inconcinnum canat, vt nos ingreſſuri theatrum Angelorum. Vetus parœmia eſt *Adoraturi ſedeant*, qua paratum, purgatumque animum ad orationem afferre monemur. Sancti verò Patres præparationem duplicem faciunt remotam, & proximam. Primam ſic expli-

Iuſtin. de orat. c. 3 cat Laurentius Iuſtinianus: Præparatjo remota eſt orantis vita laudabilis. Multum enim iuuat orationis puritatem, ſi in omni loco, actu, & tempore nos ab operibus temperemus illicitis, & diuinis obediamus præceptis: ſi ſemper ab otioſis ſermonibus auditum pariter caſtigemus & linguam. Quæcūque enim ſæpius agere, loqui, vel audire conſueuimus, neceſſe eſt frequenter ad animum quaſi ſolitam, propriamque recur-

Greg. 18. moral. cap. 5. rant ad ſedem. Rectè de eadem re Gregorius Magnus, ſi quod præcipit Deus facimus; id quod petimus obtinemus. Valdè namque apud Deum vtraque hæc ſibi neceſſariò congruunt, vt & oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Pro-

Pſalm. 65. pterea ait Propheta, *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet*

exaudiet Dominus. Remota etiam preparatio eſt non ſolum carere peccatis, ſed & à prauis affectionibus, & ab externis tumultibus liberam habere mentem, & cor expeditum. Sententia cuiuſdam Platonici eſt, optimam apud Deum oblationem eſſe mentem puram, & perturbationum vacuum animũ. (Porphyrius lib. 2. de abſt. animal.) Diadochus item Photicenſis eleganter docet oportere eos qui certant animum ſemper extra perturbationum fluctus conſeruare: (Diadoch. de perf. ſpirit. cap. 16.) mare enim cum tranquillum eſt vſque ad fundũ eſt piſcatoribus perſpicuum, cum verò ventis agitatur, tegit tempeſtate turbida, quæ in placida tranquillitate largiter facit perſpici. Ad hanc animi libertatem aſſequendam nil vtilius ſilentio. Nam *in multiloquio non deerit peccatum: & qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam*. Pythagoras, teſte Apuleio, primus philoſophiæ nuncupator & conditor nihil (Apul. Florid. l. 2.) prius diſcipulos ſuos docuit, quam tacere, primaque apud eum meditatio ſapienti futuro linguam omnem coërcere: prorſus hoc erat primum ſapientiæ rudimentum meditari condiſcere, loquitari dediſcere. Taciturnitas, ait Climachus, (Climac. gr. 11.) mater orationis eſt. Et Ioannes Abbas Raithu; Silentium, inquit, cuſtodia virtutum. (Ioan. Abb. ad gr. 27. Climachi.) Tandem, vt verbo omnem remotam præparationem complectar, meminiſſe debemus ſanctiſſimæ inſtitutionis, quam tradit Caſſianus, vt tales nimirum eſſe (Caſſ. col. 9. cap. 3.) ſtudeamus ante orationem, quales orantes volumus inueniri.

2 Altera præparatio ſpecialis, & proxima illa eſt, quę iam inſtante officij hora fieri debet. Scimus enim, ait Richardus (Rich. de erud. hom. int. l. 1. c. 7.) Victorinus, quia intimè & deuotè nunquam mens orat, quæ ſe ad deuotionem ſtudioſis præmeditationibus prius non excitat. Primò igitur, audito ſigno, quo ad ſacram ſynaxim cõuocamur, oratio noſtra recta intentione in ſuum finem dirigenda, qui Deus eſt, alioquin Deo placere nequaquam poterit, niſi eius ipſe ſit cauſa. Sincera vero, & rectiſſima intentio eſt Deum ſolum ſemper reſpicere, de præmio & mercede nihil ſolicitum eſſe, maiorem Dei gloriam, & beneplacitum eius quocunque alio reſpectu excluſo obſeruare. Optimè de hac re Auguſtinus in illum pſalmi verſiculum, *Voluntariè ſacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum eſt*: (Aug. in pſal. 53.) Quare, inquit, voluntariè? quia gratis amo quod laudo. Laudo Deum, & in ipſa laude gaudeo, ipſius laude gaudeo, quo laudato non erubeſco. Gratuitum ſit & quod laudatur, & quod amatur. Quid eſt gratuitum? ipſe propter

ſe, non propter aliud. Contemne omnia, ipſum attende, ipſum gratis dilige, quia melius ab eo non inuenis quod des, quam ſeipſum. *Et confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum eſt.* Ob nihil aliud, niſi quia bonum eſt. Numquid ait, Confitebor nomini tuo, quia das mihi fructuoſa prædia, quia das mihi aurum & argentum, quia das mihi latas diuitias, excellentiſſimam dignitatem? Non. Sed quid? quoniam bo-
Matth 6. 22. num eſt. Melius nihil inuenio quam nomen tuum, ideò *Confitebor nomini tuo, quoniam bonum eſt.* Ergo laudare Deum propter ſolum Deum, hoc verè Deum laudare eſt. Oculus ſimplex ex ſententia Saluatoris noſtri totum corpus lucidum
Greg.lib.28.mor. cap.6. facit, quia, vt explicat Gregorius, per bonæ intentionis radiũ merita illuſtrantur actionis. Ideò ſponſus in Canticis, Sponſę oculos præ cæteris membris collaudat, ſeque mirificè captũ
Cant.4.9. vnico eius oculo declarat dicens, *Vulneraſti cor meum ſoror mea sponsa, vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum.* Nõ dicit in oculis, quaſi in pluribus, quia vnica debet eſſe intentio, vnus oculus ſimplex, & directus in vnum. Qui plures ocu-
Pſalm.26. los habet, diuiſus eſt. non reſpicit Deum, non dicit cum Propheta *vnam petij à Domino, hanc requiram*: Ad ſummam, non quęrit Deum, qui cum ipſo Deo aliud à Deo quærere conuincitur. Porrò cum intentio duplex ſit, actualis, cum quis Deo offert quod facit, dum facit, aut dum facere incipit; & virtualis, quæ fundatur in actu præterito, virtualiter tamen præſente; ſuadeo vt rectæ intentionis actus initio cuiuſq; officij inſtauretur: tum quia matutinæ directionis impulſus ob varias humanæ vitæ occupationes interrumpi facilè poteſt: tum quia cenſent nobiliores Theologi apud Hieremiam Dre-
Drex.l.1. de rec. intent.cap.5. xelium in aureo ſuo libello de recta intentione non ſufficere virtualem intentionem ad promerendum ſingulis actionibus nouum gratiæ incrementum, quamuis ſufficiat ad moralem
Prat. ſpirit. c.58. operis integritatem. Narrat Ioannes Moſchus in Prato ſpirituali veniſſe quemdam ſenem ad fratrem ſolitarium, atque illi dixiſſe. Dic mihi frater in tanto tempore ſolitariæ vitæ, & ſpiritualis exercitij quid lucratus es? Cui frater ait, Vade & poſt decimum diem veni ad me, & dicam tibi. Senex autẽ abiens poſt decimum diem redijt, inuenitq; fratrem migraſſe ad Chriſtum, & teſtam, in qua ſic ſcriptum erat. Ignoſce Pater, quia nunquam dum opus Dei agerem, aut horis conſtitutis pſallerem, mentem meam dimiſi in terram.

3 Sic

3 Sic mentis obtutu in Deum ſolum defixo ſiſtere ſe debet oraturus ante conſpectum diuinæ maieſtatis,quę res magnum habet momentum ad preces rectè inchoandas,& attentè proſequendas. *In omnibus vijs tuis cogita illũ*,ait Sapiens, *& ipſe diriget greſſus tuos.* Docet fides Deum vbique eſſe,opera autem omnis carnis coram illo, & non eſt quidquam abſconditum ab oculis eius. Ergo ſi ad orationem aſſiſtens Deũ eſſe præſentem verè crederem (verbis vtor D. Hieronymi) illud cor quo Deus videtur mundarem, manibus tunderem pectus,genas lacrymis rigarem, corpore inhorreſcerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eoſque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis,nec prius omitterem, quam miſericordiam impetrarem. Nunc verò creberrimè in oratione mea,aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo, aut abductus turpi cogitatione etiã quæ dictu erubeſcenda ſunt gero. Vbi eſt fides? Vbi timor Domini omnia videntis? Siccine putamus oraſſe Ioam? ſic tres pueros? ſic Danielem inter leones? ſic latronem in cruce? Stoicus Philoſophus nil vtilius ad omnem virtutem concepta animo viri grauioris præſentia exiſtimauit. Accipe, ait ad ſuum Lucilium, & quidem vtilem & ſalutarem clauſulam, quam te affigere animo volo. Aliquis bonus vir nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus, vt ſic tanquam illo ſpectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis aſſiſtat. Aliquem habeat animus quem vereatur,cuius auctoritate etiam ſecretum ſuum ſanctius faciat. O felicem qui ſic aliquem vereri poteſt, vt ad memoriam quoque eius ſe componat, atque ordinet! Qui ſic aliquem vereri poteſt,citò erit verendus. Hæc ille. Quod ſi hominibus id tribuendum videtur, vt ne quid eis præſentibus committamus, quod eorum oculos poſſit offendere, quo timore percelli debemus ante eius conſpectũ, qui obſeruat omnes ſemitas noſtras,& veſtigia pedum noſtrorum cõſiderat: cuius oculi ſole lucidiores ſunt, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda intuentes in abſconditas partes? Idcircò Monachorum magiſter myſticæ ſcalæ, qua ad beatitudinem aſcenditur primum gradum in continua Dei præſentis recordatione conſtituit,& de diſciplina pſallẽdi diſſerens,Vbiq; ait, diuinam credimus eſſe præſentiam, & oculos Domini in omnĩ

Prou.3.6.

Hieron. in dial. adu.Luciferian.

Sen.epiſt.11.

Bened.c.7. & 19.

loco ſpeculari bonos, & malos, maximè tamen hoc ſine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus diuinum aſſiſtimus. Ideò ſemper memores ſimus quod ait Propheta, *Seruite Domino in timore*, & iterum *pſallite ſapienter*, & *in conſpectu Angelorum pſallam tibi*. Eſt enim Eccleſia templum Dei, vt doctè ait Sãctus Germanus in rerum Eccleſiaſticarum contemplatione, delubrum ſanctum, domus orationis, terrenum cœlum, in quo Deus inhabitat. Denique Boëthius vir ſapientiſſimus Magna nobis eſt, inquit, neceſſitas indicta probitatis, quando ante oculos agimus iudicis cuncta cernentis.

Boeth. in fin. lib. vlt. de conſol.

METRVM XLVI.

SCande polum, medioque ſinu celſi abdere cœli,
Illic rotator ſiderum
Te Deus inueniet.
Turbida ſi incluſum caput inter nubila condas,
Latè patentes nubium
Diſgregat ille globos.
Fruſtra telluris gremio, ſtygijſque cauernis,
Aut rupe te caua teges;
Numine cuncta replet.
Fortè cupis nigro te noctis condere peplo?
At noctis vmbras intima
Rumpere luce ſolet.
Eia age prapetibus pennis ad littora Thules,
Extremam ad arcton euola,
Qua fera ſæuit hyems.
Decolor Eoo, qua cingitur India Gange,
Qua ſol fluente feruidas
Abluit amne rotas.
Quaque dies medius pallentes denegat vmbras,
Et ſolis vſtas ignibus
Torret ab axe plagas.
Seu terra, pelagoque fugam, cœloque capeſſas,
Iuſtus Deus te vindici
Prendet vbique manu.

4 Poſtquam verò Deum præſentem humiliter adorauerimus, eius gratiam ad dignè orandum implorare debemus: nam quid *oremus ſicut oportet neſcimus*, & *nemo poteſt dicere*

Domine

Domine Ieſu, niſi in Spiritu ſancto. Sententia fidei eſt, ſupernaturale auxilium gratiæ neceſſarium eſſe ad actus ſupernaturales eliciendos. At orationem actum eſſe ſupernaturalem docent Chryſoſtomus, & Auguſtinus. Accedit quod oratio ſimpliciter neceſſaria eſt ad ſalutem, vt ex multiplici Chriſti, & Apoſtolorum exhortatione ad orandum colligitur: nullum autem credimus ſalutem ſuam poſſe operari niſi Deo auxiliante, quia; Nemo poteſt ad me venire, ait Chriſtus, niſi Pater meus traxerit eum. Quomodo ergo poterit quiſpiam conuenienter orare, niſi fuerit diuinæ gratiæ præuentus auxilio, eiuſque aſſiſtentia, & efficacia roboratus? Stat quidem Dominus ſemper ad oſtium, & pulſat, ſi fortè ſit aliquis qui audiat, & aperiat; ſed optat nihilominus inſtanter à nobis exorari, vt quod ab initio, & ante ſecula miſericorditer tribuere decreuit, etiam precibus noſtris ſolicitatus præbeat: & non ſolum ſecundum propoſitum eius, ſed etiam ſecundum noſtram cooperationem coronemur. Præclarè S. Proſper, Quãuis quod ſtatuit Deus nulla poſſit ratione non fieri, ſtudia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propoſitum liberi arbitrij deuotio relaxatur, cum implendæ voluntatis Dei ita ſit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per inſtantiam ſupplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorũ. Rectè dictũ eſt à Poëta, *Dimidium facti qui bene cœpit habet*, in ſingulis enim actionibus id in primis curandum eſt, vt benè ordiamur. E fundamento totius ædificij ratio conijcitur, & à præparatione futurum orationis ſtatum dignoſcimus. Ignis ergo deuotionis in præuia meditatione exardeſcat, qui fœnum & ſtipulam diſtrahentium cogitationum comburat, & ſic fiet totius officij recitatio ſacrificium acceptabile Domino in odorem ſuauitatis.

Chryſ. lib. 2. de orando Deum. Aug paſſim in libris adu. Pelagianos.

Proſp. de vocat. gentium lib. 2. cap. vlt.

Horat. lib. 1. ep. 2.

§. II.

§. I I.

Vtrum oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem pertineat. Variæ orationis definitiones. Vtriuſque potentiæ actus requiri ad benè orandum. Intellectum attentione, voluntatem deuotione componi. Actum prius de reuerentia, qua componitur externus homo. Ea quid ſit, & quotuplex, & quæ eius incitamenta.

1 QVærunt Theologi pertineatne oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem. Sunt autem qui exiſtiment ad ſolam ſpectare voluntatem ea ducti ratione, quod oratio nihil aliud eſſe videatur, quam interni deſiderij, quo quis tenetur, propriæque voluntatis, quam quis à Deo adimpleri vellet, expreſſio, & manifeſtatio. Fauet huic opinioni Auguſtinus ad illa verba pſalmi, *Ante te omne deſiderium meum*. Ipſum, inquit, deſiderium tuum oratio tua eſt, & continuum deſiderium continua oratio. Alij verò eſſe actum intellectus arbitrantur, tum quia orare teſte Diuo Iſidoro idem eſt ác dicere, dictio autem mentis actionem ſignificat: tum quia ex Diuo Thoma deprecari ordinationem quamdam denotat, & conſequenter ſoli competit intellectui. Hæ diſſidentium Theologorum ſententiæ facilè poterunt conciliari, ſi dixerimus vtriuſque potẽtiæ actus ad orationem requiri. Nam in primis neceſſarium eſt, vt illius rei quam petimus indigentiam, & Dei à quo petimus potentiam & benignitatem cognoſcamus: tum rem illam conuenienter à Deo poſtulari dijudicemus, poſt quod iudicium ſequitur in voluntate rei appetitus & deſiderium, ac eiuſdem inſinuatio quædam, & declaratio. Sancti Patres, qui orationis naturam varijs diffinitionibus explicarunt, per actus vtriuſque potentiæ eam ſolent ſine diſcrimine diffinire. Baſilius magnus; Oratio eſt boni cuiuſpiam petitio, quæ ad Deum à pijs effunditur. Damaſcenus; Oratio èſt aſcenſio mentis in Deum. Auguſtinus; Oratio eſt conuerſio mentis in Deum per pium, & humilem affectum.

Aug. in pſ. 37.

Iſidor. l. 10. orig. cap. 14.

S. Tho. 2. 2. qu. 83. art. 1.

Baſil. orat. de S. Iulitta.
Damaſc l. 3. de fid. orthod c. 24.
Auguſt de ſpir. & an cap 50.

affectum. Iterum Damaſcenus; Oratio eſt petitio decentium à Deo: nam, vt ait Gabrias, *Deum rogare dedecet, quæ de decent*. Gabrias in fab. Hugo Victorinus, Oratio eſt pius affectus in Deū. Gregorius Gręg. Nyſſ. lib. de orat. Nyſſenus, Oratio eſt conuerſatio, & ſermocinatio animæ noſtræ cum Deo, inuiſibilium contemplatio, eiuſdem cum Angelis honoris conditio. Item oratio eſt petitio bonorum, quæ Deo cum ſupplicatione offertur. Ioannes Climachus; Oratio Climac. gr. 28. ſecundum qualitatem ſuam eſt coniunctio atque vnio hominum & Dei. Vnio autem fit per amorem. Rurſum Auguſti- Aug. ſerm. 230. de Temp. nus; Quid eſt oratio niſi aſcenſio animæ de terreſtribus ad cęleſtia, inquiſitio ſupernorum, inuiſibilium deſiderium? Simon Simon de Caſſ. l. 16. de geſtis ſaluat. cap. 26. de Caſſia vir pius & doctus, Oratio eſt in terreſtri corpore incorporea operatio, aſpectus immotus animæ in fide Deum aſpicientis, ordo rationalis animę ad Deum, cui ſe ſtudio ſubdit, conſcientia animæ ante Deum: allocutio diuinas aures pulſans, ſuauis clamor in ſenſu cordis, negatio dum agitur omnium corporalium actionum, præuentio ante aduentū iudicis ad diuinum iudicium, verum animæ ſpeculum, luminare ſplendidiſſimum, lux inuiſibilis ad actionem inuiſibilem, vmbra æſtuantem refrigerans, iactatio ſui in Deum nihil volendo, niſi quod illi fuerit gratum. Ex his deſcriptionibus (quamuis quædam earum ſublimioris orationis genus reſpiciant) liquidò conſtat ſpiritum noſtrum ad Deum orando aſcendere duobus myſticis pedibus, cognitione ſcilicet, & affectu. Hi ſunt pedes, de quibus Pſalmiſta cecinit dicens, *Qui* Pſalm. 17. *perfecit pedes meos tanquam ceruorum, & ſuper excelſa ſtatuens me*. Oportet itaque vtramque potentiam ordinari, vt diuini curſus officij perfectè impleatur. Debet autem homo ſecundum intellectiuam potentiam, attentionem, ſecundum affectiuam deuotionem exhibere. Hæc interni hominis compoſitio eſt. Sed quia totus homo totis viribus, totis præcordijs ſe totum cum Rege Ioſaphat conferre debet ad orandum, & 2. Paral. 20. 3. laudandum Deum: ideò externus, & animalis homo ſuam quoque exigit ordinationem ſecundum vires ſenſitiuas per actus reuerentiæ. Ergo de reuerentia, poſtea de attentione, & deuotione ſigillatim tractabimus, vt prius quod animale, deinde quod ſpirituale eſt ædificetur.

2 Reuerentia apud Ciceronem in Rhetoricis eſt virtus aliqua prælatione ſublīmatis debitæ honorificationis cultum exhibens: erga Deum verò actus religionis eſt, & adoratio,

quam

quam nos ſeruitutem, Græci latriam vocant. Eius neceſſitatem dum oramus elegantiſſima oratione explicat Bernardus. Nonnullos arbitror experiri interdum in oratione ariditatē, & hebetudinem quamdam mentis, pro eo quod velut ex cōſuetudine quadam cum minus digna reuerentia, & ſolicitudine acceſſerunt. Quid enim aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quam Propheticum illud, *Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei?* Omnino ſiquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare cœleſtem, illam vtique curiam, in qua rex regum ſtellato ſedet ſolio circumdante innumerabili, & ineffabili beatorum ſpirituum exercitu. Quanta ergo cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palude ſua procedens, & repens ranuncula vilis? Quam tremebundus, quam ſupplex, quam denique humilis, & ſolicitus, & toto intentus animo maieſtati gloriæ in præſentia Angelorum, in concilio iuſtorum, & congregatione aſſiſtere poterit miſer homuncio? Hic primus ſtimulus eſt orantes excitans ad reuerentiã, diuinę ſcilicet præſentię conſideratio. Nam ſi mortaliũ regũ miniſtri, cũ ſe dominorũ conſpectibus prębent, quicquid ſordidũ, quicquid deforme, quicquid incompoſitum eſt à ſe amouere ſummo ſtudio nituntur; quanto maiori tum grauitate vitæ, tum puritate cordis, tum morum elegantia æterno Regi aſſiſtere debent inutiles ſerui? &, vt ait regula Monachorum, ſi cum hominibus potētibus volumus aliqua ſuggerere, non præſumimus niſi cum humilitate, & reuerentia: quantò magis Domino Deo vniuerſorum cum omni humilitate, & puritatis deuotione ſupplicandum eſt? Ab ipſis quoque Angelis, quos orantibus aſſiſtere credimus pſallentium verba deſcribentes, teſte magno Baſilio, excitari debemus ad reuerentiam. Solent enim Angeli, inquit Bernardus, aſtare orantibus, & delectari in his, quos vident leuare puras manus in oratione: holocauſtum ſanctæ deuotionis gaudent ſe offerre Deo in odorem ſuauitatis. O ſi quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta puero reuelauit, videret proculdubio quemadmodum præueniunt principes coniuncti pſallentibus in medio iuuencularum tympaniſtriarum. Videret, inquam, qua cura, quoue tripudio interſunt cantantibus, adſunt orantibus, inſunt meditantibus, ſuperſunt quieſcentibus, ordinantibus, & procurantibus præſunt. Agnoſcũt

nimirum

Bern. ſer. de quatuor modis orandi.

Bened. reg. c. 20.

Baſil. in pſal. 28.

Bern. ſerm. 3. in Miſſus eſt, & ep. 78. itemq; ſer. 7. in Cant.

nimirum ſupernæ poteſtates conciues ſuos, & pro his qui hæreditatem capiunt ſalutis ſolicitè congaudent. Doleo proinde aliquos veſtrum, fratres, graui in ſacris vigilijs deprimi ſomno, nec cœli ciues revereri, ſed in præſentia Principum tanquam mortuos apparere, cum veſtra ipſi alacritate permoti veſtris intereſſe ſolemnijs delectantur. Vereor ne veſtram deſidiam quandoque abominantes cum indignatione recedant: & incipiat vnuſquiſque veſtrum ſero cum gemitu dicere Deo, *Longè feciſti notos meos à me, poſuerunt me abominationem ſibi*: & illud; *Elongaſti à me amicum & proximum, & notos meos à miſeria*: Item, *Qui iuxta me erant de longè ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam*. Pro certo enim, ſi ſe à nobis boni ſpiritus elongauerint, impetus malignorum quis ſuſtinebit? Conſonat cum Bernardo Venetorum Patriarcha Laurentius: Interſunt choris laudantium ſancti Angeli, exultantque in laudibus pſallentium; ſi tamen diſtinctè, ſi attentè, ſi vigilanter, ſi ardenter, ſi concorditer, ſi humiliter dicantur. Diſcurrunt namque inter illos, vtpotè ipſorum conciues, & conſortes regni. Comprimunt & immundorum ſpirituum impetus, nec eos ſæuire patiuntur tanquam fideles cuſtodes. Nunc aſcendunt, nunc deſcendunt ſemper ad illorum profectum. Vbique verò alacres ſunt, vbique feſtiui, vbique ſoliciti, ne diuina interrumpatur laus, ne cœleſtia cantica maculentur. At ſi vel ad momentum tepeſcat affectus, diſtrahatur animus, aut dormitet oculus, illicò indignantur ſic oſcitantes, & non inuenientes quid offerant, ſuam mox præſentiam ſubtrahunt. Verecundum igitur, & valdè perniciosum eſt in conſpectu tantorum principum irreuerenter pſallere, verba intercidere, inutiles cogitationes tractare, & corde torpeſcere. O ſi præſentiam ſuam propalare valerent! O ſi quantum congaudeant de puritate alacriter pſallentium eis liceret oſtēdere! Prorſus omnis torpor abſcederet, omniſque ignauia fugaretur.

Laur. Iuſtinian. de diſc. monaſt. conuer. cap. 17.

METRVM XLVII.

O Ego ſi poſſem rutilo fulgore micantes
Mortali aligeros cernere luce choros!
Ipſaque corporei deterſa ærugine ſenſus,
Obuia Cælituum ſe mihi caſtra darent.
Aut ſaltem poſito terrenæ pondere molis,
Dent ſuperi æthereas ſcandere poſſe plagas.
Et ſuper aſtrorum, mundique volubilis arcem,
Quò nequeo ferri corpore, mente ferar.
Quam multis glomerata choris, diſtincta cateruis
Agmina conſpicerem Numinis ante thronum!
Agmina tam numero, quàm maieſtate decora,
Agmina diuinum pſallere ſueta melos.
Non tot ſylua feras, tot piſces continet vnda,
Totque inſculpta micant ſidera clara polo:
Nec tot ſpumoſum reiectat littus arenas,
Quot turmæ Aligerum cœlica templa colunt.
Hos opifex rerum mortali labe carentes
Edidit, æterni participeſque boni.
Quos nec perpetuo labentia ſecula curſu,
Nec potis eſt gelidæ vis abolere necis.
Immunes ſenij tranquillos cœlico ab æuo
Dinumerant annos, ſidereoſque dies.
Triſtia connubij non norunt iura, nec vllis
Vrget eos ſtimulis imperioſa fames.
Plurima quin etiam miro ſermone loquuntur,
Nulla licet linguis mutua verba ſonent.
Et iugiter ſummo noua pangunt carmina Regi,
Carmina mortali non referenda ſono.
Feſtinantque ſacras certatim currere ad ædes,
Cum gratas reſono fundimus ore preces.
Hic ineunt placidas cœlo plaudente choreas,
Et miſcent noſtris verba canora modis.
O templum! ô templum! ô felicia limina cœli!
Solaque digna Deo, cœlicoliſque domus!
Hic dulces reſonant melicis concentibus hymni,
Hic colimus caſta relligione Deum.
Mergimus hic vndis culpas, hic ſanguinis hauſtum
Sumimus, hic algens pectus amore calet.

Hic volucres animæ, puræ ſine corpore mentes
Occulta irradiant viſcera noſtra face.
Cernitis vt celeres liquidum per inane feruntur,
Et gaudent templi tecta ſubire ſacri?
Vtque hilares inferre polo ſuſpiria cordis,
Et gemitus ſatagunt, ſollicitaſque preces?
Scilicet vt Numen faciles admittat ad aures
Luctiſonos gemitus, ſollicitaſque preces.
Sæpè etiam læſi compeſcunt Iudicis iram,
Cum foret æternis pœna luenda rogis.
O vos felices, diuinorumque capaces,
Vos quibus aſtrorum ſplendida regna patent.
Vos quibus arriſit cœlum, iuſſitque tueri
Angelicos vultus, Angelicoſque choros.
Dicite quam denſæ properent ex æthere turmæ,
Dum pia feſtiuis perſonat aula choris.
Dicite quam lepido demulcent aëra cantu,
Dum pulſant patriæ dulcia fila lyræ.
O mihi ſi mentem, corpuſque attollere cœlo,
Et veſtra liceat conditione frui!
Protinus Elyſijs immiſcens carmina turmis
Perpetua colerem laudis honore Deum.
Effundenſque nouos ſuccenſo è pectore verſus
Acciperem votis præmia digna meis.

3 Sed quid Angelos propono ad excitandam in pſallentibus reuerentiam? Parum eſt hoc. Nam & ipſe rex Angelorum, Dominus, & Saluator noſter Chriſtus Ieſus corporaliter præſens adeſt Eccleſiæ in auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento. Quàm terribilis eſt locus iſte, & omni dignus reuerentia, quem non ſolum frequentant Angeli, ſed ſua quoque præſentia Dominus ipſe dignatur! Conſidera teipſum ò homo, nã ſi multis maculatus criminibus æterni ſupplicij reus es, aſtas iudici tuo: quomodo non expaueſcis? Si dilatato corde viam mandatorum Dei currere incœpiſti, magiſter tuus hic eſt: quantum ei honorem debes? Si ab omni terrena cõtagione mundatus iam ſummam cum eo vnionem appetere audes, hic eſt ſponſus: quanta ſollicitudine mores tuos, & actus componere te oportet, ne anima tua minima quauis labe indecora diſpliceat ſponſo? Ipſa verò reuerentia duplex eſt, interna, & externa. Interna in timore, & humilitate, in

puritate, & compunctione cordis conſiſtit: vt, ſicut docet S.Ephræm, orationis tempore quaſi Angeli ſimus, ſicque contendamus, vt oratio noſtra ſit ſancta, pura, immaculata, & irreprehenſibilis: vt cum illam ſurſum aſcendere viderint portæ cœleſtes gaudentes vltrò confeſtim ei aperiantur, vt ipſam cernentes Angeli, & Archangeli cuncti lætantes illicò occurrant, & coram ſancto, atque excelſo throno immaculati Domini offerant. Porrò ad externam reuerentiam pertinent ſenſuum exteriorum cuſtodia, externi hominis compoſitio, vocis in cantu moderatio, grauitas morum, habitus decentia, omniumque ceremoniarum, & præſcriptorum rituum obſeruantia: vt nimirum flectant genua, ſtent, ſedeant, ſurgant, inclinent omnes pro rei, & temporis exigentia: vt nil appareat in eis quod poſſit offendere intuentes. Hortor vos ait B.Theodorus Studita, decorè, riteque pſallere, non obiter, non ſupinè, & confusè: Scriptum eſt enim, Pſallite ſapiēter. Sanctus quoque Macharius homilia ſexta aduerſus eos declamat, qui preces ſuas clamoribus parum decentibus, & confuſione plenas effundunt. Inclinationes autem, genuflectiones, & alias huiuſmodi exteriores obſeruantias eleganti vocabulo orationem corporalem nuncupat B.Angela de Fulgineo ſermone de oratione. Septimius Tertullianus non eſſe ſedendum in oratione aſſerit his verbis: Siquidem irreuerens eſt aſſidere ſub conſpectu, contraque cōſpectum eius quem cum maximè reuerearis, ac venereris: quanto magis ſub conſpectu Dei viui Angelo adhuc orationis aſtante factū iſtud irreligioſiſſimum eſt; niſi exprobramus Deo, quod nos oratio fatigauerit. Idem aſſerunt Optatus Mileuitanus, Petrus Damianus, & alij Patres. Sedere tamen humiliter, & modeſtè non prohibent Ioannes Caſſianus, & S.Benedictus: idq; confirmat conſuetudo noſtrorum temporum, ſolemus enim alternatim ſtare, & ſedere.

Ephræm ſer. de virginit.

Theod. cat. 99.

Tertull. de orat. cap. 12.

Opt. Mileuit. l. 4.
P. Dam. l. 3. ep. 8.
Caſſ. lib. 2. cap. 12.
Bened. cap. 9.

4 Verū enimuerò ſi ſancti Patres non ab omnibus damnatam ſeſſionem tanto zelo reprehendunt, quid agerent ſi quorumdam clericorum, atque Religioſorum deprauatam in omnibus pſallendi diſciplinam conſpicerent? Quam acriter aduerſus illos inſurgerent, qui nec Deum timentes, nec hominibus reuerentiam habentes libertima oculorum iactatione, inconcinna corporis habitudine, licentioſa geſtuum leuitate Ethnicorum, ac infidelium exprimunt mores? In

ſedili-

ſedilibus ſuis lecti mollitiem quærentes iacent inciuiliter extenſis tibijs, diuaricatis cruribus: tum obrepenti ſomno cedentes dimidiata proferunt verba, crebris oſcitationibus pſalmorum recitationem turbantes animum ibi non eſſe manifeſtant: pedibus vacillant, digitis exercent argutias, ſeriam aliorum grauitatem effuſiſſimo riſu contemnunt. Vocem in cantu vel deprimunt nimis, vel ſuper alios attollunt: importuno garritu omnia miſcent, tantoque impetu verba glomerant, & præcipitant, vt ne verbum quidem integrum ſonet. De notula vna cantus, vel de aliqua antiphona lites quandoque mouent acerrimas. Ad ineptias, & fabulas ſemper prompti; ad comeſſationes, & ebrietates ſemper robuſti, & beneualentes; in choro deinde languentes nec erecto corpore ſtare, nec genibus inniti, nec vocem poſſunt proferre. Diceres eos ad primum oratorij ingreſſum grauiori correptos infirmitate mox animam acturos eſſe. Heu miſeros, & infelices! Siccine profanatis templum, ſacerdotium confunditis, ordinem temeratis? Vbi religio eſt, vbi mores, vbi pudor, vbi lex, vbi fides, & diſciplina? Quid Deo veſtro reſpondebitis in die iudicij, cum vobiſcum ponet rationem, quod opus ſuum feceritis fraudulenter? Quid dicetis animabus, quarum bona percepiſtis in vita veſtra, vt earum peccata portantes indignationem Dei auerteretis ab illis? Quid Angelicis ſpiritibus reſpondere poteritis, quorum ſpreuiſtis præſentiã, contempſiſtis auxilia, officia neglexiſtis? An ignoratis quod ſcriptum eſt, *Qui contemnunt me, erunt ignobiles*: itemque, *Solemnitates veſtras odiuit anima mea, conuertam feſtiuitates veſtras in luctum*: & *In terra ſanctorum inique geſſit, non videbit gloriam Domini*? Ipſa, ipſa Religio, quam profitemini, errores veſtros accuſat: Atrocius enim, vt Saluianus ſcribit, ſub ſancti nominis profeſſione peccatis; & vbi ſublimior eſt prærogatiua, maior eſt culpa. Sed de horum miſerrima conditione melius eſt ſilere, quam loqui. Hugo Cluniacenſis dictus de Folieto lib. 2. de clauſtro animæ inter opera Hugonis Victorini, abuſiones clauſtri enumerans ponit vndecimo loco diſſolutionem in choro, eoſque perſtringit acerrimè, qui mente vagi, attoniti oculis, habitu diſſoluti aliud cantant, aliud cogitant: in choro ſunt corpore, ſed mente in foro. Eoſdem reprehendunt, & damnant Ioannes Chryſoſtomus, & Potho Prumienſis; hic in fine libri tertij de domo Dei, ille homilia

1. Reg. 2. 30. Iſai. 1. 14. Amos 8. 10. Iſai. 26. 10.

Saluian. lib. 4. de gub. Dei.

prima

prima de verbis Iſaiæ, *Vidi Dominum*. Omnes autem partes internæ, & externæ reuerentiæ Seraphicus Doctor Bonauentura in ſpeculo diſciplinæ diligenter ediſſerit: & Ioannès Caſſianus antiquorum Monachorum reuerentiam in Eccleſia deſcribens, Tantum, inquit, à cunctis ſilentium præbetur, vt præter illum qui pſalmum decantat, nullus hominum penitus adeſſe credatur. Non ſputum emittitur, non excreatio obſtrepit, non tuſſis interſonat, non oſcitatio ſomnolenta diſſutis malis & hiantibus trahitur, nulli etiam gemitus, nulla ſuſpiria aſtantes impeditura promuntur.

Bonauen. part. 2. cap. 9.
Caſſ. lib. 2. cap. 10.

§. III.

Ceremoniæ quid ſint, & quæ huius nominis origo. Earum efficacia, & vtilitas ad diuinum cultum. Veræ à falſis, & ſuperſtitioſis diſcernendæ. Exteriores ceremonias ſine interno ſpiritu parum prodeſſe.

1 IN publicè perſoluendis diuinis officijs omnes Eccleſiaſticæ ceremoniæ ad amuſſim ſeruari debent, in his enim exterior diſciplina potiſſimum ſita eſt. Sunt autem ceremoniæ, ſi propriè loqui velimus, ritus ſancti in ſacrificijs, & diuinis officijs ad Dei cultum adhibiti: ſed migrauit vocabulum in vſus etiam profanos; nam cum homines inſtituiſſent ſibi inuicem inclinare, genua flectere, manus oſculari; hæ & aliæ honoris exhibitiones, cum proprio nomine carerent, cœptæ ſunt etiam ceremoniæ dici. A nomine *Cerus*, quod veteri lingua ſanctum ſignificat, dictas ceremonias exiſtimat Feſtus, vt à ſanctus ſanctimonia. Auguſtinus à carendo dici putat, quaſi carimonias, eo quod obſeruantes careant his rebus, à quibus abſtinent. Idem alij tradiderunt apud Gellium, & Macrobium, quod res ſanctæ remotæ ac ſepoſitæ à nobis ſint. Quidam ab oppido Cere deriuant: nam vrbe à Gallis capta virgines Veſtales, ſacerdotes, & ſimulachra Deorum agente L. Albino, vt Liuius ſcribit, vel L. Aluanco, vt placet Valerio Maximo, in id oppidum plauſtro perducta ſunt, in cuius rei memoriam omni diuino cultui ceremoniarum nomen

Aug. li. 2. retract. cap. 37.
Gell. lib. 4. c. 9.
Macr. l. 3. Sat. c. 3.
Liuius l. 5. dec. 1.
Val. Max. lib. 1.

men enatum eſt. Alij à Cerere deducunt quaſi Cereris munia, quod ſacra Cerealia omnium ſanctiſſima, & antiquiſſima ſint habita. Nonnulli à verbo Hebraico *Cherem* quod ſignificat deuouere, conſecrare Deo, & à communi vſu ſeparare. Alij denique à verbo Græco χαίρειν, quod ſalutis ſint cauſa, vel ad ſalutem ſpectent. Græci ceremonias τελετὰς vocant: eſt autē τελετὴ apud Suidam ſacrificium plenum maximis myſterijs. In veteri teſtamento multæ erant ceremoniæ à Domino inſtitutæ, ſed facta per Ieſum Chriſtum gratia & veritate, ceſſauit earum obligatio. Aſſerit Auguſtinus nullam eſſe Religionem ſiue veram, ſiue falſam, quæ ſine ceremonijs ſubſiſtere poſſit. *Aug. lib. 19. contra Fauſtum. c. 16.* Ideò apud antiquos nihil aliud erat eſſe Theologū, quam ſcire quæ Numina quibus ceremonijs colerentur, vt ex Platone colligitur. *Plat. de Regno.* Licet enim ipſæ ceremoniæ nullam ſecundum ſe perfectionem, nullam contineant ſanctitatem: ſunt tamen actus externi religionis, quibus quaſi ſignis excitatur animus ad rerum ſacrarum venerationem, mens ad ſuperna eleuatur, nutritur pietas, fouetur charitas, creſcit fides, deuotio roboratur, inſtruuntur ſimpliciores, Dei cultus ornatur, conſeruatur religio, & veri fideles à pſeudochriſtianis, & eterodoxis diſcernuntur. Chriſtus ipſe vix aliquod illuſtre miraculum patrauit, in quo ceremonias non adhibuerit: nam lutum fecit ex ſputo, & liniuit oculos cæci nati: extendens manum tetigit leproſum, & mundauit eum: digito ſcribebat in terra: exſpuens, & ſuſpiciens in cœlum aures aperuit ſurdi, & linguæ vinculum diſſoluit. Axioma Zoroaſtris eſt ſacris ceremonijs animam ad Deum reduci: *Zoroaſt. initio Magic. oraculorū.* ſunt enim iſtæ, vt Pſellus, & Pletho in ſcholijs docent, manuductrices ad ſupernas illuminationes, & vnionem cum Deo. Porrò Chaldæi ſapiētes exiſtimarunt non aliter poſſe nos ad Deum reduci, niſi animæ vehiculum materialibus ceremonijs aptū reddamus, atque firmemus: his enim luſtratur anima, & agilior redditur ad aſcenſum. Apud Ethnicos Numam Pompiliū octo libros ceremoniarum ſcripſiſſe ad religionem pertinentium refert Dionyſius Halicarnaſſæus. *Dion. Halic. Ro. antiq. lib. 2.* Iulianum quoque Apoſtatam in templis idolorum noſtris conſimiles ritus, & precationum alternatim canendarum formam inſtituiſſe ſcribunt Nicephorus, & Nazianzenus. *Niceph. lib. 10. cap. 21.* *Nazian. orat. 1. in Iulianum.* Narrat item Baronius Valentem Imperatorem Arianū viſis in templo ſacris ceremonijs maximam erga *Baro. an. 370. n. 46*

res

res Catholicorum reuerentiam concepiſſe. Tanta eſt earum vis, & efficacia.

2 Fruſtra Sectarij, atq; irrito prorſus conatu in illis euertendis laborãt. Dicunt enim ad Idololatras nos accedere, quod quædam ceremoniæ reperiantur, quæ nobis & illis communes ſunt. Nam vt è multis pauca ſeligam, in ſacris veſte candida vtimur, vſi ſunt & Gentiles teſtibus Valerio Maximo, & Philoſtrato Lemnio. Primitias offerri ſolitas Dijs gentium, vt & olim vero Deo auctor eſt Cenſorinus. Offerre decimas, & vota etiam apud Ethnicos obſeruatum ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus. Non licuiſſe Pontifici quempiam occidere Suetonius in Tito aſſerit, ſicut nec Sacerdotibus veri cultus. Luſtralem aquam, aſperſionem ſepulchrorum, cereorum, & lampadarum vſum, & alia multa, quę nobis in vſu ſunt, inter Gentes viguiſſe priſci ſcriptores commemorant. Sed hæc omnia iam pridem queſtus eſt Tertullianus ex lege diuina in ſuperſtitionis cultum, agente diabolo, fuiſſe transfuſa: præterquam quod multas gentium ſuperſtitiones ad cultum veri Dei à ſãctis Patribus laudabiliter translatas Gregorius Nyſſenus, & Theodoretus oſtendunt. At omiſſis hæreticis, qui omnes ceremonias tollere conantur, contrarius aliorum error perſtringendus eſt, qui declinantes in ſuperſtitionẽ nimio cultu onerant religionem. Horum mores graphicè pingit, vt ſolet, in Ethicis characteribus Theophraſtus. Superſtitioſus, inquit, is eſt, qui elotis manibus, & aqua luſtrali aſpertus è templo, folium lauri ore prehenſum tenens integrum diem ita ambulet. Si viam eo ambulante muſtela tranſcurrerit, non ante progreditur, quam alius prior tranſierit, aut ipſe tres lapides trans viam miſerit. Serpentes ſi viderit in ædibus, ſacellum eo loco extruet. Lapides vnctos qui ſunt in triuijs ſolet oleo ex ampulla perfundere: nec prius diſcedere, quam poſito genu eos fuerit veneratus. Solet etiam domum crebrò purificare, ſepulchrum nullum inſiſtere, ad defunctorum iuſta nullus accedere, neque item ad vllam vnquam puerperam. Inſomnium porrò ſi viderit, pergere illicò ad diuinos, ad augures, ſuſcitaturus cui Deo, cui Deæ vota ſint facienda. Hæc & alia Theophraſtus de ſuperſtitioſis infidelibus, quos in Euangelica luce nonnulli turpius errantes imitantur.

Valer. Max. lib. 1.
Philoſtr. lib. 2.
Cenſor. cap. 1.
Dionyſ. Halic. l. 1.
Tertull. de Præſc. cap. 40.
Greg. Nyſſ. in vita Thaumaturgi.
Theodor. lib. 8. de Cur. Græc. affect.

3 Caueant autem Eccleſiaſtici, caueant animarum Paſtores, ne Chriſtianæ plebis ignorantiam ipſimet foueant, ne fiat

ſicut

ſicut populus, ita & Sacerdos. Semper ignarum vulgus procliue fuit ad ſuperſtitionem, plus in vanis quibuſdam ineptijs, quam in vera pietate confidens. Sed prudentis Sacerdotis munus eſt docere populum, vt ceremonias quidem a maioribus noſtris ſanctè inſtitutas accuratè custodiant; ſuſpectas autem nouitates, & tumultuarias hominum adinuentiones radicitus amputent, & euellant. In ipſis verò exterioribus obſeruantijs ſitam non eſſe pietatem, & religionem animaduertant. Quidam enim Religioſi externis functionibus diligentiſſimè adimpletis, quaſi iam ſalua ſint omnia, magnam de ſeipſis ſanctitatis opinionem concipiunt; cum tamen adhuc à vera perfectione longiſſimè diſtent, Chriſti Domini maledicto tanquam probroſæ arbores proximi, ni poſt frondes, & flores expectatos etiam in maturitate autumni fructus parturiant. Hominem intuere, ait Bernardus vanam iſtorum religionem deſcribens, qui ſolas manus ad opera mandatorũ mouet corde penitus arido, ductus conſuetudine quadam, planè quaſi vitula Ephraim docta diligere trituram. Exteriorum quæ ad modicum valent, nec vnum iota præterit, ſed camelum glutit, dum culicem liquat. In corde enim ſeruus eſt propriæ voluntatis, cultor auaritiæ, gloriæ cupidus, ambitionis amator, aut hæc omnia, aut ſingula quæque intus vitia fouens, & mentitur iniquitas ſibi; ſed Deus non irridetur. Videas enim interdum ſic palliatum hominem, vt ſeducat etiam ſemetipſum penitus non attendens vermem, qui interiora depaſcitur. Manet enim ſuperficies, & ſalua ſibi omnia arbitratur. Comederunt alieni robur eius, & ignorauit. Dicit quia diues ſum, & nullius egeo: cum ſit pauper, & miſer, & miſerabilis. Nam & inuenta occaſione ebullire ſaniem, quæ latebat in vlcere, & exciſam non extirpatam arborem in Syluã, pullulare videas denſiorem. Quod periculum ſi volumus declinare ſecurim ponamus neceſſe eſt ad radices arborum, non ad ramos. Non ſola inueniatur in nobis exercitatio corporalis ad modicum valens, ſed inueniatur vtilis ad omnia pietas, & exercitium ſpirituale. Hæc doctor mellifluus; qui non dicit externum cultum nõ eſſe omnino inueniendum in nobis, ſed cum interno coniunctum, ſicut ſcriptum eſt, *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum*. Et *ſi orem lingua, ſpiritus meus* (hoc eſt vox mea ſpiritu vitali & vocali prolata)

Bernar. ſer. 2. de Aſſumpt.

Pſal. 83.
1. Cor. 14. 14.

orat, mens autem mea ſine fructu eſt. Quid ergo? orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente.

§. IIII.

De attentione. Eam triplicem eſſe ad verba, ad ſenſum verborum, ad finem qui Deus eſt. Quæ & quanta harum attentionum vis, & neceſſitas. De eo qui rapitur extra ſe dum pſallit. Controuerſiæ quædam tractantur, & ſoluuntur.

1. ECcleſiaſtica hymnodia, tametſi ſecundum ſe opus ſit excellentiſſimum, ſi neceſſarijs tamen conditionibus careat, nequaquam altiſſimo Deo placere poterit, qui modum operis magis attendit, quam opus ipſum. *Iuſtè*, inquit, *quod iuſtum eſt perſequeris*. è qua doctrina illud Gerſonis pronunciatum à viris ſpiritualibus prouerbialiter vſurpatum
Deut. 1. 16. 20. prodijt, Deum ſcilicet eſſe non verborum, ſed aduerbiorum remuneratorem: hoc eſt Dominum non tam reſpicere ad actionis bonę ſubſtantiam, quam ad modum, & circumſtantias, quas Grammatici ſolent aduerbialibus terminis explicare. Sunt autem tres conditiones neceſſarię, ne oratio noſtra fiat nobis in peccatum: nimirum vt reuerenter, vt attentè, vt deuotè pſallamus. Et de reuerentia quidem, ac ceremonijs, quæ ad vires pertinent ſenſitiuas, iam dictum eſt, nunc tractandum de attentione, vt dum pſallimus, id verſetur in corde quod ore profertur, & cum Deo loquentes tantam ſaltem attentionem adhibeamus, quantam cum huius mundi principibus de rebus terrenis tractantes adhibere ſolemus. Alioquin ſugillabit nos prophetica obiurgatione Saluator noſter dicens, *Hypocritæ benè de nobis prophetauit Iſaias, populus*
Matth. 15. 7. *hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Scitè Proſper Aquitanicus:

Laus vera in Dominum depromitur ore precantis,
Proſp. epiſt. 6. *Si quæ voce fluunt intima cordis habent.*

Magna ſunt arma preces, inquit Chryſoſtomus, dummodò ſobrij, & vndequaque mente noſtra collecti Dominum adea-

camus, totique nitamur ita loqui, vt non ſolum verba, ſed etiam mens verborum comes ad Deum accedat. Et quæ ſegnitia eſt, vt ſanctus loquitur Cyprianus alienari & rapi ineptis cogitationibus cum Dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cum te ipſe non audias! Vis eſſe Deum memorem tui cum rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis! Pſalmodia, ait Laurentius, eſt quædam Dei ad hominem, atque hominis ad Deum dulcis, læta, & familiaris allocutio. Ideo indignum eſt, vt quamdiu anima cum Deo ſermocinatur, aliò ſe diuertat. Intendere debet omnino illi, qui intendit ſibi: & omnia verba ſacri carminis ſuſpenſa debet audire mente, tanquam ſiipſi ſoli eſſent prolata. Quod autem voce clamat, concordet ſenſu, ſeſeque coaptet intellectui Scripturarum. Nihil verò de ijs quæ foris ſunt illo beato tempore cogitet, nihil appetat; ſed ſola ei ſufficiat præſentia Redemptoris. Nam negligentes orationes vt rectè dictum eſt à Smaragdo Abbate, nec ab homine poſſunt impetrare quod volunt. Oaratio autem, teſte Guilelmo Aluerno in ſua diuina Rhetorica velut quidam nuntius eſt qui ad Deum mittitur, ad ipſum intrat, nec diſcedet, donec aſpexerit Altiſſimus. Sed ſatius eſt videre quot ſint gradus attentionis quæ neceſſitas, quæ adiumenta.

Chryſ. hom. 50. in Geneſ.

Cypr. de orat.

Iuſtinian. de diſc. mon. conu. c. 17.

Smarag. in diadem. Monach. c. 1.

Aluer. diu Rhet. cap. 38.

2. Diuus Thomas, eiuſque ſynchronus & amicus D. Bonauentura tres modos attentionis diſtinguunt. Prima attentio in materiali verborum pronunciatione conſiſtit, quando quis attendit vt integrè, & rectè, ac ſine errore cantet legat, pſallat. Altera in ſenſu literali verborum ſita eſt, cum quis obſeruat eorum quæ recitantur ſignificationem. Tertia circa myſticum ſenſum verborum, vt Seraphicus Doctor explicat, aut circa finem orationis qui eſt Deus, vel circa rem pro qua oratur ad mentem Doctoris Angelici verſatur. Prima omnium infima ſimplicioribus competit, qui latinum idioma, non intelligunt. Secunda ad doctiores, & Theologos ſpectat, Tertia ad Religioſos pertinet, qui affectui maximè inſiſtunt. licet doctrina, & literis careant. Prima dicitur materialis. ſecunda formalis, tertia finalis. Per primam attenditur ad verba, per ſecundam ad ſenſum, per tertiam ad affectum. Porrò hi modi attendendi non æqualiter obligant recitantes. Suppono autem aliquam attentionem ſaltem virtualem ad

Thom. 2. 2. qu. 83. art. 13

Bonau. l. 7. de proceſ. relig. c. 3.

orationis integritatem requiri: quo poſito certum eſt in primis quamcumque ex tribus ſupraſcriptis attentionibus ad orationis vocalis integritatem ſufficere ; eſt enim quælibet actus humanus, & verum ſignum diuini cultus. Verum ad vitandam culpam primus attentionis modus quandoque non ſufficit : ille enim qui maioris intelligentiæ omnino incapax ad ſola verba ſuperficialiter attendit, non peccat, cum peccatum eſſe non poſſit, niſi ſit voluntarium. At vir doctus, qui verbalem duntaxat obſeruans attentionem alias altiores voluntarijs diſtractionibus impedit, & negligit, peccat proculdubiò ob grauem Dei irreuerentiam, ſacrique canonis tranſgreſſionem, quo Innocentius Papa diſtrictè præcipit in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, omnes ſtudioſè celebrent, ac deuotè. Accedit quod non omnes effectus orationis conſequi orantes poſſunt, quacunque adhibita attentione : effectus enim ſunt quatuor, impetratio, meritum, ſatisfactio, & ſpiritualis animæ refectio. Ad impetrationem & ſatisfactionem ſufficit primus modus cum virtuali propoſito attendendi pro cuiuſque viribus & ingenio : nam ex ipſo opere pœnali creſcit per ſe ſatisfactio ; nec ad impetrationem aliquem actum exigit Deus qui vires hominum excedat, orare autem ſine diſtractione nullus mortalium poteſt : tum fieri nequit vt ad altiores ſenſus indocti homines eleuentur. Meritum verò cum formaliter ac propriè totum ſit in interiori actu, cenſent communiter Theologi ceſſante interna & actuali intentione, ipſius quoque augmentum ceſſare. Postremus denique effectus ſpiritualis refectionis tertium, vel ſecundum attentionis modum requirit cum *actuali* ſpiritus aduertentia, quæ res adeò certa eſt, vt nulla indigeat probatione.

C. Dolentes de celebr. miſſar.

3 De hac pſallentium mentali dulcedine loquitur dulciſſimus Bernardus in ea ſententia, quam ſupra quoque commemorauimus. Cibus in ore, pſalmus in corde ſapit. Tantum illum terere non negligat fidelis & prudens anima quibuſdam dentibus intelligentiæ ſuæ, ne ſi fortè integrum glutiat & non manſum, fruſtretur palatum ſapore deſiderabili, & dulciori ſuper mel & fauum. Offeramus cum Apoſtolis in cœleſti conuiuio, & in dominica menſa fauum mellis. Mel in cera, deuotio in littera eſt. Alioquin littera occidit, ſi

Bern. ſer. 7. in Cant.

ſi abſque ſpiritus condimento glutieris. Si autem cum Apoſtolo pſallas ſpiritu, pſallas & mente, cognoſces & tu de illius veritate ſermonis, quem dixit Ieſus, *Verba quæ loquutus ſum vobis ſpiritus, & vita ſunt*. Hanc magiſtri doctrinam pari ſtylo, & ſpiritu ſequitur Guerricus noſter Abbas Igniacenſis. *Beati* planè, ait, *qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Mirabilia teſtimonia tua Domine, ideò ſcrutata eſt ea anima mea.* Scrutinio quidem opus eſt non ſolùm, vt eruantur myſtica, ſed etiam vt ſugantur moralia. Ideòq; vos qui perambulatis hortos ſcripturarum, nolite negligenter, & otioſè tranſuolare, ſed ſcrutantes ſingula velut apes ſedulæ mel de floribus, ſpiritum de ſermonibus colligite. *Spiritus enim meus*, inquit Ieſus, *ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel, & fauum*. Ita probantes quid ſapiat manna abſconditum eructabitis illud Dauidicum. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo*. Ab his hortis in alios, vbi requies ſecretior, & voluptas beatior, & ſpecies mirabilior, ſponſus ni fallor vos introducet, cum intentos laudibus ſuis in voce exultationis, & confeſſionis rapit in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei, lucem ſcilicet inacceſſibilem, vbi habitat, vbi paſcit, vbi cubat in meridie. Si enim deuotio pſallentium habet aliquid de illa pia curioſitate quærentium, *Rabbi vbi habitas?* puto quia merentur audire, *Venite, & videte. Venerunt*, inquit, *& viderunt, & apud eum manſerunt die illa*. Ceterum de hac manſione apud dilectum, ad quam nonnunquam introducuntur, qui hoc tertio attentionis genere vti ſolent, grauiſſima extat Theologorum diſputatio. An attentio interior vocalem orationem impediat, ita vt ille, qui pſallendo extra ſe rapitur per altiſſimam contemplationem, officij recitandi præcepto non ſatisfaciat.

Guerric. ſerm. de pſalmodia.

4 Contingere ſolet aliquando non mihi, aut mei ſimilibus, ſed ijs, qui norunt educere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo, vt dum myſticæ Pſalmorum intelligentiæ, vel diuinis myſterijs contemplandis inter pſallẽdum diligentius inſiſtunt, extra ſe rapiantur, eleuatis in altum ſuperioribus potentijs. Amor enim ecſtaſim facit, & rapit ad amatum. In hoc raptu conſtituta anima in abyſſo quadam lucis, & ardoris auocatur ab exterioribus, ita vt actus inferiorum potentiarum, vel ceſſent, & impediantur omnino, vel

ſuſpen-

ſuſpendantur, & debilitentur. Hæc talis anima ad tantam ſublimitatem ſingulariter producta, debetnè huiuſmodi ſuſpenſionem impedire, vt vocaliter poſſit orare; an ceſſat tunc recitandi obligatio, vel poſtea ad ſe reuerſa Eccleſiæ præcepto ſatisfaciet? Sed quid ſi raptus vltra tempus perſoluendi officij duraret? In ſolutione harum difficultatum poſſem diutius immorari ob varios, & diſſidentes Theologorum opiniones. Sed omiſſis controuerſijs ſatius exiſtimo, quid mihi probabilius videatur breuiter indicare. Dico igitur primò, quod ſi mentis ſuſpenſio vſum vocis impediat, non impletur præceptum; ſed tenetur poſtea, qui talem raptum paſſus eſt, officium ſuum recitare: nec enim tollit obligationem præcepti ſingularis impulſus Spiritus ſancti. Si verò mentis exceſſus linguæ vſum non tollat, ſentio illum, qui ſenſui ſpirituali ita attendit, vt verba non conſideret, verè orare vocaliter, & Eccleſiæ præcepto ſatisfacere, dummodò verba ipſa integrè, & ſine errore pronunciet. Nam quid præcipit Eccleſia, niſi vt oremus, & laudemus Deum? Oratio autem quid eſt, niſi aſcenſio mentis in Deum? Ergo qui mente eleuatur in Deum, veriſſimè orat, licet attentionem reflexam ad verba non habeat. Nullus vnquam doctor tam rigidus exactor fuit, vt actualem ad verba attentionem neceſſariam ad orationis integritatem exiſtimaret: Ergo ſi prima intentio integra verba proferendi, & vocaliter laudandi Deum nunquam voluntariè interrupta virtualiter durat, quis neget hanc veram eſſe orationem, Deoque gratiſſimam, qui non vocis clamorem, ſed amorem reſpicit cordis? Dico tamen ſecundò, quod ſi tempus nõ ſupereſſet ad perſoluendũ officium, idque orans præuideret ita futurum, tantam animi ſuſpenſionẽ impedire teneretur, ne preces horarias omitteret, alioquin nõ excuſaretur à culpa, ſi priuatos affectus eccleſiaſticę ſãctioni præferret: niſi fortè ſuſpenſio, vel raptus tãto impetu fieret, vt vſum tolleret libertatis, quod fieri poſſe Theologi, Scholaſtici cum Myſticis aſſeuerant: tunc enim in omiſſione officij inuoluntaria peccatũ non eſſet, vt per ſe conſtat. Differunt de hac re Sancta Catharina Senenſis in Dialogo cap. 67. Dionyſius Cattuſianus in tractatu de diſcernendis ſpiritibus, articulo 23 citatus à Conſaluo Duranto Epiſcopo capite tertio libri de viſionibus, quem præmiſit Reuelationibus Sanctæ Brigittæ. Gabriel Biel in Canonem Miſſæ le-

ctione

ctione 62. vbi multa de hac materia, & alij Recentiores.

5 Hæc verò doctrina ex parte diſplicet Ioanni Gerſoni, quem ſequuntur quidam Neoterici, diſplicet etiam Gabrieli loco citato. Iſti enim ſentiunt nullo pacto licere pſallentibus talem meditationem admittere, quæ nec pertineat ad verba, nec in eis fundetur, aut quæ ipſorum verborum ſubmoueat cogitationem. Ratio eſt, inquiunt, quia non attendens ad verbalem prolationem, dum recitat, mentaliter tantum orat: quis enim aſſerat externam illam actionem eſſe humanã, cum careat omni aduertentia? At Eccleſia publicam orationem iubet eſſe vocalem, vt toti populo, pro quo profertur, innoteſcat: Ergo non obedit Eccleſiæ, qui voluntarijs contemplationibus orationis peruertit integritatem. Sic illi argumentantur. Sed vt veritas noſtræ aſſertionis inconcuſſa permaneat, id quod aſſumunt ad probationem, actum ſcilicet illum non eſſe humanum, omnino negandum eſt. Quoties enim in principio actionis actus voluntatis elicitur, quo quis vocaliter orare, atque integra verba proferre decernit, totus recitationis actus qui ſequitur liber, voluntarius, ac proinde humanus dici debet, quamuis deſit actualis attentio ad verba. Quod ſi actualis, ac nunquam interrupta attentio requireretur, profectò non ſaluaretur omnis caro, cum ob cordis humani inſtabilitatem, vix integram orationem dominicam liceat ſine diſtractione proferre. Nec obſtat D. Bernardus. Hoc enim ad confirmandam Gerſonis ſententiam quidam vtuntur, & locus quem obijciunt hic eſt. Nihil aliud dum pſallitis, quam quod pſallitis cogitetis. Nec ſolas dico vitandas cogitationes vanas, & otioſas: vitandæ ſunt & illæ, illa dumtaxat hora, & illo loco, quas officiales fratres pro communi neceſſitate quaſi neceſſariò frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profectò recipere tunc conſuluerim, quæ fortè paulò ante in clauſtro ſedentes, in codicibus legeratis, qualia etiam nunc me viua voce differente ex hoc auditorio Spiritus Sancti recentia reportatis. Salubria ſunt, ſed minimè illa ſalubriter inter pſallendum reuoluitis. Spiritus enim Sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud quam debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Hæc illi à Bernardo, ſed malo omine ſuæ opinionis. Iſtinc enim euidentiſſima ratione conficitur, eas tantum cogitationes tempore pſalmodiæ abijciendas,

quæ

Gerſon. 3 parte tract. de orat. circa finem.

Bernard. ſerm. 47 in Cant.

quæ licet bonæ ſint, nullo tamen pacto ad orationem pertinent: quales ſunt curæ temporales, ſcientificæ ſpeculationes, & alia eiuſdem generis. Secus verò eſt, cum meditatio practica ad pios erga Deum affectus excitandos ordinatur: nam hic orationis finis eſt, hoc munus primarium, hæc vtilis exercitatio, aduerſus quam non ſcribit Bernardus. Moneo tamen conſultius fore verborum ſenſui inſiſtere, quam temerè per alta cœlorum volare, ne audax, & inconſultum facinus celeri ruina caſtigetur, & temerarius maieſtatis ſcrutator opprimatur à gloria. Quis enim audeat ad montem aſcendere, niſi ſolus Moſes? Quis amatoria cum Deo miſcere colloquia, niſi cor purum, conſcientia bona, fides non ficta? Talem animam, cui viuere Chriſtus ſit, & mori lucrum, non iudico indignā ſublimiori ad Deum acceſſu. Mihi autem bonum eſt ponere in Domino Deo ſpem meam, & recogitare dies meos in amaritudine animæ meæ. Sic per infimos ſcalæ gradus peruenitur ad culmen: & per materialem, ac formalem attentionem ad finalem, quæ perfectiſſima eſt, paratur aſcenſus, de qua Heſychius Presbyter. Attentio, inquit, eſt continua cordis requies ab omnibus cogitationibus libera. Hæc quidem communiter de attentione. Eam verò plurimum iuuant illæ præparationes, quas officiorum recitationi præmittendas eſſe docuimus ſupra. Tum ſatagendum eſt, vt quæ ipſam attentionem impediunt, ſtudioſè euitemus: ne videlicet euagationibus data opera occaſionem præbeamus, vel nimia oculorum licentia, vel præcipiti pſalmorum pronunciatione, vel tardo ad chorum acceſſu, vel immodeſta riſus petulantia, vel ſtulta, ac puerili loquacitate. Sunt igitur duo ſingularia attentionis adiumenta, ante orationem præparare animam ſuam, & in ipſa oratione omnem euagationis occaſionem euitare. Sed de euagationibus, & earum cauſis, atque remedijs ſeorſim tractandum eſt.

Heſych. cent. 1. de Temperantia

§. V.

§. V.

Multis euagationibus humanam mentem ſubiectam eſſe. Omnes euagationes è ſeptem fontibus oriri: à curis, & ſolicitudinibus, à magna negotiorum mole, ab otio, à ſuperfluis colloquijs, ab animi perturbationibus, à ſenſuum exteriorum libertate, & ab inſtabilitate imaginationis.

1 NOrunt omnes, qui orant quantis euagationibus ſubiectæ ſit mens humana non volens, quantas patiatur vel inuita difficultates, & ne putes ad puſillos duntaxat, & imbecilles in ſpiritu hoc vitium pertinere, audi magnum ſanctitatis faſtigium, audi eximium Dei cultorem Auguſtinum. Verè dicam, ait, tanquam homo in hominibus, & ex hominibus: attendat quiſque, & videat, quanta agantur in corde humano, quemadmodum ipſæ plerumque orationes impediantur vanis cogitationibus, ita vt vix ſtet cor ad Deum ſuum, & vult ſe tenere, vt ſtet, & quodammodo fugit à ſe, nec inuenit cancellos, quibus ſe includat, aut obices quoſdam, quibus retineat auolationes ſuas, & vagos quoſdam motus, & ſtet iucundari à Deo ſuo. Vix eſt vt occurrat ſtabilis oratio inter multas orationes. Diceret vnuſquiſque ſibi contingere, & alteri non contingere, niſi inueniremus in ſcripturis Dei Dauid orantem, & dicentem, *Quoniam inuenit Domine cor meum, vt orarem ad te.* Inuenire ſe dixit cor ſuum, quaſi ſoleret ab eo fugere, & ille ſequi quaſi fugitiuũ, & non poſſe comprehendere, & clamare ad Dominum, Quoniam *cor meum dereliquit me.* Clamat quidem Dominus per Prophetam, *Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis*: & alibi, *omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ab ipſo vita procedit.* Ego verò viciſſim cum Pſalmiſta clamabo, *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis*: quia niſi Dominus cuſtodierit nos, fruſtra nos ipſi ad noſtri cuſtodiam vigilamus. Sunt autem euagationum variæ origines, varij fontes, & riuuli mare magnum, & ſpa-

Auguſt. in pſalm. 75.

2. Reg. 7.27.

Iſai. 1.16.

Prou. 4.23.

Pſalm. 50.

& ſpatioſũ continua acceſsione cõponẽtes, in quo reptilia perambulãt, quorũ non eſt numerus, animalia puſilla cũ magnis.

2 Primus fons è curis, & ſolicitudinibus oritur. Nimia enim anxietas ad res, ſtudia, & occupationes externas, cum quis incipit orare, illicò ſuggerit expedienda negotia, componendas lites, fruges comparandas, conſcribendas epiſtolas, pecuniam exigendam, curandam ſupellectilem, & alia eiuſdem generis infinita. His curis maximè exęſtuant, qui voluntatem ſuam diuinæ non conformant, nec ſatis in eo confidũt omnem ſolicitudinem proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de nobis. Chriſtus Ieſus apud Matthæum ſuperfluam temporalium curam multis argumentis prohibet, tandemque concludit: *Nolite ergò ſoliciti eſſe dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis.* Idem ingerens Apoſtolus, *Nihil*, inquit, *ſoliciti ſitis, ſed in omni oratione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deũ, Dominus propè eſt.* Olim Iſraëlitis præceperat Deus, vt ter in anno orationis cauſa Sanctuarium adirent, & ne ſolicitudo rei familiaris eos ab oratione diuerteret, omnem ſecuritatẽ tempore abſentiæ promiſit dicens, *Nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu Domini Dei tui ter in anno.* Rectè S. Nilus: Non poteris orare purè rebus, ac negotijs terrenis implicatus, & aſsiduis curis onuſtus, quia oratio eſt depoſitio cogitationum. Quod autem diuitiæ, & mundi facultates diſtrahant cor, mentemque perturbent, & anxiam reddant, his verſibus eleganter ediſserit venuſtiſsimus Poëta Cornelius Gallus.

Matth. 6. 31. — Philip. 4. 6. — Exod. 34. 24. — Nilus de orat. c. 65

Quid mihi diuitiæ, quarum ſi demeris vſum,
Quamuis largus opum, ſemper egenus ero?
Imò etiam pœna eſt partis incumbere rebus,
Quas cum poſſideas, eſt violare nefas.
Non aliter ſitiens vicinas Tantalus vndas
Captat, & appoſitis abſtinet ora cibis.
Efficior cuſtos rerum magis ipſe mearum,
Conſeruans alij, quæ periere mihi.
Sicut in auricomis pendentia plurimus hoſtis
Peruigil obſeruat non ſua poma draco.
Hinc me ſollicitum torquent ſuper omnia curæ,
Hinc requies animo non datur vlla meo.

3 Alte

3 Altera diſtractionum origo priori ſimilis eſt, magna ſcilicet negotiorum moles. Sunt enim quidam magni ardeliones, qui non niſi terram, & carnem ſapiunt, & quaſi gigantes ſub pondere negotiorum gementes, vel non orant omnino, vel tumultuaria celeritate ſuos pſalmos deglutientes corpore in templo, mente in foro ſunt, quibus illud profecto conuenit, quod ſcriptum eſt, ***labor labiorum ipſorum operiet eos.*** Hi tales ab hac voragine difficillimè emergent, niſi quotidie clament ad Dominum, ***Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam, infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia*** : Niſi inquam illud ſedulò cogitent, ***Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?*** aut cur turbamur erga plurima, quando vnum eſt neceſſarium? Mundus tranſit, & concupiſcentia eius, atque ita rebus tranſitorijs incumbendum eſt, ne beata æternitas amittatur. Pſ. 139. Pſ. 68. Matth. 16. 26.

4 Tertius è contrario fons otium eſt. Nam dum dormit agricola inimicus homo ſuperſeminat zizania, & viæ nihil operantium replentur ſpinis. Otioſitas mater nugarum eſt, nouerca virtutum, ſentina malorum, rubigo ſapientiæ, ſumma mentis malitia, viui hominis ſepultura. Proſiliunt ab hac peſte cum tædio ſpiritualium bonorum carnalia deſideria, dicente ſcriptura, ***Deſideria occidunt pigrum*** : quæ mala ſi verſemus in animo, cum à precibus vacamus, quando mens ad orationis ſtudium ſe poſtea erexerit, earum rerum imagines reuerberata patitur, vt benè notat Gregorius, quibus libenter prius otioſa premebatur. Prou. 21. 25. Greg. l. 10. mor. c. 11.

5 Quartus fons è ſuperfluis colloquijs, & vanis confabulationibus emanat. Quam rem venerabilis Beda præclarè ediſſerens ait: Multum iuuat orationis puritatem, ſi in omni loco vel tempore nos ab actibus temperemus illicitis, ſi ſemper ab otioſis ſermocinationibus auditum pariter caſtigemus, & linguam. Quæcunque enim ſæpius agere, loqui, vel audire ſolemus, eadem neceſſe eſt ſæpius ad animum quaſi ſolitam, propriamque recurrant ad ſedem, & ſicut volutabra ſues paluſtria, columbæ limpida ſolent frequentare fluenta, ita cogitationes immundæ impuram mentem perturbant, caſtam verò ſpirituales ſanctificant. Eleganter Poëta: Beda de templo Salomon. Corn. Galluſ.

Crimen amare iocos, crimen conuiuia, cantus,
O miſeri quorum gaudia crimen habent.

Nilus de orat. c. 66.

Iſaias Abb. orat. 18.

6 Quintum fontem longè, lateque diffuſum animi perturbationes parturiunt. Amor enim, ira, odium, & reliquæ affectiones rationis ſolem obumbrant, oculum mentis obcæcant, intelligentiæ lumen obſcurant, diſtrahunt animum, dilacerant cor, & deprimunt ſenſum multa cogitantem. Sicut ſol obſcuro nubium velamine circumſeptus lucis ſuæ radios non ſpargit, ita mens perturbationum caligine confuſa veræ lucis ſplendore nequit in oratione perfundi. Et ſicut non poteſt currere, ait S. Nilus, qui ligatus eſt, ita mens quæ perturbationibus ſeruit locum ſpiritualis orationis videre non poteſt: trahitur enim, & huc atque illuc à perturbatis cogitationibus agitatur. Si vis igitur puram offerre orationem, prius excute mentem tuam, vt ſanctiſſimus Abbas Iſaias docet, atque ita conſtitue, vt ſi dixeris, *Miſerere mei*, ipſe quoque precantis te miſerearis: ſi dixeris, *Ignoſce mihi*, tu item inimicis ignoſcas tuis: ſi dixeris, *Ne reminiſcaris delicta mea*, nec tu proximi tui delicta recorderis. Hæc niſi præſtiteris, fruſtra precaris.

Thren 3. 51.

Quintilian. declam. 2.

proper. lib. 4. eleg. 33.

7 Sextus fons è ſenſuum exteriorum libertate naſcitur, itemque ex vana, & puerili ſcurrilitate. Vulgaris parœmia eſt, *Incuſtoditum captat ouile lupus*, ita mentem non cuſtoditam per apertas ſenſuum feneſtras expugnat dæmon. Nullus autem ſenſus eſt, per quem citius intret mors, quam per oculos. *Oculus meus*, ait Propheta, *deprædatus eſt animam meam*: & quidam profanus, oculi ſunt tota noſtra luxuria; hi nos in omnia quotidie vitia præcipitant, mirantur, adamant, concupiſcunt. Rectè Propertius.

Qui videt is peccat, qui te non viderit ergo
Non cupiet, facti crimina lumen habet.

Cæſar. dial. 3. de ſide interrog. 140

Propterea Græci eodem modo pupillam, & virginem nominarunt Κόραι enim & virgines & pupillæ ſunt, vt populæ apud latinos. Atque huc reſpexit Demoſthenes apud Plutarchum initio opuſculi de vitioſo pudore, cum dixit impudentem ſcorta in oculis habere non virgines ſiue Κόραι. Ideò virgines, inquit Cæſarius, eſſe debent oculorum populæ, quæ idem cum virginibus nominis ornamentum ſortitæ ſunt. Ioannes quoque cognomento Ieiunator, cuius eſt homilia

quæ-

quædam Chryſoſtomo perperam attributa, Pupilla, ait, vocatur oculus, vt ſicut ille duabus palpebris velut in quodam conclaui clauſus eſt, ita & virgo permaneat. Nihil autem frequentius legitur apud Ethnicos ſcriptores, quam per oculos ad cor introire omnes improbas cupiditates. Elias locuturus cum Deo vultum ſuum operuit pallio, vt clauſis exterioribus oculis internum Dei lumen clarius poſſet intueri. Priſcorum item Patrum dictum ſolemne erat oportere orantem cæcum eſſe, & mutum, & ſurdum: vt nihil ſcilicet videat, loquatur, vel audiat, quod orationis ſtudium interrumpere poſſit.

Hom 21. ad pop. Anthioch.

Apu'eius lib. 10 Heliodor. lib. 3. Longus ſophiſta lib. 1. Pœmenic. Theophylact. Simocatta epiſt. 36. Ariſtenæt. lib. 1. ep. 10. Phoedrus fab 63. alij apud Gaſp. Barthium in notis ad Claudianum.

8 Septimus tandem fons à nobis ipſis etiam non volentibus, & plerumque reſiſtentibus erumpit, ex varia nimirum, & inſtabili vi imaginationis, quæ nunquam in eodem ſtatu permanens varijs diſcurſibus per infinita vagatur. Hanc ego ſoleo mulieri meretrici comparare, quæ in prouerbijs à Salomone deſcribitur *garrula, vaga, quietis impatiens, nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos inſidians*. Richardus Victorinus eam Balæ aſſimilat, quæ fuit ancilla Rachelis. Imaginatio, inquit, cum tanta importunitate in auribus cordis perſtrepit, quatenus eius clamorem ipſa Rachel vix, vel omnino cohibere non poſſit. Hinc eſt quod ſæpè dum pſallimus, vel oramus, phantaſias cogitationum, vel quaſlibet imagines rerum ab oculis cordis amouere volumus, nec valemus. Quoniam ergo huiuſmodi perſtrepentium, cogitationũ tumultus quotidie etiã inuiti patimur, quali vel quanta ſit Balæ garrulitas quotidiano experimento docemur. Quæcunque enim viſa vel audita quandoque, quæ ipſi geſſimus vel diximus, ad memoriam reuocat, & quæ ipſa iam enarrando explicauerat, eadem iterum, atque iterum replicare non ceſſat. Sic Richardus. Quis autem valeat innumeros imaginationis motus, quæ quiſque omni momento ſentit, explicare? omni enim mobili mobilior irrequieta pernicitate in varias partes diſtracta circumuoluitur: ducitur à vanitate in vanitatem, nunc cum mente concordans, mox ab illa reſiliens. Quidquid illi occurrit, ſiue bonum, ſiue malum, ſine differentia diſcretionis amplectitur, & quia ſpiritualia non curat, in amore terreſtrium occupatur. Omnia tranſcurrit, & circumuolat, & dicto citius nunc in cælos euolat, nunc in abyſſis eſt, nunc vltra oceanum pergit, nunc orientem, & occidentem perluſtrat. Variat re-

Prou. 7. 10.

Rich. l. de prep. animi ad cōtempl. p. 1. c. 6.

rum

rum imagines, fingit ſpecies, vices alternat, ædificat noua, deſtruit vetera, deſtructa reparat, innouat amiſſa, mutat;quadratã rotundis. Quam ridicula eius monſtruoſitas eſt? Nunc prælliantes milites repræſentat, nunc venatores tubicinantes; nũc fabros tractantes quæ ſua ſunt, nunc mercatores marinis vndis agitatos, nunc eoſdem vltramarinas merces diſtrahentes: mox res humanas peroſa ad beſtias, & portenta conuertitur. Humano corpori ceruicem iungit equinam, fabricat ſub vno capite multa corpora, & rurſus in vno corpore multa capita. Deſinit leo in draconem, ceruus in vitulum, miraque celeritate tam multas apparere facit formarum verietates, vt vel horæ momento quaſcumque Poetæ concinũt fabuloſas transformationes quaſi in tabella pictas exprimat, & proponat. Sic multigenis deformata illuſionibus de nihilo infinita componit & nobiliorem hominis partem ſtuta curioſitate ſeductam allicit, & perturbat.

9 Hi ſunt ferè omnes euagationũ fontes, quos oraturi obturare & obſtruere debent, ne creſcẽtes in immenſũ aquæ fluctuo ſum efficiant mare, quod nulla valeat arte pertranſiri. Vidit Ezechiel Propheta aquas deſcendẽtes in templũ, dicitq; Ezech. c. 47. ſe per eas traductum primò vſq; ad talos, deinde vſque ad genua, poſtea vſque ad renes, tandem intumuerunt aquæ in modum torrentis, qui non poteſt tranſuadari. Templum Dei ſumus nos, porrò aquæ euagationes ſunt, ſi eis in principio non obuiamus, væ nobis, quia impetuoſis vorticibus ſepultos dæmonibus tradent ſine vllo orationis fructu illudendos. Supraſcriptæ autem euagationes, vel ſunt voluntariæ, & culpabiles: vel, ſic diuina diſponente clementia, orantis mentem afficiunt, vt diſcamus non altum ſapere, ſed timere, ſicut ſcriptum eſt, *Bonum mihi quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas*: vel ſunt immiſſiones per Angelos malos, quibus hoſtili fraude decipimur: vel naturaliter animo ingeruntur ob naturæ noſtræ imbecillitatem ſine vlla culpa, & conſenſu.

Sed iam videamus quæ ſint earum remedia, & curationes.

§. VI.

§. VI.

Septem euagationum remedia ſigillatim enumerantur. Euagationes inuoluntarias nullum orationi detrimentum inferre.

1 PRimum euagationis remedium eſt, cum quis ſe diſtractum animaduertit, diuinæ præſentiæ memoriam innouare, ipſumque imaginari obiurgantem, & dicentem; Diſcede à me qui operaris iniquitatem, feſtiuitates tuas odiuit anima mea, factæ ſunt mihi moleſtæ. Vt quid cogitas malum in corde tuo? An ignoras quod ſe aufert ſpiritus à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu? Vir admirabiles Ioannes Climachus nil efficacius ad attentè orandum exiſtimat quam formam rei iudici aſtantis aſſumere. Si vnquam, ait, viſibili iudici obnoxius fuiſti, non tibi alia forma iam opus erit, quam imitari debeas, dum orationi inſiſtis. Quod ſi neque reus extitiſti, neque alios examinari perſpexiſti, vel ex infirmorum precibus, quas medicis cum ſecandi vel vrendi ſunt fundunt, huiuſmodi aliquid addiſce. Idem alibi, Memoria, inquit æterni ignis tecum ſingulis noctibus dormiat, tecumque euigilet, nec vnquam tempore pſalmodiæ dominabitur tibi negligentia. Conſidera quoque Dei patientiam in tuis diſtractionibus tolerandis, & caue ne eum amplius irrites, ſed dic ei cum Propheta, *Quoniam tu Domine ſuauis, & mitis es, & multa miſericordiæ, & verax: lætifica animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui.*

Clim. gr. 28. *Idem gr. 7.* *Pſ. 85.*

Alterum remediũ eſt duriori inuectiua ſeipſum arguere his vel huiuſmodi verbis, quibus in ſimili caſu S. Paphnutius vſus fuiſſe dicitur. Quid agis ò pretioſiſſima, & Deo digna anima, vt cœleſtibus relictis terrenis occuperis? Væ tibi miſeræ, quia ſub conſpectu Dei, & Angelorum ludibrium diaboli facta es fructum orationis amittens. Viderunt te hoſtes, & deriſerunt Sabbata tua, & plauſerunt ſuper te manibus ſuis. Cleanthes Aſſius adoleſcenti cuidam differens, cum

ſibi

Diog. Laertius lib. 7.

ſibi videretur parum attentus, rogauit an ſentiret : illo aſfirmante, cur igitur, inquit, ego non ſentio te ſentire? Sic Dæmones, cum nullum attentionis ſignum exterius vident, planè ſentiunt orantem non ſentire.

Tertium remedium præſeruatiuum eſt, ante ingreſſum templi vel oratorij omnem cogitationum extranearum ſarcinam depōnere, eo modò quo Gulielmus Abbas auctor libelli de Amore Dei inter opera Bernardi vtebatur. Intentiones, cogitationes, voluntates, affectiones, & omnia interiora mea venite, aſcendamus in montem vbi Dominus videt, & videtur. Curæ, ſolicitudines, anxietates, labores, pœnæ, ſeruitutes expectate me hic cum aſino corpore iſto, donec ego cum puero, ratio ſcilicet cum intelligentia vſque illuc properantes, poſtquam adorauerimus, reuertamur ad vos. Ad idem nos hortatur Eucherius Lugdunenſis ſermone in illud Euangelij, Oportet ſemper orare: Intraturus ædes ſacras foris primum depone graues curarum catenas, & abſoluto corde abſoluendus ingredere. S. Adelhardus Abbas vt narrat in eius vita Paſchaſius Ratbertus, cum ad diuinum intrabat officiū mox omnes cogitationes, & cauſas rerum temporalium ante oſtium reponebat, & ſecum totus ingrediebatur, vt totus Deo, ac ſibi adeſſet. Eodem remedio quidam Monachus apud Ioannem Climacum gradu quarto vtebatur.

Quartum ſignis quibuſdam externis conſtat, quæ phantaſiam excitant & errantem in viam reducunt: qualia ſunt carnem vnguibus ſtringere, digitos contorquere, pectus percutere, & dicere cum publicano *Deus propitius eſto mihi peccatori:* orare cum Ezechia *Domine vim patior reſponde pro me*, vel cum ſancta Iudith *Confirma me Deus in hac hora*. Iuuerit etiam ad lacrymas, & ſingultus interruptæ orationis vindices confugere. & fragilitatem ſuam ex vitiorum multitudine prodeuntem deflere, ob eamque cauſam ſe indignum attentione, & colloquio Dei iudicare: hæc enim humilitas expellit aduerſarium, & ſupernum accerſit auxilium.

Luc. 18. 13. Iſai 38. 14. Iudith 13. 9.

Quintum eſt certis punctis, obiectis, & meditationibus ad tertium attentionis modum pertinentibus mentem ad Deum iugiter eleuare: quæ quidem puncta ex vita, & paſſione Chriſti alijſque myſterijs fidei deſumi debent, de qua re agit diffuſè Ioannes Mauburnus in Roſeto exercitiorum ſpiritualium in Directorio horarum canonicarum. Sextum ex frequenti, &

ſæpius

ſæpius renouata actuali intentione procedit, vt ſi initio cuiuſque pſalmi, vel quoties ſitus corporis in choro mutatur, feruentius pſallere, & diligentius attendere proponamus.

2 Septimum tandem, atque efficaciſſimum remedium eſt ipſas quaſcunque inuoluntarias euagationes, quæ nolẽtibus, nihilque cooperantibus adueniunt, paruipendere, neque ob eas expellendas nimia ſolicitudine, quæ capitis dolorem pariat, laborare. Quid enim perturbaris, ſi cum ſis homo, id pateris, quod humanum eſt, quod fortiſſimi quique experti ſunt? Sed vereor, inquis, ne tam multæ euagationes immũdam reddant animam meam in conſpectu Dei. Sanè illic trepidas timore, vbi non eſt timor. Audi Principem Theologorum: In ſpiritu, & veritate orat, qui ex inſtinctu ſpiritus ad orandum accedit, etiamſi ex infirmitate mens poſtmodũ euagetur. Mens enim humana propter infirmitatem naturę diu ſtare in alto non poteſt, quia pondere infirmitatis deprimitur anima ad inferiora: Euagatio verò mentis, quæ fit præter propoſitum, orationis fructum non tollit. Audi Magnum Baſilium: Si debilitatus à peccato fixè nequis orare, quantumcunque potes te ipſum cohibeas, & Deus ignoſcit, eo quod non ex negligentia, ſed ex fragilitate non potes, vt oportet aſſiſtere coram eo. Audi denique ſcripturam: *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum: recordatus eſt, quoniam puluis ſumus.* Sed forſitan meritoria non erit talis oratio? Nihil minus. Nam vt concludit Doctor Angelicus, ad meritum non requiritur ex neceſſitate, quod attentio adſit orationi per totum, ſed vis primæ intentionis reddit totam orationem meritoriam: quamuis ad noui meriti incrementum actualis intentio ſit neceſſaria, vt ſupra oſtenſũ eſt. Ego autem amplius dico. Mentis diſtractio præter voluntatem orantis eueniens, non ſolùm orationis ſalutares effectus non tollit, imò plerumque ob continuam luctam, ob cognitionem, & depreſſionem ſui auget meritum, duplicat coronam. Beata Virgo Maria apud Bloſium in Monili ſpirituali S. Brigittæ dixiſſe fertur. Quacunque tentatione pulſeris inter orandum, perſiſte in bona voluntate, & conatu ſancto, ſicut commodè potes, quia deſiderium, & conatus tuus pius reputabitur pro effectu orationis. Etiamſi prauas, ac ſordidas cogitationes, quæ corditũo incidunt, eijcere non

Thom 2. 2. q 83. art.13.

Baſil. ſerm. de orando Deum.

Pſalm.102.

Bloſ. Monil. c 3.

poteris, tamen pro illo conatu coronam in cęlo recipies: ita tibi proderit illa moleſtia, modò non conſentias tentationi, & tibi diſpliceat, quod indecens eſt. Hæc de attentione, quæ ad intellectum pertinet, nunc voluntas deuotionis feruore excitanda eſt.

§. VII.

Quid ſit deuotio, qui eius effectus, & efficacia. Tum nouem documenta ingeruntur, ad eam comparandam, & conſeruandam.

1 DEuotionem à verbo *deuoueo* deduxere Latini, quod deſtinare, conſecrare, vel dedicare ſignificat. Virgilius, Quorum ſe deuouet aris. Priſcianus, Tibi deuoueo hoc opus. Suetonius in Cæſare; Deuotiſſimos ſibi milites reddidit. Legimus, & deuotorium carmen apud Liuium, & Macrobium, quale fuit illud Deciorum, qui ſe pro patria deuouerunt. Sed quocunque ſenſu hac olim voce vterentur Latini, iam ex vſu Chriſtianorum profano vocabulo ſanctitas, & venerario acceſſit, ſumiturque deuotio pro peculiari quadā propenſione animi ad Deum, & res diuinas. Auctor libri de ſpiritu, & anima inter opera Auguſtini, deuotio, inquit, eſt pius, & humilis affectus in Deum: humilis ex conſcientia infirmitatis propriæ, pius ex conſideratione diuinæ clementiæ. Affectus autem eſt ſpontanea quædam, ac dulcis ipſius animi in Deum inclinatio. D. Thomas verę ſapientię Antiſtes, Deuotio, ait, nihil aliud eſſe videtur, quam voluntas quædam, promptè ſe tradendi ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatū. Richardus Victorinus; Quid aliud eſt deuotio, niſi feruida mentis in Deum directio? Hæ deuotionis deſcriptiones muliercularum, hominumque ſimplicium conuincunt errorem, exiſtimantium in ſenſibili quadam dulcedine, & compunctione, ac teneritudine cordis veram conſiſtere deuotionem, cum, hæc omnia Doctor Angelicus inter effectus deuotionis enumeret; ipſa verò ſpecialis quidam actus ſit pertinens ad Religionem. Per deuotionem docet Seraphicus Doctor omne bonum in cor noſtrum immitti. Per hanc enim zelus iuſtitiæ accenditur, pietas compaſſionis infunditur, patientia roboratur, exemplum bonum conditur, diſcretio clarificatur.

De ſpiritu, & anima cap 5.

Th. 2. 2. q. 82. ar. 1

Rich. de erud. int. hom. lib. 2. c. 9

Bonau. de ſex alis Seraph. cap. vlt.

Hæc

Hæc eſt vnctio ſpiritus docens omnia, quæ expediunt ſaluti; hæc mentem illuminat, inflammat affectum, actiones ordinat ad virtutem, mores componit, firmat fidem, fiduciam erigit, accendit amorem, ad diuinam eleuat amicitiam, orationem impinguat, dat in aduerſis conſtantiam, in proſperis humilitatem, delet peccata, ſublimat merita, fugat dæmones, lætificat Angelos, ædificat proximos, inſtruit errantes. Arida eſt omnis religio, quæ aqua deuotionis non irrigatur: corruit omnis ſtructura bonorũ operum, ni hoc munimine fulciatur: huius olei pabulo deficiente fatuarum virginum lampades extinguuntur. Ergo deuotioni ſtudioſè incumbendum eſt, quæ cum difficilis acquiſitu ſit ob naturæ corruptionem, ob prauos habitus, & dęmonum peruicaciam, ſeligenda quædam adiumenta ſunt, quæ præſidio nobis ſint ad eam facilius comparandam, & tenacius poſſidendam.

2 Feruens autem, & efficax eiuſdem deuotionis deſiderium primo loco ſtatuendum eſt. Initium enim ſapientiæ concupiſcentia eius, & inuenitur ab his, qui quærunt illam: præoccupat, qui ſe concupiſcunt, vt illis ſe prior oſtẽdat. Viſitat Deus animã quærentẽ ſe, ait Bernar. quæ tamẽ ad quærendũ toto ſe deſiderio, & amore deuouit. Et hoc ſignũ aduentus eius, ſicut ab eo qui expertus eſt, edocemur. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit inimicos eius.* Oportet namque vt ſancti deſiderij ardor præueniat faciem eius ad omnẽ animam, ad quam eſt ipſe venturus, qui omnem conſumat rubiginem vitiorum, & ſic præparet locum Domino. Et tunc ſcit anima, quoniam iuxta eſt Dominus, cum ſe ſenſerit illo igne ſuccenſam, & dixerit cum Propheta, *De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudiuit me*: & illud. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.* Tali animæ ſuſpiranti frequenter, imò ſine intermiſſione oranti, & affligenti ſe præ deſiderio cum interdum deſideratus ille, qui ita quæritur, miſeratus occurrit, puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum Sancto Hieremia, *Bonus es Domine ſperantibus in te, animæ quærenti te.*

> Bern. ſerm. 31. in Cant.
> Thren. 1.13.
> Pſalm. 38.
> Thren. 3.25.

3 Secundum adiumentum, cuſtodia cordis eſt. Sic præcipit Sapiens, *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ab ipſo vita procedit.* Nempe res cordis eſt, ait rurſum Bernardus, gratia deuotionis, & hoc munere ſe fraudat, qui internum ei diſſimulat, receptaculum exhibere. Sed à quibus cuſto-

> Prou. 4.23.
> Bern. ſerm. de tripl. cuſtodia.

Rich. de erud int. hom lib. 1. c. 7. diendum eſt cor? Ab inutilibus cogitationibus, & ab affectibus terrenis. De cogitationibus hæc Richardus: Hi ſunt veræ deuotionis ſocij inſeparabiles circumſpectæ, diſcretę, & prouidæ cogitationes. De affectibus ſic Caſſianus: Non enim perfectio ſtatim nuditate, aut priuatione omnium facultatum, ſeu dignitatum abiectione contingit, ſed cordis puritate, hoc eſt corde intacto à cunctis perturbationibus. Item Proſper in ſententijs: Qui ſupplicaturus Deo locum aptum, & ſanctum requiris, interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate depulſa præpara tibi in cordis tui pace ſecretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age ſemper, vt Dei templum ſis. Ibi enim Deus exaudit, vbi habitat.

Caſſian. coll 1.

Proſp. ſent. 334.

4 Tertium adiumentum, iugis Dei memoria, ſicut ſcriptum eſt, *Memor fui Dei, & delectatus ſum*. Et alibi, *Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, propter hoc lætatum eſt cor meum*. Oritur hoc ex præcedenti Domino atteſtante, qui dicit, *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt* Beatus Ephræm hanc doctrinam ſtabiliens, ait, Continua Dei recordatione turpes animæ paſſiones recedunt, inſtar maleficorum prætore accedente: vbi verò memoria Dei abeſt, ibi tenebræ cum fœtore dominantur, omniſque res improba exercetur.

Pſalm. 76. Pſalm. 15. Matth. 5. 8. Ephr. lib. de virtute cap. 10.

5 Quartum adiumentum, frequens vſus aſpirationum, quibus tanquam ſubiectis lignis in altari cordis ignis deuotionis ſuccenditur, & conſeruatur. Sunt autem aſpirationes crebræ quædam, ſed breuiſſimæ orationes, quas nonnulli iaculatorias vocant, quia tanquam iacula velociter currunt, & ſubtiliter penetrant. De his Auguſtinus ad Probam ſic ſcribit. Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem orationes habere, ſed eas tamen breuiſſimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat, atque hebetetur intentio.

Aug. epiſt. 121.

6 Quintum adiumentum præbet lectio ſpiritualis. *Quæcunque* enim *ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*: & vt ait Iſidorus, qui vult ſemper eſſe cum Deo, frequenter debet orare, frequenter & legere: nam cum oramus cum Deo ipſi loquimur; cum verò legimus, Deus loquitur nobiſcum. Hanc ſacrarum lectionum vtilitatem Sanctus Abbas Aëlredus his verbis confirmat; Sacra Scriptura ager eſt, in quem San-

Iſid. l. 3. Sent. c. 8.

Aëlred. in c. 13. Iſai. ſerm. 26.

Sanctus Iſaac inclinata iam die pergit ad meditandum, vbi ei occurrens Rebecca illum, qui aciderat, ſua lenit ſuauitate dolorem. Quoties mihi, Ieſu bone, dies vergit in veſperam, quoties paruæ alicui conſolationi quaſi diurnæ luci intolerabilis dolor velut nocturna caligo ſuccedit, vertuntur in faſtidium omnia, oneri ſunt cuncta quæ video. In modum ſilicis cor obduratur, hæret lingua, oculorum vena ſiccatur. Quid tunc? exeo ſanè ad meditandum in agro, ſacrum reuoluo codicem, meditationes meas ceris imprimo, cum ſubitò mihi occurrens Rebecca, tua ſcilicet gratia, Ieſu bone, ſua luce tenebras diſcutit, pellit faſtidium, duritiam frangit, mox ſuſpirijs ſuccedunt lacrymæ, lacrymas cœleſte gaudium comitatur.

6 Sextum procedit è ſenſuum exteriorum cuſtodia. Nam vt ſcribit Doctus, & antiquus Abbas Berengoſius, niſi ad exemplum legalis Sacramenti primogenitum hominis redimamus quinque ſiclis argenti, hoc eſt quinque ſenſuum cuſtodia, nihil nobis quinque vulnerum Chriſti profecere vibices, quibus in ara crucis quinque ſenſuum noſtrorum voluit ſanare cicatrices. Refert Pelagius inter dicta ſanctæ Syncleticæ iſtud, Sobriè viuamus, quia per ſenſus corporis noſtri fures ingrediuntur. Sic perimus miſeri, & mortem per feneſtras intrantem, voluptatis larua perſonatam excipientes, illud poſtea magno errore decepti cantillamus. Bereng. lib. 1. de Laude S. Crucis cap. 6.

Vt vidi, vt perÿ, vt me malus abſtulit error. Virg. ecl. 8.

Sed ſerò ſapiunt Phryges. Semel enim amiſſa ob licentioſam ſenſuum euagationem gratia deuotionis non niſi poſt longos labores, & continuum fletum, ac feruentiſſimas deprecationes recuperatur.

8 Septimum gignit ſolitudo. *Ducam eam in ſolitudinem*, dicit Dominus per Oſeam, *& ibi loquar ad cor eius*. Hortatur ad hanc deuotiſſimus Bernardus: O' ſancta anima ſola eſto, vt ſoli omnium ſerues te ipſam, quem ex omnibus tibi elegiſti. Fuge publicum, fuge & ipſos domeſticos: ſecede ab amicis, & intimis, etiam & ab illo qui tibi miniſtrat. An neſcis te verecundum habere ſponſum, & qui nequaquam ſuam velit tibi indulgere præſentiam præſentibus ceteris? Secede ergò, ſed mente, non corpore, ſed intentione, ſed deuotione, ſed ſpiritu. Idem alibi ſcribit ſolitudinem eſſe negotiorum cœleſtium apothecam, per quã in Paradiſum ingreſſi ſunt quot- Oſeæ 2. 14. Bern. ſerm. 40. in Cant.

quot

quot ad culmen perfectionis aſcenderunt. Sanctus quoque Guerricus Abbas ſolitudinem vocat auditorium Spiritus Sācti. O' ſolitudo Deo dicata, exclamat Laurentius Iuſtinianus, quam amabilis es, & quam ardenti deſiderio concupita ab his qui nouerunt te! Tu namque humilitatis es ſpeculum, tu diuini amoris cuſtos, tu propriæ cognitionis magiſtra, tu ſcientiæ ſchola, teſtis conſcientiæ, futuræ felicitatis imago, accuſatrix ſcelerum, vitiorum detectrix, veritatis amatrix, innocentiæ decus, ſecretorum cœleſtium cognitrix, contemplationis præuentrix, origo compunctionis, cœli ſcala, latitudo maxima, orationis portus, tranquillitatis habitaculū, paſſionum ſpiritualium interemptrix, peruigil mentis cuſtodia, non dormitans affectio, prudentiæ comes, diſcretionis oculus, latens profectus, dulcedo cordis, ſpei fons, ſponſi cœleſtis receptaculum, Dei, & hominum mediatrix. O' quā præcelſa ſunt præconia tua ſolitudo ſancta, tutæ diuitiæ, laudabilis actio, ſucceſſus lætus, ſecura poſſeſſio, conuiuium iuge, ac delicata cibaria! Frequentiſsimè ſapientiæ illuſtraris radijs, gaudio perfunderis, eleuaris in cœlum, & pace repleris. Sinum quippe tuum dilatas, & iucundiſsimè ſuſcipis humiles, mente pacificos, orationi inſtantes, deuotionis auidos, atque guſtu ſapido diuina guſtantes.

Guer. ſer. 4. de Aduentu.
Iuſtinian. lib. de Vita ſolit. c. vlt.

METRVM XLVIII.

O Solitudo mentibus
Orantium gratiſſima,
O' vera cordis ſuauitas
Ignota vulgi ſenſibus,
Vt te requiro, & expeto
Turbam peroſus improbam!
Hic, hic ſerena ſpiritus
Aſpirat aura pectori.
Hic nullus auditur fremens
Tumultuantium fragor.
Hic corda nullus inquinat
Vapor, vel vmbra criminis.
Campi ſonant hic mellicis
Pſallentium concentibus.
Hic Angelorum cœtibus

Immix-

Immixtus, & vindex ſui
Sapiens quietam tranſigit
Vitam procul negotijs,
Curis procul nocentibus,
Solutus omni iurgio.
Hic alta vitans curiæ
Potentioris limina
Innoxios ducit dies
Inanis expers ambitus.
Hic lucra conſcientiæ
Quadrante iusto computans
Studet mereri fletibus
Amiſſa Cœli gaudia.
Optet ſuperba culmina,
Opes, domoſque ſplendidas
Quicunque vult: me neſcium
Fraudis iuuat ſilentium,
Me ſolitudo, me quies
Abſcondat ignotum omnibus,
Deoque ſoli cognitum.
Hoc ſcire demum, hoc viuere eſt,
Sibi, Deoque viuere.

9 Octauò iuuant deuotionē opera miſericordiæ, quia *Charitas operit multitudinem peccatorum*: & *qui inebriat, ipſe quobue inebriabitur*. Iuuant corporales afflictiones, quia *caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*: & *caro, & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*. Iuuat certum tempus quotidie ſeligere, quo quis deuotioni diligentius inſiſtat. Iuuat, & ea omnia ſeuerisſimo examine diſcutere, quæ vel ipſam deuotionem conſeruare poſſunt, vel impedire. Quantum potes, te ipſum argue, ait quidam ſapiens, deprehendas te oportet, antequam emendes. 1. Petr. 4.8. Prou. 11.25. Gal. 5.17. 1. Cor. 15.50. Seneca ep. 28.

10 Nonum denique adiumentum perſeuerantia ſuppeditat. Perſeuerantia inquam in ſpiritualibus exercitijs ſemel aſsumptis, vt non temere mutentur, vt ſine cauſa non omittantur, ne vltra præſcriptum tempus differantur. Faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare, & ſæpius mutatum pharmacum non ſanat, ſed turbat: ſæpius translata arbor non proficit, ſed areſcit. Nullum certum exercitium habere, ſed quaſi folium, quod vento rapitur, per diuerſas operatio-

nes

nes diuagari, ſignum eſt animi ad vitam ſpiritualem prorſus inepti. Omnia quidem probanda, ſed tenendum, quod bonum eſt. Nam quæ virtus coronam, quod opus laudem meretur, ſi deſit perſeuerantia? Dicam omnibus, quod ſuis Ianuenſibus ſcripſit Bernardus. Abſque perſeuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor conſequitur. Vigor virium, virtutum conſummatio eſt, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror eſt patientiæ, conſtantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum ſanctitatis. Tolle perſeuerantiam, nec obſequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Hæc ferè ſunt, quæ deuotionem in nobis gignunt, & conſeruant: ſed eandem multa quoque ſunt, qnæ impediant, & extinguant, de quibus conſequenter agendum eſt.

Bern. epiſt. 129.

§. VIII.

Quæ ſint impedimenta deuotionis. Interioris, & exterioris hominis pugna, & humanæ calamitatis deploratio. Oratio ad impetrandam gratiam deuotionis.

1 PRimum deuotionis impedimentum ſunt peccata venialia, quia, vt Laurentius Iuſtinianus docet, prius vita commendabilis habenda eſt, deinde deuotio. Minuunt ſiquidem veniales culpæ charitatis feruorem, obſcurant conſcientię lumen, contriſtant Spiritum Sanctum.

Laur. Iuſt. de diſc. mon. conuerſ. cap. 19.

Secundum ex conſcientia ſcrupuloſa oritur, gignit enim inconſtantiam animi, mentis perturbationem, nebulas intellectus, cordis inquietudinem, omnemque deuotionis ſuauitatem confundit.

Tertium ex cordis amaritudine naſcitur, quæ fontem dulcedinis exiccat, charitatis vnitatem ſcindit, hoſtis eſt concordiæ, inimica pacis, nutrix contentionum.

Quartum impedimentum præſtant externæ conſolationes: nec enim cęleſte manna datum eſt Iſraëli, niſi poſtquam defecit

fecit farina Aegypti. Præoccupatum nempè ſecularibus recreationibus animum delectatio ſancta declinat, nec miſceri poſſunt vera vanis, æterna caducis, vt ijs pariter delectemur, quæ ſurſum ſunt, & quæ ſuper terram.

Quintum è curis ſuperfluis oriri eloquentiſſimus Iuſtinianus teſtatur: nam cum animus per multa diffunditur, vtiq; minus in ſe validus eſt. Non enim interioribus, exterioribuſque vacare perfectè poteſt; ſed nec cuiquam intendere valet operi, niſi applicet affectum. Cum autem ſuperflua cura animus occupatur, proculdubiò diaboli laqueis captiuus tenetur. Idem de caſto Verbi connubio cap.16.

Sextum è nimio ſciendi appetitu, & continua intellectus occupatione in ſtudijs ſpeculatiuis procedit. Nam qui ardentius theoreticis ſcientijs incumbunt, ferè ſemper ſunt aridi, diſtracti, indeuoti, ambulantes in mirabilibus ſuper ſe, nihilque aliud animo reuoluentes, quam controuerſias, ſyllogiſmos, ſophiſmata, nugas, tricas, apanias. Non tamen dico, vt verbis vtar Bernardi, contemnendam, aut negligendam ſcientiam literarum, quæ ornat animam, & erudit eam, & facit etiam vt alios poſſit erudire. Sed cognitio ſui, & cognitio Dei oportet, & expedit, vt præcedant, in quibus ſumma ſalutis conſtituitur. Et vide, ſi non docebat hunc ordinem, qui dicebat, *Seminate vobis ad iuſtitiam, metite ſpem vitæ, & tunc demum illuminate vobis lumen ſcientiæ*. Vltimã poſuit ſcientiam, tanquam picturam, quæ ſtatum habere nequeat ſuper inane: & ideò illa duo præmiſit, & ſubiecit illi, tanquam ſi ſolidum aliquid picturæ ſubſterneret. Securus iam intendam ſcientiæ, ſi vitæ prius ſecuritatem accepero. Hæc Bernardus. Bern. ſerm.37. in Cant.

Septimum maleſana curioſitas producit, quæ multiplex eſt. Quidam enim diſquiſitores ingenioſi ſemper in malum aliorum indagare negotia, mores obſeruare ſolent, vnde detractiones, ſuſpiciones, maleuolentiæ, inquietudines generantur; quibus pax cordis amittitur, turbatur ſerenitas mentis, & perpetuis quibuſdam fluctibus concutitur animus, & in varias partes agitatur. Alij inutilium librorum lectione diſſipant ſpiritum, portentoſis Poëtarum figmentis, profanis Ethnicorum hiſtorijs, confictis Heroum certaminibus, propudioſis Amadiſiorum adinuentionibus, alijſque ſimilibus otioſorum pabulis paſcentes animum, quæ res, vix dici poteſt,

quanti ſit detrimenti his, qui vitam ſpiritualem profitentur. Alij denique in veſtibus, ædificijs, ſupellectili, & ſuperfluis ornamentis curioſitatem ſectantur, non ſine graui ſpiritus diſpendio, dum fel draconum, & venenum aſpidum vino ſancti Spiritus dulciori ſuper mel, & fauum inſipienter præponunt.

Octauum impedimentum objiciunt ſibi nonnulli, qui gratiam deuotionis iam habitam nulla cura, vel diligentia cuſtodiunt. Non ſic ſponſa, non ſic: nam inuento Dilecto, *Inueni*, inquit, *quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam*. Tenetur autem ſponſus cordis cuſtodia, orationis inſtantia, & nunquam interrupto deuotionis feruore. (Cant. 3. 4.)

2 Nonũ tandẽ impedimentũ explicat qui dixit, *Sentio aliã legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuãtem me in lege peccati*. Quandiu ſumus in hac vita, caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnem: quæ quidem lucta cum ſit perpetua, diſtrahit animũ, & peccati vinculis quaſi captiuum religans, non ſinit eum jugiter rebus diuinis inhærere. Sic duplex in nobis homo reperitur, interior, & exterior. Interior gratia Dei plenus, præditus charitate, ſpiritu imbutus conuerſatur in cœlis, ſuaui pace perfruitur, bonis operibus fœcundatur, nihil in conſcientia fœdum, nihil in intentione admittit obliquum: ad ſpiritualia exercitia promptus, hilaris ad orationem, patiens ad contumelias, intrepidus in aduerſis, ad fratrum obſequia indefeſſus, auſterus ieiunijs, mutus ſilentio, nudus paupertate, ſimplicitate rectus, niueus innocentia, ardens amore, & per deuotum affectum diuino beneplacito ſemper ſubiectus. Homo exterior venundatus ſub peccato, non percipiens quæ ſunt ſpiritus Dei, amicus mundi, inimicus Christi, oneratus ſceleribus, vitijs irretitus, oculos ſuos ſtatuit declinare in terram, terram comedens, terram diligens, terræ adhærens omnibus diebus vitæ ſuæ. Aduerſus iſtum ſi quis Chriſti eſt, armare ſe debet zelo vindictæ, & clamare cum Propheta, *Ecce homo, qui non poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in vanitate ſua*. Crucifigatur homo iſte, reus eſt mortis, pereat, pereat qui noſtrũ quærit interitum: deſtruatur corpus peccati, vt vltra ei non ſeruiamus, ſed tentanti concupiſcentiæ reſiſtentes, interioris hominis vitam feruentis animi deuotione renouemus. (Rom. 7. 23.) (Pſalm. 51.)

3 Sed

3 Sed heu me miſerum, & infelicem! Quis me liberabit de corpore mortis huius? Quis in tam duro certamine docebit manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum? Quis dabit animæ meæ virtutem, vt inimicum domeſticum, aduerſarium propinquum, carnem peccatricem, & inſurgentem in ſe ſupplantet ſubtus ſe, & confringat, donec deficiat? Quis, inquam, poterit ſoluere vincula captiuitatis meæ, niſi tu, qui ſolus es, Domine Deus, pater vitæ meæ, fortitudo mea, & refugium meum? Obſecro te igitur per Ieſum Chriſtum Filium tuum, virum dexteræ tuæ, Filium hominis, quem confirmaſti tibi, attende mihi, & exaudi me clamantem de profundo, & miſericordia tua exaudiat deſiderium meum. Erraui ſicut ouis quæ perierat, & derelicto te fonte aquæ viuæ, fodi mihi ciſternas diſsipatas, quæ aquas internæ deuotionis continere non valent. Nunquid non meliores ſunt fontes Saluatoris omnibus aquis Aegypti? Et calix tuus inebrians, quam præclarus eſt? Ego tamen viam carnis ingreſſus ſum, vt biberem aquam fluuij, quæ ſitientem animam refocillare nunquam potuit: ſpecies enim creaturarum decepit me, & poſt eas ambulans, exterioris hominis hortamenta ſequutus fontes pietatis, venas deuotionis in me ipſo ſiccaui. Et ecce anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Iam peruerſitatis meæ pœnas acerbiſsimas luo. Inuaſit enim me languor animi, hebetudo mentis, inertia ſpiritus.

Exitioſa caro, Belial tenebroſa procella, Nazianzen. in Carmine adu. carnem.
Exitioſa caro, qua fluit omne ſcelus.
Cœnum, maſſa grauis plumbi, limoſa catena,
Belliua pugnaci prodita materia.
Peſtifer æſtus, heraque tua vinclum, atq; ſepulchrũ
Formæ, quæ ſupera venit ab arce mihi.

Non ſine cauſa dictum eſt de te, quod interficis diligentes te. Nam dum te foueo, dum te nutrio, dum ſcelerata tua deſideria perficio, vita mea Dominus meus declinauit in ira à ſeruo ſuo: & ideò appropinquaui vſque ad portas mortis, & paulominus habitauit in inferno anima mea. Hinc iſta ſterilitas animæ, & deuotionis inopia, quam patior. Aruit ſicut teſta virtus mea, factum eſt cor meum ſicut ſaxum duriſsimum: nec pſalmus ſapit, nec orare delectat, ad vigilias ſomnolentus, ad fabulas vigil, præceps ad iram, tardus ad patiẽtiam, gulę indulgens, & linguæ, ſegnis ad pietatem, nec

compungi ad lacrymas queo, nec ſolitas meditationes inuenio. In tantis miſerijs conſtitutus, quid faciam miſer, vbi fugiam, niſi ad te Deus meus? Miſerere mei, & reſuſcita me: ne derelinquas me ſicut montem Gelboë maledictum, in quem nec ros, nec pluuia deſcendunt. Da mihi irriguum ſuperius, & irriguum inferius, vt ſint mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. Da mihi fontem perſpicuum, in quo lauentur iniquitates meæ, & ſuper niuem dealbetur anima mea. Loquere ad petram cordis mei, & percute virga virtutis tuæ, & fluent aquæ compunctionis, & inebriabor ab vbertate domus tuæ. Huius aquæ ſalutaris recreatus aſpergine, dilatato corde viam mandatorum tuorum currere incipiam, frequentius orabo, meditabor attentius, donec ad montes excelſos perueniam, in quibus aquæ ſunt ſalubriores, aquæ nimirum Diuinitatis, in cuius contemplatione requieſcam in ſecula ſeculorum.

METRVM XLIX.

Abſiſte vulgus: cœlicos nunc me decet
Pangere verſiculos
Amore perculſum graui.
Amore nempe, pura qui ſemper nouo
Vulnere corda ſecat
Mucrone diro ſauiens.
Nam cor potentem armatus ille dexteram
Cuſpide, & igne ferit,
Hæretque telum vulneri.
O æſtuans incendium, ò feruens rogus,
Siccine corda cremas,
Nec vlla ſperatur ſalus?
Vt ſole nix tabeſcit, vt ceræ ſolet
Soluere flamma globum:
Sic mens calore abſumitur.
Viuenſque morte occumbo, & expers ſenſuum
Viuo in amore miſer,
Dum pectus vſtum liquitur.
Ah! nulla amoris aſperum vulnus poteſt
Docta fouere manus
Sæuum dolorem leniens.

Tanti

Tanti eſt amoris ignis, vt eius faces
Nec maris vnda queat,
Nec vlla vis extinguere.
Viciſti amor; iam quæ iacis ferociter
Ignea tela, pati
Cor penè mortuum nequit.
Sed vulnera me amans Amor, mihi in tuo
Vulnere vita manet,
Si amore me ſinas mori.

4 Sat dictum de pſallendi diſciplina. Poteram quidẽ multa adijcere, quæ praxim attẽtionis, ac deuotionis, & vſum eorũ, quæ hactenus dicta ſunt clarius explicarent. Sed hæc ſatius exiſtimaui in alium librum reijcere, quo doceo, qua ratione omnes humanæ actiones ſint obeundæ. Interim quod hic prætermiſſum eſt, inueniet pius lector in Roſeto exercitiorum ſpiritualium Ioannis Mauburni, in Pſalterio decachordo Ioannis Michaëlis Conſtantienſis, in Ioannis Gerſonis libro de Canticis, & ſuper *Magnificat*, & in Alphabeto Diuini amoris, quod tamen non eſt Gerſonis, ſed Ioannis Nyder; itemque epiſtola 37. Ioannis Lanſpergij, atque in alijs ſpiritualibus opuſculis ſcriptorum recentiorum, quæ omnium manibus teruntur. Omitto Chiropſalteria, Cantichorda, & alia huiuſmodi exercitia, quæ vix poſſunt ab infirmioribus exerceri ſine capitis offenſione ob continuam, & nunquam interruptam attentionem ad ſignorum diſtinctiones, quam requirunt. Ioannes Caſſianus formalem attentionem præ cæteris commendat his verbis. Monachus pſallens omnes Pſalmorum affectus in ſe recipiens, ita incipiet decantare, vt eos non tanquam à Propheta compoſitos, ſed velut à ſe editos, quaſi orationem propriam, profunda cordis cõpunctione depromat; vel certè ad ſuam perſonam æſtimet eos fuiſſe directos, eorumque ſententias, non tunc tantummodo per Prophetam, aut in Propheta fuiſſe completas, ſed in ſe quotidie geri, impleríque cognóſcat. Eũdem nãque recipientes cordis affectum, quo quiſque decantatus, vel conſcriptus eſt Pſalmus, velut auctores eius facti, præcedemus magis intellectũ ipſius, quam ſequemur. Ad eamdẽ hortatur Auguſt. dicens. Si orat Pſalmus, orate; ſi gemit, gemite; & ſi gratulatur, gaudete; & ſi ſperat, ſperate; & ſi timet, timete: Omnia enim, quæ hic conſcripta ſunt, ſpeculũ noſtrum ſunt.

Caſſ. coll. 10. cap. 11.

Aug. in pſal. 30. conc. 3.

CAP.

CAP. XX.

De varijs Sanctorum exemplis ad Diuinum Officium pertinentibus:

§. I.

Exemplorum magnam eſſe vim ad vitam rectè inſtituendam.

1 HACTENVS Diuinæ Pſalmodiæ originem, cauſas, partes, & diſciplinam rudi penicillo malus pictor delineaui: Et quod operis initio non auſus fuiſſem me præſtaturum polliceri, Deo vires ſubminiſtrante, ipſaque materia vberius quotidie creſcente, ipſe quoque liber in hanc magnitudinem ſenſim excreuit. At ſuperſunt nè alia? Imò verò, nec finis erit, ſi quæcunque curioſæ indaginis perſcrutatione ad hanc rem ſpectantia adinueni, ſtudioſè libeat amplecti. Sed cæteris omiſſis ſola nobis reſtant Sanctorum exempla ad diuinum officium pertinentia, quibus extremum hoc caput dicatum ſit. Nam quò pleniori obſequio eccleſiaſticos homines demerear, quædam quaſi per ſaturam ſine ordine rerum, aut temporis è probatis Scriptoribus excerpere non grauabor: eritque hoc ſuperpondium non inutile, nec iniucundum; quia vt celeberrimus hiſtoricus ſcribit: Aliorum erratis ad rectam vitæ inſtitutionem pro exemplis vti, & quod rectè factum eſt imitari ſcitum, atque pulchrum eſt. Et facillimè, ait alter, quid proſit, aut obſit homines animaduertunt, cum multa multorũ exemplorum exẽpla intuentur. Ex vitio alterius, inquit Publius, ſapiens emẽdat ſuum: eſtq; compendioſum felicitatis genus, vt docet Sanctus Zeno, alterius periculo diſcere, quid debeas deuitare. Sic vulnus aliorum noſtra cautio fit, & veterum egregia facta in vtilitatem poſterorum deriuantur. Sententia Platonis eſt; Nihil

Diodor. Siculus lib. 1. cap. 1.

Dionyſ. Halicarn. initio lib. 11.

Pub'. in Sententiis.

Zeno ſerm. 6. de liuia c.

rectè

recte doceri, nihil recte diſci ſine exemplo: & vt magnus Gregorius ſcribit, Non eſt in ſermone laudabilis, qui hoc quod loquitur, opere non oſtendit. Præclare de hac re illuſtris rei ruſticæ Scriptor: Vſus, & experientia dominantur in artibus, neque eſt vlla diſciplina, in qua non peccando diſcatur: & vbi quid perperam adminiſtratum ceſſerit improſperè vitatur quod fefellerat, illuminatque rectam vitam docentis magiſterium. Exempla denique, teſte Iſidoro Peluſiota, dormientes animas ad virtutem capeſſendam exſuſcitant, & ignauas, ac ſocordes excitatiores efficiunt, & vitijs indulgentes erubeſcere docent, atque ad pœnitentiam agendam inducunt. Cæterum à domeſticis euentibus, à Cæſario ſcilicet noſtro Heiſterbachcenſi ſcribendorum exẽplorum initium ſumo, eius enim hiſtoriæ memorabiles datæ ſunt mihi in manus, dum hæc ſcriberem. Stylum autem mutaui, quod & in cæteris obſeruatum eſt.

Gregor. lib. 19. moral. cap. 12.

Columella lib. 1. de re ruſtica c. 1.

Iſid. Peluſ. lib. 4. epiſt. 172.

§. II.

Exemplorum Decades quatuor.

1 MOnachum quendam Ordinis noſtri ita Princeps tenebrarum decipiebat, vt quoties ad nocturnas vigilias ſurgendum eſſet, magno ſtatim ſudore perfunderetur. Ille putans infirmitatem eſſe, quod erat diabolica fraus, iacere, veſtibus ſe operire ſolebat, & ſicut oſtium vertitur in cardine ſuo, ita piger ille vertebat ſe in lectulo ſuo. Nocte quadam cum dato ſigno, cæteri ſurgerent, & ad diuinum officium feſtinarent, delicatulus noſter tentare quidem, & aliquantulum moueri, vt ſurgeret; ſed larga ſudoris profuſione præpeditus, iterum ſopore langueſcere, iterum torpori ſuccumbere. Et ecce incognita vox aures eius implacidè feriens, Noli ſurgere, inquit, noli interrumpere ſudorem tuũ, quia non expedit tibi. Senſit tunc demum Monachus ſe fuiſſe deceptum, & phantaſtico ſudore neglecto, vigil proſiliens è lecto aduerſus acediæ ſpiritum fortius deinceps dimicauit. Sic illis illudit dæmon, qui corporis infirmitatem magis quam morbos animi timentes, hoſtium ſtratagemata celeri vigilantia anteuertere non ſtudent.

Cæſarius lib. 4. cap. 28.

2 Alius

2 Alius quidam Sacerdos cæteris poſt vigilias priuatis orationibus, & meditationi iuxta regulam noſtram incumbẽtibus in ſede aliqua oratorij ſe collocans inter verba orationis dormitare ſolebat. Cumque frequentius ab ingruente ſomno vinceretur, apparuit ei quadam vice Dominus in cruce verſo ad illum dorſo, & facie auerſa, hac corporali viſione patenter inſinuans tepidos, & pigros Monachos à facie Domini proijciendos fore: ſicut ipſe per Prophetam Ieremiam teſtatur, dicens, *Quia oblitus eſt mei populus meus, fruſtra libantes, & impingentes in vijs ſuis; dorſum, & non faciem oſtendam eis in die perditionis eorum.*

Cæſar. lib. 4. c. 29.

Ierem. 18.

3 Et ne putet aliquis ſe excuſatum iri, quod non omnis ſomnolentia à proprio vitio, vel ab hoſtili tentatione, ſed à corporali quandoque infirmitate naturaliter oriatur: narrat Cæſarius Beatum Chriſtianum Ordinis noſtri Monachum, cũ ob aduerſam valetudinem poſt nocturnam ſynaxim inciperet debile caput in ipſa Eccleſia ſopore reficere, à ſanctiſſima Dei Genitrice Maria hac voce excitatum fuiſſe: Surge Chriſtiane, non eſt hic locus dormiendi, ſed orandi. Quoniam verò huius ſancti viri ſemel mentio iniecta eſt, aliud eiuſdem exemplum narrabo, quo ad frequentiam chori, & reuerentiam in eo habendam excitemur.

Cæſ. lib. 4. c. 30.

4 Infirmus erat, vt dixi, B. Chriſtianus, ac propterea licentiam habuerat ab Abbate, ne ſurgeret ad vigilias. Ille tamen non niſi grauiſſima neceſsitate compulſus, hac facultate vtebatur. Interrogatus autem à quodam, cur indulta ſibi gratia perfrui nollet: Non poſſum, inquit, memor enim conſolationum, quibus inter pſallendum lætificat Deus animam meam, valde crucior, ſi à publica recitatione me contingat abeſſe: nam & beatos Angelos chorum circuire, ipſumque regem Angelorum multoties vidi, ipſum, inquam Chriſtum Ieſum, qui dixit, *Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum*: & *vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.*

Ibid.

5 Sed redeo ad ſomnolentiam, quam dæmonis aſtu orantibus immitti manifeſtum eſt. Nam B. Conradus conuerſus noſter in dorſo cuiuſdam fratris dormitantis, dum laudes recitarentur, diabolum vidit in forma ſerpentis retortis gyris complicari. Vidit alius in alterius capite eundem ſedere domeſticæ felis aſſumpta figura. Circa alium ſomnolentum

Cæſ. lib. 4. c. 32. 33. & 35.

ſæpè

ſæpè porci ſunt viſi, & porcorum grunnitus auditi, quia verba Pſalmorum ſemiplenè, ac ſine attentione prolata, quaſi ſiliquas porcis infernalibus diripienda proijciebat.

6 Dormiens nocte quadam Monachus ſenior nomine Fredericus, vir alioquin bonus, & iuſtus, hominem vidit procera magnitudine, turpique aſpectu deformem, nodum ſtramineum luto, ac fimo perlitum habentem in manu, qui cum ſomno ſepultum terribilibus oculis reſpexiſſet, quid hic dormitas, ait magnæ fili mulieris? Magnam ſcilicet mulierem B. Virginem appellauit, cui Ordo noſter ſpecialiter addictus eſt. Tum ſtramen illud immundum magno impetu faciei eius intentauit, qui cum vellet ferientis ictum declinare, caput parieti allidens non ſine proprio dolore, aliorumque ludibrio euigilauit. Cæſar. lib. 4. c. 34.

7 Horribilius eſt quod ſequitur. Quidam enim in ſacris vigilijs dormiens, tantam Deo nauſeam prouocauit, vt veniens de altari Crucifixus, maxillam eius validiſſimo pugno percuſſerit, qui & poſt triduum mortuus eſt. Ibid. c. 38.

8 Illuſtris, & facetus miles lapidem oratorij ab Abbate Hemmerodenſi emere voluit, quod talis eum naturæ diceret, vt ſomnum confeſtim conciliaret. Nam quoties oraturus ſe ſuper eundem lapidem reclinabat, mox ei ſomnus tētante Sathana obrepere conſueuerat? vt vel inde cognoſcas plures in lecto vigiles, in choro ſomnolentos fieri, omnem priſtinam vigilantiam humani generis hoſte deſtruente. Ibid. c. 37.

9 Dictum eſt ſupra ſanctos Angelos, ipſumque Dominū viſos fuiſſe pſallentium cœtibus intereſſe. Addo nunc, quod relatu iucundiſſimum eſt, Beatam quoque Dei Genitricem ſæpè oratorium perambulaſſe, deuotè cantantibus benedixiſſe, à tepidis, & dormientibus cum indignatione receſſiſſe: quæ omnia B. Henricus conuerſus Clauſtrenſis, & S. Godefridus Vilarienſis Monachus, & alij non ſemel videre meruerunt. Sed in his memorabile eſt, quod cuidam carnali Monacho euenit. Hic, cum maiorem corporis curam, quam ſpiritus haberet, in ſolemni feſto B. Virginis pſallens noctu cum ceteris eandem manifeſtè intuitus eſt, quæ mira claritate perfuſa, pyxidem habebat in manu ſuauiſſimo electuario plenam, atque inde integrum cochlear hauriens, in os ſingulorum infundebat. Ad ipſum verò perueniens indignabunda receſſit dicens: Tu de meo electuario ſumere non in- Cæſ. lib. 7. cap. 12. 18. 36. & 48.

diges, quia medicus es, & plures tibi impendis conſolationes. Hac acerbiſsima animaduerſione perſtrictus ille mores emendauit, & in proxima Dominæ noſtræ ſolemnitate eandem viſionem videre, & electuarium de manu Virginis accipere dignus fuit, quo guſtato tanta dulcedine, & deuotione repletus eſt, vt omnem terrenam conſolationem prorſus reſpueret. Electuarium iſtud, inquit Cæſarius, gratia deuotionis intelligitur, cuius virtute pſallentes confortantur, cuius dulcedine labor vigiliarum vertitur in delitias: huius ſpecies aromaticæ ſunt memoria compunctiua Dominicæ conceptionis, natiuitatis, & reliquorum ſacramentorum Chriſti, quæ omnia melliflua ſpe futuræ retributionis cōdiuntur, & meritis Beatæ Virginis pſallentibus infunduntur.

Caſ.l.b.4.cap.8. 10 Ad cantum pertinent quæ ſequuntur. Et quidem ex canora voce inanis gloriæ occaſionē arripere quanti diſcriminis ſit, docuit periculo ſuo quidam Monachus Caſinenſis, qui cum cereum in vigilia Paſchatis voce dulciſsima benediceret, eſſetque vox eius tanquam Muſica in conuiuio, peracta benedictione ſubito in veſte leuitica de medio raptus nuſquam comparuit, nec vllibi inuentus eſt. Cauſam huiuſmodi raptus elationis vitium fuiſſe, qui eius vitam nouerant, teſtati ſunt.

Ibid.cap.9. 11 Dicit Propheta, *Circuibo, & immolabo in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis, cantabo, & pſalmum dicam Domino.* Si tamen exaltatio vocis non ex feruore, & abundantia cordis, ſed ex inani iactantia procedat, iam Deo placere non poteſt, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. In Eccleſia quadam ſeculari cantantibus clericis, & tumultuoſas voces in ſublime tollentibus, vir religioſus, ac timens Deum qui fortè tunc adfuit, vidit in loco eminentiori dæmonem, ſiniſtra manu ſaccum tenere, dextera verò cantantium voces colligere, ac in eundem ſaccum immittere. Poſt officium verò, cum illi de optimo cantandi genere gloriarentur, dixit, qui viſionem viderat. Benè quidem cantaſtis, ſed ſaccum impleſtis.

Caſ.lib.5.c.5. 12 In cœnobio quodam Ordinis noſtri cum antiphonā Inuitatorij is ad quem ſpectabat, pſalmumque ſequentem voce mediocri inchoaſſet, & ſeniores eodem tenore tam melodiam proſequerentur, quidam ineptus iuuenis indignè ferens, depreſsiori voce pſalmum inceptū fuiſſe, cum quinque

que ferè vocum interuallis exaltauit. Cumque Seniores arrogantiæ eius reſiſterent, pertinax Monachus cedere contẽpſit; ſed & alij ex oppoſito choro eum adiuuantes vocem in exaltatione obſtinarunt. Ceſſere peruicacibus cęteri propter ſcandalum, & cacophoniam. At B. Hermannus dicti loci tunc Prior dęmonem vidit cum lætitia, & impetu proſilientem, & circa eos, qui cantum ſuperbè exaltauerant, tripudiantem.

13 Idem Hermannus dęmones ſæpè vidit diſcurrentes in choro, vt ſciamus locum certaminis eſſe oratorium, & nõ eſſe nobis colluctationem aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes, & Poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarũ harum, cõtra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Cũ aliquando initio vigiliarũ chorus Abbatis inciperet Pſal. *Domine quid multiplicati sũt*, adeò multiplicari dęmones vidit, vt ex illorũ concurſu, & diſcurſu turbati fratres neſcirent prorſus. quid dicerent. Tandem breuiſſimo illo, & vſitatiſſimo Pſalmo non ſine labore, & confuſione vtcumque expleto, diſceſſit diabolus totius confuſionis caput, & pſallentibus Monachis pax, & ſerenitas reſtituta eſt. Ibid.

14 Alia vice cum Prior Monaſterij ſecularia quædam negotia ante ingreſſum chori immediatè tractaſſet, vidit Hermannus dęmonem, tanquam viæ ducem ante illũ ingredientem. Tanti detrimenti eſt ad opus diuinum, ſine præſcriptis præparationibus accedere. Ibid.

15 Idem cum errantes in aliqua officij parte, iuxta præſcriptum regulæ noſtræ, vel terram tangendo, ſiue deoſculando, vel petendo veniam ſatisfacerent, dęmones aſpexit ab illis, tanquam turbine impulſos, velociſſimè diſcedentes; Non enim poteſt ſuperbiæ ſpiritus humilitatis ſignũ tolerare. Ibid.

16 Vt diſcamus quanto feruore hymnus *Te Deum laudamus*, cantari debeat, rem narro mirabilem, quam in Monaſterio quodam Sanctimonialium accidiſse ſcribit Cæſarius. Puella quædam cum dictus hymnus incœptus eſſet, vidit cęlos apertos, & chorum cum pſallentibus in ipſos ſupernè eleuari, & introduci; Cumque verſiculus ille *Tibi omnes Angeli* pſalleretur, vniuerſos ordines Angelorum, & ſingulos ſingulorum ordinum ſpiritus demiſſis capitibus, flexiſque genibus, & expanſis manibus Deum adorare. Quod & Apoſtoli, & Prophetæ, & omnis cælicus ordo ſimiliter faciebant, cum Idem lib. 8. c. 9.

eorum nomina in conſequentibus verſiculis recitarentur. Cum autem extremus verſus decantaretur, rurſum chorus in terram deſcendit, & cęli clauſi ſunt. Liquet hinc terreſtrem hymnodiam cęleſtiſ filiam eſſe. Stamus enim hic in atrijs ſupernæ Hieruſalem, cuius participatio eius in idipsũ. Huic exemplo aliud ſubdo de cantico Domini *Alleluia*.

17 Solet hæc vox ſupernis ciuibus familiaris, magna vocum exaltatione, & longo notarum decurſu cantari. Intolerabilis autem cuidam Nouitio Ordinis noſtri hæc cantandi ratio videbatur, adeò vt vel hac de cauſa iam à ſancto propoſito diſcedere cogitaret. Nocte quadam, cum tentatio eum acrius infeſtaret, vidit ſe in ſomnis à militibus, quos olim hoſtes habuerat, omni ex parte circumdatum, & oppreſſum; nec effugij vlla ſpes erat: iam hoſtes eum capere, iam manus in eum violentas inijcere. Sic periclitanti adfuit candidatorum exercitus, quorum ſignifer cùm *Alleluia* ingēti vociferatione clamaſſet, eamdemque vocem crebrò repetiſſet, territi hoſtes in fugam diſperſi ſunt. At Nouitius expergefactus, omnique tentatione ſolutus tantò feruentius in poſterum *Alleluia* cantauit, quantò maiorem eius vim ad effugandas contrarias poteſtates expertus fuerat.

Caſ. lib. 4. c. 55.

18 Hæc è Cæſarij floſculis delibaſſe ſufficiat. Sed ne ſtatim ab Ordine meo diſcedam, quod de dulciſſimo Patre Bernardo memini me legiſſe, hic in primis enarrabo. Intererat aliquando nocturnis vigilijs Pater ſanctus, cumque ſolito feruentius diuinas pſallere laudes conaretur, ſingulis Monachis, ſingulos Angelos aſtare conſpexit, qui pſallentium verba, ne minima quidem ſyllaba prætermiſſa ſchedulis excipientes velociſſimè conſcribebant. Porrò quidam auro, alij argento, quidam communi atramento, nonnulli aqua, quod quiſque pſalleret, exarabant. Erant etiam, qui nihil ſcriberent. Intellexit protinus vir Dei, eodem qui reuelauerat ſpiritu edocente, quid ſcripturæ diuerſitas indicaret. Aurum enim feruentiſſimum in Dei ſeruitio amorem, & alacritatem: argentum minorem quidem feruorem, puriſſimam tamen intentionem ſignificabat. Atramentum bonam voluntatem denotabat, quamuis deuotionis, & vigilantiæ ſtudium aliqua ex parte deeſſet. Per aquam verò eos Scribæ cęleſtes exprimebant, qui ſomnolentia preſſi, vaniſque cogitationibus à ſe abducti voce, non corde pſallebant. At qui nihil ſcribebant

Lib. de viris illuſtrib. ord. Ciſtercienſis.

bebant, illos indicabant, qui inter iuſtos ſcelerate viuentes, noxijſque cogitationibus voluntariè diſtracti contra legis præſcriptum vacui apparebant in conſpectu Domini: quorũ peruerſæ operationes indignæ, quæ Angelicis codicibus exciperentur, à dæmonibus quibus ſeruiebant tenebroſis voluminibus conſignabantur. Vtinam hoc exemplo edocti ſic diuinis aſſiſtere laudibus ſtudeamus, vt omnis pſalmodia noſtra auro, vel argento conſcripta honorem Deo, gaudiũ Angelis, nobis ſalutem operetur.

19 Cum quædam cantantur, quæ maiorem exigunt attentionem, valdè ſoliciti ſunt Angeli ſancti, vt maiorem quoque in pſallentium cordibus excitent deuotionem. Vidit eoſdem S. Bernardus, qui cum hymnus *Te Deum laudamus* decantaretur, vtrumque chorum percurrentes nunc hos, nũc illos ad cantandum alacriter modis omnibus excitabant. Sed & ipſe ſanctus Abbas, cum dictum hymnum inciperet, viſus eſt à quodam miro ſplendore circumfuſus: Tum nitidiſſima flamma ab ore cantantis erumpere viſa eſt, & in cęlum conſcendere, quò eius intentio ferebatur. **Exordium Ord. Ciſtercien.**

20 Beatus Vuulfridus Monachus Ordinis noſtri in Anglia cum canticum trium puerorum decantaretur, vidit Angelum Domini cum magnę claritatis fulgore in medium chori deſcendere, & thuribulo cęleſti thymiamate referto ſpiritualium aromatum viuificum vaporem pſallentibus offerre. Cum autem ad illum verſum pſallentes perueniſſent, quo ſanctiſſima Trinitas collaudatur, idem Angelus carbonem ignitum de thuribulo tollens in os Vuulfridi proiecit, qui tantùm ardorem ferre non valens, exanguis corruit, & delatus in infirmitorium, tribus diebus quaſi mortuus permanſit. Sed regredior ad cantum, quem humilem, & deuotum eſſe debere, hoc item domeſtico exemplo edocemur. **Chryſoſtom. Henriques in Menolog. Ciſtercien. ad diem 13. Febr.**

21 In Abbatia quadam Monachus erat, qui peritia cantandi, & dono ſuauiſsimæ vocis inſtructus non ad Dei laudem, ſed ad inanem ſui gloriam tanto munere vtebatur. In communi pſalmodia prorſus elinguis, in ijs quæ ſolus concinebat, vltra modum vocalis reperiebatur. In die autem ſolemni cum verſum cuiuſdam reſponſorij pro ſingulari vocis priuilegio ſibi aſsignatum non in grauibus, ſed in acutis, & ſuperacutis vocibus, tinnulis modulis, flexilique laſciuia perſonaſſet; eo finito dæmunculus teter cunctis videntibus **Lib. de viris illuſtr. Ord. Ciſterc.**

appa-

apparuit, qui plaudens manibus, & fœdis cachinnis exultans, protinus exclamauit. O', ò, benè, benè cantauit, optimè cantatum eſt. Hoc eſt videlicet ſuperbi cantus præmium, plauſus diaboli, exultatio inimici, cantantis perditio. Sancta quædam Virgo primis Patribus noſtris ruinam Ordinis euenturam prædixit ex agrorum multiplicatione, ex ſuperfluitate ædificiorum, & ex vocum laſciuia. Quam prophetiam in nobis impletam, heu ſeris, & inutilibus lacrymis deflemus. Hæc in libro de viris illuſtribus Ordinis noſtri dum legerem, ingeſſerunt ſe protinus duo exempla, quæ prætermittere nefas ſit. Ea pertinent ad ſomnolentiam, quæ noctis vigilias cuſtodientibus obrepere ſolet.

22. Quidam Monachus Henricus nomine, ætate iuuenis, corpore robuſtus, ſed carnis curam perficiens in deſiderijs, cum in omni parte monaſticæ diſciplinæ ceſpitaret, tum maximè cum ad vigilias ſurgendum eſſet. Nam vel non ſurgere omninò, vel nondum peracta ſynaxi diſcedere, pigritiam verò infirmitatis velamine ſolebat obtegere. Sed Deus non irridetur, Nam qui poſthabito timore Domini, neglecta regulati admonitione dixerat, vt delinqueret in ſemetipſo, tandem relicto Ordine reuerſus ad vomitum ſuſcepti propoſiti impijſsimus deſertor interijt. Viderat eum ſæpiſsimè Cœnobiarcha, dum exiret è choro diabolico impulſu abactum, eius enim collo inſidebat viſibiliter aduerſarius, & extra caſtra pugnantium, & orantium impellebat, quò facilius ſolitarium opprimeret. Idem narrante in Dialogis Beato Gregorio cuidam Monacho accidiſse didicimus, quem dæmon educebat ab oratorio, ſed diſsimili exitu: nam iſte à S. Benedicto correctus culpam agnouit, & emendauit. Audiamus nunc rem iucundiſsimam, quæ vigilantes Monachos maximoperè corroboret, & conſoletur,

Ibid.

23 Miles quidam virtute, & ſanguine illuſtris, quē Corradum vocabant, in cœnobio Ordinis noſtri præcipuas quaſque ſolemnitates celebrare conſueuerat. Aderat aliquando nocturnis vigilijs in die feſto Purificationis B. Virginis, tantamque inuitus ſomnolentiam patiebatur, vt ei nullatenus reſiſtere poſset Cumque proprium torporem deteſtans, non ceſsaret Monachos admirari, qui ex eodem luto conficti, ac multis inſuper ieiunijs afflicti ſingulas noctes ducebant inſomnes, ſubito ſopore oppreſsus vidit duos homines monaſtico

Ibid.

ſtico habitu venerabiles, quorum vnus iucundo vultu militem allocutus hunc verſum latinum pronunciauit: *Talia poſſe pati ſoli meruere beati.* At vir analphabetus verborum ſenſum non percipiens, manè carmen recitauit Priori, à quo eius explicationem audiuit. Beati ergo diuinitus nuncupantur, quibus datum eſt poſſe pati, & vigilare pro Chriſto: & admirabilis virgo Catharina Bononienſis inter Martyres computandum fore dicebat Religioſum, qui nocturnis ſemper vigilijs ſine vlla exemptione adeſſet. Pergo & ex vita S. Geltrudis alia haud diſſentanea adiungo.

Vitæ eius lib. 3. cap. 3.

24 Cum in feſto cuiuſdam Sancti horas canonicas puriſſima intentione ſancta virgo perſolueret, viſa ſunt omnia pſalmodiæ verba quaſi lanceæ acutiſſimæ, quę de corde eius ad cor Ieſu Chriſti procederent, idque medullitus penetrarent, & ſuauiſſima afficerent delectatione. De corde autem Chriſti exibant radij, qui nouæ gloriæ ſplendore Sanctos omnes exornabant, viuis quoque ſpeciales gratias, defunctis refrigerium ſubminiſtrabant. Hi videlicet attentæ pſalmodię ſunt effectus honor Dei, Sanctorum gloria, ſalus viuentium, & requies defunctorum.

Inſinuationum Diuinæ pietatis, ſiue vitæ S. Geltr. lib. 3. c. 33.

25 Alia vice dum ſingulas notas, & verba cum actuali intentione proferre ſtuderet, & ſæpius pro humana fragilitate deficeret, dixit intra ſe: & quæ vtilitas ex tali ſtudio, cui tanta ineſt inſtabilitas? At pius Dominus, vt eam conſolaretur, obtulit ei cor ſuum in ſimilitudinem lampadis ardentis: Ecce inquiens cor meum dulciſſimum organum ſemper venerandæ Trinitatis, cui omnia, quæ per te ſupplere non ſufficis, fiducialiter perficienda commendabis, & ſic omnia coram me ſummè perfecta apparebunt. Quemadmodum ſi tu vocem haberes dulciſſimam, & ſederes propè ſororem, cuius diſſona vox cunctis ingrata foret, valdè indignareris, ſi tibi ad cantandum aptiſſimæ illa inepta vices ſuas nollet committere: Sic ego ſoleo æſtuanti deſiderio præſtolari, vt mihi homines ea perficienda offerant, quæ ipſi vtpote imperfecti adimplere, per ſeipſos non valent.

Ibid. c. 24.

26 Pręcipit S. Pater Benedictus in regula, vt Capitulum Laudum memoriter recitetur: Cum igitur hebdomadaria ſic Capitulum cantaſſet, reuelauit Deus Sanctæ Geltrudi tale ab illa præmium acquiſitum fuiſſe, ac ſi tot perſonæ pro illa orarent, quot verba protulerat. Tanti momenti eſt,

Ibid. c. 32.

vel

vel in minimis rebus obedientia.

Ibid. cap. 15. 27 Solent Prelati, & præcentores noſtri pſallentium cœtum circuire, vt dormientes in nocturna ſynaxi excitent, & in opere Dei omnem præcaueant negligentiam: cum autem quædam Sanctimonialis id ex more præſtaret, dixit Dominus B. Geltrudi, ſi quis ſtudet in diuinis tam in ſe, quam in alijs negligentias præcauere, ego pro illo ſuppleo omnem defectum perfectæ intentionis, & deuotionis. Alia multa ad diuinum officium pertinentia, libro quarto continentur, quæ breuitati conſulens prætermitto. Hic autem tria exempla ex Laurentio Surio deſcribam, quæ doceant operi Dei nihil eſſe præponendum.

Surius 26. Martii. Vitæ S. Ludg. l. 1. cap. 32. 28 Cum S. Ludgerus perſoluendis diuinis officijs cum ſuis inſiſteret, à Carolo Magno Imperatore tertiò accitus ire tamen ad illum diſtulit, donec cœptam pſalmodiam conſummaſſet. Non defuere aulici, qui Sancti viri pietatem ad contemptum Cæſaris retorquerent: at ille interrogatus, cur toties accerſitus venire contempſiſſet. Ego inquit, ò Imperator tuum ſemper præceptum ita in omnibus exequendum putaui, vt tamen Deum tibi, vbique præferendum non dubitarem: Ideò non ob contemptum regiæ poteſtatis, ſed potius propter tuam ſalutem, quæ Deo debebam exoluere curaui, ſicque expeditior ad tuum ſeruitium veni. Hanc Epiſcopi libertatem ſuſpiciens optimus Princeps, Gratias habeo, Epiſcope ait, quia qualem, te ſemper credidi, talem te nunc eſſe, expertus ſum.

Surius 17. Nouemb. 29 S. Hugo Lincolnienſis Epiſcopus ſemper canonicas preces ſtatuto tempore perſoluebat. Contigit illum aliquādo cum Prælatis quibuſdam, & Clericis per loca à latronibus obſeſsa iter agere. Surgunt omnes ante lucem, vrgentque ſocij diſceſſum, vt ingentis periculi viam in tenebris pertranſirent: At vir ſanctus inſtabat, vt matutinas preces ante omnia perſoluerent. Illi autem metuentes ne propter moram à graſſatoribus caperentur, dilato in commodiorem horam officio iter aggreſſi ſunt. Mira res. Iſti prudentes ſecundum carnem inciderunt in latrones, Hugo verò cum ſuis expleto Matutino lætus, & incolumis ad conſtitutum locum peruenit.

Id. 4. Decemb. in vita S. Annonis, lib. 1. cap. 36. 30 In quodam Monaſterio Sanctimonialium puella quædam in extremo vitę diſcrimine verſabatur; inſtante verò, Cōpleto-

pletorij hora ſorores in Eccleſia conuenerunt, vt diurnæ ſeruitutis penſum complerent. Vix autem primos cantauerant pſalmos, cum ſubitò euocatæ virgines tactu ſigni ad tranſitū morientis, diuinum officium imperfectum reliquerunt. Ad quarum ingreſſum infirma, quæ iam vltimum efflabat ſpiritum, repentino ſaltu è lecto proſiliens ad Abbatiſſam cucurrit, clamans, & dicens; Per præſidium Domina, per præſidium. At illa tremebunda: Quid habes, inquit, filia, quid habes? Reſpondit. Multitudo dæmonum, qui huc cum ſororibus ingreſſi ſunt, me ad inferos ſecum velle abducere minantur, quia propter me detrimentum ſeruitij ſui Chriſtus habet. Porrò ſorores ad imperium matris protinus in Eccleſiam regreſſæ diuinæ laudis curſum deuotè peregerunt: quibus pſallentibus puella lectulum repetens, omni horrore diſcuſſo, paulatim deficiens, mortua eſt.

31 Inter Canonicos Præmonſtratenſes eximia floruit ſanctitate B. Hermannus. Hic quotidie, dum Canticum Zachariæ dicebatur, tam mirifico replebatur odore, vt omnium florum, & aromatum fragrantia naribus eius aſpirare videretur. Eodem verò tempore duos Angelos videbat ab vtraque parte Eccleſiæ incenſum pſallentibus miniſtrantes, ſed cum magno diſcrimine: nam quibuſdam hilares ſeſe oſtendere, & coram illis reuerenter inclinare: alios præterire negligentius: & à nonnullis cum horrore quodam protinus reſilire. Intellexit ſtatim vir Deo plenus primos eos eſſe, qui Deum animo, & voce laudarent: Secundos, qui minus aduerterent, quod pſallebant: Tertios illos, quorum vita mors erat. Conuenit hoc exemplum cum decimo octauo ſuprà deſcripto: Nunc alia adiungenda ſunt ex Thoma Cantipratano. Idem 7. Aprilis.

32 Erat Sueſſionenſis ciuitas in Gallia, Eccleſiaſtico interdicto ſubiecta, quamobrem non niſi ſub ſilentio, diuina ibidem myſteria celebrabantur. In vigilia igitur Aſſumptionis B. Virginis Prior Canonicorum regularium S. Ioannis in vineis, iuxta muros eiuſdem ciuitatis aſſumptis ſecum tribus Canonicis deuotiſſimis viris in montem proximum ſeceſſit, vt in quodam oratorio ſolemnitatem Dei Genitricis celebrarent. Hora verò conſueta ad nocturnam ſynaxim euigilant, cantant ſimpliciter, & deuotè. At vbi Prior nonam lectionem de more finiuit, ſubitò concentus mirabilis Ange- Cantipratan. lib. 2 de Apib. c. 40.

lorum inſonuit,& reſponſorium *Felix namque es* altiſsimis vocibus cantauerunt: quo vſque ad verſiculum dicto, quatuor tantum ex illa innumera multitudine verſum, cum *Gloria* ſuccinerunt, multitudine ſemper cum repetitione reſpondente. Poſt ſecundam verò repetitionem iteratò reſponſorium, iuxta morem Gallicum quatuor Angeli inchoarunt, & proſequentibus omnibus, alacriter finierunt. Porrò de cantu eccleſiaſtico, qualis eſſe debeat, relatu dignum eſt quod idem auctor commemorat.

33 In quadam Eccleſia Canonicorum ſecularium præcipua cuiuſdam Sancti feſtiuitas agebatur: in completorio autem reſponſorium illud *In pace in idipſum dormiam, & requieſcam*, clericis cantantibus, & diſcantantibus, facta eſt cunctis audientibus vox, de cœlo dicens, ſolus raucus exauditus eſt. Erat hic raucus deſpectus quidam, qui vocis cacophoniam morum conſonantia compenſans, cæteris in dulcedine vocis, abſque cordis deuotione ſine fructu exultantibus, ſolus exauditus eſt pro ſua reuerentia.

Ibid.

34 Semper nititur dæmon diuinum officium impedire, quare ſicut eodem auctore narrante didicimus. Venerabilis quædam Abbatiſsa Ordinis noſtri, nocte quadam cum nulla Monialium ad nocturnum ſurrexiſset officium, vidit diabolum, qui eas ſomno fallaciæ deluſerat cachinnis ſingulas irridentem, & fuſa ad Dominum prece, eum viſibilem multis oſtendit.

Ibid.

35 Sanctiſſimus Abbas Dorotheus vir ſapientia, ac pietate inſignis, rem mirabilem de nocturnis vigilijs ſcribit, quã ab eo cui accidit ſe audiſse aſſeuerat. Nocturnam ſynaxim perſoluebat, cum cæteris beatus ſenex Dioraticus, & ecce virum ſplendidis indutum veſtibus initio pſalmodiæ egrediẽtem videt è ſacratio paruum calicem cum ſacrificio, & hoſtia habentem in manu: pſallentibus autem appropians hoſtiam tingebat in calice, & ea fratres omnes obſignabat. Sedes autem quorumdam, qui ad vigilias non ſurrexerant, eo ſigno tangebat: aliquorum intacta loca pertranſibat. Atque hoc ipſum in fine pſalmodiæ è ſacrario rurſus egrediens repetebat. Hæc ſenex cum vidiſset, rogat hominem humiliter, vt ſignorum myſterium ediſserat. Reſpondet ille ſe eſse Angelum Dei delegatum ad hoc, vt Monachos ab initio pſalmodiæ vſque ad finem perſeuerantes, eo ſigno notaret: nec præ-

Doroth. doctr. 11.

ſentes

ſentes dumtaxat, ſed eos quoque, qui cum licentia, & benedictione Prælati aberant, iuſta de cauſa ſacro ſignaculo obfirmabat, eò quod animo, & voluntate cum pſallétibus adeſſent. At loca eorum, qui ob deſidiam, & ſomnolentiam diuinis noluerant intereſse ſolemnijs, iuſsu Dei ſummi nullo ſe ſigno notaſse dicebat, quoniam ipſi eo munere indigni erant.

36 Scribit Seraphicus Doctor in vita S. Franciſci, quod quamuis beatus Pater oculorum, ſtomachi, ſplenis, & hepatis ægritudine laboraret, nolebat tamen muro, aut ſedi dum pſalleret inhærere; ſed horas ſemper erectus, & ſtans cum ingenti reuerentia, & alacritate perſoluebat. Et ſi quando eſset in itinere conſtitutus, inſtante hora diuini officij ſtans, & greſsum figens in ipſa via, ſuas preces recitabat: nec ob ſolis ardorem, nec ob inundantes pluuias, nec ob frigoris aſperitatem, aliamue temporis, vel cęli iniuriam huiuſmodi conſuetudinem prætermittebat. Dicebat enim, ſi quietè comedit corpus cibum ſuum futurum cum ipſo eſca vermium, cum quanta pace, & tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ? Bonau. de vita S. Franciſci c. 10.

37 Idem magno zelo omnem animi euagationem caſtigare ſolebat, vt ex ſubiecto conſtat exemplo. Fecerat aliquando otij vitandi gratia vaſculum quoddam non inelegás, quod cum memoriæ eius occurrens, dum tertiam pſalleret, paululum ipſius animum diſtraxiſset, motus feruore ſpiritus dictum vaſculum igne conſumpſit, dicens, ſacrificabo illud Domino, cuius ſacrificium impediuit. Hæc de Seraphico patre narrat Seraphicus filius Bonauentura. Sed ecce in manibus vir Eminentiſſimus Petrus Damianus. Nil grauius, nil iucundius eius eloquio. Hic quædam memoratu digniſſima de diuinis officijs recenſet, quæ cum ſuauiſſimo eius ſermone deſcripſero, & exemplis, & libro finis erit. Ibid.

38 Clericus, inquit, Colonienſis Eccleſiæ vadum fluminis tranſibat, & ecce B. Seuerinus eiuſdem Eccleſiæ nuper Epiſcopus equi eius habenas apprehendit, eumque retinens ſiſtit. Cumque ille in ſtuporem verſus, & grauiter admiratus cur illic tam clarus, & tam celebris famæ vir moraretur, inquireret: da mihi, ait, manum tuam, & quæ circa me ſunt non auditu diſce, ſed tactu. Cumque datam manum fluctibus Epiſcopus impreſſiſset, tantus eam ardor abſorbuit, vt P. Damian. lib. 2. epiſt. 15. ad Deſiderium Abbatem.

vndique carnes eius reſolutæ diffluerent, & oſſa nuda vix hærentibus articulis remanerent. Ad quem Clericus, cum nomen tuum, inquit, in tanta benedictione ſit apud nos, & fama tua conſonis totius eccleſiæ præconijs celebretur, cur te peſtilens hæc vorago conſtringit, tantoque, proh dolor! incendio cruciaris? Ad quem S. Epiſcopus: Nihil, ait, aliud in me remanſit vltione plectendum, præter hoc tantum, quia dum in aula regia conſtitutus imperialibus me conſilijs vehementer implicui, canonicæ ſynaxis officia per diſtincta horarum ſpatia non perſolui. Mane quippe ſimul omnia coaceruans tota die negotijs ingruentibus ſecura libertate vacabam. Ob hanc itaque negligentiam horarum ardoris huius fero ſupplicium. Tu verò omnipotentis Dei clementiam humiliter implora, vt manum tuam in ſalutis priſtinæ reſtituat ſtatum. Quod cum factum fuiſſet: Vade, inquit, fili, obſecra fratres meos Eccleſiæ clericos, & alios ſpirituales viros, vt pro me preces fundant, indigentibus ſubſidia conferant, ſacrificiorum votis inſiſtant. His enim peractis ego mox de vinculo pœnæ huius indubitanter expediar, & expectantibus me beatorum ciuium choris lætus adiungar. Hoc certè magnam nobis debet inferre formidinem, quia dum ſanctum virum vni culpæ dumtaxat obnoxium tam intolerabilis Purgatorij pœna conſtrinxerit: Væ, væ quæ mihi, meique ſimilibus eſt inferenda ſententia, quos tot reatuum prolixitas grauat? Diſtinguenda ſunt ergo per momenta temporum eccleſiaſticæ inſtitutionis officia, & ſub magna reuerentiæ diſciplina dicenda ſunt, ne dum pſallimus, fructum ſpiritus cũ carnis deſiderio miſceamus. Hæc Damianus, qui ab Adraldo Abbate Bremenſi ea ſe aſſerit didiciſſe. Verum Baronius eccleſiaſticæ antiquitatis exactiſſimus indagator hanc hiſtoriam referens, mendum irrepſiſſe putat in Epiſcopi nomen, & pro Seuerino ſubſtituendum cenſet Peregrinum, vel Pilegrinum, alioquin temporis ratio non conſtaret. Sanctus enim Seuerinus Damiani tempora annis circiter ſeptingentis anteceſſit: Pilegrinus autem in ſerie Colonienſium Epiſcoporum paulò ante S. Petri ætatem collocatur. Pergit idem Petrus, & ex eiuſdem Abbatis relatione, dum ſimul per Burgundiam iter agerent, aliud ſubiungit exemplum.

Baron. Tom. 11. an. 1062. n. 84.

39 Frater quidam Cluniacenſis cœnobij piæ mentis, & rectæ conuerſationis vir hinc aliquando tranſibat, & ecce

cri-

crinitus quidam quaſi ex Hieroſolymitana peregrinatione deueniens palmam ferebat in manu. Cumque Peregrinus, & Monachus inuicem obuij ſeſe altrinſecus pertranſiſſent, ait ille: Completorium in lecto nec ſalus eſt, nec profectus. Quod frater audiens, admiratus expauit, ac repentè poſt terga reſpiciens, eum videre non potuit. Mox enim vt verbum protulit, omnino diſparuit. Ille verò ad conſcientiam mox reuerſus inuenit, quia pridianò veſpere laſſus de via redierat, & feſſa in lectulum membra proijciens, iacendo canonicas horas compleuerat. Petr. Dam. vbi ſupra.

40. Quiddam ſimile in eremo fontis Auellani, quam dum hæc ſcriberet, incolebat vir ſanctus, narrat conſequenter accidiſſe. Erat ibi Prior nomine Ioannes, qui lentis quibuſdam infirmitatibus macilentus videbatur ſemper, & gracilis. Hac itaque ſui corporis imbecilla tenuitate confiſus, ſæpè iacens in lecto; completorium decurrebat. Accidit autem, vt dæmoniacus quidam non procul abeſſet, qui multa hominum ſecreta, & obſcœnos actus impudens propalaret. Cumque præfatus Ioannes dæmonem exire præciperet, & quibuſdam exorciſmi quæſtionibus flagellaret: Tune, ait, ille es, qui ſub cotto quotidie completorium inſuſurras, & modò me quaſi Sanctus eijcere, & iuris mei vaſculum de meo vis dominio liberare? Hoc audito frater erubuit, quia rei veritatem etiā per mendacij recognouit auctorem. Hactenus ille. Ibid.

§. III.

Operis clauſula, & pro ea gratiarum actio.

1 HAec habui, quæ de Diuina Pſalmodia non pro rei maieſtate, ſed pro virium mearum tenuitate proferrem. Plura ſanè potuiſſem è Sanctorum patrum amœniſſimis hortis colligere, quibus hoc ſterile ſenticetum vberius exornaretur; ſed præſtabilius viſum eſt in tanta rerum congerie ſeruare temperamentum, & poſterorum induſtriæ multa relinquere. Cæterum quia hoc opus ex ſcriptis veterum Patrum orthodoxorum magna ex parte compactum eſt, illorum dicta haud inopportunè in hac meta vſurpabo. Et primò quidem illis verbis lectorem meum conueniam, quibus

modeſtiſſimè alloquitur ſuum Timotheum Magnus Dionyſius Areopagita in fine libri de eccleſiaſtica Hierarchia. Hæc à me, Fili, tam multa, tamque præclara Hierarchiæ noſtræ ſpectacula, quæ vnum faciunt, aſpecta, & animaduerſa ſunt. Ab alijs autem mentibus, quæ acrius cernunt, non modò hæc perſpecta ſunt, ſed multò clariora, & diuiniora. Tibi etiã, vt opinor, planè collucebunt clariores, diuinioreſque pulchritudines, ſi ijs, quos dixi gradibus ad ſuperiorem radium contendas. Communica igitur tu quoque mecum maiorem, perfectioremque lucem, meiſque oculis monſtra præſtantiores, & vnius ſpeciem magis exprimentes formas quaſcunque cernere potueris. Confido enim me his quæ ſunt commemorata inſitas tibi diuini ignis ſcintillas excitaturum. Dicam & illud quod Maximus martyr in fine opuſculi de eccleſiaſtica myſtagogia ſcribit. Hæc ergo de his pro viribus expoſui, ea quæ ſunt magis myſtica, & altiora attingere non auſus. Danda eſt autem venia imbecillitati meæ: & ſuſcipiendum eſt potius, quam reprehendendum, ſi quod dari poteſt datur. Deo enim gratum, & acceptum eſt, quicquid pro viribus purè, & ſincerè ex animo datur, etiamſi cum magnis collatum videatur exiguum. Clauſulam quoque hic apponam, qua ſuum terminat Theophraſtum Aeneas Gazæus Philoſophus Chriſtianus. Iam quoniam iſtuc venimus, ſacrificium gratiarum actionis Deo offeramus, non Hecatomben, vt apud Athenienſes Mineruæ, nec formicam, vt in Iſthmo Soli, & Neptuno; ſed perpurgatam mentem, quò Deo ſimiles euadamus. O' Rex, & Pater, & Conditor omnium: ò prima ſapientia Patris, & Verbum per quod is omnia produxit: ò Spiritus Sancte, per quem Deus omnibus aſpirat, omnia comprehendit, & conſeruat, & ad ſuam perfectionẽ adduxit: ò diuina Trinitas, & ſancta Vnitas, des nobis ſupernæ illius pulchritudinis memoriam, des omnibus æternitatem. Nec verebor Iuuenci Poëtæ aſſumpta perſona aliquid mihi de hoc qualicunque opere polliceri, cantans in hoc epilogo, quod ille in prologo euangelicæ hiſtoriæ cecinit.

Nec metuo vt mundi rapiant incendia ſecum
Hoc opus. Hoc etenim forſan me ſubtrahet igni,
Tunc cum flammiuoma deſcendet nube coruſcans,
Iudex altithroni genitoris gloria Chriſtus.

Denique hac oratiuncula Deum precabor, qua libros de Tri-

nitate

nitate concludit Auguſtinus, Domine Deus vnus, Deus Trinitas, quæcunque dixi hic de tuo, agnoſcant & tui: Si quæ de meo, & tu ignoſce, & tui. Amen.

METRVM L.

O Mihi iam plures multum vigilata per annos
Pagina, ſat ſpatijs longum confecimus æquor.
Naufraga fluctiuago iactata carina profundo
Iam portum tranquilla tenet: iam dente tenaci
Anchora de prora iacitur, iam littore gaudet
Nauita, iam ſcyllæ monſtrum, rabiemque charybdis,
Et ſyrtes, ſcopuloſque, & venti euaſimus iram.
Iam licet optatam ſaltu contingere terram,
Et ſuperis meritas pro munere ſoluere grates.
Omnipotens Genitor, cæli ſuprema poteſtas,
Principium ſine principio, ſator vnice rerum,
Immenſus, ſine fine potens, ſine tempore durans,
Abſque loco loca cuncta replens; ſine luce coruſcans,
Cuncta ſimul ſine voce loquens, ſine robore fortis,
Mundum mente gerens, ſine motu cuncta gubernans:
Vnicus, & ſimplex, placidus ſeu parcis amanti,
Expectaſque tacens; ſeu crimina vindice pœna
Corrigis iratus, ſeu iuſtis præmia reddis.
Haud opis humana eſt dignas tibi ſoluere grates;
Sed cæli dum luce fruar, te carmine ſemper,
Pectore te memori cantabo, nulla carebit
Laudibus hora tuis. Tuque ô ſapientia Patris,
Principium de principio, de lumine lumen,
A vero verax, ſoboles æquæua Parenti,
Fons lucis, mentale iubar, Verbumque paternum;
Omnia cognoſcens diuinæ notio mentis,
Ars ſummi Artificis, primique expreſſio veri,
Tu precor ignaro, maioraque viribus auſo
Ignoſce, & clemens audacibus annue ſcriptis.
Tu Bonitas, tu Patris Amor, tu mutuus ardor,
O' Patris, & Nati Flamen, qui compar vtrique
Imperium ſine fine tenes, ſpirabile Numen,
Tu quoque, ſi potui per te tot adire labores,
Has licet exiguas pro munere ſuſcipe laudes.

Auſpice

Auſpice te, quacunque fides Romana patebit,
Ore legar populi; nec me libitina ſepulchro,
Nec ventura dies tenebroſa condere nocte,
Nec poterunt flammæ, nec edax abolere vetuſtas.
Candida poſteritas, duce te, inibi digna laboris
Præmia, & immeritam ſtatuet cum laude coronam.

FINIS.

619172

Digitized by Google

Digitized by Google

1612

C 3.

Digitized by Google